LUDOVICI ANTONII
MURATORII
OPERA OMNIA.

ANTIQUITATES ITALICAE MEDII AEVI,

SIVE

DISSERTATIONES

De Moribus, Ritibus, Religione, Regimine, Magiſtratibus, Legibus, Studiis Literarum, Artibus, Lingua, Militia, Nummis, Principibus, Libertate, Servitute, Foederibus, aliiſque faciem & mores Italici Populi referentibus poſt declinationem Rom. Imp. ad Annum uſque MD.

OMNIA ILLUSTRANTUR ET CONFIRMANTUR

INGENTI COPIA DIPLOMATUM ET CHARTARUM VETERUM,

Nunc primùm ex Archivis Italiae depromtarum,

ADDITIS ETIAM

NUMMIS, CHRONICIS, ALIISQUE MONUMENTIS NUNQUAM ANTEA EDITIS.

AUCTORE

LUDOVICO ANTONIO MURATORIO

SERENISSIMI DUCIS MUTINAE BIBLIOTHECAE PRAEFECTO.

Arretino Seminario & Collegio Eccleſiaſticorum Caſtilionenſi Epiſcopalibus alteram hanc editionem curantibus.

TOMUS DECIMUS.

ARRETII MDCCLXXVII.

Typis MICHAELIS BELLOTTI Impreſs Epiſcop. ſub ſigno PETRARCAE.

SUPERIORIBUS PERMITTENTIBUS.

SERENISSIMO PRINCIPI

CAROLO CHRISTIANO,

AUGUSTI III.

POTENTISSIMI POLONIAE REGIS,

ET

ELECTORIS SAXONICI

TERTIOGENITO.

QUod Quartum hunc Tomum *Antiquitatum Italicarum*, Tibi SERENISSIME PRINCEPS, dicatum voluerim, non longe quaerenda eſt cauſſa. Nam poſtquam Magnanimo Regi Patri tuo, ac Sereniſſimis Fratribus tuis natu majoribus, praecedentes Tomos ſacraverim, committendum non erat, ut erga Te, ejuſdem Regiae Familiae illuſtre etiam ornamentum, obſequii mei ſpecimen deſideraretur. Neque dubito, quin & tuae Celſitudinis gratiam initurus ſit ipſe Liber, aut ſaltem offerentis obſequioſa ac humilis voluntas; non enim poſtrema laus tua eſt, benignitate excellere, atque omnibus humanitatis officiis te excultum exhibere.

Et

Et quid heic unum te memoro? Dicam quod omnes norunt: admirationis ac voluptatis nobile ſpectaculum praebet univerſa Regalis Familia veſtra, in qua tanta Pietas, tanta animorum concordia, mores adeo compoſiti atque elegantes, uno verbo tot Virtutum complexio cernitur, ut ſi quid video, felicior indoles, meliorque educatio in reliquis Palatiis Regum, immo & in privatorum aedibus, fruſtra fortaſſe conquiratur. Haec Regalis Aulae veſtrae ſingularis praerogativa mihi creditur. Qua ex re quantum gloriae effluat in Catholicam Religionem, quam Vos tam ſanctè colitis, & quae Vobis praecipua fuit ad Virtutem magiſtra, nemo non intelligit. Age ergo, SERENISSIME PRINCEPS, donis in Te a Deô liberaliſſimè conlatis induſtriam tuam junge, & fac, ut tecum Virtutes una cum aetate adoleſcant. Ante oculos tuos ſtant exempla optimi Patris Regis, & piiſſimae Matris tuae MARIAE JOSEPHAE Auſtriacae Reginae. Tuum nunc eſt, Eximiis adeo Parentibus dignum Te Filium praebere egregiis operibus, atque illorum praeſertim imitatione. Quod ſupereſt, Tibi, NOBILISSIME PRINCEPS, atque univerſae Regali Familiae veſtrae, omnia fauſta a Deo Optimo Maximo precor, ſimul enixe rogans, ut perſuaſum habeatis, me in Italia obſequio, & amore erga tantos Principes nemini concedere.

SERENISSIME PRINCEPS

Mutinae III. Non. April. MDCCXLI.

Humillimus, Obſequentiſs. & Addictiſs. Famulus
Ludovicus Antonius Muratorius.

DE AMPLIFICATA CIVITATUM ITALICARUM DOMINATIONE AC POTENTIA,

DISSERTATIO QUADRAGESIMASEPTIMA.

DISSERTATIO

QUADRAGESIMASEPTIMA.

Vix ſe ſe in Libertatem, conſentientibus, aut conniventibus Auguſtis, ut ſupra diſſerui, vindicaverunt Italicae Urbes, quum ſingulas e veſtigio amplificandae potentiae, ac dilatandae dominationis cupido inceſſit. Innatus enim hic ardor non Principum tantummodo ac Regum animos, ſed & Rerum publicarum Rectores quotidie ſtimulat ac urit; eumque tum ſolùm conquieſcere, atque in nullos erumpere conatus animadvertas, quum nullius lucri ſpes, aut metus male gerendae rei ab invadendis vexandiſve finitimis abſterret. Itaque prima cura fuit circumſpicere, ſeduloque rimari, quouſque olim Diſtrictus, ſive Comitatus fines protenderentur. Sub Roma-
A nis, Langobardis, & Francis Principibus unicuique Civitati ſuum erat territorium, in quod juriſdictionem Praeſes, ſive Judex, ſive Comes Civitatis exercebat. *Comitatum* & *Diſtrictum* poſteriora Secula appellavere, ſtatique erant limites, quibus unius Urbis ager ab alterius Urbis agro dirimebatur. Equidem decernere
B in praeſentia non auſim, num ſub Imperatoribus Francis Comitatus coepti ſint diſcerpi. Certe ſub eorum Succeſſoribus, ac potiſſimum ſub Germanicis, invecta eſt, aut amplius in dies conſuetudo invaluit, ut non ſolùm praedia (quod apud ipſos Romanos in uſu fuit) in Beneficium privatis perſonis concederentur, ſed
C & Villae, Caſtella, & Oppida; eaque demum ex indulgentia Regum ſive Auguſtorum, erepta juriſdictioni Comitum, atque ab eorum poteſtate immunia, matricem ſuam Civitatem reve-

revereri, ejuſque Praeſidibus ac Magiſtratibus obſequi deſinebant. Hinc autem emerſere *Comites pagenſes*, ſive *rurales*, quum nempe Pagus quiſquam, ab urbano territorio praeciſus, alicui beneficiario jure tribuebatur, addito etiam titulo *Comitis*, quo pateret, Pago illi, ſive Caſtello, ſuum peculiarem eſſe Praeſidem, Comiti ſive Praeſidi Urbis nequaquam ſubjectum. Fuere & alia hujuſmodi complura, ſive Allodia, ſive Feuda, ab urbano agro avulſa, Comitatus tamen titulo carentia; quippe ſenſim potentes ac divites certabant, ut quamdam autocratiae ſpeciem conſequerentur, & ab unis Regibus ſive Auguſtis pendentes, ſe auctoritati urbanorum Magiſtratuum omnino eriperent. Atque hinc paullatim imminutus diſtrictus *Civitatum*, ſive decurtata poteſtas & juriſdictio *Comitum*, hoc eſt Praeſidum Caeſareorum, quibus antea integer Urbium ager ſuberat. Immo eò uſque alicubi antiqui Comitatus laceratio crevit, ut fere ad nonnullarum Urbium pomoeria ſe hujuſmodi Regulorum ditio extenderet, & ad pauca circum circa paſſuum millia Civitatum earum Praeſes jus diceret. Ad haec fuit in more hiſce pagenſibus Comitibus, ſive Nobilibus, Caſtra, Arces, ſive Rochas, & Caſtella ſibi extruere in agris, Vicis, Curtibus, Podiis, aliiſque ejuſmodi locis juriſdictioni urbani Comitis ſubtractis; ac proinde ipſis *Caſtellanorum* nomen adhaeſit, eo etiam titulo, quod plerique Urbibus dimiſſis perpetuo in iiſdem Caſtellis habitare conſueverunt. *Catanei* quoque, hoc eſt *Capitanei* breviato verbo, appellabantur. Auctor Anonymus Chronici Mediolanenſis MSti, cujus partem publici juris feci in Tomo XVI. Rer. Italicarum, ſcribit in parte inedita Cap. 138. diſ-

A ſipatum fuiſſe a Landulpho Archiepiſcopo Mediolanenſi circiter Annum Chriſti DCCCCLXXVI. patrimonium Eccleſiae Mediolanenſis, effuſis in Cives Caſtellis, Decimis, & aliis ditionibus ac redditibus: *Quae per nefandam Inveſtituram roboravit, fidelitatis juramenta ab ipſis recipiens. Et iſti dicti ſunt Capitanei, ideſt Plebium,* B *vel Hoſpitalium, vel Oppidorum Capita, qui nunc corrupto vocabulo dicti ſunt Catanei. Et tunc iſti omnes Capitanei, derelictâ Civitate, Terras & nobilitates ſuas inhabitantes, numquam de cetero bene fuerunt Civitatis habitatores: unde ſe Cives non reputabant, & Communitati non obediebant. Sic Civitas fuit quamplurimum debilitata.*

C Erat haec rerum facies, quum ſe ſe in Libertatem ac ſtatum Reipublicae erexerunt permultae ex Italicis Urbibus. Porro Civibus hujuſmodi liberis, ſuamque rem jam peragentibus, intolerandum plane videbatur, tam arctis finibus circumſcribi agrum olim ampliſſimum, ad praeſidium & decus Urbium conſtitutum, immo iis D annonae cauſsâ neceſſarium. Urebat propterea Cives iſta adeo amplificata Nobilium Caſtellanorum potentia, cui, ut opinor, tribuebant, quod attritum jam fuiſſet Civitatum robur, & incolae deinceps rariores in Urbibus numerarentur, & ſenſim in rura & Caſtella immigraret honor & ditio per tot Secula Civitatibus attributa E ac debita. Quid plura? concitatis animis Cives aut oblatam quamcumque occaſionem arripere, aut minime oblatam quaeritare coeperunt, qua finitimis Proceribus munimenta quaeque eriperent, ſuaeque dominationi jure, vel injuria adjungerent. Praeceſſerunt aliquae Urbes exemplo, ſubſequutae ſunt & aliae, pro ut vires ſuppetebant, & virium experiendarum oppor-

opportunitas ſuaſit. Neque fortaſſis a veritate longe abibo, ſi dixero, Mediolanenſes, qui ceteris Lombardis tum Civium numero, tum opum copiâ praeſtabant, non ſolùm primos in Libertatem ſe ſe vindicaſſe, ſed etiam recuperandi priſtini territorii exemplum reliquis Urbibus praebuiſſe. Erant circum Urbem *Comites Seprii*, *Martheſanae*, *Burgariae*, aliique non pauci Caſtellorum aut Pagorum domini. Cunctos aut evertit, aut ſibi vectigales effecit, aut in clientelam recepit Mediolanenſium potentia, armis miniſque adhibitis, ſive etiam aequis conditionibus propoſitis. Vide Gualvaneum Flammam in Manipulo Florum, cujus verba expendi in Diſſertatione Vigeſimaprima *de Italiae Statu*, ac multa attuli ad dignoſcendos alios veterum Saeculorum Comitatus: quippe fuerunt vel ſub ipſis Francis in Italia regnantibus regiones inter Urbes praecipuas intermediae, quae Comitatus honore fruebantur; ibique praepoſitus ab Auguſtis aut Regibus peculiaris Praeſes, hoc eſt Comes, juſtitiam cunctis miniſtrabat. Si fides Ricordano Malaſpinae, & Joanni Villanio, jam tum Anno Chriſti MX. Florentini Faeſulanam Urbem aemulam ſuam per proditionem ingreſſi, ſolo aequarunt, & Civibus inde abactis communes Florentinae Urbis lares ac honores fecerunt. Quei tamen ejuſmodi bella Tuſcorum, quae ad Urbes jam Libertate donatas ſpectare videntur, componi poſſint cum politico per ea tempora Tuſciae ſtatu, aliis perpendendum relinquo. Conſtat enim, poſt Hugonis quoque potentiſſimi Ducis ac Marchionis mortem, alios Duces ac Marchiones, ac praecipue *Bonifacium* Mathildis celeberrimae Comitiſſae patrem, ipſamque Comitiſſam, univer-
A ſae Tuſciae diu poſtea imperaſſe. At-
que hanc eandem difficultatem ſen-
ſit, ſibique oppoſuit Scipio Admira-
tus Libro I. Hiſtor. Florentin. Sed
an is ipſam ſuſtulerit, ſatiſve ſaltem
emollierit, aliorum judicium eſto. Il-
lud quidem conſtat, Anno MXXVIII.
in literis Jacobi Faeſulani Epiſcopi a-
pud Ughellium *Civitatem Faeſulanam*
B commemorari, atque in Diplomate
Conradi I. Auguſti Anno MXXVII.
apud eumdem Ughellium Tomo III.
Ital. Sacr. *Comitatum Florentinum* di-
ſtinctum a *Faeſulano* adhuc fuiſſe.
Tradunt autem iidem Scriptores, Flo-
rentinos Anno MCXXV. in arcem
Faeſulanam ſuperſtitem, ſibique adhuc
parere negantem, arma convertiſſe,
C eamque ad deditionem coëgiſſe. Id
tunc revera factum, mihi nullo ne-
gotio perſuaſum eſt. Tum Anno MC-
XXXV. idem Populus aegre ferens,
quod Caſtrum Montis Boni, ubi Bon-
delmontium nobilis Familia domina-
batur, non longe ab Urbe ſitum, &
ab ipſius Urbis ditione ſejunctum,
quaedam vectigalia a mercatoribus il-
D lac praetergredientibus exigeret, ob-
ſidione inſtitutâ expugnatum dejecit,
& agrum ſuae juriſdictioni ſubjecit.
Anno quoque MCXXXVIII. uti ſcri-
bit Admiratus junior in additamentis
ad Hiſtor. Florentinam, iidem Flo-
rentini (incertum aſperis-ne an blan-
dis verbis) Ugerium Comitem ad pa-
cta foederis ferienda adegerunt, qui-
E bus ad utilitatem Reipublicae Flo-
rentinae pignori obligavit tria Caſtel-
la, nempe Collis Novi, Sillani, &
Tremali. Sed praecipue circiter An-
num MCLXXXII. Florentinorum in-
ter ſe concordium manus fuere con-
tra finitimos quoſque. Montem Groſ-
ſulum expugnarunt; Empolenſem Po-
pulum cenſum polliceri in poſterum
coëgerunt: Caſtellum Pognae obſi-

dione fregerunt: Comitibus Mangonis, Certaldenſibus, Figlinenſibus, Semifontenſibus, Cataneis, ſive Capitaneis Cambiatenſibus, aliiſque non paucis, quos commemorare nihil in praeſentia attinet, jugum ſervitutis, aut cenſum, aliaque onera impoſuere. En ut ſenſim alas Florentia extendere coepit.

Neque ſegniorem eo ipſo Seculo ſe praeſtitit Reſpublica Genuenſis. Anno MCXXX. uti Caffarus Lib. I. Annalium Genuenſ. Tom. VI. Rer. Italicarum tradit, *Januenſes ad Sanctum Romulum tenderunt, & turrim ibi aedificarunt, & homines illius loci, ac de Bajardo, & de Poipano, & Communitatem Vintimilienſem Januam adduxerunt, quoniam Januenſibus reſiſtebant, & fidelitatem Sancto Syro, & Populo Januenſi in perpetuum jurare fecerunt*. Tum Anno MCXXXIII. *Caſtra Lavanienſium deſtruxerunt, & cum illis ita pacem fecerunt, quod Lavanienſes in mercede Conſulum ſe poſuerunt, & omni tempore in praecepta eorum ſtare juraverunt*. Anno quoque MCXL. *Vigintimilienſem Civitatem, & Caſtra totius Comitatus proeliando ceperunt, & fidelitatem omnibus hominibus Civitatis & Comitatus in perpetuum jurare fecerunt*. Patentiâ legentium abuterer, ſi plura congerere vellem ex Genuenſis Reipublicae Hiſtoria. Hoc unum meminiſſe juvabit, Comites, Marchiones, Caſtellanos, & Populos Genuenſibus conterminos, unum poſt alterum ſubiiſſe tandem potentiſſimae Urbis imperium: Populos, inquam; nam praeter Nobiles Oppidis aut Caſtellis dominantes, fuerunt etiam, uti in praecedenti Diſſertatione memini, Pagi & Caſtella non pauca, quorum incolae Libertatem ſive ab Auguſtis, ſive a Marchionibus, pretio precibuſve impetrarunt, aut in perturbatione temporum animoſe arripuerunt; neque ſecus ac Urbes liberae Magiſtratus ſuos eligebant, reique publicae commodis fruebantur. Verùm ubi conſtitutum fuit Civitatibus Libertate fruentibus protendere fines ſuos, tunc infirmiores a potentioribus legem accipere coacti ſunt, aut ſponte etiam ad eos honeſtis conditionibus acceſſere. Sigonio teſte, Anno MCXXIII. *Rodiliani, Sanguinetani, & Capriliani, vicini Bononienſium Populi, proſperâ eorum fortunâ permoti, Civitatis Conſules adierunt, atque aedificiis quibuſdam Eccleſiae & Communi Bononienſi donatis, ut in clientelam reciperentur, orarunt, iſque primus ad potentiam parandam ejus Civitatis gradus eſt factus*. Deditionis hujus Chartamupereſſe adhuc, auctor eſt Ghirardaccius. Iſtorum deinde exemplum ſequuti ſunt & alii. Quod vero audis de una Urbe, a reliquis etiam aut tentatum, aut peractum, ſine ulla dubitatione putato: quum unaquaeque ad augendam praecipue potentiam, ceterarum mores ac artes aemularetur. Ita partim vi, partim ſolertiâ ſingulae Civitates longe lateque fines ſuos paullatim protenderunt, & juriſdictionem cum territorio amplificarunt, ita ut pauci jam eſſent e finitimis, ſive Capitanei, & Caſtellani, ſive Populi liberi, qui non earum nutibus obſequerentur. Atque hinc jam habes, cur Otto Friſingenſis circiter Annum MCLVI. Lib. 2. Cap. 13. de Reb. Geſt. Friderici I. haec de Italicis Urbibus ſcripſerit: *Ex quo fit, ut tota illa terrâ inter Civitates ferme diviſâ, ſingulae ad commanendum ſecum Dioeceſanos compulerint, vixque aliquis Nobilis, vel Vir magnus tam magno ambitu inveniri queat, qui Civitatis ſuae non ſequatur imperium*. Paria Guntherus

therus tradit in Ligurino. Infra addit Friſingenſis: *Guillelmus Marchio de Monte errato, Vir nobilis, & magnus, & qui paene ſolus ex Italiae Baronibus Civitatum effugere potuit imperium*. Uti verò in Antiquitatibus Eſtenſibus Par. I. Cap. 41. animadverti, Patavinus Populus Anno MCCXIII. adversùs Aldevrandinum Marchionem Eſtenſem inſurrexit, atque adeo acriter Caſtrum Eſtenſe obſidione & bellicis machinis preſſit, ut *Marchio tamquam devictus ad voluntatem Communis Paduae* venire, *& ſicut Civis Communi Paduae in omnibus obedire* fuerit coactus. Rem literis conſignatam habemus a Rolandino Lib. I. Cap. 12. a Mauriſio, atque a Monacho Patavino Libro I. Chronici. Rhodigium, aliaque Oppida tunc Ateſtinis Principibus ſubjecta ejuſmodi procellam minime ſenſere. Ipſum quoque Oppidum Eſtenſe Marchiones uni tantummodo Auguſtorum ditioni obnoxium poſſidebant. Sed Patavini ad abſorbendum vicinos intenti, conquiſitis cauſſis illud bellum ſuſcepere: quod tamen improbatum eſt ab Innocentio III Papa, atque a Friderico II. Imperatore, uti in eiſdem Antiquitatibus Eſtenſibus luculenter oſtendi.

Sed quando Aldevrandinus Eſtenſis Marchio Patavinis pro Eſtenſi Caſtro *ſicut Civis* parere coactus eſt, monet me locus, ut prodam, quid olim foret ritus *Cittadinantiae* (ita enim appellabant) aut ultro, aut propter adhibitam vim, a Nobilibus ſuſceptae. Nimirum, ut ſupra innui, conſuevere temporibus iis plerique Potentes ac Nobiles viri Caſtella ſua inhabitare, utpote qui Principatus jura ibi exercerent, & in Regno licèt exiguo ſuo, tamen majorem caperent voluptatem, quàm in Urbibus plurium conſilio & auctoritati ſubjectis. Eam ob cauſſam quum non paucae e praeſtantioribus Familiis perpetuo a Civitatibus abeſſent, atque aliò tranſtuliſſent ſplendorem, quem quaevis Civitas ſibi debitum putabat, nihil ſtudii Cives praetermiſere, ut id Nobilium genus aut amore, aut vi ad incolendas Urbes allicerent, pertraherentve. Nonnullos ergo armis adhibitis non ſolùm ſua Caſtella ſubdere juriſdictioni urbanorum Magiſtratuum coëgere, ſed etiam ad habendam in Urbibus domum, ibique per aliquot anni menſes habitandum, reliquorum Civium more, ita ut Reipublicae onera ſubirent, publicorumque honorum, ac fortunarum participes forent. Neque defuere, qui ſponte ſe alicui Urbi ſocios ac Cives ſe addidere; eo enim pacto plura ſibi emolumenta, & praeſertim Urbis illius patrocinium atque praeſidium ſibi, ſuiſque rebus, & Caſtellis comparabant. Proinde diverſis conditionibus & pactis iniri *Cittadinantia* conſuevit: quam in rem exerere nonnulla exempla nunc juvat. Et multa quidem mihi obtulit Archivum Communitatis Mutinae, e quibus haec pauca delibavi.

Capi

Capitanei Baiſii conſtituunt ſe Cives Mutinae, & ejus defenſores futuros contra omnes homines, excepto Duce Guelphone. Et viciſſim Mutinenſes conſtituunt ſe illorum defenſores. Anno 1156.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno ejuſdem MCLVI. duodecima die intrante menſe Martii, Indictione IIII. Breve recordationis, qualiter Capitanei de Baiſio jurant unuſquiſque pro ſe ſalvare & adjuvare omnes homines Mutine, & eorum bona, ubicumque potuerint ſine fraude. Et omnes jurant eſſe Cives Mutine, & defendere Civitatem infra conſines ab omni homine, ſalvis ſacramentis illorum, qui juraverunt DUCI GUELFONI, & ſalvis ſacramentis illorum, qui juraverunt Reginenſibus, contra quos non debent adjuvare Mutinenſes, ſi fuerint extra conſines Mutine. Ceteri vero, pro ut ſupra dictum eſt, jurant contra omnes homines adjuvare Mutinenſes, ſicut ſupra dictum eſt, & omnes jurant, ſalvis eorum Dominis, quos habent, vel quos ſine fraude adquirere debent. Et jurant habitare Civitatem Mutinenſem unum in tempore pacis, & duos menſes in tempore guerre, niſi remanſerit per parabolam vel verbo Rectoris, vel Rectorum Mutine. Et jurant adjuvare de guerra uſque ad finem ſine fraude. Et jurant facere cartulam proprietatis de Podio Coſtregnani Communo Mutine, & in Feudum a Communo accipere. Et jurant facere dare boatiam omnibus eorum hominibus, quos habent in Mutinenſe Epiſcopatu, nuncio Rectoris vel Rectorum Mutine, ſecundùm voluntatem Rectoris vel Rectorum Civitatis, VI. denariorum Lucenſium de unoquoque pari boum, exceptis antiquis Caſtellanis Conſtregnani, qui cotidie erant habitaturi in predicto Caſtro, poſtquam reedificatum erit, & eorum ſervis & Gaſtaldionibus ſine fraude. Inſuper jurant ſalvare perſonas & eorum bona hominibus Mutine in Caſtro Conſtregnani contra omnes homines; & dare Rectori vel Rectoribus Mutine ad offendendum omnibus inimicis Mutine, ſive ſecundùm eorum voluntatem, ſalva Fidelitate Imperatoris in predicto Caſtro, tam ex parte Bajeſanorum, quàm ex parte Mutinenſium. Et omnes jurant jurare unoquoque anno ſequi Rectorem vel Rectores Mutine, ſi ab eis requixitum fuerit, ſequere & facere jurare hominibus eorum omnibus, quos habent in Mutinenſe Epiſcopatu in unoquoque anno deinceps, ſi requixitum fuerit ſequere Rectorem vel Rectores Mutine. Et ſi pro iſto negocio in aliquo tempore guerra Mutinenſibus apparuerit, jurant Baëſani facere eam uſque ad finem ſine fraude. Guilielmus verò de Baixio exceptat Bononiam, ſi fuerit extra confines Mutine. Jurant homines Mutine ſalvare & adjuvare perſonas Baëſanorum & eorum bona, ubicumque potuerint, ſine fraude, ſalvis eorum Dominis, quos habent, vel ſine fraude acquirere debent. Et ſi Baëſani fecerint querimoniam de Gomolenſibus de proprietate vel de Feudo, & ipſi noluerint facere juſtitiam, vel bonum uſum, vel convenientiam partibus ambabus placitando coram Rectore vel Rectoribus Mutine, jurant facere eis guerram, & adjuvare de guerra uſque ad finem, donec erunt quieti de predictæ querimonia. Et adjuvare debent facere Caſtrum Coſtregnani, ſi requixitum fuerit, & dare eis in Feudum. Et in unoquoque anno debent jurare Rector vel Recto-

Recto-

Rectores Mutine hoc Bajeſanis firmum tenere, donec de guerra quieti erunt, niſi pro eis ſteterit, & adjuvare defendere Caſtrum Coſtregnani ab omni homine. Et ſi pro iſto negocio eis guerram in aliquo tempore apparuerit, Mutinenſes debent eam facere uſque ad finem. Inſuper ſi Rector vel Rectores Mutine cum concordia Rectorum Fregnanenſium & Baëſanorum aliquid addere vel diminuere de Brevibus iſtis voluerint, habeant licentiam faciendi ſine fraude. Unde duo Brevia uno tenore ſcripta ſunt.

Ego Gandulphus Sacri Palatii Notarius ſcripſi.

Memorata heic vides juramenta a nonnullis praeſtita *Duci Guelfoni*, quae intacta ipſi volunt. Nobiliſſimum hunc Principem conſtat fuiſſe *Welphonem*, ſive *Guelphonem* IV. ex inclyta Brunſvicenſium Ducum ſobole, quae nunc A magnae Britanniae ſceptrum tenet; unamque originem ſortita eſt cum Marchionum Eſtenſium, ſive Mutinenſium Ducum Familia. Ejus res geſtas proſequutus ſum ego Part. I. Antiquit. Eſtenſ. praecipue Cap. 30. Is autem Anno MCLII. a Friderico I. Auguſto, hoc eſt a ſororis filio, conſtitutus eſt *Dux Spoleti*, *Marchio* B *Tuſciae*, *Princeps Sardiniae*, & *Dominus Domus Comitiſſae Mathildis*: quo poſtremo titulo, quum in Italiam veniſſet, a Baiſienſibus quibuſdam, nunc Regienſi Comitatui attributis, jusjurandum fidelitatis recepit. Iſtius *Ducis* mentio infra recurret. Accedant interea aliae Chartae, quibus nonnulli ex filiis *Manfredi*, de quorum C Familia in Diſſertatione Quadrageſimaſecunda *de Cognominum Origine* factus eſt ſermo, ſe in albo Civium Mutinenſium conſcribendos curarunt.

Jusjurandum nonnullorum ex Filiis Manfredi, qui ſe conſtituunt Cives Mutinae, Anno 1188.

IN Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCLXXXVIII. Indictione VI. die Dominico, VI. Kalendas Julii. „ *Ego juro eſſe Civis Mutine in perpetuum, & habitare Civitatem ſex menſibus per pacem, & uſque ad finem tempore guerre: & defendere Civitatem Mutine contra omnes homines, & contra omnem Civitatem; & Epiſcopatum & Diſtrictum Mutine defendere ſimiliter contra omnes homines*, ſalva Fidelitate Domini Imperatoris & Regis Henrici. *Et quod ſingulis annis jurabo ſequi Rectores Mutine, infra quindecim dies poſtquam a me requiſitum fuerit nuncio vel literis. Et quod nulli Civitatum ſacramentum faciam contra Civitatem & Diſtrictam Mutine, & a* D *quo Civitatem Mutine non excipiam; Et domum in Civitate Mutine habere. Et de hoc ſacramento nullus poſſit mihi dare parabolam, excepto ſolummodo de habitantia & domo habenda; de quo Rectores, qui pro tempore fuerint in concordia Conſilii ad campanam ſonatam, poſſint mihi dare parabolam, & hoc tantummodo* E *tempore ſui regiminis; & de domo habenda, & habitantia facienda non tenear, quouſque Patrem habebo, niſi a Rectoribus, qui pro tempore erunt, mihi preceptum fuerit vel literis vel nuncio eorum.* „ *Hoc juramentum, qualiter ſuperius legitur, juraverunt Ildeprandinus filius Manfredini Pici, Girardinus filius Manfredini Faute, Ildeprandinus filius Domini*

Ugonis

Ugonis de Curtiole, & Azolini Guideti, in plena Concione Mutine, Domino Carnelvario, Alberto Peldeguerre, Domino Radaldo, & Janello Giberti Conſulibus exiſtentibus & preſentibus.

Ego Johannes Sacri Palatii Notarius interſui & ſcripſi.

A Antea verò idem juramentum praeſtiterant alii ex eadem Familia, ut e ſubſequentibus Chartis patebit in vetuſtiſſimo Regeſto Communitatis Mutinae ſcriptis.

Filii Manfredi Pius, Paſſapontus, & alii ſe Cives Mutinae futuros jurant, Anno 1178.

„ EGo juro eſſe Civis Mutine ſemper & habitator annis ſingulis, „ ſex menſes tempore pacis, & uſque „ ad finem tempore guere, niſi parabola Conſulum de habitantia data in „ communi Conſilio majori ſonata per „ campanam remanſerint; nec mihi parabolam de habitantia dare poſſint, „ niſi ſolummodo tempore ſui Conſulatus. Et defendere Civitatem infra „ confines contra omnes homines, & habere domum in Urbe Mutine uſque „ ad Calendas Januarii, niſi parabolâ „ Conſulum ſub obſervatione predicti ju- B *„ risjurandi remanſerint. „ Et iſtud ſacramentum fecerunt filii Manfredi, videlicet Pius, Paſſapontus, Manfredinus, Infans, Albertus de Borzano, Manfredinus de Pizo, & Guidetus. MCLXXVIII. Kalendis Julii, Indictione XII. Domino Martello, & Squarza, & Guizardo, & Teberthо, & Poltonerio, exiſtentibus Conſulibus: teſtibus Criſpo,* C *Ugo de Gorzano, Giroldus, Lucius, Garxonus.*

Ego Gerardus Sacri Palatii Notarius interſui & ſcripſi.

Sacramentum Cittadinantiae Domini Guidocti de Filiis Manfredi, Anno 1180.

IN Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCLXXX. Undecimo Calendas Auguſti, in preſentia Domini Rolandi de Bajamontis, Domini Alberti Piliguere, & Domini Oderici, Conſules ſub Domino Girardo Rangono Mutine Poteſtate, Domini Guidonis de Papia Advocati, & Armanini Pegolocti, Domini Squarcie, & Alberti Ribaldi Maſſarii, & Sullimani, Alberti Aigi, Albertus, Albericus, Johannis Zaccagni, Domini Albrici de Cantone, & aliorum quamplurium, Dominus Guidoctus filiorum Manfredi juravit habitare Civi- D *tatem Mutine ſex menſes ſingulos, ſi non remaneret parabolâ Conſulum vel Poteſtatis in pleno Conſilio ad campanam ſonatam.*

Actum Mutine feliciter.

Ego Bernardus ſacri Palatii & invictiſſimi Imperatoris Federici Notarius, rogatus ſcribere ſcripſi.

E Sed & ex iiſdem Manfredi filiis nonnulli antea Civitati Regii ſe ſe adjunxerant. Chartam vidi in Regeſto ejuſdem Urbis, eamque Lectori exhibeo.

Man-

Manfredus & Robertus ex filiis Manfredi conſtituunt ſe Cives Regii, & ejus Civitatis defenſores, Anno 1169.

A *IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Nono, de Menſe Junii, Indictione II. in preſentia Domini Regini Epiſcopi Albriconis, & Reginorum Conſulum, Prepoſiti de Seſſo, Eleazari, Guizoli, Ubaldi, & aliorum, Alberti Roberti, Ugonis Siſſi, Normani, Pariſii Cambiatoris Vicarii, Guidonis Ubaldi, Muti Granderi.* B *Manfredus Pizonis, & Robertus filiorum Manfredi juraverunt eſſe Cives & Habitatores Reginae Civitatis duobus menſibus per annum in pace, niſi remanſerit parabola Conſulum Reginorum pro tempore exiſtentium omnium, vel majoris partis, aut unius; & per Guerram quatuor menſibus. Et de guerra uſque ad finem adjuvare & defendere Civitatem Regii & ſuburbia* C *contra omnem hominem &. ipſius Epiſcopatum contra omnes alias Civitates: & ſalvare perſonas & avere Civium Regii ubicumque poterunt bona fide ſine aliqua fraude. Et jurabunt ſequi Conſules Reginos pro tempore exiſtentes infra quindecim dies, poſtquam appellati fuerint per eos vel per illorum Miſſum;* D *& quod facient hoſtem & iter Reginis, ubi Commune fecerit, ſine fraude ad ſuum diſpendium & perditam. Et quod omnes homines de Epiſcopatu Regii, qui ſunt de ſuo Diſtrictu, facient jurare ſalvare perſonas & avere Civium Reginorum, & facere eis hoſtem, ubi Commune Regii fecerit, ſine fraude. Et dederunt atque conceſſerunt Communi Regii de hominibus, quos in montaneis in ſuo Diſtrictu habebant vel habuerint, & de cetero, ut omni anno habeant, firmaverunt, & facere dare in perpetuum promiſerunt ſex Lucenſes pro fumante, qui parium boum habuerit, & qui unum habuerit, tres Lucenſes, exceptis Militibus, & aſſidue in Caſtris habitantibus, Maſnaldis, & Gaſtaldionibus. De illis de plano duodecim Mediolanenſes pro pari boum, exceptis Maſnaldis, & Gaſtaldionibus. Et hoc totum bona fide ſine omni fraude imperpetuum obſervare tactis ſacroſanctis Evangeliis juraverunt.*

Ego Bonus-ſenior Sacri Palatii Notarius interfui & ſcripſi.

Denique accedat & Charta Gerardi de Carpeneta in Civem Mutinenſem cooptati, quam mihi ſuppeditavit praelaudatum Regeſtum noſtrae Civitatis.

Pacta, per quae Gerardus de Carpeneta Nobilis Capitaneus conſtituit ſe Civem & defenſorem Mutinae contra omnes homines, excipiendo Guelphonem Ducem, Anno 1173.

E *IN Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCLXXIII. Indictione VI. undecimo Kalendas Aprilis die Jovis. Gerardus de Carpeneta juravit, quod ab illo die in antea ſtabit ſingulis annis Mutine per duos Menſes per pacem, & per tres menſes per guerram. De duobus vero menſibus per pacem poſſint ei Conſules Mutine dare parabolam de uno tempore ſui Conſulatus; de alio ve-*

rò non poſſint ei parabolam dare, niſi palam in Concione in concordia Conſilii. Et ſi aliqua alia Civitas ſtaret in Epiſcopatu Mutine per malum facere, vel per Caſtrum facere, ipſe Gerardus ſemper ſtabit & habitabit Mutine, donec illa Civitas ſtabit in Epiſcopatu Mutine. Et ſalvabit & guardabit omnes homines Mutine de Civitate Mutine, & omnes homines de Epiſcopatu Mutine, quos Mutinenſes voluerint, in perſona & avere in omnibus ſuis terris, & in omnibus ſuis aquis & alibi, ubicumque poterit. Et faciet jurare omnes ſuos homines ad voluntatem Conſulatus Mutine, qui habitant in ſuis terris, ubicumque habitent, ſalvare & guardare omnes homines de Civitate Mutine & Epiſcopatu, quos Mutinenſes voluerint, in perſona & in avere in tota ſua terra, & in tota ſua aqua & alibi, ubicumque poterit. Et ſi Mutinenſes dederint ei aliquid, non vendet illud, nec impignorabit, nec infeudabit, nec aliquo modo alienabit, niſi fecerit parabolam Mutinenſium Conſulum vel Poteſtatis, qui fuerint per tempora, datam in Concione palam in concordia Conſilii Mutine. Et pro amore & fiducia, quam vult habere contra homines de Mutina, de ſua propria Camera dabit quinquaginta Libras Imperialium in terra uſque ad annos quinque, circa Mutinam inter Situlam & Scultennam, vel tam de ſuperius a Mutina, vel tam de inferius, ſine fraude, vel alibi, ubi fuerit Mutinenſium Conſulum & Conſilii concordia. Et haec omnia predicta obſervabit, excepto contra Imperatorem, & DUCEM WELFUS, & Epiſcopum Veronenſem, & Epiſcopum Ferrarienſem, & Parmam. *Et faciet ſuos homines facere oſtem & iter Mutinenſibus ad voluntatem Poteſtatis & Conſulum Mutine, perditâ & diſpendio Mutine. Et ipſe in ſua perſona faciet oſtem & iter Mutine ad ſuum diſpendium & ſuam perditam, ſicut alius Civis Mutine. Et adjuvabit per ſe, & per ſuos homines, Mutinenſes homines, & oſtem eis faciet contra omnes homines, & contra omnem Civitatem ad voluntatem Poteſtatis & Conſulum Mutinenſium, excepto* contra Imperatorem & DUCEM WELFUS, & Epiſcopum Veronenſem, & Epiſcopum Ferrarienſem, & Parmam. *Et non ſtudebit per ſe nec per alium, quam Imperator nec alia perſona extrahat illum de iſto ſacramento, quod non ſit diſtrictus in omnibus, que ſupra dicta ſunt. Et nullus de Conſulibus Mutine, vel Poteſtas poſſit eum abſolvere ab hoc ſacramento, nec parabolam dare, niſi tamdiu quamdiu in Mutinenſi Conſulatu ſteterit. Et hec omnia ab hinc in antea obſervabit in perpetuum. Et in Curiis omnibus & Parlamentis Communi Mutine bene ibit, & bonam fidem habebit; nec illud aliquo modo ibi conſervabit. Si Deus illum adjuvet ad ſancta Dei Euangelia. Hoc autem jusjurandum factum eſt Mutine juſta Eccleſiam Sancti Geminiani in plena Contione ab ipſo Girardo in propria perſona, tactis ſacroſanctis Euangeliis. Preſentibus ibi Mutinenſibus Conſulibus, Johanne de Bonifacio, Alberto Peldeguerra, Guidocto de Rolando, Uberto de Gajo; & in teſtimonio Maladobati de Parma, Gerardi Unzole, & Gerardi de Canoſa, Bernardi Malvecii, Alberti de Godo, Manfredi Pizi, Alberti Manzini, Guidonis Judicis, & Bellonis, & Gandulfi, & Arloti, Rainerii de Buccabadata, Alberti Tonſi, Gulielmi Acti, Allamani.*

Ego Martinus Domini Frederici Imperatoris Notarius, his omnibus interfui, & juſſu predictorum Conſulum ſcripſi.

Jamque ex hiſce monumentis didicimus, qualibus conditionibus & pactis

ctis nobiles olim Capitanei in Cives Urbium adſciſcerentur. Varia tamen erant pacta, per quae potentes Nobiles, antea pendentes ab uno Rege Italiae, ſive Imperatore, ſua ſubdebant Caſtella Civitatibus liberis. Alii ſubditos ſuos ad onera aut tributa ſuſtinenda adigebant, aut ad opem tantummodo tempore belli conferendam, nullo propterea homagio praeſtito, neque juriſdictione imminutà. Anno MCCCVIII. uti ſcripſit Joannes Villanius Lib. 8. Cap. 100. Hiſtor. *i Signori Ubaldini s' accordarono co' Fiorentini, e vennero a Firenze a fare riverenza alle comandamenta del Comune, e ſodarono la Cittadinanza di tenere il paſſaggio dell' Alpi ſicuro per buoni malevadori. E 'l Comune di Firenze perdonò loro, e dimiſe ogni misfatto; e accettogli per Cittadini, e diſtrettuali loro Fedeli, e Terre, che in ogni atto e biſogno doveſſero fare le fattioni del Comune, come Diſtrittuali e Contadini.* Ubaldini antea Vaſſi tantum Imperiales, finitimi Florentinorum erant. Ita alii aliis conditionibus *Cittadinantiam* jurabant, uti conſtabit ex diverſarum regionum exemplis. Quanta praeteritis Seculis fuerit nobilitas Familiae *de Camino*, quae Tarviſio quoque dominata eſt, ut omittam Tarviſinae Hiſtoriae Auctores, ſat Rolandinus vetuſtiſſimus Scriptor in Chronico Patavino Lib. 2. Cap. 2. Tomo VIII. Rerum Italicar. expreſſit, recenſens eam inter quatuor ceterarum nobiliſſimas ac ſplendidiſſimas in Marchia Tarviſina. Nobiles ergo viri Caminenſes, Wecello ſive Guecello; & Gabriel illius filius, incertum num coacti armis, & impellente iniqua temporum fortuna, an potius permoti blanditiis & potentià Tarviſinae Urbis ſibi honori ac utilitati duxerunt, ſi eà Civitate donarentur: idque honeſtis aliquot conditionibus impetrarunt. Acta hujus rei in tribus membranis ſcripta feliciter oblivioni eripuit, & adhuc ſervat Archivum Eſtenſe, unde ea deſcripſi.

Juramenta & Pacta Guecellonis de Camino & Gabrielis ejus filii, per quae conſtituunt ſe Cives Tarviſii, Anno 1183.

Hoc eſt ſacramentum & pactum, quod Dominus Wecello & Gabriel ejus filius de Camino fecerunt hominibus & Communi Tarviſii: quod pactum & ſacramentum filii predicti Gabrielis, quando erunt ad eſtimum, niſi fuerint Clerici, debent facere. „ Nos Wecello & „ Gabriel ejus Filius facimus & con„ ſtituimus nos Cives & Habitatores „ Civitatis Tarviſinae hoc modo: quod „ nos Wecello & Gabriel ejus filius ju„ ramus habitare in Civitate Tarviſii „ omni anno in pace per duos menſes, „ & per werram tres menſes, niſi re„ manſerit parabolà omnium Conſulum „ vel majoris partis, & cum Conſilio „ Sapientum, vel niſi remanſerit para„ bolà Poteſtatis, ſi fuerit cum Conſi„ lio Sapientum; ita tamen de habi„ tatione, quod ſi unus noſtrûm habi„ tationem fecerit, alter non teneatur „ habitare. Et juramus nos Wecello & „ Gabriel filius ejus facere rationem & „ juſtitiam pro Conſulibus Tarviſii, vel „ Poteſtati, ſi fuerit. Et juramus ſi„ militer aperire omnia Caſtra in pace „ & werra hominibus Tarviſii pro fa„ ciendis werris ſuis inimicis, ſalva „ ſecuritate Epiſcopatus Bellunenſis, „ *quam fecimus* Caſtro de Zumellis,

*„ tantum quantum de Caſtro de Za-
„ mello. Et juramus bona fide & ſine
„ fraude wardare & ſalvare homines
„ Tarviſii & res eorum pro Communi
„ in omnibus noſtris locis, in Caſtris
„ & in Villis, & in omni noſtro Di-
„ ſtrictu, & in plano & in monte, &
„ ubicumque preſen........ Et jura-
„ mus ſimiliter facere hoſtem & caval-
„ catam nos & noſtri homines, qui ſunt
„ a Liquentia huc uſque ſine fraude
„ Communi Tarviſii, tam liberi quam
„ ſervi, ubicumque homines Tarviſii fa-
„ cient. Et juramus facere collectam
„ de bonis noſtris, ubicumque habemus,
„ quantum ſpectabit ad noſtras perſo-
„ nas, & ad podere noſtrum, quando
„ Conſules vel Poteſtas Tarviſii facient
„ Collectam in Civitate pro Communi.
„ Et ſi contingeret, quod Conſules, vel
„ Poteſtas ſi fuerit, fecerint collectam
„ vel boateriam extra Civitatem ſu-
„ per ruſticos, illud idem volumus quod
„ noſtri ruſtici, qui ſunt a Liquen-
„ tia hucuſque debeant facere mandato
„ Conſulum vel Poteſtatis, ſi fuerit.
„ Et juramus bona fide & ſine omni
„ fraude dare operam & conſilium, ut
„ homines de Coneclano conveniant ad
„ concordiam cum Communi Tarviſii,
„ & ut faciant hoc idem ſacramentum,
„ quod nos facimus. Et juramus nos
„ Wecello & Gabriel filius ejus, ſequi
„ Conſules Communis Tarviſii, vel Po-
„ teſtatem, ſi fuerit, ſicuti alii Cives
„ jurabunt, infra quindecim dies, poſt-
„ quam nobis requiſitum fuerit. Et ju-
„ ramus ſpecialiter facere jurare decem
„ noſtros homines pro unaquaque noſtra
„ Curia, quos Conſules vel Poteſtas e-
„ legerint, ſequi Conſules vel Poteſta-
„ tem, & rationem pro eis facere, vi-
„ delicet iis Curiis viginti homines in
„ Belluno jurabunt, decem ad Saraval-
„ le, decem in Valle de Mareno, de-
„ cem ad Crudignanum, decem ad Ca-*

A *„ minum, decem ad Ceſaltum, decem
„ ad Colenſeſcum. Viginti homines in
„ Cadumbrio ſolummodo jurare debent
„ tantum, quod wardabunt & ſalva-
„ bunt bona fide & ſine fraude homi-
„ nes Tarviſii, & res eorum. „ Haec
omnia, que ſuperius leguntur, jurave-
runt predicti, ſcilicet Dominus Wecello
& Gabriel bona fide & ſine fraude at-*
B *tendere & obſervari Communi & homi-
nibus Tarviſii. Et inſuper predictus
Dominus Wecello & Gabriel ejus filius
fecerunt datam & inveſtituram cum Ve-
xillo uno Domino Johanni Boneparti,
& Domino Henrigetto Bu..... Conſu-
libus Tarviſii, accipientibus Datam &
Inveſtituram vice Communis Tarviſii
de omnibus, que ſuperius leguntur. Et*
C *inſuper predicti Dominus Wecello &
Gabriel fecerunt Datam & Inveſtitu-
ram cum jam dicto Vexillo predictis
duobus Conſulibus, accipientibus Datam
& Inveſtituram vice & nomine Com-
munis, de omnibus aliis ſuis hominibus
tam liberis quam ſervis, ſecundùm quod
ſuperius legitur, ut ipſi & Communi
Tarviſii debeant jurare ſequi Conſules*
D *vel Poteſtatem, & rationem pro eis
facere, & ut Commune Tarviſii, ſcili-
cet Conſules vel Poteſtas, habeant ple-
nam poteſtatem diſtringendi eos ad hoc
faciendum. Preterea predicti Conſules
pro Communi Tarviſii, & Dominus We-
cello & Gabriel fecerunt ſibi finem &
pacem, ſecundùm quod continetur in
chartula concordie facte Domino Wecel-*
E *loni & Gabrieli a Communi Tarviſii.*

*Actum eſt hoc totum in Civitate Tar-
viſii in majori Eccleſia in plena Con-
cione, MCLXXXIII. Indictione Prima,
die Lunae quintodecimo exeunte Janua-
rio.*

*Ego Oto Sacri Imperii Notarius ad
omnia predicta, & ut ſuperius legitur,
ſcripſi.*

In

In Chriſti nomine; Anno Domini MCCIX. Indictione XII. ego Litaldinus ſacri Imperii Notarius, hoc ex authentico Otonis Notarii ſumtum, nil addens nec minuens, exemplavi, ſignoque meo corroboravi.

In Chriſti nomine. Ego Jacobus de Varage, Imperialis Aulae Notarius, hoc ſumtum ex authentico Otonis Notarii exemplatum & ſubſcriptum per Litaldinum Notarium exemplavi, nil addens vel minuens, quod ſententiam mutet, meoque ſigno corroboravi; ex precepto Domini Nicole quondam Domini Zacharie de Ymola Judicis & Aſſiſtentis Domini Johannis Teupoli Comitis Aprenſis, Poteſtatis Tarviſii, ſub MCCLXIV. Indictione VII. die Veneris XV. introëunte Auguſto, in preſentia

A *Hengelerii de Auriſio, Spinelli de Lavazola, & Johannis de Liuto, Notariorum, & aliorum.*

Non ignota fuere hujuſmodi pacta Johanni Bonifacio Scriptori Hiſtoriae Tarviſinae, qui tamen ea tantummodo innuit. Verùm ſubſequutis temporibus diſcordia atque B inde bellum inter Rempublicam Tarviſinam, & Caminenſes exarſit, eâque de cauſſâ exciderunt foedera anteacta. Sed quum Anno MCXCIX. pax iterum ſancita fuiſſet, tunc nova pacta interceſſere, & utraque pars una alteri ſeſe obſtrinxit, uti fidem facient geminae Chartae uno die conſcriptae, & in eodem Eſtenſi Tabulario C adſervatae.

Concordia inter Guecellonem & Gabrielem fratres de Camino, & Commune Tarviſinum, conſtituentibus illis ſeſe Cives Tarviſii cum nonnullis conditionibus & pactis, Anno 1199.

IN Chriſti nomine. Anno Domini MCXCIX. Indictione II. duodecimo die intrante Junio, in preſentia Comitis Ugizonis, Vincentii Judicis de Civitate Vicentie, Comitis Rambaldi, Boniſacini de Criſpinaga, Andree de Reſiano, Torengi de Angarono, Philippi de Girardo, Abriani Notarii, Petri de Perabiago, & aliorum plurimorum Clericorum & Laycorum, preſentibus etiam Maynente, & Waldeſtino Judicibus, Gomberto, Hoſpinello Johannis Dondi, Conrado de Albertino, Andrea de Todemario, tunc Conſulibus Tarviſinis, in Civitate Tarviſii, in publica Concione talem poſtam & concordiam fecerunt Wecello & Gabriel filii quondam Gabrielis de Camino cum Domino Wilielmo de Puſterla Mediolanenſi, Poteſtate Tarviſii, recipiente nomine Communis Tarviſii. „ Nos Wecello & Gabriel de Camino conſtituimus nos & „ noſtros heredes in perpetuum Cives D „ Tarviſii, ſicut quilibet Civis illius „ Civitatis. Et promittimus habitare „ in Civitate Tarviſii per duos menſes „ per pacem, & tres per werram, niſi remanſerit parabolà omnium Conſulum Tarviſii, vel majoris partis, „ vel Poteſtatis, pro ut pro tempore „ fuerit, cum Conſilio Sapientum illius „ Civitatis. Et ſi contigerit, quod E „ Conſules, vel Poteſtas fecerint collectam, vel boateriam accipient, illud „ idem extra Civitatem faciemus omnes homines noſtri Diſtrictus facere „ ad voluntatem Conſulum vel Poteſtatis, qui pro tempore fuerint, exceptis hominibus habitantibus ultra „ Liquenciam, & hominibus habitantibus in Cadumbrio, qui ad coltam „ vel boateriam dare non debent Com-

„ muni

„ *muni Tarviſii &c. Et damus & concedimus plenam juriſdictionem vobis Domino Wilielmo Poteſtati Tarviſii nomine Communis Tarviſii cum Vexillo uno omnium noſtrarum Terrarum & Curiarum, & omnium noſtrorum hominum tam liberorum quam ſervorum, exceptis predictis habitantibus ultra Liquenciam, & exceptis hominibus de Cadumbrio; de quibus ſi rationem non fecerimus hominibus Tarviſii & ejus Diſtrictus infra ſexaginta dies a tempore depoſite querimonie, Conſules vel Poteſtas Tarviſii, qui pro tempore fuerint, habeant plenam facultatem faciendi juſtitiam de predictis hominibus de Cadumbrio; & excepto quod viginti homines de Cadumbrio, quos Commune Tarviſii elegerit, debeant jurare omni anno ſalvare homines Tarviſii, & ejus Diſtrictus, & res eorum in tota ſua forcia. Et faciemus finem & remiſſionem vobis Domino Wilielmo de Puſterla Tarviſino Poteſtati nomine Communis de ſententia lata per Veronenſes & Mantuanos inter Commune Tarviſii ex una parte, & Biaquinum fratrem noſtrum ex altera, vel patrem noſtrum, vel vos, ſi..... reperiemus, & ſi in aliquo predicta ſententia nobis prodeſſet; & ſpontanea voluntate omni juri, ſi quod nobis vel hominibus noſtris ex ipſa ſententia competeret, renunciamus. Inſuper facimus vobis finem & pacem nomine Communis, & remiſſionem de omnibus maleficiis, dampnis, & injuriis datis ſeu illatis nobis vel hominibus noſtris tam liberis quam ſervis, a tempore cepte werre infra, vel occaſione werre per homines Tarviſii vel ejus Diſtrictus tam liberos quam ſervos pro Communi de Tarviſio. Et renunciamus omni juri, quod nobis competeret, vel competere poſſet, ſpecialiter pro poſta ſive concordia, que facta fuit inter Commune Tarviſii ex una parte, & ex altera parte Dominum Wecellonem avum noſtrum, & Gabrielem patrem noſtrum. Et hec omnia ſupradicta per nos & noſtros heredes & noſtros homines tam liberos quam ſervos in perpetuum firma & illibata obſervare promittimus. Et ſi predicta omnia per nos & noſtros heredes non obſervarentur, & contra veniremus, penam quatuor millia Librarum Venetianarum vobis Domino Wilielmo nomine Communis ſoluturos promittimus per nos & noſtros heredes; pro his omnibus ſupradictis obligamus vobis Domino Wilielmo nomine Communis omnes noſtras poſſeſſiones, & damus vobis, ſive Conſulibus, vel Poteſtatibus, ſicut pro tempore fuerint, ut nomine Communis Tarviſii ſua auctoritate intrent in tenutam ſive poſſeſſionem noſtrarum rerum, & percipiant exinde omnes fructus, quouſque predicta pena in integrum fuerit ſoluta. Et ita jurare promittimus. Et promittimus renovare ſacramentum omni decimo anno infra quindecim dies, ex quo requiſitum fuerit per Poteſtatem vel Conſules, qui pro tempore fuerint, aut eorum nuncios, & nullo modo contravenienius occaſione minoris aetatis vel alia occaſione, etiam profitentes nos majores eſſe viginti quinque annorum.* „ *Et ibi ita juratum fuit attendere per omnia: unde plura Inſtrumenta in uno tenore ſcribi rogaverunt.*

Ego Litaldinus ſacri Imperii Notarius interfui & ſcripſi.

In Chriſti nomine. Ego Jacobus de Varage, Imperialis Aulae Notarius &c.

Pacta,

Pacta, quae Poteſtas & Conſules & Commune Tarviſii jurant Guecelloni & Gabrieli fratribus de Camino, conſtitutis Civibus Tarviſii, Anno 1199.

IN Chriſti nomine. Anno Domini MCXCIX. Indictione II. duodecimo die intrante Junio, in Civitate Tarviſii, in Concione publica, preſentia Comitis Ugicionis, Vincencii Judicis de Civitate Vicencie, Comitis Rambaldi, Bonifacini de Criſpinago, Andree de Toſano, Torengi de Engarono, Philippi de Girardo, Obrioni Notarii, Vitalis Notarii, Petri de Peribiago, & aliorum plurimorum Clericorum de Tarviſio; preſentibus etiam Maynente, & Valfredo Judicibus, Gomberto, Hoſpinello Johannis Dondi, Conradi de Albertino, Andrea de Thodemario, nunc Conſulibus Tarviſinis, talem poſtam & concordiam fecit & obſervare promiſit Dominus Wilielmus de Puſterla, Poteſtas Tarviſii nomine Communis Tarviſini, Domino Wecelloni & Gabrieli filiis quondam Domini Gabrielis de Camino. „ Nos Wilielmus de Puſterla, Poteſtas Tarviſii, voluntate Conſulum Tarviſii, promittimus ſalvare & manutenere vos Wecellonem & Gabrielem de Camino & veſtros heredes; & hoc idem debent facere noſtri Succeſſores, qui pro tempore fuerint in regimine Civitatis, tamquam quoſlibet Cives Civitatis Tarviſii, bona fide & ſine fraude, & veſtra omnia Caſtra & loca, & omnes homines in praedictis locis & Caſtris veſtris habitantes, tam liberos quam ſervos. Et ſi aliquod Caſtrorum veſtrorum deſtrueretur a Communi Tarviſii, ſeu occaſione Communis Tarviſii, infra annum eque bonum per Commune Tarviſii, per nos & noſtros ſucceſſores reedificare promittimus, niſi veſtrâ
A *licentiâ & bonâ voluntate datâ hoc remanſerit. Et non impediemus vos, neque noſtri ſucceſſores vos neque veſtros heredes de veſtro Comitatu, ſcilicet de omnibus querimoniis & cauſis, quas actor apud vos vel veſtros heredes deponere voluerit ſeu depoſuerit. Pugnas vero omnes in Comitatu veſtro ortas ante vos & veſtros*
B *heredes eſſe promittimus, & de his vos vel veſtros heredes per nos vel per noſtros Succeſſores non impediemus, etiam partibus volentibus ante nos vel noſtros Succeſſores pugnam facere. Et ſi aliquâ causâ per nos vel per noſtros Succeſſores pugna judicata eſſet ſuper homines veſtri Comitatus, eos ad vos remittemus ad pugnam*
C *faciendam. Et de cauſis libertatis motis hominibus veſtri Comitatus nullo modo nos intromittemus. Et ſi nos intromiſerimus, ſtatim cum cognoverimus eum eſſe de veſtro Comitatu, ad vos vel veſtros heredes cauſam illam libertatis remittemus. Et facimus finem nomine Communis vobis Wecelloni & Gabrieli pro vobis &*
D *hominibus veſtris tam liberis, quam ſervis habitantibus in locis veſtris & hominibus illis, qui ad concordiam Tarviſii vobiſcum venerunt, de omnibus maleficiis, dampnis & injuriis datis ſeu illatis hominibus Tarviſii, & ejus Diſtrictus a tempore werre cepte infra, vel occaſione werre. Et facimus finem & remiſſionem*
E *de omnibus penis & duplis Communi Tarviſii commiſſis, & nominatim de quinque millibus Libris, quas Commune Tarviſii dedit Wecelloni de*

„ *Ca-*

Camino Avo veſtro. Et facimus finem & pacem Nicolao, & promittimus bona ejus pro Communi vendita ei reſtituere. Et facimus finem Ugeto filio quondam Salvariſis Notarii de pena Banni Communis; & vobis nomine ipſius Ugeti & aliorum forbannitorum omnium facimus finem & pacem de omnibus maleficiis & bannis & injuriis & damnis datis a tempore cepte werre & occaſione werre hucuſque. Inſuper promittimus, quod non reedificabimus per nos vel per noſtros Succeſſores Caſtrum ſeu domum Salle. Et promittimus per nos & noſtros Succeſſores nomine Communis, quod non diſtringemus vos Wecellonem vel Gabrielem, vel veſtros heredes ad rationem faciendam de aliquo maleficio vel dampno, quod Wecello vel Gabriel, aut aliquis pro eo daret vel faceret hominibus ſuis, qui fuerunt Comitiſſe Sophie, vel de quarterio, quos in vobis retinuiſtis, & alienati non ſunt. Et non diſtringemus homines veſtros habitantes ultra Liguenciam & in Cadubria, excepto ſi rationem non faceretis de hominibus de Cadubria infra ſexaginta dies, quod poſſimus eos diſtringere ad rationem faciendam hominibus de Tarviſio & ejus Diſtrictus, & excepto quod viginti homines de Cadubrio debent jurare ſalvare & cuſtodire homines Tarviſii & ejus Diſtrictus, & res eorum in tota ſua forcia, ſi requiſitum fuerit, ut in poſta a vobis Communi Tarviſii facta continetur. Et hec omnia predicta firma & illibata per nos & noſtros Succeſſores in perpetuum obſervare & non contravenire promittimus; & ſi non obſervaretur & contraveniremus per nos vel per noſtros Succeſſores, penam quatuor millia Libras Venetorum vobis nomine Communis dare promittimus, bona Communis vobis exinde pignori obligantes, ita ut veſtra auctoritate in bona Communis intrare poſſitis, & fructus ex eis percipere, quouſque in integrum predicta pena vobis fuerit ſoluta. Et ita nos & noſtri Succeſſores, qui pro tempore fuerint, jurare debent & obſervare. Et centum Milites & ducenti Pedites, quos elegeritis, jurare debeant ita obſervare: quod ſacramentum centum Militum & ducentorum Peditum omni decimo anno debeat renovari infra quindecim dies, quando per vos vel per veſtros nuncios fuerit requiſitum.

Et juravit predictus Poteſtas ita attendere toto tempore ſue Poteſtarie, & quod faciet, cum exierit de Poteſtaria, jurare Succeſſores. Et plura inſtrumenta uno tenore ſcribi ſunt rogata.

Ego Litaldinus ſacri Palatii Notarius interſui & ſcripſi.

Haec etiam pacta memorantur Johanni Bonifacio, qui praeterea ad eumdem Annum MCXCIX. innuit, Wecellonem de Suligo, atque alios Nobiles Marchiae Tarviſinae viros, immo & ipſos Cenetenſis Oppidi Cives, neceſſitate compulſos, conſilium cepiſſe ſe adjungendi more Civium ad Rempublicam Tarviſinam. Ejuſmodi Actorum memoria in pergamenis Archivi Eſtenſis latens, ſuum heic habere locum meretur.

Charta

Charta pactorum, per quae Wecello de Suligo, aliique Nobiles conſtituunt ſe Cives Tarviſii, Anno 1199.

IN Chriſti nomine. Anno Domini MCXCIX. duodecimo die menſis Junii, Indictione II. „ Nos Wecello de „ Suligo, & Liazarus, & Sanzanomen, pater & filii, & Naſinwerra „ de Fara conſtituimus nos Cives & „ Habitatores Tarviſii, ſecundùm quod „ continetur in articulis poſte facte inter Commune Tarviſii & Homines „ de Coneclano. Et facimus vobis Domino Wilielmo de Puſterla Poteſtati „ Tarviſii ad partem Communis finem „ & pacem & remiſſionem de omnibus „ maleficiis, dampnis, & injuriis, penis & duplis & ſecuritate factis vel „ nobis, vel hominibus noſtris a Communi, vel ab aliqua alia perſona nomine Communis, dampnis datis & „ illatis nobis vel hominibus noſtris ab „ hominibus Tarviſii pro Communi vel „ pro diviſo, a tempore werre cepte „ infra. Et promittimus obſervare poſtam factam inter Commune Tarviſii „ & illos de Coneclano, ſecundùm quod „ conſortes obſervare tenentur. Verſa „ vice, Nos Willelmus de Puſterla Poteſtas Tarviſii nomine Communis fa-

A *„ cimus vobis Wecelloni de Suligo & „ Liazaro & Sanzanomini, & Naſinwerre finem & pacem recipientibus veſtro nomine, & omnium veſtrorum hominum tam ſervorum, quàm „ liberorum, de omnibus maleficiis, injuriis, & dampnis datis ſeu illatis „ a vobis, vel ab hominibus veſtris, „ hominibus Tarviſii tam pro Communi* B *„ vel diviſo a tempore werre cepte „ infra; ita quod nos vel Commune „ Tarviſii propter hoc nullo modo demus dampnum vobis vel hominibus „ veſtris tam liberis, quàm ſervis in „ perſonis vel in Caſtro, aut in rebus „ veſtris. Et remittimus vobis Wecelloni & Naſinwerre bannum & penam „ banni, in quo clamati fuiſtis per* C *„ Conſules Coneclani.*

Actum in Civitate Tarviſii in Concione publica, in preſentia Comitis Ugucioni, Vincentii Judicis de Civitate Vicencie, Comitis Rambaldi, Torengi de Engerano, Andree de Roſano, & aliorum plurium militum & peditum.

Ego Litaldinus ſacri Imperii Notarius interſui & ſcripſi.

Pacta, per quae Homines Ceneteníes conſtituunt ſe Cives Tarviſii, & viciſſim Commune Tarviſii eos recipit, Anno 1199.

IN *Chriſti nomine. Anno Domini MCXCIX.* Indictione II. die Martis XV. *intrante Junio. Preſentia Wecellonis de Camino, Gabrielis ejus fratris, Gerardini de Criſpinaga, Albergeti Paniſmilii, Siniſorti, Inglerii de Racione, Vivioni, Wilielmi de Straſio, Federici, Nicole Blandi, Johannis Nunarii, Walpertini de Raſano, Wiviani* D *de Bellengarda, Tomaxini de Capite Lupo, Weceli de Conſtantino, Zanegoldi, Marquardi de Caniſtro, Baldini Judicis Brage, Jacobi ejus fratris, Roberti de Elmo, Vitalis Notarii de Sancto Andrea, & aliorum plurium. Haec concordia inter homines de Ceneta ex una parte, & ex alia Commune Tarviſii.*

„ *In nomine Domini. Nos Homines*
„ *de Ceneta ſpontanea voluntate conſti-*
„ *tuimus nos Cives Tarviſii, ſicut qui-*
„ *libet alius Civis Tarviſii; ſupponen-*
„ *tes nos per omnia jurisdictioni Civi-*
„ *tatis Tarviſii. Et promittimus nos*
„ *ſalvare homines Civitatis Tarviſii*
„ *& ejus Diſtrictus, & res eorum in*
„ *tota noſtra ſorcia, & ſtratas ſecuras*
„ *facere & mercata in tota noſtra ſor-*
„ *cia. Et juvabimus ſequi Dominum*
„ *Wilielmum de Puſterla Tarviſii Po-*
„ *teſtatem, & Succeſſores ejus, qui*
„ *erunt pro tempore in regimine Civi-*
„ *tatis Tarviſii, a quindecim annis*
„ *ſuperius, & a ſexaginta annis infe-*
„ *rius, cum requiſiti fuerimus per*
„ *nuncium Tarviſii, vel per Maricum*
„ *noſtrum: & quod Maricus teneatur*
„ *facere jurare homines, ut dictum eſt*
„ *ſuperius, omni anno. Et collectam &*
„ *boateriam dabimus ad voluntatem*
„ *Poteſtatis, vel Conſulum, qui pro*
„ *tempore erunt in regimine Civitatis*
„ *Tarviſii, quando collectam vel boate-*
„ *riam colligent extra Civitatem. Et*
„ *quando Commune Civitatis Tarviſii*
„ *faciet hoſtem & iter & cavalcatam,*
„ *faciemus & ibimus ad voluntatem*
„ *Poteſtatis Tarviſii, vel Conſulum,*
„ *qui pro tempore erunt in regimine*
„ *Civitatis Tarviſii, & Rocham Cene-*
„ *te dabimus in virtute Poteſtatis*
„ *Tarviſii. Nec erimus in facto ſeu in*
„ *conſilio, quod Commune Tarviſii per-*
„ *dat prefatam Rocham, donec etiam*
„ *retinuerit; & ſi ſciero aliquem, qui*
„ *contra hoc facere vellet, bona fide &*
„ *ſine fraude diſturbabo. Et hanc po-*
„ *ſtam ſeu concordiam bona fide & ſine*
„ *fraude ratam & firmam tenebo, &*
„ *non violabo. Et ſi ſciero aliquem,*
„ *qui violare vellet, bona fide & ſine*
„ *fraude diſturbabo. Et faciemus finem*
„ *& remiſſionem vobis Domino Wiliel-*
„ *mo de Puſterla Tarviſii Poteſtati,*

A B C D E

„ *recipienti nomine Communis Tarviſii,*
„ *& pro Communi Tarviſii & diviſo,*
„ *de omnibus maleficiis & dampnis &*
„ *injuriis datis ſeu factis a tempore*
„ *werre hucuſque hominibus Cenete.*
„ *Et promittimus omnia predicta atten-*
„ *dere & obſervare ſub pena &c. ita*
„ *tamen quod de hac pena non tenea-*
„ *mur, poſtquam Epiſcopus Cenete non*
„ *venerit ad concordiam Communis Tar-*
„ *viſii, & Rocha pro Communi Tarvi-*
„ *ſii eidem Epiſcopo fuerit reſtituta.*

„ *Verſa vice Nos Wilielmus de Pu-*
„ *ſterla Tarviſii Poteſtas nomine Com-*
„ *munis promittimus wardare & ſal-*
„ *vare homines de Ceneta, qui jura-*
„ *bunt & obſervabunt poſtam ſeu con-*
„ *cordiam inter Commune Tarviſii &*
„ *illos factam. Et promittimus & ju-*
„ *rabimus, quod non deſtruemus Ro-*
„ *cham Cenete, ſi nobis dederint. Non*
„ *erimus in conſilio vel facto, quod de-*
„ *ſtruatur, donec eam Commune Tar-*
„ *viſii retinuerit. Non prohibemus ho-*
„ *mines Cenete, quin Corpus Beati*
„ *Ticiani, & alias ſuas ſacras Reli-*
„ *quias vel ubi ſunt cuſtodiant, vel*
„ *alibi portent ad voluntatem ſuam;*
„ *nec eis auferam Corpus Beati Ticia-*
„ *ni. Et hoc ſacramentum faciam poni*
„ *in quaternione Communis, ut Succeſ-*
„ *ſores meos de hoc ſacramento tenean-*
„ *tur, quouſque Commune Tarviſii pre-*
„ *dictam Rocham tenuerit. Et faciam*
„ *jurare quinquaginta Milites, & de-*
„ *cem Milites Coneclani, & centum*
„ *Pedites, quos illi de Ceneta eligere*
„ *voluerint, hoc ſacramentum facere*
„ *pro Communi. Et facimus finem &*
„ *remiſſionem pro Communi Tarviſii*
„ *hominibus Cenete, qui hanc poſtam*
„ *ſeu concordiam jurabunt de omnibus*
„ *maleficiis & damnis &c. Et quod*
„ *non vendemus nec alienabimus predi-*
„ *ctam Rocham pro Communi Tarviſii*
„ *alicui perſone. Et quod reſtituemus*

„ Ro-

„ Rocham Cenete iſto Epiſcopo, qui „ modò eſt, vel illi, qui pro tempore „ erit, poſtquam devenerit ad concor- „ diam Communis Tarviſii.

„ Et hec omnia predicta nos homi- „ nes de Ceneta imperpetuum firma & „ rata tenere & obſervare per nos & „ noſtros heredes juramus. Sannella, Walterius Notarius, Egidius filius Richerii de Scorſores, Marici de Ceneta, Vidonis filius Geli, Ardemannus Notarius, Robertus de Aldino, Robertus de Cempo, & Cluradinus nepos Lituini, nomine Communis Cenete, & ſuo nomine promiſerunt per ſe & ſuos heredes Domino Wilielmo de Puſterla Tarviſino Poteſtati nomine Communis Tarviſii, ſupradicta omnia attendere &c. & ſpontanea voluntate conſtituerunt ſe Cives Tarviſii, ſicut quilibet Civis Tarviſii &c. Et verſa vice Dominus Wilielmus de Puſterla Tarviſii Poteſtas nomine Communis juravit ſe omnia Statuta attendere & obſervare verſus ſupradictos de Ceneta, & verſus illos, qui jurabunt obſervare ſupradictam concordiam.

Actum in Mandre in plena Concione.

Ego Litaldinus ſacri Imperii Notarius interſui & ſcripſi.

Ita nobilibus ac potentibus viris intra Urbes habitare per aliquam ſaltem cujuslibet anni partem coactis, novis inſuper confluentibus in Civitatem colonis ex gente aut profligatâ, aut in clientelam receptâ, ſingulae Urbes liberae novum accepere incrementum Populi, aedificiorum, majeſtatis, atque potentiae. Auctor etiam eſt Rolandinus ſupralaudatus ad Annum MCC. Bertholdum Aquilejenſem Patriarcham factum fuiſſe *Paduanum Civem*, *eâque occaſione ſe poni fecit cum aliis Civibus Paduae in Coltam ſive Datiam*. Hoc eſt, ditionem ſuam, quae longe lateque excurrebat, tributis Reipublicae Patavinae conſuetis ſuppoſuit. Ejus etiam exemplum imitati ſunt Epiſcopus Feltrenſis & Bellunenſis atque Eccelinus de Romano, crudeliſſimus deinde Tyrannus. Potentiſſimus ſane Princeps tunc erat Patriarcha Aquilejenſis, atque ab uno Romanorum Imperatore, quod eſt ad temporalia bona, Inveſtituram recipiebat. Attamen vides, ab eo quaeſitam Patavinae Urbis *Cittadinantiam*. Et ne quis de Rolandini narratione dubitet, Acta ipſa eo tempore conſcripta exeram, quae leguntur in Statutis MStis Civitatis illius exaratis in pergamena Anno MCCCLXIX. apud egregium virum Stephanum Vareſium Civem Patavinum, uti certiorem me fecit mei amantiſſimus vir Adamus Pivatus, mihi non ſemel laudatus in Collectione Rerum Italicarum. Non accepi *Cittadinantiam* Philippi Epiſcopi Feltrenſis & Bellunenſis. Ejus tamen loco prodibit, quae Algerio ejus Succeſſori conceſſa fuit Anno MCCLX. quam puto non diſſimilem a praecedenti.

Bertoldus Patriarcha Aquilejenſis Civitate Patavina ſub quibuſdam conditionibus donatur, Anno 1221.

IN nomine Domini, amen: ejuſdem Nativitatis MCCXXI. Indictione IX. die XI. intrante Septembre; in eorum preſentia quorum nomina continentur inferius. Coram Domino Bernardo Barone de Sancto Miniato, Poteſtate

ſtate Padue in plena Concione, in Sala majoris Palacii ad ſonum campanarum Communis & vocibus preconum congregata. „ Nos Bertoldus divina favente „ gracia ſancte Sedis Aquilegienſis Pa- „ triarcha, licèt terra noſtra, & ſta- „ tus terre noſtre perſone in meliori „ ſint ſtatu, quàm olim ſuerint, tamen „ propter nimiam dilectionem, quam „ erga Civitatem & Cives Paduanos „ gerimus & habemus, cupientes pre- „ fatam Civitatem Padue, ejuſque Ci- „ ves pre ceteris honorare; & illud, „ quod anteceſſores noſtri fecerunt, fa- „ cere amplius reminiſcentes beneficio- „ rum receptorum ab eis, volumus eſſe „ Cives Padue, & facimus nos Padue, „ promittentes nomine Aquilegienſis Ec- „ cleſie pro nobis & gente noſtra tota- „ liter infra muros emere Civitatis „ terram duorum hominum eſtimatio- „ nem, in qua duodecim Palacia fieri „ faciemus, valentia unumquodque mil- „ le Libras ad minus. Videlicet qua- „ tuor Palacia in preſenti Poteſtaria, „ & alia quatuor infra, & alia qua- „ tuor in proxima tertia Poteſtaria, „ niſi parabola Poteſtatis vel Conſilii „ remiſerit. Que Palacia nullo modo, „ vel occaſione aliquâ debeant alienari „ vel obligari, nec in feudum dari: & „ ſi acceptatum fuerit, ipſo jure non „ valeat, ſed libere Communi Padue „ remaneant. Et quod faciemus duode- „ cim de melioribus & majoribus Mi- „ litibus terre noſtre bona fide ſine „ fraude in Civitate Padue eſſe quin- „ decim diebus ante feſtum Sancti Pe- „ tri de Junio, qui jurabunt ſequi Po- „ teſtatem Padue, ſicut alii Cives Pa- „ duani; & per nos & per noſtros, „ quando Civitas Padue guerram habe- „ bit, quod Deus avertat, juvabimus „ eam contra omnem hominem, exce- „ ptis Domino Papa, & Rege, *cum „ quinquaginta Militibus per tres men- „ ſes annuatim quandiu guerra dura- „ bit. Et juvabimus Civitatem Padue „ cum omni & tota noſtra potencia „ verſus terram noſtram. Et quando- „ cumque Civitas Padue in corpore „ Civitatis & in Comitatu ſuo com- „ munem daciam fecerit pro Libris du- „ centis milibus, daciam ſolvemus ſe- „ cundùm quod pro miliario in Civita- „ te dabitur. Hec autem faciemus Do- „ minum Papam, & noſtros Canonicos „ omnes laudare & confirmare. Peti- „ mus quoque a vobis quatenus reci- „ piatis nos amicum & Civem Padue, „ & nos & terram noſtram & gentem „ noſtram, ita quod adjuvetis nos tam- „ quam Civem veſtrum. Et ea, que „ habet Eccleſia Aquilegienſis in omni- „ bus locis, ſeu etiam juriſdictionibus „ ad manutenendum. Et ſi qua ſunt „ admiſſa, bona fide pro poſſe ad recu- „ perandum nos adjuvabitis per terram „ Forojulii & verſus Paduam. Et hec „ compoſitio firmabitur ſacramento no- „ ſtre gentis hinc inde. Et hic contra- „ ctus firmus habeatur in perpetuum, „ & ponatur in Statuto Communis Pa- „ due, & numquam ſub aliqua fraude „ vel occaſione deleatur. Hoc autem „ facientes noſtre Aquilegienſis Eccleſie „ corporaliter tactis ſacroſanctis Evan- „ geliis juramus omnia predicta & ſin- „ gula predictorum bona fide attendere, „ obſervare, & obſervari facere, & „ nulla ratione vel occaſione ſeu aliquo „ ingenio, vel aliqua fraude contrave- „ nire. Et hec nos Bernardus Baronus „ de Sancto Miniate Poteſtas Padue de „ conſenſu & laudatione totius Concio- „ nis, Communis Padue nomine, omnia „ ſupradicta & ſingula predictorum pro- „ mittentes & facientes & recipientes „ nomine iſtius Communis, attendere & „ obſervare bona fide ſine fraude, ta- „ ctis ſacroſanctis Evangeliis juramus, „ & nulla ratione vel occaſione, ſeu*

„ *aliquo*

„ *aliquo ingenio & aliqua fraude con-* „ *travenire.*

Actum fuit Padue in plena Concione in Communi Palacio. Teſtes interfuerunt, Dominus Jordanus Epiſcopus Padue, Dei graciâ, Dominus Philippus divina permiſſione Feltrenſis & Bellunenſis Epiſcopus, Dominus Florianus Archipresbyter Padue, Dominus Empellus Canonicus Padue, Dominus Jacobus de Corrado Canonicus Padue, Dominus Chriſtianus de Sancta Maria de Monte, & Veglus de Phyſico, Judices Poteſtatis: Ubertellus Miles Poteſtatis, Tyſo Padue Comes, Jacobus de Carraria, Al- A *bertinus ejus frater, Vitalianus Matthei de Limizonibus, & Patavinus de Orato, Baxilius, & Patavinus de Medio Abbate Judices, Nicolaus Egidioli de Victo, Bernardus de Bragiola, Jacobus Falarotus, Byaquinus, Jacobus de Uliana, Lytardus Notarius, Henricus de Mazzano, Conradus de Oſoveſt, Ottolinus juvenis de Cremona,* B *Armannus de Precano, Ottolinus de Cucagna, Leonardus de Trecano, Erbordus de Peſtentano, Henricus de Rodegno.*

Rogatus Petrus de Abbate de praeſcriptis fecit Inſtrumentum.

Inſtrumentum Cittadinantiae Patavinae ſuſceptae ab Algerio Feltrenſi & Bellunenſi Epiſcopo, Anno 1260.

IN *nomine Domini, amen; MCCLX. Indictione III. die IV. intrante Februario, Padue in Communi Palatio, in camera ubi ſit majus Conſilium, preſente Domino Tyſone de Campo Sancti Petri, Ugolino Advocato, Petro Trapola, Pace Judice, Bonifacio a Solario, Rolando de Hengleſco, Tomaſio Cavaccia, Martino Guidoti, Lenizo Cane, Bartholomeo Alverii, Vanni de Zacho, & aliis multis in majori Conſilio Communis Padue ad ſonum campane more ſolito congregato. Dominus Guido de Monte Poteſtas Padue de voluntate, conſenſu & laudatione tocius Conſilii pro Communi Padue recepit venerabilem patrem Dominum Algerium, Dei graciâ Feltrenſem & Bellunenſem Epiſcopum per ſe & ſuos Succeſſores pactis infraſcriptis videlicet. Quod ipſe Dominus Epiſcopus & Succeſſores ſui ſint Cives Padue & Habitatores, & jurent Cittadinanciam Padue, ut Dominus Patriarcha conſuevit jurare. Et quod ipſe Dominus Epiſcopus infra muros Civitatis Padue unum Palacium he-* C *dificare debeat uſque ad proximum feſtum Sancti Andree, quod conſtet mille & quingentas Libras, computato in illis MD. Libris precium pro terre & domorum, que emerentur arbitrio duorum virorum per Poteſtatem Padue eligendorum; ubi Palacium hedificaretur. Item in Paduano Diſtrictu emere teneatur tot alias poſſeſſiones immobiles uſque* D *ad unum annum, que conſtent Libras mille. Palacium vero & poſſeſſiones nunquam poſſint vendi in toto vel in parte, nec aliquo modo alienari vel obligari. Item quatuor Milites de terris predictis omni anno per octo dies ante feſtum Sancti Petri, & per octo dies poſt, habitare debeant in Civitate Padue, qui pro Domino Epiſcopo jurent* E *ſequi Poteſtatem Padue, ut ſupra dictum eſt. Item Dominus Epiſcopus debeat ſolvere daciam Communis Padue pro ſeptuaginta millibus Libris, quando alii Cives ſolverint Communi Padue. Item quando Commune Padue fecerit exercitum generalem ſeu communem, Dominus Epiſcopus Feltrenſis cum*

tota

tota ſua forcia & virtute exercitum generalem faciet & communem cùm Communi Padue. Si vero Commune Padue aliter ſecerit cavalcatam cum Militum quantitate, idem Dominus Epiſcopus teneatur ſervire cum viginti quinque Militibus, vel majori ſumma ad voluntatem Domini Poteſtatis Padue, qui pro tempore fuerit, ſecundùm quantitatem Militum Padue, qui a Communi mittentur in cavalcatam. Hec quidem omnia Dominus Epiſcopus cum tota ſua forcia & omnibus viribus facere teneatur contra omnes homines, ſalvâ fidelitate Eccleſie & Imperii. *Item quod inimici Communis Padue ſint inimici Domni Epiſcopi ſupradicti & ſuorum.*

Et teneatur Dominus Epiſcopus eligere ſemper vel facere eligi, & habere Poteſtates de Padua in Feltre & Belluno, ſalvo quod ſi vult ipſe habere in dictis Terris in propria perſona, vel aliquem in Poteſtatem & Rectorem, vel Conſulem, ſeu Conſules, vel Judices de dictis Terris, eligere, & habere ei liceat. Et Poteſtas Padue teneatur ei dare Electum de Padua & Paduana in Poteſtatem & Judicem inſra menſem. Et quod Paduani habeant Mercatum in tota terra Domini Epiſcopi libere & abſolute abſque theloneo & pedagio. Et procurare debeat Dominus Epiſcopus bona fide, ſicut potuerit, ne aliquis illos impediat eundo & redeundo cum mercato vel ſine mercato. Et quod dictus Dominus Epiſcopus non faciet ſocietatem aliquam vel Citadinanciam cum aliqua Civitate vel homine. Hec quidem omnia ſupraſcripta prefatus Dominus Epiſcopus debeat eligere quatuor, vel plures de utraque Civitate, qui juramento teneantur facere predicta juramenta, & ſingulis quinquenniis ſimilia juramenta facere renovari. Et Dominus Epiſcopus teneatur facere Dominum Papam, &

A *Dominum Patriarcham omnia preſcripta laudare & confirmare uſque ad feſtum Sancti Petri. Salvo quod Poteſtas Padue, qui pro tempore fuerit, de voluntate Conſilii majoris Padue poſſit dare parabolam dicto Domino Epiſcopo de quolibet capitulo ex predictis. Et predictus Dominus Epiſcopus juravit Citadinanciam Padue, & omnia ſupraſcripta attendere, & plene obſervare.* B *Commune vero Padue teneatur ipſum Dominum Epiſcopum, & Civitates ſuas Feltrum & Bellunum, & totam terram ſuam adjuvare & manutenere, & jura ſua & Epiſcopatus ſui, & ad honorem & ſtatum ejuſdem Domini Epiſcopi & Epiſcopatum ſervare & defendere bona fide & ſine fraude in his,* C *que poſſidet vel quaſi poſſidet contra omnes homines,* excepto Domino Papa, & Domino Imperatore, & Domino Patriarcha. *Item quod omnes Feltri & Belluni & tocius terre Domini Epiſcopi habeant mercatum Padue in Padua & diſtrictu Paduano libere & abſolute abſque theloneo & pedagio; & procurare debeat Commune Padue* D *bona fide, ne aliquis eorum impediat eundo & redeundo cum mercato & ſine mercato. Item quod inimici Domini Epiſcopi ſint inimici Communis Padue. Hec quidem omnia poni debeant in Statutis Communis Padue; & juramenta Poteſtas Padue teneatur obſervare. Ibique Petrus de Ricio preco in manibus Domini Poteſtatis nominati & Populi* E *Paduani pro ipſo Poteſtate & Populo Paduano, de laudatione & conſenſu ipſius Poteſtatis & predicti Conſilii juravit omnia hec predicta attendere & plene obſervare.*

Zambonus de predictis fecit Inſtrumentum.

Neque tamen hiſce incrementis contenti liberarum Urbium Cives fuere:

fuere: quis enim libidini dominandi modum facile ſtatuat? Quae Civitates opibus, gente, ac viribus ſupra finitimas ſeſe pollere ſentiebant, animum quoque adjecere ad invadendos fines alienos, ſibique ſubdendas Urbes potentiâ impares. Ita Mediolanenſes Anno MCXI inlato Laudenſibus bello, Civitatem acri obſidione preſſam ad deditionem compulere. Tum ab Anno MCXVIII. uſque ad Annum MCXXVII. Comenſibus infeſti, tam pertinaci bello eorum jugulis inſtitere, ut tandem deſperatione fractos ſub jugum venire coëgerint. Inſuper Anno MCXXX. ad deficiendum a Cremonenſibus Cremenſes ſolicitatos, ſibi adjunxere: unde bella teterrima exorta maximo fuere incommodo Lombardis omnibus. Quae dilatandi imperium ſemper irrequieta cupido denique ſingularum Urbium conterminarum odia atque iram in Mediolanenſes attraxit, potiſſimamque cauſſam eorum calamitatibus praebuit ſub Friderico I. Auguſto. Certarunt in eodem ſtadio poſtea Genuenſes, Florentini, Bononienſes, Patavini, immo quaelibet alia Civitas, cui majores vires, quàm conterminis, fortuna contuliſſet: contigitque nonnullis inferiores ſuo ſubjugare atque adjicere imperio: qua ex felicitate mirum in modum earum robur ac dignitas crevere. Quid inter tot armorum tumultus & Civium pro amplificanda ditione perpetuos conatus, continentemque laborem, Eccleſiaſticis Proceribus acciderit, ſatis ſignificaſſe infra mihi videor in Diſſertatione Septuageſima ſecunda *de Cauſſis imminut. Eccleſ. Poteſt.* Attamen heic etiam memoriâ repetendum duco, ne ipſam quidem Religionem obſtitiſſe, quominus liberae Civitates antiqua Epi-

A ſcoporum, Abbatum, aliarumque Eccleſiarum Regalia uſurparint. Epiſcopis nonnullis conlata fuerat Comitatus dignitas in Urbibus, hoc eſt Praefectura Civitatum. Ipſis etiam, & permultis Abbatibus, & Collegiis Canonicorum, Caſtella ſuberant & Arces, quae ab Urbium Magiſtratibus, ditione & agro penitus praeciſa,
B ſub jure ſeu tutela tantum erant Imperatorum, a quibus eorum Inveſtitura peti conſuevit. Hos ergo ſacros viros pari ardore ſuis exſpoliare juribus aggreſſi ſunt Cives liberarum Civitatum, eoque eventu res acta eſt, ut vix pauci ab illorum impotentia evaſerint. Nam Eccleſiaſtici ipſi aut gloriam bellicam interdum
C affectantes, & lucra inde ſperantes, non inviti correptis armis in bella convolabant; aut neceſſitate ducti, bella gerentibus vicinis, praeſidia aliena recipere, foedera contrahere, tutores adſciſcere cogebantur. Neque deerant aliae occaſiones rerum novandarum, nonnullis inhiantibus ad Clericorum ac Monachorum
D patrimonia voranda. Rem paucis exemplis expediam. Pars olim Comitatus Mutinenſis Nonantulanum Oppidum fuit, ut alibi oſtendi. Senſim celebris illius Coenobii Abbates ditionem, ſive Imperatorum dono, ſive alia ratione, acquiſierant in Oppidum illud, atque in alias quaſdam Villas; aut certè is Populus in li-
E bertatem ſeſe aſſeruerat. Contra, contendente Republica Mutinenſi, ad ſe locum pertinere, aliiſque controverſiis de jure aquarum ferventibus: Bononienſes in omnem rem intenti Anno MCXXXI. ex hujuſmodi diſcordia profecere; nam Populum Nonantulanum ita deliniverunt; ut ſeſe iis in clientelam tradiderit, & tributum licèt leve quotannis Reipublicae Bo-

nonienſi

nonienſi fuerit pollicitus. Exarſere in bellum, his intellectis, Mutinenſes, quod pluries ſopitum, pluries quoque recruduit, donec ſervatâ Abbati duntaxat ditione ſpirituali, ac ingenti pecuniae ſummâ perſolutâ, conquievit Oppidum in poteſtate Mutinenſium, cujus Principibus adhuc paret. Juvat heic adferre pacta, quibus Nonantulani ſeſe primo ſubdidere Bononienſi Reipublicae; ea quippe indicata a Sigonio Lib. 3. Hiſtor. Bononienſis, integra habere cupiens, curâ praeclariſſimi viri Marchionis Franciſci Zambeccarii Senatoris Bononienſis, deſcripta e Tabulario illius Urbis accepi.

Charta pactorum, per quae Populus Nonantulanus Reipublicae Bononienſi ſe ſubdit, Anno 1131.

De quibuſdam rationibus Communi Bononiae conceſſis a Populo Nonantulae.

„ *Nos quidem Populus Nonantulae, & omnes, qui ſumus in Donicatu Abbatiae, juramus Populo Bononiae deinceps in perpetuum, ſemper nos eſſe & ſtare ac ſtudere ad honorem Bononiae, quemadmodum una ex quatuor Portis Bononiae. Et inſuper omnia facta, omneſque expenſas, ſive collectas, pro communi honore Bononienſis Civitatis nos Nonantulani facere ſemper, ut una ex quatuor Portis Bononiae. Ceteri Caſtellani, & Villae Abbatiae, ut habitantes infra Comitatum ſacram quos Nonantulae, ideſt Eccleſiarum omnium & Clericorum, qui ſunt ſub Abbatia Nonantulae Eccleſiae. Nos inſimul ſecundùm quod habetur per decretum a ſancta Romana Eccleſia, in perpetuum damus ſanctae Bononienſi Eccleſiae jus quoque & facultatem dandi Chriſma & Oleum Sanctum noſtris Eccleſiis & Clericis, & praedictae Eccleſiae Bononienſi in perpetuum largimur. In unoquoque anno in Kalendis Decembris per unamquamque caſam Nonantulae & totius Abbatiae, quae ſcilicet in Donicatu & Diſtrictu Nonantulanae Eccleſiae ſtare videtur, quatuor Denarios Lucenſes Populo Bononienſi dabimus. Neque in facto, neque in conſilio, quolibet modo vel ingenio deinceps erimus, quod Populus Bononiae vel Eccleſia Bononiae praedicta omnia in totum vel pro parte aliquo modo vel ingenio perdat. Et ſi perdiderit, per bonam fidem ſine fraude & malo ingenio id, quod perdiderit, recuperare, & recuperatum ſemper retinere adjuvabimus contra omnes homines*, exceptâ tamen perſonâ Imperatoris. *Et apud eum fideliſſimis precibus & ſupplicationibus praedictum Populum & jam dictam Eccleſiam adjuvabimus. Poſt receſſionem vero Imperatoris praedicta omnia firmiſſime ſemper obſervabimus. Item ſuper inimicos Bononiae cum Bononienſi Populo equitabimus & ibimus cum noſtro diſpendio, ſcilicet cum nos omnes milites & pedites migraverimus in expeditionem, cum ſoli milites in ſervitio praedicti Populi ierint, qui diſpendio Bononienſis Populi veniant. Damnum vero, ſi quid vobis, vel veſtris amicis in noſtro ſervitio acciderit, pro quarta parte vobis infra duos menſes reſciemus.*

„ *Si*

„ *Si in veſtro ſervitio nobis damnum apparuerit, pro quarta parte nobis id imputabimus. Homines Bononienſes de Civitate & de Burgis, atque de Comitatu Bononiae, & eorum res, ſalvos & ſecuros eſſe a nobis in omnibus noſtris regionibus juramus: & ſi quis eos offenderit, per bonam fidem offenſiones paſſos contra omnes homines adjuvabimus. Si qua diſcordia inter nos & vos, vel noſtros amicos apparuerit, in laude Conſulum Bononiae ſtabimus. Item ſi milites Bononiae, vel arcatores, aut pedites ſine Populo in noſtro juvamine venerint, noſtro diſpendio eos retinebimus. Similiter & Conſules, cum pro nobis venerint. Cum civibus Mutinae nullam treguam, nullumque finem certam ſine Bononienſi Populo & ejus juſſione faciemus. Haec omnia obſervabimus ſemper Populo Bononienſi & poſt pacatam litem inter nos & Mutinenſes, hoc ſacramentum faciemus Populo Bononienſi & Eccleſiae Bononienſi in omni fine decem annorum ab aetate ſcilicet quatuordecim annorum in poſterum.*

Quod heic animadvertas, non Abbas, non Monachi Nonantulani deditionem faciunt, ſed Populus illius Oppidi; ac proinde confirmata vides, quae in Annalibus Veter. Mutin. Tom. XI Rerum Italicarum ſcripta ſunt ad Annum MCXXXI. videlicet: *Nonantulani dederunt ſe per proditionem Communi Bononiae, qui prius erant in temporalibus & ſpiritualibus Abbatiae Sancti Silveſtri de Nonantula, de Comitatu & Dioeceſi Mutinae, & ſub ejus protectione.* Ejuſmodi verò pacta oſtendunt, non foedus inter amicos Populos, ſed juſtam deditionem, honeſtis quidem conditionibus, peractam. Quod quantopere, & quam non immerito, Mutinenſium animos exacerbarit, atque ad arma excitarit, nemo non intelligit, quum certe Bononienſes, prolatis adeo finibus ſuis, ipſius Civitatis jugulo prope imminerent, ac pejora fata non obſcure minitarentur. Diu inſtauratum eſt ea de cauſſa bellum, idque variâ fortunâ. Et quoniam perſequendo jura ſua temperare Mutinenſes nequibant, Anno MCXLVI. teſte Sigonio, Nonantulani, ſeu potius Bononienſes ſagaci conſilio uſi, Eugenium III. ita in ſuam ſententiam, parteſque ſuas pertraxere, ut Mutinenſem Urbem Epiſcopatus dignitate privarit, atque hanc Dioeceſim inter vicinos Epiſcopos partitus fuerit. An viſa fuerit inſueta, minuſque juſta hujuſmodi poena eorum temporum mortalibus, Hiſtoriae minime tradunt. Sane quoties Epiſcopus aut rebellionem inibat, aut Schiſmati adhaerebat, mos etiam fuit poenas ab eo poſcere, rariſſime verò ab ipſis Eccleſiis. Guntherus Lib. 2. Ligurin. de Friderici I. Auguſti geſtis haec ſcribit:

Quin & Pontifices Halberſtadenſis, & ille,
Sub quo Brema fuit, tali Regalia jura
Amittere notâ; perſonae ſcilicet ipſae,
Non tamen Eccleſiae. Neque enim quod Paſtor inique
Geſſerit, Eccleſiae fas eſt in damna refundi.

Verùm heic neque Epiſcopus, neque Eccleſia Mutinenſis, quidquam deliquerant, & ſi quid erat criminis, in Reipublicae capita rejiciendum videbatur; niſi potius dolori juſto id condonandum, quum ii antiquam ſuam ditionem in vicinorum potentiorum-

que manus tranſlatam dolerent, ac ferre non poſſent. Sed hiſce dimiſſis, certum rei peractae, ſive tentatae monumentum profero, literas videli- A cet archetypas, quas Mutinae in ſuo Tabulario adſervant Monachi Benedictini Coenobii Sancti Petri.

Eugenii III. Papae Bulla, qua Monaſterio Sancti Petri Mutinenſis confirmat omnia illius bona, Anno 1148.

B *EUgenius Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Placito Abbati Monaſterii Sancti Petri, quod foris Mutina ſitum eſt, ejuſque Fratribus tam preſentibus, quàm futuris, Regularem vitam profeſſis in perpetuum. Sicut devoti & humiles filii ſunt paternae affectionis ſolatio confovendi, ita rebelles & elati pro delictorum ſuorum merito puniendi. Inde eſt, quod Mutinenſium* C *contumaciam, & graves exceſſus, quos diu contra mandata Sedis Apoſtolice commiſerunt, communicato conſilio Fratrum noſtrorum tam Cardinalium, quàm aliorum Epiſcoporum, Mutinenſem Eccleſiam in perpetuum Epiſcopali Dignitate privavimus, & ipſius Parochiam per vicinos Epiſcopatus diviſimus. Monaſterium beati Petri, in quo divino* D *mancipati eſtis obſequio, in jus & proprietatem ſancte Romane Eccleſie reſervavimus. Ipſum itaque cum omnibus bonis ſuis ſub beati Petri & noſtra protectione ſuſceptum, preſentis ſcripti Privilegio communimus. Statuentes, ut quaſcumque poſſeſſiones &c.* ſecundùm formam conſuetam; *in quibus hec nominatim duximus exprimenda. Terram videlicet ipſam, in qua idem Monaſterium conſtructum eſt, cum finibus ſuis, quemadmodum in ſcriptis veſtris continetur. Eccleſiam Sancti Johannis Baptiſte, & Decimas & Sepulturas, quas infra Civitatem ex antiquo habetis. Duo molendina cum aqueductibus ſuis juxta Civitatem. Eccleſiam Sancte Marie de Maſſa. Eccleſiam Sancte Marie de Muniano. Eccleſiam Sancti Geminiani de Saviniano. Eccleſiam Sancte Marie de Ambiliano. Eccleſiam Sancti Geminiani de Turre. Eccleſiam Sancte Marie juxta Caſtellum Vetus. Eccleſiam Sancte Marie de Silva. Eccleſiam Sancti Michaëlis de Palude. Caſtellum de Adiano cum Eccleſiis Sancti Michaëlis, & Sancte Marie. Curticellam, que dicitur Abrica, cum Eccleſia Sancti Georgii. Eccleſiam de Alliano. Arcem que vocatur Cornetulum, cum Eccleſia Sancti Martini. Eccleſiam Sancti Michaëlis de Sorbetulo. Terram, quam habetis in Creſpellano, & in Curte Pragatuli. Quecumque preterea habetis in Epiſcopatibus Regino, Ferrarienſi, Veronenſi, & Paduano. Decernimus ergo,* E *ut nulli hominum liceat &c. ſalvâ Dioeceſanorum Epiſcoporum canonicâ juſtitiâ &c.*

Bene

Bene valete.

Ego Eugenius Catholice Eccleſie Epiſcopus ſubſcripſi.

Ego Conradus Sabinenſis Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Ymarus Tuſculanus Epiſcopus ſubſcripſi.
Ego Hubaldus Presbyter Cardinalis tituli Sanĉte Praxedis ſubſcripſi.
Ego In.... baldus Presbyter Cardinalis tituli Sanĉti Johannis & Pauli ſubſcripſi.
Ego Jordanus Presbyter Cardinalis tituli Sanĉte Suſanne ſubſcripſi.
Ego Odo Diaconus Cardinalis Sanĉti Georgii ad Velum aureum ſubſcripſi.
Ego Oĉtavianus Diaconus Cardinalis Sanĉti Nicolai in Carcere Tulliano ſubſcripſi.
Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sanĉti Angeli ſubſcripſi.
Ego Johannes Diaconus Cardinalis Sanĉte Marie nove ſubſcripſi.

Datum Viterbi per manum Guidonis Sanĉte Romane Eccleſie Diaconi Cardinalis & Cancellarii, ſexto Idus Februarii, Indiĉtione XI. Incarnationis Dominice Anno MCXLVIII. Pontificatus vero Domni Eugenii III. Pape Anno IV.

Non diu tamen ſuâ Dioeceſi ſpoliata jacuit Mutinenſis Eccleſia; praetereaque tempore procedente, ut ſupra innui, poſt varias concertationes, tranſaĉtionibus tandem initis, Nonantulana ditio a Mutinenſibus recuperata, pacifice a multis Seculis Ateſtinorum Principum imperio ſubeſt. Speĉtatiſſimum quoque olim fuit ex antiquitate & opulentia *Pomposianum Coenobium* inter Ferrarienſes & Comaclenſes fines fundatum, cujus etiam meminit Johannes VIII. Papa in Epiſtola Anno DCCCLXXIV. ad Ludovicum II. ſcripta, atque a Baluzio edita Tomo V. Miſcellaneorum. Toti Inſulae Pompoſianae, atque adeo nonnullis Vicis ex conceſſione Auguſtorum dominabatur Abbas, non minus a Comaclenſis quàm a Ferrarienſis agri limitibus excluſus. Cujus rei teſtem dabo Diploma Friderici I. Auguſti, quale mihi oblatum eſt in Archivo Eſtenſi, nempe exemplum, notis Chronologicis omiſſis olim ſcriptum.

Friderici I. Imperatoris Diploma, quo omnia jura ac Privilegia confirmat Monaſterio Sanĉtae Mariae de Pompoſia Anno 1177.

In nomine ſanĉte & individue Trinitatis. Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus. Tranſitorii Regni dignitas Imperialis poteſtas ac ſublimitas ad hoc potiſſimum ab omnium Regum Do-

mino conceſſa eſt, ut ſervos & milites Chriſti, quos propria voluntas propter amorem Dei omnipotentis inopes facit exiſtere, atque in preſenti Seculo abjectos remanere, hactenus debeamus defendere, & ſub noſtra Imperiali protectione condignis honoribus reſovere. Hoc etenim ſi fecerimus, cum Regnum terrenum tranſeundo defecerit, celeſtis & indeficientis Regni culmina procul dubio ſublimiter obtinere non ambigimus. Quapropter omnium Chriſti, noſtrorumque fidelium univerſitatem ſcire volumus, qualiter nos ob amorem Domini noſtri Jeſu Chriſti, & ejus Genitricis Virginis Beatiſſime Marie, eterneque beatitudinis remunerationem, & per interventum & petitionem dilectorum Principum noſtrorum, ceterorumque fidelium noſtrorum, Monaſterium & Abbatiam ſanctiſſime & beatiſſime Theotocos Virginis Marie, ſitam in Inſula, que vocatur Pompoſiana, ab anteceſſore noſtro Imperatore Ottone a Frederico Ravennatis Eccleſie Archiepiſcopo juxta utriuſque placitum ad Imperialem ſubjectionem proprietatis concambiatam, ac poſtea ab Henrico noſtro altero anteceſſore corroboratam, & ab UGONE MARCHIONE *magnifice ditatam, & in ceteris noſtris anteceſſoribus, ſcilicet Conrado Imperatore, & in tribus Henricis Imperatoribus, & in Lothario Imperatore, boneque memorie patruum noſtrum Conradum Regem ſucceſſione Imperii & legali jure hereditatam, dehinc eodem jure ac ad noſtre Imperialis dominationis manus recepimus una cum omnibus ſuis pertinentiis; ipſumque Monaſterium Pompoſianum cum eadem tota ex integro Inſula Pompoſie, omnemque ejuſdem Monaſterii Pompoſiani pertinentiam, omneſque obedientias ſupradicti Monaſterii Pompoſiani intra totum noſtrum Regnum Italicum ubicumque conſtitutis, ſub noſtre auctoritatis defenſionem, & Imperialis dignitatis tuitionem & mundiburdium ſuſcipimus. Statuentes, ut quaſcumque poſſeſſiones, ſeu jura poſſeſſionum, quecumque bona in preſentiarum poſſidet, aut in futurum largitione Imperatorum aut Regum, conceſſione Pontificum, Principum, Marchionum, oblatione aliorum quorumlibet fidelium, ſeu aliis quibuſlibet juſtis & legiptimis modis poterit adipiſci, noſtra Imperiali auctoritate confirmata ac roborata uſibus memorati Monaſterii Pompoſiani, & Fratribus ibidem Deo & Beate Marie pro tempore famulantibus proficiant, quicquid videlicet predicta Abbatia per aliquod munimen cartarum vel traditionum detinet, vel eidem pertinet ab Eccleſia Romana & Ravennate, aut ab aliqua alia, ſeu etiam quicquid jure proprietatis detinet, aut in futuro acquirere potuerit.*

Quibus itaque generaliter confirmatis, futuras inſidiantium occaſiones timentes, ſpecialiter predicto Monaſterio firmiſſima & preceptali corroboratione Imperiali concedimus & confirmamus, ideſt totam Inſulam integram, que vocatur Pompoſia, cum omnibus rebus infra ſe habentem, que ad noſtram reſpiciunt functionem, & cum omnibus lateribus ſuis; a primo latere Pado percurrente in mare, a ſecundo latere Flumen Gauro percurrente in mare, a tertio verò latere mare & piſcharia, que vocatur Volana, cum portu integro a Rivo Badarino & Gaucleriam majorem ad ipſam piſchariam pertinentem cum porticellis, ſicut olim intraverunt in mare ex utriuſque partibus uſque in mare. Et Maſſam integram, que vocatur Lacus Sanctus, cum omnibus pertinentiis & lateribus ſuis, a primo latere Foſſam Molendini de Volta Latoni deſcendente in Aquiliolo, & a Fluvio Triba uſque Meliam, & per paludem uſque mediam Curbam, ultraque Curbam

bam uſque Padum, & ultra Padum uſque Gazium Epiſcopii ſanctæ Comaclenſis Eccleſie in uſque Fluvium, qui vocatur Ceſi; a ſecundo latere Cirolo deſcendente in Concha Agatule, & per ipſam in Gaurum; a tertio latere paludem, que pergit intus Rivum Angeli, & Manſiziatichan uſque Monticellos & Vedetoſa currente in Pado; a quarto latere Vaculino & Argere Malo, & Calle de Vincarito pergente Julaterdum. Et Curtem unam integram, que vocatur Huſtulatus, cum omnibus pertinentiis & lateribus ſuis, & fundum unum principalem integrum, qui vocatur Bauria, cum omnibus rebus & pertinentiis ac lateribus ſuis, a primo latere Pado percurrente; a ſecundo latere Foſſa & fundo, qui vocatur Curlo, & Laco, qui vocatur de Berlito, & Valle, que vocatur Raginalda; a tertio latere Rupta, que vocatur Zubianoſa, & fundo, qui vocatur Petriolo, in quo continentur Ville Catinaris & Boarie, cum omnibus rebus ac pertinentiis ſuis & lateribus; & quintam integram partem de fundo Ruſtigano de Canario, & duodecimam partem de fundo uno integro, qui vocatur Ruſtizana de Ruvina, & ſeptimam partem de fundo uno principali integro, qui vocatur Ruvina, & medietatem Caſtri Ruvine; & fundum unum principalem, qui vocatur Pavignanus, cum omnibus rebus & pertinentiis & lateribus ſuis; & fundum unum principalem integrum, qui vocatur Gardaglana, cum omnibus rebus & pertinentiis ac lateribus ſuis. Quicquid etiam habet aut acquirere in futuro Deo annuente poterit infra Padum & Atteſin fluvium, vel infra Padum & Sandalum, & quantacumque in Apoſtolice Sedis Privilegio releguntur; verum etiam queque habet, aut acquirere in Civitate Ravenna, & in toto Exar-

A *chatu & territorio ejus poterit, & infra totum Comitatum Comaclenſem, & Gavellenſem, & Ferrarienſem, & Mutinenſem, & Bononienſem, & Cornelienſem, & Faventinum, & Livienſem, & Pupilienſem, & Ceſenatem, & Montemferetranum, & Ariminenſem. Fanenſem, Peſaurienſem, Urbinenſem, Caſtellanum, Gubinum, Peruſinum,* B *Mantuanum, Briſſienſem, Cremonenſem, Aſtenſem. Et nominative Curtem, que vocatur Cerri, quam olim dedit ſupraſcripto Monaſterio Berta Comitiſſa. Ac etiam quicquid habet, vel acquirere Deo annuente poteſt infra totum Comitatum Veronenſem, Vicentinum, Paduanenſem, Tarviſienſem, Cenetenſem, Corcordienſem, & in omni*C*bus quoque locis per totum noſtrum Regnum Italicum conſtitutis: cum areis, edificiis, Caſtris, Capellis, ſilvis, pratis, paſcuis, paludibus, ſalectis, olivetis, vineis, montibus, vallibus, planitiebus, aquis, aquarumque decurſibus, piſcationibus, venationibus, ſalinis, & cum omni utilitate, que vel nominari vel ſcribi poteſt, tam in Civitatibus* D *quàm in earum partibus, ſeu quibuſlibet locis perſiſtentibus, ut ſupra diximus, firmiſſima & Imperiali corroboratione conſtituimus & confirmamus.*

*Preterea concedimus & Imperiali auctoritate decernimus, ut ſupradicti Monaſterii Fratres liberam facultatem habeant a quolibet adipiſcendi poſſeſſiones & recuperandi, videlicet ſi poſ*E*ſeſſiones quoquo modo ſibi pertinentes ab aliquo vel ab aliquibus injuſte detinentur, & tertio a Fratribus aut ab aliis ex nomine ſepe dicti Monaſterii, vel etiam uno peremptorio edicto a noſtro Judice, vel Auctoribus illius, quod petitur, fuerit commonitus, ſi juſtitiam facere noluerit, liceat Fratribus ejuſdem Monaſterii Imperiali Privilegio munitis, cum omni juſtitia, & ſive*

nulla

nulla lege contradicente, ipſas ingredi poſſeſſiones. Inſuper indulgemus, & Imperiali edicto ſtatuimus, ut nulla preſcriptio, niſi centum annorum eis opponatur, & ut preſcriptione quadraginta annorum ſe ab omnibus tueantur. Ad hec decernimus, & Imperiali lege inretractabiliter ſancimus, ut nulli Clerici vel Monachi, nulli Laici Monaſterii Sancte Marie in Pompoſia, neque cujuſcumque ſue obedientie, per ſe vel per ſuos Advocatos de cetero in quacumque controverſia jusjurandum compellantur aliqua ratione ſubire, ſed noſtra Imperiali lege ab omni juramento omnes immunes exiſtant. Sed ipſum Monaſterium cum ſuis obedientiis ab omni infeſtatione ſeu moleſtia immune exiſtens, nec Civitati nec alicui Poteſtati, collectam, fodrum, albergariam perſolvat, ſive ad muniendam Civitatem, ſeu ad Caſtrum edificandum, ſed nec pro adventu Imperiali vel Regali, vel etiam alicujus Principis, nulla denique gravamina alicujus occaſionis obtemptu ſentiat. Nec in tota Inſula Pompoſiana ſine voluntate & juſſu ac licentia Abbatis ejuſdem ſupradicti Pompoſiani Monaſterii perſona aliqua capiatur, nec res alicujus violenter auferantur, prout circumdatur a Fluminibus Pado ſcilicet & Gauro & Mari; nec non in ipſorum litoribus & ripis, nec infra mare ad unum milliare, nec infra totam Maſſam, que vocatur Lacus Sanctus. Preterea amore ejuſdem intemerate Genitricis Dei Virginis beatiſſime Marie, per Imperialem auctoritatem atque Regalem dignitatem, conſtituimus & ordinamus, atque irrefragabiliter firmiterque precipimus, ut numquam locus ipſe aut res ad ipſum pertinentes alicujus ſubmittantur perſonae, niſi Regiae vel Imperiali dictioni, nulluſque mortalium preter Imperialis poteſtatis culmen in prefato Monaſterio Pompoſiano, aut in Curtibus, Caſtellis ſuis, in Plebibus aut Cellis, ſeu Villis, vel omnibus rebus mobilibus & immobilibus ipſi pertinentibus, nemo in ſervis domini, aut in famulis utriuſque ſexus, ſive etiam in liberis ſuper terram ejuſdem Monaſterii reſidentibus, aliquam ordinationem aut juriſdictionem vel poteſtatem tenere, aut converſationem Monachorum impedire, ſeu moleſtiam inferre preſumat, vel in aliquibus locis ipſius diſtrictum habere ſeu placitum tenere, aut rem Monaſterii invadere, vel quovis modo alienare, aut fodrum vel paratas, ſeu aliquas publicas functiones exigere aut requirere audeat. Ipſius quoque proprietatem Monaſterii, totam Inſulam Pompoſianam, in qua manet prefatum Monaſterium, & totam Maſſam, que vocatur Lacus Sanctus, & totam Curtem Huſtalati, tam a poteſtate Archiepiſcoporum Ravennatum, quàm omnium mortalium, preter Regie ſublimitatis inrevocabiliter ſubtrahimus, & liberam eſſe cenſemus, Regali tantummodo vel Imperiali ſubmiſſum ditioni vel defenſioni. Liceat igitur Johanni Abbati prefato Monaſterio Pompoſiano, ejuſque ſucceſſoribus prefatam Abbatiam regulariter regentibus, ipſum Monaſterium cum omnibus ſibi pertinentibus rebus, quo legiptimo modo voluerint tractare, omnium perſonarum contradictione remota, & nullius magne, modice vel minime perſone contradictionem timere, & nullius perſone parve vel magne, niſi noſtre de placito reſpondentes, & ab omni angaria ſive fodro tam noſtro quamque Miſſorum noſtrorum, ſeu omnium ſecularium poteſtatum cum ſuis omnibus remoti. Hec autem omnia ſepe dicta Monaſterii Pompoſiani cum ſuis obedientiis & Fratribus ibidem Deo & beate Marie pro tempore ſervientibus, omni contradictione procul remota, vobis perficere eternaliter ſtatuentes, Imperiali

periali auctoritate jubemus, & ſub pena ducentarum Librarum auri puriſſimi prohibemus, ut nullus Archiepiſcopus, Epiſcopus, Dux, Marchio, Comes, Vicecomes, Capitaneus, Valvaſſor, Conſul, Rector, ſed nec aliqua Civitas aut Poteſtas, nullaque Regni noſtri magna ſeu parva perſona de his omnibus aliquid infringere vel diminuere preſumat. Et ſi aliquis, quod abſit, aliter preſumpſerit Imperiali banno ſubjaceat, & ducentas libras auri puriſſimi componat, medietatem Camere noſtre, & alteram partem ſepe dicto Monaſterio Pompoſiano. Quod ut ratum & inconvulſum omni tempore in poſterum permaneat, preſentem paginam Sigilli noſtri impreſſione communimus.

In Summario MSto Privilegiorum Pompoſiani Monaſterii duo ejuſdem Friderici I. diverſa Diplomata commemorantur, ambo data *Venetiis Anno MCLXXVII.* In altero, ut ibi legitur, *exſtat Bulla aureo Sigillo pendenti munita.* Ab altero pependiſſe olim creditur Sigillum plumbeum. Vide infra Diſſertat. LXX. *de Cleri Immunit.* ubi ejuſdem Friderici alterum Diploma producam. Verùm quum A hinc inde hoſtes Pompoſianis Monachis imminerent, eorumque jura invaderent, ſatius tandem iis viſum eſt, ſubdere Ferrarienſi Populo, ejuſque Principibus Inſulam ſuam, eo denique ſucceſſu, ut nunc uni Ferrariae illa regio ſubſit, & illuc etiam translati ſint Monachi, nunc Monaſterium Sancti Benedicti B incolentes; ſpiritalis autem juriſdictio inter Praepoſitos Pompoſianos (quorum electio jure patronatus ad Sereniſſimos Duces Mutinae ſpectat) & Epiſcopum Comaclenſem adhuc ſit controverſa. Cenetenſis quoque Epiſcopus olim in omnes fere terras ac homines ſuae Dioeceſis temporalem auctoritatem exercebat. Conſpicati Tarviſini C finitimi opportunum tempus, nervos omnes intenderunt, quo opulentam hanc praedam ad ſe pertraherent. Itaque armorum terrore, caedibus ac rapinis Cenetenſem agrum adorti, tandem Matthaeum Epiſcopum Anno MCXC. ad concordiam adegere; cujus exemplum Archivo Eſtenſi ego acceptum refero; mihi verò D referent, quicumque legere amabunt.

Concordia Matthaei Epiſcopi Cenetenſis cum Communi Tarviſii, per quam ille Tarviſinorum juriſdictioni Terras Epiſcopatus ſui ſubjici patitur Anno 1190.

IN Chriſti nomine. Anno Domini MCXC. Indictione VIII. die Lune VIIII. intrante Julio: preſentia Widonis de Ainordo, Florii, Johannis Boni Divitis, Johannis Bonitovarii, Montenarii, Maynenti, Uberti, Magiſtri Johannis, Fulconis Judicum, Bonepartis, Capitis Lupi, Comitio Rambaldi, Bartholomei de Furlana, Aberani, Gomberti, Conſtantini de Herirobutto, Gerardini Novelli, Philippi de Girardo, Odorici de Nordiglo, Aliati de Varda, E *Lazerini de Sizone, Tonſi de Porta, Leonardi Capitalis, Jacobini de Turco, & aliorum. Dominus Mattheus Cenetenſis Epiſcopus ſubſtinebit & ſubportabit, ut Commune Tarviſii exerceat ſuper omnes Terras ſui Epiſcopatus, & Terras Canonice, & habitatores ſui Epiſcopatus, & habitatores Canonice a montibus infra, & Liguencia infra, talem juriſdictionem & poteſtatem in inte-*

integrum, qualem Commune Tarviſii habet in propriis, & Terris Coneclani; & idem juris teneatur & ejuſdem ſummae de juſtitia facienda in ſupradictis Terris coram dicto Epiſcopo, quod tenetur de Terris Coneclani, excepto hoc quod ſpiritualis perſona Epiſcopi, & ſpirituales perſone Canonicorum Cenetenſium non teneantur facere aliquam collectam, ſeu dadeam, ſeu & expeditionem vel publicum Communi Tarviſii. Ad hec memoratus Dominus Epiſcopus in plena Concione propria manu juravit, ſe omnia ſupradicta toto tempore vite ſue obſervaturum in integrum, & neque per ſe, neque per aliquam ſubmiſſam perſonam ſub aliqua occaſione contraventurum. Et ſi aliquis contra hoc ſtatum venire vellet, & Commune Tarviſii impedire, juravit bona fide obſtaturum. Vice verſa Dominus E..... Tarviſii Poteſtas pro ſe & Communi Tarviſii in plena Concione juravit, regere & cuſtodire homines Epiſcopatus, Terras Epiſcopatus, & homines & terras Canonice, ſicuti jurat homines Tarviſii regere, & continetur in quaternione Communis Tarviſii, & ſpecialiter manutenere Epiſcopum Cenetenſem, & omnes ſuos in ſua juſtitia, nec contra hec venire. Et quod iſta ſacramenta fient ab omnibus Conſulibus & Poteſtatibus poſt eum venientibus; & jurabunt omnes Conſules & Poteſtates, qui poſt eum pro tempore venient. Et faciet hoc ponere in quaternione Communis Tarviſii.

Actum Tarviſii in Curia Majori in plena Concione.

Ego Litaldinus ſacri Imperii Notarius interſui & ſcripſi.

Supra vidimus, adductos fuiſſe & ipſos Cenetenſes Anno MCXCIX. ad accipiendam *Cittadinantiam* Tarviſinae Urbis, multaque onera ſubeunda. Quum tamen aut impotentius ſe Tarviſini in novum Populum gererent, aut pacta religioſe nequaquam ſervarent, aut etiam quòd Epiſcopus quae invitus fecerat, exinde improbaret: inter ipſum ac Tarviſinos gravis diſcordiae ſemina pullularunt, atque iterum bello decertatum eſt. Reſiſtere non valens Epiſcopus, Anno MCCIII. novà concordià initâ, finem tot turbis impoſuit. Ejus autem exemplum ex eodem Archivo Eſtenſi petitum, omnibus ſpectandum heic exhibeo.

Concordia altera inita inter Matthaeum Cenetenſem Epiſcopum, & Commune Tarviſii ſuper juriſdictione Tarviſinorum in Terras Epiſcopatus Cenetenſis, Anno 1203.

ANno Domini MCCIII. Indictione VI. die Sabbati XIII. intrante Decembri. Haec eſt poſta inter Dominum Matthaeum Cenetenſem Epiſcopum ex una parte, & ex altera Dominum Nicolaum de Foro, Tarviſii Poteſtatem nomine Communis Tarviſii, ita videlicet quod Domnus Matthaeus Cenetenſis Epiſcopus ſubportabit & ſuſtinebit, & non defendet, quod Commune Tarviſii exerceat talem juriſdictionem ſuper Terras Epiſcopatus Cenetenſis & Comitatus, & eorum diſtrictus, qualem exercet ſuper Terras Epiſcopatus Tarviſii & Comitatus & eorum diſtrictus, ſalvo omni Comitatu ipſi Epiſcopo, & ſalva juriſdictione, quam habebat tempore ſui receſſus & diſcordiae inter ipſum & Commune Tarviſii, & ſalvo eo quod Commune Tarviſii poſſit exer-

cere

cere talem juriſdictionem ſuper Terras Epiſcopatus Cenetenſis & Comitatus, qualem dictum ſupra. Hoc excepto, quod omnes habitatores de ſuo diſtrictu habeant poteſtatem & poſſint deponere querimoniam coram Poteſtate vel Conſulibus, qui pro tempore fuerint in regimine Civitatis Tarviſii, de qualibet re & ſumma. Et quod aperiet Caſtra & Terras ſui Epiſcopatus Communi Tarviſii per pacem & werram, & quacumque hora vel Communi Tarviſii, vel alii perſonae, quae Communi placuerit, bona fide & ſine fraude. Et ſalvabit Commune Tarviſii in rebus & perſonis per totum ſuum Diſtrictum. Et faciet finem & pacem ac remiſſionem Domino Nicolao Tarviſino Poteſtati pro Communi Tarviſii, & toti ſuae parti recipienti, de omnibus injuriis, maleficiis, & dampnis datis per homines Tarviſii & ſuae partis nomine Communis, ipſi Epiſcopo vel hominibus ſui Diſtrictus. Et ſi aliqua querimonia facta fuerit de ipſo Epiſcopo & ſuis coram Poteſtate vel Conſulibus Tarviſii, qui pro tempore fuerint in regimine Civitatis Tarviſii, quod facient rationem ſub eis, ſecundùm quod Epiſcopus Tarviſinus & Cenetenſis faciunt. Et hoc totum fecit idem Epiſcopus verbo & conſenſu Domini Ugerii, Domini Ripoldi, Milidioni Cenetenſium ſuorum, & ipſis praeſentibus. Quae omnia praedicta attendere & obſervare, ut ſuperius dictum eſt, & nulla occaſione contravenire idem Domnus Epiſcopus Matthaeus ſuo ſacramento firmavit, & propria manu juravit. Et vice verſa Dominus Nicolaus Tarviſii Poteſtas pro Communi Tarviſii promiſit & juravit attendere & obſervare ipſi Epiſcopo ſecundùm quod continetur in poſta facta inter ipſum Epiſcopum & Commune Tarviſii ſub Poteſtaria D. E..... ut in ipſius poſta continetur, & ut dictum eſt ſupra. Et quod promittet exercere Comitatum ſuum & juriſdictionem ſecundùm quod pro tempore diſcordiae inter ipſum & Commune Tarviſii exercebat, ſalvo eo quod eſt detractum, & quod dictum eſt ſupra in poſta, quam Communi Tarviſii idem Epiſcopus debet ſervare. Et quod non contradicet nec prohibebit ipſum Epiſcopum exercere ſpiritualia & omnia alia, quae ad ſpiritualia pertinent & exſpectant. Et quod reſtituet ipſum in omni poſſeſſione vel quaſi, in qua erat tempore receſſionis a ſuo Epiſcopatu propter diſcordiam inter ipſum & Commune Tarviſii, quae conſtabat tunc poſſidere; & ſi aliqua dubitatio de ipſa poſſeſſione vel quaſi, emerſerit, tunc poſſeſſio illa remaneat apud ipſum poſſidentem, donec dictus Epiſcopus probaverit ſe poſſediſſe pro dicto tempore receſſionis, ſalvo jure pignoris vel dominii vel quaſi. Et fecit finem & pacem ac remiſſionem &c.

Actum Tarviſii in Eccleſia Majori praeſentia Domini Ambroſii Tarviſini Epiſcopi, Domini Almengerii Decani, Presbyteri Martini, Presbyteri Enrici, Domini E..... de Romano, Comitis Rambaldi, Comitis Anſediſii, & Fratris Wecellonis de Camino, Biaquini fratrum, Johannis Bonepartis, O. de Nordiglo, Florii, Johannis Boni Divitis, Dapoldi, Fulconis Judicum, Michaëlis Manfredini, Petri Dectadella, Almerici, Wilielmi, Leonardi, & aliorum.

Ego Turcus Domini Friderici Imperatoris Notarius interfui, & juſſu dicti Epiſcopi ſcripſi.

Procedente tamen tempore quum nullus eſſet bellorum modus, quod reliquum ditionis erat, ereptum fuit Epiſcopo Cenetenſi. Ita nihil reverentiae ferreis illis Saeculis habebatur ſacris perſonis & locis: ſed quiſque,

ſque, utcumque poterat, ex eorum ſpoliis diteſcebat. Fuerunt ſane tunc nonnulli ex Eccleſiae Proceribus, qui non ſecus ac Laici militarem animum induentes, dubiam ſubire bellorum aleam, & inducere in proelium cohortes minime ſibi religioni duxerunt. Si laevam fortunam experti in praedam victoris ivere, ereptaſque ditiones non amplius recuperarunt: nil profectò mirandum. Quod tamen non ita dictum velim, quaſi victoribus licuerit quae in jure Eccleſiarum erant, ſibi tribuere ac perpetuo retinere. Nam vel ſecundùm Leges Imperii, uti ſupra innuebam, ubi Epiſcopus vel Abbas feudum ab Imperatore ſeu Rege datum habens, ob rebellionem aliave crimina deliquerit, ei quidem dum vivit, beneficium abjudicatur; *poſt mortem vero ejus ad ſucceſſorem ejus revertitur feudum*, uti habetur Lib. II. Feudor. Tit. 40 *l. haec ſunt capitula*. Idque non immerito, quia ut ſcribit Otto Friſingenſis Libro II. Cap. 12. de geſt. Friderici I. *Eccleſiarum feuda non perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter a Principibus tradita ſunt*. Verùm plerique e ſacris Praeſulibus, quamquam a bello abſtinentes atque abhorrentes, neque juſtam ullam irae

A cauſſam finitimis Urbibus, aliiſve potentibus viris praebentes, ſuarum nihilominus ditionum jacturam ſunt paſſi. Ea nimirum tempora currebant, quibus humana ambitio & cupiditas plus virium in cordibus mortalium habuere, quàm Religio & pius divinae juſtitiae metus; & tunc certe turbidi hujuſmodi affectus ul-
B tra modum publicam ſocietatem turbarunt, ſed maxime omnium Eccleſiarum patrimonia ſus deque verterunt. Quantum a bello ac turbis abeſſent ſacri Virginum religioſarum coetus, nemo non intelligit. Olim & iſtis fuere Caſtella, Arces, & Oppida ex piorum hominum, aut Regum & Auguſtorum dono: ſed ne
C ſic quidem illae communem calamitatem evaſere. Lectorem non pigeat accipere, quibus olim Caſtellis imperarent inſignia duo Ticinenſium Sanctimonialium Collegia. Aſceterium Senatoris antiquiſſimum, quia Anno DCCXV. Liutprando regnante conditum, adhuc ibi ſplendide floret, & nobiles virgines Ordini Be-
D nedictino addictas alit. Earum Abbatiſſae Sinelindae Privilegium hoc impertitus eſt Fridericus I. Auguſtus, cujus exemplum mihi Ticini olim agenti ſuppeditatum eſt.

Fridericus I. Imperator Monaſterio Monialium Ticinenſium, quod appellatur Senatoris, omnia privilegia & jura illius confirmat, Anno 1161.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Federicus divina favente clementia Romanorum Imperator Auguſtus. Si religioſis petitionibus facilem praebuerimus aſſenſum, ut fidelis devotio celerem ſortiatur effectum, & ſi locis divinis cultibus mancipatis aliquod ex noſtrae liberalitatis munificentia

E *praeſidium vel beneficium impendimus & ad Imperii noſtri dignitatem, & ad utriuſque vitae felicitatem nobis profuturum non ambigimus. Quapropter omnium Chriſti fidelium tam futurorum quam praeſentium ſolertis induſtria noverit, qualiter Monaſterium, quod dicitur Senatoris, infra Ticinenſem Urbem*

bem conſtructum & in honore beatae Dei Genitricis ſemperque Virginis Mariae Deo dicatum, ob remedium animae noſtrae, & interventu venerabilis Abbatiſſae Sinelindae, nec non ſedulae perſonae Wolfranci Marchalchi noſtri, noſtrae libertatis, & denuo, ſicuti ſemper Regalis fuit, reſtituimus, & more anteceſſorum noſtrorum Regum & Imperatorum eidem almae Congregationi confirmationis & tuitionis praeceptum fieri juſſimus, eo videlicet tenore & ordine, ut Sinelinda Abbatiſſa, ceteraeque, quas Deus ibi ordinaverit, cum omni ſua Congregatione integram teneat Abbatiam cum omnibus ſuis adjacentiis & pertinentiis ſuis infra Regnum Italicum, cum omnibus mobilibus & immobilibus rebus, quae dici vel nominari poſſint, liberis & ſervis utriuſque ſexus, aldionibus & aldiabus ejuſdem Senatoris Coenobii terram habitantibus; ut nulla magna parvaque perſona noſtri Regni eoſdem homines liberos & ſervos legem facere aut diſtringere pro aliquo minus facto compellat, niſi Advocatus, cui ipſa Abbatiſſa injunxerit officium, ipſe auctoritate ex noſtro praecepto habeat poteſtatem, omnem rationem hominum ſaepe dicto Coenobio ſubjectorum definiendi, ſicut ante noſtram praeſentiam, aut noſtri Comitis Palatii, vel noſtri Miſſi, Caſtellis, Capellis, & Caſis, tam infra Civitates quàm extra, ubique locorum poſitis. In primis Eccleſias & caſas & hortos infra Ticinenſem Civitatem & de foris; reliquas quoque res jure pertinentes infra Regnum noſtrum adjacentes, videlicet Curtem, quae vocatur Porlicia cum Alpe in Camuſia, & cum omni reliqua integritate ſua, cum piſcaria & portu: Curtem etiam Res, quae eſt ſupra Lacum Cumanum cum omni ſua in e ita te: Curtem Mandina, cum omni ſua integritate ſeu obſequio, quod unquam ad partem publicam facere conſuevit, vel ibi facere viſa eſt: Curtem Ranaverſa cum Caſtro, quod dicitur Ruptaripa, cum omni ſua pertinentia: Curtem Solariolo cum Capella Sancti Johannis ſita in Monteferrato cum omni ſua pertinentia: Curtem Caſellae cum Caſtro & cum omni ſua pertinentia, ita ut de ipſo Caſtro teloneum nullus exigat, nec diſtrictum aliqua publica poteſtas ibi faciat, ſed tantùm Miniſterialis vel Miſſi ipſius Abbatiſſae, quae modò eſt, vel futura eſt: Curtem etiam Caſale cum Sala, & Sancto Hilario, & Caſtro, quod dicitur Viqueria, cum omnibus illarum pertinentiis, teloneis vel diſtrictis: Curtem Sarmadas cum Semenia, & Puteoſalſo, cum omnibus earum integritatibus: Curtem Rivonigro, quod dicitur Maſſa Damiani cum omni ſua pertinentia: Partem etiam quartam Caſtri de Monte Dondono cum omni pertinentia, & cum iis, quae in futuro legitime acquireret; adeo ut ſupradictas res cum omnibus earum integritatibus & pertinentiis praefata Abbatiſſa, ſucceſſoreſque ejus, quae pro tempore fuerint, & ſecundùm loci utilitatem, teneant; & ſpecialiter naves & portus, & quae neceſſaria ſunt, per Lacum Luenacum poteſtarie & abſque ulla inquietudine vel detentione, vel ulla alia exactione publica deſervire, vel .... liceat, ubicumque utilitatis devenient; in quas nullus praeſumat noſtri Regni incola ingredi ad hoſpitandum, paratas ſeu paraſredas ſive fidejuſſores tollendas, aut ullum teloneum exigendum.

Nec Papienſis Epiſcopus praeſens, aut qui ſucceſſor ejus fuerit, praelibatae Sinelindae Abbatiſſae, aut ſuis ſucceſſoribus aliquam moleſtiam inferat, nec causâ celebrandi aliqua Officia intra teneatur Monaſterium, ſeu ſacrationem ejus, verùm etiam aliquam ſubjectionem exquirere, niſi ſupradictae Abbatiſ-

batiſſae aut ſucceſſorum ejus petitione, aliquo modo praeſumat, ſed ſicut in teſtamento Senatoris deſinitum eſt, inconvulſum permaneat. Volumus & jubemus firmiter, Caſis, Curtis, hortis, vineis, paſcuis, pratis, cultis & incultis, ſilvis propriis, & a noſtris Anteceſſoribus conceſſis, ut in Carbonaria, & in Gajo, ſecundùm Abbatiſſae libitum, caedere ligna libeat, omnium hominum remota contradictione, buſcalibus, ſtallareis, viis publicis, venationibus, piſcationibus fluviorum & lacuum, praeſertim in Pado, & in Ticino, & in Lacu Luanaſco, ſeu in Cumano, tam in Portu Cutio, quam in Portibus antedictorum Fluviorum aut Lacuum in cujuſvis ripis, aut ubicumque neceſſe fuerit figere naves aut conſiſtere abſque redditu & tolonatico omni tempore liceat. Confirmamus etiam eidem Coenobio duo Vada ad piſcandum in Flumine Padi, unum quod nominatur a Cerru de fine Caput Lactis uſque in Flumine Corionae ſimul cum ripariis, alterum verò in Kallendaſco de fine Caput Liardi uſque in finem Caput Hominis deſuper, una cum ripariis & molendinis, aquis, aquarum ductibus, fontaneis, amputatis omnium hominum fatigationibus. Confirmamus Curtem in Sala, unde jam multae altercationes contra partem hujus Coenobii non naturali lege exortae fuerunt, ſed legaliter pars hujus Coenobii victrix extitit, ac ita fruatur & potiatur, noſtra Regalis dignitas adſtipulatur, abſque inquietudine alicujus hominis aut Epiſcopi Dertonenſis, aut in circum locis poſitis, videlicet tam infra Caſtrum Vigueriae, quàm extra in manſionibus aut aquarum ductibus, ſeu viis publicis. Praeterea corroboramus tria Maſſaritia a bonae memoriae Majoris Ottonis dono, & Adelegide Imperatrice huic Monaſterio conceſſa, ſita in loco, qui Roncalia dicitur, integre cum omnibus pertinentiis, & ad ſe proſpicientibus, ut ſecuriter teneat omnium hominum ſublata contradictione; eâ gratiâ, ut nullus Dux, Marchio, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Comes, Vicecomes, aut alicujus Reipublicae exactor, parvaque, magnaque noſtri Regni perſona inquietare, diſveſtire praeſumat de ſupradictis rebus illius Senatoris Coenobii praenominatam Abbatiſſam ſive ſucceſſores ejus, aut ſibi ſubjectos, liberos aut ſervos utriuſque ordinis, ſalvâ per omnia Imperiali juſtitiâ noſtrâ. Et ſi inventus fuerit, qui contra hoc praeceptum hujus confirmationis facere ſe oſtenderit, ſciat ſe compoſiturum centum libras auri optimi, medietatem Camerae noſtrae, & medietatem praedictae Abbatiſſae & ſucceſſoribus ejus. Et ut verius credatur, diligentiusque ab omnibus obſervetur, praeſentem paginam ſigilli noſtri impreſſione muniri juſſimus.

Signum Domni Federici Romanorum Imperatoris invictiſſimi.

Ego Ulricus Cancellarius vice Rainaldi Colonienſis Archiepiſcopi recognovi.

Acta ſunt haec Anno Dominicae Incarnationis MCLXI. Indictione IX. Regnante Domno Federico Romanorum Imperatore glorioſiſſimo, Anno Regni ejus...... Imperii verò VII.

Datum Papiae, XIII. Kalendas Maji, feliciter. Amen.

Alterum ſacrarum Virginum Coenobium, inſigne & ipſum, ſub regula Sancti Benedicti noſtris quoque temporibus Ticini viſitur, quod olim *Monaſterium Reginae*, & *Sancti Salvatoris*, nunc *Sancti Felicis* appellatur. Plura illi collata fuere ab Ottone II. Auguſto; ſed quoniam ſub oculis habui Diploma autographum, illuſtribus iis Sanctimonialibus ab Ottone III. conceſſum, atque in earum Tabulario, ut par eſt, ſolicite adſervatum, eidem in praeſenti Diſſertatione ſit locus.

Donatio ſeu confirmatio multorum Caſtrorum ac Villarum facta ab Ottone III. Imperatore Monaſterio Monialium Ticinenſium Salvatoris, ſive Reginae, Anno 1001.

A *IN nomine ſancte & individue Tri-*
nitatis. Otto Tertius ſervus Apo-
ſtolorum. Omnium fidelium noſtrorum
tam preſentium & futurorum noverit
univerſitas, quod nos ob Dei omnipo-
tentis amorem, & anime noſtre reme-
dium, atque ut a peccatorum nexibus
abſoluti veniam mereamur eternam,
Monaſterio Domini & Sancti Salvato-
B *ris, quod dicitur Regine, in quo ha-*
betur precioſum Lignum ſancte Crucis,
quod temporibus glorioſi atque victorioſi
Imperatoris II. Ottonis a bone memo-
rie Benedicto Epiſcopo eterne Urbis Hie-
roſolimis inventum eſt, dedimus, & con-
firmamus medietatem de duabus parti-
bus ex Caſtellis vel Curtis ſeu Villis,
cum aldiis utriuſque ſexus, atque cum
C *omnibus pertinentiis, nomina quorum*
vel quarum hec ſunt; Quoronate, Ca-
ſtronovo, Rocca; item Coronatem, &
Caſtro Inſula, que nominatur Majore
infra Lacum Majorem, Lexa, Valle
Summovico, Mezanuga, Villa Bulgari,
Colonaco, Sebiate, Paſſeriano, Verde-
rio, Veduſclo, Salimputeo, Tricio, Con-
ciſa, Ambreciaco, Ambeciaco, Bugena-
D *co, Boſonaco, Curunaſto, Terrentiſſi,*
Vigueria, Pinioli, Moreniſe, & Fagi-
naſce, Bibliano, Sparoaria, Striſxia,
Bavena, Cariciano, Leocarni, Yerve-
jam de duabus portionis medietate, ſci-
licet de caſis & tribus Capellis, que
ſunt conſecrate una in honore Dei &
Domini Salvatoris, allia in honore ſan-
cte Dei Genitricis Marie, tercia in
honore Sancti Romani, cum curtibus vel
ortibus ſeu pudteis ibi habentibus, que
videntur eſſe in Civitate Papia tam
ad locum ubi dicitur Monaſterio Ber-
nardi, quamque in reliquis locis infra
predictam Civitatem. Item alia Curte
que dicitur Stazona, ſeu Caſtelli, &
Paniano, cum ſervis & aldiis utriu-
ſque ſexus. Que omnia dedit & con-
ceſſit nobis Liutefredus Tertonenſis E-
piſcopus ob hoc, quod omnipotens Deus
ſibi conceſſit victoriam, nec non propter
rectum judicium, quod fecimus inter
eum & Richardum atque Waldradam
ex jam prenominatis rebus. Unde hec
omnia in omnibus ad utilitatem dona-
mus, ad victum ſcilicet & uſum Mo-
nacharum Deo militantium in loco, ubi
ipſius Crucis Domini patrocinia haberi
videntur, in quo Abbatiſſa Domna Gep-
pa, vel ſibi ſucceſſure, preeſſe dinoſcun-
tur. Si quis igitur hoc preceptum vio-
lare aut corrumpere ſine legali judicio
temptaverit, componat centum libras
auri cocti, medietatem Camere noſtre
& medietatem predicte Abbaptiſſe Dom-
ne Geppe, ſuiſque ſucceſſuris; ipſeque
violator & hujus precepti contemptor
anathemate peremni ſit conſtrictus, vel
cum omni maledictione, que in Novo aut
in Veteri Teſtamento habetur, perhen-
niter interemptus. Et ut traditio fir-
ma permaneat, hanc paginam manu pro
pria roborantes inſigniri precepimus.

Signum Domni Ottonis *Ceſaris Invicti.*

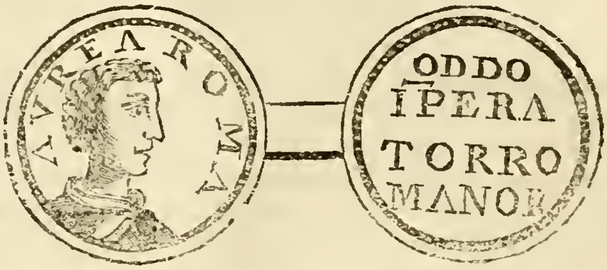
Heri-

Heribertus Cancellarius vice Wiligiſi Archiepiſcopi recognovi.

Data XI. Kalendas Decembris, Anno Dominice Incarnacionis Milleſimo Primo, Indictione XV. Anno Tercii Ottonis, Regni XVII. Imperii VI. feliciter.

Actum Ravennae.

Pendet Bulla plumbea

Egregium appellare mihi liceat hujuſmodi Diploma, quum adhuc ibi cernatur Bulla plumbea, in cujus antica parte occurrit effigies juvenis Imperatoris cum literis AVREA ROMA. In poſtica verò parte legitur ODDO IMPERATOR ROMANOR. Pendet ipſa Bulla ab extremo pergamenae per vittam oblongam, ſive faſciolam membranaceam, quae per medium plumbum tranſiens, illud connexum Diplomati retinet. Id quidem rarum mihi viſum eſt. Clariſſimus Fontaninius in Libro, cui titulus *Diſeſa Seconda del Dominio temporale della Sede Apoſtolica ſopra la Città di Comacchio*, alterum Diploma Ottonis III. Auguſti, jam evulgatum ab Ughellio, Margarino, & aliis, in quo habetur *concambium* Monaſterii Pompoſiani, quantis potuit viribus exagitavit, & confictum prorſus eſſe contendit: cujus tamen vindicias dedi ego Cap. XVI *Plenioris Expoſitionis Jur. Imperial. & Eſtenſ. in Comacl.* eaſque confirmare in praeſentia non inutile fuerit. Inſolens omnino Cenſori videbatur Inſcriptio Pompoſiani Diplomatis, nempe *Otto Tertius Servus Apoſtolorum*. Antea ego alia exempla ejuſmodi depromſi; ſed omnium vice erit Diploma nunc mihi editum, in quo totidem literis

A idem titulus occurrit. Riſum quoque Cenſori movebat illud *Actum Ravennae, X. Kal. Decembris Anno MI.* quod in Pompoſiano Diplomate legitur; non enim veri videbatur ſimile, Ottonem III. Ravennae fuiſſe die 22. Novembris Anno MI. quum Januario menſe ſubſequentis Anni MII. Romae verſatus fuerit, & die 23. e-

B juſdem menſis Paterni e vita exceſſerit. Atqui jam Lector videt, iſtud quoque Diploma datum fuiſſe ab Ottone III. *Ravennae XI. Kalendas Decembris, Anno MI.* ideoque evaneſcere umbras ab exorbitanti cenſurae ſtudio excitatas. Illud ſolum praeterire nolim, Pompoſiano Diplo-

C mati ſubſcripſiſſe *Heribertum vice Petri Epiſcopi* Archicancellarii Italiae: quod aliis permultis exemplis factum oſtendi; at heic eumdem quidem Heribertum ſubſcribere, ſed *vice Wiligiſi Epiſcopi*. Temere nos plane agamus, ſi veterum quorumdam rituum atque actorum male conſcii, ideo falſi crimen Chartis inſcribimus, quod in iis explicare obſcura quaeque ne-

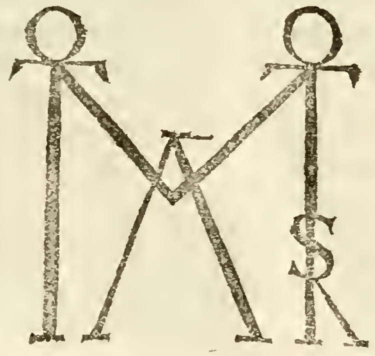
D ſcimus. Vide alterum ſimile Diploma, quod infra dabo in Diſſertatione LXVI. *de Monaſt. Monial.* Tertium addo, quod autographum in Eſtenſi Archivo adſervatur.

Dona-

Donatio duorum Monaſteriorum in Urbe Polenſi poſitorum, facta Friderico Archiepiſcopo Ravennati ab Ottone III. Auguſto, Anno Ch. 1001.

A IN *nomine Sanctae & individuae Trinitatis*. Otto *Tertius*, Servus Apoſtolorum, *Imperator Auguſtus Romanorum. Noverit omnium ſanctae Dei Eccleſiae, noſtrorumque fidelium univerſitas, qualiter nos piae petitioni dilectiſſimi noſtri, ſcilicet* Friderici Ravennatis Archiepiſcopi, *aſſenſum praebentes, quoddam Monaſterium intus Civi-* B *tatem Pola, in honore Sanctae Mariae ſemper Virginis conſtructum, ſimul cum Monaſterio & Abbatia Sancti Andreae Apoſtoli, foras eandem Civitatem in Inſula maris ſita, per noſtram Imperialem munificentiam in regimen perpetuum Ravennatis Archiepiſcopi, pro ut juſte & legaliter poſſumus, ad Altare Eccleſiae ſanctae Reſurrectionis donavimus,* C *atque per hanc noſtri Praecepti auctoritatem, cum omnibus praefatae Abbatiae & Monaſteriorum legalibus pertinentiis in integrum confirmamus: ut illam poteſtatem prefatus Fridericus Archiepiſcopus, ſuique Succeſſores in perpetuum habeant in jam predictis Monaſteriis, quam habent in Monaſteriis Sanctorum Apollinaris, Vitalis, & in aliis* D *Monaſteriis. Confirmamus videlicet cum ſervis & ancillis, agris cultis & incultis, ſilvis, venationibus, pratis, paſcuis atque compaſcuis, aquis, aquarumque decurſibus, paludibus, piſcationibus, Cellis, Capellis, colonis, manſis, atque maſſariciis, & cum omnibus rebus mobilibus & immobilibus, quaeſitis & inquirendis, ſive aliis, quae juſte dici poſſunt appendiciis. Precipientes igitur precipimus, ut nullus Dux, Marchio, Comes, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Abbas, Prepoſitus, Caſtaldio, Sculdaſius, ſive Villicus, ſeu aliqua Imperii noſtri magna parvaque perſona, preſcriptum Archiepiſcopum Fridericum, ſuoſque Succeſſores, vel eorum Miniſteriales, de rebus predictae Abbatiae, & Monaſteriorum pertinentiis, in nullo inquietare, nec ſine legali judicio audeat moleſtare. Quod ſi quis violare & hanc noſtri Precepti auctoritatem temerare preſumpſerit, ſciat ſe compoſiturum auri cocti Libras centum, dimidium Camerae noſtrae, dimidium ſupra memorato Archiepiſcopo, ſuiſque Succeſſoribus. Quod ut melius credatur, ac diligentius obſervetur, hanc cartam noſtrae traditionis propria manuſcriptione roboratam noſtra bulla ſubter juſſimus inſigniri.*

Signum Domni Ottonis

invictiſſimi Imperatoris Auguſti.

Heri-

Heribertus Cancellarius vice Petri Cumani Epiſcopi recognovi.
Data II. Idus Decembris, Anno Incarnationis Domini MI. Anno Domni Ottonis Tertii, Regni XVII. Imperii VI. Indictione XV.
Actum Ravenne.

Foramen chordulae, cui appenſa erat Bulla Imperialis deperdita.

Interim ex geminis Diplomatis, nunc a me juris publici factis, intelligere licet, ad jus Sanctimonialium Ticinenſium pertinuiſſe plura Caſtella & Vicos, quorum nonnulla noſtris quoque temporibus vigent, immo & a multis celebrantur ob eorum ſplendorem. Verùm Novocomenſes, in quorum finibus ea ſita fuere, ſuae cupiditati temperare non potuerunt, quominus haec etiam manſuetiſſimis Virginum coetibus erepta, ſuae tandem poteſtati adjungerent. Ita Civitatum Liberarum Populi in Italia, quacumque occaſione oblata, ſive juſta ſive injuſta, dum vires ſuppeterent, in vicinos, ſuoſque etiam fratres, debacchati ſunt; & ex eorum ſpoliis publica res crevit; donec & ipſi inteſtinis bellis attriti aut ſponte adſcivere, aut coacti accepere novos Dominos: qua de re infra in peculiari Diſſertatione erit mihi ſermo. Nuper verò monui, indicatos a me fuiſſe in Diſſertat. XXI. *de Statu Ital.* Comitatus aliquot, inter nobiles Urbes antiquiſſimis etiam temporibus conſtitutos. Nunc addendum eſt, eos poſt Annum Chriſti Milleſimum aut in unius Familiae illuſtris dominatione conſtitiſſe, aut in plures Toparchias diviſos, ceſſiſſe in ditionem *Capitaneorum* (quos *Cataneos*, aut *Cattaneos* etiam appellarunt) *Vavaſſorum*, *Caſtellanorum*, aliorumque hujuſmodi nobilium virorum illius aevi; denique verò ſingulos hoſce minores Comites ac Regulos, aut vi aut ſponte, colla ſenſim ſubmiſiſſe Civitatum liberarum majori potentiae. In ea Diſſertatione prae ceteris commemoratus eſt mihi comitatus *Feroniani* in montibus, nunc *il Frignano*, ſive *il Fregnano*, ad meridiem Mutinenſis agri ſitus, & conterminus Bononienſi, Piſtorienſi, atque Lucenſi. Jam Anno MCL. univerſa illa regio, Caſtellis fortiſſimis, Oppidis, Villis, ac Arcibus abundans, varios dominos acceperat, ſive ii Populorum deditione voluntariâ, ſive armorum calore, ſive Imperatorum munere atque Inveſtiturâ locis illis dominarentur. Obortâ verò inter eos Caſtellanos diſcordiâ Mutinenſis Reſpublica, quae fortaſſe contendebat, non ſecus atque Epiſcopalis Dioeceſis, Comitatum quoque Urbis olim illuc ſe protendiſſe, non ſegnis ad incendium accurrit, factionemque eorum praecipuam (*Corvulorum* nomen ii aſſumſerant) adduxit, ut ſeſe Cives Mutinae conſtituerent, ipſiuſque Civitatis dominationi ſubderent. En Chartam ex antiquiſſimo Regeſto MSto Communis Mutinae deſcriptam.

Pacta.

Pacta, per quae complures Nobiles Capitanei Provinciae Friniani conſtituunt ſe Cives Mutinae, excipiendo contra omnes homines Guelphonem Ducem, Anno 1156.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno ejuſdem MCLVI. duodecima intrante Menſe Martii, Indictione IV. Breve recordationis, qualiter Capitanei de Fregnano, videlicet omnes illi, qui appellantur Corvuli, *jurant unuſquiſque pro ſe ſalvare & adjuvare homines Mutine & eorum bona, ubicumque potuerint, ſine fraude. Et jurant omnes eſſe Cives Mutine, & defendere Civitatem infra confines ab omni homine*, exceptis tamen illis, qui juraverunt Fidelitatem DUCI GUELFONI, ſi venerit in Longobardiam, & habebit dominium Poſſeſſionis Comitiſſe Matildis, *quo dominio amiſſo, contra omnes homines. Poſtea & exceptis illis, qui ſunt Cives Bononie, qui non debent adjuvare Mutinenſes a Bononienſibus, ſi erunt extra predictos fines Mutine. Que nomina ſunt Henricus, & Raſſacane, & Rainaldinus; & Radaldus cum ſuis filiis. Omnes vero alii jurant ſalvis eorum Dominis, quos habent vel ſine fraude acquirere debent, & eorum Vaſſallis, quibus non debent facere guerram cum Mutina. Et ſi Mutinenſes ad eorum domos eos inquietaverint, non teneantur, quominus eis ſuffragium parare non poſſint. Et jurant habitare Civitatem Mutine abſque Uxoribus unum menſem in unoquoque anno tempore pacis, & duos in tempore belli, niſi verbo Rectoris vel Rectorum Mutine remanſerit. De guerra vero adjuvare jurant uſque ad finem ſine fraude. Et inſuper jurant jurare in unoquoque anno omnes ſequi Rectorem vel Rectores Mutine, ſi ab eis requixitum fuerit.*

A *Et jurant facere jurare omnes eorum homines ſine fraude ad voluntatem Rectorum vel Rectoris Mutine, vel ad voluntatem certi nuncii predicti Rectoris vel predictorum Rectorum in unoquoque anno deinceps. Et jurant ſtradam Mutinenſibus per totam eorum terram ſine fraude ad voluntatem Rectoris vel Rectorum Mutine. Et jurant face-*

B *re dare boatiam denarios ſex Lucenſis ex unoquoque pario boum omnibus eorum hominibus, exceptis illis Caſtellanis, ſine fraude, qui ſemper cotidiano uſu habitant per Caſtella, & exceptis eorum ſervis & Gaſtaldionibus ſine fraude, in unoquoque anno ſic debent dare boatiam, ut ſupra dictum eſt, omnes eorum homines. Et jurant facere car-*

C *tulam proprietatis de Caſtro Saxi Marcii & de Curte & de Caſtro Galliadi & Curte, Communo Mutine, excepta parte Scaculini, & Falculini, quam ſi acquixierint, ſimiliter dare debent per cartam Rectori vel Rectoribus Mutine, qui pro Communo accipiant. Et ſi Communum Mutine aliquod in predictis Curtis acquixierit, eis in feudum dare de-*

D *bet omnibus. Predicta vero Caſtra debent dare Rectori vel Rectoribus Mutine ad offendendum omnibus eorum inimicis contra omnes homines ad voluntatem Rectoris vel Rectorum Mutine, ad hoc, ut eorum culpâ, Caſtra non amittant. Et jurant ſalvare & adjuvare perſonas & eorum bona omnibus hominibus Mutine in predicta Caſtra contra*

E *omnes homines. Et ſi pro iſto negocio Mutinenſibus guerra in aliquo tempore apparuerit, Fregnanenſes jurant facere eam ſine fraude uſque ad finem.*

Jurant Mutinenſes ſalvare & adjuvare perſonas & eorum bona Fregnanenſibus, ubicumque potuerint, ſine fraude, ſalvis eorum Dominis, quos habent, vel quos ſine fraude aquirere debent, vel aquixituri erunt. Et ſi Fregnanenſes fecerint querimoniam de Gomolenſibus de Feudo, vel de proprietate, & ipſi facere noluerint juſtitiam, vel bonum uſum, vel convenientiam partibus ambabus placitam coram Rectore vel Rectoribus Mutine: tunc Mutinenſes debent facere guerram & adjuvare eos uſque ad finem, donec predicti Fregnanenſes erunt quieti de predicta querimonia ſine fraude. Et Galliadum & Curtem, & Saſſum Marcium & Curtem dare debent eis in feudum, & adjuvare, defendere & retinere ab omni homine ſine fraude. Et guerram Gualandorum debent facere & adjuvare eos uſque ad finem. Et poſtquam quieti erunt de predicta guerra, ſi de predicta Caſtra aliam eis apparuerit guerram in aliquo tempore, uſque ad finem ſimiliter eos adjuvare debent ſine fraude. Et denarii illi, quos Mutinenſes habuerint de predicta Fregnanenſium boëtia uſque ad annos ſex debent dare in terram juxta Mutinam, & de eorum propriis nummis tot quot erunt illi de boacia, cum illis nummis de boacia in terram dare; & debent eos nummos deponere apud Abbatem Sancti Petri. Quam terram non debent vendere, nec pignori alicui dare ſine voluntate Rectoris vel Rectorum Mutine. Et ſi Fregnanenſibus pro iſto negocio in aliquo tempore guerram apparuerit, Mutinenſes jurant facere eam uſque ad finem. Inſuper etiam ſi Rector vel Rectores Mutine concordiâ Rectorum Fregnanenſium & Baëſanorum aliquid addere vel minuere de Brevibus iſtis voluerint, habeant licentiam ſine fraude. Et in unoquoque anno debent jurare Rector vel Rectores Mutine, & hoc pactum Fregnanenſibus firmare, donec de guerra quieti erunt, niſi pro eis ſteterit. Unde duo Brevia uno tenore conſcripta ſunt.

Ego Gandulfus Notarius Sacri Palatii ſcripſi.

Iterum heic nobis occurrit *Guelpho Dux*, cui videlicet ob Caſtra aliquot ad hereditatem Comitiſſae Mathildis pertinentia Nobiles ii ſacramentum fidelitatis praeſtiterant. Hoc ab aliis quoque eo tempore, & ſubſequutis annis factum, uti ſupra innui, & non paucis exemplis antea oſtendi Par. I. Cap. XXX. Antiquitat Eſtenſium. Novam nunc adtexo Chartam ex Archivo Eſtenſi deſcriptam, in qua de ipſo *Guelphone Duce*, ejuſque filio altero *Guelphone Duce* agitur, qui duos ante annos in obſidione Romae finem vivendi fecerat. Atque heic noris, ſpectare iſta ad hereditatem Comitiſſae Mathildis, quam non minus Romani Pontifices, quàm Imperatores ſibi tribuebant. Tunc autem in deterius iverant res Friderici I. Auguſti, ita ut Lombardi, & qui cum eis foedere juncti erant, ſecundâ fortunâ ſuâ uterentur.

Hildeprandi S R. E. Cardinalis, & Apoſtolicae Sedis Legati Sententia ſuper controverſia Sortis de Fano, quam Guelfo filius Guelfonis Ducis Monaſterio de Marola conceſſerat, cum examine teſtium, Anno 1169.

NOtum ſit preſentibus & futuris, quoniam nos Ildebrandus, Dei gratia ſancte Romane Eccleſie titulo Sanctorum duodecim Apoſtolorum Presbiter

Car-

Cardinalis, & Apoſtolice Sedis Legatus, Mandatum ſpeciale & Literas Domni Pape Alexandri, cujus legatione in tota Lombardia fungimur, ſuſcepimus, ut cognoſceremus de Terra que dicitur Sors de Fano, ſi DUX GUELFO minor conceſſerit Monaſterio de Marola, & DUX GUELFO Pater ejus *poſt parvum tempus contulit Monaſterio* Canoſino, *utroque facto per eundem Domnum Papam in irritum revocato, predictam Terram Monaſterio de Marola ſub annua penſione concederemus, & Canoſinum Abbatem ab ejus infeſtatione omnimodo prohiberemus. Quod ut cunctis clarius fieret, ipſas Literas Domni Pape noſtre ſcripture inſeruimus.* „ Alexander Epiſcopus Servus Servorum Dei dilecto filio Ildebrando, Baſilice duodecim Apoſtolorum Presbytero Cardinali, Apoſtolice Sedis Legato, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Pervenit ad nos, quod *GUELFO Filius Nobilis Viri DUCIS GUELFONIS*, Monaſterio de Marola Terram Sortis ſitam in Curia Bibianelli receptâ pecuniâ triginta Librarum conceſſit, & poſt modicum intervallum eamdem Canuſino Abbati pariter ſub definito precio contulit. Unde quoniam predictus *Dux* non niſi tempore ſuo preſcriptam Terram, quam a nobis tenebat, concedere potuit vel largiri; nos utramque donationem caſſamus, & irritam eſſe decernimus. Verum quia tam Abbas quam Fratres predicti Monaſterii de Marola pluribus indigent, & majoris Religionis habentur, volumus & mandamus, ut ſi ita eſt, pro ut ſuperius diximus, tum obtentu devotionis, tum etiam intuitu Religionis ſue, eis prenominatam Terram ſub certa penſione auctoritate noſtra concedas, & Abbati Canoſino ex parte noſtra & tua interdicas, ne ipſis eamdem Terram impedire vel diſturbare preſumat. Datum Beneventi, Nonis Julii. „ *Unde utraque parte in noſtra preſentia propter hoc conſtituta, Inſtrumentum publicum ex parte Monaſterii de Marola inductum vidimus & legimus; in quo continebatur quomodo* Dux minor *conceſſerat predictam Terram Monaſterio Marole, & ad majorem fidem teſtes, qui nominabantur in Inſtrumento, Nobiles viros preſente utraque parte juratos accepimus, videlicet Guilielmum de Baiſe, Guidotum de Baiſe, & Albertum de Baiſe, & Rolandum de Canoſſa, & Enricum Notarium, qui compoſuit Inſtrumentum; nec pars Abbatis Canoſini in aliquo teſtibus contradixit. Ex quibus omnibus manifeſte cognovimus, quod ita erat, ſicut Domnus Papa in ſuis literis ſcripſerat. Mandatum ergo Domni Pape obſervantes, Monaſterium de Marola a petitione Abbatis Canoſini abſolvimus, & predictam Sortem de Fano ſub penſione quinque Solidorum Lucenſium annuatim Summo Pontifici ſolvenda jam dicto Monaſterio de Marola conceſſimus. Nec non Abbati Canoſino ex parte Domni Pape & noſtra interdicimus, ne de cetero Fratribus de Marola predictam Terram impedire vel diſturbare preſumeret. Et ut verius credatur, & ab omnibus illeſe conſervetur, ſigillo noſtro proprio Cartam iſtam inſigniri juſſimus, & auctoritate noſtra conſcribi precepimus. Quod factum eſt Anno Domini Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Nono, V. die intrante Menſe Madio, Indictione II. Bononie in clauſtro Sancti Salvatoris.*

Guilielmus de Baiſe juratus dixit, quod numquam audivit, quod Abbas Canoſinus habuerit aliquod jus in iſta Terra, que dicitur Sors, unde controverſia

ſta eſt, ante iſtum contractum. Et Abbas Canoſinus erat in Curia Ducis, quando contractus fiebat, & mediante & preſente me Guilielmo, dedit Dux totam & integram Sortem de Fano Monaſterio de Marola, hoc modo quod predictus Abbas de Marola daret ei trigintas Libras Imperialis, que ſibi tunc erant neceſſarie pro eadem Terra recuperanda, & pro alio ſuo negotio, & quinque Solidos Imperialis annuatim ſolveret in Nativitate Domini, vel infra Octavam ejus; quam penſionem & fructus eidem Eccleſie donavit, qui ſupereſſent a quinque ſolidis pro remedio Anime ſue, ſuorumque predeceſſorum. Requiſitus de Manſo de Fano, quod continetur in Privilegio Abbatis Canoſini, reſpondit, quod Abbas Canoſinus habet Manſum in Fano, quem credit Manſum illum quod Abbas hodie tenet, & dicit, quod eo preſente Dux precepit Notario ſuper his publicum Inſtrumentum facere Monaſterio de Marola. Et dicit, quod Dux ſibi reſervavit, quod ſi aliquando vellet predictam Terram recuperare, debebat triginta Libras ſolvere, & hanc Terram non debebat iſtis auferre, ut alii daret, ſed ſibi retinere. Addidit, quod dicebat Dux, ſive recuperaret Terram illam, ſive non, tamen volebat reddere iſtam pecuniam Monaſterio. Tamen antequam contractus iſte compleretur, dixit Dux, quod ſi Rolandus de Canoſſa vellet eam recuperare, ſolutis triginta Libris poſſet. Sed in completione contractus nihil dixit, ſecundùm quod credit. Et dicit, quod Dux precepit Prepoſito de Caſtellarano & Guidoni de Mandra, ut eſſent cum Notario ad Cartam dictandam. Et Dux dedit Rolandum de Canoſſa, ut mitteret Monaſterium in poſſeſſionem predicte Terre, & defenderet contra omnem hominem.

A Guidottus de Baiſe juratus dixit idem quod Guilielmus, excepto de Manſo, qui continetur in privilegio, quod nihil ſcit. Et addidit, quod Dux dixit ei, ut portaret Literas ſuas Abbati Canoſino, in quibus continebatur, ne infeſtaret Abbatem de Marola de predicta Terra. Et ipſe reſpondit: Ego ſum Vaſſallus Abbatis Canoſini, B & ideo, ſi placet vobis, nolo deferre. Et Dux dedit eas Alberto, & ipſe detulit.

Albertus de Baiſe juratus dixit idem quod Guidotus, & addidit, quod Dux poſt mortem Filii miſit Literas ad Abbatem Canoſinum, quas ipſemet detulit, & dedit eas Nuncio Ducis, qui erat apud Bibianellum, reddendas Abbati C Canoſino. In quibus literis Dux mandabat eidem Abbati, nullam moleſtiam facere ſuper Terram, que vocatur Sors, quam Filius ejus dederat Abbati de Marola, uſque ad adventum ejus in partes has.

Rolandus de Canoſſa juratus dixit idem quod Guilielmus, excepto quod dixit, quod audivit Abbatem Canoſinum D multo tempore ante contractum iſtum dixiſſe, quod niſi eſſet timore Guidonis de Canoſſa, ipſe daret operam ad iſtam Terram recuperandam; & audivit, & credit Literas miſſas a Duce, quas Albertinus detulit Abbati Canoſino.

Enricus Notarius juratus dixit, quod Dux precepit ei, ut Inſtrumentum publicum faceret, quomodo ipſe conceſſerat E totam Sortem de Fano Monaſterio de Marola; & quia aliquantulum ipſe Notarius erat infirmus, dedit ei in adjutorium Guidonem de Mandra & Prepoſitum de Caſtellarano. Ipſe autem cum conſilio & adjutorio iſtorum compoſuit Cartam iſtam, quam Abbas de Marola producit, ſecundùm quod Dux precepit ei bona fide, & bene recognoſcit Cartam iſtam ſua manu conſcriptam.

Que

Que autem atteſtationes facte ſunt ex juſſione Donni Ildebrandi Presbiteri Cardinalis Baſilice Sancti Petri duodecim Apoſtolorum, in preſentia Magiſtri Petri de Sancto Gemini, & Donni Ubaldi de Piſis, & Egidii de Novis, in Civitate Bononie in clauſtro Sancti Salvatoris, Anno Domini MCLXIX., quarto die intrante Menſe Madio, Indictione II.

Ego Albertus Imperatoris Frederici, nunc quoque Communis Bononie Notarius interfui & ſcripſi.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, amen. Anno Dominice Incarnationis MCLXIX. tempore Alexandri Pape, Frederici Imperatoris, die V. intrante Menſe Madii, Indictione II. Actum Bononie in clauſtro Sancti Salvatoris. Breve recordationis pro futuris temporibus ad memoriam retinendam, qualiter Donnus Ildeprandus Dei munere ſancte Romane Eccleſie Cardinalis, dum reſideret in judicio de litigio cujuſdam poſſeſſionis, quod erat inter Donnum Jeronimum Priorem Eccleſie de Marola vice Abbatis ſui Johannis, & Donnum Manfredum Abbatem Canoſinum; viſis hinc inde rationibus utriuſque partis, & auditis, Donnus Ildeprandus Cardinalis, quia Dominus Papa Alexander ei per ſuas literas mandavit, auctoritate Domini Pape & ſua, quia ex Literis Donni Pape cognovit, conceſſit poſſeſſionem iſtam ſitam in Curte Bibianelli, que Sors vocatur, de qua erat controverſia, Donno Priori Jeronimo vice Abbatis ſui Johannis. Et Donnus Ildeprandus Cardinalis ex parte Domini Pape & ſua Abbati Canoſino interdixit, ne Donno Abbati Eccleſie de Marola ſupradictam Terram ſitam in Curte Bibianelli, que Sors vocatur, impedire vel diſturbare preſumat, & nullam violentiam ei inferat. Notitia & nomina teſtium ſuper hec, qui interfuerunt, Donnus Guido Prior Sancte Marie de Reno, Magiſter Petrus Sancti Gemini Romane Curie Subdiaconus, Prepoſitus Eccleſie de Ferraria, Petrus Prepoſitus Caſtellarani, Conradus Cremone Capellanus Donni Ildeprandi Cardinalis, Ugolinus ſerviens Donni Abbatis de Fenonica, Presbiter Guido Sancti Barbatiani, Manfredus Camerarius Donni Cardinalis.

Et ego Petrus divina gratia Picariolenſis Notarius, juſſu Donni Ildeprandi Cardinalis, ibi preſens ſicut audivi, ſcripſi & dedi.

Attamen renovata fuerit paullo poſt eadem controverſia oportet, quando Acta alia ſubſequentis Anni in eodem Eſtenſi Archivo ſe mihi obtulere, quae lucem & ipſa a me petunt.

Examen quorumdam teſtium pro lite Sortis de Fano inter Abbatem Canoſſae & Priorem Monaſterii de Marola, Anno 1170.

DOnnus Ardicius juratus dicit, ſe fuiſſe coram Apoſtolico Adriano, & petiſſe ex parte Abbatis Canoſſe & Fratrum, quod concederet Monaſterio Terram, que dicitur Sors de Fano. Ipſe interrogatus, ſi erat Curie pro ſe, reſpondit: Non. *Et prece predicto Donno Ildeprando, ut poneret in Privilegio hanc Terram, ſicuti aliam, que in eodem continetur. Interrogavimus eum, ſi poſſet tenere. Reſpondit:* Poterimus bene; & numquam vidi Eccleſiam Canoſſe tenere hanc Terram.

Tigno-

Tignoſus juratus idem dicit; ſed de tenuta dicit, quod fuit ibi, ubi miſerunt nuncium ad Imperatorem petendo hanc Terram. Et ipſe dedit nuncium & eredem, qui deberet Abbatem mittere & tenuit. Sed non fuit, ubi daretur; & credit, quod jam data fuerit poſſeſſio Comitiſſe Duci *ab Imperatore. Et ambo dicunt, quod Privilegium firmatum fuit ab Apoſtolico.*

Rolandinus juratus dicit, quod fuit, ubi Sigibotus ex parte Ducis *miſit Abbatem in poſſeſſionem hujus Terre in uno loco prope Eccleſiam, & ibi pro tota, nec prius ea nec ante vidit tenere.*

Lazarus juratus dicit ſe fuiſſe, ubi Lodoicus Maſſarius Ducis *miſit Abbatem in tenuta hujus Terre* a la Prugna *pro tota alia; & vidit partem hujus Terre pro Abbate arari, nec vidit Abbatem fructus hujus terre. Interrogatus de tenuta a Sigiboto data, idem quod Rolandinus, & dicit, quod fuit, ubi* major Dux *dedit hanc terram Monaſterio Canoſſe, & precepit Cartam, quam Abbas habet, fieri; & tum Lodoicus dabat poſſeſſionem Abbati, vidit boves Maraule arantes ſupradictam terram, & fecit eos expellere. Nec antea nec poſtea vidit Abbates aliter tenere.*

Tholomeus juratus dicit idem, quod Rolandinus, quod vidit quemdam Nuncium, qui dicebat ſe eſſe Nuncium Imperatoris, mittere Abbatem in tenutam hujus terre in uno loco pro tota, & pro terra & arbore, nec ante nec poſtea vidit Monaſterium aliter tenere.

Dominicus juratus idem dicit, quod Tolomeus.

Presbiter Lanfrancus juratus dicit, ſe fuiſſe ubi Nuncius Ducis *Lodoicus*

A *miſit Abbatem in tenutam hujus terre in uno loco pro tota, & partem eſſe, ubi dicitur* la Prugna....... *fecit & juravit verum mihi preſenti dixit quod hoc faciebat parabolam* majoris Ducis & minoris; *& Cartam idem fieri fecit.*

Donnus Julianus juratus idem dicit, quod Presbiter Lanfrancus, & .... dicit, quod contradixerit Priori, & Donnus Julianus Abbati & Conventui.....

B *Presbiter Lanfrancus..... ſed..... fuerint* a minore Duce *Maroſenſes, ſed credit quod pecuniam nondum ſolverint.*

Actum preſentia Prepoſiti Carpineti, & .... de Mandra. MCLXX. de Menſe Junii, Indictione III.

Redeo nunc ad Chartam, in qua

C Corvuli Friniates, in Civitatem Mutinenſem adſciti, multa polliciti fuere. Erunt quibus videatur concordia illa ſpeciem referre potius Foederis, quàm ſubjectionis. At certum eſt, ea illic interſeri quae veram ſuperioritatem ac jus imperii translatum in Mutinenſem Rempublicam evincunt; & praeſertim tributum *Boatiae*,

D hoc eſt obligatio quotannis ſolvendi aliquot Solidos pro quocumque jugo boum, more Civium reliquorum. Quum verò alii Friniatis ſive Feronianenſis regionis Caſtellani eſſent, qui nondum ſeſe tradiderant dominationi Civitatis, ſenſim & ipſi deducti ſunt ad reliquorum conditionem, ut ex aliis Chartis in eodem

E Regeſto Communis Mutinae exaratis patet. Unam tantummodo adjiciam, quòd in ea ſermo ſit de Clariſſima Montecuculorum Familia, cujus ſpectata nobilitas jam tum multis opibus ac ditione in aliquot Feroniani Caſtella florebat.

Jusju-

Jusjurandum Gerardi de Montecuculo, aliorumque Feroniani Caſtellanorum, per quod ſe Cives Mutinae conſtituunt, Anno 1173.

„ *EGo juro eſſe Civis Mutinae ſem-* A
„ *per & Habitator per unum men-*
„ *ſem omni anno tempore pacis, &*
„ *duos tempore guerre, & abſque Uxo-*
„ *re ſi voluero, niſi parabola Conſulum*
„ *Mutinae, qui tunc erunt ſolummodo*
„ *tempore ſui Conſulatus remanſerit.*
„ *Et defendere Civitatem Mutine &*
„ *homines Mutine, & eorum bona in-*
„ *fra confines Mutine ab omni homine;* B
„ *& extra confines, ubicumque potero*
„ *ſalva fidelitate Dominorum, quos nunc*
„ *habeo, vel quos in antea non in*
„ *fraudem Civitatis acquiſivero; & ſal-*
„ *vo ſacramento, quo teneor illis de*
„ *Carfagnana; & adjuvare homines*
„ *Mutine de guerra, ſi quam habue-*
„ *rint uſque ad finem ſine fraude: &*
„ *hoſtem facere ad voluntatem Conſulum* C
„ *Mutine, qui per tempora erunt: &*
„ *omni anno jurare ſequi Conſules Mu-*
„ *tine, ſi ab eis vel eorum Miſſo re-*
„ *quiſitus fuero, ſicut homines Mutine:*
„ *& guardare ſtratam omnibus Muti-*
„ *nenſibus ſine fraude ad voluntatem*
„ *Conſulum Mutine; & facere jurare*
„ *meos homines, qui jurabunt ſalvare*
„ *& guardare homines Mutine & eo-* D
„ *rum bona, ubicumque pro poſſe ſem-*
„ *per; & omni anno jurare ſequi Con-*
„ *ſules Mutine, poſtquam requiſiti fue-*
„ *rint; & dare boëtiam Mutine ſex*
„ *Denarios Lucanos omni anno pro u-*
„ *noquoque pari boum, exceptis Caſtel-*
„ *lanis, qui cotidie habitant in Ca-*
„ *ſtris, ſine fraude, & ſervis & Ga-*
„ *ſtaldionibus ſine fraude, ſolummodo* E
„ *in boëtia. Et ſi voluero ut Conſules*
„ *Mutine uſque ad ſex annos dent de-*
„ *narios boëtie ſupradicte in terra pro-*
„ *pe Urbem Mutine tot itidem dabo*
„ *ſecundùm quod mihi contingerit. Quam*
„ *terram juro nemini vendere, nec a-*
„ *lienare, nec obligare, nec inſeudare,*
„ *niſi parabolâ Conſulum omnium vel*
„ *majoris partis ad campanam ſonatam*
„ *in Conſilio remanſerit. Et totidem*
„ *Denarios ut dixi de meis propriis*
„ *in terra non dedere. Civitas Muti-*
„ *ne habeat boëtiam, ſicut ſuperius le-*
„ *gitur....... & ſic obſervabo, ut hic*
„ *ſuperius integre legitur, ſi Deus me*
„ *adjuvet, & hec ſancta Dei Euangelia.*

Actum in Mutinenſi Concione in preſentia Domini Henrici Mutinenſis Epiſcopi, *MCLXXIII. Indictione VI. Regnante invictiſſimo Imperatore Frederico, XI. Kalendas Auguſti, die Dominico. Hoc ſacramentum fecerunt Gerardus de Montecuculo, Albertus frater dicti Domini Epiſcopi, & Rainucinus, Ubaldus de Cavelcula, Arduinus, Rhafachanus, Gerardus & Frater ejus Albertinus, & Arduinus de Cordatis. Item illud juravit Ildeprandinus de Ozano, ſed exceptavit habitantiam. Item illud idem juraverunt Albertus de Redaldo, Wido Baji, Grimaldus & Raphanellus, quod Gerardus de Montecuculo, & habitantiam facere; ſed exceptaverunt Bononiam, quod non debent adjuvare Mutinenſes a Bononienſibus extra confines Mutine. Teſtes interfuerunt....... & Conſules Mutine, Bernardus de Malvezo, Gerardus..... Bernardus de Matheo, Teuzo de Gorghato, Squarcia & Ubertus de Pergenario, & Judices Ugo de Panciano, & Bellonus. Item ſequenti die Lune in pleno Conſilio Mutine coram ſupradictis Conſulibus illud juravit Benefaldus, quod Albertus de Redaldo &c.*

Ego

Ego Blaſius Imperialis ſacri Palatii Notarius interfui & ſcripſi.

Longum eſſet recenſere, quantis artibus & conatibus Bononienſes moliti ſint poſtea, ut Provinciam eamdem Mutinenſibus eriperent. Et eam quidem non ſemel invaſere; ſed haec tandem a Seculis non paucis ſub Mutinenſium Ducibus conquieſcit. Igitur hoc unum adjiciam, videlicet, Bononienſes vim intuliſſe Mutinenſium finibus ineunte Seculo Tertiodecimo, ac multa eis loca ab- A ſtuliſſe. De pace tandem actum eſt, ac boni Mutinenſes in Praetorem Bononiae controverſiam de finibus compromiſere. Et ille impiger ſententiam protulit, per quam Bononienſis Reipublicae agrum mire amplificavit, Mutinenſem verò antiquâ complurium locorum poſſeſſione ſpoliavit. Chartam Laudi illius a Ghi- B rardaccio quoque in Hiſtoria Bononienſi commemoratam juvat exerere, ex Archivo Civitatis Mutinenſis deſcriptam.

Sententia Uberti de Vicecomitibus Praetoris Bononienſium in controverſia de finibus inter Populum Bononienſem & Mutinenſem, Anno 1204.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, Amen. Cum queſtio ſive controverſia vel diſcordia aut lis inter Mutinenſes & Bononienſes & Commune Mutine diutius perduraſſet de Locis quibuſdam ſuperius a Strata & inferius a Strata poſitis, & per Dominum Guilielmum de Puſterla olim Poteſtatem Bononie pro Communi Bononie a Communi Mutine petitis, que ſunt hec. Illa videlicet ſuperius ſunt iſta: Sanctus Andreas, Mandria, Serla, Golzanum, Montalognum, Parvianum, Vallis Sancti Ampolonaris, & Caſola. Ea vero, que ſunt inferius a Strata, ſunt hec: Mediumſolium, medietas Plebatus Cocini, Sanctus Martinus de Sico, Sanctus Joannes de Portoleare, & Sancta Maria de Porto. Factâ commiſſione, compromiſſione, & promiſſione a Domino Aimerico Dodono Poteſtate Mutine pro Communi Mutine de omnibus ſupraſcriptis in Dominum Ubertum Vicecomitem Poteſtatem Bononie, & ipſi Domino Uberto, ſicut in Inſtrumento publico per manum Joannis Pileti Nota- C *rii noſtri confecto, iis ſacramento ejuſdem Poteſtatis Mutine & aliorum Nobilium ejuſdem Civitatis, qui ſecum erant Bononie tempore commiſſionis, in Concione Bononie firmatis, atque poſtmodum Mutine Conſilio ejuſdem Civitatis his & omnibus, que Dominus Ubertus Poteſtas inde diceret vel ordinaret, juramenti religione firmatis, ſicut* D *continetur in alio Brevi, ſuper quem idem Conſilium Mutinenſium de ipſorum voluntate juravit ad majorem cautelam & firmitatem omnium ſupraſcriptorum: Memoratus Dominus Aimericus Dodonus Mutine Poteſtas nomine Communis Mutine promiſit Dominis Docto de Carbonenſibus, Guidoni Tantidenario Procuratoribus Communis Bononie ſtipulanti-* E *bus nomine ipſius Communis Bononie, ſe & ſuos ſucceſſores nomine Communis Mutine, & ipſum Commune Mutine ſervaturum & ſervaturos omnia predicta, & omnia inſuper, que Dominus Ubertus Vicecomes Bononie Poteſtas de lite & diſcordia predicta & ejus occaſione dixerit, arbitratus fuerit, diffinierit,*

nierit, ſtatuerit, laudaverit, ordinaverit, preceperit, & legi ſecerit. Et ſi contraventum ſuerit, nomine pene promiſit pro Communi Mutine quinque millia Marchas argenti eiſdem Procuratoribus Bononie dare, ſtipulantibus pro Communi Bononie: & penâ ſolutâ totum, quod dixerit, ſtatuerit, laudaverit, diffinierit, preceperit, & legi fecerit, ſit firmum & inconcuſſum, ratum ſemper & in perpetuum, & inviolatum. E contra infraſcripti Procuratores Bononie voluntate & parabola Populi Bononie ibidem eis data in Concione a Populo, & conſtituti ad hanc ſecuritatem Mutine faciendam, & recipiendam ab eis pro Communi Bononie, promiſerunt ipſi Domino Aimerico Mutine Poteſtati, ſtipulanti nomine Communis Mutine, ſe pro Communi Bononie, & Commune Bononie, totum, quod dictus Ubertus Poteſtas Bononie de infraſcriptis omnibus & eorum occaſione dixerit, arbitratus fuerit, ſtatuerit, diffinierit, laudaverit, ordinaverit, preceperit, & legi fecerit, obſervaturum & obſervaturos; alioquin pro Communi Bononie promiſerunt eidem Domino Aimerico Poteſtati Mutine, ſtipulanti pro Communi, dare nomine pene quinque millia Marchas: & penâ ſolutâ totum ſit firmum & inconcuſſum, ratum ſemper & in perpetuum, & inviolatum, quod dixerit, ſtatuerit, diffinierit, laudaverit, ordinaverit, preceperit, & legi fecerit.

„ *His itaque ordine premiſſis, viſis*
„ *etiam oculata fide Locis predicte que-*
„ *ſtioni ſuppoſitis, & ex utraque parte*
„ *Inſtrumentis & Privilegiis quamplu-*
„ *ribus, habitâ cum maximâ diligen-*
„ *tia ſuper his deliberatione: Ego U-*
„ *bertus Vicecomes Bononie Poteſtas di-*
„ *co, laudo, diffinio, ſtatuo, arbitror*
„ *atque precipio in primis ſuper pre-*
„ *memoratis Locis a Strata inferius;*
„ *quod ſicuti via vel limes, qui vel*
„ *que per Folium vadit, & a Bono-*
„ *nienſibus Mutia appellatur, extendi-*
„ *tur per directum vel mirat uſque ad*
„ *viam de Beffis inferius a Roncolam-*
„ *berto, a mane ipſa via ab ipſo Ron-*
„ *colamberto, ſcilicet Roncolamberto re-*
„ *manente a ſero, quam viam de Bef-*
„ *fis Bononienſes Mutiam appellant, &*
„ *ab illa via de Beffis tranſeundo in*
„ *aliam viam, que vadit ſuperius a*
„ *Domibus Sancti Martini de Sico, &*
„ *per illam viam uſque ad voltam ſive*
„ *galonem Panarii; & eadem via, ſi-*
„ *cuti vadit ab eadem Eccleſia Sancti*
„ *Martini de Sico a ſero, eâdem Ec-*
„ *cleſiâ remanente a mane; & exten-*
„ *ditur eadem via uſque in aliam viam*
„ *a mane; & tranſeundo in aliam*
„ *viam, que vadit ad domum Teuzo-*
„ *num a ſero, & per illam viam, u-*
„ *ſque ad Paludes, inde uſque ad flu-*
„ *men Lucidum; & quidquid eſt in his*
„ *confinibus verſus Bononiam, ſit de di-*
„ *ſtrictu & juriſdictione Civitatis Bo-*
„ *nonie: nec inquietetur de cetero a*
„ *predicto Domino Aimerico Poteſtate*
„ *Mutine vel ejus ſucceſſoribus nomine*
„ *Communis Mutine, neque a Commu-*
„ *ni Mutine, ratione juriſdictionis vel*
„ *diſtrictus, vel poſſeſſionis aut quaſi*
„ *poſſeſſionis ejuſdem juriſdictionis vel*
„ *diſtrictus: & ipſum Commune Bononie*
„ *ſecundùm predictam deſignationem li-*
„ *bere & quiete juriſdictionem & di-*
„ *ſtrictum, & poſſeſſionem & quaſi poſ-*
„ *ſeſſionem ejuſdem juriſdictionis & di-*
„ *ſtricti habere & tenere & exercere*
„ *permittat jam dictus Poteſtas Muti-*
„ *ne, & quilibet ejus ſucceſſor, & ip-*
„ *ſum Commune Mutine. E contra*
„ *quicquid in memoratis confinibus eſt*
„ *verſùs Mutinam, ſit de diſtrictu &*
„ *juriſdictione Civitatis Mutine; nec*
„ *inquietetur de cetero ab aliquo Re-*
„ *ctore Bononie, vel Rectoribus nomine*

,, *Communis Bononie, vel ab ipſo Com-*
,, *muni Bononie, ratione juriſdictionis*
,, *& diſtrictus habere & tenere & exer-*
,, *cere permittat Commune Bononie Com-*
,, *muni Mutine, & ipſi Domino Aime-*
,, *rico Poteſtati Mutine & ejus ſucceſ-*
,, *ſoribus nomine Communis Mutine.*
,, *Alia vero prenominata loca ſuperius*
,, *a Strata poſita cum eorum territo-*
,, *riis, Curia, guardia, pertinentiis,*
,, *ſint de diſtrictu & juriſdictione Civi-*
,, *tatis Bononie; nec inquietetur de ce-*
,, *tero a Communi Mutine, ratione ju-*
,, *riſdictionis vel diſtrictus, aut poſſeſ-*
,, *ſionis vel quaſi poſſeſſionis ejuſdem ju-*
,, *riſdictionis & diſtrictus. Et ipſi Com-*
,, *muni Bononie ſupradictorum locorum*
,, *a Strata ſuperius exiſtentium juri-*
,, *ſdictionem & diſtrictum & quaſi poſ-*
,, *ſeſſionem ejuſdem juriſdictionis & di-*
,, *ſtrictus libere quiete habere & tene-*
,, *re & exercere permittat Dominus*
,, *Aimericus Poteſtas Mutine, nomine*
,, *Communis Mutine, & quilibet ejus*
,, *ſucceſſor, & Commune Mutine. Re-*
,, *ſervato in me Uberto Vicecomite Bo-*
,, *nonie Poteſtati ponere terminos infe-*
,, *rius a Strata in illis deſignamentis,*
,, *& per illa, que ſuperius continentur,*
,, *& ponere terminos ſuperius a Strata*
,, *in confinibus infraſcriptorum locorum,*
,, *ſuperius a Strata exiſtentium, non*
,, *obſtante, neque hoc, quod modo dixi,*
,, *nocente, ſeu prejudicium faciente,*
,, *quin bene poſſim, ſi inde videbitur*
,, *exigere, confines illos diminuere de*
,, *illis confinibus predictorum Locorum,*
,, *& infra illos confines terminos pone-*
,, *re, ut rectiores fines permaneant, &*
,, *Mutinenſibus relinquere.*

Et in eadem Concione, antequam Laudum fieret, Dominus Aimericus Dodonus Mutine Poteſtas pro Communi Mutine abſolvit omnes illos homines predictorum Locorum inferius & ſuperius a Strata exiſtentium, qui ex Laudo

A *memorati Domini Uberti Vicecomitis Poteſtatis Bononie in partem Bononienſium pervenirent, Domino Aimerico Dodone Mutine Poteſtate pro Communi Mutine verbis, & poſtmodum concionando, nemine ex Mutinenſibus preſentibus contradicente, & Dominis Docto de Carbonenſibus & Guidone Tantidenario Procuratoribus Communis Bononie pre-*
B *ſentibus, & iſta omnia Laudo facto & nuntiato approbantibus. Et Dominus Ubertus Vicecomes Bononie Poteſtas, & ab initio Laudi ſupraſcripti & in ipſo Laudo & poſtea, precepit ambabus partibus ita, ut ſuperius legitur, in omnibus integraliter obſervari. Quod autem ſupra legitur in Capitulo de terminis ponendis, quod ſic incipit;* Reſervato
C in me Uberto Poteſtati &c. *idem Dominus Ubertus Vicecomes Bononie Poteſtas ore proprio dixit. Cetera verò ab inde ſupra, a me Johanne Pilete Notario in Concione plena Bononienſium ad campanam coadunata, partibus preſentibus legi fecit.*

Actum eſt hoc Anno Domini noſtri Jeſu Chriſti MCCIIII. Indictione VII. in
D *plena Concione Bononie, Curiâ Palatii Communis ad campanam coadunata, die XIX. Menſis Madii, coram Dominis Azone & Ugolino Presbiteri Doctoribus Legum Radaldo Rubeo, Domino Alberto Sicce, Rodulpho Petriboni, Obertino Henrigeti, Joanne Paulo, Alberto Sineratione, Egidio Domine Volande, Olderico Domini Guarini, Ari-*
E *mondo Rolandi de Guarino, Egidio Pipionis, Henrigeto de Gariſendis, Rolandino Domine Taudiſce, Gerardo de Guarinis, Guidone Albrici de Scanabecho, Jacobo Alberti Urſi, Gerardo Rolandini, Arpinello, Petro de Lovello Bononie, Domino Vicecomite, & Johanne Confanonerio Placentinis, & in preſentia Domini Guidonis de Papia, Radaldi de Ganazeto, Cazaguera de Ma-*

creta,

creta, Jacobi de Gorzano, Rolandi de Guidoto, Alberti Paſſapontis, Domini Guilielmi Rangonis, Bonifacii Judicis Guidonis, Lamberti Omneboni, Cornacloni Guilenzonis Notarii Dominorum de Mutina, rogatis.

Ego Johannes Pileti, Notarius ſpecialis Domini Uberti Vicecomitis Poteſtatis Bononie, his omnibus interfui, & juſſu ejuſdem hanc Cartam inde ſcripſi.

Iniqua viſa eſt Mutinenſibus ejuſmodi ſententia, uti etiam adnotat Auctor Annalium veterum Mutinenſium, Tomo XI. Rer. Italicar. ſcribens ad Annum MCCIV *Mutinenſes compromiſerunt ſe in Bononienſibus, qui tulerunt iniquum Laudum de confinibus Mutinae.* Verùm exuberans Bononienſis Populi potentia Mutinenſes coëgit inanibus tantum querelis dolorem ſuum levare, donec re ad Fridericum II. Auguſtum delatâ, is aequiori judicio, quantum potuit, rei Mutinenſium conſuluit, dato Diplomate, quod in Tabulario ejuſdem Reipublicae adſervatum, heic ad eruditionem temporum illorum publici juris facio.

Decretum Friderici II Imperatoris, per quod irritam pronuntiat ſententiam Anno MCCIV. prolatam de finibus inter Mutinam & Bononiam, Anno 1220.

Fredericus Dei gratiâ Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Hieruſalem & Siciliae Rex. Per praeſens ſcriptum notum facimus univerſis fidelibus noſtris tam praeſentibus quam futuris, quod nos attendentes integritatem fidei & devotionis ſincerae, nec non & accepta ſatis ſervitia, quae Mutinenſes Cives fideles noſtri nobis ſemper & Imperio exhibuerunt, & jugiter exhibere non ceſſant; ut fides probabilis eorumdem de bono ſemper creſcat in melius, & ad devotionem & fidem noſtram multi trahantur alii per exemplum: de plenitudine poteſtatis noſtrae & ſpeciali gratia, quam habemus ad ipſos, Compromiſſum factum inter Bononienſes & ipſos Mutinenſes in Ubertinum tunc Poteſtatem Bononiae de quibuſdam Terris & Locis & confinibus, & Laudum ab eo factum, & confirmationem a quocumque de praedictis, & deſignationem factam ab eodem, & poſitionem terminorum, & omnia, quae facta fuerunt de praedictis Locis & Terris & confinibus, & pro praedictis locis occaſione dicti Compromiſſi, vel alia occaſione, cum praedicti Mutinenſes poſſederint vel quaſi, & Bononienſes ab eis peterent: caſſamus & in irritum deducimus, ita quod praedictum Compromiſſum, vel aliquod praedictorum nullius ſit momenti. Reſtituentes eis Rocham de Corneta, quam dicti Bononienſes eiſdem Mutinenſibus abſtulerunt. Conſtituentes etiam ipſum Commune Mutinae poſſeſſorem de praedictis locis & terris omnibus, & Rocha, ut poſſint uti locis ipſis & terris & Rocha & eorum poſſeſſionibus, ſicuti Domini ſuae rei.

Confines autem & terminos inter Bononienſes & Mutinenſes ſtatuimus & ordinamus inviolabiliter obſervari & teneri, videlicet a ſummo Alpis Magnae, ubi dicitur ad Scalas a cornu orientali ipſius Alpis, & inde per Vallem Guſſonariam deſcendendo & veniendo per montes & colles rectos uſque in Zibriano per medium Zibrianum, &

*per medium collinum, veniendo ad Voltitium, & inde per collinas ad Senecellium, tenendo collinas per mediam Stanchatoriam & per Podium de Coſtornio; & inde per collinam eundo per Podiolum Roſegnanum, veniendo joſum a mane Canevatie, & per collinam a mane Paulate uſque ad Fontanam Lombardeſem. Et iſta collina fuit antiquitus nominata Alpis Maxima. Et a dicta Fontana tendunt juſum, ſicut ſtrata currit per Hoſpitale Presbyteri Paxuti, & per Lamam Azonis de Fregnano, & inde per Silvam Monteſanam, ſive per Canolam Roſregnanam ad Sanctam Luziam, & Altare Sanctae Luziae eſt terminus. Et a Sancta Luzia deſcendunt per ſtratam juſum uſque ad Crucem de Torileto, & per ipſam ſtratam ad Crucem Pipini, & inde ad montem de termino, eundo per Montem Lulianum, & per Podium de Spincola, & per Molendinum de Rivo de Scamlia, & uſque ſuper montem praedictum terminum aſcendendo; & per medium ipſum montem deſcendendo juſum per rivum, qui eſt inter Stantianum & Tiguentem; & inde aſcendendo ad Montem Acutum, & a Monteacuto in Caſtaneolo, & a Caſtaneolo ad Lavacletum, & ad Montem Caputium; & inde ad Rivum de Vidiclis, & per ipſum Rivum uſque ad Cluſam; & inde versùs ſero eundo per terminum fixum ad montatas de Cruxello, & ab eo termino ad Rivum de Cercletulo, & inde ad Borram, quae eſt a domo Manganorum, ita quod ipſae domus ſe colligunt a parte Mutinenſium. Et inde ad terminum fixum juxta Domum Favatiorum, & inde veniendo per Caſſolam, quae venit a Gaudiano per Caſſolanum tendit juſum a Boſcho Cereti in rivo, & per rivum uſque ad Salſam de Lavarolo, & juſum per ipſum rivum inter Montem Calvulum & Mon-*A *genarium; & ſicut diſcurrit idem rivus uſque ad ſemitam, quae eſt, & quae aſcendit ſurſum deſuper Domum de Peluchis de Granarolo uſque ad viam, quae inde vadit; & per ipſam viam comprehendendo infra dictos confines Mandriam & Sanctum Andream in Corniliano, deſcendendo ad foſſatum de ſubtus Granarolo inter Bondianenſes &* B *Baruſaldos factum de ſupra de Splagiis. Et eundo versùs mane uſque ad viazolam de Podio Bellii, & inde eundo recto fine per viam & campos uſque ad locum, ubi fuit Molendinum de Bellio, & inde a mane glaream tranſeundo uſque ad Codonias & ad Campum Saxonum, & inde paſſando viam & Lamazetum & Campum Johannis Lupi,* C *& per medium uſque ad viam de ſurſum colligendo Campum ad Foſſadatum, eundo uſque ad Braidam Marociam, ipsâ Braidâ remanente a parte Mutinae; eundo juſum per Rivolum de Medio de Fontana de Aplo uſque ad bucham Rioli de Sancto Ruffino, ſicut idem rivus currit inter Braidam Baruſaldonis & Terram Sancti Ruffilli u-* D *ſque ad aliam viam de ſubtus, redeundo per illam viam uſque ad braidam Archipresbyteri de Montebellio, quae remanet a latere Mutinae & Bazani. Et inde eundo uſque in Carubiellum de Piganzolis, & eundo per viam uſque ad Albarellum Marini. Et inde per Viazolam, quae quondam fuit inter Bondianum & illos de Sancto Columbano* E *uſque ad foſſas & ad Campum de Muſaſtis, qui remanet a latere Mutinae & Badiani. Et inde ad Sambugellum inter illos de Badiano & de Sancto Columbano; & inde ad Flopas Guirixii de Sancto Marco in ripa Samazolae; & tranſeundo Samazolam uſque ad Pollonetum recto fine: inde eundo juxta Campum Poltonerii de Sancto Marco, & inde eundo uſque ad Viazolam & Cara-*

Carubiellum, quod eſt a mane clauſurae Andruzoli Ferrarii: & inde juſum per viazolam uſque ad Viam de la Pazaneſe a ſero dictae clauſurae Andruzoli uſque ad Caxolam, & per eam Caxolam juſum uſque ad Cluſam de Magnanis, & inde juſum eundo per Beſſencullum uſque ad Brudiacos; & inde ad cantonem de Pratis de Paule, & inde uſque ad Foſſatum novum, & ab eo foſſato recto fine uſque ad Stratam Claudiam; & in ipſa Strata uſque ad Lazanrioli ultra pontexellum ſitum in Strata juxta domum Pontis Sancti Ambroxii de Campore Majore. Et ultra ipſum Pontem per ſex tornaturas in loco, in quo fuerunt Furches, uſque ad viam Lavarezam, quae eſt a Raſtellino ab inde inferius uſque ad Foſſam Mattam inter Panzianum & diſtrictum Bononiae. Et a diſtrictu Panziani inferius per Caxarellos a mane roborum de Portis; a ſero Gazoli, prope ipſum Gazolum, & ab inde inferius uſque ad Caſumarium a mane Pontis Ducis uſque ad Podium Pallate, & ab ipſo Podio a mane Zepe Donni Silveſtri, quae eſt de ſubtus a Sancta Maria de Porto, perveniendo a mane dictae Villae Sanctae Mariae per Sparatam Abbatis Nonantulae uſque ad Eccleſiam Sancti Anthonii de Prechariis; & ab ipſa Eccleſia ut currit alveus Panarii uſque ad Colzinum. Remanendo Eccleſiam de Folio in diſtrictu Mutinae, & inde a mane uſque ad Cluſam factam in Panario a mane, ſive a mane ipſius Cluſae; ſicut taliter ab antiquo per Mutinenſes detempti ſunt, & per Mutinae Comitatum.

Ipſa etiam loca & terras ſub Imperiali protectione recipientes, damus licentiam Communi Mutinae ingrediendi poſſeſſionem praedictarum rerum Imperiali auctoritate. Et haec omnia ex certa ſcientia ſtatuimus & decernimus

A *in perpetuum obſervari; ex certa ſcientia derogantes omni juri & privilegio ſpeciali vel generali in hac parte adverſanti. Statuentes & praeſentis ſcripti auctoritate firmiter injungentes, ut nulla omnino perſona magna vel parva, ſecularis vel Eccleſiaſtica, jam dictos Mutinenſes Cives fideles noſtros de praedictis omnibus aliquo advenienti tempo-*
B *re temerario auſu perturbare ſeu moleſtare praeſumat. Quod ſi praeſumſerit, in ſuae temeritatis vindictam indignationem noſtram, & poenam quingentarum Librarum auri puri ſe noverit incurſurum, quarum medietas Camerae noſtrae, reliqua paſſis injuriam perſolvatur. Ad hujus autem rei evidentiam & ſtabilem in perpetuum firmitatem,*
C *praeſens ſcriptum fieri, & ſigillo majeſtatis noſtrae juſſimus communiri. Hujus verò rei teſtes ſunt Albertus Magdeburgenſis, H. Mediolanenſis, & L. Rheginus Archiepiſcopi, Curienſis, & Abbas Sancti Galli, Cicenſis, Baxilienſis, Wuarienſis, C. Yldeſenſis, J. Taurinenſis, Brixienſis, & Imolenſis, Epiſcopi, L. Lantgravius Thuringiae, Dux Sa-*
D *xoniae, Raynaldus Dux Spoleti, Comes G. de Vienna, & alii quamplures.*

Data apud Burgum Sancti Donini, Anno Domini Incarnationis MCCXXVI. Menſe Junii, XIV. Indictione, imperante Domino noſtro Frederico II. Dei gratiâ invictiſſimo Romanorum Imperatore ſemper Auguſto, Hieruſalem & Siciliae Rege, Anno Romani Imperii ejus
E *VI. Regni Hieruſalem I. Regni Siciliae XXIX. feliciter. Amen.*

Ego Albertus de Saſſis Notarius hoc exemplum ex authentico, ut in eo vidi & legi, in quo ſicut continebatur, ut in hoc exemplo legitur, nil addens vel minuens, praeter literam per ignorantiam forte vel ſyllabam, bona fide extraxi & exemplavi de mandato Domini Petri de Boſticho Mutinae Poteſtatis

ſtatis in MCCXLV. Indictione III. Menſe Auguſto, Domino Frederico Imperatore regnante.

Reſtabat olim a Comitatu Mutinenſi ſejuncta altera montanae regionis pars ad Auſtrum poſita, quam interfluunt Dolus & Draco fluvii, ſive torrentes, & cujus fines uſque ad celebre Xenodochium Sancti Peregrini protenduntur. Antiquis Seculis an iſtum Pagum complecteretur Comitatus Mutinenſis, incertum plane fateor. Conſtat quidem Monachos Monaſterii Fraxinorenſis (quod in iis montibus Beatrix, vidua Bonifacii Marchionis ac Ducis Tuſciae, A una cum filia Mathilda celebri Comitiſſa circiter Annum MLXV. a fundamentis excitavit, magnificeque dotavit,) Monachos, inquam, eorumque Abbatem, Saeculo Duodecimo ſubſequenti dominatos fuiſſe Burgo Fraxinorii, aliiſque Terris ac Villis in eo Apennini tractu poſitis. Quis tantam Monaſterio illi ditionem B largitus fuerit, monumenta quae indicent, nulla mihi praeſto ſunt, niſi quod mihi ſe obtulit in Archivo Archiducali Mantuae Diploma autographum, luce dignum, unde innoteſcet, quàm late olim dominaretur illius Coenobii Abbas.

Diploma Friderici I. Auguſti, quo confirmat omnia bona & jura Willelmo Abbati Monaſterii de Fraxinorio in montibus Mutinenſibus, Anno 1164.

In nomine Sancte & individue Trinitatis. Fredericus divina favente clementia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus. Si honeſta loca & religioſas perſonas in ſinu pietatis noſtre protegimus, eiſque gratie noſtre patrocinium clementer impendimus, in eterna nobis vita maiorem gloriam provenire indubitanter ſperamus & credimus. Proinde univerſis Imperii noſtri fidelibus per Ytaliam conſtitutis, preſentibus & futuris, notum eſſe volumus, quod nos eterne retributionis intuitu Monaſterium Sancti Claudii de Fraxinorio, & venerabilem ejus Abbatem nomine Willelmum, & omnia bona & poſſeſſiones, quas modo habet juſte, vel in poſterum Domino largiente rationabiliter adipiſci poterit, ſub noſtram Imperialem protectionem atque tutelam ſuſcepimus. Ad augmentum quoque gratie noſtre omnia, que nunc juſte habet, vel in futuro legitime habuerit, ei auC ctoritate Imperiali concedimus & corroboramus: videlicet Curtem de Metula cum Rocha & Eccleſia, & Curtem de Runco Sigifredi cum Caſtro & Eccleſia, Curtem de Vitriaula cum Caſtro & Eccleſia, Curtem de Iſola cum Caſtro & Eccleſia, Curtem de Aligonte cum Rocha, & tredecim Manſos de Curte Antoniani, & Caſtrum Montis Aſte, & D Caſtrum Pizegoli fere totum cum Eccleſia, & Caſtrum de Maſſa, & partem Caſtri Laguxoli cum his, que ad eandem partem pertinent. Et Eccleſias Sancti Michaëlis, & Sancti Johannis, & Sancti Donnini de Monte Baronzione cum ſuis poſſeſſionibus, & Eccleſiam de Gabiata cum ſuis poſſeſſionibus, & Eccleſiam & Hoſpitale Sancti Reguli E de Monte Perperi, Hoſpitale & Eccleſiam Sancti Geminiani de Alpe Gloze cum ſuis poſſeſſionibus, Eccleſiam Sancti Blaſii de Monzone cum ſuis pertinentiis, Curtem de Razolo cum piſcaria &

Eccle-

Eccleſia, Curtem de Campagnola cum Caſtro & duabus Eccleſiis Sancti Johannis & Sancti Andreae, Curtem de Butrione cum Caſtro & Eccleſia, Curtem de Cannitulo cum parte Caſtri, Curtem de Montirune cum parte Caſtri, cum omnibus ad eaſdem Eccleſias & Roccas & Caſtella pertinentibus, cultis & incultis &c. cum omnibus ſuis utilitati- A *bus; & mercatum ſupra Roccam de Metula in ſecundo Sabbato uniuſcujuſque menſis, & widam ſtrate a Ponte Cornelii uſque Glozam, & ſi ultra juſte habere potuerit. Statuentes igitur jubemus, ut de cetero predictum Monaſterium, & ejus Fratres in hac noſtra conceſſione nullus Archiepiſcopus, non Epiſcopus &c.*

Signum Domni Frederici *Romanorum Imperatoris invictiſſimi.*

(Adeſt Sigillum cereum cum effigie Imperatoris.)

Ego Chriſtianus Curie Cancellarius, vice Domni Rainaldi Colonienſis Archiepiſcopi, & Ytalie Archicancellarii recognovi.

Actum quoque eſt Anno Dominice Incarnationis MCLXIIII. Indictione XII. Regnante Domno Frederico Romanorum Imperatore ſereniſſimo, Anno Regni ejus XII. Imperii verò X.

Datum apud Sanctum Salvatorem juxta Papiam, II. Nonas Auguſti.

Verùm eo ipſo Seculo, ſive quòd Mutinenſis Reſpublica aegre ferret, ceſſiſſe tot Caſtella ſub Monachorum Imperium, ſive quòd Monachi ipſi impares ſe ſentirent ad tutandam adverſus Caſtellanos conterminos ſibi infeſtos ejuſmodi locorum poſſeſſionem, praeſertim fervente tunc bello B inter Sacerdotium & Imperium, & Mutinenſibus pro Pontifice ſtantibus: illud exploratum eſt, ſponte eumdem Guillielmum Abbatem Fraxinorii, ejuſque Monachos ſubdidiſſe Mutinenſibus integram illam ditionem. Tabulas teſtes effero, ex Regeſto Mutinenſis Communis depromtas.

Willelmi Fraxinorienſis Abbatis Charta qua Reipublicae Mutinenſi ſubdit homines Abbatiae ſuae ſubjectos, Anno 1173.

IN Chriſti nomine, amen: Anno a Nativitate ejuſdem MCLXXIII. Indictione VI. Domino Imperatore Federico regnante, IV. Kalendas Auguſti, die Dominico. Dominus Wilielmus Mo- C *naſterii Sancti Claudii de Fraxinorio venerabilis Abbas, ſpontanea voluntate, ſuorum Fratrum ejuſdem Cenobii Monachorum conſilio, conceſſit per ſe & ſuos ſucceſſores Conſulibus Mutinenſibus reci-*

recipientibus, & eorum ſucceſſoribus, homines de terra Abbatie de Fraxinorio facere jurare omni anno ſequi Conſules Mutine, ſicuti homines Mutine jurant, ſi requixiti fuerint a Conſulibus, vel ab eorum Miſſo, ſine fraude in perpetuum; & ſalvare & defendere homines Mutine & eorum bona ubicumque potuerint; & hoſtem facere ad voluntatem Conſulum Mutine: & dare boatiam ſex Lucenſium pro unoquoque pari boum omni anno ſolummodo in boatia, exceptis Caſtellanis, qui cotidie habitant in Caſtris ſine fraude, & militibus, & Maxenadis, & Miniſtris ejuſdem Monaſterii, exceptis his qui habitant in Burgo de Fraxinorio ſine fraude. Et hoc totum promiſit dictus Domnus Abbas per ſe & ſuos ſucceſſores ſupradictis Conſulibus ſic obſervare ſub pena centum Librarum eis promiſſa, & poſt pene ſolutionem pactum hoc ſic firmum permaneat.

Actum Mutine feliciter, Domno Brochardo Priore dicti Monaſterii, & Domno Bernardo de Montecuculo, & Domno Rozo Priore clauſtrali preſentibus & conſentientibus. Et tunc erant Conſules Mutine Dominus Gerardus Rangonus, Dominus Bernardus Malvezo, Bernardus Mateus, Rainerius de Buccabadata, Squarza, Dominus Teuzo de Gorgatello, & Ubertus Pergenarius, & Dominus Arlotus: & Advocati erant Dominus Ugo de Panzano, & Dominus Bellonus. Hujus conceſſionis & pacti teſtes fuerunt Dominus Gerardus de Carpeneta, Wido de Gomola, Bernardus de Curviago, Johannes de Bonefacio, Albertus de Varana, Wido Judex de Mandra, Dominus Pius, Guido Adigerii, Ugo de Pallagana, Monachus de Vidriola, Albertinus de Grugnola, Molinus de Boneſacio, Malvulti, & alii quamplures.

Ego Blaſius Imperialis ſacri Palatii Notarius, voluntate Magiſtri Bruni Notarii, ſicut ex authentico ejus cognovi, ut ſchedas ab eo factas complerem, feliciter ſcripſi.

Tum Anno MCXCVII. (uti alia Acta produnt) arctius loca & homines ejuſdem Fraxinorienſis Abbatiae ſeſe poteſtati Mutinenſis Reipublicae ſubjecerunt, ac fidelitatis ſacramentum praeſtitere *contra omnem hominem, excepto contra Imperatorem, & Abbatem Fraxinorii*. Ibi verò enumerantur, qui *iſtud ſacramentum jurarunt*, ſcilicet *homines de Vidriola, de Monte Stephano, de Maſſa, de Rubiano, de Laguxolo, de Medula, de Caſula, de Fraxinorio, de Arcovolto, de Runco Sigifredo de Bocaxolo, de Palagana, de Savonerio, de Coſtregnano*. Alia ejuſmodi Acta praetereo, uno verbo omnia concludens, videlicet, cuncta Monachorum jura tandem ſublata fuiſſe per concordiam, non levi pecuniae pondere a Mutinenſibus perſoluto. Quouſque verò ſe protenderet ditio illa, nuper innui, hoc eſt uſque ad Hoſpitalem domum Sancti Peregrini, eamque complectebatur; atque ibi adhuc eſt finis inter Poteſtariam Montis Floreni & Garfagnanam, ideſt inter Lombardiam & Tuſciam. Proinde quum Anno MCCXVI. Mutinenſes obviam ituri eſſent Henrico Regi Friderici II. Romanorum Regis filio, per Tuſciam venienti, atque in Germaniam profecturo, uſque ad idem Sancti Peregrini Xenodochium ſolemni apparatu proceſſerunt, atque in eo, uti ditionis ſuae loco, puerum Regem nemine contradicente exceperunt. Cujus etiam rei monumentum perenne poſteris reliquerunt in antiquiſſimo Regeſto Communis exaratum, quod tanquam non inutile ad eorum temporum hiſtoriam editum heic volo.

Fro-

Frogerii Praetoris Mutinenſis proteſtatio de Henrico Rege excepto a Mutinenſibus in Hoſpitali Sancti Peregrini, hoc eſt in ditione & in finibus Comitatus Mutinenſibus, Anno 1216.

Confines Epiſcopatus Mutinae uſque ad Sanctum Pelegrinum.

IN *Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCCXVI. Indictione IV. die Sabbati, VIII. die intrante Octubri.* Cum Dominus Frogerius Mutinae Poteſtas *cum Ambaxatoribus Mutinae, videlicet Dominus Girardus Rangonus, Dominus Aldeprandinus de Pizo, Dominus Bartholomaeus de Nonantula, Dominus Richerius de Bocadelucio, Dominus Uliverius de Bocabadata, Dominus Thomaxius de Saxolo, Dominus Ardicionus de Tuſſis, Dominus Guido de Lovoleto, Dominus Petrus de Sancto Marcho, omnes pro Communi Mutinae, proficixerunt* Regi Henrico filio Romanorum Regis Frederici, *convocato coetu virorum, Militum, & Arcatorum, Alpes Mutinae diſtrictus & Epiſcopatus axendidit, & pro Communi Mutinae & Epiſcopatu & diſtrictu cum illa quantitate militum, qui cum eo erant, per ipſas Alpes* uſque ad Hoſpitale Sancti Peregrini *profectus eſt, ut praedictum* Regem Henricum *ibi pro confine & termino Epiſcopatus & diſtrictus Mutinae ſecure reciperet, & ab inde versùs Mutinam ſecure & libere pro Communi Mutinae conduceret & cuſtodiret: ideoque* in Hoſpitale praedicto praedictum Regem ab Archiepiſcopo Palermitano *ſibi oblatum pro Communi recepit, cuſtodiendum & conducendum per Alpes & Alpibus versùs Mutinam, ſicut ire voluerit per Epiſcopatum & diſtrictum Mutinae. Proteſtatus fuit igitur* Dominus Frogerius *alta voce & palam, & coram omnibus audire volentibus pro Communi Mutinae, quod* terminus & confinis erat & eſt Epiſcopatus & diſtrictus Mutinae uſque ad dictum Hoſpitale Sancti Peregrini. *Et dicit, quod ideo recipiebat praedictum Regem, & recepit conducendum & cuſtodiendum ad honorem Civitatis Mutinae, & ad ejus periculum & ejus guardiam ipſum & omnes, qui cum eo erant, per Alpes &* a Sancto Peregrino *versùs Mutinam, uſquequo protendebatur Epiſcopatus & diſtrictus Mutinae. Unde ita per Epiſcopatum & diſtrictum Mutinae* a Sancto Pellegrino *per Alpes & ab Alpibus uſque ad Pontem de Guiligua, in medio alvei fluminis: in quo alveo Ambaxiatoribus Parmae & Regii, qui ibi erant, quia ulterius non protendebatur Epiſcopatus & diſtrictus Mutinae, voluntate Archiepiſcopi eis Ambaxiatoribus conduxit & tradidit, praeſentibus teſtibus rogatis fuerunt, ſcilicet ſupraſcriptis Ambaxatoribus, & Amiralio de Miſina, & alii plures.*

Ego Guillielmus de Caneparia ſacri Palatii Notarius interfui, & juſſu Domini Frogerii Poteſtatis Mutinae, & rogatus ſcribere ſcripſi.

Tam certa verò atque explorata erat Mutinenſis Populi ditio in eodem Sancti Peregrini loco antiquis etiam Saeculis, ut vel ipſa Lucenſis Reſpublica rem lubens agnoverit, ac palam confeſſa fuerit. Anno Chriſti MCCLXXXI. actum eſt inter Mutinenſes & Lucenſes de ſecuritate viarum ad Mercatorum aliorumque hominum

minum quietem; ac Mutinam profectis Lucenſis Populi Legatis ſive Syndicis, ſtabilita ſunt, quae utriuſque Civitatis utilitas expoſcebat. Ejus concordiae Acta authentica e pervetuſto Communis Mutinae Regeſto ſupra evulgavi in Diſſertatione XXX. *de Mercat. & Mercatura*. Ibi ſtatutum fuit, ut praeter alias vias agri Mutinenſis, *Strata, quae vadit per territorium de Fraxinorio, ab HOSPITALI SANCTI PEREGRINI versùs Civitatem Mutinae, uſque ad Civitatem Mutinae, & per ipſam Civitatem, aſecurari debeat, & ſecura teneri per Commune Mutinae. Et e converſo per Commune Lucanum aſecurari debeat & ſecura teneri Strata ſive caminum a praedictis locis, videlicet a Zovo Alpis* (ideſt a jugo Apennini, quo perveniebat altera Mutinenſium via ante memorata per Fregnanum ducta, & A unde incipiebant Lucenſium fines) *& HOSPITALI SANTI PEREGRINI versùs Lucam uſque ad Civitatem Lucae &c.* Acta iſta peropportuna ad confirmandam Reipublicae Mutinenſis, quod eſt ad ejus fines uſque ad *Hoſpitale Sancti Peregrini*, antiquam ac legitimam ditionem, conjunge nunc cum Actis ſubſequentium B Seculorum. Certum eſt, Mutinenſes, atque Ateſtinos Principes Mutinae dominantes, ad hunc uſque diem illaeſam ſervaſſe loci illius poſſeſſionem, & conſtanti jure eidem loco imperaſſe. Quippe Rectores ipſi Xenodochii Sancti Peregrini ab Hercule I. & Alphonſo I. Ferrariae ac Mutinae Ducibus jus habendi illic C Nundinas, aliaque Privilegia petierunt atque impetrarunt. Diplomata illa ex authenticis Regeſtis Archivi Eſtenſis deſcripta apponere juvat.

Herculis I. Ferrariae &c. Ducis Privilegium conceſſum Rectori Hoſpitalis Sancti Peregrini, Anno 1482.

HErcules Dux Ferrarie, Mutine & Regii, Marchio Eſtenſis, Comeſque Rodigii &c. Sereniſſime Lige Locumtenens generalis. Non minus gratus, non minuſque carus nobis ſemper fuit ſpectabilis Eques & clarus Iuriſconſultus Dominus Jacobus olim Benedicti de Nobilibus, Civis Lucenſis, & Rector ac Gubernator Hoſpitalis Sancti Peregrini in Alpibus noſtris Mutinenſibus, quàm fuerit vir preſtantiſſimus & venerabilis Dominus Leonellus olim ejus patruus, & in ipſo Rectoratu immediatus praedeceſſor. Nam licèt univerſe familie ſue ſincera fides ac devotio in nos, ac Illuſtriſſimam Domum noſtram Eſtenſem apertis ſemper documentis, & verâ, ut dici ſolet, experientiâ continue dignoſci potuerit; ipſe D *tamen Dominus Jacobus ſuos omnes nedum equare ſed etiam ſuperare miro affectu & precipua in nos, ſtatumque noſtrum fide ac devotione aſſidue ſtuduit. Quamobrem nos etiam votis ac deſideriis ejus facile inclinamur, arbitrantes, verum quemlibet ac magnanimum Principem decere eos, eorumque preces exaudire, quos ſibi benivolentia ac fide* E *& devotione deditiſſimos noverit. Cum ergo ſuperioribus annis ad preces prefati olim Domini Leonelli tunc Rectoris & Gubernatoris Hoſpitalis Sancti Peregrini predicti, nonnullas immunitates atque conceſſiones in honorem ac beneficium & commodum devotiſſimi Sancti Peregrini, ac domus & Hoſpitalis ſui predicti, & annue Solemnitatis ejus fecerimus, ut conſtat noſtro ſolemni De-*

creto

creto ſub die XXI. Octobris Anni MCCCCLXXI. quas omnes non ſolùm ſervari, & illeſas ex omni parte manuteneri intendimus pro tempore ac perſona, & ſeu in perſonam ejuſdem Domini Jacobi preſentis Rectoris & Gubernatoris, ſed etiam augeri & ampliores reddi, ut infra dicetur: Idcirco preſentium noſtrarum patentium Literarum, & Decreti ſerie atque tenore, ex certa ſcientia, animoque deliberato, in primis eidem Domino Jacobo Rectori antedicto, & in perſonam ejus propriam, ac pro ejus propria perſona, predictas omnes conceſſiones ac immunitates, prerogativas, & exemptiones, per nos aliàs conceſſas preſato olim Domino Leonello, & ſeu in perſonam, aut pro perſona ejus, approbamus & confirmamus, ac etiam, in quantum expediat, de novo concedimus, volentes ipſas omnes hìc pro expreſſis haberi, proinde ac ſi de ipſis de verbo ad verbum facta eſſet, ac fuiſſet mentio ſpecialis. Preterea cum per aliud Decretum noſtrum ſupra nominatum liberas & exemptas ab omnibus Datiis & Gabellis fecerimus Nundinas celeberrimas, que annuatim in Alpibus predictis fiunt Kalendis Auguſti, die ſcilicet Feſtivitatis ejuſdem Sancti, & die precedenti ac ſequenti, ut in futurum ipſe Nundine celebriores reddantur, & tutior ac liberior ad viſitationem ejuſdem Sancti devotiſſimi, & Corporis ejus ibidem jacentis, perſonarum acceſſus & concurſus pateat, preſato Domino Jacobo concedimus, atque ſtatuimus, volumus, & mandamus, quod ipſe Nundine ſint libere, & franche, ac immunes, & exempte ab omni impedimento, novitate, ac moleſtia reali & perſonali, que pro debitis & obligationibus cujuſvis nature & qualitatis, etiamſi ad Cameram noſtram ſpectarent, alicui perſone inferri poſſet; ita & taliter quod pro aliquo debito, ſive obligatione (exceptis tamen iis, que ibidem contraherentur tempore dictarum Nundinarum) nemo capi, nec realiter nec perſonaliter gravari aut moleſtari poſſit quovis modo tempore dictarum Nundinarum in domibus & Hoſpitali predictis, nec in aliquo loco, ubi dicte Nundine celebrantur. Salva etiam ſemper manente in perſonam dicti Domini Jacobi immunitate & prerogativa preceſſori ſuo predicto conceſſa pro domibus & Hoſpitali predictis, pro ut ultimo Capitulo alterius Decreti noſtri uberius declaratur.

Item volumus, ſtatuimus, & mandamus, quod ipſe Rector & Gubernator dicti Hoſpitalis, vel ejus Locumtenens, ſit ille, qui omni anno tempore dictarum Nundinarum, curam, arbitrium, & facultatem habeat diſtribuendi, ordinandi, & locandi ibidem terrenum & poſtas pro ſtationibus, logiis, & apothecis, quibuſcumque mercatoribus, artificibus, & aliis perſonis confluentibus ad ipſas Nundinas, ſecundùm eorum exigentiam ac neceſſitatem, & prout eidem Rectori, vel ejus Locumtenenti melius videbitur & placuerit; & omne lucrum, ac emolumentum ex ipſis percipiendum, ad dictum Rectorem & Hoſpitale predictum pleno jure ſpectet & pertineat, tamquam ex rebus, & bonis dicti Hoſpitalis. De quibus terreno, poſtis, ſtationibus, logiis, & apothecis, Poteſtas noſter Montisflorenì, vel ejus Locumtenens, & ſucceſſores ejus, vel alii quicumque Officiales ſe nullo modo impediant, nec intromittant; & ſic ipſis omnibus expreſſe mandamus. Item quia nonnulli ex hominibus deputatis cum armis ad cuſtodiam dicte Feſtivitatis & Nundinarum predictarum ſepe numero dictis armis abutuntur, ea portantes, atque tenentes in Eccleſia ibidem cum modica ſacre Domus, & illius venerandiſſimi Corporis

ris reverentia, vagantes inſuper, ac diſcurrentes per omnes domos & habitationes dicti Hoſpitalis, & interdum ſine ullo pudore volentes diſponere de bonis, & rebus dicti Hoſpitalis pro libito eorum, & contra voluntatem dicti Rectoris & Factorum ſuorum: idcirco hujuſmodi audacie & preſumptioni omnino providere intendentes, ſtatuimus, ordinamus, ac volumus & mandamus, quod dicti deputati cum armis ad cuſtodiam predictam diligenter & accurate vacare debeant cuſtodie ſue, nec aliquo modo audeant ſtare vel morari in Eccleſia ibidem, nec etiam in domibus dicti Hoſpitalis, niſi horis debitis deputatis per ipſum Rectorem, & ſuos ad cibum recipiendum juxta conſuetum. Quibus horis deputatis ut ſupra honeſte & moderate ſe habeant in ipſis domibus, eâ fruentes liberalitate, qua erga eos uti videbitur ipſi Rectori & ſuis Factoribus; & ultra id in aliquibus rebus vel bonis dicti Hoſpitalis ipſum Rectorem aut ſuos turbare vel moleſtare non audeant ſub pena noſtre indignationis. Mandantes Poteſtati noſtro Montisfloreni predicto, & ſucceſſoribus ejus, ut omni diligentia ac ſtudio faciant predicta inviolabiliter ſervari tam per dictos Deputatos ad cuſtodiam dictarum Nundinarum, quàm per alios quoſcumque Officiales, & cujuſcumque generis perſonas: exhibendo etiam omnibus aliis bonum exemplum, & ordinem hunc noſtrum pre ceteris ſervando, ut alii bono ipſorum Poteſtatum exemplo ullam domeſticam moleſtiam, aut bonorum diſſipationem ipſi Rectori inferre non audeant.

Ulterius quia ſepe numero reperiuntur aliqui Queſtuantes falſo nomine S. Peregrini abſque ſcientia dicti Rectoris, propterea volumus, & expreſſe mandamus, quod nulla perſona cujuſvis gradus aut conditionis exiſtat, audeat que-

A *ſtuare in aliquibus terris & locis dominii noſtri nomine dicti Hoſpitalis Sancti Peregrini ſine expreſſa licentia & Literis prefati Domini Jacobi Rectoris antedicti, ſub pena perdendi omnia queſtuata, ac beſtias ipſorum Queſtuantium, & ſtandi tribus menſibus in carcere. Et ſic ipſi falſo Queſtuantes puniri poſſint & debeant ad omnem inſtan-*
B *tiam & requiſitionem prefati Rectoris & nuntiorum ejus per quoſcumque Rectores & Officiales tam noſtros, quàm Nobilium noſtrorum, in quorum juriſdictione queſtuare comperti fuerint. Item pro ſuſtentatione domus ac Hoſpitalis predicti, & alimento pauperum ibidem reſidentium, nec non peregrinorum & advenarum illac tranſeuntium, concedi-*
C *mus eidem Domino Jacobo Rectori antedicto, quod omnes fructus & redditus percipiendi ex poſſeſſionibus, terris & bonis dicti Hoſpitalis, & omnes eleemoſyne queſite, ſive queſtuate, & queſtuande nomine dicti Hoſpitalis, undecunque deferri & conduci poſſint ad ipſum Hoſpitale libere & ſine aliqua ſolutione tracte, Datiorum & Gabella-*
D *rum, per omnes terras & loca dominii noſtri. Poſtremo ut coloni & laboratores poſſeſſionum, terrarum, & bonorum dicti Hoſpitalis, culture ipſorum diligentius & accuratius vacare poſſint, volumus & mandamus, quod ipſi coloni & laboratores ubique locorum dominii noſtri, in omnibus benigne & favorabiliter tractentur, prout tractantur & tra-*
E *ctari conſueverunt laboratores & coloni aliorum Hoſpitalium, & venerabilium ac piorum Locorum ipſius noſtri dominii. Mandantes quibuſcumque Rectoribus & Officialibus, ac ſubditis noſtris, & quorumcumque Nobilium noſtrorum tam preſentibus, quàm futuris, quatenus preſens noſtrum Decretum, & omnia & ſingula in eo contenta, ſingula ſingulis debite & congrue referendo, inviolabiliter*

liter ſervent, atque ſervari faciant, ſub pena noſtre indignationis, & alia qualibet noſtro arbitrio imponenda: non obſtantibus aliquibus legibus, ſtatutis, ordinibus, Decretis, proviſionibus, edictis tam noſtris, quàm Locorum noſtrorum quorumcumque in contrarium diſponentibus. Quibus omnibus & ſingulis, quantum eſt pro premiſſis & reſpectu premiſſorum, ex certa ſcientia derogamus. Ad quorum omnium robur & fidem preſentes noſtras Literas, & Decretum predictum fieri juſſimus & regiſtrari, noſtrique majoris Sigilli conſueti appenſione muniri.

Datum Ferrarie in Palatio Curie noſtre, Anno Dominice Nativitatis MCCCCLXXXII. Indictione XV. die III. menſis Januarii.

Alphonſi I Ducis Ferrariae &c. Decretum, quo idem Privilegium confirmatur, Anno 1506.

Alfonſus Dux Ferrariae, Mutinae, & Regii, Marchio Eſtenſis, Rodigiique Comes &c. Apparet Illuſtriſſimum Principem & Excellentiſſimum Dominum, Dominum Herculem Ducem Ferrariae &c. parentem noſtrum colendiſſimum conceſſiſſe ſpectabili Equiti & claro Juriſconſulto Domino Jacobo de Nobilibus Lucenſi, Rectori & Gubernatori Hoſpitalis Sancti Peregrini in Alpibus noſtris Mutinenſibus Decretum tenoris infraſcripti, videlicet. „ Hercules „ Dux Ferrariae, Mutinae, & Regii, „ Marchio Eſtenſis, Comeſque „ &c. (*Vide ſupra deſcriptum Herculis Privilegium, quod ab Alphonſo heic repetitum exſcribitur.*) *Quum autem nobis pro parte dicti Domini Jacobi ſupplicatum fuerit, ut velimus eidem Decretum praefatum approbare; & conſiderantes ejus virtutes ſingulares, & praecipuum amorem, quo proſequutus eſt praelibatus inclytus parens noſter: quòd nobis plurimùm afficitur pro ſua optima natura; decrevimus ipſi ſatisfacere. Harum igitur noſtrarum patentium Literarum tenore, & Decreti ſerie, ex certa ſcientia, & animo deliberato, ac de plenitudine poteſtatis noſtrae, omnique alio meliore modo, quo magis & melius poſſumus, praefato Domino Jacobo Rectori antedicto, & in perſonam ejus propriam, & pro ejus propria perſona, Decretum antedictum, & omnia in eo contenta approbamus & confirmamus, & ubi opus ſit, concedimus & impertimur. Volumuſque, edicimus ac jubemus ſub poena noſtrae indignationis, & alia quavis graviore arbitratu noſtro imponenda, per quoſcumque Officiales & ſubditos noſtros praeſentes & futuros, quorum intererit, inviolabiliter ſub poena indignationis noſtrae, & alia quavis graviore arbitratu noſtro imponenda, prorſus obſervari, quibuſcumque in contrarium quovis modo facientibus non obſtantibus. In quorum robur & teſtimonium praeſentes noſtras Literas & Decretum fieri juſſimus & regiſtrari, noſtrique majoris Sigilli conſueti appoſitione muniri.*

Datum Ferrariae in Palatio noſtro, Anno Nativitatis Dominicae MDVI. Indictione IX. Calendis Decembris.

Ad iſta acceſſit ipſius Maximiliani I. Auguſti Inveſtitura. Is enim in Diplomate Anni MDIX. Alphonſo I. Ferrariae ac Mutinae Duci, inter alia confirmat *Territorium vocatum Sancto Peregrino, poſitum in Alpibus inter Civitatem Mutinae & Civitatem*

vatem Lucae. Quae Inveſtitura totidem verbis a ſubſequentibus Auguſtis ad hunc uſque diem confirmata fuit Ferrariae ac Mutinae Ducibus. Quod denique controverſiam omnem eliminat, ut alia omittam ab antiquiſſimo ac immemorabili tempore, Mutinae Duces quotannis Praetorem Montis Floreni, ſub quo locus eſt, ad Feſtum ac Nundinas Sancti Peregrini mittunt. Et is quidem (uti commemoratum quoque eſt in ambobus Decretis nuper evulgatis) eò accedit copioſà militum turmà ſtipatus, & in Xenodochio Sancti Peregrini hoſpitium ſumit, reos capit ac punit, ibi jus dicit, & Chartas per Notarios ſcribit datas in Territorio ac diſtrictu Montis Floreni: milites etiam ad cuſtodiam Templi, ceteraſque excubias diſtribuit, honorificeque in ſacra illa Aede uti Miniſter ſupremi Principis excipitur. Haec autem pacifice a tot Seculis peraguntur, ut jam vel indocti manifeſte agnoſcere queant, nullam juſtam de hujuſmodi ditione litem poſſe amplius excitari.

Quod autem de amplificato agro Mutinenſi antiquis Seculis a me dictum eſt, vix ulla eſt Civitas, quae tantumdem aut plura de agro ſuo referre non poſſit. Quod ſolùm adjicere juvat, praeter voces *Comita-*

A *tus* & *Diſtrictus*, quibus deſignabatur territorium integrum Urbi ſuppoſitum, in uſu etiam fuiſſe *Forciam* & *Podere*. His tamen vocabulis plerumque Veteres uſi videntur, quum Reſpublica ultra antiqui ſui Comitatus fines dominationem protendebat in alienos Comitatus, ne ſi unum vocabulum *Comitatus* uſurpatum fuiſſet,

B dubitatio ſuboriretur, an lex aut obligatio reſpiceret, quae ad ipſum Comitatum adjecta fuerant. Ita *Podere Comitiſſae Mathildis* complectebatur univerſa Caſtella, quae in variis Comitatibus ſparſa illius ditioni ſuberant. Hujus vocis ſignificatio fugit doctiſſimum Du-Cangium in Gloſſario Latino. Denique praeter

C vim, qua paene omnes Italicae Civitates ſunt uſae ad eripienda potentibus Caſtella ac Arces, & amplificandam ditionem ſuam, auctoritas etiam Imperatorum eſt adhibita. Nimirum per nova ab eis conſcripta Privilegia aut veteres praedae juſtiore titulo poſſideri coeptae ſunt, aut facta eſt etiam nova ditionis acceſ-

D ſio. En quid a Friderico I. Auguſto poſt Pacem Conſtantienſem Mediolanenſis Populus impetrarit. Diploma exſcripſi e MSto Puricelliano, exſiſtente in Archivo Monachorum Ciſtercienſium Sancti Ambroſii Majoris Mediolani.

Friderici I. Imperatoris Diploma, per quod Reipublicae Mediolanenſi concedit complura Caſtella ſita inter Abduam & Olium, Anno 1186.

In nomine ſanctiſſime & individue Trinitatis. Fridericus divina favente clementia Romanorum Imperator Auguſtus. Imperatoriam majeſtatem decet eſſe non ſolum legibus & vigore juſtitie reverendam, verùm etiam largitatis Imperialis munificentie beneficiis

E *commendandam. Cujus nimirum in rebus agendis hec debet eſſe providentia diſcretionis, ut proſpectâ ſingulorum fidelitate, unicuique pro qualitate & quantitate ſervitiorum ad eorum merita digne reſpondeat. Illos autem precipue familiaritatis ſue gratiâ digne-tur,*

tur, quos fidei conſtantia Principis favore dignos facit, & inperterrita ſtrenuitatis alacritas reddit acceptos. In quorum numero ſecure computantes, imo quamplurimis anteferentes dilectos ac fideles noſtros Poteſtatem & Conſules, nec non & Commune Civitatis Mediolani, ipſi Communi jam dicte Civitatis ex mera liberalitate Imperialis gratie concedimus Rivoltam, Caxiratem, Agnianellum, Pandinum, Mixanum, Varate, Calvenzanum, Ardagum, Paradinum, Turnium, Comazanum, Gardellam, Diveram, Roncadellum, Pradam, Vidalengum, Pagazanum, Caravatium, Potenzo, Bregnanum, & omnia alia his adjacentia loca, que Commune Mediolanenſe quondam habuiſſe & tenuiſſe inter Aduam & Olium dinoſcitur, & ut ab hinc in antea in eis omnem juriſdictionem & conſuetudines, bonaſque uſantias habeat tam in fodris quam in coltis & munitionibus, aliiſque rationibus & oneribus ad res & perſonas pertinentibus; ſicuti in aliis locis Mediolanenſis Comitatus habere conſuevit & tenere, ſepe dicto Communi Imperiali auctoritate confirmamus. Et nullus Dux, nullus Marchio, nullus Comes, neque Capitaneus, nulla Civitas, nullum Commune, nullave Poteſtas, nulla denique perſona humilis vel alta, ſecularis vel Eccleſiaſtica, hanc noſtre majeſtatis paginam audeat violare, nec predictos Fideles noſtros aliquibus injuriis ſive damnis preſumat aggravare. Quod qui fecerit, in ultionem temeritatis ſue componat centum Libras auri puri, quarum medietas Imperiali Camere, reliqua vero injuriam paſſis perſolvatur. Hujus rei teſtes ſunt Rodulphus Treverenſis Electus, Willelmus Aſtenſis, Bonifacius Novarienſis Epiſcopi, Fridericus Prepoſitus Sancti Thome in Argentina, Bonifacius Marchio Montisferrati, Marchio Moroëllus, Rodulphus de Rapraëthis Wilre, Albertus Ferrarienſis, Ottobellus Mediolanenſis Judices Curie noſtre, Guido de Sancto Nazario, & Reinerius frater ejus, Rodulphus Camerarius & alii quamplures.

Signum Domini Friderici Imperatoris invictiſſimi.

Ego Goteſredus Imperialis Aule Cancellarius vice Philippi Colonienſis Archiepiſcopi & Italie Archicancellarii recognovi.

Acta ſunt hec Anno Dominice Incarnationis MCLXXXVI. Indictione IV. Regnante Domno Friderico Romanorum Imperatore glorioſiſſimo, Anno Regni ejus XXXIV. Imperii vero ejus XXXII.

Datum in Territorio Cremonenſi in deſtructione Caſtri Meinfredi, V. Idus Junii feliciter, amen.

Neque ſegniores fuere Cremonenſes ſub Friderici I. filio & ſucceſſore Henrico inter Auguſtos Quincto: nam & ipſi ab eo conquiſierunt ſibi nobile Oppidum, nunc Civitatem *Cremae*, atque *Inſulam Fulcherii*: unde poſtea tot ſimultates & bella exarſere inter ipſos & Rempublicam Mediolanenſem, uti Sicardus in Chronico, atque alii teſtantur. Ejus rei monumenta vidi in antiquis apographis, quae adſervat in ſuo Tabulario Reſpublica Cremonenſis, eaque uti luce digna ſubjicio.

Hen-

Henricus VI. Rex & Imperator V. Cremonenſibus concedit Inveſtituram & decernit poſſeſſionem Caſtri Cremae & Inſulae Fulcherii, Anno 1192.

IN nomine ſancte & individue Trinitatis. Henricus Sextus divina favente clementia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus. Eminentia majeſtatis Imperatorie cum omnium ſibi famulantium obſequiis digna ſemper beneficiorum impenſione conſuevit reſpondere, ad eos tamen uberiorem liberalitatis ſue munificentiam conſuevit extendere, quos pre aliis purioris fidei ac ferventioris devotionis conſtantia ſibi propenſius & intenſius reddit commendatos. Ea propter noverit univerſorum fidelium Imperii tam preſens etas quàm ſucceſſura poſteritas, quod nos fidem puram & devotionem ſedulam dilectorum fidelium noſtrorum Civium Cremonenſium noſtre ac Patris noſtris Friderici felicis memorie Romanorum Imperatoris invictiſſimi exhibitas celſitudini, diligenti circumſpectionis oculo intuentes, eis & Communi eorum damus & concedimus & confirmamus omnia jura, que habemus, & nobis & Imperio pertinent in Caſtro, vel pro Caſtro Creme & ejus pertinentiis, ſive in cenſu Libre auri, ſive in expeditionibus ſive in juriſdictione ſeu diſtrictu, & in aliis quibuſcumque, & loca univerſa & jura, que habemus & ad nos pertinent in Inſula Fulkerii, & in aliis locis & pertinentiis, quae habebat vel habuit, tenebat vel tenuit prememoratum Commune Cremonenſium & Cremonenſes ante reedificationem Creme citra Serium & ultra Serium: & ea, que tenuit ſecundùm quod prememoratus Pater noſter illa eis dedit & conceſſit per ſuum Privilegium: que omnia loca inferius ſcripta ſunt, ſive predicta jura conſiſtant in
A *placitis, bannis, fodris, collectis molendinis, vadis molendinorum, piſcationibus, venationibus, aucupationibus, paſcuis, herbaticis, terris, aquis, redditibus terrarum, vel aliis obventionibus, ſive in expeditionibus faciendis, & ſicut antedictus Pater noſter per ſe habuit, vel per ſuos Nuntios, ſive in quibuſcumque aliis. Item damus*
B *eis, cedimus & mandamus omnia jura & actiones, que habemus, & nobis & Imperio pertinent nomine predictorum omnium. Et damus eis licentiam & parabolam auctoritate noſtra intrandi in tenutam, Privilegia omnia apud Papienſes depoſita, pertinentia ad Cremam, Inſulam Fulkerii, & ad alia loca infraſcripta, que eis reddi feci-*
C *mus, Privilegio noſtro ut eamdem vim habeant & firmitatem, quam ab initio habuerunt, confirmamus, caſſantes ſcriptum, quod Cremenſes ſe de predictis habere dicunt; proponentes & confitentes, neque nos, neque ſepe dictum Patrem noſtrum eis hoc umquam conceſſiſſe. Ad hec prememoratis Cremonenſibus licentiam damus in predictis locis Caſtra*
D *& munitiones facere ubicumque voluerint inter Aduam & Oleum, & incepta reficere & meliorare. Nomina locorum, de quibus mentio prehabita eſt, ſunt hec. Azanum, Farinatum, Capralba, Campeſego, Terzolaſcus, Seregnanum, Albernegum, Pianengum, Vageranum: & hec ſunt ultra Serium. Gabianum, Vidolaſcus, Caſale Runcen-*
E *gum, Camiſianum, Botajanum, Oſfanengum unum & aliud, Joſanum, Suave, Madeguanum: hec ſunt citra Serium verſus Cremonam. Hec autem*

ſunt

ſunt loca in Inſula Fulckerii conſtituta, Palazum, Piguanum, Montes, Vajcnum, Bagnoli, Clevus, Cauregnanega, Palazanum, Credaria, Roveretum, Muſcazanus. Montodanus, Rivoltella, Rivolta, Umbrianus: hec ſunt in Vaure. Cremoſianus, Treſcore, Caſaletum, Bordenacium, Quintanus, Piranega, & Torlinus. Hec omnia loca, & eis pertinentia cum aliis, que preſcripta ſunt, predictis Cremonenſibus, & eorum Communi damus, concedimus, & preſentis pagine ſcripto roboramus. Statuentes, & Imperiali edicto ſancientes, ut neque Archiepiſcopus aliquis, neque Epiſcopus, neque Dux, neque Marchio, neque Comes, nec Capitaneus, nec Valvaſſor, neque Rector aliquis, aut Poteſtas aliqua, aut Commune Civitatis aliquod, aut aliqua denique perſona parva vel magna, Secularis vel Eccleſiaſtica huic Pracmatice ſanctioni noſtre obviare, aut aliquo temeritatis auſu infringere preſumat, aut ſepius dictos Cremonenſes & eorum Commune in omnibus, que dicta ſunt, aliquo leſionis modo perturbare aut moleſtare attemptet. Quod qui fecerit, in ultionem temeritatis ſue ſexaginta Libras auri puri componat, medietatem Camere, partem reſiduam perſonis injuriam paſſis. Ceterum ad majorem hujus rei evidentiam, ac firmius & ſtabilius hujus donationis, conceſſionis & confirmationis munimentum, fideles noſtros Oddonem de Comite, & Albertum Struxium de univerſis, que prememorata ſunt, nomine Communis Cremone inveſtivimus, & hoc ipſum ſcriptum noſtrum autenticum majeſtatis noſtre Bulla aurea juſſimus communiri. Cujus rei teſtes ſunt Cunradus Maguntine Sedis Archiepiſcopus, Henricus Wormacienſis Epiſcopus, Bertramus Metenſis Epiſcopus, Hermannus Monaſerienſis Epiſcopus, Baldewinus Trajectenſis Epiſcopus, Conradus Dux de Rotemberc, Comes Albertus de Tagesberc, Comes Sigebertus de Alſatia, Berteldus de Kunegesberc, Robertus de Durne, Marquardus Dapifer de Annewilre, Heinricus Pincerna de Lutra, & Conradus de Pizowithono.

Signum Domini Henrici *Sexti Romanorum Imperatoris invictisſimi.*

Acta ſunt hec Anno ab Incarnatione Domini MCLXXXXII. Indictione X. Regnante Domino Henrico Romanorum Imperatore ſerenisſimo, Anno Regni ejus XXXII. Imperii vero Primo.

Dat. apud Hagenove per manum Sigeloi Imperialis Aule Prothonotarii, III. Nonas Marcii, vacante Cancellaria.

Henrici VI. Regis & Imperatoris V. Diploma, quo confirmat Inveſtituram Caſtri Cremae & Inſulae Fulcherii, Cremonenſibus, eoſque in poſſeſſionem immittendos ſtatuit, Anno 1195.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno Dominice Incarnationis MCXCV. die Martis, qui fuit ſextus intrante Menſe Junii, Indictione XIII. in

in Civitate Cumana, in Foro Communis predicte Civitatis, non multum longe a Palacio Cumani Epiſcopi, ſeu juſta ipſum Palacium, & in preſentia Alberti de Carcano, & Jacobi de Turri, & Bertari de Carrobio, & Martini Fice, & Arialdi de Rivo, Cumanorum Civium, & Anzelii de Burgo, & Roberti Johannis Majoris de Cremona: Dominus Henricus, Dei gratiâ Romanorum Imperator, & Rex Sicilie, & ſemper Auguſtus, dixit aperto hore, Inveſtituram, quam fecerat de Crema cum Vexillo & Lancea, ipſa die extra Portam de Turri predicte Civitatis Cumane, in manum Girardi de Johannebono, & Talamacii de Gaiboldis, & Oldonis de Medolago, Conſulum Civitatis Cremone ad partem Epiſcopatus & Communis de Cremona, ſe ipſam Inveſtituram feciſſe de Crema & Inſula Folcherii cum omnibus locis & territoriis & juribus & pertinentiis eorum in integrum, pro ut continetur in Privilegio de Cremona. Et ibi continuo dixit, ſe precipere Miſſo ſuo, ut vice ſui ponere debeat ſupraſcriptum Girardum, vel alium Nuntium recipientem ex parte Epiſcopatus & Communis de Cremona, in poſſeſſionem de Crema & Inſula Folcherii, & cum omnibus locis & territoriis & juribus & pertinentiis eorum, pro ut ſupra legitur, quia ſic ei placuit. Et ibi interfuerunt quamplures homines Cumane Civitatis, & aliarum Civitatum Italie, & aliarum Provintiarum.

A *Ego Amizo Notarius & Judex interfui & ſcripſi.*

Vide & aliud monumentum ad hanc ipſam rem ſpectans in Diſſertatione XI. *de Allodiis*. Neque in continenti duntaxat Italiae ſtetit imperium quarumdam Civitatum Italicarum, ſed etiam in Inſulas illuſtres, B atque in Orientem eſt propagatum. Loquor de Venetis, Genuenſibus & Piſanis, olim terrà marique potentibus, & majori quàm nunc ditione fruentibus. Delmatiam ſibi & Croatiam, aliaſque Adriaci litoris Urbes Veneta Reſpublica ſub finem Seculi a Chriſto nato Decimi ſubjecit. Tum Anno MCCIV. captâ Conſtantinopoli a Latinis, diviſoque inter C eos Orientali Imperio, Venetis ipſis ingens terrarum tractus in Oriente contributus fuit; propter quod mirum in modum amplificata eſt Venetorum potentia. Dandulum vide in Chronico edito Tom. XII. Rerum Italicarum. Quum verò controverſiae obortae fuiſſent inter ipſos D Venetos & Francos Conſtantinopoli dominantes ob diviſionem praememoratam Terrarum Imperii Orientalis, Arbitri electi ſunt, qui omnem ſubmoverunt cauſſam diſcordiae, ſententiâ promulgatâ, cujus exemplum ſuppeditavit mihi Bibliotheca Eſtenſis, luce non indignum.

Sententia Judicum a Francis & Venetis electorum pro componenda diſcordia de Caſalibus quibuſdam inter ipſos dividendis in Imperio Conſtantinopolitano, Circiter Annum 1205.

NOſcant omnes tam preſentes quam futuri, quod nos Gaufridus tocius Imperii Romani Mareſcalcus, & E *Milo de Bravate Imperialis Buticularius Francigene ex parte Domni Henrici Conſtantinopolitani Imperatoris, Bar-*

Bartolotus Aldibrandus, & Andrea Benbo Judices Veneti ex parte Domni Marini Zeni Venetorum Poteſtatis jur.... conſtituti per ſacramentum ad difiniendum omnes queſtiones & diſtantias, que erant inter diviſiones Terrarum omnium Francigenarum & Venetorum, in primis irrevocabiliter & firmiter judigamus inter eos, ſecundùm quod veraciter coram nobis per ſacramentum fuit teſtificatum ab hominibus regionis, ut iſta Caſalia, que dicuntur Lambudi, Paliromi, Icaminus, Vaticopo, Taclepeto, & Tacrippo, debeant dominari à Venetis tenentibus Gallipoli & ejus pertinentia, quia ſunt de ſua racione. Et Caſalia, que dicuntur Charſianito, & de Amigdalea, ſimiliter a Venetis dominentur, que ſunt de pertinentia de Muntinianis. Et iſta Caſalia, que dicuntur Takena, & Reocomi, Venetis concedimus, que ſunt de racione de Sigopotamo. Cetera vero ſubſcripta Caſalia, ſcilicet Ikydonea, Calamidia, Iptelea, Ileuki, Tadecamena, Taſcopa, Toypakedeo, Jagiaana, Ivomaſtea, & Tabatino, judicamus Francigenis, qui tenent pertinentia plagie, quia pertinet in racionem de Plagia. Similiter enim eis conceſſimus & iſta alia Caſalia, Tolotro, Sitanea, Tajordano, Iſpartina, Iblomikiano, Toxirbputamo, Candidi, Taichuli, Toſarangi, Tacatocalama, Tagliato, Jerenea, Iconchi, Tomeſagridi, Toagiaſmatos, & Ruſtiari, quia ſunt de pertinentia de Potamia. Caſale verò, quod dicitur Tacuſa, pertinet in pertinentia de Siſto. Omnia verò, que judicavimus ex parte Domni Imperatoris, & Domni Poteſtatis, precipimus, ut ab utraque parte firmiter debeant obſervari.

✠ *Ego Bartolotus Aldivrando Judex manu mea ſubſcripſi.*

✠ *Ego Andreas Bembo Judex manu mea ſubſcripſi.*

Eàdem ratione tum Genuenſes, tum Piſani, Inſulas Sardiniam & Corſicam variis concertationibus ac varià fortunà ſibi compararunt. Diuque Piſani in Sardinia dominati ſunt, donec Aragonenſium viribus cedere coacti ſunt. Immo & Corſicae pars aliquandiu illorum imperio paruit: quod etiam intelligas e ſubſequenti Charta, quam olim nobilis vir Octavius Angelus de Abrahamo Canonicus Primatialis Piſanae, e membranis ſuae Civitatis deſcriptam ad me miſit.

Oblatio Alberti & aliorum Nobilium de Bangnaria de Corſica facta Reipublicae Piſanae, Anno 1248.

IN *nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen.* „ Ego Albertus de Bangnaria de Corſica quondam Domini Cacciabatis de Bangnaria per me inſolidum, & pro Tedicio germano meo, & pro Domino Rainerio de Bangnaria quondam item Rainerii, & pro Domino Ildebrando quondam item Ildebrandi, & pro Domino Mezolombardo de Bangnaria quondam Guidonis, & pro Domino Orlando de Furiano quondam Johannis, fidele meo. & ſupraſcriptorum omnium de Bangnaria, & pro Dominis Landulfino, & Johanne germanis, filiis quondam Idelbrandi de Furiano, ſimiliter fidelibus meis, & predictorum omnium de Bangnaria, & pro Dominis Saraceno de Luciano, & Orlando & Paganello germanis, filiis quondam

 „ Joan-

„ Joannis, & pro Domino Uberto
„ de Montechiaro quondam Gugliel-
„ mi de Montechiaro, & pro Do-
„ minis Guidone de Rojo, & Paga-
„ no & Guiduccio & Guillino ger-
„ manis quondam Venture de Rojo,
„ & pro Dominis Riſtagno & Gui-
„ lielmino de Lonca germanis, fi-
„ liis quondam Simonis de Lonca,
„ & pro Orlandino & Henrighetto
„ germanis, filiis quondam Domini
„ Guillielmi de Lonca, & pro Do-
„ minis Guillelio & Venaldio ger-
„ manis quondam Orlandi de Cru-
„ ce, & pro Dominis Ugone & Or
„ landino de Cruce germanis, filiis
„ quondam Arringherii, & pro Guil-
„ lelio de Cruce quondam Domini
„ Bogis de Cruce, ſimiliter fideli-
„ bus meis, & ſupraſcriptorum om-
„ nium de Bangnaria, & etiam pro
„ omnibus aliis fidelibus meis, & ſu-
„ praſcriptorum omnium de Bangna-
„ ria, & etiam pro omnibus fideli-
„ bus omnium Militum predictorum
„ inſolidum: pro quibus omnibus
„ promitto de rato, & me ſpecia-
„ liter meo nomine proprio obligo
„ ad infraſcriptam penam. Per ſo-
„ lemnem ſtipulationem convenio,
„ & promitto vobis Domino Mari-
„ no de Ebulo Dei & Imperiali gra-
„ tià Piſanorum Poteſtati pro Com-
„ muni Piſano & Civitate Piſana
„ recipienti, quoniam ab hac hora
„ in antea Ego & ſupraſcripti No-
„ biles omnes, & eorum & cuicum-
„ que eorum, & mei fideles, & eo-
„ rum & cuicumque eorum mei he-
„ redes & proheredes maſculini &
„ femminini ſexus in perpetuum e-
„ rimus & erunt fideles Piſano Ar-
„ chiepiſcopatui & Piſane Civitati.
„ Et quod non ero, nec ipſi Nobi-
„ les, vel aliquis eorum neque fide-
„ les mei, vel fideles ipſorum No-

A „ bilium erunt, vel aliquis eorum
„ erit in conſilio, vel facto, con-
„ ſenſu vel aſſenſu, ut Piſana Civi-
„ tas Archiepiſcopatum amittat, nec
„ Primatum, nec Legationem de Sar-
„ dinea & Corſica, nec aliquem E-
„ piſcopatum de Sardinea & Corſi-
„ ca, aut dignitatem ſeu honorem
„ aut honores, quem vel quos, nec
B „ Piſana Eccleſia vel Piſana Civi-
„ tas, aut Piſani Cives, ſeu fideles
„ Piſani Communis nec habent, aut
„ diſponente Domino in antea con-
„ ſequentur. Et ſi ego prefatus Al-
„ bertus aut aliquis predictorum No-
„ bilium Piſane Civitatis fuero, vel
„ fuerit habitator, vel alibi mora-
„ bor, ſeu morabitur totum & quid-
C „ quid a Piſanorum Poteſtate vel Re-
„ ctore aut Rectoribus vel Conſuli-
„ bus, qui pro tempore fuerint in
„ Civitate Piſana, vel ab aliquo Miſ-
„ ſatico vel Miſſaticis, Capitaneo vel
„ Capitaneis de honore vel pro ho-
„ nore Piſane Civitatis de perſona
„ vel rebus michi vel eis, vel ali-
„ cui eorum per ſe vel per ſuum
D „ Nuntium, aut Literas injunctum
„ fuerit, faciam ego pro me & ob-
„ ſervabo, & contra non veniam vel
„ faciam per me, vel per alium a-
„ liquo modo vel jure. Et predicti
„ Nobiles & quiſque eorum, & eo-
„ rum fideles, & cuique eorum, &
„ etiam fideles mei facient & obſer-
„ vabunt, & contra non venient vel
E „ facient per ſe vel per alium ali-
„ quo modo vel jure ſive ingenio.
„ Si vero novero, aut aliquis pre-
„ dictorum noverit aliquem Piſane
„ Civitatis honorem velle minuere,
„ aut aliquid velle facere vel opera-
„ ri contra predicta, vel aliquid pre-
„ dictorum, ipſum ſine magno gra-
„ vamine expenſarum pro poſſe im-
„ pediam, & ſupradicti Nobiles &
„ qui-

„ quiſque eorum impedient & impediet, & ne ipſi propoſitum ſortiantur effectum, ſtudio, cura, & omni ſollicitudine procurabo, & ipſi & quiſque eorum procurabunt & procurabit. Et ſi hoc non poſſem, aut ſi hoc aliquis predictorum non poſſet effectui mancipare, ei, qui fuerit in regimine Civitatis Piſane per tempora conſtituto, vel alicui memoratorum, per me vel per alium, quamcitius potero, reſerabo, & quiſque predictorum per ſe vel per alium reſerabit.

„ Cunctos Piſanos, & qui cenſentur aut cenſebuntur vocabulo Piſanorum, in perſonis & rebus, terrâ & mari ſalvabo, atque defendam; & quiſque predictorum ſalvabit & defendet, ne ullam jacturam in aliquo patiantur. Credentias omnes impoſitas mihi vel alicui predictorum Nobilium, vel aliquod ſupraſcriptorum ſub nomine ſacramenti in credemptiam tenebo, & quiſque predictorum Nobilium tenebit, & nulli ad dannietatem credemptiarum aliquid pandam vel manifeſtabo, aut aliquis predictorum pandet vel manifeſtabit conſilium, quod aliquis predictorum, vel aliquis Civis Piſanus a me vel ab aliquo predictorum Nobilium petierit, quo melius cognovero, vel aliquis predictorum Nobilium cognoverit pro honore, & utilitate Piſane Civitatis, & Piſanorum Civium ei dabo, & quiſque predictorum Nobilium dabit. Et quod de Terris, poſſeſſionibus & Caſtris & Villis & jurisdictionibus & locis, fidelibus & hominibus & perſonis, quos ego prefatus Albertus, & ſupraſcripti alii Nobiles de Bagnaria, & quiſque eorum, & ſupraſcripti fideles eorum, & mei, habeo & teneo per me & per alium quoquo modo vel jure, & ipſi vel aliquis predictorum habent & tenent quoque modo vel jure per ſe vel per alium in Corſica, in Epiſcopatu Marane, & ejus confinibus, & in Epiſcopatu de Nebbio, & ejus confinibus, & in Epiſcopatu Ampugnagni & in ejus confinibus, quas terras, poſſeſſiones & Caſtra & Villas & jurisdictiones & loca & fideles & homines & perſonas, ego ſupraſcriptus Albertus pro me & ſupraſcriptis Nobilibus omnibus, confiteor eſſe Communis Piſani. Et quod ea omnia ego ſupraſcriptus Albertus & predicti Nobiles, & quiſque eorum & mei & eorum & cujuſque eorum majores & anteceſſores, habuimus ſemper & tenuimus in feudum & jure feudi a Communi & pro Communi Piſano; & nominatim Caſtrum dictum Bigullia cum omnibus ſuis Villis & pertinentiis & hominibus & perſonis; & Palatium de Burgo cum turribus & domibus & omnibus pertinentiis ſuis; & Caſtrum dictum Stella cum omnibus ſuis Villis & pertinentiis & hominibus & perſonis; & Caſtrum de Montechiaro cum omnibus ſuis Villis & pertinentiis, & perſonis & hominibus; & medietatem Caſtri de Furiano cum omnibus ſuis Villis & pertinentiis & hominibus & perſonis; & Caſtrum de Cruce cum omnibus ſuis Villis & pertinentiis & hominibus & perſonis; & etiam partem Caſtri dicti Patrimogni cum tertia parte Villarum & pertinentiarum & hominum & perſonarum ſupraſcriptarum.

„ rum. Cujus ſuprascripti Epiſcopa-
„ tus de Marana confines compre-
„ henduntur hoc modo, videlicet a
„ loco dicto Lavaſina uſque ad Li-
„ mone, & a fauce de Gaulo uſque
„ ad locum dictum Locca ſive Loc-
„ cia. Faciam ego & ſuprascripti
„ Nobiles, & quiſque eorum faciet
„ pacem & guerram cum omnibus
„ hominibus meis & ipſorum meis
„ & eorum & cujuſque eorum pro-
„ priis expenſis contra omnes perſo-
„ nas & loca ad voluntatem Piſani
„ Communis in tota & per totam
„ Corſicam, & ejus fortia & diſtri-
„ ctu, contra omnes inimicos Piſani
„ Communis preſentes & futuros.
„ Et quod ſalvabo & predicti No-
„ biles ſalvabunt, & quiſque eorum
„ ſalvabit omnes homines & perſo-
„ nas & eorum bona Piſane Civita-
„ tis & diſtrictus, & que cenſentur
„ & cenſebuntur vocabulo Piſano-
„ rum, in perſonis & havere. Et
„ quod de ſupradicta Terra, & de
„ predictis Caſtris & hominibus ip-
„ ſius Terre & ipſorum Caſtrorum,
„ & hominibus, quos habeo, &
„ predicti Nobiles habent, ut di-
„ ctum eſt, in ſuprascriptis Epiſco-
„ patibus, & quolibet eorum faciam,
„ & predicti Nobiles facient hoſtem
„ & cavalcatam contra omnem per-
„ ſonam & locum in tota Inſula
„ Corſice, & in qualibet ejus parte
„ ad voluntatem & mandatum Piſa-
„ ni Communis

„ Et quod patiar ego ſuprascri-
„ ptus Albertus, & predicti Nobiles
„ omnes patientur, & pati & per-
„ mitti faciam, & ipſi facient ab
„ omnibus hominibus meis & ipſo-
„ rum, Commune Piſarum, & ho-
„ mines ſingulares Piſani Commu-
„ nis, & qui cenſentur & cenſebun-
„ tur vocabulo Piſanorum, habere
„ refugium, ſanos & naufragos; in
„ proſperitatibus & adverſitatibus eo-
„ rum in dicta Terra; & facere
„ guerram ſtando & non ſtando in
„ dicta Terra omnibus inimicis Pi-
„ ſani Communis. Et eos & quem-
„ que eorum ſalvabo & juvabo, &
„ predicti Nobiles & quiſque eorum,
„ ſalvabunt & juvabunt, ſalvabit &
„ juvabit, & ſalvari & juvari faciam
„ & facient ab omnibus & ſingulis
„ perſonis meis tam in mari quàm
„ in terra. Et quod ego prefatus
„ Albertus, & predicti Nobiles om-
„ nes, & quiſque eorum, & heredes
„ & proheredes mei, & cujuſcumque
„ predictorum in perpetuum habebi-
„ mus & tenebimus in feudum &
„ pro feudo & jure feudi a Com-
„ muni & pro Communi Piſano
„ Terras & poſſeſſiones & Caſtra &
„ Villas & juriſdictiones & loca &
„ homines & fideles & perſonas pre-
„ dictas. Et quod tempore guerre
„ de terra, quam Commune Piſa-
„ num haberet cum aliqua perſona
„ vel loco, ego prefatus Albertus
„ cum predictis Nobilibus de Ban-
„ gnaria habebo & tenebo, & ipſi
„ omnes mecum habebunt & tene-
„ bunt, & mei & eorum heredes
„ & proheredes maſculini & femmi-
„ nini ſexus in perpetuum habebunt
„ & tenebunt in Civitate Piſana
„ tempore guerre unum Militem for-
„ nitum equis & armis neceſſariis,
„ meis, & predictorum Nobilium,
„ noſtrorumque heredum & prohere-
„ dum expenſis omnibus, pro facien-
„ do ſervitia Piſane Civitati ad vo-
„ luntatem Piſani Communis. Et
„ quod ego cum predictis Nobilibus
„ de Bangnaria annuatim dabo &
„ portabo & offeram, vel dari &
„ portari vel offerri faciam, & ipſi
„ Nobiles de Bangnaria mecum mei
„ & eo-

„ & eorum heredes & proheredes A „ maſculini & femminini ſexus in „ perpetuum dabunt, & portabunt „ & offerent, & dari & portari & „ offerri facient in Feſto Sancte „ Marie de Auguſto, videlicet in „ Vigilia feſtivitatis ejuſdem apud „ Eccleſiam Sancte Marie Piſane „ majoris Eccleſie unum Cereum ſi- „ ve Candelum Librarum viginti- B „ quinque cere, ubi & ſicut alii „ Piſani Cives dare & portare & „ offerre Candelos ſive Cereos con- „ ſueverunt. Et inſuper ego Alber- „ tus vobis ſupraſcripto Domino „ Marino de Ebulo Piſarum Poteſta- „ ti pro Communi Piſano & Civi- „ tate Piſana recipienti, convenio & „ promitto meo nomine proprio prin- C „ cipaliter me factrum & procura- „ turum ita quod ſupraſcripti Nobi- „ les de Bangnaria, & ſupraſcripti „ eorum fideles omnes, & quiſque „ eorum, & mei & cujuſque eorum „ heredes & proheredes maſculini & „ femminini ſexus in perpetuum, „ hec omnia ſupraſcripta & ſingula „ ſupraſcriptorum firma & rata ha- D „ bebunt & tenebunt, & facient & „ obſervabunt; & contra predicta „ vel aliquid predictorum non ve- „ nient vel facient ipſi vel aliquis „ eorum aliquo modo vel jure. Et „ quod ſic faciam & curabo, quod „ ſupraſcripti Nobiles omnes de Ban- „ gnaria, & ſupraſcripti eorum fide- „ les, & quiſque eorum inſolidum, E „ predicta omnia & ſingula predicto- „ rum, ſicut dicta ſunt, facient & „ adimplebunt & ratificabunt & pro- „ mittent & convenient & confite- „ buntur & jurabunt, & ſe & ſuos „ heredes, & bona inde Communi „ Piſano inſolidum obligabunt ad „ infraſcriptam penam, ſcriptura pu- „ blica interveniente ad voluntatem „ & inquiſitionem Piſani Communis „ ſeu Miſſatiorum aut Ambaxiato- „ rum, vel Miſſatici vel Ambaxia- „ toris, iturorum vel venturorum, „ ituri vel venturi in Corſicam no- „ minatim & ſpecialiter pro hac „ cauſa vel pro hoc facto.

„ Hec omnia ſupraſcripta & ſu- „ praſcriptorum ſingula, ſicut dicta „ ſunt, ego prefatus Albertus per „ ſolemnem ſtipulationem convenio „ & promitto vobis ſupraſcripto Do- „ mino Marino Piſarum Poteſtati „ pro Communi Piſano & Civitate „ Piſana recipienti, ſic facere & „ obſervare & adimplere, & fieri & „ adimpleri & obſervari facere, & „ ratificari & confiteri & promitti „ & jurari & obligari facere a pre- „ dictis Nobilibus de Bangnaria & „ eorum fidelibus omnibus, & a „ quolibet eorum in omnibus & per „ omnia, ut ſupra ſcriptum eſt. Que „ omnia & ſingula predictorum, ſi- „ cut dicta ſunt, ſi non fecero & „ obſervavero, & fieri & obſervari „ & adimpleri & ratificari & confi- „ teri & promitti & jurari & obli- „ gari a predictis Nobilibus de Ban- „ gnaria, & eorum fidelibus omni- „ bus & a quolibet eorum in omni- „ bus & per omnia, ut ſupraſcri- „ ptum eſt, non fecero, aut ſi ita „ factum & obſervatum non fuerit, „ vel ſi contra predicta vel aliquid „ predictorum aliquo tempore, ullo „ modo vel ingenio factum fuerit, „ convenio & promitto & compono „ dare & ſolvere vobis ſupraſcripto „ Domino Marino Piſano Poteſtati „ pro Communi & Civitate Piſarum „ recipienti penam duarum millium „ Marcarum argenti. Qua pena ſo- „ luta ſemel vel pluries, hec omnia „ ſupraſcripta maneant firmitate, o- „ bligando me & meos heredes, &

„ omnia

„ omnia mea bona habita & habenda, que bona me pro Communi Piſarum conſtituo poſſidere: renuntiando omni juri & auxilio & exceptioni & conſtitutioni & privilegio fori, quibus me tueri vel juvare poſſem, & nominatim a prefata pena; ſalvis omnibus honoribus Marchionum de Maſſa, huic contractui, vel alicui aut aliquibus in hoc contractu comprehenſis, in nullo contrariis vel nocivis, ita videlicet quod ſi aliqua contraria vel nociva invenirentur, iſtos contractus, & omnia & ſingula in hoc contractu comprehenſa ſervent, & non illa in aliquo.

„ *Quapropter nos memoratus Dominus Marinus de Ebulo Piſanorum Poteſtas, habito majori & generali Conſilio Piſane Civitatis de Senatoribus, & Capitaneis militum, & Conſulibus maris, & Conſulibus Mercatorum, & Conſulibus quatuor Artium, & Conſulibus & Capitaneis, portuum Sardinie, & de centum bonis & ſapientibus Viris de unoquoque Quarterio Civitatis Piſane, per ſonum campane, & etiam voce preconia more ſolito, in Eccleſia Sancte Marie Piſane majoris Eccleſie congregato; ſequentes formam ipſius Conſilii Generalis, devotionem fidei tue ſupraſcripti Alberti, & ſupraſcriptorum Nobilium omnium de Banguaria, & eorum fidelium predictorum, plenius attendentes, recepto etiam pro Communi Piſarum & Civitate Piſana a te ſupradicto Alberto ſacramento fidelitatis conſueto, in ipſo generali Conſilio, ut in Carta inde rogata per Bonaccurſum quondam Henrici Cancellarii Piſani Communis continetur, pro Communi Piſarum & Civitate Piſana, & ſupraſcripto Alberto recipienti pro te & tuis heredibus & proheredibus maſculini & femminini ſexus in perpetuum, & pro ſupradictis Nobilibus de Banguaria, & unoquoque eorum, & cujuſque eorum heredibus & proheredibus maſculini & femminini ſexus in perpetuum, dummodo ipſi & quiſque eorum ſupraſcripta omnia & ſingula predictorum faciant & obſervent & adimpleant & ratificent & promittant & conveniant & confiteantur & jurent, & ſe & ſuos heredes & bona in Communi Piſano inſolidum obligent ad eamdem penam ſupraſcriptam ſcriptura publica interveniente, ſicut in omnibus & per omnia dictum eſt ſupra: Damus, concedimus, & largimur in Feudum omnes ſupraſcriptas Terras & Poſſeſſiones & Caſtra & Villas & Loca & Juriſdictiones & Fideles & Homines & Perſonas ſupranominatas & nominata, ſcilicet tibi ſupradicto Alberto ea, que tu inde habes & tenes, ſeu que ad te pertinent, & cuique predictorum Nobilium ea, que inde habet & tenet, ſeu habent vel aliquibus eorum pertinet; promittentes pro Communi Piſano & Civitate Piſana, te predictum Albertum, & predictos Nobiles, & quoſque eorum, & tuos & eorum & cujuſque eorum heredes & proheredes maſculini & femminini ſexus in perpetuum, predictas terras & poſſeſſiones & Caſtra & villas & loca & juriſdictiones & fideles & homines & perſonas, ſi dicti Nobiles predicta fecerint, ut dictum eſt, defendere & manutenere ab omnibus perſonis & locis inferentibus vel facientibus injuriam vel gravamen, excepto quod a Domino noſtro Imperatore. Salvo tamen in predictis, quod ſi guerra vel diſcordia eſſet inter aliquos ſupraſcriptorum Nobilium*

„ *vel*

„ vel fidelium eorum, vel inter homines eorum vel aliquorum eorum & alios Piſanos Cives ſive fideles Piſani Communis, quod Commune Piſanum non teneatur juvare aliquem ipſorum ab altero nec alteri ipſorum contra Cives & fideles ſuos de predictis, ſed poſſit ſe ad concordiam interponere inter eos tamquam inter Cives Piſanos & fideles Piſani Communis, & deinde inter conſortes rationabiliter cognoſcere & ſententialiter diffinire, non praejudicando, nec obſtante quod pro Piſanis poſſint ſemper juris ordine conveniri. Et quod Commune Piſanum recipiet omnes & ſingulos Nobiles predictos & Cives Piſanos & eos & eorum homines ſalvabit & cuſtodiet in perſonis & rebus, ſanos & naufragos tamquam Cives.

„ Et ſalvo quod aliquis de terra ſupraſcriptorum Nobilium de Bangnaria non ſtaſiat, ne bona alicujus eorum, niſi fuerit principalis in debito vel fidejuſſor ex pacto appoſito inter eos. Et ſalvo quod ſi aliquis exierit de terra ſupraſcriptorum Nobilium de Bangnaria, & pro eundo ad aliquam aliam partem ad habitandum, & nollet ſervire Communi Piſano, & dictis Nobilibus, & dicti Nobiles vel aliquis eorum podere ſuum alicui alii locarent, predicti Nobiles non teneantur inde ſibi facere rationem; nec etiam ille, qui dictum podere habuit, cogatur a Communi inde facere rationem. Et ſalvo in predictis omnibus dirictu Degathie conſueto Civitatis Piſane. Hec omnia ſupraſcripta & ſupraſcriptorum ſingula, nos ſupraſcriptus Dominus Marinus de Ebulo Piſanus Poteſtas pro Communi Piſano & Civitate ſequentes formam ſupraſcripti Generalis Conſilii convenimus & promittimus tibi ſupradicto Alberto recipienti pro te, & tuis heredibus, & proheredibus maſculini & femminini ſexus in perpetuum, & pro dictis Nobilibus omnibus de Bangnaria, & eorum & cujuſque eorum heredibus & proheredibus maſculini & femminini ſexus in perpetuum, ſi ipſi ſupraſcripta omnia fecerint, ut dictum eſt ſupra, ſic facere & adtendere & obſervare ad penam duarum millium Marcarum argenti per ſtipulationem promiſſam; qua pena ſoluta ſemel vel pluries, hec omnia in ſua maneant firmitate. Obligando nos & noſtros ſucceſſores pro Communi Piſano, & ipſum Commune Piſanum, & tibi ſupraſcripto Alberto recipienti pro te & ſupraſcriptis Nobilibus, & ipſis Nobilibus, ſi predicta fecerint, ut dictum eſt, & tuis & eorum heredibus. Renuntiantes omni juri, auxilio, & exceptioni & conſtitutioni, quibus nos pro Communi Piſano, & Commune Piſanum tueri & juvari poſſent, & nominatim a pena.

„ Et ſic dictus Dominus Marinus Piſanorum Poteſtas pro Communi Piſano & Civitate Piſana dictum Albertum recipientem pro ſe & ſuis heredibus & proheredibus maſculini & femminini ſexus in perpetuum, & pro ſupraſcriptis Nobilibus de Bangnaria, & eorum & cujaſque eorum heredibus & proheredibus maſculini & femminini ſexus in perpetuum, dummodo ipſi predicta omnia faciant, ut dictum eſt, de ſupraſcripto Feudo, & de predictis omnibus per Vexillum Sendadi vermilii inveſtivit.

„ Actum Piſis in Curia ſupraſcripta Poteſtatis, in qua fuerunt Conſilia Senatus, que eſt intra Dodor..... de Cantone; preſentibus Boccio Judice, & Rainerio de Curte Judice, & Tondato Judice, & Rainerio Bottacci, & Contingo Torpetis Marzucci, & Sigerio Conecte Judice & Advocato „ Piſa-

„ *Piſani Communis, & Bonaccurſo de* „ *Biuti Cancellario Piſani Communis,* „ *& Jacobo quondam Bonaccurſi, &* „ *Matteo quondam Salvii, Notariis* „ *Cancellarie Piſani Communis, & aliis* „ *teſtibus ad hec rogatis. Dominice In-* „ *carnationis Anno MCCXLVIII. Indi-* „ *ctione VI. Nono Kalendas Decembris.*

„ *Ego Bonajunta Adjuti Coltellarii* „ *filius, Domini Frederici, Dei gratiâ,* „ *ſereniſſimi Romanorum Imperatoris,* „ *Hieruſalem & Sicilie Regis, Nota-* „ *rius, hec omnia, ſicut in Actis Can-* „ *cellarie Piſani Communis inveni, ita* „ *ſcripſi & firmavi &c.*

Ad haec ipſi Piſani, potiſſimum verò Genuenſes, multa commoda, jura, atque etiam dominia conquiſierunt in Regno Hieroſolymitano, atque in Imperio Graecorum, uti earum Urbium Hiſtoriae a mè editae certos nos faciunt. Sunt etiam hac de re monumenta aliqua infra mihi evulganda in Diſſertatione XLIX. *de Civitat. Italicar. foeder.* Sed antequam hoc argumentum dimittam, monitum

A Lectorem volo, perturbatis iis temporibus non defuiſſe Nobiles viros, qui quum ſibi imminere ſentirent potentiam Italicarum Civitatum, omnia videlicet ſibi finitima invadentium, opportuno ſibi ſubſidio conſulebant. Scilicet quod non pauci e Populo faciebant, ut publicis oneribus praedia ſua ſubducerent, donando ipſa B Eccleſiis, eaque ſubinde recipiendo ab illis titulo Emphyteuſis: idem praeſtitere Nobiles viri, ſua nempe Caſtella donando Romanae Eccleſiae, atque illa rurſus ab ea recipiendo Emphyteutico, aut alio titulo. Multa moris hujus exempla praebebit hoc Opus: ſed ne locus hic teſte careat, tabulas dabo e Regeſto MSto C Cencii Camerarii excerptas. Fervebat Anno MCXLIV. bellum inter Piſanos & Lucenſes, ac propterea Guido S. R. E. Cardinalis, ejuſque frater Ubaldinus, ut *Caſtellum Montis-alti* decertantium violentiae eriperent, illud Apoſtolicae Sedi dono dederunt, a qua poſtea in Feudum acceperunt.

Inſtrumentum conceſſionis & donationis factum Lucio Papae II. ſuper Caſtro Montis Alti, Anno 1144.

In nomine Domini. Anno Dominicae Incarnationis, Milleſimo Centeſimo Quadrageſimo Quarto. Anno primo Pontificatus Domni Lucii II. Papae, Indictione VII. menſis Martii die XVIII. Nos quidem Dei gratiâ Guido *ſanctae* Romanae Eccleſiae Diaconus Cardinalis, & Ubaldinus, *germani fratres,* filii quondam Ugonis de Caſtro Ficherciae, *has die propria noſtra voluntate concedimus, donamus, atque offerimus, & per hanc Chartulam ad veram proprietatem corporaliter tradimus tibi Domno noſtro Lucio, venerabili Pa-* D *pae II., & per te beato Petro Apoſtolo, ſanctaeque Romanae Eccleſiae, tuiſque ſucceſſoribus in perpetuum: ideſt totam & integram noſtram portionem, quae nobis competit de* Caſtello, *qui vocatur* Mons Altus, *per emtionem, quam fecimus ex eo a Gandulfo de Bibone: ſimul & alias duas partes ejuſdem emtionis, quas mihi Ubaldino conceſſerunt* Ubichio *&* Ranutius *germa-* E *ni mei, ſicut in ipſius conceſſionis Chartula, quam & tibi tradidi, continetur: ſicut ipſae quatuor noſtrae partes dictae emtionis ſunt mixtae cum quinta*

par-

parte Torpini, filii quondam Rollandi bonae memoriae fratris noſtri. Poſita in Epiſcopatu Lucenſi juxta Arnum, una cum terris, vineis, cultis & incultis, ſilvis, rivis, fontibus, paludibus, & pantanis, & cum omnibus ad ipſas quatuor noſtras partes praefatae noſtrae emtionis intus & de foris generaliter & in integrum pertinentibus. Qualiter nobis pertinent jure hereditario, ſeu quolibet modo, ita tibi & beato Petro, ſanctaeque Romanae Eccleſiae, veſtriſque ſucceſſoribus ad uſum & utilitatem beati Petri donamus in perpetuum pro amore Dei omnipotentis & beati Petri, & animarum noſtrarum & parentum noſtrorum; ut a praeſenti die liceat vobis exinde facere quicquid volueritis in perpetuum. Nos igitur & noſtri heredes defendere promittimus ab omni homine ſi neceſſe fuerit. Quod ſi contra haec, quae dicta ſunt, quolibet modo venire tentaverimus, & cuncta, quae dicta ſunt, non obſervaverimus, & ſi ea defendere noluerimus, aut non potuerimus tam nos, quàm noſtri heredes componamus tibi & ſanctae Romanae Eccleſiae pro poena decem auri Libras; & ſolutâ poenâ haec donationis Chartula perpetuo firma permaneat. Quam ſcribendam rogavimus Johannem Scriniarium ſanctae Romanae Eccleſiae in Menſe & Indictione ſupraſcripta VII.

✠ ✠ *Signum manuum praeſcriptorum Guidonis Diaconi Cardinalis, & Ubaldini fratris ejus, hujus Chartulae rogatorum.*

Iſti ſunt teſtes: Hiacynthus Dapifer Domni Papae; Docibilis; Stephanus Theophilacti; Johannes Bonus Coneſtabulus; Rogerius de Lettulo.

Alterum exemplum ex eodem Regeſto deſumtum addo, videlicet *Caſtri Moriciclae in Ducatu Spoletano* ſiti, quo tempore Ducatui illi praeerant Duces ab Imperatoribus electi.

Donatio Caſtri Moriciclae facta Romanae Eccleſiae a Marrone Gisleri filio, Anno 1078.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Anno VI. Pontificatus Domini Gregorii Papae VII. Menſe Nomembri, die XVII. Indictione II. Romae. Ego Marro Giſleri filius, habitator in Ducatu Spoletano, pro redentione animae meae & parentum meorum, dono, trado atque offero beato Petro Apoſtolorum Principi, & ſuper Altare ejus, omnia, quae mihi pertinent de Caſtro, *quod vocatur* Moricicla, *poſitum inter Muricem & Clarignanum: quod conquiſitum habeo per concambiationem a Litaldo & Hugone nepotibus Hugonis filii Aſcari, in Plebe de Luzzano, reſervato uſufructu diebus vitae meae, & Brittuli filii mei & filiorum Brittuli, ſi maſculi fuerint de legitimo conjugio procreati.*

Ita in Hiſpania, atque in Regno Legionis, ſpectaſſe olim ad Eccleſiam Romanam *Caſtrum Toraph*, diſcimus e ſubſequentibus literis Regiis, quas idem Regeſtum mihi ſuppeditavit.

Literae Ferrandi Regis Caſtellae Domino Papae Gregorio deſtinatae ſuper reſtitutione Caſtri Toraph Fratribus Militiae S. Jacobi, nomine Romanae Eccleſiae reſtituendi, Anno 1272.

SAnctiſſimo Patri & Domno Gregorio divinâ providentiâ ſacroſanctae Romanae Eccleſiae ſummo Pontifici, Ferrandus Dei gratiâ Rex Caſtellae & Toleti, Legionis, & Galliciae, ſalutem cum obedientia tam debita quàm devota. Notum ſit Sanctitati veſtrae, & omnibus aliis praeſentem paginam inſpecturis, quod ego Ferrandus Dei gratiâ Rex Caſtellae & Toleti, Legionenſis & Galliciae, recognoſco, & promitto, quod decedentibus ſororibus meis Domina S. & Domina D. vel intrantibus Religionem, aut nubentibus, ſeu recompenſationem aliquam accipientibus, Caſtrum Toraph *Fratribus Militiae Sancti Jacobi in priſtino ſtatu nomine Eccleſiae Romanae tenendum libere reſtituam, ſine omni contradictione. Confiteor etiam & recognoſco, quod non fuit intentionis meae, nec eſt, per verba donationis & conceſſionis poſita in Inſtrumento compoſitionis factae inter me & ſorores meas praedictas ſuper Regno Legionis aliquod Sedi Apoſtolicae* A *matri meae praejudicium generare. Et ideo volo, quod illa verba in praedicto Inſtrumento compoſitionis inter me & dictas ſorores meas poſita,* damus & concedimus, *quantùm ad hoc pro non appoſitis habeantur. Proteſtor tamen, quod per hoc nullum juri Regio praejudicium generetur, quod ei in praedicto Caſtro competit, vel competere debet.* B *Et ut hoc ſcriptum firmum ſit & authenticum, meo Sigillo ipſum munio, roboro & confirmo.*

Facta Charta apud Reg.... Exp.... IV. die Octobris, Erâ MCCLXXII.

Burgi quoque *Dolenſis*, celebris nunc in Gallia loci, ditionem pertinuiſſe olim ad eamdem Eccleſiam C Romanam, ſubſequens Charta nos edocebit, e Cencii Regeſto pariter deſcripta. Num verò per Abbatem Dolenſem, an alio titulo, dominaretur loco illi Romana Eccleſia, aliis decernendum relinquo.

Juramentum fidelitatis, quod praeſtitit Nobilis Vir Willelmus filius quondam Andreae de Calviniaco Dominus Caſtri Rodulfi pro Burgo Dolenſi, cujus cuſtodiam ab Eccleſia Romana recepit. Fortaſſe circiter Annum 1075.

EGo Willelmus filius quondam Andreae de Calviniaco, Dominus Caſtri Rodulfi, ab hac hora in antea fidelis ero beato Petro, Domino meo Papae Gregorio, & ſucceſſoribus ejus canonice intrantibus, & Eccleſiae Romanae. Non ero in facto, neque in dicto, neque in conſilio, ut vitam perdant D *aut membrum, aut mala captione capiantur. Conſilium quod per ſe vel Nuntium aut literas ſuas mihi crediderint, ad eorum damnum me ſciente nulli pandam. Si eorum certum damnum ſcivero, ſi potero, remanere faciam; & ſi non potero, ſignificabo eis per me vel per literas, aut nuntium meum, aut*

dicam

dicam tali perſonae, quam eis credam pro certo dicturam. Patrimonium & alia Regalia beati Petri, quae nunc habet, vel in antea acquiſierit, & ſpecialiter Burgum Dolenſe, cujus cuſtodiam ab Eccleſia Romana teneo, *adjutor eis ero, & Abbati Dolenſi, qui pro tempore fuerit, quo ad Burgi cuſtodiam, ad defendendum: quae non habet, recuperandum: recuperata ad retinendum, & deſendendum contra omnes homines. Legatos & Nuntios*

A *Eccleſiae Romanae honorifice ſuſcipiam, & benigne tractabo, & per totam Terram meam, & alibi, ubicumque per me aut meos potero, ſecurum eis pro meo poſſe praeſtabo conductum. Haec omnia obſervabo bonâ fide ſine fraude & malo ingenio. Sic me Deus adjuvet, & haec ſancta Dei Euangelia.*

B Nos nunc aliis moribus vivimus; at jocundum eſt diſcere, quibus viverent & Majores noſtri.

DE SOCIETATE LOMBARDORUM,

ALIISQUE

CIVITATUM ITALICARUM,

SERVANDAE LIBERTATIS CAUSSA,

ET

DE PACE VENETA

ET CONSTANTIENSI.

DISSERTATIO

QUADRAGESIMAOCTAVA.

DISSERTATIO

QUADRAGESIMAOCTAVA.

UTi jam in ſuperioribus oſtendi, complures e Civitatibus Italicis ſeſe in libertatem erexerant Saeculo Chriſtianae Aerae Undecimo, ſed praecipue Duodecimo. Et nulla ex iis fortaſſis erat, quae Imperatoribus ſubeſſe, eorumque ſupremam dominationem agnoſcere nollet. Singulae hoc minime moleſtum ſibi, immo pergratum eſſe fatebantur. Sed Caeſareis Praeſidibus, hoc eſt Marchionibus, Comitibus &c. amplius parere, & ab iis ſinere ſeſe in poſterum regi, id ſane tota animi contentione detrectabant. Interim tanta rerum converſio nondum, uti videtur, ullis Auguſtorum Privilegiis generalibus probata, nedum conſtabilita fuerat. Tacebant, connivebant Imperatores, atque ex ipſo eorum ſilentio multum juris ſibi acceſſiſſe Civitates putabant; conſuetudo enim vim legis ac privilegii interdum ſibi in politicis negotiis conciliat. In eo ſtatu res Italicae erant, quum Anno MCLIV. Aerae Chriſtianae, in Italiam deſcendit Romanorum Rex electus Fridericus I. vir alti animi, acris ingenii, multarumque virtutum conſenſu ornatus; quae ipſum ad ſublime culmen gloriae efferre potuiſſent, niſi nimia ira ambitioni immodera-

A tae conjuncta eximium virum in praeceps tandem egiſſent. Adducebat ille ſecum praegrandem cupiditatem reſtituendi Romano Imperio antiquam faciem, & recuperandi jura Italicorum Regum & Caeſarum, quae inter ſeditiones & bella praecedentium temporum peſſum pleraque ierant. Neque deſiderata eſt opportunitas, ut voti compos fieret. B Inclytae Urbis Mediolanenſis potentia ac fama tum propriis opibus, tum Civium multitudine, ac artium bellicarum ſtudio, ſupra ceteras Longobardiae Civitates aſſurgebat. Neque ſuis finibus contenti Cives (quod fieri ſolet, ubi vires ſuas homines ſentiunt) ſibi Novocomenſes, Laudenſes, alioſque conterminos Populos, C inflicto bello, ſibi obtemperare coëgerant. Ticinenſibus etiam, Cremonenſibus, aliiſque finitimis Urbibus, & Marchioni Montisferrati minitabantur, ac bellum inferebant: quae res multorum odium & iram in ipſos convertit. Vix ergo Fridericus formidando exercitu ſtipatus D Italiam intravit, quum conjuratae Civitates nonnullae, & aliquot Principes adversùs Mediolanenſem Populum animos Regi addidere, alioqui jam irato, quod male a Mediolanenſibus accepti Nuntii ſui antea fuiſſent. *Tunc Mediolanenſes* (ut verbis Radulphi, ſive Sire Raul, utar Tomo VI. pag. 1174. Rer. Italicar.)

cum Papienſibus erant in guerra. Venit ergo Fridericus, *ut Longobardos miro modo ſubjugaret. Et quum ſibi videretur neceſſarium alteram partem eligere, utilius duxit parti Papienſium adhaerere, ne ſi Mediolanenſium partem amplexus eſſet, alterâ parte Longobardiae ſubjugatâ, Mediolanenſes, qui fortiores erant, rebelles exiſterent.* Quae Fridericus eâ tempeſtate egerit, quaeve fuerit molitus, ut arduum opus impleret, non eſt hujus loci pluribus perſequi. Ottonis Friſingenſis, Radevici, Ottonis Morenae, aliorumque Scriptorum monumenta proſtant, quae Lector per ſe conſulat, quotieſcumque velit. Illud mihi adnotandùm, ubi denique ſuſpicio intravit, nihil minus cogitaſſe Auguſtum, quàm de Italia univerſa ſibi ſubjicienda, eâque ad illam ſervitutem redigendâ, quae ſub Carolo Magno, aut Ottone I. in uſu ſuit, coepiſſe Italicarum Urbium fortiſſimas ac potentiſſimas, ſimulque Principes praeſtantiſſimos, ſibi conſulere, ne partâ libertate exuerentur, atque ut commoda illa, quae a majoribus acceperant, retinerent. Illorum etiam animos urebat Friderici crudelitas, qui Urbes ad ſibi parendum ſegnes debellaſſe non contentus, omni abjectâ miſericordiâ, ad ſolum proſterni jubebat. Timebant ſibi omnes, & in alieno exitio ſuum unuſquiſque contemplabatur. Quare non Mediolanenſes tantùm, Brixiani, Veronenſes, Bononienſes, aliaeque Urbes, ſed etiam Hadrianus IV Papa, & Guilielmus Apuliae & Siciliae Rex, ſecreta miſcere conſilia, & occultis foederibus ſe contra artes ac impetum Friderici praemunire coeperunt. Hadrianum exacerbaverant injuriae Legatis ſuis, iiſque ſanctae Romanae Eccleſiae Cardinalibus, inflictae in Germania, tum ipſius Friderici minae, aliaeque ſimultates inter eos obortae. Praeterea videbatur Imperator, ſibi in ipſam Romanam Urbem plus tribuere aut arrogare velle auctoritatis ac dominatus, quàm ejus Praedeceſſores feciſſent. Nam quum Romani adversùs ipſos Summos Pontifices ſeditione motâ, ab Arnaldo Brixiano antea faſcinati, Senatum inſtauraſſent, expuliſſent etiam Praefectum Urbi, qui Magiſtratus Romae pro Imperatoribus ab antiquo tempore ſedebat, ſeditque deinde uſque ad tempora Innocentii III. Papae, ut in ejus Vita habetur: Fridericus Anno Chriſti MCLIX. receptis Senatus Populique Romani Legatis, cum eis egit non ſolùm de recipiendo Praefecto, ut Radevicus Lib. 2. Cap. 41. ſcribit, ſed etiam *de ſtabiliendo Senatu:* qua ex re nimium laedebantur jura ac Privilegia Romanorum Pontificum. Ad haec Guilielmus Siciliae Rex non immerito potentiam & conſilia Friderici Auguſti formidabat. Ipſo enim Anno, quo is Imperialem coronam Romae ſuſcepit, hoc eſt Anno MCLV. jam ad Guilielmi perniciem Imperator anhelarat, & ab exercitu in ipſum deducendo non longe fuit, uti teſtatur Otto Friſingenſis Lib. 2. Cap. 25. de Reb. geſt. Friderici. Verùm pauci adhuc palam ſe prodere hoſtes fortiſſimi Imperatoris audebant. Uni Mediolanenſes, cedentibus aut latentibus paene ceteris prae metu, obſiſtere non ſemel apertâ facie non dubitarunt, bellumque ſuſtinuere, quandiu potuerunt. At quum Populi multi nullum non moverent lapidem, ut Mediolanum, conterminorum nempe, uti ajebant, *malleum* contunderent atque deprimerent, & victori Auguſto ſeſe aliarum Urbium copiae volen-

volentes nolenteſve * acceſſiſſent: Anno tandem MCLXII. deditionem fecere Mediolanenſes Friderico, pactis intercedentibus, quae ab ipſo violata iidem poſtea contenderunt. Barbarico more exciſa tunc eſt ampliſſima Civitas, moenia, aedes, vetera monumenta dejecta, foveae ſolo aequatae; ne ipſa quidem Templa iram victoris effugerunt. Populus verò hac illac diſperſus innumeras calamitates diu vorare coactus eſt, quas Radulphus Mediolanenſis in ſuo Commentario enumerat.

Concuſſit univerſam Italiam tam potentis ac ſplendidae Urbis miſerabile excidium, & ſubſequuta Brixiae aliarumque Civitatum deditio. Jamque videbatur Fridericus omnia ad ſuum libitum componere poſſe, & manum poſtremam impoſuiſſe operi, quod praecedente Anno MCLVIII. feliciſſimo ſucceſſu inchoarat. Tunc enim ſolemnibus comitiis univerſarum fere Lombardicarum Civitatum ac Principum Ronchaliae habitis, *ſuper juſtitia Regni, & de Regalibus, quae longo jam tempore ſeu temeritate pervadentium, ſeu neglectu Regum Imperio deperierant, ſtudioſe diſſerente Friderico, quum nullam poſſent invenire defenſionem excuſationis, tam Epiſcopi quàm Primates, & Civitates uno ore, uno aſſenſu, in manum Principis Regalia reddidere, primique reſignantium Mediolanenſes extitere*. Ita Radevicus Lib. 2. Cap. 5. Paria habet Otto Morena in Hiſtoria Laudenſi pag. 1017. Tomi VI. Rer. Italicar. Quid verò nomine *Regalium* ſignificaretur, ipſe nobis Radevicus ediſſerat. *Adjudicaverunt*, inquit, *Ducatus, Marchias, Comitatus, Conſulatus, Monetas, Telonia, Fodrum, Vectigalia, Portus, Pedatica &c.* Fridericus ipſe, quae *Regalia* forent *Jura* prodidit in Diplomate, per quod Aſtenſi Populo ejuſque Rectoribus Anno MCLIX. privilegia aut largitus eſt, aut confirmavit. Editum fuit hoc Diploma ab Ughellio Tomo IV. Ital. Sacr. in Epiſcop. Aſtenſibus. Et quanquam ibi nomina vitiata pro more ſint, non deſinent lucem miniſtrare praeſenti argumento. *Haec itaque*, ait Fridericus, *Regalia eſſe dicuntur: Moneta, Viae publicae, Aquatica, Flumina, publica Molendina, Furni, Fureſtica, Menſurae, Banchatica, Portus, Argentaria, Pedagia, Piſcationis reditus, ſextaria vini & frumenti, & eorum quae venduntur, Placita, Batalia, Rubi, Reſtitutiones in integrum, & alia omnia, quae ad Regalia jura pertinent*. Nulla heic gladii poteſtas memorata. Sed quando ſupra is concedit Aſtenſibus, eorumque Poteſtatibus *Diſtrictum*, idem jus hoc nomine conceſſiſſe mihi creditur. Ad Radevicum redeo, atque ad Annum MCLVIII. Tunc Fridericus, ut gloriam liberalitatis ſibi conquireret, odiumque Italicae gentis aliqua ex parte a ſe amoliretur, *his omnibus in Fiſcum adnumeratis, tantâ circa priſtinos poſſeſſores uſus eſt liberalitate, ut quicumque donatione Regum aliquid horum ſe poſſidere inſtrumentis legitimis edocere poterat, is etiam nunc Imperiali beneficio & Regni nomine, id ipſum perpetuò poſſideret*. Eximiâ hac Friderici I. felicitate fervente, Genuenſes antea reluctantes, ejuſque ſe ſubmittere voluntati renuentes, in mitiorem opportunioremque tempori ſententiam Anno ipſo MCLXII. inclinarunt. Teſtatur Caffarus Auctor Synchronus Lib. I. Annal. Genuenſ. pag. 278. Tom. VI. Collection. hujus, *Fridericum*

* Vel redundat illud *ſe ſe*, vel loco *acceſſiſſent*, quod verbum incuriâ excriptorum irrepſerit, legendum *adjeciſſent*, aut quid ſimile: nuſquam enim nec apud Ciceronem, nec apud alios bonae latinitatis ſcriptores reperio *accedere ſe ſe ad aliquid*, ſive *ad aliquem*.

ricum prae cunctis Caeſaribus intendendo ad reintegrationem Imperii, ſub jugo triumphationis ſuae univerſorum colla ſubjeciſſe. Tum poſtquam retulit horrendum Mediolanenſis Urbis excidium, haec ſubdit: *Sicque factum eſt, ut omnes Civitates & Loci Lombardiae, & maritimarum partium uſque Romam, nimio timore perterriti & commoti, in omnibus Imperatori obedientes fuerunt.* Iraque Genuenſes ad Fridericum Auguſtum Legatos miſere, ut coram ipſo jurarent *fidelitatem Imperii; quibus ille cuncta Re-*
A *galia Civitatis & poſſeſſiones, quas tenebant, & multa alia concedendo, per Privilegium aureo ſigillo ſignatum in perpetuum ſignavit & confirmavit.* Non ingratum Lectoribus futurum puto, ſi eorum oculis Privilegium ipſum exhibeam, honorificum ſane inclytae illi Reipublicae, ex quo elucere quodammodo poſſit, quid aliis etiam
B Civitatibus liberis indultum eo tempore fuerit, niſi quod multis ex eis Auguſtus Poteſtates ſive Praetores dedit, Genuenſibus autem jus eligendi ſibi Conſules intactum reliquit.

Friderici I. Imperatoris Diploma, quo Conſulibus & Communi Genuae illorum jura confirmat & auget, & multa Privilegia concedit, Anno Chriſti 1162.

FRidericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus. *Licet ad decorem & honorem Imperii, & ad noſtram ſimul gloriam ſpectet, univerſos Imperii noſtri fideles confovere & tueri, diligere & amplecti; ad illorum tamen praecipue tutelam propenſius ſtudium & vigilantiorem curam meritò debemus adhibere, de quorum devotione, de quorum ſervitio & labore circa exaltationem noſtrae Coronae melior ſpes nobis incipit ſincere & fiducia provenire. Congruum igitur & rationabile videtur, nos eorum fidelia obſequia cum largiflua benignitate & Imperiali munificentia ad ſervitium & honorem Imperii benignius applicare, quorum induſtria & virium potentia ad conſervandum Reipublicae ſtatum prae ceteris glorioſum conferre poteſt incrementum. Unde quia Januenſium Civitatem a prima ſui fundatione caput ſuum inter alias Civitates maritimas altius extuliſſe, & perſpicuis virtutum atque multarum probitatum operibus terrâ marique omni tempore prae-*
C *pollere veraciter audimus: placuit noſtrae Majeſtati tantorum virorum, omnium videlicet* Januenſium *fidelitatem eligere, tenere, & cum omni benevolentia prae aliis conſervare, eoſque in commune congruis honoribus & amplioribus beneficiis ſemper honorare, praeſertim cum nos ipſorum ſervitiis & ſtrenuis laboribus gratanter uti, maxi-*
D *me in mari navalibus bellis velimus, juxta illud noſtrae voluntatis propoſitum, quo non ſolùm in terra, ſed etiam in mari gloriam & honorem Romani Imperii dilatare modis omnibus & corroborare intendimus ac deſideramus. Ea propter cognoſcant univerſi fideles Imperii praeſentes & futuri, quanto gratiae noſtrae & honoris titu-*
E *lo, quanta omne beneficiorum collatione, quanto dilectionis emolumento* Civitatem Januae *exaltandam digne duximus & honorandam. Concedimus enim & donamus* Conſulibus & Communi Januae *in Feudum, ut quoties hoſtem vel expeditionem aut exercitum facere voluerint, ſalvâ tamen fidelitate Imperiali,*

li, habeant totam maritimam a Portu Monachi uſque ad Portum Venerii in illo hoſte, exercitu, vel expeditione: ſane hoc ſtatuentes, ut propter hoc in ceteris juſtitia Comitum aut Marchionum non minuatur. Item donamus & concedimus in Feudum Conſulibus & Communi Januae liberam poteſtatem eligendi ex ſe ipſis, firmandi & habendi Conſules, & eis utendi, qui habeant jus & facultatem liberam faciendi juſtitiam & puniendi maleficia in Civitate & diſtrictu ſuo, bona fide, legitime, & ſecundùm bonos mores ipſius Civitatis, & eis aliàs Poteſtatem non imponemus. Praeterea Caſtra omnia, Portus, Regalia, poſſeſſiones, jura, & res univerſas, quas in Citramarinis vel Ultramarinis partibus tenent, habent, vel poſſident, aut alius eorum nomine, eis concedimus & donamus in Feudum, & de gratia noſtra in perpetuum Imperiali auctoritate modis omnibus confirmamus. Proprietates autem & Allodia eorum eis libere concedimus. Item concedimus & damus eis in Feudum Syracuſanam Civitatem cum pertinentiis ſuis omnibus, & ducentas quinquaginta Cabellarias terrae in Valle Nothi ad Caballariam illius terrae. Et ſi fortè ibi deerit, in terra Comitis Simonis quod defuerit impleatur. Praeterea concedimus & damus eis in Feudum in unaquaque Civitate maritima, quae propicia divinitate a nobis capta fuerit, vel nobis reddita deinde, Rugam unam, eorum Negotiatoribus convenientem cum Eccleſia, balneo, fundico & furno. Concedimus quoque eis, ut in aliqua Terra, quam de cetero Deo auctore conquiſierimus eorum auxilio aſſiſtente, nullum drictum, nullum pedatium, dacitam quamlibet, uſantiam, vel impoſitionem dent hominibus eorum, etiamſi abhinc nobis reddita fuerit. Concedimus quoque & damus Conſulibus &

A *Communi Januae liberam poteſtatem expellendi Provinciales Francigenas, euntes per mare & redeuntes a negotiatione totius Siciliae & totius Maritimae, & Calabriae, & omnis Principatus Venetorum etiam, niſi ipſi Veneti gratiam noſtram & bonam voluntatem fuerint conſecuti. Et damus eis, quod in Terris, quibus negotiatum iverint,* B *homines eorum habeant unum vel duos vel plures Januenſes, qui inter eos juſtitiam faciant & rationes. Et quod Mercatores eorum ubique libere poſſint habere ſuum pondus & ſuam menſuram, quibus inter ſe res, merceſque ſuas recognoſcant.*

Item concedimus & damus eis, quod ſi quis ad ipſius Judices aliquem Januen- C *ſem, vel hominem diſtrictus eorum, qui ſit Januenſis, vel in Terris, quas eis conceſſimus, querimoniam fecerit non teneatur Januenſis, vel homo diſtrictus eorum conquerenti facere rationem, niſi ante Januenſes Judices. Ibi quidem ſecundùm Leges noſtras Romanas & bonas Conſuetudines eorum juſtitiam faciant conquerenti. Et ſi nos praeceperi-* D *mus, alicui faciendam eſſe juſtitiam, infra terminum convenientem ei juſtitiam faciant Januenſes Judices ſecundùm quod praedictum eſt. Quod ſi noluerit, ante nos ipſa juſtitia fiat. Et concedimus eis, ut omnium mobilium, ſicut eſt in auro, argento, monetis, & pannis ſericis praeter inciſos, quae ceperint ipſi Januenſes, medietatem nos &* E *alteram medietatem habeant ipſi Januenſes. Ita tamen quod Conſules bona fide laborent, ut ipſa mobilia in ipſorum veniant poteſtate, & ſic diſponatur. Reliqua omnia ex noſtra liberalitate eis concedimus. Praeterea quartam partem totius pecuniae Palatii, praeter gemmas, quae ad nos pervenerit, & reddita fuerit, ipſis Januenſibus Imperiali liberalitate concedimus, & bona fide ſtude-*

ſtudebimus, ut in noſtram poteſtatem deveniat ipſa pecunia, & ſic diſponatur ſine fraude. Item voluntarie concedimus eis, ut ſi a proxime praeterito Feſto Paſchae, ex quo die de gratia noſtra adipiſcenda Januenſes ſtuduerunt, eorum pecunia capta vel detenta eſt a Siculo vel aliqua perſona per eum terra vel mari deinceps capta fuerit vel impedita, habeant ipſi Januenſes viceſimam totius captae pecuniae, quae ad nos & eos pervenerit, ſi damnum tantum fuerit. Si verò minus fuerit, pro ratione amiſſae pecuniae reſtitutio minuatur. Ita tamen quod damnum amiſſae pecuniae per juramentum illorum, qui damnum paſſi fuerunt, cognoſcatur, vel Conſulum ſub ſua credulitate hoc juramentum facientium ſine fraude. Item generali Edicto & Banno, ſpeciali auctoritate Imperatoria ſanctiemus, ut nulla perſona major, minor, vel media, aliquos Januenſes, vel illos, qui cum eis fuerint, in rebus vel perſonis offendat. Et ſi quis temerario auſu contra facere praeſumpſerit, vindictam inde faciemus, & juſtitiam ſecundùm quod in Edicto & Banno expreſſum fuerit; niſi quantum per parabolam non coactam illius, qui injuriam paſſus fuerit, aut Januenſium Conſulum remanſerit. Nec cogemus exercitum Januenſium alio ire, niſi nominatim ad Terras inter nos & eos expreſſas & nominatas, abſque eorum bona voluntate. Nec cogentur Januenſes facere nobis hoſtem vel expeditionem aliam praeter iſtam. Niſi ſi perdiderimus (quod abſit) Civitatem aliquam de maritimis, aut maritimam ab Arelate uſque ad Montem Sancti Angeli, & in Apulia atque Calabria vel Sicilia, quatenus ad eas partes poterunt navigio pervenire, tunc bona fide adjuvabunt nos perdita recuperare. Nec diſtringentur amodo Januenſes dare obſides, vel pecuniam ipſi, vel homines eo-

A *rum diſtrictus contra ſuam voluntatem. Et faciemus jurare Conſules Papiae, Placentiae, Terdonae, & Aſt, ſive Poteſtatem earum Civitatum, & Marchionem de Monteferrato, & Henricum Guercium Marchionem, & Marchiones de Buſcho, & Marchionem Malaſpinam, quod quamdiu Januenſes fuerint in expeditione noſtra, nullam offenſionem vel* B *injuriam facient Januenſi Civitati, vel in ejus diſtrictu, vel hominibus de Januenſi diſtrictu, aut in rebus eorum in aliqua parte, ubi habeant poteſtatem. Et ſi quis contra facere praeſumpſerit, bona fide eos defendent, & adjuvabunt. Et hoc totum in debito fidelitatis eis injungemus: & ſi ipſi offenderint, quod hoc bona fide emendent. Noſtro quoque* C *Privilegio firmamus, quod nullus Archiepiſcopus, nullus Epiſcopus, nullus Dux, nullus Marchio, nullus Comes, nullus Gaſtaldio, nulla magna vel parva Imperii noſtri perſona, in iis, quae Januenſibus Conſulibus & Communi Januae conceſſimus, tam in Civitate Januae, quàm extra, vel quae Deo auctore in futurum concedemus, inquieta-* D *re, moleſtare, offendere, vel diſveſtire praeſumat. Et ſi quis contra facere praeſumſerit, poenam mille Librarum auri puri componat, medietatem Camerae noſtrae & alteram medietatem ipſis Januenſibus inferendam. Et ab hac die in antea non faciemus nec conſentiemus fieri pacem, finem, treugam, aut Guerram recruditam cum* Wilielmo Siculo, E *vel ſucceſſore ejus, aut aliquo alio ſine parabola non coacta omnium Januenſium Conſulum vel majoris partis, quae tunc temporis fuerit. Ut autem auctore Domino iſta ſint perpetuo valitura, Wilielmus Advocatus Aquiſgrani per noſtram parabolam, & per noſtrum praeceptum juravit ſuper nos, quod haec omnia obſervabimus.*

Haec

Haec ſunt nomina Teſtium, in quorum praeſentia haec acta ſunt. Reinaldus Colonienſis Archiepiſcopus, Henricus Leodienſis Epiſcopus, Hordiel Baſileenſis Epiſcopus, Hermannus Conſtantienſis Epiſcopus, Hermannus Ferdenſis Epiſcopus, Uto Nurimburgenſis Epiſcopus, Hermannus Hildenſehemenſis Epiſcopus, Garſendonius Mantuanus Epiſcopus, Udalricus Augenſis Abbas, Hermannus Hensfeldenſis Abbas, Henricus Protonotarius, Cunradus Palatinus Comes Rheni frater Domini Imperatoris, Henricus Dux Auſtriae patruus Domini Imperatoris, Theodericus Marchio, Otto Palatinus Comes de Witelinesbac, Comes Albertus de Saxonia, Comes de Theto de Saxonia, Comes Rodulphus de Phalendors, Comes Udalricus de Lenbebuch, Burcardus Caſtellanus de Magdeburgh, Comes Emecho, Wilielmus Marchio Montisferrati, Marchio Obizzo Malaſpina, Henricus Wercius Marchio, Comes Wido de Blandrato, Udalricus de Hurnins, Gebeardus de Luggemberge, Marquardus frater ejus, Cunradus de Ammebech, Henricus Mariſcalcus, Beltrordus Triſ...... Camerarius, Cuno Camerarius, Wilielmus Advocatus Aquiſgrani, Hartmannus Camerarius, Ubertus de Olevalchus, Wico de Sancto Yabano, Allo Vexilli er, Gilio de Duvara, Otto de Perſico, Obizo Bucaſol.... & alii quamplures.

Signum Domini Friderici Romanorum Imperatoris invictisſimi.

Ego Udalricus Cancellarius vice Reinaldi Colonienſis Archiepiſcopi & Archicancellarii recognovi.

Acta ſunt haec Anno Dominicae Incarnationis Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Secundo, Indictione Decima, Regnante Domino Friderico Romanorum Imperatore invictisſimo, Anno Regni ejus Decimo, Imperii verò Septimo.

Datum Papiae apud Sanctum Salvatorem in Palatio Imperatoris poſt deſtructionem Mediolani, & deditionem Brixiae & Placentiae, V. Junii feliciter. Amen.

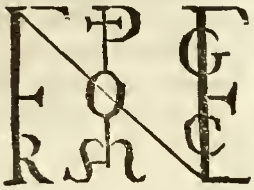
Ferrarienſis quoque Populus, Ottone Morena teſte, circiter haec tempora ab ipſo Auguſto Praetorem accepit. Verùm perturbatis iterum rebus, ut Ferrarienſes ſibi benevolos, & auxiliares efficeret, nobili Privilegio eorum libertatem ac jura confirmavit. En illud, quale mihi ſe obtulit in vetuſtiſſimo Regeſto, quod Archivum Eſtenſe adſervat.

Privilegium Friderici I. Imperatoris conceſſum Ferrarienſi Civitati, Anno 1164.

I*N nomine Sanctae & individuae Trinitatis.* Fredericus *divina favente clementia* Romanorum Imperator ſemper Auguſtus. *Ex quo ſumma Dei providentia terreni Imperii gubernacula regenda nobis commiſit, haec fuit intima cordis noſtri voluntas, & ſpeciale propoſitum, ut illos, quorum fides ſincera & devotio pura circa nos & Imperium laudabiliter eniteſcunt, congruis honoribus & beneficiis decoremus, & de ipſorum puritate ac fidei conſtantia, talem eis retributionem reddamus, ut minus fidelium corda ad ſerviendum Imperio alacrius provocentur. Quia verò* Ferrarienſis Civitas *in pura fide perſeverans; plurima praeclara & honeſta ſervitia ſemper nobis & Imperio fideliter contulit, & quia pro motione & guerra Venetorum, Paduanorum, Vicen-*

Vicentinorum, & Veronenſium, qui cornua rebellionis & ſuperbiae contra nos & Imperium erexerunt, dampnis fortaſſis & laboribus ſubjacebunt, & in conducendo nobis forum tranſitu navium, aliiſque ſervitiis noſtris plurimas difficultates tolerabunt, & ad hoc ut de fidelibus fideliores reddantur, & debitum ſervitium Imperio devotius exhibeant: Notum facimus univerſis Imperii noſtri fidelibus praeſentibus & futuris, quod nos mediante & auctore dilecto & Illuſtri Principe noſtro Chriſtiano, ſacri Palatii Cancellario, qui eorum fidem & puritatem nobis approbavit, hanc benignitatis noſtrae gratiam Ferrariae Conſulibus, Alberto videlicet de Aldigerio ſacri Palatii Judici, Joculo Lenguette, & Guidotto Judici, qui ad nos venerunt pro toto Populo, & ut in ſolita & debita fide circa nos, & Imperium perſeverent, conceſſimus & confirmavimus, ut de cetero habeant liberam facultatem eligendi Conſules, & dimidium ripae, dimidium quoque fori Sancti Martini. Widas, & tanſas omnes a flumine Tartari uſque ad Mare, & tertiam partem portus Salis; & omnes habitantes in Epiſcopatu & diſtrictu obediant Civitati in facienda expeditione, & aliis neceſſariis Civitati, & redditus molendinorum; & quod Conſules habeant facultatem exercendi juſtitiam intus & extra, & tam in civilibus cauſis, quàm in latronibus, ſtrateriis, falſariis, & aliis maleficiis, & in menſuris, & in aliis cauſis. Et quod nullum theloneum, aut ripaticum in ſuo Epiſcopatu vel diſtrictu dabunt. De placitis extraneorum dimidiam partem, & praeterea omnes bonas conſuetudines, quas conſueverunt habere ſive in Arimaniis, ſive in aquis, ſive in ripis, aut in terris, vel uxoribus, vel filiis, vel villanis, vel ſervis, aut in aliis rebus a flumine Tartari uſque ad Mare, &

A *per omnes alios terminos, qui in autenticis Praedeceſſorum noſtrorum Regum Romanorum & Imperatorum Privilegiis continentur, vel quos hactenus per ſe habere conſueverunt, vel per noſtros Nuntios, qui ibi fuerint. Inſuper concedimus eis omnes bonas conſuetudines, quaſcumque in toto Epiſcopatu ſuo & diſtrictu habere conſueverunt.*
B *Haec omnia praedicta eis indulſimus & corroboravimus, ſalvâ eâ Imperiali juſtitiâ, quam nobis reſervamus. Praedictos quoque redditus molendinorum concedimus eis a flumine Tartari uſque ad Mare. Statuentes igitur firmiter jubemus, ut de cetero nullus Archiepiſcopus, non Epiſcopus, non Dux, vel Marchio, non Comes, vel Capitaneus,*
C *nulla Poteſtas, vel Civitas, non Rectores vel Conſules, nullaque perſona magna ſive parva, Secularis vel Eccleſiaſtica eos in hac noſtra conſtitutione moleſtare vel inquietare praeſumat. Si quis verò hanc noſtram auctoritatem violare preſumpſerit, centum Libras auri puriſſimi pro poena ſe compoſiturum cognoverit, dimidium Fiſco noſtro,*
D *& dimidium praedictis fidelibus noſtris Ferrarienſibus. Hujus autem rei teſtes ſunt Conradus Maguntinus Archiepiſcopus, Rainaldus Colonienſis Archiepiſcopus, Henricus Leodicenſis Epiſcopus, Chriſtianus Curiae Cancellarius, Hermannus Hereſvellenſis Abbas, Albertus de Aldigerio, Joculus filius Lenguette, Guidottus Conſules, Turchus frater Len-*
E *guette, Mainardus de Marchiſio, Henricus filius Henrici de Bonovicino, Bonusjohannes Judex, Petrusbellus, Rodulfus Donaldi, Aſdratus de Aitingo, Ottolinus de Marchione Mainardi, Albertus de Luſia, Johannes Baruani, & alii quamplures. Ut autem haec verius credantur, & ab omnibus inviolabiliter obſerventur, praeſentem inde paginam ſcribi, & ſigillo noſtro juſſimus premuniri.* Si-

Signum Domni *Frederici Romanorum Imperatoris inviƈtiſſimi.*

Ego Chriſtianus Curiae Cancellarius, vice Domni Rainaldi Colonienſis Archiepiſcopi, & Ytaliae Archicancellarii recognovi.

Aƈtum eſt Anno Dominicae Incarnationis Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Quarto, Indiƈtione XII. Regnante Domno Frederico Romanorum Imperatoreglorioſiſſimo, Anno Regni ejus XII. Imperii verò VIIII.

Datum apud Sanƈtum Salvatorem juxta Papiam IX. Kalendas Junii.

Subſequenti quoque Anno Mantuanum Populum ad ſe adtraxit, initis cum eo paƈtis, & Privilegio conceſſo, quod ex Archiducali Archivo ejus Urbis deſcripſi.

Friderici I. Auguſti Privilegium, quo Regalia & alia jura Mantuano Populo concedit, Anno 1165.

FRidericus *Dei gratia* Romanorum Imperator Auguſtus. *Tante clementie noſtri Imperii dignitas ſemper fuit, quod fidelium ſuorum votis & precibus aures benignitatis numquam negavit, ſed cum omni favore, & plena gracia atque dileƈtione ad omnimodam ipſorum voluntatem benignum omni tempore inclinavit aſſenſum. Sicut ipſarum rerum effeƈtus frequenter declaravit. Nos enim conſtantiam fidei & favorem amoris fidelium noſtrorum omnium* Mantuanorum *circa honorem Imperii, & noſtrum diligentius conſiderantes, eorumque multa & praeclara ſervicia in memoria & prae oculis noſtris habentes, quod ipſi bona fide & alacri devotione ſemper Imperio exhibuerunt, quod eciam a noſtra fidelitate nec precio nec promiſſionibus umquam receſſerunt. Ex noſtra Imperiali largitate & clementia, interventu eciam & petitione venerabilis atque dileƈti noſtri* Epiſcopi Mantuani Garſendonii, *quem circa nos ſemper fidelem invenimus, ea beneficia, quae in ſequentibus declarantur, praediƈtis fidelibus noſtris Mantuanis cum omni benevolentia concedimus & donamus: Fiƈtum regalium centum Librarum, & ipſa Regalia eis remittimus, & amplius non repetemus: Expeditionem Romanam, Apulie, Sicilie, & Calabrie ſimiliter eis remittimus: Expeditionem quoque & guerram contra Veronenſes, & Venetos, Paduanos, & Vicentinos ſimiliter eis remittimus. Promittimus eciam, quod nec nos noſtri habitationem faciemus in Civitate Mantue vel in Epiſcopatu ad faciendum guerram ſupradiƈtis Civitatibus contra voluntatem Communis Mantue. Statum quoque & honorem Mantue,*

tue, & bonas conſuetudines, quas habebant ante introitum in Italiam ſue poſſeſſiones ab eis poſſeſſas eis conſervabimus. Civitatem Mantue & ſuburbia non deſtruemus, nec deſtrui permittemus, ſed illeſa conſervabimus. Et ſi aliquando contigerit ipſos Mantuanos intrare guerram pro nobis contra Veronenſes, & contra praedictas Civitates, eos juvabimus, ſicut bonos fideles, nec ſine ipſis pacem vel concordiam cum illis faciemus. Et haec tria extrema capitula inferiora Colonienſis Archiepiſcopus Reinaldus & Otto major Palatinus ſacramento ſuper Euangelia firmari fecerunt, quod a nobis debeat obſervari. Hujus rei teſtes ſunt R. Colonienſis Archiepiſcopus, & Henricus Leodienſis Epiſcopus, Otto major Palatinus, Henricus Marſcalcus, Marquardus de Grumbac, Conradus Pincerna, Rodingerius Camerarius, Rodulfus Mantuanus Imperialis Camere Judex, Ugo Azonis Henrici, Sigifredus de Sancta Agatha.

Data Papie apud Sanctum Salvatorem, VI. Kalendas Junii. Sicut Raynaldus Colonienſis Archiepiſcopus juravit, ita Chriſtianus Imperialis aulae Cancellarius juravit, preſentibus Comite Lantelmo, Malvitio, & Agnello ſacri Palacii Judice, & Adhelardo, Anno Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Quinto, Indictione XII.

Verùm Friderico I. diuturna quies non fuit. Inſcio ipſo, ut par eſt credere, illius Praeſides, Legati, ac Magiſtratus nihil non licere ſibi putabant in ſubjectam gentem. Populoſque jam profligatos, quos ubique intolerando faſtu, contumeliis, atque avaritia opprimebant, nunquam profectò recogitantes celebris Lucani Poëtae effatum: *Spoliatis arma ſuperſunt & furor*. Itaque Anno MCLXVII. impotentiam victricis Germanicae

A gentis non diutius ferentes, & truculentum regimen peroſi, iterum in conjurationes ſecretas, tum in aperta foedera ac bella erupere. Teſtem do Acerbum Morenam, qui licèt Friderico Auguſto addictiſſimum ſe ubique prodat, attamen in Hiſtoria Laudenſi pag. 1133. Tomi VI. Rer. Italicar. poſtquam tradidit, Procura-
B tores Imperatoris ultra quam ſoliti fuerant, ſaevire coepiſſe in Langobardos, & multis ac diverſis injuriis eos oppreſſiſſe, haec ſcripta reliquit: *Mediolanenſes quum multo magis quàm alii Langobardi ita opprimerentur, quod nullo modo evadere, aut vivere poſſe putarent, tandem cum Cremonenſibus & Pergamenſibus atque Brixienſibus ſeu*
C *Mantuanis ac Ferrarienſibus colloquium fecerunt. Qui omnes quum inſimul coadunati fuiſſent, ac mala & incommoda a Procuratoribus Imperatoris & Miſſis ſibi illata viciſſim inter ſe retuliſſent, melius eſſe cum honore mori, ſi oporteret, & aliter fieri non poſſet, quàm turpiter, & cum tanto dedecore vivere ſtatuerunt. Quapropter illi ſta-*
D *tim foedus omnes inter ſe inierunt, & concordiam &c. ſalva tamen, ſicut dicebatur palam, Imperatoris fidelitate.* Antea quoque, hoc eſt Anno MCLXIV. Veronenſes, Patavini, Vicentini, Tarviſini, aliique ejus Marchiae Populi iiſdem de cauſis ab Imperatore defecerant. Acceſſerunt ergo & iſti ad reliquos Langobardiae
E Populos, & foedus concordibus animis percuſſere contra Fridericum. Nervos etiam belli, hoc eſt pecuniam, teſtante eodem Acerbo Morena, Veneti iis conferebant, nimium ſibi a victore, ac tanta moliente Auguſto & ipſi metuentes. Majora etiam Langobardis polliciti ſunt, ac praeſtitere Guilielmus Siciliae Rex, immo & ipſe Graecorum Imperator Ma-

Manuel, quem Anconitani tutorem ſibi adſciverant; ac demum Alexander III. legitimus Pontifex, quando Fridericus nefarium ſchiſma in Eccleſia Dei, & Pſeudo-Pontifices, pertinaciter fovere pergebat. Hinc ergo nata celeberrima *Societas Lombardorum*, in quam ſenſim confluxere Veneti, Bononienſes, Mutinenſes, Regienſes, Parmenſes, Placentini, Cremenſes, Cremonenſes, Comenſes, Novarienſes, Vercellenſes, Aſtenſes, Opizo Marchio Malaſpina, aliique Proceres ac Populi, immanem ſuperbiam Friderici, ejuſque Praefectorum impotentiam ac rapacitatem non diutius toleraturi. Quibus autem pactis inter ſe hujuſmodi Civitates foedus inierint, tabulae in Archivo Reipublicae Bononienſis adſervatae nobis ſignificabunt. Has debeo una cum aliis id genus inde deſcriptis generoſo animo, benignaeque erga me benevolentiae inſignis Proceris Bononienſis, hoc eſt Marchionis Franciſci Zambeccarii, qui haec monumenta ad gloriam ſuae patriae, atque ad utilitatem rei literariae mihi ſuppeditavit.

Societatis Lombardiae rudimenta prima, & ſacramenta Civitatum in eam conſentientium, Anno 1167.

Ego juro, quod adjuvabo Venetias, & Veronam, & Caſtrum, & ſuburbia, & Vincentiam, & Paduam, Trivixium, Ferrariam, & Brixiam, Bergamum, Cremonam, Mediolanum, Laudum, Placentiam, Parmam, Mutinam, Bononiam, & omnes homines, & omnia Loca, quaecumque fuerint in hac Concordia, cum his praedictis auctoritatibus & ceteris, qui in concordia fecerint nobiſcum hoc ſacramentum, contra omnem hominem, quicumque nobiſcum facere voluerint guerram aut malum, contra quod velit nos plus facere quàm fecimus a tempore Henrici Regis *uſque ad introitum* Imperatoris Frederici. *Et non ero proditor alicujus ſupraſcriptorum Locorum, vel alterius, qui nobiſcum fuerint in hac concordia. Et ſi ſcivero aliquam perſonam, quae velit hoc facere, vel ſi quis me de hoc interpellaverit, quamcitius potero in communi concione vel Conſilio manifeſtabo. Et ſi qua gens venerit ſupra aliquam ſupraſcriptarum Civitatum vel Locorum vel hominum, & ibi damnum advenerit, nos illud damnum reficiemus, aut per concordiam, aut ſicut illi jactaverint per libram hoc damnum, ſcilicet in equis aut in armis, ſi per commune Conſilium cujuſcumque Civitatis aliquam Civitatum, vel Caſtrum proeliabunt, & inde damnum advenerit, ſimiliter reficiemus. Praeterea ſi amodo de inimicis aliqui capti fuerint ab his Civitatibus, aut ab aliis, quae erunt nobiſcum in concordia, & de noſtris ab inimicis capti fuerint, ſimiliter cambientur ſine contrarietate, bona fide. Studioſe non offendam perſonas vel res eorum, qui hoc ſacramentum fecerint, exceptis hominibus meae Civitatis. Et ſi fecero infra triginta dies, poſtquam mihi requiſitum fuerit ſigillo illius Civitatis, caput cauſae reſtituam, niſi parabolâ illius, qui damnum paſſus fuerit, vel Rectoris illius Civitatis remanſerit. Et praeceptum & praecepta omnia, quae Rectores meae Civitatis mihi fecerint, & diſ. . . . . ſacramenti ſuper attendam his negotiis ſine fraude, niſi remanſerit parabolâ alicujus Recto-*

Rectoris meae Civitatis, & niſi fuerint pecuniâ corrupti, vel timore ſuarum perſonarum, vel propter captionem hoc fecerint. Vel ſi aliquid ſupraſcriptorum acciderit vel ſi exierit de ſua adminiſtratione, ego ero operator eligendi alios infra quindecim dies, & eorum praecepta attendam. Similiter neque pacem, neque concordiam, aut guerram recredutam aut treguam faciam ſine communi conſenſu & conſilio ſupraſcriptorum Locorum & adjuvabo omnes homines, qui fecerint hoc ſacramentum, contra omnem hominem, qui hac occaſione voluerit eos offendere. Et jurare faciam omnes homines maſculos mecum habitantes, quatuordecim annos habentes uſque ad ſexaginta, infra menſem, poſtquam juratum habuero, exceptis Clericis, Commiſſis, Aſideratis, Mutis, Caecis. Et haec omnia a proxima Paſcha ventura uſque ad Annos viginti. Non fraudulenter dimittam, quin totum adimpleam bona fide, ſine fraude, & malo ingenio, & quae praedicta ſunt, omnia obſervabo Civitati praedictae. Et omnes, qui fuerint ſecum in concordia hac, exceptis Veneticis, qui ita debent juvare ſcilicet cum navibus uſque in Brentam & uſque in Civitate Nova, ſi opus fuerit, & uſque in Meſtrem & Baledello, & per mare & per Padum, & per alias aquas dulces, ubi poſſunt ſine fraude. Similiter & tu non teneris venire mecum per aquam in aliqua parte ſine tua voluntate, ſi nos juvabimus Venetiis, ſicut circumdat antiquus Fluvius, & uſque Lacuetum & uſque Liquentia. Praeterea ſi aliquid havere aliunde advenerit, aut ab Imperatore Conſtantinopolitano, aut a Rege Siciliae, ſalvo nobis Veneticis hoc, quod nos Marchianis dedimus, & eo diſpendio ſalvo, quod fecimus in legatione praedicti Imperatoris aut Regis pro hac re bona fide omnia partiemur, & ſine fraude erimus ſtudioſi operari omnia ad communem voluntatem. Et quidquid Rectores praedictorum Locorum vel aliorum, qui nobiſcum fuerint in hac concordia omnium vel majoris partis, addiderint vel minuerint, vel ſi de aliqua re concordaverint, bona fide & ſine fraude obſervabo. Omnes Conſules Longobardiae iſtarum Civitatum, & Marchiae, Venetiarum, & Ferrariae in concordia remiſerunt ſacramenta Scholarium & Mercenariorum, ſeu ſuorum, ſeu habitantium, niſi fuerint Milites. Ego juro, quod faciam me caput & guidam ad defendendum Civitatem Venetiarum, Veronam & Caſtrum, & ſuburbia, Vincentiam, Paduam, Triviſium, Ferrariam, Brixiam, Bergamum, Cremonam, Mediolanum, Laudum, Placentiam, Parmam, Mutinam, Bononiam, & aliarum Civitatum & Locorum, quae in concordia ſupraſcriptarum Civitatum fecerint hoc ſacramentum. Bona fide ero operator communis commodi & utilitatis ſupradictorum locorum, & ad retinendas rationes illorum, qui fecerint hoc ſacramentum ſub praecepto Rectorum illius Civitatis, ubi moratur reus, vel ſub praecepto Judicis, quem ipſi elegerint. Et ſi aliquod commodum mihi evenerit cauſſâ alicujus Civitatis nobis adjungendae, ſeu alicujus gentis vel hominis, ſervabo illud ad communem utilitatem omnium ſupraſcriptorum Locorum. Et hoc attendam, donec ero in hoc meo praeſenti regimine.

Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Septimo, Primo die Menſis Decembris, Indictione XV.

Continuator Acerbi Morenae ad Annum MCLXVIII. teſtatur, novis ſociis, ac praecipue *Novocomenſibus*, roboratum fuiſſe Langobardorum Foedus. Tunc etiam acceſſit *Obizo Marchio*

chio Malaſpina, vir providi conſilii, magnaeque potentiae, cujus in primis habita fuit ratio in difficillimis iis negotiis. Quibus ille conditionibus Societatem iſtam inierit, tabulae prodent, quas ego depromſi ex antiquiſſimo Regeſto exſiſtente in Archivo Reipublicae Regienſis. Eaſdem quoque apud Bononienſes offendi, ex quorum Codice MSto variantes nonnullas lectiones heic ſubjiciam.

Pacta inter Opizonem Marchionem Malaſpinam, & Civitates Societatis Lombardiae pro communi ſecuritate & defenſione, Anno 1168.

In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo Centeſimo Sexageſimo Octavo, III. die Madii, Indictione Prima. Breve recordationis, qualiter Marchio Opizo Malaſpina, *& Conſules Cremonae, & Mediolani, Veronae, & Paduae, & Mantuae, & Parmae, & Placentiae, & Brixiae, & Pergami, & Laudae, & Cumarum, & Novariae, & Vercellarum, & Aſti, & Terdonae, & Alexandriae novae Civitatis, atque Bononiae, habito* (a) *laudamento, communi conſilio unanimiter laudaverunt; ut ne quis ſupraſcripti Marchionis hominum, vel ſupraſcriptarum Civitatum, vel aliarum, quae modò ſunt vel erunt in hac Societate, alium pro alio de alia Civitate pignoret, vel vindictam ſumat occaſione contractus vel maleficii, ſed ſibi imputet, ſi non idoneo debitori crediderit. Et qui contra fecerit, a ſuis Conſulibus coherceatur. Et ſi ſui Conſules* (b) *antiqui contra fecerint, infra quadraginta dies, poſtquam eis requiſitum fuerit a Conſulibus illius, qui pignoratus fuerit, vel injuriam paſſus,* (c) *non cogatur ad reſtitutionem pignoris, vel ad emendanciam, vel rationem de alia re faciendum; ſi de ſuo vicino querimoniam faciat: tunc Conſules illius Civitatis, cujus homini praeda vel maleficium factum fuerit, vel pignus ablatum fuerit, vel de alia re rationem conſequi non potuerit vicinus ejus habeant poteſtatem accipiendi de avere illius Civitatis cujus homo pignoraverit, vel maleficium contra ſtatutum fecerit, vel rationem de alia re facere noluerit; & teneant, quod acceperint, donec eis vel vicino ſuo ſatisfactum fuerit. Item decreverunt, ut nulla Civitas vel ſupraſcriptus Marchio aliquem a ſuis* (d) *Civibus bannitum recipiat; & ſi receperit, vel in ſua virtute venerit, infra quindecim dies, poſtquam a Conſulibus vel Marchione, a quibus bannitus fuerit, eis requiſitum fuerit, de ſua poteſtate & virtute eum ejicient, nec de cetero eum recipient, nec de Banno tractus fuerit a ſuis Conſulibus. Inuper laudando ſtatuerunt, ne aliquis, vel Civitas in ſua virtute novum pedagium ſeu tolloneum accipiat. Novum dicimus ſtatutum a triginta annis infra ſive inzaë. Praeterea nulla Civitas vel Marchio ullo modo aliquod pactum faciat, ineat, vel ſacramentum ſubeat contra commune pactum vel concordiam Civitatum,*

(*a*) Codex Bononienſis MStus habet: *habito Laude,*
(*b*) Idem Codex: *Conſules eum, qui contra*
(*c*) *non coëgerint*
(*d*) *Conſulibus,*

tum. Item ordinaverunt, ſi ſupraſcriptus Marchio vel aliqua Civitatum, concordiam inter ſe & alias Civitates factam fregerit, vel juſtitiam alii Civitati facere recuſaverit, tunc omnes aliae Civitates teneantur adjuvare illam Civitatem, quae juſticiam poſtulaverit, vel injuriam paſſa fuerit, donec ad pacem & concordiam, vel ad juſtitiam pervenerit. Item ſtatuerunt & convenerunt, ut nulla Civitatum, vel homo aedificet forticiam ſuper juriſdictionem alterius Civitatis contra voluntatem illius Civitatis, in cujus juriſdictione habuerit, niſi ſpeciali concordia aliud apparuerit. Illum quoque, quem aliqua Civitatum, vel Marchio, de terra proditorem decreverint, nec ipſa Civitas vel Marchio de cetero teneat in ſua virtute, nec alia eum ſciens recipiat, & ſi receperit, intra quindecim dies, poſtquam eis requiſitum fuerit a Conſulibus illius Civitatis, cujus proditor fuerit, ut ſupra, inventus, de ſua virtute, eum de cetero non recepturus, expellet. Praeterea firmiter ordinaverunt, ut nulla Civitas, vel Marchio, aliquem Caſtellanum, ſcilicet Caſtelli Dominum, infra alterius Civitatis juriſdictionem, ideſt qui ſit infra terminos juriſdictionis ejuſdem, contra voluntatem illius, de cujus juriſdictione fuerit, recipiat; vel ſi reciperit, infra quindecim dies, poſtquam ei requiſitum fuerit a Conſulibus Civitatis illius, eum de ſua virtute, de cetero non recepturus, ejiciet. Alexandria tamen Civitas hoc extremo decreto non tenea- A *tur. Item decreverunt, ut appellatio ad* Federicum *facta non valeat, ſalvo in omnibus majoris partis Civitatum conſilio. Et de ſupraſcriptis omnibus obſervandis jure jurando tenentur ſupraſcriptae Civitates propter concordiam Civitatum, ſalvis in omnibus ſpecialibus pactis, quae ſupraſcriptae Civitates fecerunt inter ſe in principio concordiae* B *vel poſt.*

Affuerunt (e) de Cremona *Albertus Bocha de Torelo, Trenibellus de Ante-Dominum, Ancellerius de Be-aqua, Guiſcardus de Pladena, Conradus de Giroldis.* De Mediolano *Manfredus de Surixina, Gerardus Caga-peſto, Brochus Ogerius, Judex de Yſola.* De Novaria *Ugo Boxardo.* De Vercellis *Conradus* C *Salimbene, Bonconventus, Albertus de Cume, Andriotus de la Cruce.* De Padua *Bonifacius Judex.* De Verona *Amabertus.* De Bononia *Miſſus de Aſenella, Oxardus.* De Alexandria *Obertus de Fodro, Rodulphus Nebia, Aledrame de Marego.* De Laude *Oldevrandinus Galfredi.* De Placentia *Rolandus de Landetho, Albertus Mantega-* D *cius.* De Parma *Yſac, Obertus Baſulus, Gerardus de Ynzola.* De Mantua *Uguizonus Brina, Oldratus Mundalinus.* De Aſti *Ottobellus Caxola, Arlottus.* De Briſia *Ghiroldus de Boxadro, Fredulfus de Conceſa.* De Pergamo *Albertus de Maſello, Albertus Albertoni.* De Cumis *Bertrame, Guillielmus Calvis.* De Terdona *Aruerius de Buxe-* E *na. Affuerunt & multi alii de ſupraſcriptis Civitatibus.*

Ego

(*e*) In Codice Bononienſi: *Affuerunt* de Cremona *Albertonus Boccadetorgio, Angelerius de Beaqua, Guiſcardus de Pladena, Gerardus Cagapeſto, Bonconventus, Albertus de Cara, Bonifacius Judex.* De Brixia *Gerardus de Boxadro, Rodulfus de Conciſa.* De Cummis *Bertramme, Broccus, & Ogetius Judex de Inſula.* De Verona *Amabertus.* De Bononia *Aldebrandus Gualfredi.* De Placentia *Gerardus de Lamdetho, Albertus Mantegacius.* De Novara *Ugo Boxadra.* De Vercellis *Corracus Salimbene, & Medardus Edeaſti, Guillielmus Calvus.* De Laude *Uſenazonus Britta.* De Parma *Iſaac, Obertus, Baſſolus, Gerardus Unzolae.* De Mantova *Arlottus.* De Terdona *Alverius de Buxeda.* De Alexandria *Obertus de Fodro, & Rodulphus Nebia, & Aldramus de Marengo, Oldradus Mundalini, & Ottobellus, & multi alii de ſupraſcriptis Civitatibus.*

Ego Guidoctus Notarius, ac Domini Federici Romanorum Imperatoris Judex ordinarius interſui & rogatus ſubſcripſi, & ſubtus nominatum Martinum ſcribere juſſi.

Ego Martinus ſcriptor juſſu iſtius Guidocti hanc Cartam ſcripſi.

Succedente demum tempore tot vires accrevere Societati huic, ut appellata fuerit *Societas Lombardiae, Marchiae, Romaniae, Veronae, &* *Venetiae*. Nimirum Civitates foederatae ſtabiles in propoſito novis ſeſe obſtringebant vinculis, ne quiſquam ex neceſſaria animorum atque armorum conjunctione recederet. Huc ſpectant tres aliae Chartae, quas nobis ſervavit praelaudatum Bononienſe Archivum.

Sacramenta Populorum, qui Societati Lombardorum nomen dedere, circiter Annum 1170. & ſequentem.

IN nomine Domini: amen. Ego juro ad ſancta Dei Euangelia, quod non faciam neque treguam neque guerram recredutam, nec aliquam aliam concordiam cum Federico Imperatore, *neque cum filiis ejus, nec cum Uxore ejus, neque cum alia quacumque perſona ejus nomine, nec per me nec per aliam quamcumque perſonam, & ab alio homine factam non habebo ratam. Et bona fide pro meo poſſe operam dabo juribus* (*) *quibuſcumque potero, ne aliquis exercitus modicus vel magnus de Alamannia, vel de alia Terra Imperatoris, quae ſit ultra montes, intret Italiam. Et ſi praedictus exercitus intraverit, ego vivam guerram faciam Imperatori, & omnibus illis perſonis, quae modò ſunt ex parte Imperatoris, vel quibus pro tempore fuerint, per quas praedictus exercitus debeat exire de Italia, donec praedictus exercitus de Italia exeat. Et ego bona fide per me & per omnes perſonas totius meae virtutis ſalvabo & guardabo perſonas & res omnium hominum* Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, *& nominatim* Dominum Marchionem Malaſpinam, *& omnes perſonas, quae modò ſunt in Societate vel extra. Et ego nullam concordiam feci, nec faciam cum* Imperatore Conſtantinopolitano, *vel ejus Miſſo aliquo modo per me nec per meum Miſſum ſine communi conſilio credentiae cujuſque Civitatis. Et ſi cum mea parabola vel mei Miſſi, Societas jam dicta fecerit concordiam cum Imperatore Federico, vel ejus filio, & Imperator vel ejus filius vel ſua pars ruperit Societati conventionem, ego pro omnibus ſupraſcriptis tenebor juramento. Et haec omnia praedicta bonâ fide attendam ſine fraude uſque ad quinquaginta annos continuos. Et ſi quid additum vel diminutum fuerit communi conſilio Domini Ducis & Rectorum Societatis ſupraſcriptae vel majoris partis, dato in Conſilio credentiae illarum Civitatum, ſalvo Capitulo Imperatoris Conſtantinopolitani, ſicut ſupra legitur, attendam. Et filios meos, qui ſunt in aetate quatuordecim annorum, infra duos menſes, poſtquam eos cognovero eſſe in praedicta aetate, & tot de meis, & tales, & quot & quales placuerit Rectoribus Societatis, faciam jurare omnia praedicta & attendere.*

Alte-

(*) ſcribendum: *viribus*. Murator.

Alterum Sacramentum.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Amen. Concordias Civitatum Lombardiae, & Marchiae, & Romagnae, & locorum & omnium, qui ſunt vel erunt in hac Societate & juramenta, quae ad invicem praeſtiterunt, bona fide & ſine fraude & malo ingenio, ex mea parte obſervabo. Et guerram vivam faciam Imperatori Federico, ſi intraverit Longobardiam, & Marchioni Montisferrati & Comitibus Blanderatae, & filiis Malparlerii de Caſtello & ceteris, qui ſunt vel erunt in Italia in parte Imperatoris, & bona fide & ſine fraude depellam illos, qui ſunt proceſſi ad Imperatorem, de Civitate & de burgis, & de omnibus illis locis, in quibus virtutem habuero. Et eorum bona deſtruam & deſtrui faciam. Et milites & pedites bandizatos a ſua Civitate non recipiam in mea Civitate, nec in illis locis, in quibus virtutem habuero, poſtquam requiſitum fuerit a Conſulibus, vel a ſigillo publico ſuae Civitatis. Hoc attendam contra eos, qui ſunt vel erunt extra Longobardiam, ſecundùm quod Rectores Civitatis vel Conſules Civitatis omnes vel major pars praeceperint vel ordinaverint. Nec faciam pacem nec treguam nec guerram recredutam cum Imperatore Federico, vel cum Marchione Montisferrati, nec cum aliis inimicis, abſque communi parabola & manifeſta omnium Civitatum. Et Caſtrum Montarani dabo Conſulibus Civitatum praeelectis, ad tenendum, & ad ſalvandum ad honorem totius Societatis, infra octo dies, poſtquam requiſitum fuerit a praedictis Conſulibus Civitatum. Et hoc ſacramentum faciam jurare omnes homines Civitatis Papiae & ſuburbiorum bona fide & ſine fraude a quatuordecim annis ſupra uſque ad ſeptuaginta. Et haec ſacramenta faciam compleri uſque ad proximas Kalendas Martii. Haec omnia attendam bonâ fide excogitata.

Tertium Sacramentum.

IN nomine Domini. Ego juro, quod bonâ fide adjuvabo Bononienſes, Mutinenſes, Reginos, Parmenſes, & Mantuanos, de facto & guerra Imperatoris & ſuorum Nuntiorum, & eorum, qui pro Imperatore praedictis Civitatibus, vel alicui earum guerram fecerit. Nec dabo conſilium nec auxilium in havere & in perſonis aliquibus, qui pro facto Imperatoris praedictis Civitatibus vel alicui earum guerram vel malum fecerint. Immo bona fide contrariabo. Et predictas Civitates bona fide juvabo cum perſonis & Mercato per commune vel diviſum, prout requiſitus fuero, infra octo dies, poſtquam fuero requiſitus ab aliqua praedictarum Civitatum per Rectorem, vel per Conſulem Civitatis, vel ſuum Nuntium, vel ad alios terminos, ſi mihi dederint. Nec dabo Mercatum Imperatori, nec ſuae Parti, & bonâ fide vetabo eis, qui dare voluerint. Et non faciam pacem nec finem nec treguam cum Imperatore vel aliquo de ſua parte, ſine communi conſilio & parabola omnium praedictarum Civitatum. Guarſedonium quondam Mantuanum Epiſcopum nec juvabo nec manutenebo per me nec per aliquos de meo diſtrictu, & eum contrariabo, & guerram ei bona fide faciam & omnibus illis ſine fraude de meo diſtrictu, qui eum juvaverint, uſquequo ad praeceptum Eccleſiae, vel Rectorum Lombardiae palam redierit. Et ſi aliqua iſtarum Civitatum opus fuerit ad diſtringendum ſuos, ne conſilium vel adjutorium praedicto Guarſendonio

donio dent, bona fide juvabo. Nec de aliqua Civitate vel alterius diſtrictu praedictarum Civitatum pro hoc facto expulſum, vel a ſua Civitate ſeparatum, vel a ſua Civitate guerram paſſum, recipiam & de meo diſtrictu, ſi venerit, expellam, uſquequo ad praeceptum Conſulum ſuae Civitatis pro praedictis factis redierit. Et ego Conſul bonâ fide diſtringam homines meae Civitatis a quindecim annis ſurſum & a ſexaginta annis deorſum, hoc ſacramentum facere; & ei, qui hoc ſacramentum facere noluerit, domos ſuas deſtruam, & poſſeſſiones deſtruam & devaſtabo bonâ fide & ſine fraude. Et omnes illarum praedictarum Civitatum ſalvabo in havere & in perſonis in eundo, ſtando, & redeundo cum perſonis, quae in praedictis factis conſilium & auxilium mihi dederint. Et Stratam bona fide ſalvabo & guardabo omnibus Lombardis per meum Comitatum & Epiſcopatum, qui mihi per totum Epiſcopatum Stratam juraverint. Et ſi damnum alicui de praedictis factum fuerit, bona fide recuperabo. Et ſi quis in Strata de meo diſtrictu offenſionem fecerit, vindictam mihi fieri faciam. Et hoc totum bona fide obſervabo, & ſine fraude, niſi quantùm remanſerit juſto Dei impedimento, vel per concordiam omnium Conſulum Civitatum, qui hoc ſacramentum fecerint, uſquequo diſcordia durabit Imperatoris & praedictarum Civitatum. Et homines de meo diſtrictu, qui ſunt in vim & conſpirationem contra Societatem Lombardiae, ſi fuerint appellati, quod veniant ad Societatem: & ſi venire noluerint, guerram eis faciam, & non de guerra faciam pacem nec treguam ſine parabola praedictarum Civitatum, & bonâ fide ſine fraude eos interpellabo. Et illi Civitati de his quin-

A *que Civitatibus, quae hoc ſacramentum facere noluerit, guerram faciam ſine fraude, bona fide, uſquequo hoc ſacramentum fecerit. Et ſi ſacramentum fuerit renovatum per Longobardos, & per eorum Societatem, hoc ſacramentum tenebo his, qui mihi juraverint, & ſicuti mihi juraverint, & quamdiu diſcordia durabit inter Fredericum Imperatorem* B *dictum ex una parte, & ex altera parte Venetiarum, & Civitates Marchiae, Lombardiae, & Romaniae, & omnes quae ſunt in hanc concordiam & ſocietatem vel erunt. Et non ibo ad ipſum Imperatorem Fredericum, nec ad alium pro eo, ſine conſilio & parabola omnium Rectorum praedictae Societatis vel majoris partis. Nec de cetero jurabo me* C *eſſe caput alicujus Compagniae, nec ſub Capite jurabo ſine conſilio & parabola omnium Rectorum, vel conſenſu Communis meae Civitatis, vel majoris partis. Et ſi factum habeo, ultra non procedam ex eo juramento contra praeceptum jam dictorum Conſulum mihi per debitum ſacramenti factum. Nec ero in conſilio vel facto, ut aliquid ſupradictorum niſi* D *praedicto modo fiat. Et ſi ſcivero, aliquem facere vel feciſſe contra hoc ſtatutum, bonâ fide prohibebo, ne fiat, & quod factum erit, infra octo dies, poſtquam factum ſcivero, ipſis Conſulibus manifeſtabo omnibus vel majori parti, qui tunc erunt in Civitate.*

Eligebantur autem Praeſides, ſive E Rectores iſtius Societatis, qui juncti in una Urbe reſidebant, uti nunc mos eſt in Ratiſponenſibus Comitiis. Eorum praeceptis unuſquiſque parere ac ſeſe attemperare jubebatur. Quale autem ſacramentum ii praeſtiterint, e ſubſequenti Charta intelliges, ex eodem Archivo Bononienſi depromta.

Juramentum praeſtitum a Rectoribus Societatis Lombardorum, Anno 1176.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno Milleſimo Centeſimo Septuageſimo Sexto, Indictione IX. Menſe Januarii. Ego juro ad ſancta Dei Euangelia, quod bonâ fide & ſine fraude regam Civitates hujus Societatis, & Societatem univerſam locorum & hominum, videlicet Societatem Lombardiae, Marchiae, Romaniae, & Venetiae, *atque* Alexandriae, *ad quorum defenſionem bonâ fide operam dabo, & eas Civitates vel Loca vel Homines, qui in hanc Societatem venerint, poſtquam accepti, receptaeve fuerint, ſecundùm quod ſciero vel credidero magis expedire Societati ſupraſcriptae. Et ego per fraudem non evitabo, quominus interſim Parlamentis, quae conſtituta fuerint a Rectoribus jam dictae Societatis per me vel per unum de Conſulibus jam dictae Societatis. Et ego non recipiam aliquod havere ad meam propriam utilitatem pro hoc regimine per me, vel per interpoſitam perſonam, niſi ad communem utilitatem praefatae Societatis. Et ſi recepero pro praedicto regimine vel deſignabo praedictae Societati, vel expendam ad communem utilitatem ipſius Societatis bona fide & ſine fraude. Et lamentationes illas, quae mihi vel ſociis meis factae fuerint fraudulenter recipere non mittam, & receptas, poſtquam ſecuritates factae fuerint, arbitrio Rectorum, infra ſexaginta dies per me vel per alium diffiniam vel diffinire faciam, ſecundùm rationem vel bonum uſum, vel ſecundùm quod majori parti Rectorum viſum fuerit, niſi remanſerit parabolâ partium, vel qualitas negotii dilationem poſtulaverit, vel juſto impedimento, & hoc inſtante alterâ parte vel utrâque. Ita tamen quod non ſim adſtrictus ſuſcipere appellationem factam ab aliquo appellante a Conſulibus ſuae Civitatis. Et bonâ fide operam dabo, ut alii Rectores eligantur, qui regant praedictam Societatem. Et quem magis credidero de meis ſociis, utilem eligam, antequam de meo regimine exeam, infra octo dies, & ut jurent, ut ſupra, vel ſecundùm quod ſtatutum fuerit. Et ſi aliquid injunxero vel praecepero ſuper rebus vel perſonis alicujus Civitatis praedictae Societatis, vel ſuper ipſis Civitatibus, bonâ fide tam meae quàm aliis imponam, & hoc meam Civitatem bonâ fide attendere faciam, & alias Civitates hoc idem attendere pro poſſe compellam. Et ſi de his, quae neceſſaria fuerint ad defenſionem Alexandriae, diſcordia fuerit orta inter Rectores, partem illorum ſequar, cui Rodulphus adhaeſerit, excepto de exercitu vel hoſte, quo non tenear, niſi omnes, vel major pars Rectorum in concordiam fuerint. Haec omnia bona fide obſervabo omnibus in praefata Societate ſtantibus, & praefatis vel futuris Rectoribus obedientibus, ſalvis pactis & conventionibus & juramentis factis* Cremonae, *&* Laudo, *&* Bergamo, *& univerſae Societati.*

Redeo ad Annum MCLXVII. quo reſtituta ac reſtaurata fuerat Mediolanenſis Civitas, & conſcriptae copiae in Fridericum. Ipſe ſub Romano caelo a teterrima peſtilentia fractus, & inde fugâ ſeſe ſubducens, quamquam vires non ſemel refecerit, ipſoſque Langobardos diuturno bello

per

per aliquot etiam annos vexarit, nunquam tamen adeo ſecundam fortunam expertus eſt, ut eos profligarit, immo ab ipſis Anno MCLXXVI. in proelio Lignanenſi acriter percuſſus, pacem denique expoſcere coactus fuit. Et eam quidem clam petiit ab Alexandro III. Pontifice Maximo, qui tandem Venetias profectus, illic Anno MCLXXVII. arduum iſtud opus cum ipſo Friderico feliciſſime peregit, conſtitutâ reconciliatione & pace adhuc celebratiſſimâ, quam deſcribunt Acta ipſius Alexandri Papae Tomo III. Rer. Italicar. Viſus eſt tunc Pontifex ſolicite Langobardorum quoque negotia, non ſecus ac ſua, cum Friderico tractare. Eventus tamen docuit, ſublatas quidem penitus fuiſſe illius ſtudio controverſias ad ſe ſpectantes, & inter Sacerdotium ac Imperium a tanto tempore vigentes; Langobardis autem nihil aliud impetratum, niſi inducias, ad ſexennium tantummodo duraturas, hoc eſt ipſós adhuc novis bellis & calamitatibus obnoxios fuiſſe derelictos. Proinde Radulphus Mediolanenſis pag. 1192. haec ſcribit: *Statuerunt colloquium apud Venetiam, publice ſimulantes ſe velle componere inter Langobardos & Imperatorem*. Tum ſubdit, Pontificem *deſeruiſſe fidem, quam Langobardis promiſerat*. Hoc eſt, conqueritur, exiguum ſane fructum Langobardis tunc ab eo, in rem ſuam intento, procuratum fuiſſe, quum tamen illi conſtantiſſimi in foedere Pontificio pondus diei & aeſtus portaſſent, tot aerumnas vorando, tantumque ſanguinis & auri inſumendo, ut Fridericum ad honeſtas pacis conditiones ſibi quoque profuturas impellerent. Nobis nunc inveſtigandum, quid Civitates Italicae eâ occaſione ab Imperatore expeterent; hinc enim ſimul elucere poterit, qualis tunc eſſet rerum ſtatus, & in quo potiſſimùm verſaretur diſcordia inter Fridericum ipſoſque Langobardos, e qua tot bella pullularunt. Et plurimum quidem lucis Carolus Sigonius, Mutinenſium decus, ejuſmodi inquiſitioni attulit Lib. 14. de Regno Italiae. Sed quum mihi antiquum Tabularium Reipublicae Mutinenſis aliquot integra monumenta heic ſuppeditarit nondum luci reddita, ea heic in publicae eruditionis augmentum evulgare opportunum ac utile duxi. Et primò quid *Lombardorum Societas* ſibi agendum propoſuerit adversùs Auguſtum Fridericum, ex tabulis in conventu Mutinenſi Anno MCLXXIII. ſcriptis Lector intelliget, quibus addītas volo variantes quaſdam Lectiones, quae in Bononienſi Codice occurrunt.

Juramentum Conſulum quarundam Civitatum Lombardiae, Societatem ineuntium in Mutinenſi conventu contra Fridericum I. Imperatorem, Anno 1173.

IN Dei nomine. Anno ejuſdem MCLXXIII. Indictione VI. die Mercurii, VI. Idus Octubris. Ego juro ad Sancta Dei Evangelia, quod bonâ fide ſine fraude operam dabo ad obſervandas Societates & concordias factas inter homines Lombardiae, *&* Marchiae, *&* Veneciae, *ſi hoc ſacramentum fecerint, &* Romaniae, *& eorum, qui in hanc concordiam venerint, & recepti fue-*

fuerint communi conſilio omnium Rectorum Civitatum, vel majoris partis. Et ſi aliqua Civitas, vel ulla perſona adhaeſerit parti Imperatoris F. *ita quod ſit contra hanc noſtram Societatem, ego dabo operam bonâ fide ad eum expellendum de ſuo habitaculo, & res ejus devaſtandas. Nec ultra ero in conſilio, ut a nobis ſit receptus, niſi communi conſilio omnium Rectorum Civitatum vel majoris partis. Et ſi erit de mea Civitate, bonâ fide operam dabo, ut domus ejus, quam habuerit in Civitate, deſtruatur, & de Civitate expellatur. Et legationes, vel literas Imperatoris* F. *ſcienter non recipiam fraude. Et ſi aliquo modo ad me venerint* (a) *pro damno Societatis bonâ fide Rectoribus oſtendam, vel oſtendere faciam. Et nullam concordiam faciam cum Imperatore* F. *aut filio ejus vivente* F. *Imperatore, niſi communi conſilio omnium Conſulum omnium Civitatum Societatis, vel majoris partis Conſulum, niſi forte aliqua Civitas Pacem vetare voluerit. Nec ero in conſilio, ut mea Civitas faciat ſacramentum contra hanc concordiam; & ſi facta ſit, vel facta fuerit, bonâ fide operam dabo ut frangatur; & ego bonâ fide operam dabo, adjuvare generaliter ſine fraude homines meae Civitatis & mei Diſtrictus, quos ſine fraude videbitur mihi expedire. Vel faciam jurare Conſules meae Civitatis, quod facient jurare homines ſuae Civitatis & Suburbiorum, ei Civitati conjunctorum, hoc ſacramentum infra duos menſes, poſtquam* (b) *intrabit in Conſulatu, a ſeptuaginta annis infra. Et a quindecim annis ſupra ſine fraude. Nec ero guida, nec ſpia ad damnum noſtrae Civitatis ad utilitatem hoſtium; & hoc attendam bonâ fide. Ego non accipiam aliquod avere pro privata mea utilitate pro facienda conventione cum Imperatore* F. *vel aliqua perſona, vel Civitate recipienda in noſtra Societate. Et quamdiu diſcordia durabit inter Imperatorem* F. *dictum ex una parte, & Veneciam & Civitates Marchiae & Lombardiae & Romaniae, & omnes, qui ſunt in hac Societate, vel erunt ex altera. Non ibo ad ipſum Imperatorem* F. *vel ad alium pro eo, nec nuntium nec literas mittam vel mitti faciam, niſi conſilio vel parabolâ omnium Rectorum jam dictarum Civitatum vel majoris partis. Nec de cetero jurabo, me eſſe caput alicujus Companiae, nec ſub capite jurabo, niſi parabolâ & conſilio omnium Conſulum meae Civitatis, Communis, vel majoris partis. Et ſi factum habeo, non ultra procedam ex eo contra praeceptum ſupraſcriptorum Conſulum mihi per debitum ſacramenti jam factum. Nec in conſilio ero vel facto, ut aliquid ſupradictorum fiat, niſi praedicto modo. Et ſi ſcivero aliquem facere velle vel feciſſe contra hoc ſtatutum, bonâ fide probibebo, ne faciat; & quod factum erit, infra octo dies, poſtquam ſcivero, ipſis Conſulibus manifeſtabo omnibus illis vel majori parti, qui erunt in Civitate.*

Taliter jurat Comes Azo Conſul Brixiae, *& Rector Societatis Civitatum: Albertonus Conſul* Cremonae *& Rector Civitatis: Maladobatus Conſul* Parmae *& Rector Civitatis: Ugucion Poteſtas* Mantuae *& Rector Civitatis: Jantonus Mantecacius Conſul* Placentie *& Rector Civitatis: Rocerius Marzellinus Conſul* Mediolani *& Rector Civitatis: Albertus-Malberti Conſul* Regii *& Rector Civitatis: Arloctus Conſul* Mutinae *& Rector Civitatis: Hoſpinellus Conſul* Bononiae *& Rector Civitatis: Septivivi Conſul* Arimini *& Rector Civitatis.*

(*a*) *Tria haec vocabula* pro damno Societatis *deſunt in Codice MSto Bononienſi.*
(*b*) *In Codice Bononienſi:* priuſquam intrabunt in Conſulatu,

tis. Hi omnes juraverunt pro ſe & Communi ſuarum Civitatum cuſtodire & conſervare, & ab omni homine defendere ſtatum & honorem & rationes & bonos uſus Civitatis Cremonae & ejus Epiſcopatus. Haec omnia jurant Cremonenſes aliis Civitatibus, & aliae Civitates inter ſe, exceptis his quae dicuntur pro Caſtro Cremae, quae non jurant aliae Civitates inter ſe, ſed Cremonenſibus tantùm jurant. Et inſuper homines ſupraſcriptae Civitatis Cremonae, & eorum poſſeſſiones in ſuo Epiſcopatu & noſtro ſimiliter obſervare & defendere bonâ fide & ſine fraude. Et ſimiliter juraverunt, quod ſi quis homo, vel ſi qua gens Caſtrum Cremae, vel municionem aliquam inter Aduam & Olium ſine permiſſu omnium Conſulum Civitatis Cremonae, qui tunc erunt, & ſine permiſſu totius Credentiae, quae tunc erit, vel majoris partis Credentiae ſupraſcriptae Civitatis, & parabolâ datâ ab omnibus his in publica Concione Cremonae, & publice edificare voluerit, nos ſecundùm eorum voluntatem, & noſtram poſſibilitatem, ſi ſupraſcriptum Caſtrum aedificatum fuerit, ipſis Cremonenſibus adjutorium dabimus, ut deſtruatur, & ne fiat, omnino prohibebimus. Et ſi ſupradictum Caſtrum vel municio aliqua fuerit aedificata aliter, quàm ſupra legitur, nos ſine fraude vivam guerram faciemus, nec pacem faciemus ſine permiſſu & parabola nobis eodem modo datâ, ut ſupra legitur. Et non recipiemus aliquem hominem, qui fuerit de Caſtro Cremae vel qui per Cremenſes diſtringebatur, vel aliquem, qui ſit de Epiſcopatu Cremonae, vel qui per Cremonam diſtringebatur. Et ſi in ea Civitate vel Diſtricto eſt vel erit, & a Conſulibus Cremonae nuncio vel ſigillo publico mihi requixitum fuerit, de mea Civitate & meo Diſtricto infra quindecim dies poſtquam requixitum fuerit, expellam, nec ibi habitare amplius permittam. Et ſi aliqua offenſio inter nos & ipſos Cremonenſes evenerit, vel (c) *a decem annis retro venit per aliquem noſtrorum infra quadraginta dies dampnum ſi evenerit, vel evenit, reſtaurare faciemus, caput tantùm, poſtquam nobis requixitum fuerit a Conſulibus ſupraſcriptae Civitatis vel Nuncio vel ſigillo publico, ſacramento ejus diſcernendo, qui dampnum paſſus fuerit; & ſecundùm omnes terminos & parabolas datas dampnum reſtaurari faciemus, vel niſi remanſerit juſto Dei impedimento: quo tranſacto infra octo dies attendere faciemus. Nec offendemus vos vel res veſtras per nos, nec cum aliqua perſona, nec cum rebus vel perſonis: vel ſi aliqua perſona vel gens vos offendere voluerit per noſtram terram, vel per noſtram aquam, bonâ fide & ſine fraude prohibebimus. Et ſi de poſſeſſione vel debito querimonia nobis evenerit, praedicto modo & praedicto ordine attendere faciemus de debito ſine uſuris, de poſſeſſione ſine fructibus. Et hanc pacem & concordiam tenebimus uſque ad quadraginta* (d) *annos, & in omni decimo anno praedicta ſacramenta renovare faciemus, ſi requixitum fuerit a Conſulibus ſupraſcriptae Civitatis Cremonae, qui tunc erunt. Et omnes homines noſtrae Civitatis omnia ſupraſcripta jurare faciemus a quadraginta annis infra, & a quindecim ſupra uſque ad duos menſes. Et haec omnia ſupraſcripta bonâ fide & ſine fraude obſervabimus. Et omnes ſupraſcripti juraverunt Societatem Marchionis tenere & obſervare & bonâ fide guerram facere inimico vel inimicis ſupraſcriptae Societatis ſecundùm preceptum omnium Recto-*

(c) *Codex Bononienſis habet:* vel a viginti annis retro evenit.
(d) ad ſexaginta annos. *Ita & infra.*

Rectorum Civitatum vel majoris partis. Et jurant ſervare, ſi quid additum fuerit conſilio Cremonenſium Rectoris, & communi conſenſu omnium aliarum Civitatum Societatis, vel majoris partis Rectorum.

Actum Mutinae in Dominorum Cardinalium *praeſentia* Ildebrandi *videlicet &* Tudini, *&* Albergoni Regini Epiſcopi, *Petri* (e) *de Malagula, Johannis Forceluti, Martini Permanecli de Cremona, Guilielmi Siccamelega de Placentia,* (f) *Raimondini de Magreta, in plena Concione.*

Scribit Sigonius, Mutinenſi huic conventui interfuiſſe *Hildebrandum Craſſum Epiſcopum Mutinenſem*, & *Albergonum, Cardinalem utrumque*, Legatos huc ab Alexandro III. miſſos. At heic Sigonium meum diligentia ei alioqui familiaris defecit. Duos ille Cardinales in hiſce Actis memoratos vidit, ſed quales ii forent, minime animadvertit. Siquidem praeter Hildebrandum revera Cardinalem, *Albergonum* quoque, ſive *Albriconum* Regienſem Epiſcopum, quem *Albericum* perperam Ughellius appellat, Cardinalium Romanorum catalogo incaute inſcripſit. Sed excidit ei hoc in loco TUDINUS, diſerto vocabulo in ipſa Charta memoratus, nempe *Theodinus Cardinalis* tituli Sancti Vitalis, vir eo tempore celebratiſſimus, cujus mentio eſt in Spicilegio Ravennate Part. II. Tomi II. Rer. Italicar. Pag. 540. & apud alios Hiſtoricos. Hic alter fuit e duobus Pontificiis Legatis Cardinalibus, non autem *Albriconus* Regienſis Epiſcopus, qui & ipſe aderat, ſed nunquam Cardinalitiam dignitatem cum Epiſcopali conjunxit. Et ne illud quidem, quod Sigonius habet de Hildebrando *Mutinenſi Epiſcopo*, ſat certis fundamentis niti opinor. Eo enim Anno Eccleſiae Mutinenſi praefuit *Henricus Epiſcopus*; quem aut e vivis ſublatum, aut oneri cedentem, aut abjectum, proxime excepit *Hugo Epiſcopus* eodem Anno, aut ſubſequenti electus. Hildebrando illi Cardinali, durante Schiſmate cura quidem & regimen Mutinenſis Eccleſiae commiſſa fuit; at illum revera Epiſcopum Mutinenſem fuiſſe nulla, quae adhuc viderim, monumenta teſtantur. Ceterum antea *Societas Lombardorum* propriam tantummodo tutelam in ſuis foederibus praeferebat, volebatque illaeſam *fidelitatem Imperatoris*. At heic ſine ulla tergiverſatione ab eo diſcedit, atque ipſum ejurat, hoſtemque decernit. Eum nempe uti depoſitum, atque anathemate perculſum ab Alexandro III. Papa jam tandem omnes exſecrabantur. Poſt duos annos, Anno videlicet MCLXXV. ab obſidione Alexandriae repulſus Fridericus, & ſubſequenti a Mediolanenſibus viriliter repreſſus, quum res ſuas difficili in loco eſſe perſpiceret, ſive ſincero, ſive fraudulento conſilio uſus, Cremonenſium Conſulibus inter ipſum & Langobardos pacis ſemina ſpargentibus, conſiliis concordiae aures praebere viſus eſt. Itaque de arbitris deligendis ad agendum de pace convênit inter ipſum Auguſtum, & foederatas Urbes. Acta verò nobis ſervavit vetuſtiſſimum Regeſtum Mutinenſis Reipublicae, quae nunc lucem expoſcunt.

Com-

(e) de Malongula,
(f) Teuzuni Aurificis,

Compromiſſum Friderici I. Imperatoris & Civitatum Langobardicarum, in arbitros ad pertractandam pacem atque concordiam, Anno 1175.

De Compromiſſo facto inter Dominum Imperatorem Fredericum & Lombardos in certo numero hominum.

IN *nomine Domini. Talis concordia facta eſt inter* Dominum Federicum Dei gratia Romanorum Imperatorem & Lombardos & Marchianos & Venetos atque Romaniam, & omnem eorum Societatem *tam locorum quàm perſonarum, quod tres perſone debent eligi a parte Domini Imperatoris, & tres ex parte Civitatum, que perſone viſis litteris miſſis ab Imperatore Conſulibus Cremone, & litteris a Conſulibus Civitatum datis Conſulibus Cremone Poncio vel aliis ſociis de pace & concordia Imperatoris & ejus partis & Civitatum omnium & earum partis, debet jurare, quod bona fide & ſine fraude viſis ſupradictis litteris concordiam facient inter Imperatorem & ejus partem & Lonbardos & eorum partes, neque amore neque timore neque odio vel ullo alio modo permittent, quin ex utriuſque litteris extrahentur ea, quae eis videantur ſuperflua & incongrua; adjungent ea, quae eis videantur neceſſaria & magis utilia & congrua ad pacem & concordiam inter Dominum Imperatorem & Lombardos & Civitates, & omnem ſuam Societatem confirmandam & tenendam. Et Imperator & ejus Curia & Civitates, & eorum partes, debent facere ſecuritatem in arbitrio praedictorum ſex electorum ſtare; & ſi diſenſerint in aliquo, arbitrio Conſulum omnium Cremonae ſimiliter ſtare. Et iſti ſex debent arbitrari predicta uſque ad medium Madium. Et ſi diſenſerint in aliquo, tunc Conſules om*- A *nes Cremone debent predicta arbitrari de eo, de quo diſenſerint uſque ad quindecim dies; & Imperator ſtatim debet facere pacem omnibus Civitatibus, & earum Societati oſculo pacis interveniente, & ut ita firmum teneatur a Civitatibus, decem homines de unaquaque Civitate debent jurare, quod ita firmum ſit, & habeant ab ipſis omni*- B *bus Civitatibus: & ipſi decem tales, quales Imperator elegerit, debent eſſe & facere fidelitatem Domino Imperatori, & filio ejus* Henrico Regi: *Vaſſallus ſicut Vaſſallus, Civis ſicut Civis. Et* Comes Savoje, *& ceteri Principes Imperatoris, concordes fuerunt cum* Domino Ecilino *& cum Conſulibus Civitatum & aliis Sapientibus Civitatum* C *ibidem exiſtentibus, quod quidquid juretur aut fiat a parte Lombardorum & ejus Societatis non debent eſſe alicujus momenti, nec debent obeſſe alicui, niſi concordia & pax facta fuerit ab Imperatore & ejus parte omnibus Civitatibus & locis & perſonis* Societatis Lombardie, Marchie, Venecie, Romanie. *Et iſti tunc de unaquaque Civitate ju*- D *raverunt ita attendere & firmam tenere. De* Mediolano *Ubertus de Landriano: de* Brixia *Albricus de Cauriano: de* Verona *Vivianus Advocatorum: de* Placentia *Guilielmus: de* Terviſio *Gerardinus de Campo Sancti Petri: de* Vicentia *Guazo filius Guazonis Poteſtas: de* Bergamo *Ubertinus de Carcere Poteſtas: de* Parma *Niger Craſſus Poteſtas: de* Laude *Lanfrancus: de*

Ver-

Vercello *Johannes Benedictus : de* Tertona *Caſſianus : de* Novaria *Petrus Cavallacius : de* Regio *Albertus de Bonezo : de* Ferraria *Guidoctus : de* Alexandria *Succus de Strata Conſul, & Dominus Ecilinus, & Dominus Anſelmus de Dovaria, Rectores Lombardie. Et hec omnia facta ſunt & ordinata in concordia Principum Electorum a Domino Imperatore : hii ſunt* Colonienſis Archiepiſcopus *frater Imperatoris*, Comes Savoje, Otto Palatinus Comes, Enricus Guertius, Cancellarius Imperatoris. *Ipſi verò, qui capti ſunt ab utraque parte, debent reddi. Et hoc actum & patratum & ſtatutum fuit die Mercurii, qui fuit XV. exeunte Aprili, in territorio Papie, in campo ſubtus Muntebellum inter exercitum Imperatoris & Lonbardie.*

Alterâ verò die Jovis, qui fuit * *XIV. exeunte Aprili, in Curia Imperatoris, Ubertus de Clemento Conſul Papie per ſe, & verbo Ranerii de Sancto Nazario & Carboni Truvamal, Conſulum Papie per ſe omnes & pro aliis ſuis ſociis Conſulibus Papie, & toto Communi Papie juravit tenere & habere firmam treuguam in perſonis & rebus omnium Alexandrinorum, ideſt illius loci, quem* Paleam *vocant, hinc uſque ad medium Menſem Junii. Hoc idem juravit* Marchio Gulielmus Montisferrati *per ſe & per ſuos filios, & omnes perſonas, quas mittere aut trahere ſine fraude poteſt. Teſtes qui aderant, fuerunt* Otto Comes Palatinus de Guitilibach, Marchio Enricus Guercius, Ubertus de Inciſa, *Dominus Ecelinus de Arnaria, Marcius de Caſtello, Vivianus Advocati Conſules Veronae, Male-adobatus de Parma, Sylus Judex Papie, Adam Fantolinus Notarius in campo exercitus Imperatoris: erat enim ſub Caſtro Montisbelli in territorio Papie. Item in eorumdem pre-*

* Legendum XVI.

A *ſentia, &* Archiepiſcopi Colonienſis, *&* Treverenſis Archiepiſcopi, Comitis Uberti de Savoja, *& Garzapanis, Capitis-lupi de Terviſio & Cancellarii,* Comitis Schenelli, *Girardini de Campo Sancti Petri, & aliorum multorum in Curia Imperatoris, idem Dominus Imperator fecit pacem oſculo interveniente* Domino Ecilino, *&* Anſelmo B de Dovaria, *vice & nomine omnium Civitatum, & Locorum, & perſonarum Societatis Lonbardiae, Marchie, Venecie, & Romanie: & ita ut ſupraſcriptum eſt, treugam Alexandrie conſtituit. Negocium Alexandrie, & de tota ea diſcordia, que inter Lombardos, & ipſum Imperatorem eſt, & de emendatione, debet remanere in arbitrio il-* C *lorum ſex Electorum, qui electi ſunt vel electi erunt. Et ſi diſenſerint in aliquo, arbitrio omnium Conſulum Cremone de eo, de quo diſenſerint.......*

Factum in territorio Papie infraſcriptis locis, Anno a Nativitate Domini Milleſimo Centeſimo Septuageſimo Quinto, Imperante Federico, Anno Imperii ejus Vigeſimo, Indicione Octava.

D *Ego Fantolinus Notarius* Domini Guelfonis Ducis, *& ab Imperatore Federico confirmatus poſtea, rogatus praedictis interfui, & juſſione Conſulum & Rectorum Lombardie & Marchie & Romanie ſcripſi.*

Ego Petrus Domini Federici Imperatoris Notari. autenticum hujus exempli vidi, legi, & ſic in eo continebatur, E *ſicut in hoc legitur exemplo preter literas plus minuſve, & hoc exemplum ſcripſi.*

Enricus Guercius *fecit ſecuritatem per manum & oſculum, quod* Imperator Federicus *tenebit firmam treuguam* Alexandrinis *uſque ad medium Junium. Et illud idem fecit* Comes Savoje: *& ita ſi non tenuerit Imperator, quod venient & mittent ſe in carcerem ad*

Ver-

Vercellas in poteſtate Lonbardorum. Otto Palatinus Comes, & Cancellarius *illud idem ſecerunt de treugua tenenda ab Imperatore oſculo & pace, excepto quod non debent ſe mittere in carcerem Lombardorum*.

In irritum brevi abiere ejuſmodi experimenta concordiae: neque enim a propoſito vel tantillum ſe dimoveri ſinebat Imperator, vir imperterriti & conſtantiſſimi ubique animi. Fortaſſis etiam animo non ſatis ſincero negotia Pacis pertractabat, quum ſubſidia a tempore atque ab amicis ſperaret, ut reluctantes populos attereret. Verùm proxime ſequenti Anno MCLXXVI. fractus, ux dixi, a Mediolanenſibus, eorumque feoderatis, tantâ aerumnarum procellâ concuſſus eſt, ut ad Pacem tandem conquirendam adactus fuerit, poſtea Anno MCLXXVII. Venetiis celebratam. Ad eam invitati Longobardi, quae pacta ab Imperatore peterent, quive tunc uno foedere contra ipſum decertarent, palam facient Acta ſubſequentia in Tabulario Mutinenſis Reipublicae adſervata. Sigonius, cui ignota minime fuerunt, ea pertinere arbitratus eſt ad Annum MCLXXXIII. & ad Pacem Conſtantiae eo tempore firmatam. Sed quum aperte foederati heic ſe optare fateantur, ut Fridericus *habeat pacem & concordiam cum ſacroſancta Romana Eccleſia, & ejuſdem Eccleſiae Pontifice Alexandro*, nemo non videt, referenda haec eſſe ad Annum MCLXXVII. & conſtituta fuiſſe, antequam Pax Veneta concordiam invexerit inter Alexandum III. Papam & Fridericum I. Auguſtum. Accedit, Pontificem ipſum Anno MCLXXXI. diem clauſiſſe extremum, ac propterea reluctante Chronologià haec trahi ad Annum MCLXXXIII. Sed en tandem Acta ipſa.

Foederatorum contra Fridericum I. Auguſtum petitiones praeviae ad pacem cum eo poſtea Venetiis ſtabilitam: Anno 1177.

Petitio Rectorum Lombardiae & Marchiae atque Veneciae & Romaniae a Domino Imperatore.

In *nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti*. Societas Lombardiae & Marchiae & Romaniae & Veronae & Veneciae optat atque deſiderat habere pacem & concordiam & gratiam Domini F. Imperatoris, *hoc modo, videlicet; ut* Dominus Imperator habeat pacem & concordiam cum ſacroſancta Romana Eccleſia, *omnium fidelium matre*, & ejuſdem Eccleſiae ſuo Pontifice Domno Alexandro. *Et nos Civitates, ſcilicet* Cremona, Mediolanum, Lauda, Pergamum, Ferraria, Brixia, Mantua, Verona, Vicentia, Padua, Tarviſium, Venetia, Bononia, Ravenna, Ariminum, Mutina, Regium, Parma, Placentia, Bobium, Terdona, Alexandria, Vercelle, Novaria, Opizo Marchio Malaſpina, Comes de Bertenore, Ruffinus de Trino, *& omnes Caſtellani & perſone, qui ſunt in unitate Eccleſie Dei & noſtrâ, volumus facere Domino Imperatori F. acceptâ ab eo pace*, omnia, quae anteceſſores noſtri a tempore mortis Poſterioris Henrici Imperatoris anteceſſoribus ſuis ſine violentia vel metu fecerunt. *Si de*

hoc orta ſuerit queſtio, quod predicte Civitates, Marchio, & Comes, & ſingule perſone omnes hujus Societatis, vel loca, vel anteceſſores noſtri ejus anteceſſoribus a praedicto tempore fecerint ſine violentia vel metu, hoc declaretur ſub juramento per Conſules illius Civitatis, cum qua queſtionem habuerit. Si cum Marchione, vel Comite, vel alia perſona ejuſdem Societatis nominata vel non nominata, vel loco contentionem habuerit, hoc declaretur per Conſules illius Civitatis, de cujus Comitatu vel Epiſcopatu fuerit. Et ſi de cetero ambe partes ſuper his contente, & totum hoc, quod preſate Civitates & loca & Marchio & Comes & cetere perſone modo tenent, ut a ſupraſcripto tempore tenuerunt, liberè & quietè teneant. Et nominatim Conſulatum more ſolito habeant, ſub quo homines cujuſque Civitatis vel Comitatus ad juſticiam faciendam ſe diſtringant. Et fodrum & coltam preſtent & omnia alia more Civitatum faciant. Et reſtituat ipſe Dominus Imperator omnes poſſeſſiones & omnia jura Civitatibus & locis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & Abbatibus, & ceteris Clericis noſtrae partis, & Marchioni, & Comiti, & Ruffino, & omnibus aliis perſonis Societatis quae habuerunt. Caſſatis omnibus privilegiis & Cartis & Datis & Inveſtituris in aliquam Civitatem vel locum, ſeu perſonam, de his collatis. Et hec ab ipſo Domino Imperatore perpetuò ſerventur; & caſſatis omnibus conventionibus & datis & cartulis, quae aliqua ſupraſcriptarum Civitatum vel perſonarum, ſeu aliquis locus cum eodem Imperatore vel ejus Nuntio fecit, niſi Civitas ulla vel locus ſive perſona conventionem vel datum ſeu cartulam ſponte ſervare voluerit. Item Dominus Imperator remittat & remittere faciat omnes offenſas, omnia maleficia, que aliqua predictarum Civitatum, vel aliquis locus vel Marchio ſive Comes, aut aliquis Clericus vel Laicus quocumque tempore, quacumque occaſione, ei vel Imperio vel alicui ſue partis fecerit. Et liceat predictis Civitatibus & locis & perſonis munitiones Civitatum & Caſtrorum, & eadem Caſtra habere & tenere & meliora facere, & nova edificare & reficere, ſalvis conventionibus & concordiis Cremone, & aliarum Civitatum & perſonarum & locorum inter ſe factis; & Alexandriâ in ſuo ſtatu, reſtitutis poſſeſſionibus Oberto de Foro, & ſuis convicinis omnibus; perpetuò permanente.

Denique Civitates petunt ſuper omnibus in perpetuum obſervandis, quod Dominus Imperator cum omnibus, qui in exercitu ſunt, eiſdem Civitatibus & locis & perſonis univerſis Societatis tam Clericis quàm Laicis pleniſſimam ſecuritatem faciat. Et ut liceat Civitatibus, Domini Imperatoris permiſſu, & aliis omnibus Societatis, eamdem Societatem firmam tenere; & juramenta quaecumque voluerint inter ſe facere & renovare, & ſemper in unitate Eccleſie permanere. Ut ſi quando Imperator vel ejus Succeſſor, aut alius contra hanc concordiam venire tentaverit, poſſint Eccleſiam manutenere, & ſe viciſſim adjuvare & defendere. Item volumus, ut ſententiae uſque modo a Conſulibus Civitatum ſeu locorum ſive a predictis perſonis vel Rectoribus late, nec appellatione ſuſpenſe, vel ſi ſuper cauſam appellationis late fuerint, firma permaneant: & ut de criminibus jam commiſſis criminalis accuſatio non fiat. Captivi quoque hinc inde abſolvantur & reddantur. Hec ſunt ea, que intelligimus, Dominum Imperatorem habere debere, & anteceſſores ſuos habuiſſe: ſcilicet Fodrum Regale & conſuetum, & conſuetam Paratam, cum vadit Romam, gratiâ accipiendae Coronae. Et debet habere

habere quietum & conſuetum tranſitum, & ſufficiens mercatum. Et tranſeat pacifice, ita ut in Epiſcopatu vel Comitatu aliquo fraudulentam moram non faciat: & fidelitatem a Vaſſallis recipiat, omni offenſione remiſſâ. Vaſſalli etiam expeditionem ei faciant, ſecundùm quod ſoliti ſunt, & eſt antiqua conſuetudo, cum pergit Romam, causâ accipiendae Coronae. Regalia verò, que per eum vel anteceſſores ejus tam a Clericis quàm Laicis fuerunt detenta, vel per ipſum ſeu anteceſſores ejus inveſtita, quietè dimittat, nec de cetero impediat. Conſuetudines etiam & comoditates, quas Civitates & omnes de Societate habere conſueverunt in paſcuis, piſcationibus, molendinis, furnis, tabulis Cambiatorum & Negociatorum, macellis domibus, quas habent edificatas in viis publicis vel ſupra vel juxta vias publicas, & eternas conſuetudines antiquas eiſdem Civitatibus & omnibus de Societate quietè habere & tenere permittat. *Si autem de ſupradictis aliqua contentio inter Imperatorem & Civitates vel loca ſive perſonas Societatis orta fuerit, per Conſules Civitatis, cum qua contentio habuerit, vel loca ſeu perſonas ſui Comitatus, ſecundùm mores & conſuetudines Civitatis & loci decidatur, jurejurando praeſtito ab ipſis Conſulibus, quod mores & conſuetudines tam Imperatori quàm Civitati vel loco ſeu perſone ſervabunt.*

In nomine Domini noſtri Iheſu Chriſti. Archiepiſcopus Colonienſis, *& Gualfredus de Plozaſca, & Rainerius de Sancto Nazario ex parte Imperatoris F. & ex parte Societatis Albertus de Gambara Brixienſis, & Gerardus Piſtus Mediolanenſis, juraverunt ad ſancta Dei Euangelia, quod ſecundùm brevia Imperatoris & Societatis, firmando, addendo, abſtrahendo ſecundùm quod melius eis viſum fuerit, bonâ fide & ſine fraude ad honorem Dei concordabunt ſe,* per quod melius Pax fieri poſſit & teneri inter ipſum, & Lombardos, & Marchiones, atque Veneciam, & illos de Romagnola, *qui ſunt de Societate, dehinc uſque ad medium Madium, vel ad alium terminum, conſenſu utriuſque partis datum. Illud idem jurare debet unus de Verona.*

Quod ergo praecipue Langobardicae Civitates ac Principes tunc inſtabant, ut ſibi Fridericus Caeſar indulgeret, in hoc ſitum erat: nimirum ad nihil aliud praeſtandum Imperatori ſe obligatos in futurum eſſe, quàm ei *omnia facere, quae Anteceſſores noſtri a tempore mortis poſterioris Henrici Imperatoris* (hoc eſt Quarti, qui inter Reges Quinctus fuit) *Anteceſſoribus ſuis ſine violentia vel metu fecerunt*, atque ut ſibi illaeſae ſervarentur *conſuetudines & commoditates, quas Civitates, & omnes de Societate habere conſueverunt.* Quae verò Imperatori debita in poſterum forent, apertioribus verbis infra explicant; *ſcilicet Fodrum Regale & conſuetum: conſuetam Paratam, quum vadit Romam gratiâ accipiendae Coronae: conſuetum Tranſitum: ſufficiens Mercatum: Fidelitatem a Vaſſallis, & Vaſſallorum Expeditionem.* Porro quod eſt ad *Conſuetudines*, quas ſibi conſervandas petunt Langobardi Populi a Friderico Auguſto, jam vidimus in Diſſertatione XLV. *de Aſſumta &c.* Henricum inter Auguſtos Quartum Anno Chriſti MCXVI. confirmaſſe Mantuano Populo eam *Conſuetudinem bonam & juſtam, quam quaelibet noſtri Imperii Civitas obtinet.* Ita idem Auguſtus *bonos uſus* Cremonenſis Populi ratos habuit. Neque dubito, quin inter haſce Conſuetudines principem locum teneret

neret mos jamdiu invectus regendi A Urbes per Conſules, alioſque Magiſtratus a Populo electos, Comitibus excluſis olim ab Imperatore electis; & juriſdictione, meroque & mixto Imperio fruendi: nam haec omnia invecta jam fuerant ſub Henrico III. Auguſto illius patre. Vide Acta ſubſequentia, & agnoſces quid nomine *Conſuetudinum* ſignificaretur. Et de iiſdem *Conſuetudinibus* mentio quoque eſt in Diplomate Ottonis IV. Auguſti, quod e Regeſto MSto Reipublicae Bononienſis depromtum, publici juris nunc facio.

De Imperatore Ottone confirmante & approbante Bononienſibus eorum antiquas juriſdictiones & Conſuetudines, Anno 1210.

IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Otto Quartus, *divina favente clementia* Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus. *Conſuevit Imperialis excellentia fidelium ſuorum affectionem, pariterque ſinceram devotionem providâ metiri conſiderationis acie, & juſtis ipſorum inclinata poſtulationibus, multimoda ejus & praeclara ſuae liberalitatis beneficia cum plenitudine gratiae favorabiliter impertiri. Eapropter univerſis fidelibus Imperii tam praeſentis aevi quàm futuri duximus innoteſcendum, quod nos prae oculis habentes purae fidei conſtantiam & dilectionis fervorem, quàm erga nos ſemper habuerunt fideles noſtri,* Ubertus Vicecomes Bononienſium Poteſtas, & ejuſdem Civitatis Commune: *animadvertentes quoque magnifica, quae pro commodo & honore Imperii nobis praeſtare poſſunt obſequia, de Imperiali clementia praedictae Univerſitati damus, concedimus & confirmamus quaecumque habuit & tenuit in juriſdictionibus tam civilium cauſarum quàm criminalium, tam ordinariorum quàm extraordinariorum, & in Officialium creatione, &* ceteris bonis Conſuetudinibus *& tenutis, habitis vel detentis temporibus Anteceſſorum noſtrorum* Friderici & Henrici Romanorum Imperatorum, *quaeve nunc habet & tenet dicta Univerſitas in Civitate Bononiae vel extra in ejus Epiſcopatu. Salvis in ceteris non conceſſis juſtitiis & rationibus tam Imperii, quàm ipſius Civitatis. Statuimus itaque, & Imperiali firmiter ſancimus edicto, ut nulla unquam perſona humilis vel alta, Eccleſiaſtica ſive Secularis, auſa ſit contra hanc Majeſtatis noſtrae donationem, conceſſionem atque confirmationem venire vel praedictam Univerſitatem Bononiae in tenutis ſuis aliquatenus moleſtare. Qui auſu temerario facere praeſumſerit, in vindictam ſuae tranſgreſſionis, auri examinati Libras centum componat, dimidium Camerae noſtrae, reliquum paſſis injuriam. Ad cujus rei certam in poſterum evidentiam praeſens exinde Privilegium conſcriptum, ſigilli noſtri impreſſione juſſimus communiri. Hujus rei teſtes ſunt* Jacobus Taurinus Epiſcopus, Aliprandus Vercellenſis Epiſcopus, Willielmus Marchio Montisferrati, *Willielmus Praepoſitus Aquenſis, Comes Geriorius de Wuirden, Comes Hermannus de Harciſpurc, Rodulphus de Lunſio. Tedericus de Stambic, Cono de Milia, Henricus Camerarius de Tarinpin, Conradus Pincerna de Schinpfen, Monachus de Villa Paſſaguerra, Albertus Structius, Johannes de Pado, Judices Curiae, & alii quamplures.*

Si-

Signum Domini Ottonis Quarti Romanorum Imperatoris invictiſſimi.

Ego Conradus Spirenſis Epiſcopus, Imperialis Aulae Cancellarius ad vicem Domini Tederici Coloniae Archiepiſcopi, & totius Italiae Archicancellarii recognovi.

Acta ſunt haec Anno Dominicae Incarnationis Milleſimo Ducenteſimo Decimo, Indictione XIII. regnante Domino Ottone IV. Romanorum Imperatore glorioſo, Anno Regni ejus XII. Imperii verò I.

Datum apud Vercellas per manum Gualterii Imperialis Aulae Protonotarii III. Kalendas Julii.

A Quae petierint Langobardi, jam vidimus. Verùm Fridericus in ſuo propoſito conſtans tantâ arte negotia cum Alexandro III. Summo Pontifice pertractavit, ut cum ipſo Pacis pacta Venetiis percuſſerit, & Inducias tantùm Lombardis eorumque Foederatis conceſſerit. Quam ob cauſſam de Alexandro Papa non leviter B conqueſti ſunt Populi iidem, ut ſupra ajebam. Accipe nunc monumentum pertinens ad ejuſmodi Induciarum negotium, quod Bononienſis Chartophylacii membranis acceptum refero.

De Tregua pertractata inter Imperatorem & filium ejus Henricum ex una parte, & omnes Lombardos ex altera, Anno 1177.

INter Dominum Imperatorem *& partem ſuam*, Cremonam, Papiam Januam, Terdonam, Aſti, Albam, Taurinum, Ypoream, Vintimiliam, Savonam Albingam, Caſale Sancti Euaſii, Montem Velii, Imolam, Faventiam, Ravennam, Forum Livii, Forum Pompilii, Ceſenam, Ariminum, Caſtrocarum, Marchionem Montisferrati, *& filios ſuos, & cum omni Terra, quam tenent* Comites de Blanderato, *cum omni terra ſua, quam tenent* Marchiones de Vaſto, *cum omni terra ſua, quam tenent* Marchiones de Buſco, *cum omni terra ſua, quam tenent* Comites de Lomello, *cum omni terra ſua, quam tenent, & cetera Loca nominata & innominata, & ceteras Perſonas nominatas & innominatas, quae ſunt in parte Imperatoris, &* Societatem Lombardorum, *videlicet* Venetiam, Tarviſium, Paduam, Vincentiam, Veronam, Brixiam, Ferrariam, Mantuam, Bergamum, Laudum, Mediolanum, C Cumas, Novariam, Vercellas, Alexandriam, Carſinum, & Belmontem, Placentiam, Bobium, Opizonem Malaſpinam, Parmam, Regium, Mutinam, Bononiam, Homines de Sancto Caſſiano, & Docciam, *& cetera loca & perſonas Epiſcoporum, Clericorum & Laicorum* Lombardiae, Exarchatus, Romagnolae, *quae ſunt in Societate* D *Lombardiae, cum omnibus quae habent & tenent, Treuga conſtituta eſt ab iſtis Kalendis Auguſti uſque ad ſex annos, quae ſic firmabitur. Dominus Imperator faciet jurari in anima ſua, & filius ſuus* Henricus Rex *ſimiliter, & Principes Alamanniae jurabunt, qui praeſentes ſunt, &* Guarſendonius, *& Marchio Montisferrati & filii ſui, &* E *Marchiones de Vaſto, & de Buſco, & Comites de Blandrato, & de Lomello, & conſules Cremonae, & Papienſes, & Credentiae ipſorum, & unus in publica concione, in animabus Populi ex mandato ipſius Populi. Idem fiet in aliis Civitatibus, quae ſunt ex parte*

Domini

A *Domini Imperatoris, quod videlicet bonâ fide, ſine fraude & malo ingenio praedictam Treugam obſervabunt praedictis Civitatibus & locis & perſonis nominatis & non nominatis praedictae Societatis: ita quod uſque ad ſex annos non offendent eos per ſe vel per alios in perſonis vel rebus quas habent vel tenent. Continebitur etiam in juramento, quod Homines Societatis & eorum res, ſecuri ſint in terra Imperatoris ſicut tempore pacis: & e converſo Cremonenſibus quoque & Papienſibus cum aliis Civitatibus, locis, & perſonis de parte Imperatoris eadem fiet & obſervabitur ſecuritas a Societate Lombardiae. Securos autem tempore pacis ſic intelligimus, ut bona fide abſtineant Imperator & ſui ab injuriis perſonarum Societatis & damno rerum. Similiter Societas abſtinebit ab injuriis perſonarum & damno rerum Partis Domini Imperatoris. Similiter Conſules Civitatum Societatis & credentiae earum, & quinquaginta homines Civitatis, in quantum erunt credentiae, & Poteſtates Civitatum, in quibus erunt Conſules, & unus ſimiliter in anima Populi cujuſcumque Civitatis, & Opizo Malaſpina & filius ejus jurabunt, ſe obſervaturos praedictam Treugam Domino Imperatori & Civitatibus & locis & perſonis, quae ſunt ex parte Imperatoris. Ad obſervationem autem Treugae, de ſingulis Civitatibus utriuſque partis, & de terra Marchionis Montisferrati, duo eligentur, qui jurejurando firmabunt, quod bona fide dabunt operam ad obſervandum Treugam, etſi qua Civitas vel perſona infregerit. Et quod bonâ fide dabunt operam efficacem ad emendandum intra quadraginta dies, niſi prorogaretur de conſenſu partium. Juramento autem Conſulum credentiarum Populi & Poteſtatum, & quinquaginta bonorum hominum, qui jurabunt, Marchionum & Comitum, continebitur, quod bonâ fide & efficaciter jurabunt ad haec ut Treuga emendetur infra praedictum tempus, ſi contigerit, quod aliqua praedictarum Civitatum vel locorum vel perſonarum, quae ſunt ex parte Societatis offenderit aliquam Civitatem, locum, vel perſonam, quae ſunt ex parte Imperatoris, & non fuerit emendatum per Treugarios, qui ad hoc electi ſunt, Imperator*

B *vel alii, qui ſunt ex parte ſua, non propterea frangant Treugam, ſed Civitates Societatis & alii de Societate ponant ea ſub banno juxta arbitrium Treugariorum. Si verò Civitas, locus, vel perſona ex parte Imperatoris fregerit Treugam adversùs Civitatem vel locum vel perſonas Societatis, non ob hoc Treuga frangatur, ſed ſimiliter emendabitur.*

C *Si verò aliqua Civitas, locus vel perſona offenderit aliam Civitatem, locum, vel perſonam ejuſdem Civitatis, Imperator vel ſui non ſe intromittent. Idem ſervetur in Parte Imperatoris. Imperator verò uſque ad ſex annos praedictos non compellet aliquem Clericum vel Laicum praedictae Societatis jurare ſibi fidelitatem, nec ſententiam dabit,*

D *nec faciet dari in aliquem praedictae Societatis pro fidelitate & ſervitio ſibi non exhibito, vel Inveſtitura ſibi non petita infra praedictum tempus Treugae. Praeterea nullum locum vel perſonam praedictae Societatis trahet ad judicium tempore Treugae pro praeteritis negotiis.*

E Deinde Fridericus haſce Inducias ſe ſervaturum ſacramento pollicitus eſt, quod ſecundùm morem juſſit pro ſe praeſtari per Henricum Comitem de Dedo. Haec omnia Auctor Vitae Alexandri III. Summi Pontificis Tomo III. pag. 471. Rer. Italic. commemoravit. Ego verò tabulas proferam ex eodem Bononienſis Reipublicae Archivo depromtas.

Friderici I. Auguſti jusjurandum de obſervandis in ſexennium Induciis Societati Lombardorum, Marchiae, & Romaniae, Anno 1177.

ANno *a Nativitate Domini Milleſimo Centeſimo Septuageſimo Septimo: imperante* Imperatore Frederico, *Anno Imperii ejus vigeſimo tertio, Indictione X. die Lunae, qui fuit Primus Auguſti, in Palatio Gradenſis Patriarchae, in praeſentia* Cardinalium, *videlicet* Domini Willielmi Epiſcopi de Porto, Epiſcopi Hoſtiae Domini Hiacynthi, Domini Petri de Bona, Johannis de Neapoli, Arditionis de Pladana, Domini Conradi, Domini Manfredi de Lavagna, *& aliorum Cardinalium multorum*, Domini Raynaldi Cardinalis Epiſcopi de Salerno, *&* Comitis Rogerii de Apulia, *&* Dominici de B ici Patriarchae de Aquileja, Domini Patriarchae de Grade, Epiſcopi Paduae, Johannis Epiſcopi Mantuae, Epiſcopi Brixiae Papiae, Domini Albericonis Epiſcopi de Regio, Domini Bonifacii Epiſcopi de Novaria, Domini Wale Epiſcopi de Aqui, Epiſcopi de Taurino, Electi de Aſte, Epiſcopi de Ramene, Epiſcopi Placentiae, Oderici Epiſcopi de Tarviſio, Epiſcopi de Ceneda, Domini Salomonis Epiſcopi de Tridento, *Grande de Verona, & Henrici de Aicardi, & aliorum multorum. Coram* Domno Alexandro ſanctae Romanae Eccleſiae ſummo Pontifice Comes Henricus Dedens, *praeſente* Domino Frederico Romanorum Imperatore, *& ejus verbo juravit in anima Imperatoris, quod ipſe Dominus Imperator obſervabit Treugam Lombardis, cunctis & omnibus perſonis de Societate* Lombardiae, Marchiae, *&* Romagnolae, *ſecundùm quod ordinatum* A *& diſpoſitum eſt a mediatoribus utriuſque partis, & ſecundùm quod continetur in ſcripto, quod apud Cardinales eſt & apud Lombardos in concordia: tenor cujus ſcripti ſuperius legitur. Et quod bona fide daret operam, ut ita ſecundùm quod in eo ſcripto continetur, Treuga attendatur. Et quod faciet Principes Alamanniae, qui cum eo ſunt,* B *jurare illam Treugam, pro ut ſtatutum eſt, tenere, & filium ſuum* Henricum Regem, *& homines Civitatum Lombardiae, & alios, qui ſunt in ejus parte, de partibus Lombardiae faciet jurare, ipſam Treuguam firmam, pro ut in eo ſcripto Treuguae continetur, tenere; & quod bonâ fide dabunt operam, ut teneantur infra hos quadraginta dies: niſi concordiâ Rectorum* C *Lombardiae remanſerit, parabolâ videlicet communiter datâ. Praeterea* Dominus W comannus Magdeburgenſis Archiepiſcopus, Dominus Philippus Archiepiſcopus Coloniae, Chriſtianus Moguntinenſis Archiepiſcopus, Arnoldus Treverenſis Archiepiſcopus, Conradus Electus Wormatiae, Gottifredus Imperialis Aulae Cancellarius D *jurarunt unusquiſque pro ſe bonâ fide obtinere Treuguantibus de Societate Lombardiae, Marchiae, & Romagnolae, prout per mediationes utriuſque partis ordinatum eſt eo in ſcripto, quod apud Lombardos eſt, & apud Cardinales continetur; tenor cujus ſcripti ſuperius legitur. Et ita per bonam fidem ſervare, & quod* E *bonâ fide darent operam, ut ſervaretur.*

Factum in Venetiis ſupraſcripto loco.

Ego Fatolinus Notarius Domini Welphonis Ducis, *& ab Imperatore Friderico*

derico confirmatus, poſtea rogatus, praedictis omnibus interfui & ſcripſi.

Ad haec quia non ſatis ſibi caverant Lombardi pro Inveſtituris Feudorum, quae durantibus Induciis expetendae forent, ab Imperatore deinde impetrarunt cautionem de crimine nemini eam ob cauſſam deinceps inferendo. Itaque hoc etiam monumentum addo, ex eodem Tabulario Bononienſi deſcriptum.

De Friderico I. Imperatore, qui promiſit Lombardis & omnibus de ſua parte, ſe non judicaturum eoſdem, nec Feudum accepturum eiſdem propter fidelitatem & ſervitium non praeſtitum, & Inveſtituram non petitam, Anno 1177.

IN nomine Domini: amen. Anno Dominicae Incarnationis Milleſimo Centeſimo Septuageſimo Septimo, die Veneris, qui eſt XI. Kalendas Novembris, Indictione X. In praeſentia Domini Magiſtri de Palatio, Dei gratiâ ſanctae Brixienſis Eccleſiae Canonici, & Guillielmi Oriani Judicis ejuſdem Civitatis, & Oprandi de Sancto Alexandro Pergami, & Guillielmi Burri, & Ariprandi Judicis, Mediolani Conſulum, & Guillielmi Graſſi ejuſdem Civitatis, & Jannoni Buttaemattae, Conſulum Placentiae, Bogorii & Sacci & Ribaldi de Gezo, Conſulum Alexandriae, & Uberti de Fodro ejuſdem Societatis. Dominus Albertus de Summa, Dei gratiâ ſanctae Romanae Eccleſiae Subdiaconus & Apoſtolicae Sedis Legatus, ſicut in Literis ejuſdem Apoſtolici Alexandri, *a me viſis, datis Venetiis in Rivoalto, VI. Idus Octubris continebatur: dedit in manibus Apoſtati Advocati Brixiae, & Alberti de Carate de Mediolano, & Guiſcardi Mugani Placentiae, & Ruffini de Fodro Alexandriae, Rectorum ſuarum Civitatum, & totius Societatis Lombardiae ad ſuam Partem & ad Partem omnium Eccleſiarum & Civitatum, & omnium Hominum & locorum praedictae Societatis, Literas ſigillatas ſigillo Domini* Frederici Imperatoris *quarum tenor talis eſt:*

„ Nos Fredericus Dei gratiâ Romanorum Imperator ſemper Auguſtus. Pro interventu venerabilis patris noſtri Domni Alexandri Papae & fratrum ſuorum Cardinalium, promittimus tam Lombardis quàm Marchianis, & illis de Romania, & reliquis de Societate ipſorum, Vaſſallis noſtris, & iis, qui debent eſſe Vaſſalli noſtri, quod pro fidelitate nobis non praeſtita, vel ſervitio non exhibito, aut de Inveſtitura non petita quamdiu Treugae duraverint, nullum de Societate ipſorum poſt Treugam judicabimus, nec judicari faciemus, nec propter hoc cuilibet de Societate Feudum auferemus.

Hoc actum in Civitate Parmae in Canonica Sanctae Mariae, unde complures chartas fieri uno tenore juſſit.

Ego Albertus de Summa, ſanctae Romanae Eccleſiae Subdiaconus, & Domini Papae Alexandri Nuntius, harum Literarum authenticum, ſigillatum ſigillo Domini Imperatoris, a Domino Papa accepi, & ejus mandato Rectoribus ſupradictis tradidi & ſcripſi.

Ego Oprandus de Sancto Alexandro Cauſidicus, authenticum harum, ſigillo Domini Frederici Imperatoris ſigillatum vidi & legi, nullo addito vel diminuto,

minuto, & ſicut in eo continebatur, ita & in iſto ſcripſi.

Ego Manfredus qui vocor Benbonus, Judex ſacri Palatii, exemplar hujus authentici & tenorem vidi & legi, & ſicut in eo continebatur, ſic in iſto legi & praeter literas plus minus ſcripſi & ſubſcripſi, & rogatu ſupraſcripti Domini Alberti & ſupraſcriptorum Rectorum hanc chartam ſcripſi.

Peractâ Venetâ Pace tranquillitas per omnem fermè Italiam ſubſequuta eſt: ac durante ſexennio pertractatum eſt de Pace ſtabili tandem inſtituendâ inter Fridericum & Lombardos, eorumque Socios. Sed potiſſimùm in A id negotii nervos omnes intenderunt ipſe Auguſtus, iique Populi Anno MCLXXXIII. antequam Induciarum finis eſſet. En ergo Acta praevia ad illam celeberrimam Pacem, quae Anno eodem conſtabilita fuit Conſtantiae. Et primo animadvertendum eſt, ante illam Pacem nonnullas Lombardiae Civitates pro ipſo Friderico B ſemper ſtetiſſe, quales prae ceteris fuere Ticinenſes. Alias verò ab eo in gratiam fuiſſe receptas, priuſquam Comitia Conſtantienſia inſtituerentur. Inter poſtremos hoſce Populos *Dertonenſes* enumero, uti conſtabit e tabulis, ad me ex ea Civitate miſſis.

Charta reconciliationis Friderici I. Auguſti cum Populo Dertonenſis Urbis, Anno 1183.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Haec eſt forma reconciliationis, qua Civitas Terdona *& ejus habitatores ad gratiam Domini Imperatoris redierunt.* Dominus Imperator *per interpoſitam perſonam, ſcilicet per Conradum de Belalus, ſuper animam ſuam fecit jurare, quod Civitas Terdona de cetero non deſtruetur nec per ſe nec per aliquem ſuorum: ſed potius habet eam ſalvare & cuſtodire, necnon perſonas & res eorum Civium bonâ fide & ſine fraude, ad honorem & utilitatem Imperii, & ipſius Civitatis Terdonae. Nec ipſam Civitatem dabit alicui homini: & ſuos Caſtellanos permittet & conſentiet ſubjacere Civitati Terdonae, ſicut Caſtellani Papienſes ſubjacent Civitati Papiae; nec habet eos Caſtellanos Civitati Terdonae auferre nec per ſe nec per alium. Majores exactiones non exiget a Civibus Terdonae & ab Oppidanis, ſed quomodo ipſe exiget a Papienſibus, & eorum Caſtellanis ſecun-* C *dùm quantitatem perſonarum & aeris. Et hoc bonâ fide & ſine fraude. Privilegia verò & donationes, quae quaſve fecit de Civitate Terdonae, vel de Caſtris & Villis & poſſeſſionibus ipſius Epiſcopatus, praeſertim de Serravalle & de aliis, ſine fraude bonâ fide revocat & caſſat, & caſſata non confirmabit. Poſſeſſiones Eccleſiae Terdonae,* D *quas nunc habet & tenet, ſive per ſe ſive per alium non habet auferre. Et faciet Marchionem de Monteferrato quieſcere de Oppido Statiani, ne Epiſcopus de cetero inquietetur a Marchione occaſione datae pecuniae. Et habet jubere Papienſibus, ut de cetero teneant Pacem Terdonenſibus, & ut juvent ſe cum eis de omnibus guerris eorum ſuis ſum-* E *ptibus, & faciant vivam guerram inimicis Terdonae. Et praecipiet Papienſibus, quod remittent omnes ſupraſcriptos Caſtellanos Terdonenſibus, quos noſtrâ remittimus & confirmamus auctoritate. Caſtellanos verò eos intelligimus,*

qui in montanis & planis habitant, praeſertim illos de Copara, de Azano, de Caſtro Novo, de Bagnolo, de Pontecurono, de Puzolo, de Monte Merlino, de Vipegolo, de Bagnara, de Monte Legali, de Belignano, de Faurega, de Gremiaſco, de Monte Acuto, de Dernice, de Monte Ebore, de Merlaſino, de Boligo, de Bruſa-moneca, de Liprando, de Monte Jardino, de Monte Jaro, de Savignone, de Grondona, de Perſio, de Pobleto, de Monte Alto, de Arquada, de Monte Cuco, de Praecipiano, de Serravalle, de Caſſiano, de Statiano, de Brion, de Neva, de Boſco, de Villa, de Olaſca, de Sarzano. Et facit finem de omnibus maleficiis, quae Terdona Domino Imperatori vel ſuis militibus vel praedictis fecerunt; & malum meritum non reddet Terdonenſibus. Marchas, quas olim dabant Terdonenſes, remittit, nec de cetetro eas exiget. Et faciet hominibus de Serravalle finem de omnibus maleficiis, quae erga Dominum Imperatorem vel ſuos fecerunt. Et permittit hominibus Terdonae habere Conſulatum & Macella & Molendina & vias publicas habere & tenere, ſicut permittit Papienſibus, ſicut Conradus Belalus juravit pro Domino Imperatore, & pro ſe, ſic & Principes & Nobiles ſubſcripti juraverunt pro ſe.

Theodoricus Marchio de Landesbe, Florentinus Comes Hollandiae, Bernardus Comes Saxoniae, Conradus de Monteferrato, Recherius Comes de Blanderan, Conradus de Boresbe, Conſtantinus de Berga, Cono de Nunxeberc, Henricus Marſcalcus, Walterius Dapifer, Conradus Pincerna. Inſuper juravit Archiepiſcopus Colonienſis Cancellarius Imperialis, Gotefredus Comes, Henricus de Ditze. In hac autem conventione comprehendit Dominus Imperator, quod Civitas Terdona, & ejus diſtrictus non recipiat aliquem vel aliquos homines, qui de octo Villis infraſcriptis apud Paleam collecti ſunt. Si verò recepti fuerint infra octo dies ab eo die, quo ab Imperatore Federico, vel a Marchione de Monteſerrato vel eorum certo Nuntio requiſiti fuerint, vel a Rege vel a ſuo Nuntio certo eos dimittant vel reſtituant. Sunt autem hae Villae Marenge, Gamondi. Oville, Four, Bergul, Solere, Vagent, Rovere.

Actum Anno Domini MCLXXXIII. Indictione I. Regnante Domino Federico Romanorum Imperatore invictiſſimo, Pridie Nonas Februarii.

Sacramentum fidelitatis a Dertonenſi Populo praeſtitum Friderico I. Imperatori, Henrico Romanorum Regi ejus filio, & Beatrici Auguſtae, Anno 1183.

I*N nomine Domini Jeſu Chriſti. Hoc eſt Sacramentum fidelitatis, quod juraverunt* Conſules Dertonenſes *Ido, Ubertus, & Buſcho, Cives Dertonenſes* Domino Federico Imperatori, *& filio ejus* Regi Henrico, *&* Dominae Beatrici Romanorum Imperatrici Au„ guſtae; Ego juro ad ſancta Dei „ Euangelia, quod ab hac die in antea ſemper ero fidelis Domino „ Federico Imperatori, & Domino „ Henrico Regi Romanorum, & Do„ minae Beatrici Imperatrici Augu„ ſtae. Nec ero in facto, quod per„ dant vitam vel membra vel hono„ rem. Et bona fide & ſine fraude „ juvabo, eos tenere Regnum Italiae „ & honorem Coronae; & nomina„ tim

„ tim Civitatem Dertonae, & Epi- „ ſcopatum & Comitatum; & dare „ eis Civitatem ad offenſionem & „ defenſionem. Et ſi perdiderint Re- „ gnum Italiae vel Civitatem, & „ Epiſcopatum & Comitatum Derto- „ nae, bona fide & ſine fraude ju- „ vabo eos recuperare, & recupera- „ ta tenere. Et Credentias, quas ipſi „ per ſe, vel per certos ſuos Nun- „ tios mihi inſinuaverint, vel per „ literas, ſecretas tenebo, nec pan- „ dam ad detrimentum perſonarum, „ vel honoris eorum. Et pacem fa- „ ciam omnibus amicis eorum & ſer- „ vabo; & guerram vivam faciam „ omnibus inimicis eorum; nec guer- „ ram recredutam faciam hoſtibus „ eorum & Imperii, ſecundùm man- „ datum Domini Imperatoris, vel Do- „ mini Regis, vel Dominae Impera- „ tricis, vel Legati, quem ipſi ad „ hoc factum deſtinaverint. Et nos „ operam dabimus bonâ fide & ſine „ fraude, quod omnes homines Ci- „ vitatis Dertonae fidelitatem in hac „ eadem forma jurent Domino Im- „ peratori Federico, & ſuo filio Re- „ gi Henrico, & Dominae Beatrici „ Auguſtae Imperatrici.

Anno Domini MCLXXXIII. Indictione I. Pridie Nonas Februarii.

Haec a Dertonenſibus acta ante Pacem Conſtantienſem, Friderico curante, ut quoſcumque poſſet a Societate Lombardorum divelleret, ſibique jungeret. Propterea in Capitulis ejuſdem Pacis infra legendis, ab ipſo Auguſto inter Civitates ſibi antea adhaerentes enumerantur *Papia, Cremona, Cuma, Terdona, Aſta, Caeſarea, Janua, Alba, & aliae Civitates & perſonae, quae ſunt & fuerunt ex parte noſtra. Caeſarea* heic eſt *Alexandria* Civitas, ut infra oſtendam. Quid verò ceterae Urbes eidem Friderico adverſantes praeſtiterint, ut ad eandem Pacem & Concordiam honorifice pervenirent, Acta ipſa prodent, quae hauſi e Tabulario Communitatis Mutinenſis, omniumque intereſt Eruditorum, ut tenebris erepta in publica tandem luce verſentur. Nunc ubi de Pace inter Reges reintegranda agitur, mille praeliminaria, ut ajunt, & Acta praecedere conſueverunt. Sed nec Seculo quidem XII. artem pertractandi politica negotia Majores noſtri ignoraſſe videntur.

Colloquium primum Placentiae habitum inter Nuntios Friderici I. Auguſti & Langobardos, eorumque Foederatos, de Pace inter eos inſtituenda, Anno 1183.

A*nno Dominicae Incarnationis Milleſimo Centeſimo Octuageſimo Tertio, Indictione Prima, die Sabbati, Pridie Kalendas Madii, in Civitate Placentiae, infra Eccleſiam Sancti Antonini, in praeſentia* Domini Tebaldi Placentini Epiſcopi, *& Cleri ejuſdem Civitatis, &* Marchionis Opizonis Malaſpinae, *& Rectorum & Conſulum & multorum Sapientum* Societatis Lombardiae, Marchiae, *&* Romaniae, *& magnae partis Populi Placentiae.* Dominus Gulielmus Aſtenſis Epiſcopus, *&* Marchio Henricus Guercius, *& Frater Teodoricus & Rodulfus Camararius, fecerunt legi Literas ſigillatas ſigillo* Domini Imperatoris Federici, *in quibus continebatur: Quod Dominus Imperator dederat licentiam praedictis Aſtenſi Epiſcopo & Marchioni Henrico & Fra-*

& Fratri Theodorico, tractandi verbum Pacis inter ipſum Dominum Imperatorem, nec non & Lombardos; & totum, quod ipſi acceptarent vel juramento vel aliâ promiſſione ratum haberent. Quibus Literis lectis, praedicti Aſtenſis Epiſcopus, & Marchio Henricus & Rodulfus tale fecerunt juramentum:

„ IN nomine Patris & Filii & Spi-
„ ritus Sancti. Juro ego, quod
„ faciam, Dominum Imperatorem Fe-
„ dericum, & filium ejus Regem
„ Henricum habere ratam & firmam
„ concordiam Pacis inter Nuntios Im-
„ peratoris, ſcilicet Dominum Guil-
„ lielmum Aſtenſem Epiſcopum, &
„ Marchionem Henricum Guercium,
„ & Fratrem Theodoricum, & Ro-
„ dulfum Camararium, & Rectores
„ Lombardiae, & Marchiae atque
„ Romaniae ſcriptam. Et eos jura-
„ mento firmare faciam, ſicut in prae-
„ ſenti ſcripto Pacis continetur. Hoc
„ totum adtendam & adimplere fa-
„ ciam uſque ad Octavam Penteco-
„ ſte proxime venientis, niſi reman-
„ ſerit juſto Dei impedimento. Quo
„ tranſacto infra octo dies ſimiliter
„ attendam & adimplere faciam, ut
„ ſuperius dictum eſt, niſi remanſe-
„ rit per parabolam Nuntiorum vel
„ Rectorum Societatis ſponte datum,
„ & per omnes terminos mihi datos
„ ſic obſervabo. *Deinde Frater Theodoricus in ſuo ordine, bonitate, & legalitate promiſit, quod illi juraverunt; & facere Dominum Imperatorem ſic adimplere & attendere. Huic facto interſuere teſtes Dominus Armannus & Guillielmus de Cario, Capo, Petrus Vicecomes Placentiae, Arnaldus Strictus, Gumerius Co-deporco, Robertus Moglarius de Civitate Placentiae, & multi alii de Civitatibus & Societate Lombardiae.* (Sequuntur Literae Imperatoris.)

FRidericus Dei gratiâ Romano- „
rum Imperator & ſemper Au- „
guſtus dilectis ac fidelibus ſuis A- „
ſtenſi Epiſcopo, Marchioni Henri- „
co Guerce, & Fratri Theodorico, „
gratiam ſuam & bonam volunta- „
tem. Quia veſtrae devocionis ac „
ſtudii fidem in multis rerum ex- „
perimentis probatam nobis & co- „
gnitam habemus, magna Imperii „
negocia induſtrie veſtre ſincera fi- „
delitate tractanda committere non „
dubitamus. Itaque verbum tractan- „
dae pacis & concordiae inter nos „
& Lombardos eos, qui rebelles „
ſunt Imperio, ſinceritati veſtrae „
proponendum & conſummandum „
committimus, plenam vobis no- „
ſtrae auctoritatis poteſtatem confe- „
rentes, ut quaecumque vos acce- „
ptaveritis, nos quoque accepte- „
mus, & quae promiſſione vel ju- „
ramento firmaveritis, nos rata ha- „
beamus & exſequamur. „

Hic primus ad pertractandam Pacem gradus fuit, & ut nunc loquimur, *l' apertura del Congreſſo*. Pridie Calendas Majas, quo die peracta iſta fuerunt, convenere utriuſque partis Legati, atque eo ipſo in aliquas pacis conditiones concordi animo itum eſt, quae etiam literis conſignatae fuerunt. Id patebit ex altero Inſtrumento, quod proxime ſequenti die, hoc eſt Calendis Maji, conſcriptum fuit, atque ex Archivo Mutinenſi depromtum.

Recto-

Rectorum Langobardiae ac ſociorum jusjurandum de accipiendis ac ſervandis quaecumque in Pace cum Imperatore ſtabilienda decreta fuerint, Anno 1183.

Qualiter ſacramentum a Rectoribus Lombardiae & Marchiae fuit factum de concordia inter ſe firma tenere.

Anno Dominicae Incarnationis Milleſimo Centeſimo Octuageſimo Tertio. Primo die Menſis Maji, Indictione Prima, in Civitate Placencia. Ego juro omnibus Civitatibus Societatis Lombardiae, Marchiae, *&* Romaniae, *& locis, &* Domino Marchioni Opizoni Malaſpinae, *& omnibus perſonis praedictae Societatis conceſſiones & promiſſiones atque pacta, ſicut in ſcripto Pacis inter Nuntios Domini Imperatoris & Rectores & Nuntios Civitatum Societatis facto continetur, firmas tenere. Nec in facto ero vel conſilio, ut aliquid praedictorum alicui de Societate minuatur. Et ſi qua perſona vel Civitas aut locus alicui Civitati vel loco, aut perſonae praefatae Societatis, aut jam dicto Marchioni auferre vel diminuere voluerit; eas vel eos manutenere & defendere bonâ fide & ſine fraude contra omnes adjuvabo. Et omnia praecepta, quae Rectores concorditer omnes vel major pars mihi fecerint, ſine fraude obſervabo. Et omnia ſupradicta attendam a praeſentibus Kalendis Madii uſque ad triginta annos: & in capite uniuſcujuſque quinquennii, ſi per majorem partem Rectorum requiſitus fuero, renovabo. Et hoc totum ſine fraude jurare faciam omnes homines meae Civitatis a decem & octo annis uſque ad ſeptuaginta. Et haec omnia faciam jurare Conſules & Poteſtates meae Civitatis, & Credentiam uſque ad quindecim dies. His omnibus ita demum adſtrictus ero hoc juramento, ſi* A *Pax fuerit finita. Praeterea juro ego, qui Conſul, vel Poteſtas ſum, quod faciam bonâ fide omnes focos mei diſtricti in ſcriptis redigi, & eorum quantitatem Rectoribus Civitatum Societatis bonâ fide in ſcriptis dabo tam in Civitate quàm extra, Clericis & Converſis inde exceptatis & Servis. Et hoc faciam uſque ad Octavam Sancti Petri* B *proximi venientis. Et hoc juramentum infra octo dies, poſtquam domi rediero, faciam ſocios meos, vel Poteſtates ſine fraude jurare.*

Hoc ſacramentum fecit de Mediolano *Adobatus Butraſſus Rector.* De Brixia *Oprandus Rector.* De Placentia *Gerardus Ardicionis Rector.* De Mantua *Alexander Rector.* De Laude C *Aldricus de Sala Poteſtas Laudenſis.* De Bononia *Antonius de Andito Poteſtas & Rector.* De Pergamo *Atto Ficiane Rector.* De Vicentia *Oprandus Rector.* De Novaria *Robertus Vicedominus Rector.* De Mutina *Arloctus Rector.*

D Quum verò Placentiae inter Legatos de multis conditionibus ad pacem ſtabiliendam pertinentibus conveniſſet, & utraque pars ad concordiam ſinceris animis anhelare jam videretur, ad Fridericum Auguſtum Conſtantiae agentem cuncti ſe contulere: atque ibi ceteris, quae adhuc dubia reſtabant, diſcuſſis, omnes tandem in ſententiam pacis coiverunt. Illic ne, an Placentiae Acta praevia,

via, quae nunc ſubjicio, fuerint ſcripta, decernere non auſim. Haec autem ex pervetuſto Regeſto MSto Reipublicae Mutinenſis deſcripſi.

Pacta pacis ſtabiliendae inter Fridericum I. Auguſtum & Langobardos, eorumque Socios, ex utraque parte oblata, Anno 1153.

Qualiter peticio Domini Imperatoris fuit facta a Rectoribus Lombardiae.

IN Chriſti nomine. Super queſtione Regalium ſic reſpondemus. Factâ vobis Civitatibus Societatis & perſonis conceſſione Regalium & conſuetudinum veſtrarum in perpetuum tam in Civitate quàm extra Civitatem, videlicet, ut in ipſa Civitate & ſuburbiis ſeu cohaerentibus edificiis, veluti in Caſtro Veronae, & Brixiae, omnia in integrum habeatis, ſicut hactenus habuiſtis vel habetis per commune & diviſum, ceu tenetis; & ſi quid in ea amplius, ad Imperium pertinet. Extra verò omnes conſuetudines ſine contradictione Domini Imperatoris F. *& ſucceſſorum ejus exerceatis, quas quidem quondam exercuiſtis, vel modò exercetis, ſcilicet in Fodro, in Exercitu, in Munitionibus Civitatum, & in Juriſdictione plena, in Paſcuis, Molendinis, in Aquis, aquarum Uſibus, in Pontibus, Toloneis, & Communanciis, & in ceteris, que ad commoditatem Civitatum & perſonarum Societatis ſpectant; ita ut unaquaeque Civitas predicta habeat in ſuo Epiſcopatu & Comitatu ſeu Diſtrictu, niſi conſuetudo, aut pacti tenor reſtiterit. Et ita ut ex preſenti conceſſione Imperiali nullum prejudicium juri aut conſuetudini alicujus Civitatis, nec aliquod jus acquiratur ſuper his, de quibus diſcordia eſt. Volumus, ut alia Regalia in hunc modum cognoſcantur. Homines tam de Civitate quàm de Epiſcopatu eligantur viri bone opinionis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur, tales qui nec contra Civitatem nec contra Imperatorem privato vel ſpeciali odio teneantur. Qui jurent bonâ fide, & ſine fraude perquirant, & inquiſita conſignabunt ea, que ſpecialiter ad Imperatorem ſpectant: & quod concorditer dixerint, obtineat. Si autem huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putaveritis, cenſum duarum mille Marcharum per ſingulos annos petimus, ita tamen quod competenti moderamine moderetur etiam quantitas iſta, ſi enormis viſa fuerit. Si quis autem ſuper his, quae vobis conceſſa ſunt, vel promiſſa, ſive in Civitate ſive extra Civitatem querimoniam apud Imperatorem vel ejus Nuntium depoſuerit, ejus querimoniam Dominus Imperator non admittet, nec ejus Nuntius, ſed ſilentium eis imponet. Hoc, quod Dominus Imperator, vel ejus Anteceſſor Rex, vel Imperator, vel alius, qui pro eo tenebat, Epiſcopis, Clericis, vel aliis quibuſcumque perſonis Clericis vel Laicis ante tempus guerre dedit, vel quolibet conceſſionis titulo conceſſit, firmum & ratum Dominus Imperator habeat, nec poſſeſſionem de predictis inquietabit, ſalvis ſuperioribus conceſſionibus & promiſſionibus Civitatibus factis in integrum, & pro eo ſolita ſervicia exhibeantur, ſed Cenſus non preſtetur, ſententiis, tranſactionibus, refutationibus, privilegiis in dampnum alicujus Eccleſiae, vel Civitatis, perſone, Societatis, datis vel factis, caſſatis. Regalia & commoditates, quas pro bono pacis Civitatibus vel perſonis Societatis ſuperius*

perius conceſſimus ſeu promiſimus in Civitate vel extra, liberas ab omni preſtatione Cenſus eſſe ſtatuimus. Privilegia omnia, & data, & conceſſiones, que in prejudicium Eccleſiarum vel Civitatum vel locorum vel perſonarum Societatis occaſione guerrae vel diſcordiae Eccleſiae, vel in injuriam alicujus predictarum a Domino Imperatore vel Nuntiis ejus indulta ſunt, caſſentur, & in irritum deducantur. In Civitate illa, in qua Epiſcopus Apoſtolicus habet Comitatum, Cives illius Civitatis non teneantur ab Imperatore Conſulatum recipere. In Civitate verò, in qua Epiſcopus per Privilegium Imperatoris Comitatum habet, ſi Conſules per ipſum Epiſcopum auctoritatem Conſulatus recipere ſolent vel volent, ab ipſo recipiant, ſicut recipere conſueverunt. Alioquin ab Imperatore vel Nuntio ejus gratis in Lombardia recipiant vel requirant. Ita quod Inveſtitura uni Conſuli vel pluribus facta omnium nomine vel requiſita ſine fraude, ſufficiat: nec cogatur ipſe vel ejus Succeſſor, denuo ab eo Inveſtituram recipere vel requirere, donec Imperator idem vixerit. Cum autem Imperator defunctus fuerit, vel Regnum filio ſuo conceſſerit, ſimili modo in Lombardia a filio ejus, vel Succeſſore Inveſtituram recipiant vel requirant. In Cauſis Appellationum ſi quantitas Centum Librarum Imperialium exceſſerit, appellatio ad Imperatorem licite fiat: ita tamen quod non cogantur in Alamanniam ire; ſed Imperator habeat proprium Nuntium in Civitate vel Epiſcopatu, conſilio Conſulum Civitatis electum, qui de ipſa appellatione infra Civitatem illam vel Epiſcopatum cognoſcat & diffiniat. Conſules, qui in Civitatibus conſtituuntur, tales ſint, qui fidelitatem fecerint Domino Imperatori, vel faciant ſicut Cives in ipſa Civitate, antequam Conſu-

A *latum recipiant. Vaſſalli Imperatoris ab eo Inveſtituram recipiant & fidelitatem faciant ſicut Vaſſalli. Cives verò ſecundùm conſuetudinem obtinentem ante Regnum Domini Federici. Vaſſalli tam Clerici quàm Laici, qui Inveſtituram tempore guerrae non poſtulaverunt, vel debita ſervicia Imperatori non exhibuerunt, vel occaſione Societatis eum* B *offenderunt, hac occaſione Feudum non amittant, nec propterea in jus vocentur.*

Libellarie, & Precarie in ſuo ſtatu permaneant ſecundùm conſuetudinem uniuſcujuſque Civitatis, non obſtante Domini Federici Imperatoris..... niſi in ea Civitate, que ſponte eam ſervare voluerit. Dampna omnia & injurias, C *quas Dominus Imperator per ſe vel per ſuos ab Univerſitate Societatis vel ab aliquo de Societate vel coadjutoribus Societatis ſuſtinuit, gratis remittet, & remitti faciet a ſuis, qui dampna ſunt paſſi, & plenitudinem gratie ſue eis dabit. Moram ſuperfluam in Civitate vel Epiſcopatu pro dampno Civitatis non faciet. Civitates munire, & extra* D *munitiones facere eis liceat; nec alicui de Societate, qui non ſit in Comitatu vel Epiſcopatu vel diſtrictu alicujus Civitatis vel de Societate; Caſtrum vel Civitatem, vel ullam munitionem facere vel reficere liceat abſque conſilio & voluntate ipſius Civitatis. Item Societatem, quam nunc habent, tenere, & quociens voluerint, renovare eis liceat.* E *Pactiones timore Imperatoris vel per impreſſionem Nutiorum ejus extorte in irritum deducantur. Pacta* Placentinorum & Epiſcopi Paduani & Veronenſium & Vicentinorum *Civium: & ſi que ſunt ſimiles, & ſi quid ex his pactionibus debetur, remittatur. Sententie quoque, que de jure ſecundùm leges contra aliquem, vel aliquos de Societate late ſunt, teneant; ſi tamen*

contra

contra eos tenerent, ſi gratiam Imperatoris haberent. Que vero contra aliquem de Societate vel aliquos late ſunt occaſione guerre vel diſcordie Eccleſie vel Societatis, in irritum deducantur. Poſſeſſiones quas quiſque de Societate a tempore Regni ejus tenebat, ſeu tenuit, ſi ablate ſunt ab his, qui non ſunt de Societate, reſtituantur; vel ſi eas recuperaverit, quiete poſſideat, niſi per electos arbitros ad cognitionem Regalium Imperii aſſignentur, ſalvis ſuperioribus conceſſionibus ſeu permiſſionibus. Alexandria, Dei gratiâ, miſericordiâ Imperialis benevolentie, Civitas remaneat, & ſtatum Civitatis obtineat, & omni privilegio Civitatum Societatis gaudeat intra & extra, & earum conſuetudinibus libere utatur. Amplius eam juriſdictionem, quam Mediolanenſes exercere conſueverunt in Comitatibus Seprii & Marciane & Burgarie & in aliis Comitatibus modò exercent, libere & quiete habeant & poſſideant ſine contradictione Domini Imperatoris Federici & ſucceſſorum ejus: ſalvis pactis, datis & conceſſionibus, & in ſuo robore durantibus, que Mediolanenſes per commune fecerunt Civitatibus Pergami, Novarie, Laude, nec propter hanc conceſſionem ledendis. Opizoni Marchioni omnem offenſam, quam cum Societate vel per ſe vel per aliquam aliam perſonam contraxit, Imperiali clementia remittet, & in plenitudinem gratie ſue eam recipiet. Nec per ſe, nec per interpoſitam perſonam pro preteritis offenſis ſibi vel parti ipſius aliquam inferet leſionem, nec ad rationem faciendam eam compellet; & poſſeſſiones, quas habet in Tertona & Epiſcopatu, ei reſtituantur. Omnes de Societate, qui fidelitatem Domino Imperatori jurabunt, in ſacramento fidelitatis adjicient, quod poſſeſſiones & jura, que Dominus Imperator in Lombardia habet & poſſidet extra Societatem, jura- A bunt, eum bona fide manutenere, ſi opus fuerit. Et ſuper hoc, ſi per Imperatorem vel ejus Nuntium requiſiti fuerint; & ſi amiſerit, recuperare, ita videlicet quod finitime Civitates obnoxie ſint principaliter ad hoc faciendum; & ſi opus fuerit, alie teneantur ad competens auxilium preſtandum. Civitates Societatis, que ſunt extra Lonbar- B diam in ſuo confinio, ſimiliter teneantur facere. Si qua Civitatum ea, que in conventione pacis ex parte Imperatoris ſtatuta ſunt, omnino non obſervaverit, cetere Civitates ad id obſervandum bonâ fide compellent. Imperatori intranti in Lombardiam causâ ſuſcipiende Corone fodrum conſuetum, & Regale, qui ſolent & debent, parabunt. Vias C & pontes bona fide & ſine fraude & ſufficienter reficient in eundo & redeundo. Mercatum ſufficiens ſibi & ſuis eunti & redeunti bonâ fide & ſine omni fraude parabunt. Si qui ex parte Imperatoris de poſſeſſionibus ſuis expulſi ſunt, reſtituantur ſine fructibus & damno dato, & offenſe remittantur: ſalvis prioribus omnibus conceſſionibus ſeu D permiſſionibus, & ſalvâ compoſitione, de qua actum fuit inter Papienſes & parentes Egidii de Prando pro morte ejus, niſi poſſeſſor munitus fuerit privilegio, vel inveſtiturâ Imperatoris vel Regis, ſeu alio jure, & niſi Civitas teneatur juramento, ut non reſtituat. Quo caſu arbitrio boni viri volumus pro reſtitutione ſuccedere, pactis inter E Civitates factis, preſertim ante Imperium Domini Imperatoris, in ſuo robore durantibus, veluti quod factum fuit inter Bononienſes & Faëntinos & Imolenſes. Si quando controverſia de Feudo orta fuerit inter Dominum Imperatorem & alium qui ſit de Societate, per pares illius Civitatis & Epiſcopatus, in qua diſcordia agitur, ſecundùm conſuetudinem Lombardie in eodem Epiſcopatu & Civitate terminetur.

Concordia pactorum inter Fridericum I. Auguſtum & Langobardos, eorumque ſocios ad ſtabiliendam utrinque Pacem, Anno 1183.

De exemplo Laudi inter Dominum Imperatorem & Lombardos.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Amen. Nos ſumus in concordia, quod Civitates & perſone, que ſunt in Societate Lombardie, & eſſe intelligimus, ſine fraude talem Pacem & concordiam habeant cum Domino Imperatore Federico, recuperatâ ejus gratiâ: ſcilicet ut Imperator habeat omnia illa, que ſui Anteceſſores habuerunt a predictis Civitatibus & perſonis, vel ſuis Anteceſſoribus, ſine manifeſto metu & violentia a tempore poſtremi Henrici Imperatoris: videlicet Fodrum Regale & conſuetum, ſive conſuetam Paratam, & conſuetum Tranſitum, & ſufficiens Mercatum. Et debet tranſire pacifice, ita quod in Epiſcopatu vel Comitatu aliquo fraudulentam moram non faciet. Vaſſalli quoque fidelitatem Imperatori, & filio ejus Henrico Regi faciant, & expeditionem, & faciant ſecundùm quod ſoliti ſunt, & eſt antiqua conſuetudo, remiſsâ omni offenſione. A Civibus quoque ſecundùm mores Civitatum fidelitatem ſuſcipiat ipſe & filius ejus, remiſsâ omni offenſione. A Civibus quoque ſecundùm mores Civitatum fidelitatem ſuſcipiat ipſe & filius ejus, remiſsâ omni offenſione; & ſimiliter remiſsâ omni offenſione Civitatibus & Locis & perſonis, que ſunt vel fuerunt ex parte Imperatoris. Regalia verò, que per eum vel Anteceſſores ejus tam Clericis quàm Laicis fuerunt detenta, & per ipſum ſeu Anteceſſores ejus inveſtita, quietè dimittat, nec de cetero impediat. Cetera verò Regalia conſueta, que fuerunt detenta ab Anteceſſoribus ejus, ſine manifeſto metu & violentia a tempore poſtremi Regis Henrici, habeat & teneat. Sin autem de predictis rebus vel aliis quibuſcumque orta fuerit contentio inter Imperatorem & Civitates & Loca & perſonas, eligantur ſex boni viri & idonei, tres ex parte Imperatoris, & tres ex parte Civitatum vel Civitatis vel Locorum vel perſone, cum quo vel cum qua Civitate Imperator contentionem habuerit: qui ſex jurejurando preſtito cauſam illam examinent, & in veritatem, prout melius poterint, inquirant; & illam cauſam bonâ fide & ſine fraude diffiniant: & quod dixerint, ab utraque parte teneatur & firmetur. Et nominatim liceat predictis Civitatibus & perſonis ſingulis habere Conſulatum vel Poteſtatem more ſolito; ſub quo homines ejus Civitatis & ejus Epiſcopatus & diſtricti ſe conveniant & diſtringant ad juſtitiam faciendam & punienda delicta, ſecundùm quod a Civitatibus ſtatutum eſt vel fuerit: ita quod predicte Civitates & perſone ab Imperatore, qui pro tempore eſt vel erit, vel ab ejus Miſſo in Lombardia, pro ipſo Conſulatu vel Poteſtate ſemel Inveſtituram accipiant pro Communi Civitatis. Et liceat predictis Civitatibus & perſonis vel Rectoribus earum colligere Fodrum, & facere Coltam, & omnia alia, ſicut conſueverunt ſine prohibitione Imperatoris vel ejus Miſſi, ſalvo Domino Imperatori jus Appellationum & ordine in ſententiis. Conſuetudines quoque & commoditates, quas Civitates & homines de Societate habere conſueverunt in paſcuis, piſcationibus, molendinis, furnis, tabu-

tabulis Cambiatorum & Negociatorum, macellis, domibus, quas habent edificatas in viis publicis, & ceteras conſuetudines antiquas eiſdem Civitatibus & omnibus de Societate quietè habere & tenere permittat.

Praeterea Dominus Imperator nullam exactionem pecuniariam habeat in Civitatibus Societatis vel ſuburbiis Civitatum vel in Civibus. Item Dominus Imperator remittat & remitti ſaciat omnes offenſas & maleficia, que aliqua predictarum Civitatum, vel aliquis Locus, vel Marchio, vel Comes, vel aliqua perſona hujus Societatis quocumque tempore, quacumque occaſione ei vel Imperio vel alicui ſue partis fecerit. Et liceat predictis Civitatibus, Locis, & perſonis munitiones Civitatum & Caſtrorum, & eadem Caſtella habere & tenere & meliora facere & nova edificare & reficere, ſalvis conventionibus & concordiis Cremone & aliarum Civitatum & perſonarum & locorum, inter ſe factis, & nominatim ſalvis conventionibus & pactis de Crema non reſtauranda; & de municionibus & Caſtris inter Oleum & Aduam non faciendis, ſicuti continetur ſine fraude in Privilegiis & Cartis Cremonenſium, & a Civitatibus & ab Imperatore ſibi factis. Item ſententiae uſque modo a Conſulibus Civitatum ſeu locorum ſive a praedictis perſonis vel Rectoribus latae, nec Appellatione vel aliâ legitimâ contradictione ſuſpenſae, vel ſi ſuper cauſam Appellationis vel contradictionis latae fuerint, firmae permaneant; & ut de criminibus jam commiſſis criminalis accuſatio non fiat. Item Dominus Imperator reſtituat omnes poſſeſſiones & omnia jura Civitatibus & Locis & omnibus perſonis, que ſunt de Societate, que habuerunt & tenuerunt, ſi per Imperatorem vel ejus Nuntium, vel per interpoſitam perſonam occaſione ſui banni vel ſue malivolentie, vel aliter malo ordine amiſerunt. Similiter Civitates & Loca & perſone Societatis reſtituant omnes poſſeſſiones & jura Imperatori vel alicui Civitati vel hominibus ſue partis ablatas predicto modo, caſſatis omnibus privilegiis & datis & cartis & inveſtituris in aliquam Civitatem vel Locum ſeu perſonam de his collatis: ſalvis datis & privilegiis & cartis Communi Cremone de Crema factis: & caſſatis omnibus conventionibus & datis & cartis, que aliqua ſupraſcriptarum Civitatum vel perſonarum, ſeu aliquis Locus cum eodem Imperatore vel ejus Nuntio fecit, niſi Civitas illa vel Locus ſeu perſona conventionem vel datum ſive Cartulam ſponte ſervare voluerit. Denique predicte Civitates & Loca & perſone debent habere plenam & idoneam ſecuritatem & ſufficientem ſuper his omnibus obſervandis tam ab ipſo Imperatore quàm ab omnibus Principibus, qui ſecum ſunt in exercitu. Et debet licere Civitatibus & aliis hominibus Societatis ſine prohibitione Domini Imperatoris eamdem Societatem firmam tenere & juramenta, quandocumque voluerint, facere inter ſe & renovare. Et ſi quando Imperator vel ejus ſucceſſor contra hanc concordiam venerit, liceat Civitatibus & perſonis hujus Societatis ſe viciſſim, non obſtante ſacramento aliquo, adjuvare & defendere. Et e contrario ſi Civitas aliqua vel Locus vel perſona Societatis voluerit infringere hanc concordiam Domino Imperatori, poſſint alie Civitates vel Loca vel perſone adjuvare Imperatorem & debeant, non impediente ſacramento Societatis. Captivi quoque ab utraque parte abſolvantur & reddantur. Semper in unitate Eccleſie permanere liceat: nec cogat Dominus Imperator predictas Civitates vel Loca vel perſonas Societatis, Cleros vel Laicos aliqua ratione

tione de his, que ſpectant ad obedientiam vel obſervationem Eccleſie vel Apoſtolici, nec eâ occaſione debeat eis oſfendere in rebus vel in perſonis. Item Dominus Imperator permittat habitatores Alexandrie redire ad ſua loca propria cum perſonis & rebus cum pleniſſima ſecuritate, & habitent & morentur, ſicuti ſui Anteceſſores fecerunt.

Qualiter Dominus Imperator Fredericus, & ejus filius Henricus proferebant concedere Lombardis Regalia & conſuetudines, Anno 1183.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Dominus Imperator Fredericus, *& filius ejus Henricus, concedent vobis Civitatibus, Locis, & perſonis Societatis Regalia & Conſuetudines veſtras tam in Civitate quàm extra Civitatem in perpetuum, videlicet, ut in ipſa Civitate omnia in integrum habeatis ſicut hactenus habuiſtis vel habetis. Extra verò omnes ſine contradictione exerceatis Conſuetudines, quas ab antiquo exercuiſtis vel exercetis, ſcilicet in Fodro, & nemoribus, & paſcuis, & pontibus, aquis, & molendinis, ſicut ab antiquo habere conſuevistis vel habetis in exercitu, in municionibus Civitatum, in juriſdictione, tam criminalibus quàm in pecuniariis intus & extra, & in ceteris, quae ad commoditatem ſpectant Civitatum. Volumus, ut Regalia, quae vobis conceſſa non ſunt, in hunc modum cognoſcantur. Epiſcopi loci & homines tam de Civitate quàm de Epiſcopatu eligantur viri bonae opinionis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur, tales, qui nec contra Civitatem nec contra Imperatorem privato vel ſpeciali odio teneantur, qui jurent, quod bona fide & ſine fraude perquirent & inquiſita conſignabunt ea, quae ſpecialiter ad Imperatorem ſpectant. Si autem huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putaveritis, cenſum duarum millium Marcharum per ſingulos annos petimus. Si quis autem ſuper his, quae vobis conceſſa ſunt vel permiſſa, ſive in Civitate ſive extra Civitatem ſpectant, querimoniam apud Imperatorem depoſuerit, ejus querimoniam Dominus Imperator non admittet, & ſilentium ei imponet. Hoc, quod Dominus Imperator vel ejus anteceſſor Rex vel Imperator, Epiſcopis, Eccleſiaſticis, Civitatibus, vel aliis quibuſcumque perſonis Clericis vel Laicis ante tempus guerrae dedit, vel quolibet conceſſionis titulo conceſſit, firmum & ratum Dominus Imperator habeat, ſalvis ſuperioribus conceſſionibus. Et pro eo ei ſolita ſervicia exhibeantur, ſi Cenſus non praeſtetur. Commoditates, quas pro bono pacis Civitatibus conceſſimus in Civitate vel extra, illorum Regalium nomine non intelligimus, pro quibus Cenſus debeat praeſtari. Privilegia omnia & data & conceſſiones, quae in praejudicium vel damnum Civitatum vel Locorum vel perſonarum Societatis, occaſione guerrae vel injuriâ alicujus predictorum a Domino Imperatore vel a Nuntiis ejus indulta ſunt, caſſantur, & in irritum deducuntur. In Civitate illa, in qua Epiſcopus per Privilegium Imperatoris vel Regis Comitatum habet, ſi Conſules per ipſum Epiſcopum auctoritatem Conſulatus recipere ſolent, ab ipſo recipiant, ſicut recipere conſueverunt. Alioquin unaquaeque Civitas a Domino Imperatore Conſulatum recipiat. Conſequen-*

quenter prout in ſingulis Civitatibus Conſules conſtituentur, a Nuntio ipſius, qui ſit in Civitate vel Epiſcopatu, inveſtituram recipient. Et hoc uſque ad quinquennium. Finito quinquennio unaquaeque Civitas mittat Nuntium ad Dominum Imperatorem pro recipienda Inveſtitura. Et ſic in poſterum videlicet, ut finitis ſingulis quiquenniis ab ipſo recipiant infra quinquennia, & a Nuntio ejus, ſicut dictum eſt, niſi Imperator in Lombardia fuerit: tunc enim ab ipſo recipiant. Eadem obſerventur in Succeſſore ipſius. Et omnes Inveſtiturae gratis fiant. Cum autem Imperator defunctus fuerit, vel Regnum filio conceſſerit, ſimili modo a filio vel ejus ſucceſſore inveſtituram recipient. In cauſis Appellationum, ſi quantitas viginti quinque Librarum Imperialium exceſſerit, Appellatio ad ipſum licite fiat, ſalvo jure & moribus Brixienſis Eccleſiae in Appellationibus, ita tamen, quod non cogantur in Alamanniam ire. Si Imperator habeat proprium Nuntium in Civitate vel Epiſcopatu, quod de ipſa Appellatione cognoſcat & juret, quod bonâ fide cauſas examinabit & diffiniet ſecundùm leges & mores illius Civitatis infra duos Menſes a conteſtatione litis, vel a tempore appellationis receptae, niſi juſto impedimento vel conſenſu utriuſque partis remanſerit. Conſules, qui in Civitatibus conſtituuntur, tales ſint, qui fidelitatem fecerint Imperatori, vel facient, antequam Conſulatum recipiant. Vaſſalli, qui tempore guerrae vel treuguae non poſtulaverint inveſtituram, vel debita ſervitia non exhibuerint Imperatori, hac occaſione Feudum non amittant. Libellariae & Precariae in ſuo ſtatu permaneant ſecundùm conſuetudinem uniuſcujuſque Civitatis, non obſtante Lege Domini Imperatoris Frederici. Vaſſalli Imperatoris ab eo Inveſtituram recipiant, & fidelitatem facient, ſicut Vaſſalli. Ceteri omnes, ſicut Cives, a ſexdecim annis uſque ad ſeptuaginta, niſi ſint tales perſonae, quibus debeat & poſſit ſacramentum remitti. Damna omnia, & ablata, & injurias, quas Dominus Imperator per ſe vel per ſuos ab univerſitate Societatis, vel ab aliquo de Societate, vel ab aliquo de adjutoribus Societatis ſuſtinuit, per ſe vel per ſuam partem gratis remittet & plenitudinem gratiae ſuae eis dabit. Moram ſuperfluam in Civitate vel Epiſcopatu pro damno Civitatis non faciet. Civitates munire, & extra munitiones facere eis liceat. Item Societatem, quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare eis liceat.

Pactiones timore Imperatoris, vel impreſſione Nuntiorum ejus factae, pro infectis habeantur, nec pro eis aliquod exigatur, puta Placentinorum, ſcilicet pactum Pontis Padi, & fictum ejuſdem Pontis & Regalium, & datum & pactum, quod Epiſcopus Ugo *fecit de Caſtro Arcuato, & ſi qua alia facta ſunt ſimilia ab ipſo Epiſcopo, vel a Communi, vel a ſuis de Societate cum Domino Imperatore vel ejus Nuntio, ipſo Ponte remanente cum omnibus ſuis utilitatibus Placentinis: ita tamen quod teneantur ſemper ſolvere fictum Abbatiſſae Sanctae Juliae de Brixia. Et ſi quae ſunt ſimiles. Sententiae quoque, quae jure & ſecundùm leges & conſuetudines contra aliquem vel aliquos de Societate latae ſunt, teneant, ſi tamen de jure contra eos tenerent, ſi gratiam Imperatoris haberent. Quae verò contra aliquem vel aliquos de Societate latae ſunt, occaſione diſcordiae Eccleſiae, in irritum deducantur. Poſſeſſiones, quas quiſque de Societate ante tempus guerrae juſte tenebat, ſi per vim ablatae ſunt ab his, qui non ſunt de Societate, ſine fructibus & damno reſti-*

reſtituantur: vel ſi eas recuperaverint, inquietè poſſideant, niſi per electos Arbitros ad cognitionem Regalium Imperatoris aſſignentur. Obizoni Marchioni *omnem offenſam, quam Domino Imperatori vel alicui ſuae partis fecit, poſtquam in Societate fuit, ipſo, vel per aliquam perſonam cum Societate, vel defendendo aliquem de Societate, Imperiali clementia, & per ſuam partem remittet, & in plenitudinem gratiae ſue eum recipiet, nec per ſe nec per interpoſitam perſonam pro praeteritis offenſis ſibi vel parti ipſius, aliquam inferat laeſionem vel occaſionem. Amplius eam juriſdictionem, quam Mediolanenſes exercere conſuevere in Comitatibus Seprii & Martianae & Bulgariae, & in aliis Comitatibus, exceptis Locis, quae Pergamenſes per Commune modò tenent inter Adduam & Oleum, & excepto Rumano Veteri & Bariano, & eam, quam modò exercent, libere & quietè habeant & poſſideant, & ſine contradictione Domini Imperatoris Friderici, & ſucceſſorum ejus. Salvis pactis & datis & conceſſionibus, & in ſuo robore durantibus, quae Mediolanenſes per Commune fecerunt Civitatibus Pergami, Novariae, Laudae, nec propter hanc conceſſionem laedendis. Nec ullum praejudicium fiat juri aut conſuetudini alicujus Civitatis Societatis, nec aliquod jus acquiratur in detrimentum alicujus Civitatis propter praedictas conceſſiones. Et propter praedictas conceſſiones pacta inter Civitates Societatis quaedam facta, nihilominus firma & rata permaneant; nec aliquid intelligatur acquiſitum Mediolanenſibus in Epiſcopatu Laude propter praedictas conceſſiones. Salvo jure Mediolanenſibus aquae Lambri & in pedagio, ſi quod habent. Omnes de Societate, qui fidelitatem Domino Imperatori jurabunt, in ſacramento fidelitatis adjicient, quod poſſeſſiones & jura, quas Dominus Imperator in Lombardia habet & poſſidet, extra Societatem jurabunt ea bonâ fide manutenere, ſi opus fuerit, & ſuper hoc per Imperatorem vel ejus certum Nuntium requiſiti fuerint, & ſi amiſerit, recuperare: ita videlicet quod ſinitimae Civitates obnoxiae ſint principaliter ad hoc faciendum, & ſi opus fuerit, aliae teneantur ad competens auxilium praeſtandum. Civitates de Societate, quae ſunt extra Lombardiam, in ſuo confinio ſimiliter teneantur facere. Si qua verò Civitatum, quae in conventione Pacis ex parte Imperatoris ſtatuta ſunt, non obſervaverit, ceterae Civitates ad id obſervandum bonâ fide compellent, Pace nihilominus in ſuo robore permanente. Imperatori intranti in Lombardiam Fodrum conſuetum & regale, quod ſolent & debent, & quando ſolent & debent, praeſtabunt; & Vias & Pontes bonâ fide & ſine fraude ſufficienter reficient in eundo & redeundo. Mercatum ſufficiens ſibi & ſuis eunti & redeunti bona fide & ſine fraude praeſtabunt. In omni decimo anno fidelitates renovabunt in his, qui Domino Imperatori eas non fecerint, cum ipſe petierit per ſe vel per ſuum Nuntium. Si qui ex parte Imperatoris de poſſeſſionibus ſuis juſtis expulſi ſunt, reſtituantur ſine fructibus & damno, niſi in cauſa principali ſuae proprietatis jure poſſit ſe tueri poſſeſſor. Salvis prioribus conceſſionibus; & omnes offenſae eis remittantur. Eodem jure ſervando his, qui ſunt ex parte Imperatoris circa reſtitutionem, niſi Civitas teneatur juramento, ut non reſtituat, quo caſu arbitrium boni viri volumus pro reſtitutione ſuccedere. Et ſi qua controverſia de Feudo orta fuerit inter Dominum Imperatorem & alium, qui ſit de Societate, per pares illius Civitatis vel Epiſcopatus, in quo diſcordia agi-*

agitur, ſecundùm conſuetudinem illius Civitatis in eodem Epiſcopatu terminetur, niſi Dominus Imperator in Lombardia fuerit: tunc enim apud ipſum, ſi ſibi placuerit, cauſa agitabitur. Item volentibus venire contra pacta non per violentiam facta, & juramenta firmata inter Civitatem & Civitatem Societatis, vel Civitatem Societatis & alias p...... Dominus Imperator audientiam negabit,

A

Item Dominus Imperator reſtituet Stratam Veronenſibus, & nominatim recipiet Dominum Icilinum *in plenitudinem gratie ſue, & omnem offenſam ei remittet. In cauſis, que terminate ſunt ante tempus pacis, Dominus Imperator appellationes ad ſe factas non recipiet. Ecce nomina Principum & Militum, qui jurare debent. Archiepiſcopus de Maganza: Archiepiſcopus de Colonia: Archiepiſcopus de Salſeburgo: Epiſcopus de Panbergis: Epiſcopus de Guarmaſia: Epiſcopus de Straſeburgo: Epiſcopus de Baſelea: Epiſcopus de Spira: Epiſcopus de Renesburgo; & Cancellarius Imperatoris: Abbas de Volt: Dominus Imperator* F. *& Rex Henricus ejus filius, & alius ejus filius, qui eſt Dux de Saxonia: Bernardus Dux: & Dux Guelphus: & Dux de Zarengo: & Dux de Bajoëria: & Dux de Auſtorico: & Dux de Stira: & Dux de Boëmia: Dux de Carantana: & Marchiones de Saxonia, ſcilicet Marchio Tiris, & frater ejus Comes Dede; & Landegrandi, qui ſunt Imperatoris Nepotes: & frater Imperatoris Comes Henricus de Decio: & Comes de Savolia: Comes Palatinus de Doënga: Guarnerius de Balenda: Cona de Miciborgo: Enricus Mareſcalcus: Conradus de Scainke: Rodulfus Camerlengus; Albertus de Grognengo: Albertus de Adelburgo; & omnes qui habent aminiſtrationem ab Imperatore in Lombardia & Marchia & Romania, infra menſem ex quo ceperit aminiſtrare. Hec ſunt nomina Civitatum, que debent jurare ex parte Imperatoris, ſcilicet* Cremona, Pavia, Aſte, & Terdona. *Nomina Civitatum & Locorum & perſonarum Societatis, cum quibus Dominus Imperator facit concordiam, & que debent jurare ex parte Societatis, he ſunt* Vercelle, Novaria, Mediolanum, Laude, Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, Vicentia, Padua, Tarviſium, Ferraria, Bononia, Inmola, Faëntia, Caſtrum Sancti Caſſiani, Mutina, Regium, Parma, Placentia *cum* Bobio, Plebs de Grabadona, Marchio Opizo. *Dominus Fredericus Dei gratia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus, & filius ejus Rex Henricus jurare debet per ſe, aut per aliam perſonam, cui nominatim parabolam dabit, ut juret in anima ſua, quod ipſe Dominus Imperator bonâ fide & ſine fraude ſervabit concordiam Pacis ſcriptam per* Dominum Guilielmum Aſtenſem Epiſcopum, & Marchionem Henricum, *qui dicitur* Guercius, *& Fratrem Tedericum & Rodulſum Camerlengum; qui mandatum Pacis habuerunt ab Imperatore. Et ex altera parte Nuntios Civitatum & Locorum & perſonarum Societatis, & quod bonâ fide & ſine fraude faciet jurare praedictos Principes tam Clericos quàm Laicos, & Milites & Conſules & Poteſtates predictarum Civitatum, quod ipſi facient omnes homines ſue Credentie, & unum hominem in publica concione in anima Populi jurare pro ſua Civitate, quod bonâ fide ſervabunt Pacem & concordiam quantum ad eos pertinebit, Civitatibus, Locis & perſonis Societatis, ſicut continetur in ſcriptis factis in Epiſcopum Aſtenſem & Marchionem Henricum, & Fratrem Tedericum, &*

Rodul-

Rodulſum Camerlengum; & ex altera parte Rectores & Conſules Civitatum Societatis. Dominus Imperator jurabit, & duo predicti filii ejus & Principes, qui preſentes erunt in colloquio, quod ſtatutum eſt per predictos Nuntios Imperatoris uſque ad Octavam Pentecoſten proximam. Et ſic alii Principes & Milites ſupra nominati, qui abſentes erunt, uſque ad Kalendas Septembris proximas jurabunt, & Conſules predictarum Civitatum infra tres menſes jurabunt, & facient jurare, ſicut ſuperius dictum eſt; ex quo requiſitum fuerit a Nunciis Civitatum Societatis poſt reditum, niſi remanſerit juſto impedimento, aut per parabolam parcium, quouſque data fuerit. Alioquin ponet in bannum illam Civitatem, que noluerit predictum juramentum facere infra duos menſes, poſtquam inde ex parte Societatis requiſitus fuerit. Nec extrahet eam de banno, niſi compleverit hoc, pro quo in banno poſita fuerit. Rectores cum Cuſnulibus, qui ſunt hic, jurabunt, quod Pacem iſtam, ſicut in ſcripto continetur, bonâ fide & ſine fraude obſervabunt erga Dominum Imperatorem Fridericum & filium ejus Regem Henricum; & ea, que in Inſtrumento Pacis continentur, bonâ fide & ſine fraude adimpleri facient. Inſuper quod Credentias, & ceteros Conſules, vel Poteſtates de ſingulis Civitatibus in eundem modum jurare facient. Item quod pecuniam, quam Domino Imperatori debent ſcilicet quindecim millia Librarum Imperialium, & mille Libras Imperiales, quas debent Aſtenſi Epiſcopo & Marchioni Henrico Guerſio & Rodulfo Camerlengo, & Propoſito Sancti Antonini, bonâ fide conſtitutis terminis perſolvent Mediolani pro porcione ſibi a ſociis concordi er injuncta. Item convenit inter predictos Nuntios Domini Imperatoris, Rectores, & Conſules Societatis, quod ſi qua Civitas aut Locus Societatis non juraverit ad terminum, quo alie Civitates jurabunt, & in terminis ſtatutis de pecunia paranda non ſolverit, Dominus Imperator ponet eam vel eum in bannum infra duos menſes, ex quo requiſitus fuerit, neque extrahet eum de banno, donec duplum ſolverit ejus, quod parare debuerit. Ceteri verò de porcione ejus non teneantur, ſed ad competens auxilium parandum ad id recuperandum teneantur. Hanc Pacem jurabunt Rectores & alii homines de Societate: ita ſi placuerit Civitatibus Ferrarie, Imole, Faventie, & Epiſcopatibus videlicet Feltre, Bellune, & Cenete: *ſalvis pactis & datis inter homines predictorum Epiſcopatuum & Civitatis Tarviſii, jurare ſimiliter a proximo die Mercurii uſque ad tres ſeptimanas; alioquin que videbuntur per fraudem Pacem recuſare, teneantur Rectores & alii, qui juraverunt, exinde preciſe.*

Rebus ita compoſitis, fauſta denique dies adfuit, qua poſtremo decreto Fridericus Imperator Pacem Langobardis Civitatibus earumque ſociis in Urbe Conſtantienſi dedit. Dies Septimus ante Kalendas Julias delectus tantae celebritati fuit. Acta Pacis illius inter Caeſareas Leges, quibus Italia utitur, relata, ac ſaepe typis aeneis conſignata, nota adeo ſunt, ut ab iis heic inſerendis abſtinere potuiſſem, niſi edita omnia exemplaria deprehendiſſem multis ſcatere erroribus, & medicam plane manum expoſcere. Uſus ſum ergo ad ea germanae lectioni reſtituenda non ſolùm vetuſtiſſimo Regeſto Communitatis Mutinenſis, ſed & altero non minoris antiquitatis, quod in Archivo ſuo adſervat Civitas Regienſis. Praeſto etiam mihi fuit pervetuſtus

vetuſtus Codex Romanus, ubi Acta eadem ſcripta reperi. Sed & doctus atque amicus vir Philippus Garbellius Brixianus, Abbas Pontis Vici, e Tabulario patriae ſuae, atque ex membranaceo vetuſto Apographo Monaſterii Brixiani Sanctae Juliae, exemplum eorumdem Actorum ad me humaniſſime miſit. Atque ex his plura emendavi. Quae verò variantia erant, adjeci.

Acta Pacis Conſtantiae inter Fridericum I. Imperatorem, & Henricum VI Regem ejus filium ex una, & Langobardos, eorumque foederatos ex altera parte, Anno 1183.

I*N nomine Sanctae & individuae Trinitatis.* Fridericus (a) *divina favente clementia* Romanorum Imperator Auguſtus, & (b) *filius ejus Henricus Sextus Romanorum Rex* (c) *Auguſtus. Imperialis clementiae manſueta ſerenitas eam ſemper in ſubditis ſuis* (d) *diſpenſationem favoris & gratiae habere conſuevit, ut quamvis diſtrictâ ſeveritate exceſſum delicta debeat & poſſit corrigere,* (e) *magis tamen ſtudeat propitiâ tranquillitate pacis, & piis affectibus miſericordiae* (f) *Romanum Imperium regere, & rebellium inſolentiam ad debitam fidem & debitae devotionis obſequium revocare. Ea propter cognoſcat univerſitas fidelium Imperii tam praeſentis aetatis, quàm ſucceſſurae poſteritatis, quod nos ſolitâ benignitatis noſtrae gratiâ ad fidem & devotionem Lombardorum, qui aliquando nos, & Imperium noſtrum* (g) *offenderunt, viſcera nobis innatae pietatis aperientes, eos & Societatem & fautores eorum in plenitudinem gratiae noſtrae* (h) *recepimus, offenſas omnes & culpas, quibus nos ad indignationem provocaverant, clementer eis remittentes, eoſque propter fidelia* (i) *devotionis ſuae ſervitia, quae nos ab eis credimus certiſſime recepturos, in numero dilectorum* (k) *noſtrorum fidelium computandos cenſemus. Pacem itaque noſtram, quam eis clementer indultam conceſſimus, praeſenti paginâ juſſimus* (l) *ſubterſcribi, & auctoritatis noſtrae Sigillo communiri. Cujus hic eſt tenor & ſeries.*

I. *Nos Romanorum Imperator Fridericus, & filius noſter Henricus* (m) *Romanorum Rex, concedimus vobis Civitatibus, Locis, & Perſonis Societatis,*

(*a*) Codices Brixianus, & Romanus: *Fredericus*.
(*b*) Apographum membranaceum Sanctae Juliae Brixianae, *& Henricus Sextus filius ejus*. Codex Brixianus: *Et Henricus Sextus filius, Romanorum &c.*
(*c*) Codex Romanus: *Romanorum Rex. Imperiali &c.*
(*d*) Codices Romanus & Brixianus: *in ſubditis diſpenſationem*.
(*e*) Codices iidem: *tamen magis*. In Codice Brixiano deſiderantur ea: *tamen magis* uſque ad *regere*.
(*f*) Codex Romanus: *& Romanorum Imperium*.
(*g*) Apographum Sanctae Juliae: *offenderant*.
(*h*) Apographum idem: *recipimus*.
(*i*) Codex Brixianus & Regienſis: *devotae ſinceritatis ſuae*.
(*k*) Codex Brixianus, & Apographum Sanctae Juliae: *dilectorum Fidelium noſtrorum*.
(*l*) Codices Romanus & Brixianus: *ſubſcribi*.
(*m*) Codex Romanus; *Henricus Rex Romanorum*.

tis, Regalia & Conſuetudines veſtras tam in Civitate, quàm extra Civitatem, videlicet Veronae & Caſtro (*) *ejus, & ſuburbiis, & aliis Civitatibus, Locis, & Perſonis Societatis in perpetuum: videlicet ut in ipſa Civitate omnia habeatis; extra verò omnes Conſuetudines ſine contradictione* (n) *noſtra exerceatis, quas* (o) *ab antiquo exercuiſtis vel exercetis, ſcilicet in* (p) *Fodro, & nemoribus, & paſcuis, & pontibus, aquis, & molendinis, ſicut ab* (q) *antiquo habere conſueviſtis vel habetis, in exercitu, in munitionibus Civitatum, in jurisdictione tam in criminalibus cauſis, quàm in pecuniariis intus & extra, & in ceteris, quae ad commoditatem ſpectant Civitatum. Volumus, ut Regalia, quae* (r) *vobis conceſſa non ſunt, in hunc modum cognoſcantur. Epiſcopus Loci & Homines tam* (ſ) *de Epiſcopatu, quàm de Civitate eligantur, viri bonae opinionis, & qui ad hoc idonei eſſe credantur; tales, qui nec contra Civitatem, nec contra noſtram Majeſtatem privato vel ſpeciali odio teneantur: qui jurent, quod bonâ fide & ſine fraude perquirent, & inquiſita conſignabunt ea, quae ſpecialiter ad noſtram ſpectant Excellentiam.* (t) *Si autem huic inquiſitioni ſuperſedendum eſſe putaverint, Cenſum duorum millium Marcharum argenti per ſingulos annos petimus. Attamen competenti moderatione moderabimur etiam quantitatem iſtam, ſi enormis viſa fuerit.*

II. *Si quis autem ſuper his, quae vobis conceſſimus vel permiſimus ſive in Civitate, ſive extra Civitatem querimoniam apud Majeſtatem noſtram depoſuerit, ejus querimoniam non admittemus, & ſilentium ei imponemus.*

III. *Hoc, quod nos, vel noſter anteceſſor Rex vel Imperator Epiſcopis, Eccleſiis* (u), *vel Civitatibus, vel aliis quibuſcumque perſonis Clericis vel Laicis ante tempus Guerrae dedit, vel quolibet* (x) *conceſſionis titulo conceſſit, firmum & ratum habemus, ſalvis ſuperioribus conceſſionibus; & pro eo ſolita* (y) *nobis ſervitia exhibeantur, ſed* (z) *Cenſus non praeſtetur. Commoditates, quas pro bono pacis Civitatibus conceſſimus in Civitate vel extra, illorum nomine* (a) *non intelligimus, pro quibus Cenſus debeat praeſtari.*

IV. *Privilegia omnia & data & conceſſiones* (b) *in praejudicium & damnum Civitatum vel Locorum, vel Perſonarum Societatis occaſione Guerrae in injuriam alicujus praedictorum a nobis, vel a Nunciis noſtris indulta,* (c) *caſſentur, & in irritum deducantur.*

(*) Cod. Brixianus: *& Caſtro & ſuburbiis.*
(*n*) Apographum Sanctae Juliae, & Cod. Romanus: *ſine contradictione exerceatis.*
(*o*) Idem Apographum: *quas ab antico.*
(*p*) Codex Brixianus: *in Frodro.*
(*q*) Apographum Sanctae Juliae: *ab antico.*
(*r*) Codices Romanus & Brixianus: *quae vobis non conceſſimus.*
(*ſ*) Codices iidem: *tam de Civitate, quàm de Epiſcopatu.* Apographum Sanctae Juliae: *in hunc modum eligantur.*
(*t*) Verba haec *Si autem*, uſque ad *viſa fuerit*, non leguntur in Codicibus Romano, Brixienſi, & Mutinenſi.
(*u*) Codex Romanus & Apographum Sanctae Juliae: *Eccleſiis, Civitatibus.*
(*x*) Codex Brixianus: *quolibet occaſionis titulo.*
(*y*) Codex Romanus, & Apographum Sanctae Juliae: *ſolita ſervitia nobis.*
(*z*) Codex Romanus: *Si Cenſus non praeſtetur.* Apographum Sanctae Juliae: *praeſtentur.*
(*a*) Cod. Romanus: *nomine noſtro non.*
(*b*) Codices Romanus, Brixianus, & Apographum, *conceſſiones quae in praejudicium.*
(*c*) Iidem Codices: *indulta ſunt, caſſentur.*

V. *In Civitate illa, in qua Epiſcopus per Privilegium Imperatoris vel Regis, Comitatum habet, ſi Conſules* (d) *per ipſum Epiſcopum Conſulatum recipere ſolent, ab ipſo recipiant, ſicut recipere conſueverunt. Alioquin unaquaeque Civitas a nobis Conſulatum recipiat.* (*)

VI. *Conſequenter prout in ſingulis Civitatibus Conſules conſtituentur, a Nuntio noſtro, qui ſit in Civitate vel Epiſcopatu,* (e) *Inveſtituram* (f) *recipiant. Et hoc uſque ad quinquennium. Finito quinquennio, unaquaeque Civitas mittat Nuntium ad noſtram praeſentiam* (g) *pro recipienda Inveſtitura; & ſic in poſterum, videlicet ut finitis ſingulis quinquenniis a nobis recipiant, & infra quinquennia a Nuntio noſtro, ſicut dictum eſt, niſi in Lombardia fuerimus: tunc enim a nobis recipient. Eadem obſerventur in Succeſſore noſtro. Et omnes Inveſtiturae gratis fiant. Cum autem nos Imperator divina* (h) *voluntate deceſſerimus, vel Regnum filio noſtro conceſſerimus, ſimili modo a filio noſtro, vel ejus Succeſſore Inveſtituram recipietis.*

VII. *In cauſis Appellationum, ſi quantitas viginti quinque Librarum Imperialium ſummam exceſſerit, Appellatio ad nos fiat, ſalvo jure &* (i) *moribus Brixienſis Eccleſiae in Appellationibus: ita tamen, ut non cogantur in Alamanniam ire; ſed nos habebimus proprium Nuntium in Civitate vel Epiſcopatu, qui de ipſa Appellatione cognoſcat, & juret, quod bonâ fide & ſine fraude cauſas examinabit & definiet ſecundùm* (k) *mores & leges illius Civitatis infra duos menſes a conteſtatione litis, vel a tempore Appellationis receptae, niſi juſto impedimento vel conſenſu utriuſque partis remanſerit.*

VIII. *Conſules, qui in Civitatibus* (l) *conſtituentur, tales ſint, qui Fidelitatem nobis fecerint vel faciant, antequam* (m) *Conſulatum recipiant.*

IX. *Vaſſalli* (n) *noſtri a nobis Inveſtituram* (o) *accipiant, & Fidelitatem faciant, ſicut Vaſſalli. Ceteri omnes, ſicut Cives,* (p) *a XV. annis* (q) *ad LXX. niſi* (r) *ſint tales perſonae, quibus debeat & poſſit* (ſ) *ſine fraude ſacramentum remitti. Vaſſalli, qui tempore Guerrae vel* (t) *Treugae non* (u) *poſtulaverunt Inveſtituram, vel debita ſervitia nobis non* (x) *exhibuerunt, hac occaſione Feudum non amittant.*

X. *Li-*

(*d*) Codex Romanus: *per ipſum Conſulatus recipere.*
(*) Apographum Sanctae Juliae: *a nobis Conſolatum recipiet.*
(*e*) Codex Romanus: *Inveſtituram percipiant.*
(*f*) Apographum: *recipient.*
(*g*) Cod. Romanus: *pro Inveſtitura recipienda.*
(*h*) Codices Romanus & Brixianus & Apographum: *divinâ vocatione.*
(*i*) Codex Brixianus: *jure & more.*
(*k*) Idem Codex: *ſecundùm leges & mores.*
(*l*) Idem: *conſtituuntur.*
(*m*) Idem: *fidelitatem nobis fecerint, vel faciant, antequam Conſolatum recipiant.*
(*n*) Idem: *Vaſſalli tantùm a nobis.*
(*o*) Idem: *accipient.*
(*p*) MStum Eſtenſe, & Codices Brixianus & Romanus: *a XVI. annis.*
(*q*) Iidem Codices, & Apographum Sanctae Juliae: *uſque ad LXX.*
(*r*) Codices iidem: *niſi tales perſonae ſint.*
(*ſ*) Iidem Codices, & Apographum: *poſſit ſacramentum ſine fraude remitti.*
(*t*) Codex Romanus: *Treugae.* Apographum: *Treguae.*
(*u*) Codex Brixianus: *poſtulaverint.*
(*x*) Idem Codex: *exhibuerint.*

X. *Libellariae & Precariae in ſuo ſtatu permaneant ſecundùm conſuetudinem uniuſcujuſque Civitatis, non obſtante Lege noſtra, quae dicitur Imperatoris Frederici.*

XI. *Damna* (y) *omnia & ablata & injurias, quas nos per nos & per noſtros ab Univerſitate Societatis, vel ab aliquo de Societate, vel a Coadjutoribus Societatis ſuſtinuimus per nos* (z) *& noſtram partem gratis remittimus, & plenitudinem noſtrae gratiae eis damus.*

XII. *Moram ſuperfluam in Civitate vel Epiſcopatu pro damno Civitatis non faciemus.*

XIII. *Civitates munire, vel extra munitiones eis facere liceat.*

XIV. *Item Societatem, quam nunc habent, tenere,* (a) *& quoties voluerint, renovare eis liceat.*

XV. *Pactiones timore noſtro,* (b) *vel impreſſione Nuntiorum noſtrorum factae* (c) *caſſentur, & pro infectis habeantur, nec pro iis aliquid* (d) *exigatur.*

XVI. *Pacta Placentinorum, ſcilicet pactum Pontis Padi, & fictum ejuſdem Pontis, & Regalium, & datum, & pactum, quod* (e) Epiſcopus Hugo *fecit de Caſtro* (f) *Arquato, & ſi quae alia ſimilia* (g) *ſunt facta ab ipſo Epiſcopo, vel a Communi, vel ab aliis de Societate, nobiſcum, vel Nuntio noſtro, ipſo Ponte remanente cum omnibus ſuis utilitatibus Placentinis: ita tamen quod teneantur ſemper ſolvere* (h) *fictum Abbatiſſae Sanctae Juliae de Brixia, & ſi quae ſunt ſimiles.*

XVII. *Sententiae quoque, quae de jure, & ſecundùm leges & conſuetudines contra aliquem, vel aliquos de Societate latae ſunt, teneant, ſi tamen de jure contra eos tenerent, ſi gratiam noſtram non habuiſſent. Quae verò contra aliquem vel aliquos de Societate latae ſunt* (i) *occaſione Guerrae, ſeu diſcordiae, in irritum* (k) *deducantur.*

XVIII. *Poſſeſſiones* (l) *omnes, quas quiſque de Societate ante tempus* (m) *Guerrae tenebat juſte, ſi per vim ablatae ſunt ab his, qui de Societate non ſunt, ſine fructibus & damno reſtituantur: vel ſi eas* (n) *recuperaverit, quiete poſſideat, niſi per electos arbitros ad cognitionem Regalium nobis aſſignentur.*

XIX. *Opizoni Marchioni omnem offenſam, quam nobis vel alicui* (o) *noſtrae partis fecit,* (p) *poſtquam in Societate fuit, per ſe vel per aliquam perſonam cum Societate, vel defendendo aliquem*

(y) Apographum, & iidem Codices: *Dampna omnia & ablata & injurias, quas.*
(z) Codices Romanus & Brixianus: *& per partem noſtram.*
(a) Apographum: *& quociens.*
(b) Codex Eſtenſis & Romanus: *vel permiſſione.* Apographum: *per impreſſionem.*
(c) Idem Apographum & Codex Romanus: *factae pro infectis habeantur.*
(d) Cod. Romanus: *aliquod.*
(e) Codices Romanus & Brixianus: *quod fecit Epiſcopus Ugo.*
(f) Codex Brixianus: *Arccato.* Romanus: *Arcuato.*
(g) Uterque Codex. *ſimilia facta ſunt.*
(h) Codex Brixianus: *ſolvere fictium.*
(i) Idem Codex: *in occaſione werrae.*
(k) Idem: *deducuntur.*
(l) Codices Romanus, Brixianus, & Apographum Sanctae Juliae: *Poſſeſſiones, quas quiſque.*
(m) Codex Brixianus: *guuerre.*
(n) Idem Codex, & Romanus: *recuperaverint, quietè poſſideant.*
(o) Ambo Codices: *alicui partis noſtrae.*
(p) Apographum Sanctae Juliae: *priuſquam.*

aliquem de Societate, Imperiali clementiâ per nos (q) *& noſtram partem remiſimus, & in plenitudinem noſtrae gratiae eum* (r) *recepimus:* (ſ) *nec per nos, nec per interpoſitam perſonam pro praeteritis offenſis ſibi, vel parti ipſius, aliquam inſeremus* (t) *injuriam, laeſionem, vel coactionem.*

XX. *Amplius eam juriſdictionem, quam Mediolanenſes exercere conſueverunt in Comitatibus Seprii,* (u) *& Martexanae, & Burgariae, & in aliis Comitatibus, exceptis locis, quae Pergamenſes* (x) *pro Commune* (y) *modò tenent inter Abduam* (z) *& Ollium, & excepto Romano Veteri,* (a) *& Bariano, & eam, quam modò exercent, liberè & quietè habeant & poſſideant ſine contradictione noſtra & Succeſſorum noſtrorum, ſalvis* (b) *datis & pactis & conceſſionibus, in ſuo robore durantibus, quae Mediolanenſes,* (c) *pro Commune fecerunt Civitatibus* (d) *Pergami, Laude, & Novariae, nec propter hanc conceſſionem laedendis. Nec ullum praejudicium fiat juri,* (e) *aut conſuetudini* A *alicujus Civitatis Societatis; nec aliquod jus* (f) *acquiratur in detrimentum alicujus Civitatis Societatis propter praedictas conceſſiones.*

XXI. *Pacta inter Civitates Societatis quondam facta, nihilominus firma & rata permaneant. Nec aliquid intelligatur acquiſitum* (g) *Mediolanenſibus in Epiſcopatu Laudenſi propter prae-* B *dictas conceſſiones, ſalvo jure aquae Lambri,* (h) *ſi quod habent, & in pedagio.*

XXII. *Omnes de Societate, qui Fidelitatem nobis jurabunt, in ſacramento Fidelitatis adjicient, quod poſſeſſiones & jura,* (i) *quae nos in Lombardia habemus & poſſidemus* (k) *extra Societatem, juvabunt nos bonâ fide manutenere, ſi opus fuerit, &* (l) *cum ſuper* C *hoc per nos, vel per certum Nuntium noſtrum* (m) *requiſiti fuerint, & ſi amiſerimus, recuperare: ita videlicet, quod finitimae Civitates obnoxiae ſint principaliter ad hoc faciendum, &, ſi opus fuerit, aliae teneantur ad competens auxilium praeſtandum. Civitates* (n) *de Societate, quae ſunt extra Lombardiam,*

(q) Idem Apographum: *& per noſtram partem.* Codex Romanus: *remittimus.*
(r) Codex Brixianus: *recipimus.*
(ſ) Cod. Romanus: *recepimus, nec per interpoſitam perſonam.*
(t) Cod. Romanus, Brixianus, & Apographum: *aliquam inſeremus laeſionem vel coactionem.*
(u) Cod. Romanus: *Sceprii & Martianae.* Apographum: *Marctiane & Burgarie.*
(x) Codices Romanus & Brixianus: *Pergamenſes modò tenent per Commune.*
(y) Apographum: *per Comune modò tenent.*
(z) Codex Brixianus. *Adduam & Oleum.* Romanus: *inter Addam, & Oleum.* Apographum: *Aduam.*
(a) Codex Regienſis: *Luriano:* Codex Eſtenſis, & Romanus: *Buriano.*
(b) Codices Romanus, & Brixianus: *ſalvis pactis, datis, & conceſſionibus.*
(c) Apographum, & Codex Romanus: *per Comune.*
(d) Apographum: *Pergamo.* Codex Brixianus: *Pergami, Novarie, Laudis.* Romanus: *Laudae.*
(e) Apographum: *juri vel aut conſuetudini.*
(f) Codex Brixianus: *acquiratur & detrimentum.*
(g) Idem Codex: *acquiſitum a Mediolanenſibus.*
(h) Codices Romanus, & Brixianus: *aquae Lambri, & in pedagio, ſi quod habent.*
(i) Codex Brixianus: *quae & quas habemus in Lombardia.*
(k) Cod. Romanus: *extra Civitatem.*
(l) Idem Codex: *& ſuper hoc per nos, vel certum Nuntium noſtrum ſi requiſiti fuerint.*
(m) Apographum: *per nos, vel noſtrum Nuntium certum requiſiti fuerint, & ſi amiſerimus.*
(n) Codices Romanus & Brixianus: *Civitates, quae ſunt de Societate extra Lombardiam.*

diam, in ſuo confinio ſimiliter teneantur facere. Si qua verò Civitatum ea, quae in conventione Pacis ex parte noſtra ſtatuta ſunt, non obſervaverit, ceterae Civitates (o) *eam ad id obſervandum bonâ fide compellant, Pace nihilominus in ſuo robore permanente.*

XXIII. *Nobis intrantibus in Lombardiam, Fodrum conſuetum & Regale, qui ſolent & debent, & quando ſolent & debent, praeſtabunt. Et Vias & Pontes bonâ fide & ſine fraude, & ſufficienter reficient in eundo & redeundo. Mercatum ſufficiens nobis & noſtris euntibus & redeuntibus bonâ fide & ſine fraude praeſtabunt.*

XXIV. *In omni decimo anno Fidelitates renovabunt, in his, qui* (p) *eas nobis* (q) *non fecerunt, cum nos petierimus vel per nos, vel per noſtrum* (r) *Nuntium.*

XXV. *Si qui ex parte noſtra de ſuis juſtis poſſeſſionibus expulſi ſunt, reſtituantur ſine fructibus & damno, niſi in cauſa principali, ſeu proprietatis jure* (ſ) *poſſit ſe tueri poſſeſſor, ſalvis prioribus conceſſionibus. Et omnes offenſae eis remittantur, eodem jure ſervando iis, qui ſunt ex parte noſtra* A *circa reſtitutionem, niſi Civitas teneatur juramento ut non reſtituat. Quo caſu arbitrium boni viri volumus pro reſtitutione ſuccedere* (t).

XXVI. *Et ſi qua controverſia* (u) *de Feodo orta fuerit inter nos & alium, qui ſit de Societate, per Pares illius Civitatis vel Epiſcopatus, in* (x) *quo diſcordia agitur, ſecundùm* (y) *illius* B *Civitatis conſuetudinem, in eodem Epiſcopatu terminetur, niſi nos in Lombardia fuerimus: tunc enim in audientia noſtra, ſi nobis placuerit, cauſa agitabitur.*

XXVII. *Item volentibus venire contra pacta, non per violentiam facta, & juramento firmata inter Civitatem &* (z) *Civitates Societatis,* (a) *vel* C *Civitates & alias* (b) *Perſonas, nos audientiam denegabimus* (c).

XXVIII. *Item nos* (d) *reſtituimus Stratam Veronenſibus.*

XXIX. *Et nominatim recipimus* (e) *Ezelinum in plenitudinem gratiae noſtrae, & omnem offenſam ei remittimus.*

XXX. *Hanc igitur Pacem, ſecundùm formam praeſcriptam, &* (f) *per mediatores Pacis, videlicet* D (*) *Willelmum Aſtenſem Epiſcopum,* (g) *Henricum Marchio-*

(o) Cod. Brixianus: *Civitates ad id obſervandum.*

(p) Cod. Romanus: *in iis qui nobis non fecerint.*

(q) Codex Brixianus: *in his, qui eas nobis non fecerint.* Apographum: *quae nobis non fecerint.*

(r) Codices Romanus, & Brixianus: *vel Nuntios noſtros.*

(ſ) Apographum, & ambo Codices *jure ſe poſſit tueri.*

(t) Codex Romanus: *ſuccedere; ſalvis prioribus conceſſionibus; & omnes offenſae eis remittantur.*

(u) Uterque Codex, & Apographum: *de Feudo.*

(x) Codices ambo: *in qua.*

(y) Uterque Codex: *ſecundùm conſuetudinem illius Civitatis.*

(z) Codex Romanus, & Apographum: *inter Civitatem & Civitatem Societatis.* Ita & Brixianus.

(a) Apographum: *vel Civitatem.*

(b) Ambo Codices, & Apographum, & Codex Eſtenſis: *& alias Perſonas Societatis.*

(c) Cod. Brixianus: *delegabimus.*

(d) Cod. Romanus: *reſtituemus.*

(e) Cod. Eſtenſis. *Izillinum.* Ita & Romanus. Brixianus verò *Ezilinum.*

(f) Cod. Romanus: *& ſicut per mediatores.* Sic & Apographum.

(*) Codices Romanus, & Brixianus: *Wilielmum Haſtenſem Epiſcopum.*

(g) Ambo Codices: *& Henricum.*

ɕhionem (h) *Saonenſem*, (i) *Thidericum de Silva Benedicta, & Rodulphum Camerarium noſtrum, una cum eis* (l) *bonâ fide intelleximus*, (m) *& ſecundùm tenorem, quo eamdem Pacem* (n) *& Concordiam jurari fecimus, & ſecundùm quod* (o) *Lombardi eam bonâ fide intellexerunt, in perpetuum ratam haberi, &* (p) *conſervari ſtatuimus. Et ut firma permaneat*, (q) *& inconcuſſa, praeſentem paginam* (r) *noſtri impreſſione Sigilli fecimus* (ſ) *communiri.*

XXXI. *Nomina verò Civitatum, quibus & gratiam* (t) *noſtram reddimus, & praeſcriptam facimus conceſſionem, ſive* (u) *permiſſionem, haec ſunt:* Vercellae, Novaria, Mediolanum (x) Lauda (y) Pergamum, Brixia, Mantua, Verona, (z) Vicentia, Padua, (a) Triviſium, Bononia, Faventia, Mutina, Regium, Parma, Placentia.

A *Iſtis autem Civitatibus & Locis Pacem* (b) *firmam ſervari volumus, & gratiam noſtram* (c) *reddimus.*

XXXII. *Praeſcriptam autem conceſſionem ſeu permiſſionem eis* (d) *non facimus, videlicet*, Imolae, Caſtro Sancti Caſſiani, Bobio, Plebi, de (e) Grabedona, Feltrae, Belluno, (f) Cenetae. Ferrariae *autem gratiam noſtram reddimus, & praeſcriptam* (g) *conceſſionem facimus* (h) *ſeu permiſſionem, ſi infra duos menſes poſt reditum Lombardorum a Curia noſtra de Pace praeſcripta cum eis concordes fuerint.*

B

XXXIII. *Hanc itaque Pacem & Concordiam*, (i) *ſicut ſupraſcriptum eſt, tam nos, quàm filius noſter Henricus* (k) *Romanorum Rex, per Camerarium noſtrum Rodulphum* (l) *jurari fecimus in animam noſtram,*

C

XXXIV.

(*h*) Brixianus Codex: *Scaonenſem*. Apographum: *Savonenſem*.
(*i*) Codices Eſtenſis, & Regienſis, & Romanus, & Apographum: *Fratrem Tidericum*. Apographum; *Fridericum*.
(*l*) Codices Romanus, & Brixianus: *unà cum eis intelleximus bonâ fide*.
(*m*) Cod. Brixianus: *ſecundùm tenorem*.
(*n*) Apographum, & ambo Codices: *quo eamdem Pacem jurare fecimus*.
(*o*) Cod. Romanus: *quod Longobardi*.
(*p*) Idem Codex: *& confirmari ſtatuimus*.
(*q*) Apographum, & Codices Romanus, Brixianus, ac Eſtenſis: *& inconvulſa*.
(*r*) Cod. Romanus: *noſtrae juſſionis Sigillo*. Brixianus: *& noſtrae impreſſionis Sigillo*.
(*ſ*) Apographum: *conmuniri*.
(*t*) Codices Romanus, & Brixianus: *quibus & gratiam reddidimus*. Apographum item: *reddidimus*.
(*u*) Ambo Codices & Apographum: *ſeu permiſſionem*.
(*x*) Cod. Romanus: *Laude*.
(*y*) Idem: *Pergamum*.
(*z*) Cod. Romanus: *Vincentia*.
(*a*) Apographum Sanctae Juliae: *Tarviſium*.
(*b*) Codices Romanus, & Brixianus, atque Apographum: *Pacem ſervari*.
(*c*) Apographum: *reddidimus*.
(*d*) Codex Romanus: *eis non fecimus*.
(*e*) Idem: *de Gabadona*.
(*f*) Codices Romanus, & Eſtenſis: *Cenetae, Ferrariae. Gratiam noſtram*.
(*g*) Codex Romanus: *praeſcriptam eis conceſſionem, ſeu permiſſionem facimus;* ita & Brixianus.
(*h*) Apographum: *ac praeſcriptam ejus conceſſionem facimus, ſeu permiſſionem*.
(*i*) Cod. Romanus: *ſicut dictum eſt*.
(*k*) Codices Romanus, & Brixianus: *Henricus Rex Romanorum*.
(*l*) Codex Brixianus: *in anima noſtra jurari fecimus*. Ita & Romanus. Apographum *in animam noſtram*.

XXXIV. *Hi* (m) *autem ſunt Principes & Nobiles Curiae, qui praeſcriptam Pacem* (n) *& Concordiam per ſe firmam tenere juraverunt. Hermannus* (o) *Monaſterienſis Epiſcopus: Henricus* (p) *Cracienſis Electus:* (q) *Thitelmus Augienſis Abbas:* (r) *Godefridus Imperialis Aulae Cancellarius: Otto Dux* (ſ) *Bawariae: Fridericus* (t) *Dux Suaviae filius noſter: Bertoldus* (u) *Dux de Zaringen: Bertoldus* (x) *Marchio Yſtriae: Hermannus Marchio* (y) *Veronenſis:* (z) *Comes Henricus de Dietle: Comes Thepoldus de Leſchemunde: Comes Ludewicus frater Cancellarii* (a) *de Holfeſtem:* (b) *Rodulphus Camerarius: Wernerius* (c) *de Bonlandia: Cono* (d) *de Numenberc: Conradus Pincerna.*

XXXV. *Hi autem ſunt Nuntii, qui ex parte Lombardorum Pacem praeſcriptam, & Concordiam receperunt, & in praeſentia noſtra juramento* (e) *confirmarunt.* De Mediolano *Guido de Landriano,* (f) *Pinamundus de Vicomercato,* (g) *Adubatus Bultraphus,* (h) *Willelmus Burrus, Guercius* (i) *de Buxolo,* (k) *Ardericus de Bonate, Rogerius Marcellinus.* (l) *Loterius Medicus.* De Brixia (m) *Opbrandus de Martenengo,* (n) *Gezo de Turbiaco, Deſiderius Judex, Rudulphus* (o) *de Conciſio,* (p) *Bocaſius de Manerbio,* (q) *Albricus de Capriano.* De Placentia (r) *Gerardus de*

(m) Ambo Codices: *Hi ſunt Principes.*
(n) Ambo Codices, & Apographum. *Pacem per ſe firmam.*
(o) Codex Brixianus: *Moneſtarialis Epiſcopus.*
(p) Cod. Romanus: *Curienſis.* Cod. Regienſis: *Corrienſis.* Ita & Brixianus. Apographum verò: *Corienſis.*
(q) Cod. Brixianus: *Thiechelmus Abbas Augienſis.* Romanus: *Thocethelmus Abbas Augenſis.*
(r) Cod. Romanus: *Gottefridus Cancellarius Imperialis Aulae.* Codex Brixianus: *Bontifredus.* Apographum. *Gotifredus.*
(ſ) Apographum: *Dux Baiguarie.* Cod. Brixanus: *Dux Baivario.* Romanus. *Dux Bavariae.*
(t) Cod. Brixianus: *filius noſter, Dux Suavie.* Apographum: *Suevie.*
(u) Cod. Romanus: *Dux Xarege.* Alterum exemplar: *Dux Zarmengen.* Cod. Brixianus: *de Zarenge.*
(x) Cod. Romanus: *Marchio Hiſtriae.* Brixianus: *Bertoldus Yſtrie.*
(y) Cod. Romanus: *Marchio Veronae.*
(z) Cod. Romanus: *Henricus de Decio: Comes Thebaldus de Elmoldo: Comes Ludovicus &c.* Cod. Brixianus: *Henricus de Decio: Comes Tebaldus de Lehelmond. Comes &c.*
(a) Apographum: *de Helfenſten.* Cod. Romanus: *de Helfeſtein.* Brixianus: *de Helfenſtn.* Regienſis: *de Belſeſtin.*
(b) In Codice Romano deſiderantur, *Rodulphus Camerarius,* cum aliis ſequentibus.
(c) Apographum: *Guarnerius de Holandia.* Cod. Brixianus: *Bolandia.*
(d) Idem Apographum: *Cuno de Nunzenberg.* Cod. Brixianus: *Cuvone de Munzinberc.*
(e) Idem: *confirmaverunt.*
(f) Codices Romanus, & Regienſis: *Pinamonte.*
(g) Codex Regienſis: *Adubatus Butruſus.* Romanus: *Adobatus Butraſus.* Apographum: *Butraffus.*
(h) Cod. Romanus: *Guilielmus.* Apographum *Wilielmus Borrus.*
(i) Apographum: *de Uxolo.* Romanus: *de Uſtiliolo.* Brixianus: *de Uſtiolo.*
(k) Brixianus: *Arlericus de Iponate.* Romanus: *Aldericus de Bonago.*
(l) Apographum: *Lotherius.*
(m) Romanus: *Ordibrandus de Martinengo.* Apographum: *Oprandus.*
(n) Codex Regienſis: *Guerius.* Romanus: *Guetius de Tarbiago.* Brixianus: *de Turbio.* Apographum: *de Turbiato.*
(o) Apographum: *Rodulphus de Conceſcio.* Brixianus: *de Concella.* Romanus: *de Conzeſa.*
(p) Apographum: *Bocaccius de Manervio.* Brixianus. *de Manervia:* Romanus: *Boccatius de Menerva.*
(q) Brixianus: *Albricus de Cabriano.* Apographum: *de Capriano.*
(r) Romanus: *Girardus Arditionis.* Sic & Brixianus.

de Ardicione, *Jacobus Strictus*, (ſ) *Hermannus de Cario*, (t) *Caupo Judex*. De (u) Pergamo *Albertus* (x) *de Mapello*, *Atto* (y) *Ficianus*, *Johannes* (z) *de Prago*, *Lanfrancus* (a) *de Monacha*, *Albertus Attonis*, *Albertus* (b) *Albertonus*. De Verona *Gozus* (c) *Judex*, *Ubertinus* (d) *de Carcere*, *Valerianus de Caſtello*, *Thebaldinus* (e) *de Naſcenwerre*, *Marcius de Caſtello*, *Tebaldinus Raymondi* (f). De Vicentia *Pilius* (g) *Judex*; *Ubertinus* (h) *de Fonteviva*, (i) *Karnevarius*, *Marcus* (k) *de Pauliano*. De Padua (l) *Janſus*, (m) *Ezelinus Judex*, (n) *Engleſcus de Fun-*
A *tegliva*. De (o) Triviſio *Florius Judex*, (p) *Gombertinus*. De (q) Mantua *Alexandrinus*, *Jacobus* (r) *de Amica*, (ſ) *Angelus Judex*, *Henricus* (t) *de Angelo*. De Faventia *Bernardus* (u) *Judex*, *Ugulinus de* (x) *Azo*. De Bononia (y) *Antoninus Poteſtas*, *Rolandus* (z) *Guarini*, *Matthaeus Rodulphi*. De Mutina, (a) *Arlottus Judex*, *Rai-*
B *nerius* (b) *de Buccabadata*. De Regio *Albertus Cambiator*, (c) *Rolandus de Caritate*. De Parma *Jacobus* (d) *Petri Bavae*, *Maladobatus* (e) *Judex*, (f) *Vetulus Judex*, (g) *Chunradus Bulzoni*. De Lauda *Vincentius* (h) *de Fiſſiraga*, *Anſel-*

(ſ) Brixianus: *Armannus Cano*.
(t) Idem: *Cauponus Judex*. Romanus: *Cauponus*. *De Pergamo*.
(u) Romanus: *de Bergamo*.
(x) Brixianus: *de Marello*.
(y) Apographum: *Facianus*. Brixianus: *Ticianus*. Romanus: *Fitianus*.
(z) Romanus: *de Piringo*. Apographum: *de Poteringo*. Brixianus: *de Peringo*.
(a) Brixianus: *de Monache*. Apographum: *de Monaca*.
(b) Romanus: *Albertonis*.
(c) Apographum: *Cotius Judex*. Romanus: *Chotius Judex*. Brixianus: *Cherius Judex*.
(d) Apographum: *Ubertinus de Carcerae*. Brixianus: *Ghibertinus de Carcerae*. Romanus: *Hubertinus de Carcere*.
(e) Romanus: *Tibaldinus Naſcinguerra*. Apographum *Tebaldinus de Naſcinguerra*.
(f) Apographum: *de Raymundo*. Brixianus: *de Raymundini*.
(g) Brixianus: *Pilius*, *Ubertinus &c.*
(h) Romanus: *de Fontana*. Regienſis & Eſtenſis: *de Fontaniva*. Sic & Apographum.
(i) Apographum, & Codices Brixianus, Romanus, & Eſtenſis: *Carlaxarius*.
(k) Romanus & Brixianus: *de Paulano*.
(l) Apographum: *Gnanſus*.
(m) Brixianus: *Eczilinus Judex*.
(n) Romanus: *Janſus*, *Engleſcus*, *Ezelinus Judex*. *De Triviſio*.
(o) Brixianus: *De Tarviſio*.
(p) Apographum: *Gumbertinus*.
(q) Brixianus: *De Mantuana Alexandrinus*.
(r) Romanus: *Jacobus Amize*. Brixianus: *Amice*.
(ſ) Brixianus: *Augnellus*, *Henricus &c.* Regienſis & Eſtenſis cum Romano: *Agnellus Judex*.
(t) Eſtenſis, Regienſis, & Brixianus: *Henricus Angeli*. Alterum MStum: *Augelli*.
(u) Romanus & Brixianus: *Bernardus Sapiens*.
(x) Brixianus: *Ugolinus Azoli*. Romanus: *Ugolinus Azzi*. Apographum: *Ugolinus de Azone*.
(y) Regienſis & Eſtenſis: *Anthonius*.
(z) Apographum. *Rolandus Rodulfi Guarini*. Ita & Codex Romanus. Eſtenſis *Rolandus Guariani*.
(a) Brixianus: *Arloctus Judex*. Romanus: *Arletus Judex*.
(b) Apographum: *de Boccabadada*. Brixianus: *de Boccabadate*. Romanus: *Boccabadatae*.
(c) Apographum: *Cambiator & Rolandus &c.*
(d) Romanus: *Jacobi Petri Balbi*. Sic & Brixianus Codex.
(e) Brixianus: *Maladobatus*, *Conradus &c.*
(f) In Codice Brixiano deeſt *Vetulus Judex*.
(g) Romanus, & Brixianus Codices: *Conradus Bulzonum*.
(h) Apographum: *de Fulſiraga*. Romanus & Brixianus: *de Fuxiraga*.

Anſelmus (i) *de Summaripa*. De Novaria (k) *Opizo de Bona*, *Thediſius* (l) *Kavalarius*, *Guido* (m) *de Boniprando*. De Vercellis (n) *Meardus* (o) *& Vercellinus*.

XXXVI *Haec* (p) *autem ſunt Civitates*, *& Loca*, (q) *quae Pacem praeſcriptam ſub juramento Lombardorum nobiſcum* (*) *receperunt*: Papia; Cremona; Cuma (r); Terdona; Aſta: (ſ) Ceſarea; Janua; Alba, *& aliae Civitates & Loca & Perſonae*, *quae ſunt & fuerunt ex parte noſtrâ*.

XXXVII. *Haec autem ſunt nomina Conſulum & Nuntiorum*, *qui Inveſti-* A *turam Conſulatus* (*) *a nobis Civitatum receperunt*. De Mediolano *Adobatus*. De Placentia *Gerardus Ardicionis*. De Lauda *Vincentius*. De Verona (t) *Cozus*. De Vincentia *Pilius*. De Padua (u) *Janſus*. (x) De Triviſio *Florius* (y) *Judex*. De Mantua *Alexandrinus*. De Faventia *Bernardus* (z) *Judex*. De Bononia (a) *Antoninus*. B De Mutina (b) *Arlotus*. De Regio *Rolandus* (c) *de Caritate*. De Parma (d) *Jacobus Petri Bavae*. De Novaria (e) *Opizus de Briona*. De Vercellis (f) *Meardus*. De Bergamo *Atto Ficianus* (g).

Signum Domini *Friderici Romanorum Imperatoris invictiſſimi*.

Ego Godefridus Imperialis Aulae Cancellarius, *vice Chriſtiani Maguntinae Sedis Archiepiſcopi & Archicancellarii recognovi*.

(*i*) Eſtenſis: *de Summavia*, *Manfredus de Soldano*. *De Novaria &c.* Sic & Romanus.
(*k*) Brixianus: *Opizo de Briona*. Ita Romanus, & Apographum.
(*l*) Apographum: *Caballatius*. Brixianus. *Cavallatius*. Romanus: *Cavallarius*.
(*m*) Romanus: *Guido Boniprandi*. Brixianus *Guido Smaragdi*.
(*n*) Romanus: *Medardus*.
(*o*) In Brixiano: *Meardus Vercellinus*.
(*p*) Romanus Codex: *Hae autem*. In Brixiano deeſt *autem*.
(*q*) Codices Eſtenſis & Romanus: *Civitates & Loca & Pars*, *quae &c.*
(*) Apographum Sanctae Juliae: *receperunt*, & *eamdem per ſe juraverunt*. *Papia &c.*
(*r*) Brixianus Codex: *Cume*, *Acqui*, *Terdona &c.*
(*ſ*) Romanus: *Cuma*, *Aſte*, *Terdona*, *Ceſtria*. Cod. Regienſis: *Ceſana*. Eſtenſis: *Ceſtria*.
(*) Brixianus: *a nobis receperunt nomine Civitatum*.
(*t*) Romanus: *Chotius*. Apographum: *Cotius*.
(*u*) Apographum: *Gnanſus*. Romanus: *Guanſus*.
(*x*) Romanus: *De Triviſio Florius*. *De Mantua &c.*
(*y*) Apographum: *De Terviſio Florius*. *De Mantua &c.*
(*z*) Cod. Romanus & Apographum: *Bernardus*. *De Bononia &c.*
(*a*) Romanus: *Antolinus*. Eſtenſis: *Anthonius*.
(*b*) Romanus: *Arlottus*. Brixianus: *Arloctus*.
(*c*) Brixianus, Romanus, & Apographum: *Rolandus*. *De Parma &c.*
(*d*) Romanus & Brixianus: *Jacobus*. *De Novaria &c.*
(*e*) Iidem Codices: *Opizus*. *De Vercellis &c.*
(*f*) Uterque Codex: *Medardus*.
(*g*) In Apographo & Codice Romano haec adduntur: *Et iſti ſimiliter ex parte Imperatoris juraverunt*, *Cona*, *Conradus Pincerna*, *Guarnerius*, *Rodulſus Camerarius pro ſe*.

Acta ſunt haec Anno Dominicae Incarnationis (h) *MCLXXXIII. Indictione* (i) *Primâ, Regnante Domino Friderico Romanorum Imperatore glorioſiſſimo, Anno Regni ejus XXXII. Imperii verò XXIX.*

Datum (k) *apud Conſtantiam in ſolempni* (l) *Curia, VII. Kalendas Julii.* (m)

Deſiderantur ſequentia in Codice MSto Mutinenſi.

IN Chriſti nomine. Juro ego, quod amodo ero fidelis Domino Imperatori Friderico, & ejus filio Regi Henrico. Non ero in conſilio vel facto, quod ipſi perdant vitam, vel membrum, aut mentem, ſeu Coronam Imperii vel Regni, vel caput. Et ſi ſcivero, aliquem feciſſe, vel facere volentem per ſe vel per alium, Domino Imperatori, vel Regi, vel Nuncio ejus, ſine fraude manifeſtabo eis. Et adjuvabo honorem Coronae tenere, & ſi perdiderit, recuperare bona fide in exercitu & Comitatu adjuvabo. Inſuper Pacem Domini Imperatoris Friderici & filii ejus Regis Henrici, & ſuae partis, factam cum Societate Lombardiae & Civitatibus e- A *jus Societatis, ſicut ſcriptum eſt inde, ſine fraude intra quindecim dies poſt jurata bono intellectu, & Sigillo Imperatoris ſigillata, obſervabo bonâ fide & ſine fraude. Et hoc jurare faciam omnes maſculos, mecum habitantes, a quindecim annis ſupra uſque ad ſeptuaginta, infra quindecim dies, poſtquam juratum habuero, exceptis Servis. Et* B *qui per me jurare noluerint, intra tertiam diem Imperatori, vel Regi, vel ſuis Nuntiis manifeſtabo per breve.*

MCLXXXIII. Indictione Prima.

In Catalogo Civitatum, quae in hiſce Actis nominantur, occurrit *Caeſarea*. In Regeſto Senatus Mutinenſis

(*h*) Apographum Sanctae Juliae, & Codex Brixianus habent: *MCLXXXIIII.* Sed perperam.

(*i*) Cod. Brixianus: *Indictione III.* Apographum: *Indictione Tercia.* Sed corrupte.

(*k*) Cod. Brixianus: *Data ſunt apud &c.*

(*l*) Codices Romanus, & Brixianus: *in Curia ſolemni.*

(*m*) *In eodem Apographo immediate ſequuntur authenticae Notariorum ſubſcriptiones hujuſmodi:* „ In Chriſti nomine. Ego Johannes Cariboni, ſacri Palatii Notarius Brixienſis, authenticum hujus exempli vidi & legi, cum Sigillo, ſeu Bulla cerae cum ſetha ſerica pendente Domini Frederici Imperatoris. Et ſicut in illo continebatur, ita & in iſto ſcripſi & exemplavi, verbo & praecepto Domini Ramberti de Ramberto de Bononia Poteſtatis Communis Brixiae, & verbo totius Conſilii Communis Brixiae, more ſolito campanâ ſonati & congregati. Nil addens vel minuens, quod ſenſum, vel ſententiam mutet. Et ad confirmationem me ſubſcripſi.

„ In Chriſti nomine. Ego Zufredus Prandi, Domini Ottonis Imperatoris Notarius Brixienſis, authenticum hujus exempli vidi & legi, cum Sigillo, ſeu Bulla cerae cum ſetha ſerica pendente Domini Federici Imperatoris. Et ſicut in illo continebatur, ita & in iſto ſcriptum & exemplatum inveni; nil addito vel diminuto, quod mutet ſenſum vel ſententiam. Et verbo & praecepto Domini Rambertini Ramberti de Bononia Poteſtatis Communis Brixiae, & verbo totius Conſilii Communis Brixiae, more ſolito campanâ ſonati & congregati: & ad confirmationem me ſubſcripſi.

„ In Chriſti nomine. Ego Bonaventura de Vanzago Notarius Domini Ottonis Imperatoris, Brixienſis Civis, authenticum &c. *ut ſupra.*

„ In Chriſti nomine. Ego Bonapax Dom......... Notarius &c.

„ Ego Bellacattus, Notarius Communis Brixiae, authenticum &c.

„ Ego Johannes de Savalo, Notarius Communis Brixiae, authenticum &c. *ut ſupra.*

nenſis legitur *Caeſaria*. Codex Eſtenſis habet *Ceſtria*. Regienſis verò *Ceſana*. Sed revera legendum *Caeſarea*. Ut enim antea Sigonius recte animadverterat Lib. 14. de Regno Italiae, inter cetera pacta, per quae Alexandrini Cives Anno MCLXXXIV. gratiam Friderici inierunt, illud etiam fuit, *ut Urbem ſuam poſthac conſtanti nomine Caeſaream appellarent*. Hoc tamen antea inter Imperatorem & Alexandrinos ſtabilitum fuiſſe, ipſius Pacis Conſtantienſis acta teſtantur. Supra in Compromiſſo, facto inter Auguſtum eumdem & Lombardos, mentio eſt loci, *quem Paleam vocant*, nempe Alexandriae ipſius novae Civitatis, quam per contemtum Ticinenſes appellabant *Paleam*. Adhuc etiam *Aleſſandria della Paglia* in ore hominum verſatur. Fridericus verò Alexandri Papae nomen Civitati illi eripiens, *Caeſaream* e ſuo nomine appellandam juſſit. Quàm inani ſucceſſu tempus deinde oſtendit. Atque ita per nobiliſſimam Pacem finem habuere teterrima diſſi-
A dia, quae per tot annos exercuere conſtantiam Friderici & Langobardorum: qua occaſione Civitatibus, Principibuſque Italicis legitimo perpetuoque titulo Libertas & Regalia collata, ſive confirmata fuere. Quod graviſſimum negotium praecipue locum ſibi poſcit in Italicorum eruditione atque Hiſtoria temporis illius.
B Diſertis autem verbis in Pace Conſtantiae conſtitutum fuit §. XII. ut Civitatibus Italicis Societatem, *quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare eis liceat*. Atque hoc potiſſimùm petiere Lombardi, quum non aliam proſpicerent tutiorem viam ſalutis ac Libertatis ſuae, quàm arma ſemper habere parata, ſtabilique
C unione publicam cauſſam deinceps quoque tueri. Quare Anno MCLXXXV. eamdem *Societatem* novis ſacramentis firmarunt: cujus rei teſtem habeo Chartam in Tabulario Reipublicae Bononienſis adſervatam, & in membranaceo Senatus Mutinenſis MSto Codice itidem exaratam. Hanc accipe.

Confirmatio Pacis Conſtantiae & Societatis Lombardiae, facta a Rectoribus Civitatum Italicarum, Anno 1185.

EGo *juro omnibus* Civitatibus Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, & Locis, & Domino Opizoni Marchioni Malaſpinae, & omnibus Perſonis praedictae Societatis, *conceſſiones & promiſſiones atque Pacta, ſicut in Scripto Pacis continetur, inter Nuntios Domini Imperatoris, & Rectores & Nuntios Civitatum Societatis* (a) *facto, firmas tenere*.
D *Nec ero in facto* (b) *vel conſilio, ut aliquid praedictorum alicui de Societate minuatur. Et ſi qua Perſona vel Civitas aut Locus alicui Civitati vel Loco aut Perſonae* (c) *praefatae Societatis, aut jam dicto Marchioni auferre vel diminuere voluerit* (d) *eas vel eos manutenere & defendere bonâ fide & ſine fraude contra omnes adjuvabo. Et omnia praecepta, quae Rectores* (e) *concor-*

(*a*) Codex MStus Mutinenſis: *Societatis Lombardiae facto*.
(*b*) Idem: *Nec ero in conſilio vel facto, ut*.
(*c*) Idem: *Perſonae praedictae Societatis*.
(*d*) Idem: *eos vel eas*.
(*e*) *Rectores omnes concorditer, vel*.

corditer omnes, vel major pars mihi fecerint, ſine fraude (f) *ſervabo. Et omnia* (g) *ſupraſcripta attendam a praeſentibus Kalendis Maji uſque ad triginta Annos. Et in capite uniuſcujuſque quinquennii, ſi per majorem partem Rectorum requiſitus fuero, renovabo. Et hoc totum ſine fraude jurare omnes homines meae Civitatis ab octodecim annis uſque ad ſeptuaginta annos faciam. Et haec omnia faciam jurare Conſules vel Poteſtates meae Civitatis, & Credentiam ad illum terminum qui mihi conſtitutus* (h) *erit per Rectores Lombardiae & Marchiae & Romaniae in hoc conloquio.*

Die lunae XI. (i) *Kalendas Januarii, Placentiae in Eccleſia Sanctae Brigidae, in praeſentia* (k) *Vivianelli, Willielmi Giruini Notarii, ibique in eorum praeſentia Rectores Lombardiae, & Marchiae & Romaniae fecerunt praedictum ſacramentum; nomina quorum haec ſunt:* De Brixia *Aldericus* (l) *de Sala:* De Verona *Cocius Judex:* De Bononia *Prendeparte Poteſtas:* De Novaria *Ruzerius* (m) *Marcellinus Poteſtas:* De Padua *Nazocus:* De Tarviſio *Odericus* (n) *de Mantello:* De Mutina *Guillielmus* (o) *de Atto:* De Placentia (p) *Homizo Judex:* De Bergamo *Albertus de Ola Poteſtas:* De Plebe (q) *Grabadona Petrus Calvus:* De Faventia (r) *Willielmus Burzus Poteſtas:* De Mediolano *Petrus Vicecomes.* (ſ) *Et haec ſunt nomina illorum, qui ita juraverunt, ut ſuperius legitur, & ut praedicti* (t) *juraverunt Rectores, eo excepto, quod non ſunt diſtricti facere jurare homines ſuae Civitatis.* De Brixia *Deſiderius Judex,* (u) *Martinus Pectenalupus, & Pax Conſalonerius.* De Padua *Gnanſus, & Gerardus* (x) *de Calaone.* De Verona (y) *Vivianus Avocatorum, & Carlaxanius Creſcentinorum.* De Tarviſio *Tarviſius de* (z) *Walberto:* De Bergamo *Lanfrancus de Monacha, Oprandus Judex, Johannes de Petrengo.* De Novaria (a) *Fredericus, Opizo de Banno, Michaël Capra:* De Mutina *Rolandus de Bajamonte:* De Bononia *Rolandus de Rodulpho* (b) *Guarino, Buvalellus de Ardrea, Oſpinellus de Carbonenſibus:* De Plebe Grabadona *Gregorius Conſul juravit, ut ſuus Rector:* De Mediolano *Ugo* (c) *de Camerario ſimiliter, ut ſuus Rector:* De Faventia *Aureus Judex:*

(f) *obſervabo.*
(g) *Et omnia praedicta attendam a Kalendis Maji.*
(h) *fuerit.*
(i) *Die Lunae XI. exeunte Januario, in Placentia, in Eccleſia Sanctae Brixidae.*
(k) *in praeſentia Mirabelli, Guilielmi, Giruni Notarii.*
(l) *Aldricus de Sala.*
(m) *Rogerius.*
(n) *Odelricus.*
(o) *de Acto.*
(p) *Bonizo Judex.*
(q) *De Plebe de Grabadona.*
(r) *Guilielmus Burrus.*
(ſ) *Haec autem ſunt nomina.*
(t) *praedicti Rectores juraverunt, eo:*
(u) *Martinus Petena-lupum.*
(x) *Gerardus de Calaono.*
(y) *De Verona Carlaxarius Crexentinorum, & Vivianus Advocatorum. De Tarviſio:*
(z) *Tarviſio de Walperto.*
(a) *Federicus, Opizo de Briano.*
(b) *de Rodolfo Guarino.*
(c) *de Camarario.*

dex. Anno a Nativitate Domini MCLXXXV. Indictione III.

Et poſtea ſequenti die Martis (d) *exeunte Kal. Januarii, Armanus* de Parma *Rector, praedictum ſacramentum fecit, ut praedicti Rectores* (e) *fecerant, & Albertus de Tebaldo.* (f) *Similiter die ſtatutâ VI. Kalendas Januarii juravit Prendepars Poteſtas* Bononiae, *Rolandus Rodulphi de Guarino, Buvalellus, Oſpinellus Walberti Eliazarii, Attonis, & Sinibaldi, & Ildrevandi Oddonis Taſcarii. Idem juraverunt alii Rectores.*

Ego Odolinus, ſacri Palatii Notarius, & a Domino Imperatore Frederico confirmatus poſtea, interſui, (g) *& ſcripſi.*

Verùm plures deinde fluxerunt anni, quibus inter Imperium & Civitates Italicas nulla grandis diſſenſio pullulavit, cujus cauſsâ Societati arma exerere opus fuerit. Attamen Tuſciae Populi, in Pace Conſtantienſi minime comprehenſi, & Imperialibus Miniſtris diuturniori tempore obnoxii, tandem Anno MCXCVIII. ad imitationem Lombardorum, Societatem & ipſi inierunt. Cujus rei mentio eſt in Vita Innocentii III. Papae Tomo III. Rer. Italicar. pag. 488. ubi haec verba: *Civitates autem Tuſciae, quae propter importabilem Alemannorum tyrannidem, quaſi gravem incurrerunt ſervitutem, Societatem in-* A *vicem inierunt, praeter Civitatem Piſanam, quae numquam potuit ad hanc Societatem induci. Et obtinuerunt a Summo Pontifice, ut & Civitates Eccleſiae, quae ſunt in Tuſcia & Ducatu Spoleti, ſe illis in hac Societate conjungerent.* Id verò factum *ad honorem & exaltationem Apoſtolicae Sedis; & quod poſſeſſiones & jura ſacroſanctae Romanae* B *Eccleſiae bonâ fide defenderent: & quod nullum in Regem, vel Imperatorem reciperent, niſi quem Romanus Pontifex approbaret.* Quae vires huic Societati fuerint, paullo poſt effectus oſtendit. Nam evectus ad Imperium, & Romanâ Coronâ donatus *Otto Quartus* Anno MCCX. quum in ſe concitaſſet iram & fulmina Innocentii C ipſius Papae, etſi pro eo ſtarent Mediolanenſes aliaeque Urbes, ceteri tamen Populi ſententiam Romani Pontificis probantes, atque Ottonem ejurantes, ipſum ex Italia abire coëgerunt. Emerſere deinde graves controverſiae inter Pontifices Romanos, & Fridericum Secundum hujus nominis Auguſtum. Tunc Mediolanen- D ſes, quòd Friderici Primi ſobolem ob praeteritorum memoriam nimiùm averſarentur, *Societatem Lombardorum* ex parte reſtituerunt, ſive adhuc vigentem novis ſacramentis confirmarunt. Paria praeſtitere & alii Populi, uti conſtabit e ſubſequentibus Chartis, quas ex Archivo Sereniſſimae Familiae Eſtenſis depromſi.

Sacramentum Societatis Vicentiae, & aliarum Civitatum, Anno 1231.

ANno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Primo, Indictione IV. die Primo intrante Julio, in Pala- E *tio Communis Vicentiae, praeſentibus Domino Ruzerio de Caſteguanega, Judice & Aſſeſſore Poteſtatis infraſcriptae, & Do-*

(*d*) *Martis Decimo exeunte Januario, Armannus.*
(*e*) *fecerunt.*
(*f*) *Albertus de Tebaldo ſimiliter.* Reliqua deſunt in Codice MSto Mutinenſi.
(*g*) Idem Codex: *& ſubſcripſi.*

& Dominis Drudo de Suriſino, & Odorico de Ruzerio, Militibus ejuſdem Poteſtatis, & Jacobino Bonijudaei, & Viviano Benzii, Judicibus & Conſulibus Communis Vicentiae, & aliis multis ibidem in Conſilio Tergentorum, ad ſonum campanae, more ſolito, coadunato. *Dominus Guido de Raude*, Vicentiae *Poteſtas, de voluntate & parabola totius Conſilii, &* pro Communi Vicentiae, & omnes de Conſilio, *fecerunt & ordinaverunt Dominos Craſſum de Ronco & Andream Bravium Judicem ſuum, & ſuos Nuntios, Syndicos, Actores, & Procuratores,* ad faciendam, complendam, contrahendam, ſeu diffiniendam Societatem inter Commune Paduae, Veronae, Man- A tuae, Brixiae, & Ferrariae, *ſecundùm quod Padua, & dictae Civitates facient, & ſecundùm quod* Anciani, ſeu Rectores Lombardiae, Marchiae, *&* Romagnae, *quibus commiſſum eſt hoc negotium, ſeu committetur, ordinare voluerint: eo ſalvo, & ſpecialiter ad reformationem pacis, & boni ſtatus Veronae, & ad ſpecialem utilitatem,* B *commodum & bonum ſtatum tantummodo illius Veronae, Paduae, Mantuae, Brixiae, Vicentiae, & Ferrariae ſolummodo. Et quidquid neceſſe fuerit facere circa dictam Societatem tantùm, promittentes de rato.*

Ego Arpulinus Mutius, ſacri Palatii Notarius interſui, & hoc ſcripſi.

De Societate Paduae, Anno 1231.

IN *nomine Domini Dei aeterni. Anno ejuſdem Nativitatis Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Primo, Indictione IV. die X. intrante Julio. Dominus Guifredus de Lucino,* Paduae Poteſtas, de voluntate Conſilii Quadringentorum, Gaſtaldionum, & Frataliarum Paduae, *ad ſonum campanae more ſolito congregati, pro ipſo Communi, & ipſum* Conſilium univerſum, *ore ad haec interrogatum, ſecerunt, conſtituerunt & creaverunt Albertum Corvum, Syndicum, Procuratorem, & Actorem* ad faciendam, contrahendam, & complendam pro ipſo Communi Societatem cum Civitatibus Brixiae, Mantuae, Veronae, Ferrariae ac Vicentiae, *ad voluntatem & praeceptum Rectorum & Ambaxatorum, quibus commiſſum eſt hoc negotium. Et ad faciendum circa Societatem praedictam quidquid neceſſe fuerit: promittentes de rato. Eo tamen ſalvo, & expreſſim acto, & tali conditione, quod* Recto- C res Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romagnae, *qui ſunt, vel pro tempore fuerint, non poſſint, vel poſſit, nec Ambaxiatores vel alii, quibus hoc commiſſum ſit vel fuerit, poſſint vel poſſit, nec debeat ſe intromittere, vel imbrigare, vel praeceptum facere unum vel plura, nec Syndicus recipiens de aliqua vel ſuper aliqua Societate, vel* D *Cittadinantia, quam Commune Paduae habeat cum aliqua Civitate vel Loco vel aliqua Perſona, & ſpecialiter* de Cittadinantia & Societate contracta cum Domino B. *Dei gratiâ* Patriarcha Aquilejenſi, & Domino O. *Dei gratiâ* Epiſcopo Feltrenſi & Bellunenſi, & Commune & Hominibus Vicentiae & Mantuae. *Nec de ali-* E *quibus juriſdictionibus vel honoribus, vel poſſeſſione, vel quaſi, quas Commune Paduae, vel aliquis Civis Paduanus habeat, teneat, vel poſſideat, vel quaſi. Nec de aliquibus expenſis per Commune Paduae faciendis, ſeu aliqua reſtitutione*

ne damnorum in his exceptatis, niſi Syndicus Communis Paduae aliquod mandatum habeat ſuper iis.

Actum fuit hoc in Palatio Paduae. Teſtes fuerunt Magiſter Cazolus, & Dominus Alamannus Judices Poteſtatis, Dominus Jacobus ejus Miles, & Dominus Nicolaus Ægidioli de Vito, & alii multi.

A *Ego Magiſter Rolandinus Notarius, exiſtens in Officio Sigilli, coram dicto Domino Guifredo Poteſtate Paduae, juſſu ipſius & Conſilii, hoc ſcripſi.*

Acceſſerunt Ferrarienſes & Mantuani ad idem Foedus eo ipſo Anno, qua de re certiores nos faciet Inſtrumentum in eodem Eſtenſi Archivo adſervatum.

Ferrarienſium & Mantuanorum pacta, per quae Societati Lombardiae, Marchiae, & Romaniae adhaerent, Anno 1231.

In Dei aeterni nomine. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Primo, tempore Gregorii Papae, *&* Frederici Imperatoris. *die Sabbati, XII. intrante Menſe Julii, Indictione IV. in Civitate Mantuae, in Palatio Communis ejuſdem Civitatis, in pleno Conſilio coadunato ad ſonum campanae, ſicut conſuetudo eſt Civitatis praedictae: in praeſentia horum teſtium, Domini Bonifacii de Bonoconſilio, Domini Guidonis de Boncambio, Juriſperitorum, Domini Aldi Judicis de Verona, Oldradi Faſioli Notarii de Mediolano, Arpinelli Notarii de Vicentia, Bernardini Notarii de Bononia, & aliorum multorum. Quum Dominus Opizus Salvaticus de Civitate Placentiae, & Dominus Guido de Bilieni de Civitate Bononiae, tunc Antiani Rectorum* Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romagnae, *dediſſent in mandatis* Domino Lauderengo Poteſtati Mantuae *pro ipſa Civitate, & toti Conſilio, & Dominis Albertano Judici, & Lanfranchino de Rodengo,* Syndicis Civitatis Brixiae, *& Dominis Craſſo de Runco, & Andreae Bravo Judici,* Syndicis Communis Vicentiae, *& Domino Alberto Corvo,* Syndico Paduae *& Domino Bono Judici,* Syndico Civitatis Veronae, *& Dominis Papazono de Al-* B *digeriis, & Naximbeni Judici,* Syndidicis Civitatis Ferrariae, *nomine & vice ſupradictarum Civitatum, quatenus Societatem dictarum Civitatum ordinatam per praenominatos Antianos, & tunc temporis Rectores, & ſcriptam per Oldradum Faſiolum Notarium tunc Rectorum Societatis Lombardiae, jurare deberent; ad haec ſurrexerunt in pleno* C *Conſilio dicti Domini Papazonus & Naſcimbene Judex, Syndici Communitatis Ferrariae, & ante aliquod juramentum per eos factum coram praefatis Antianis & Rectoribus, proteſtati fuerunt, dicentes nomine & vice Civitatis Ferrariae, quod parati erant jurare Societatem & omnia facere ſecundùm tenorem Inſtrumenti Syndicatus* D *eorum & ſecundùm formam Literarum tranſmiſſarum* Poteſtati & Communi Ferrariae *ab Antianis & Rectoribus Societatis praedictae, eo ſalvo, quod quidquid contineatur, vel ſcriptum ſit in ipſa Societate, non praejudicet, nec nocere poſſit Communi Ferrariae, ne Antiani, qui ſunt, vel per tempora erunt vel Rectores Civitatum, aliquod* E *gravamen haveris vel perſonarum Communi Ferrariae imponere poſſint occaſione Societatis jam dictae. Ad haec in continenti ſurrexit Dominus Lauderengus* Poteſtas Mantuae pro ipſa Civitate,

tate, & *primo juravit, Societatem dictam in omnibus, ſicut in ea per Oldradum Faſiolum ſcriptum eſt, & pacem Veronae manutenere, & operam dare toto ſuo poſſe, quod obſervetur. Et omnia praedicta jurantibus Syndicis praelibatis Civitatum dictarum, juraverunt etiam Domini Papazonus & Naſcimbene,* Syndici Ferrariae, *inſertâ tamen in eorum juramento conditione praedicta, quod Commune Ferrariae occaſione dictae Societatis vel concordiae, nullum onus ſolvendi haveris aliqua occaſione debeat tolerare. Remittente & abſolvente dicto Loderingo Poteſtate Mantuae pro ipſa Civitate ſub vinculo ſui ſacramenti, & Conſilio univerſo, quod omnes ſigillatim tunc juraverunt expreſſim, Dominis Calvolo & Bonanocte Ygillini de Muſto, Syndicis & Procuratoribus partis Comitis, & eorum, qui tunc habitabant apud Sanctum Bonifacium & Montem Sambanum, & pro parte dicti Comitis, eorum nomine & vice, & Procuratoribus Comitis, Guillielmi de Lendenaria, Pegorarii, Leonis de Carceribus, & aliorum quatuordecim, qui cum eo capti erant, eorum nomine & vice, & Domino Bono Syndico partis intrinſecus Veronae, nomine ipſius partis, ſtipulantibus omnia juramenta, pactiones, promiſſiones, vincula, obligationes perſonarum vel bonorum, quae retro inter Commune Mantuae intus vel extra cum Comite Rizardo, & tota ſua parte paruiſſet feciſſe, vel cum aliquo vel aliquibus de ſua parte ejus occaſione, remoto omni ſophiſmate & ingenio. Et nullum Inſtrumentum vel Inſtrumenta exinde facta deinceps obtineant vigorem & nullam habeant firmitatem; ſed penitus ſint caſſata & in irritum redacta. Et in ipſo eodem juramento continetur, quod deinceps in aeternum nullum ſacramentum, nullam conſpirationem, nullum vinculum facient cum Comite dicto, vel aliquo ſeu aliquibus de ſua parte. Et versâ vice dicti Syndici remiſerunt & abſolverunt dictum Lauderengum Poteſtatem Mantuae pro ipſo Communi, & totum Commune Mantuae a dicta promiſſione & obligatione & pacto inter eos hactenus facto, & Inſtrumenta omnia exinde facta, caſſa & inutilia, & nullius momenti ſint vel valentiae. Promittentes dicto Lauderengo Poteſtati, ſtipulanti nomine ipſius Civitatis, ſe cum dicto Commune Mantuae in aeternum ullam pactionem, conſpirationem, juramentum, vel Societatem aliquam non facturos.*

Sub eodem Milleſimo, die Dominico, XIII. intrante Julio praeſentibus dictis teſtibus in plena concione coadunata in Platea, ubi Mantuani ad concionem conveniunt in ipſa Civitate Mantuae, Cogoza praeco de mandato Domini Lauderengi Poteſtatis Mantuae ſub animabus omnium Mantuanorum concionis, licentiâ ab eis habitâ eo tenore, quo juraverunt Mantuani & Poteſtas eorum in Conſilio, ſicut ſupraſcriptum eſt, omnia dicta attendere & obſervare corporaliter juravit.

Sub praedicto Milleſimo & Indictione, die Martis XV. intrante Julio, praeſentibus teſtibus praedictis, Dominus Salinguerra Poteſtas Veronae *in pleno Conſilio coadunato, ſicut mos eſt & conſuetudo illius Civitatis, ſuper animabus omnium de Conſilio Veronenſium, licentiâ ab eis habitâ & parabolâ,* Societatem & Concordiam Brixiae, Mantuae, Paduae, Vicentiae, Ferrariae, ac Veronae, *ſicut in ipſa concordia ſcriptum eſt per Oldradum Faſiolum Notarium Rectorum, & eorum mandato, & Pacem Veronae attendere, obſervare & firmam tenere corporaliter juravit.*

Et

Et ego Zacharias, Dei gratiâ ſacri Palatii Notarius, ut audivi & intellexi, his omnibus praeſens ſui & ſcripſi.

Acta haec Anno MCCXXXI. Sed ante Annum illum monumenta ab Odorico Raynaldo in Annalib. Eccleſiaſtic. evulgata indicant, *Societatem Lombardorum* in Fridericum II. pro Pontifice inſurrexiſſe, quum Anno MCCXXVII. & MCCXXX. pax inter eos reſtaurata deprehendatur. Rolandinum quoque habeo teſtem Anno MCCXXXI. iterum coaluiſſe Societatem Lombardorum. En ejus verba Lib. 3. Cap. 6. Chronici: *Quum electus fuiſſet Wilſfredus de Lucino in hoc MCCXXXI. Anno, adhuc* A *in XXXII. poteſtabatur in Padua. Ivit ergo in Lombardiam, Ambaxiatoribus de Padua honorifice ſociatus; & inſtitit tam fideliter & prudenter cum Poteſtatibus & Rectoribus Lombardiae, quod renovata ſunt Sacramenta, & Lombardorum Societas eſt firmata.* Dubitare tamen cogor, an ſatis recte Odoricus Raynaldus concordiam inter Fri- B dericum II. & Civitates Foederatas initam retulerit ad Annum MCCXXX. Equidem novi, Anno MCCXXXII. compromiſſam fuiſſe in Papam quamlibet eorum controverſiam, qui revera Laudum tulit Anno ſubſequente. Hujus rei teſtes adfero tabulas, quas ex Eſtenſi Archivo depromſi.

Sententia vel Laudum Gregorii Papae IX. inter Fridericum Auguſtum hujus nominis II. & Civitates Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, Anno 1233.

Gregorius *Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei dilectis filiis* Rectoribus Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, *ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Cum jam dudum inter cariſſimum in Chriſto filium noſtrum* Fredericum *illuſtrem* Romanorum Imperatorem ſemper Auguſtum, Hieruſalem & Siciliae Regem *ex parte una, & Vos ex altera, ſuper quibuſdam articulis exprimendis inferius, inimico homine ſuperſeminante zizania, gravis diſcordia orta eſſet, Nos attendentes animarum pericula, ſtrages corporum, damna rerum, & Eccleſiarum ac religioſorum Locorum exitia, quae poſſent ex hujuſmodi diſcordia obvenire, & quod res, niſi obſiſteretur principiis, multum eſſet allatura diſcriminis, & in malum alterius progreſſura, coepimus inter Vos, & eumdem Imperatorem pacis conſilia cogitare. Quapropter ſutu-* C *ris obviare periculis cupientes, dilectos filios noſtros, I. Peneſtrinum Electum, & O. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconum Cardinalem, ad partes Lombardiae, commiſſo eis plenae Legationis officio propter hoc providimus deſtinandos. Quibus ad bonum pacis interponentibus efficaciter partes ſuas, poſt labores multiplices, utraque pars in* D *Cardinales eoſdem Eccleſiae Romanae nomine ſolemniter compromiſit. Forma verò compromiſſi haec eſt.*

In nomine Domini. Amen. Anno ejuſdem Milleſimo Duceenteſimo Trigeſimo Secundo, Indictione V. die Jovis XIII. intrante menſe Madii, temporibus Domini Gregorii Papae IX. *&* Domini Sereniſſimi Friderici *Dei gratiâ* Ro- E manorum Imperatoris ac ſemper Auguſti, Hieruſalem, & Siciliae Regis, *in Civitate Paduae apud Epiſcopatum in Sala domus Domini Landolſi Cano-*

nici Paduae, praeſentibus teſtibus rogatis, ſcilicet Domino Jacobo *Dei gratiâ* Epiſcopo Paduae, Domino Nicolao *eâdem gratiâ* Regino Epiſcopo, *Domno Jordano Priore Sancti Benedicti de Padua, Magiſtro Raynaldo Capellano* Domini Jacobi Peneſtrini Electi, *Cive Placentiae, Magiſtro Aegidio Scriptore Domini Papae, Cive Romano, Domino Oddone de Fontana, Cive Placentiae, Magiſtro Cazolo de Laudo, Domino Allamanno de Creſcenzano, Judicibus Poteſtatis Paduae, & Magiſtro Cognoſcente de Florentia. Ad honorem omnipotentis Dei, beatorum Apoſtolorum ejus Petri & Pauli, & ſanctiſſimae matris noſtrae Eccleſiae,* Domini Papae, *venerabilium* Dominorum Cardinalium Jacobi Peneſtrini Electi, & O. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconi Cardinalis, *Apoſtolicae Sedis Legatorum, & ſereniſſimi* Domini Frederici *Dei gratiâ Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti, Hieruſalem, & Siciliae Regis, &* Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae: *quum venerabiles Cardinales Domini Jacobus Peneſtrinus Electus, & O. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconus Cardinalis, Apoſtolicae Sedis Legati; ſicut in ſuae Legationis literis plenius continetur, jam diu requiſiſſent, quod Dominus Fredericus Dei gratiâ Romanorum Imperator ex una parte, & Rectores & Ambaxatores infraſcripti Civitatum infraſcriptarum Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, & ipſae Civitates & Societas ex altera ſuper diſcordia, quae inter Dominum Imperatorem praedictum & ipſam Societatem verti videbatur, ſe committerent & compromitterent: ipſe Imperator ex una parte & ipſi Rectores & Ambaxatores, nomine ſuae Civitatis ſinguli, & nomine Societatis univerſi, in ipſos Dominos Legatos, ſecundùm formam articulorum, ſive capitulorum inferius adnotatam, nomina quorum Rectorum & Ambaxatorum & Civitatum ſunt haec ſcilicet: pro* Mediolano, *Domini Ruſſinus de Mandello, Lampugnanus Marcellinus Rectores, Wiſredus de Puſterla, & Henricus Gambaro Judex, Ambaxatores Communis Mediolani: pro* Brixia *Dominus Ognabene de Peſazio Judex & Rector: pro* Bononia *Dominus Aimericus Arpinelli Legum, & Dominus Urſolinus de Urſis Rectores: pro* Placentia *Dominus Lanfrancus de Lando Rector: pro* Padua *Dominus Wiſredus de Lucino, Cumanus Civis, Poteſtas Paduae, Domini Nicolaus Matthaei de Flabiano Judex, Henricus de Manfredis, Rectores: pro* Ferraria *Domini Wido Viſdominorum, Menaboi, Rectores: pro* Faventia *Domini Gerardus Arcolanus Judex, Guido de Marzano, Rectores: pro* Cumis *Petrus de Roma, Nuntius & Procurator ipſius Communis de Cumis: pro* Mantua *Domini Uguitio Advocatus, Martinus de Bonacoſis, Rectores; qui ambo Rectores de Mantua conſenſerunt & compromiſerunt in dictos Dominos Legatos, ſecundùm formam ſuperius & inferius denotatam in omnibus, & per omnia, ſequenti die Veneris immediate XIV. intrante Madio, in Sala Palatii Domini Epiſcopi Paduae, quae eſt versùs meridiem, praeſentibus teſtibus rogatis, ſcilicet Domino Nicolao Epiſcopo Regino, Domino Jordano Priore Sancti Benedicti de Padua &c.* (ut ſupra). *Forma autem articulorum, ſive capitulorum haec eſt.*

Cum Dominus Fredericus Imperator graviſſime a Societate Lombardiae Marchiae & Romaniae aſſerat ſe offenſum, pro eo videlicet, quod Curiam ſuam, quam Ravennatibus indixerat pro ſuccurſu Terrae Sanctae, diſpoſitione Imperii, & aliis quibuſdam neceſſariis & honeſtis impedierint, ut dicit, non per-

mit-

*mittendo venire filium ſuum & Principes Alamanniae per vias, ſive ſtratas Imperiales ad ipſum, nec adhuc permittant, quinimmo ſibi & ſuis tranſitum impediant, ut proponit. E contrario verò Societas dicatur timere de ipſo, ne velit malum, & gravamen inducere ſuper eos, & ideo ſi qua faciunt vel fecerunt, pro defenſione ſua ſe facere aſſerunt & feciſſe. Et Dominus Papa cum fratribus ſuis attendens, quod ex hoc talis & tanta poſſet diſcordia ſurgere, & jam eſſe immanis videbatur, quae poſſet toti Chriſtianitati grave diſpendium irrogare, praecipue propter impedimentum ſubſidii Terrae Sanctae: ac volens tantis periculis praecavere, Dominum Jacobum Peneſtrinum Electum, & O. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diaconum Cardinalem ad partes iſtas cum plenae Legationis officio deſtinarit, ſicut in ſuae Legationis Literis plenius continetur; requirunt praefati Cardinales, tamquam Legati Sedis Apoſtolicae, & propter factum pacis ſpecialiter deſtinati, ut ſuper diſcordia ſupra dicta ipſis Legatis nomine ſuo & nomine Romanae Eccleſiae Dominus Imperator, & praefata Societas, & Civitates ejuſdem Societatis * taltier ſe committant, ſcilicet quod de ſatisfactione idonea Imperatori praeſtanda, de ſecuritate eidem Societati facienda & firmanda, & modo adhibendo idoneo, ſi Imperator velit, filio ſuo & Principibus Alamanniae venientibus ad ipſum, a dicta Societate liberum tranſitum exhiberi; primo tractetur per ipſos Legatos inter Imperatorem & Societatem praefatam. Et ſi de communi conſenſu poterit negotium expediri, Deo gratiae referantur. Sin autem iidem Legati habeant poteſtatem, ut expoſitis omnibus, quae difficultatem habeant, Domino Papae, & Fratribus ſuis, juxta ipſius mandatum & conſilium per-*

A *cipiant, ordinent, & diſponant quidquid ad ſedandam diſcordiam & pacem firmandam viderint pertinere ſuper articulis ſupraſcriptis. Et ſi inter Imperatorem & memoratam Societatem aliqui etiam articuli apparerent, ex quibus poſſet diſcordia generari, vel foveri concepta, placeat ut eodem modo & ordine ſopiatur. Ideoque venerabilis Ma-* B *giſter Hermannus, Hoſpitalis Sanctae Mariae Theutonicorum in Hieruſalem Nuntius & Procurator ſereniſſimi Domini Imperatoris praefati, ſicut in Literis Imperialibus Bullâ aureâ bullatis ſui mandati dignoſcitur plenius contineri, ibidem viſis & lectis, procuratorio nomine Domini Imperatoris ejuſdem, & pro ipſo Imperatore ex una parte, &* C *ſupraſcripti Rectores & Ambaxatores nomine dictarum Civitatum, & pro ſuis Civitatibus, ac pro ipſa Societate ex alterà, ſicut erant quilibet a ſua Civitate ſuper hoc ſpecialiter deputati, ut oſtendebant Rectores & Ambaxatores cujuſlibet Civitatis per publica Inſtrumenta, nomine ſuae Civitatis, cujuſlibet Civitatis Rectores & Ambaxatores,* D *& nomine Societatis praedictae inſimul univerſi, ita tamen quod pro illis Civitatibus, quae licèt ſint vel fuerint de Societate, quae huic tamen commiſſo & compromiſſo non conveniunt cum eis, nullatenus teneantur, conſenſerunt & compromiſerunt in prefatos Dominos Legatos: ſcilicet ipſe Magiſter Hermannus pro parte Imperatoris ex una par-* E *te, & ipſi Rectores & Ambaxatores ex altera, ſicut erant, deputati a ſuis Civitatibus per dicta publica Inſtrumenta, tamquam in Judices Ordinarios vel Arbitros ſeu arbitratores, ſive amicabiles Compoſitores, ſicut res melius valere potuerit, ſecundùm formam & articulos ſupradictos ſuper negotio memorato.*

Solemniter promittentes Dominis Legatis praefatis tam dictus Magiſter Hermannus pro Domino Imperatore, quam praefati Rectores & Ambaxatores nomine ſuarum Civitatum & Societatis praefatae, & invicem inter ſe ſtare de praedicto negotio eorum ſententiae, arbitrio ſive laudo, ſive amicabili compoſitioni, ordinationi, ſive dicto, mandato, voluntati, ſive praeceptis in articulis ſupradictis. Et generaliter eorum omnimodae ordinationi factae ſemel vel pluries, praeſentibus partibus vel abſentibus, ſimul vel per partes, ſicut ipſis Legatis melius videbitur expedire. Salvâ ſemper ſubſtantiâ formae ſuperius adnotatae. Item promiſerunt eodem nomine, ſcilicet Magiſter Hermannus praefatus nomine Domini Imperatoris, ex parte ipſius Imperatoris, & pro ipſo Domino Imperatore, & ipſi Rectores & Ambaxatores nomine Societatis, ipſis Legatis pro ſe & Romana Eccleſia recipientibus, poenam viginti millium Marcharum argenti pro qualibet parte ſi contra facerent aut venirent, quaecunque pars contra faceret, vel veniret. Quam etiam poenam promiſerunt pars parti viciſſim ſtipulanti ſolemniter, ſcilicet idem Magiſter Hermannus nomine Imperatoris & pro ipſo Imperatore, & praefati Rectores & Ambaxatores nomine praeſcriptarum Civitatum & Societatis praefatae, ita quod quaelibet Civitas pro rata teneatur ad poenam, ſi dictus Imperator pareret arbitrio, & Societas non pareret. Si autem una Civitas tantùm, vel plures arbitrio non parerent, illa vel illae, quae contra facerent, aut venirent, pro ſua portione tantummodo teneantur; aliae verò, quae ſervarent arbitrium, nihil propter hoc ſuſtineant oneris. Quod ſi idem Imperator Societate parente arbitrio non pareret, aut contra faceret vel veniret, promiſit idem Magiſter

A *Hermannus nomine Imperatoris, & pro ipſo Imperatore ipſis Legatis, & adverſae parti, dictam poenam ſolvere ac praeſtare parti ſervanti, poenâque commiſsâ exactâ, ſolutâ vel non, ſervare arbitrium utraque pars nihilominus teneatur. Poſſint etiam dicti Legati & Romana Eccleſia dictum Dominum Imperatorem & Civitates ipſas & Socie-*
B *tatem compellere per Cenſuram Eccleſiaſticam ad ipſum arbitrium obſervandum, quoties a parte vel a partibus fuerit contra factum. Hoc autem commiſſum & compromiſſum receperunt dicti Legati nomine ſuo & ſanctae Romanae Eccleſiae, ita quod ſi non poſſet per eoſdem negotium terminari, Dominus Papa cum Fratribus ſuis, ſicut ei placuerit, de*
C *ipſo diſponat, receptis & factis eiſdem promiſſionibus in perſona Domini Papae licèt abſentis, ſub eodem modo, poenis & forma, quae ſuperius & inferius eſt notata. Inſuper promiſerunt utraque pars ipſis Legatis ſuo nomine, & nomine Romanae Eccleſiae recipientibus, & inter ſe viciſſim ſervare dies & terminos ſibi datos pro negotio pacis proſequendo*
D *& terminando uſque ad finem negotii conſumati, ſub poena arbitrio ipſorum Cardinalium, & arbitrio Romanae Eccleſiae imponenda. Item promiſerunt utraque pars eiſdem Legatis ſuo nomine & nomine Romanae Eccleſiae recipientibus, & ſibi viciſſim per ſtipulationem ſervare omnia mandata, quae illis facient, ſcilicet utrique parti vel alteri,*
E *in articulis ſupraſcriptis, & eorum acceſſoriis circa ipſos articulos occaſione iſtius pacis proſequendae, firmandae, & conſumandae, ſive prohibendo, ne aliquod fiat, ſive praecipiendo, ut fiat, quod ad Pacis negotium viderint pertinere. Et hoc poſſint praecipere ſive prohibere ſub qua poena viderint expedire: reſervatâ eiſdem Legatis & Domino Papae poteſtate interpretandi, ſi ali-*

aliquod dubium fuerit, ad ſuam voluntatem omnia ſupradicta. Hoc acto in ipſo compromiſſo voluntate ipſorum Legatorum, & voluntate utriuſque partis, ſcilicet, quod illae Civitates, Loca, vel Caſtra, aut Perſonae, quae ſunt de Societate, ſi volunt, admittantur & recipiantur ad ſimile commiſſum & compromiſſum in omnibus & per omnia hinc ad octo dies poſt feſtum Sancti Johannis de menſe Junii, proxime venturi. Inſuper praenominatus Magiſter Hermannus procuratorio nomine Domini Imperatoris, & pro ipſo Domino Imperatore promiſit ſtipulatione ſolemni ipſis Legatis, ſuo nomine & nomine Romanae Eccleſiae recipientibus, & ipſis Rectoribus & Ambaxatoribus, nomine dictarum Civitatum, & nomine Societatis praefatae Lombardiae, Marchiae, & Romaniae recipientibus ſub dicta poena viginti millium Marcarum argenti, quod Dominus Imperator firmum & ratum habebit quidquid promiſſum eſt ſupra per dictum Magiſtrum Hermannum. Et quod Dominus Imperator faciet filium ſuum Dominum Henricum illuſtrem Regem Romanorum firmum & ratum habere quidquid ſupra per ipſum Magiſtrum Hermannum promiſſum eſt in omnibus & per omnia ſub dicta poena. Quâ ſolutâ vel non, praenominata omnia & ſingula in ſua ſemper maneant firmitate.

Ego Magiſter Rolandinus Notarius de Padua praedicto commiſſo & compromiſſo, aliiſque omnibus ſupraſcriptis interfui, mandatoque ipſorum Dominorum Cardinalium Legatorum, & rogatu partium ſcripſi, & publicavi.

Procuratoribus igitur partium propter hoc in noſtra praeſentia conſtitutis ex parte Imperatoris fuit propoſitum coram nobis, quod eumdem Imperatorem Societas Lombardiae, Marchiae, & Romaniae graviſſime offendiſſet, pro eo videlicet quod Curiam ſuam, quam A *Ravennae indixerat, pro Terrae Sanctae ſuccurſu, diſpoſitione Imperii, & quibuſdam neceſſariis & honeſtis aliis, impedivit, non permittendo venire filium ſuum & Principes Alamanniae per vias ſeu ſtratas Imperiales ad ipſum: Procuratoribus Societatis ejuſdem e contrario proponentibus, Societatem ipſam dicto Imperatori nullas offenſas, nullaſque* B *injurias intuliſſe; ſed ſi qua fecerint, dicebant eos ob propriam defenſionem feciſſe. Nos itaque iis & aliis, quae fuerunt hinc inde propoſita, plenius intellectis, communicato Fratrum noſtrorum conſilio, de prudentia ſic duximus ordinandum. Ut videlicet Imperator ſuo & filii ſui ac Imperii nomine iis, qui ſunt de Societate praedicta,* C *& univerſaliter ſingulis, & ſingulariter univerſis Civitatum & Locorum, quorum nomina in compromiſſo ſpecialiter ſunt expreſſa, & quae poſtea infra tempus ibidem proviſum per ſe ſimile compromiſſum noſtro arbitrio commiſerunt, remittat omnem rancorem, malivolentiam, injurias, & offenſas; omnia quoque banna, conſtitutiones, ſententias,* D *& ordinamenta, quae occaſione hujus diſcordiae fecit vel impoſuit per ſe vel per alium, aliuſve pro eo Societati, vel alii de Societate jam dicta, Civitatibus, Locis, & Perſonis de ipſa Societate, & quaecumque ex eis vel ob ea ſequuta ſunt, penitus revocet; univerſos, & ſingulos, qui occaſione alicujus praedictorum laeſi videntur, reſti-* E *tuens in integrum in omnibus & per omnia ſuo ſtatui atque famae. Remittendo nihilominus infamiam omnem & poenam, quae ſecutae ſunt ex aliquo praemiſſorum, ita quod ea, quae medio tempore per eos acta ſunt, non obſtantibus ſupra dictis, robur obtineant, quod aliàs debuerant obtinere. Ad haec Civitates, Loca, & Perſonas de ipſa Societate in compromiſſo contentas in ple-*

plenitudinem gratiae ſuae recipiat, & eis faciat firmam pacem. Specialiter nobili viro Marchioni Montisferrati, Mediolano, Brixiae, Bononiae, Placentiae, Paduae, Cumis, Mantuae, Ferrariae, Faventiae, *aliiſque Locis & perſonis quibuslibet Societatis ejuſdem. Faciat etiam fieri patentes Literas ex parte filii ſui, quod pacem & concordiam iſtam ratam habebit & firmam, & remittet illis de Societate omnem rancorem, malivolentiam, injurias & offenſas. Ii autem, qui ſunt de Societate praefata, ad honorem Dei omnipotentis & Eccleſiae ſuae ac ejuſdem Imperatoris, dent pro ſubſidio Terrae Sanctae, in expenſis Societatis praedictae per biennium Milites quingentos in termino, quem Romana Eccleſia duxerit praefigendum; quos in eundo, morando & redeundo, Eccleſia Romana ſub ſpeciali protectione ſuſcipiet cum omnibus bonis ſuis. Ac Civitatibus, Locis, & Perſonis, Imperiali excellentiae adhaerentibus tam Eccleſiaſticis quam mundanis, firmam pacem inviolabiliter ſervent, remittentes eis omnem rancorem, malivolentiam, injurias, & offenſas. Ac revocent omnia banna, conſtitutiones, ſententias, & ordinamenta, quae diſcordiae occaſione praemiſſae fecerunt vel impoſuerunt Civitatibus, Locis, & Perſonis, Imperiali celſitudini adhaerentibus, & quaecumque ex eis ſequuta ſunt, vel ob ipſa. Ceterum alia, quae in ejuſdem compromiſſi ſerie continentur, noſtrae providentiae reſervamus. Ideoque Univerſitati veſtrae per Apoſtolica ſcripta mandamus, & ſub praedicta poena praecipimus, quatenus praemiſſa omnia pro* A *parte noſtra inconcuſſa ſervetis, ac ſuper hoc nobis juxta tenorem, quem vobis tranſmittimus, veſtras patentes Literas uſque ad feſtum beati Michaëlis proximo futurum mittere procuretis, per manum publicam ſcriptas, veſtri & quarumlibet Civitatum de ipſa Societate ſigillorum munimine roboratas.*

Datum Laterani Septimo Idus Junii, B *Pontificatus noſtri Anno Septimo.*

Ego Bonaventura Magiſtri Petri filius, ſacri Imperii, Ferrariaeque Notarius, hanc formam concordiae ſive Laudi bullatam, & firmatam Bullâ Domini Papae, in hoc Libro exemplavi: & ſicut in ipſo authentico vidi & perlegi, ita exemplavi & ſcripſi, nihil addens vel minuens me ſciente, niſi C *forſan literam vel ſyllabam, nec hoc quod mutet ſenſum vel ſententiam. Currente Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Tertio, Indictione VI. die VI. intrante Septembri, tempore Poteſtariae Domini Johannis de Boccaſſio Civis Brixienſis, Poteſtatis Ferrariae.*

Legiſti compromiſſum, de quo rogatus fuit *Magiſter Rolandinus Nota-* D *rius de Padua.* Num ille idem, qui Hiſtoriam Patavinam, Tomo VIII. Rer. Italicar. a me recuſam, literis conſignavit poſt annos octo & viginti? Literas etiam habeo, quas eâ, ut opinor, occaſione Rectores Societatis ad Romanum Pontificem conſcripſere. Deſideratur in his Annus: E ſed poſt Laudum ipſum ſubſequutae videntur; quare & eas profero ex eodem Eſtenſi Chartophylacio excerptas.

Lite-

Literae Rectorum Societatis Lombardiae ad Gregorium IX. Papam, Anno, ut videtur, 1233. vel 1234

SAnctiſſimo Patri & Domino Gregorio, Dei gratiâ ſacroſanctae Romanae Eccleſiae ſummo & univerſali Pontifici, Rectores Societatis Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, & Univerſitates & Communia, & ſinguli praedictae Societatis, oſcula pedum, & promtum in omni genere famulatum. Quae pro bono Pacis ſunt a Compoſitore amicabili ordinata, & maxime a tanto Domino, qui praeeſt in juſtitia debita univerſis, approbari, rataque haberi debent, & inviolabiliter obſervari. Literas, quas veſtra nobis Sanctitas deſtinavit ſuper Pace & Concordia, per veſtram clementiam factâ & praeceptâ inter Miſſos & Procuratores Domini Friderici Romanorum ſereniſſimi & ſemper Auguſti, & Regis Hieruſalem & Siciliae ex una parte, & Procuratores & Syndicos Societatis praedictae, & ſingulos illius Societatis ex altera, devotione & debita reverentia recepimus; earumque tenore plenius intellecto, habito quoque ſuper his deliberato conſilio & tractatu, & de voluntate & conſilio Communium & Univerſitatum ſingularum praedictae Societatis, ſigillis quorum Literae iſtae ſunt corroboratae, Pietati veſtrae voluntatem & reſponſionem noſtram taliter ſuper his duximus exprimendam, videlicet, quod Pacem illam ratam habemus, ipſamque volumus obſervare. Re- A mittimus inſuper omnem rancorem, malivolentiam, injurias, & offenſas, & revocamus omnia banna, conſtitutiones, ſententias & ordinamenta, quae occaſione praemiſſae diſcordiae ſi quas vel ſi quae fecimus vel impoſuimus Civitatibus, Locis, vel Perſonis, Imperiali Celſitudini adhaerentibus, & quaecumque ex eis vel ob ipſa hactenus ſunt B ſequuta. Et has Literas juſſimus per manum infraſcripti Notarii ſcribi cum ejuſdem ſubſcriptione & teſtium confirmatione, unde plures chartae uno tenore ſcriptae ſunt.

Ego Guillielmus de Sexto, qui & Abbas dicor, filius quondam Alberti de Sexto, Civis Mediolanenſis, publicus Notarius ſcripſi ex mandato praedicto- C rum Rectorum mihi facto, in Palatio Communis Brixiae, ubi praedicti Rectores convenerant. Et hoc praeſentibus teſtibus ibi rogatis, Petro de Lanzano Notario de Placentia, & Beraldo de Coa-lunga Notario de Padua, & Petro Franzigena, Notario de Cario.

Anno deinde MCCXXXV. acceſſere ad praedictum Foedus Ferrarien- D ſes: quod mirere, quum Ferrariae primas partes adhuc teneret Salinguerra, addictiſſimus Friderico II. & Eccelino de Romano. Accipe tabulas ex eodem Archivo Eſtenſi hauſtas.

Reno-

Renovatio Societatis Ferrarienſium cum Societate Lombardiae, Anno 1235.

IN *Chriſti nomine. Anno ejuſdem Nativitatis Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Quinto, Indictione VIII. Brixiae, tempore* Gregorii Papae, *&* Federici Imperatoris, *die Lunae V. intrante Novembri, praeſentibus Domino Bona-paxe Milite* Domini Johannis de Porta Poteſtatis Ferrariae, *Chriſtofaro Notario Mediolanenſi, & Johanne de Sala Notario de Bononia, teſtibus rogatis & vocatis, in camera Salae* Domini Gualae Epiſcopi Brixiae. *Ibique* Dominus Johannes de Porta Civis Brixiae & Ferrariae Poteſtas, & Dominus Guizardinus Contrarius, & Dominus Naſcimbene Judex, Ambaxatores & Rectores Communis Ferrariae, *nomine & vice dicti Communis, proteſtati fuerunt, & expreſſe dixerunt Dominis Bartholomaeo de Naſcinturre, tunc* Antiano Societatis Lombardiae, *Urſulino de Bari, Guala de Libida, Alberto Boniperti* de Novara, *Spitio Incoardo, Ruffino de Mandello* de Mediolano, *Gerardo Ercolano, Napuliono de Laërdo* de Faventia, *& Griffolino de Griffis* de Brixia, *tunc* Rectoribus *Societatis praedictae, quod parati erant pro Communi Ferrariae, reformare Societatem praedictam ſecundùm antiquum modum & formam, ita quod dictae Poteſtati Ferrariae, & ipſi Communi reſerventur omnes bonae conditiones, quae fuerunt ſtatutae & promiſſae Communi Ferrariae eo tempore, quando dictam Societatem primo juraverunt. Et quod* A *dicta Poteſtas & Commune Ferrariae non teneantur pro dicta Societate vel occaſione dictae Societatis ſubire aliquod onus expenſarum vel ullam tagliam militum vel peditum, aut aliquod aliud onus, quod imponi poſſet per praedictos Rectores, aut eorum ſucceſſores, cum dicta Civitas Ferrariae ſit gravata hactenus multis oneribus impenſarum* B *propter civilem diſſenſionem, & propter inundationem aquarum, & propter alias graves & intolerabiles gravitates, quae paſſa fuit & eſt dicta Civitas & ſpecialiter propter ſervitia hactenus facta Societati praedictae. Sed praedicta Poteſtas & praedicti Rectores & Ambaxiatores dicunt & aſſerunt & volunt, quod Civitas Ferrariae ſit de Societate* C *praedicta in hunc modum, ſcilicet in dando vias, & in aliis, quae circa haec fuerint opportuna ſecundùm poſſibilitatem dictae Civitatis Ferrariae, & in vetando Teutonicis & eorum fautoribus, ne per vias & aquas Ferrariae vadant & veniant ad offenſionem & detrimentum Societatis Lombardiae. Qui Dominus Bartholomaeus Antianus una* D *cum ſupradictis Rectoribus praefatum Poteſtatem Ferrariae & dictos Rectores pro Communi Ferrariae ſecundùm ſupradictum modum, & ſicut praedixerunt, ad Societatem praedictam receperunt, affirmaverunt, & approbaverunt, & eos jurare fecerunt.*

Et ego Aribertus Dei gratiâ ſacri Palatii Notarius his omnibus interfui, rogatus ſcribere ſcripſi & complevi.

Pote-

Poteſtas Ferrarienſis cum aliis Poteſtatibus jurat Societatem Lombardorum, Anno 1235.

In Chriſti nomine. Anno ejuſdem Nativitatis Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Quinto, Indictione VIII. Brixiae, tempore Domini Gregorii Papae, *&* Federici Imperatoris, *die Mercurii VII. intrante Novembri, in publica concione Brixiae, praeſentibus Domino Bona-pace Milite Poteſtatis, Guidone de Raule, Tederico de Villa de Mediolano, Bonaventura Notario de Faventia, Griſtofaro Notario de Mediolano, & aliis, ubi Dominus Umbertus Saccus* Mediolani Poteſtas, *Dominus Ubertus de Mandello* Poteſtas Laude, *Dominus Florius de Caſtelletto* Poteſtas Novariae, *Dominus Reſonatus Putei-Bonelli* Poteſtas Alexandriae, *Dominus Conradus de Conceſo* Poteſtas Cumi, *Dominus Rainerius Zeni* Poteſtas Triviſii, *Dominus Octus de Mandello* Poteſtas Paduae, *Dominus Carnelvarius de Uzine* Poteſtas Bononiae, *Dominus Paganus de la Turre* Poteſtas Brixiae, *& Dominus Andreas Domini Aldrevandini, nomine & vice* Poteſtatis Faventiae, *juraverunt & reformaverunt* Societatem *praedictam. Et praefatus* Dominus Johannes de Porta Ferrariae Poteſtas, *nomine & vice* Communis Ferrariae *in dicta concione juravit dictam* Societatem Lombardiae, Marchiae, & Romaniae, *ſecundùm modum & formam & conditionem, quam dixerat & propoſuerat Dominis Bartholomaeo Antiano & Urſulino Judici, Rectoribus Bononiae, & eorum ſociis. Proteſtatus fuit, quod in nullo alio vult teneri pro Communi Ferrariae, nec ipſum Commune ipſis Rectoribus vel Societati praedictae, niſi ſecundùm quod praedixerat, & cum ſupradictis Antianis & Rectoribus fuerat & eſt in concordia, & ſcriptum reperitur per me Aribertum Notarium. Qui Rectores ſecundùm modum ſupradictum receperunt eum & jurare fecerunt in dicta concione.*

Et ego Aribertus, Dei gratiâ ſacri Palatii Notarius, his omnibus interfui, & quae audivi & intellexi, rogatus ſcribere ſcripſi.

Munus autem fuit Rectorum Societatis Langobardicae intercedere, ne in ſingularia bella erumperent finitimae Civitates, aut ut diſcordiae jam pullulantes inter eas, quàm citò fieri poſſet, componerentur. Exempla proſtant in Hiſtoriis eorum temporum. Unum tamen ego proferre ſtatui, deductum ex ſupra laudato Archivo Eſtenſi.

Petitio facta a Societate Lombardorum Conſulibus Ferrariae, ut tranſitum per aquas Padi aperiant, & apertum teneant, Anno 1177.

In Chriſti nomine. Anno Dominice Nativitatis MCLXXVII. tempore Alexandri Papae, *&* Federici Imperatoris, *die VII. intrante Menſe Madii, Indictione X. retro Altare Sancti Georgi Epiſcopatus Ferrariae ante Tertiam. Cum veniſſent* Rectores Lombardiae *&* Nuntii Venetiae, *ſcilicet Johannes Michaël, Johannes, & alii Lombardi Ferrariam, & dicebant Conſulibus*

ſulibus Ferrariae, ut jurarent aquam Padi aperire, & apertam tenere, ſcilicet Albertus de Gambara de Brixia, *Adubato* de Mediolano, *Maladubatus* de Placentia, *Pio* de Mutina, Rectores Societatis Lombardorum: *Reſpondebant Conſules Ferrariae, ſcilicet Petrusbonus Pagani, Guido Judex, Iſnardus, & alii, quod non facerent, niſi prius ſcirent eorum intellectum pro ſacramento. Quod predicti Rectores juraverunt per Dei Euangelia, quod eorum intellectus, & intellectus Ducis Venetie, & ſuorum Nuntiorum talis erat; & ita erant concordes, quod ſi* A *Ferrarienſes jurarent tenere aquam Padi apertam, & alii non tenerent aquam Padi apertam eis, quod Ferrarienſes non tenerentur aliis tenere aquam Padi apertam, ſed liceret eis reſeratam tenere: & quod de cetero nullum praeceptum ab eis, vel a Nuntiis Venetie haberent. Hoc facto Conſules juraverunt in concione.*

B *Teſtes Comes Azzo, Aldruvandinus Magiſtri Gafredi, Albertus de Bergamo, & alii, Johannes Duſdeus, Rambertus Judex, & multi alii.*

Et ego Magiſter Presbiterinus tunc Ferrarie Notarius hanc Cartam ſcripſi.

Explicatio Juramenti a Conſulibus Ferrarienſibus facti Rectoribus Lombardiae, de aperiendo libero tranſitu per aquas Padi, Anno 1177.

IN *Chriſti nomine. Anno Dominice Nativitatis Milleſimo Centeſimo Septuageſimo Septimo, tempore* Alexandri Pape, & Federici Imperatoris, *die Septimo introëunte Menſe Madii, Indictione X. in Civitate Ferrarie. Breve recordationis ſive poſteritatis ad memoriam retinendam, qualiter Guido Judex, Petrusbonus de Pagano, Aldigerius de Bereo, & alii Ferrarienſes Conſules juraverunt per Sancta Dei Euangelia* Rectoribus Lombardiae, *ſcilicet Alberto de Gambara* de Brixia, *Adubato* de Mediolano, *Malo-nepoti* de Placentia, *Pio* de Mutina: *quod cum preceptum fuerit eis a Rectoribus Lombardiae in reverſione eorum de Venetiis aperire aquam Padi & apertam tenere, & hoc facere jurare omnibus ſuis Conſulibus & cuncto Conſilio, & hec omnia ſine fraude: quod ſacramentum ſic fuit expoſitum a Rectoribus & Sapientibus Lombardie & intellectum; quia ſicuti Ferrarienſes debent aperire aquam Padi, & apertam tenere eis* C *omnibus, ſic & omnes debent aperire aquam Padi & apertam tenere eis. Et ſi quis eam reſeraverit, habeant Ferrarienſes licentiam reſerandi eis, qui eis Ferrarienſibus reſeraverint. Et ſi contigerit, Cremonenſes ad Societatem redire, & aquam Padi aperire, & aliqua occaſione ſumpta reſerare vellent, liceat predictis Ferrarienſibus eis* D *reſerare, & reſeratam tenere, donec reſipuerint; & ſic omnibus aliis deſipientibus eis reſerare liceat. Et ſi qua Civitas vel Civis vel Caſtellanus, vel aliqua Perſona publice forum dederit Cremonenſibus, vel tenentibus aquam Padi apertam omnibus, liceat Ferrarienſibus eis reſerare & reſeratam tenere. Et hoc precipue dicimus Mantuanis,* E *quod non liceat eis Mantuanis forum dare Cremonenſibus, non tenentibus aquam Padi apertam prius reſeratam. Et ſi Ravennates non dimiſerint Ferrarienſibus deorſum ire, & eis non dabunt totum ſuum forum, non teneantur Ferrarienſes alios dimittere ire*

deor-

deorum: & ſic de aliis omnibus. Hec autem omnia fuerunt ſcripta in concordia Rectorum Lombardie, ſcilicet Adubati de Mediolano, Alberti de Gambara de Brixia, Malinepotis de Placentia, Pii de Mutina, Pinamonte de Vimercato, qui eſt Poteſtas Bononie, *& aliorum Rectorum Lombardie, in Eccleſia Sancti Georgii Epiſcopatus Ferrarie. Que omnia ſupraſcripta a Rectoribus Lombardie intellecta, ſimiliter a Conſulibus Ferrarie intelliguntur, & ſacramentum eodem modo exponitur.* Mantuani *verò Agnellus, & Henricus de Alberto Azzi de Henrico, Aſurbinus, Ugo Advocatus,* Mantuae Conſules *juraverunt Rectoribus Lombardie, quod, cum preceptum fuerit eis a Rectoribus Lombardie in reverſione de Venetiis, poſtquam Ferrarienſes juraverunt, aquam Padi aperire & apertam tenere, jurare ad Breve, quod fuit ſcriptum Verone, & totum, quod in eo continetur, firmum tenere. Et quod hoc totum facient jurare ſuis omnibus Conſulibus & toto Conſilio infra octo dies, & totam Civitatem infra quadraginta dies, ſicuti in Breve continetur factum Verone. Et hec omnia facient ſine fraude.*

A

Ad hec omnia preſentes fuerunt teſtes, Accius de Brixia, Aldeprandus de Bononia, Albertus de Bergamo, Johannes de Brixia.

Et ego Magiſter Presbiterinus, Dei gratiâ ſacri Palatii, & Ferrarie Notarius, ad haec omnia preſens ex mandato Rectorum Lombardie, hanc Cartam ſcripſi atque complevi.

B

Denique animadvertendum eſt, Civitates Tuſciae, ineunte Seculo Chriſti Tertiodecimo pro ſua Libertate ac tutela *Societatem* iniiſſe, ſeu potius initam confirmavere; nam (uti jam monui) praeiverat earum confoederatio Anno MCXCVIII. inſtituta. Hujus rei teſtes habemus tabulas Anni MCCV. a Clariſs. quondam Benvogliento productas in Notis ad Statuta Piſtorienſia, in hoc Opere edenda. Conveniebant unum in locum *Rectores Societatis* hujus, quorum *Prior* erat *Epiſcopus Volaterranus*, ſcilicet Florentini, Lucenſes, Senenſes, Peruſini, Arretini: ibique de communibus negotiis agebatur.

C

Quoto autem tempore *Societas* iſta *Tuſciae* perdurarit, aliis inquirendum relinquo.

D

DE
CIVITATUM
ITALICARUM
FOEDERIBUS AC PACIBUS.
DISSERTATIO
QUADRAGESIMANONA.

DISSERTATIO QUADRAGESIMANONA.

HActenus vidimus Civitates Italicas arto amicitiae & Societatis vinculo copulatas & foederatas, ut partam Libertatem unanimi ſtudio, viribuſque conjunctis tuerentur. Attamen vel ipſo tempore, quo Lombardorum Societas viguit, non defuere Civitates aliae, quibus aut Imperialis partis ſtudium, aut ſperata aliqua utilitas, aut metus obſtitit, quominus in idem foedus convenirent, aut etiam ipſas ab eo abſtraxit. Ad haec multorum animos urebat ambitio, familiaris comes potentiae, dilatandi imperii cupido, ita ut quaecumque Civitas potentiorem ſe finitimis ſentiebat, facile contra
A eos belli gerendi occaſionem emendicaret. Praeterea de finibus, de injuriis, de damnis illatis, aliiſque hujuſmodi rebus non levis interdum contentio fuit. Proinde hinc nata eſt ſingularium Foederum & pactorum neceſſitas: unuſquiſque enim quibus poterat artibus ac praeſidiis ſuae Libertati & incolumitati cave-
B bat; aut ſervandae pacis & concordiae cauſsâ cum ſuis conterminis pactiones faciebat. Acceſſit etiam Mercaturae & commercii cauſſa, curantibus quibuſcumque propriae patriae utilitatem. Quid Bononienſis Reſpublica Anno MCLXVI. cum Mutinenſi pro utriuſque Populi quiete, & ſecuritate Commercii ſtatuerit,
C tabulae indicabunt, quae in Eſtenſi Archivo cuſtodiuntur.

Pacta concordiae initae inter Bononienſes & Mutinenſes, Anno Chriſti 1166.

NOs Bononienſes juramus ſalvare & cuſtodire perſonas Mutinenſium, & eorum bona, & perſonas omnium habitantium in toto Comitatu, & Epiſcopatu Mutinae, & eorum bona in toto noſtro Diſtrictu, & Stratam, & Treguam tenere inter nos, exceptis latronibus & falſatoribus & inimicis Imperatoris. Et ſi quis de noſtris Ci-
D *vibus, vel de noſtro Epiſcopatu, vel Comitatu debitor eſt ex quacumque cauſa, ſolvere faciemus, ſi habeat unde ſolvat: ſi verò non habeat unde ſolvat, de Civitate & noſtro diſtrictu expellemus, bonis ablatis & deſtructis. Si plures ſint fidejuſſores de Bononienſibus & Mutinenſibus, quorum unuſquiſque inſolidum ſit obligatus, pro parte eos ſol-*

ſolvere compellemus. Predas in preteritum a duobus annis factas a noſtris hominibus tam de Civitate, quàm de Epiſcopatu ſimpliciter reſtituere faciemus. In futurum verò factas uſque ad quinquennium ſimiliter reſtituere faciemus. Et ſi reſtituere non poſſint, de Civitate & toto voſtro Diſtrictu expellemus, bonis ablatis & deſtructis, bonâ fide infra triginta dies, poſtquam requiſiti fuerimus. Et ſi neceſſarium fuerit, inter nos ad ſupradictos malefactores puniendos invicem inter nos auxilium dabimus. Et ſi aliquis de veſtris in Civitatem noſtram vel Epiſcopatum & Comitatum confugerit, ſimiliter ut noſtros puniemus. Haec omnia obſerva- A *bimus bonâ fide & ſine fraude ab hinc uſque ad Feſtivitatem Sancti Michaëlis, & a Feſtivitate Sancti Michaëlis uſque ad quinque annos finitos, ſalvâ Fidelitate Imperatoris.*

Anno Domini MCLXVI. Decimo tertio Kalendas Auguſti, Indictione XIV.

Actum in Raſtiliolo.

Romanae Legis ego Wido Tabellio B *Regis.*

Repetita eſt par concordia inter utrumque Populum Anno MCLXXVII. ut conſtabit ex altera Charta, quae in Regeſto Reipublicae Mutinenſis legitur.

Charta renovatae concordiae inter Mutinenſes & Bononienſes, Anno 1177.

IN nomine Domini. Nos Pius & Pinamons, Poteſtates Mutinae & Bononiae, juramus bonâ fide, & ſine omni fraude tenere Stratam & Treguam inter Mutinam & Bononiam, & facere tenere hominibus totius noſtrae fortiae, omnibus perſonis & rebus inde tranſeuntibus, exceptis furibus, latronibus, falſatoribus, & inimicis utriuſque Civitatis vel alterius tantum, & eorum rebus. Et quicumque de noſtris Epiſcopatibus vel Civitatibus Stratam ruperit, & ad arbitrium Poteſtatis ſuae non emendaverit, ſub banno meo erit, de cujus Civitate vel Epiſcopatu fuerit, & in ſuis rebus bonâ fide eum damnificabo. Et ſi adjutorium ad puniendos, eos, qui Stratam ruperint, invicem nobis neceſſe fuerit, infra octo dies, poſtquam nos requiſierimus, unus ſcilicet alium, adjutorium dabimus, ſecundùm quod ille, cui neceſſe fuerit, requirere ſine fraude voluerit per Literas vel Nuntium, niſi con- C *ſenſu ejus remanſerit, differendo ad alium vel ad alios terminos vel remittendo. Et ſi terminum vel terminos ille, cui expedierit, dare voluerit, ad eos terminos ita ſervabimus. Haec autem omnia uſque ad finem noſtri regiminis bonâ fide & ſine fraude ſervabimus, & in concione faciemus jurare per Nuntium ſuper animam Populi eo-* D *rum parabolâ ita ſervare. Et per noſtras Terras, in quibus viſum fuerit nobis expedire, Stratam & Treguam iſtam jurare faciemus. Hoc autem ſacramentum fecerunt praedictae Poteſtates Anno Domini MCLXXVII. Undecimo Kalendas Septembris, Indictione X. in praeſentia Ugonis de Ceula, Manfredini de Lugarello, Tiberti de Falabrina, Matthaei de Mutina, Ode-* E *rici Buccadeluccio, Radaldi de Gorgadella, & aliorum multorum.*

Actum ad Sanctam Mariam in Stratam, Indictione praedicta.

Ego

Ego Lambertus Communis Bononiae Notarius interfui & ſubſcripſi.

Haec inter ambos Populos conſtituta ad unius commercii tutelam. Nunc Foedus inſpiciamus inter eos percuſſum, ut alter alteri militaret, prout neceſſitas ferret. Exſtat ejus concordiae Charta in Regeſto novo Reipublicae Bononienſis; & quam- A quam annus deſideretur, quo ſcripta fuit, antiquus Index eam refert ad Annum MCLXXII. Sigonius verò in Hiſtor. Bononienſ. uti & Ghirardaccius Lib. 4. Hiſtoriar. Bononienſ. conventionem hanc adnectunt Anno MCLXXXI. Nihil verò dubitandum, quin & Mutinenſes pari ſacramento ſeſe Bononienſibus obſtrinxerint.

Pacta Foederis inter Bononienſes & Mutinenſes initi Anno 1172. vel 1181.

In nomine Domini. Placuit Mutinenſibus & Bononienſibus hujuſmodi concordiam inter ſe facere, quod Bononienſes debent adjuvare Mutinenſibus in toto Epiſcopatu Mutinae, & infra confines Epiſcopatus Mutinae contra omnem mortalem hominem, & contra omnem gentem, & contra omnem locum, qui locus ſit de Epiſcopatu Mutinae vel infra confines Epiſcopatus Mutinae, excepto contra Nonantulanos, & excepto contra Civitates Societatis Lombardiae, contra quas non debent eos adjuvare; ſed nec aliquam Civitatem Societatis debent adjuvare contra Mutinenſes infra fines Epiſcopatus Mutinae, niſi fieret praecepto Rectorum Societatis pro communi facto Societatis. Et Bononienſes duas Hoſtes in anno facient Mutinenſibus infra fines Epiſcopatus Mutinae, ſemel cum militibus & peditibus per commune, ad diſpendium & perditam Bononienſium, & alia vice cum militibus & ſagittariis, ad diſpendium ſimiliter & perditam Bononienſium. Et has Hoſtes facient infra octo dies, poſtquam requiſiti fuerint a Mutinenſibus Nuntio vel Litteris, vel infra alium ſeu alios terminos, quos Mutinenſes eis dederint, niſi Mutinenſes eis remiſerint; & poſtquam eis B *fuerint adjuncti, octo diebus ſtabunt in eorum ſervitium, ubi Mutinenſes voluerint infra confines Epiſcopatus Mutinae, excepto contra Nonantulanos, niſi per Mutinenſes ſteterit. Et Bononienſes debent ſalvare, cuſtodire, & defendere Mutinenſes & eorum bona in Civitate Bononiae, & in tota ſua fortia, & alibi ubicumque poterunt. Item* C *Bononienſes non debent imbrigare Mutinenſibus quidquid in ſuo Epiſcopatu Mutinae, vel infra Epiſcopatum Mutinae, & nominatim non debent eis imbrigare Nonantulam. Et ſi quis de Bononienſibus contra Bononienſes Nonantulam iverit, Bononienſes in eum bannum ſtatuent, & auferent pro arbitrio Rectorum vel Rectoris Mutinae, qui* D *pro tempore fuerint; & quoſcumque de ſuo Epiſcopatu, vel infra confines ſui Epiſcopatus habitantes Mutinenſes ſuos inimicos fecerint, Bononienſes ſuos inimicos facient infra octo dies, poſtquam a Mutinenſibus eis denuntiatum fuerit Nuntio vel Litteris. Nec in amicos nec in Cives eos recipient, nec adjutorium, nec mercatum eis dabunt, nec* E *homines ſui diſtrictus dari permittent, niſi cum Mutinenſibus primo reconciliati fuerint. Et ſi aliquis de Epiſcopatu Mutinae, vel infra confines Epiſcopatus Muti-*

Mutinae fuerit Civis Bononiae, liceat Mutinenſibus conſtringere eum de bonis, quae habet in Epiſcopatu Mutinae, ſicut quemlibet alium de ſuo Epiſcopatu, ſine contradictione Bononienſium, dum tamen non fiat ei malum in odium Bononienſium. Praeterea Bononienſes facient rationem Mutinenſibus de querimoniis ſibi ab eis delatis his modis, quod res ſubreptae vel vi raptae ſimpliciter reſtituantur, poſſeſſiones verò per violentiam ablatae ſimiliter reſtituantur ſimpliciter, nemine a ſuo jure cadente, quod ſua auctoritate praeſumpſit invadere, vel dampnum propterea alicui dederit, vel res aliquas abſtulerit; debita ſolvantur uſuraria cum uſuris; quae verò ſine uſuris conventis ſunt, reſtituantur ejuſdem bonitatis, cujus fuerunt tempore dationis. De Manentibus, & Aſcriptitiis, & Arimannis Bononienſes conſuetudinem ſuae Civitatis Mutinenſibus ſervabunt. Penſiones autem emphiteoſis debitas in duplam praeſtare facient ſecundùm morem ſuae Civitatis. Et haec obſervabunt Bononienſes Mutinenſibus. De his quae evenerunt a decem annis retro ante hanc concordiam, & querimonias ſuſceptas Bononienſes infra triginta dies diſinient ſine fraude, ſi poterunt, ſi de cauſa liquebit, niſi conſenſus partium paciſcentium vel diſerentium intervenerit. Hanc autem concordiam Bononienſes & Mutinenſes a quindecim annis ſupra, & a ſexaginta annis infra, ſcilicet capud hominis per domum jurabunt inter ſe ſervare bonâ fide uſque ad viginti & unum annum expletum, & in omni capite ſeptem annorum hanc concordiam ſacramento renovare in omnibus qui inventi fuerint habitatores utriuſque Civitatis tempore renovationum, capud videlicet hominis per domum.

Uti in antiquis Mutinenſium Annalibus in Collectione Rerum Italicarum a me evulgatis Tom. XI. legitur, Anno MCXXXI. *Nonantulani dederunt ſe per proditionem Communi Bononiae.* Idem pariter teſtantur Hiſtorici Bononienſes, atque ego ſupra confirmavi in Differt. XLVII. Rem aegro animo tulere Mutinenſes, in quorum agro & Comitatu ab antiquis Seculis ſitum erat Oppidum Nonantulanum, uti & nunc eſt. Hinc ergo inter utrumque Populum belli occaſio coorta, & Nonantulani tandem coacti parere Mutinenſium mandatis. In hoc ergo foedere conventum eſt, ut Bononienſes nullam quidem opem Mutinenſibus praeſtarent adversùs Nonantulanum Populum, ſed ſimul ſeſe in poſterum ab illo protegendo abſtinerent. *De Manentibus, & Aſcriptitiis* heic nominatis illud tantùm monebo, deſignari iis vocabulis colonos agrorum, non proprie ſervos, ſed aliqua conditione Dominis obnoxios, de quibus mihi ſermo fuit in Diſſertatione XIV. *de Servis*. *Arimannorum* nomine ſignificantur ingenui homines: atque interdum etiam Nobiles, qui nulli arti ſervili dabant operam, de quibus quidem egi in Diſſertatione XIII. *de Arimannis*. Neque tantùm cum Civitatibus Liberis pacta inire mos fuit, ſed etiam cum Caſtellanis, ſive Militibus, & Nobilibus, e quibus non pauci olim Caſtellis imperabant, a Civitatum dominatione ſoluti. Inter hos olim numerabatur illuſtris Familia *filiorum Manfredi*, unde Piorum, Picorum, Papazzonum, Fantium, Manfredorum, aliarumque familiarum lineae exierunt: qua de re mihi ſermo ſupra fuit in Diſſert. XLII. *de Cognomin. orig.* In Regienſis Senatus Archivo Charta legitur ad eos ſpectans, quam huc inferre placuit.

Man-

Manfredinus & Bernardus Conſules Domus filiorum Manfredi, nomine quoque ſuorum conſortium, ſocietatem ineunt cum Regienſibus, Anno 1174.

A *IN nomine Domini. Milleſimo Centeſimo Septuageſimo Quarto, V. exeunte Menſe Martii, Indictione Decima. Breve recordationis pro futuris temporibus ad memoriam habendam & retinendam, qualiter in praeſentia* Domni Alberti Regini Epiſcopi, *& Gerardi Canonici de Regio, & Presbiteri Johannis de Sancto Silveſtro, & Alberti Clerici* B *de Maſſenzatico, & Guidocti filiorum Manfredorum, & Gerardi de Guinzolo, & Pildeguera, & Siragoti Alexandrini, Ordelaſi, & Bondeni de Bondeno, & Guizoli filii Monarii, Bernardi de Novis, & Petri Burdi:* Manfredinus filius Bernardi, & Bernardus frater Roberti Conſules Domus filiorum Manfredorum, *praeſtito juramento* C *firmaverunt, quod bona fide ſine fraude Stratam, quae per Quarantulas & per Sanctum Martinum in Spinis Ferrariam vadit, per terram & aquam ſecuram facient & tenebunt, & homines de Regio & Epiſcopatu, & res ſuas, & omnes homines per eam tranſire volentes, in virtute ſua pro poſſe ſalvabunt. Et hoc idem juramentum a* D *toto Caſali ſuo, videlicet ab eis de Domo Guidonis, & Manfredini filii Bernardi, & Pizonis, & Manfredi, & a Pio, cum de Poteſtate & regimine Mutinae exiverint, ſi exi facient, & ab eis hominibus de Sancto Poſidonio, & Sancto Stephano, & Quarantulis, & de Sancto Martino, & de Gavelo, quos ad Stratam melius tenen-* E *dam, & ſecurius tuendam utiles eſſe cognoverint. Et ſi aliquando Conſules Regini ad tempus fuerint, filios iſtorum requiſierint de hoc juramento, praeſactus Bernardus & Manfredinus Conſules & ceteri, qui hoc juramentum fecerint, ab eis fieri facient. Et ſi quo tempore pro aliqua diſcordia alicui Civitati, excepto Civitate Regii, & Epiſcopatui per ſe vel per Conſules Reginos, & non veniant per Strata poſt duodecim dies tranſactos renunciaverint, niſi concordiam fecerint, eis juramento non teneantur: homini autem de Regio & Epiſcopatu juramento ſemper teneantur. Altemannus Conſul Regii vero ſua firmavit juramento, quod ſi aliquo tempore Domus Filiorum Manfredorum propter cuſtodiam & defenſionem Stradae cum aliqua Civitate vel Terra diſcordiam ſeu ſeditionem haberent, ipſe Altemannus debeat eos ad ſuum ſpendium, & perditam ſuam bona fide & ſine fraude adjuvare, & poſtquam eos adjuvare inceperit, nullum pactum vel concordiam ſine ipſis cum eis faciet; nec eis Manfredis abſque Reginis Conſulibus facere liceat. Et hoc idem juramentum a Sotiis ſuis Conſulibus fieri faciet, & Conſilio Reginorum bona fide ſine fraude. Et ſi aliquo tempore Conſules eligerentur, qui hoc juramentum non feciſſent, ſi Conſules Manfredorum eos inde requiſiverint, Conſilium Reginorum ab eis fieri faciet.*

Actum in Caſtro Nove feliciter, in camera Domni Albriconis Epiſcopi Regini.

Signum manus ſupradicti videlicet Manfredinus, & Bernardus, & Altemannus, qui hoc ſcriptum firmare rogaverunt, ut ſupra.

Ego Rodulfus Notarius ſacri Pallatii rogatus hoc ſcriptum feci.

Hujus Manfredini Pici filius Anno poſtea MCLXXXVIII. conſtituit ſe Civem Mutinae, ut nuper oſtendi in Diſſertatione XLVII. *de amplificata Civitatum Italicarum dominatione*. Haec autem peracta videas *in praeſentia Domni Alberti Regini Epiſcopi*, qui & *Albriconis* nomine appellatur. Infra quippe additur, eadem fuiſſe acta *in Caſtro Nove in camera Domni Albriconis Epiſcopi Regini*, de quo etiam eſt mentio in Charta praecedentis Anni, quam evulgavi in Diſſertatione XLVIII. *de Societatibus Lombardorum*. Itaque *Albertus*, *Albriconus*, *Albergonus* vocabula quidem diverſa fuere, ſed unum tamen Regienſem Epiſcopum indicabant. Ex his Ughellius juvandus in Italia Sacra. Mercimonii cauſſa frequens olim erat commercium Piſanis cum Populo *Graſſae*, quae Civitas Galliae eſt, ſita in Provincia, ſeptem leucis a Nicea diſtans. Quin libera olim Civitas fuerit, vix dubitare non ſinet Charta haec, quam accepi a quondam Nobili viro Octavio de Abrahamo, Primatialis Piſanae Canonico, ubi quid inter utriuſque Civitatis Conſules conventum fuerit, Lector animadvertere poterit.

Pacta inter Conſules Reipublicae Piſanae, & Conſules Civitatis Graſſae, conventa pro pace & ſecuritate commercii, Anno 1179.

IN nomine ſancte & individue Trinitatis. Amen. Cum pacis memoriam, tum propter labilem hominum mentem, tum propter brevem vitam facile labi poſſibile ſit, ut ſtabilis permaneat, litterarum notabulo duximus commendandam. Itaque nos Petrus Galcus, & Caucerandus Rolandi, & Raimundus Gajoli, atque Barreria, Dei gratia Conſules Graſſe, *& nos ſimiliter Maluſvicinus & Raimundus......... & Raimundus Garcinus eadem gratia Anni futuri* Conſules, *facimus Conſulibus Piſanis, & Civitati Piſane, & omnibus Piſanis, & omnibus Perſonis Piſani diſtrictus, firmam pacem, & convenimus pro nobis, & omnibus hominibus noſtri diſtrictus, tenere firmam pacem in Perſonis & havere, terra, & aqua, Conſulibus Piſanis, & omnibus hominibus eorum diſtrictus, & omnes ſanos & naufragos in perſonis & rebus per totam fortiam noſtram ſalvare & defendere & non offendere eos, nec offendere facere. Et ſi offenſio facta fuerit de perſonis, infra quadraginta dies, ex quo inde reclamatio facta fuerit, convenientem vindictam facere. Si verò de rebus fuerit offenſa, ſecundùm rationem & bonum Graſſe uſum juſtitiam fieri faciemus ſimiliter infra quadraginta dies, niſi per reclamatorem remanſerit, vel cauſa teſtium, vel inſtrumentorum, hoc intellectu, ut de pena pro rebus ablatis, vel de injuria non teneamur facere rationem, niſi ſicut ſuperius dictum eſt, nec jus ſuum amittat, qui jus ſibi dixerit faciendo injuriam, vel ſua auctoritate aliquid accipiendo. Promittimus etiam, quod ſi perſenſerimus, Regem Aragonum vel Comitem Provintiae, vel ejus Bajulum, vel Nuntium velle offendere Piſanos, citius, quàm poterimus, ſignificabimus Piſanis Conſulibus, & eos, ſi potuerimus, defendemus & adjuvabimus precibus, & querendo mercedem. Et ſi havere Piſanorum, qui tempore pacis Graſſe, vel in eorum diſtrictu fuerit, ipſe vel alius pro eo abſtulerit, vel damnificaverit, red-*

reddemus de noſtro Communi, & Populo, & emendabimus paſſis & eis, quibus ablatum fuerit. De havere Piſanorum, quod Graſſe adductum fuerit, Graſſenſes ſolitam diricturam tollant, & nemo aliam. De mercationibus & ceteris contractibus intra Piſanos & Graſſenſes Graſſe habitis, Piſani, ſi voluerint Graſſenſes, Graſſe conveniri poterunt, & ad rationem cogi: hoc tamen ſalvo, ut ſupra illis factis, que jam preterierunt, unde ratio a Piſanis contra Graſſenſes, vel Graſſe Commune exigitur, videlicet ab Ildebrando Belaſte, & aliis Piſanis, & omnibus, qui cum eo erant, & omnibus aliis Piſanis, Judices ſuper hoc jurare deberent diffinire per rationem & bonum uſum infra quadraginta dies, ex quo inde reclamatio facta fuerit, & teſtes, quos predicti reclamatores petierint, cogemus ad teſtimonium reddendum, & eos jurare cogemus dicere veritatem totam pro utraque parte, niſi, ut ſuperius dictum eſt, remanſerit; & quod nullum ſacramentum vel ordinamentum fecerunt, quominus ita diffinire debeant, nec propter aliquod ordinamentum, vel preceptum, vel compagniam omittent, ut non cognoſcant, vel diffiniant per rationem vel bonum uſum. Et ſententiam & laudamentum inde datum executioni mandabimus, exceptis Libris quatuorcentis uſque in Libris quingentis Melgorum, ſi tot fuerunt, quas Rex Aragonenſis Piſanis auferri fecit, de quibus non teneamur facere juſtitiam. Eodem habito intellectu, ut de pena non exigenda, & de injuria & de jure non amittendo, ſicut ſuperius dictum eſt, in venturis offenſis ut inde non teneamur. Predicta verò pax & conventio debeat obſervari ab hodie uſque in viginti ſex annos. Et ſic ad ſancta Dei Evangelia juravimus, quod haec omnia iſta ſine fraude, & malo ingenio obſervabimus toto tempore hujus Conſulatus. Et ſequentes Conſules hoc idem jurare faciemus, & quod non recipient Conſulatum, qui hoc idem non jurent. Et ſi forte, quod abſit, aliquid predictorum, ut dictum eſt, non fuerit obſervatum, propterea pax non rumpatur, & id quod non fuerit obſervatum, infra viginti dies ab inquiſitione inde facta emendetur.

Hec pax & conventio facta fuit in Eccleſia beate Mariae in preſentia Fulconis, *Dei gratia*, Antipolenſis Epiſcopi, *& Ugonis Riperti, Sicardi de Torretis, Guilielmi Longi, Guilielmi Aimini, Fulconis Boni filii, & Calverie, & Iſnardi Garcini, Guilielmi Joannis Petri de Claromonte. Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti MCLXXVIIII. menſe Novembri, Indictione XII.*

Ego Bernardus Notarius Conſulum Graſſe mandato ipſorum Conſulum hanc cartam ſcripſi.

Artiſſima quoque olim Societas fuit inter Mutinenſes ac Parmenſes, pluries quoque renovata. Quum enim ſaepe Regienſes intermedii diſcordiarum ac bellorum ſemina excitarunt, hujuſmodi foedus Regienſem Populum in officio ac metu continebat. Contra fuit Regienſibus ſaepe Societas cum Bononienſibus, ut & ipſi ad reprimendos Mutinenſes eorum ope ac patrocinio uterentur. Vide Memoriale Poteſtatum Regienſium Tomo VIII. Rer. Italicarum. Quod Populis iſtis in uſu fuit, idem quoque a ceteris ferme Civitatibus Liberis factum eſt, ut a finitimis ſibi caverent, eaſque inſuper debellarent, ſi fortuna arrideret. In Tabulario Communis Mutinenſis exſtat formula ſacramenti, eam ob cauſſam a Parmenſibus praeſtandi, cujus haec ſunt verba.

Char-

Charta Foederis initi inter Parmenſes & Mutinenſes, Anno 1188.

IN nomine Domini. Ego Parmenſis juro guardare & ſalvare Mutinenſes, ubicumque ſemper in rebus & in perſonis, & adjuvare & defendere ubicumque, & expedicionem ubicumque voluerint per Commune ad meum diſpendium & perditam facere, cum a Conſulibus vel a Poteſtate Mutine, qui per tempora fuerint, requixitus fuero litteris vel nuncio, cum Militibus & Peditibus bis in anno, & cum Militibus & Sagittariis quater, ſecundùm quod requixitus fuero. Et poſtquam eis adjunctus fuero in expedicione, per octo dies ſtabo, niſi parabola Poteſtatis vel Conſulum Mutinae remanſerit, & eos bona fide adjuvabo. Epiſcopatum quoque & Comitatum Mutine & Terras Epiſcopatus & Comitatus, quas habent, & omnes tenutas, ubicumque habent, ſive ſint in ſuo Epiſcopatu vel Comitatu, ſive extra, dum tamen non ſint in meo Epiſcopatu vel Comitatu, alibi etiam conſtitutas, tenere & defendere adjuvabo. Et Terras, ſcilicet Villas, & Caſtra ſui Epiſcopatus & Comitatus, & infra confines Epiſcopatus aquirere juvabo, & aquiſitas tenere, & defendere juvabo. Cives quoque eorum & alios in eorum territorio habitantes, & qui habitabunt, fructus univerſos, quos ſuper ſuo ſolo & poſſeſſionibus & tenutis habuerint, vel ex ſuis redditibus perceperint, in ipſorum Civitatem & Epiſcopatum portare non vetabo. Et quoſcumque Mutinenſes de ſuo Epiſcopatu banniverint, qui ſint utriuſque Civitatis Cives, de poſſeſſionibus in eorum territoriis conſtitutis eis non nocebo. Proprium Civem Mutinae bannitum non recipiam, poſtquam de his requixitus fuero a Conſulibus vel a A Poteſtate Mutinae, qui per tempora erunt, niſi primum cum Mutinenſibus reconciliatus fuerit. Et ſi diſcordia inter Mutinenſes & Reginos apparuerit, ſi Conſul vel Poteſtas fuero, inter eos bona fide componam. Et ſi Conſul non ero, bona fide ut id fiat a meo Conſule vel Poteſtate, operam dabo, ſi requixitus fuero. Quod ſi compoſitio non B poſſet fieri ſub amico vel amicis duobus de ipſis Civitatibus litigantibus, litigare, & eorum arbitrio ſtare cogantur, qui juramento praeſtito, inter eos ſecundùm rationem & bonum uſum dividant. Et juro, quod guerram Mutinenſium meam faciam, & uſque ad pacem factam eos meis ſumptibus & perditis, ſi requixitus fuero, inde adjuvabo. Et C ſi quis de Epiſcopatu vel Comitatu Mutinenſi vel Parmenſi, vel infra eorum Epiſcopatum vel Comitatum erit Civis Parmae, liceat Mutinenſibus de bonis, quae habent in ſuo Epiſcopatu vel Comitatu diſtringere. Conſules autem Parmae vel Poteſtas, qui per tempora erunt, ſic obſervabunt; & quod facient jurare ſuos Succeſſores in ſuo regimine D ita attendere, ut ſupra dictum eſt. Et facient renovare ſacramenta ſingulis ſex annis, cum a Conſulibus vel Poteſtate Mutinae requixitum fuerit. Et qui erunt a quindecim annis ſupra uſque ad ſeptuaginta annos, omnes ſine fraude jurare teneantur in perpetuum. Quicquid autem additum fuerit in concordia E tantum Conſiliorum ad campanam ſonatam Parme, Regii, & Mutine, vel quicquid detractum, ſit firmum, & obſervare teneantur. Et hec omnia predicta attendam, & obſervabo in perpetuum bona fide & ſine fraude, ſalva Fidelitate Imperatoris, & filii ejus Regis

Regis Henrici, & ſalva Societate Lombardie, *ita tamen quod propter hoc & propter dictam exceptionem Societatis Lombardie nihilominus tenear obſervare omnia ſupradicta & ſupradictis.*

Actum Regii in Platea Monaſterii Sancti Proſperi feliciter, Anno a Nativitate Domini MCLXXXVIII. Indictione Sexta, Kalendis Auguſti, die Lunae. Qui hoc ſacramentum, ceu perlegitur, juraverunt, hii ſunt, Dominus Jacobus de Gorzano, & Rolandus Pergenarius Conſules Mutine, & alii homines, Dominus ſcilicet Guido Papienſis, Dominus Matheus, Guilielmus de Acto, & ego ipſe Blaſius. Et quod idem ſacramentum ſacient fieri ab hominibus ſue Civitatis hinc ad exitum menſis Auguſti ſine fraude. Hujus rei teſtes fuerunt Dominus Maladobatus, Dominus Albertus Rubeus, Gerardus Flordebelle &c.

Percuſſum vides hoc Foedus, *ſalva Fidelitate Imperatoris, & Filii ejus Regis Henrici, & ſalva Societate Lombardorum.* Ita & obſequio erga Principem, & Foederi pro communi ſalute inito ſatisfactum. Viciſſim verò & Mutinenſes ſuum conceperunt jusjurandum, cujus formam ex Codice MSto praelaudati Archivi depromtam ſubiungo.

Qualiter Mutinenſes juraverunt adjuvare homines Parmae. Anno 1188.

IN nomine Domini. Ego juro, quod bona fide ſalvabo & guardabo in habere & perſonis homines Parmae, & ejus diſtrictus, qui per Parmam ſe diſtringent, per totam meam Terram, & per totam meam aquam, & per meam fortiam, & alibi, ubicumque potero, ſine fraude. Nec ſtudioſe eos offendam per me neque cum alio in mea Terra & aqua, neque meorum, nec alibi, niſi cum communitate Societatis Lombardiae. Et reverſa communitate Societatis Lombardiae domi, ſemper predicto modo tenear. Et ſi offenſio aliqua alicujus ex Parmenſibus evenerit ab aliquo Mutinenſium, infra quadraginta dies, poſtquam mihi requiſitum fuerit a Conſulibus vel Poteſtate Parmae, vel literis Sigillo Communis ſigillatis, caput tamen emendare faciam, niſi per parabolam Conſulum vel Poteſtatis Parmae remanſerit, vel illius, cui offenſio facta fuerit, vel juſto Dei impedimento. Et querimonias mihi factas ab aliquo ex Parmenſibus Sigillo ſue Civitatis, bona fide ſuſcipiam, & rationem & juſtitiam ei ſecundùm jus & bonum uſum & morem mee Civitatis ſine fraude faciam: & infra quadraginta dies, poſtquam mihi de lite cognitum fuerit, nec fraude dimittam, quin cognoſcam per me, vel per ordinatas perſonas ad hoc diffiniam vel diffinire faciam ſine pena & fructibus, & ſecundùm morem mee Civitatis, vel per convenientiam, ſi partibus placuerit. Et illa negocia, quae Civitas Parme fecerit ſua, vel per commune, vel per diviſum, non contrariabo, nec offendam per me neque cum alio per commune, neque per diviſum, niſi cum communitate Societatis Lombardie, ut dictum eſt ſuperius. Et ſi aliquis mei diſtrictus de predictis negociis eos contrariabit, aut offendet, ad voluntatem Conſulum vel Poteſtatis Parme & Conſilii ſuper eum judicatam faciam. Item juro, quod bona fide & ſine fraude ſtudebo & operam dabo Parme, vel per Rectores & Conſules hujus Civitatis Mutine ad aquirendam para-

parabolam a Rectoribus Lombardie, vel a Conſulibus Civitatum Societatis renovandi ſacramentum Societatis antique Mutine & Parme; & parabolâ aquiſitâ, vel etiam ſi cognovero, quod poſſim ea renovare abſque parabola prædictorum Rectorum & Conſulum, videlicet, quod jam ſit data, vel aliter, ſacramentum predicte antique Societatis renovabo. Et ſi Conſules vel Rectores utriuſque Civitatis conſilio aliquid addere vel minuere voluerint, idem obſervabo & ſtudebo, quod Cives mee Civitatis hoc idem ſacramentum antique Societatis faciant. Et ſacramentum ſupraſcripte antique Societatis faciam infra unum menſem, ex quo requiſitus fuero a Conſulibus vel Rectoribus Parme, vel alium terminum, quem mihi dederint juxta quod ſuperius legitur. Et bona fide ſtudebo, ut Conſules & Rectores hujus Urbis Mutine, qui per tempora fuerint, predictum ſacramentum faciant, dummodo non fecerint. Nec faciam, nec factum habebo ſacramentum per commune vel per diviſum alicui Civitati adjuvandi eam, nec Societatem nec conventum Societatis cum aliqua alia Civitate aliquo ingenio faciam, niſi datâ parabolâ a Conſulibus vel Rectoribus Parme in Conſilio ad campanam ſonatam ſine fraude, exceptâ Bononiâ, cum qua poſſim facere ſacramenta & Societatem abſque predicta parabolâ Parme. Ita tamen ut Parmam excipiam. Et ſi quid additum vel diminutum fuerit a Conſulibus vel Rectoribus utriuſque Civitatis Conſilio idem obſervabo. Et hoc totum attendam ab hinc in antea tandiu, quod antiqua Societas Parme & Mutine renovata fuerit, ut ſupra legitur. Renovabo hoc ſacramentum in unoquoque capite decem annos, donec predicta Societas antiqua, ut dictum eſt, eſſet renovata, infra duos menſes, poſtquam requiſitum fuerit a Rectoribus Parme, vel per alios terminos, quos mihi dederint. Et hoc idem ſacramentum faciam facere Conſulibus vel Rectori, qui proximiori anno fuerint in Conſulatu vel regimine mee Civitatis, niſi ab eis factum fuerit, donec antiqua Societas fuerit renovata, ut ſupra dictum eſt. Et hoc ſacramentum faciam facere univerſo Conſilio mee Civitatis, & centum hominibus per unamquamque Portam, & omnes Captaneos & Valvaſores & Caſtelanos, equites mei Epiſcopatus & diſtrictus ſine fraude per illos terminos, quos mihi Conſules Parme dederint, & illos omnes, qui hoc ſacramentum fecerint per ſcriptum, Conſulibus Parme dabo infra menſem, poſtquam factum fuerit ſine fraude, vel per alios terminos, quos mihi dederint.

Anno MCLXXXVIII. Indictione VI.

Subinde verò confirmata fuere ejuſmodi Foedera, Anno MCCXVIII. uti conſtabit ex aliis tabulis, quas mihi ſuppeditavit Tabularium Eſtenſe.

Renovatio Foederis inter Mutinenſes & Parmenſes, Anno 1218.

IN nomine Domini. Milleſimo Ducenteſimo Decimo Octavo, die X. intrante Octubri, Indictione Sexta. Breve recordationis ad memoriam retinendam, qualiter Mutinenſes in pleno Conſilio, ſacramentum ſocietatis Parmenſibus renovaverunt, facto & cohadunato in Palatio Communis Mutine ad ſonum campane, ſecundùm quod continetur in Carta facta per manum Blaſii Notarii Mutinenſis, tenor cujus ſacramenti talis eſt.

Ego

Ego Mutinenſis juro guardare & ſalvare Parmenſes ubique ſemper, in rebus & in perſonis adjuvare & defendere ubique, & exſpeditionem, ubicumque voluerint per commune, ad meum diſpendium & perditam facere, cum a Conſulibus vel a Poteſtate Parme, qui per tempora fuerint literis vel nuntio requiſitus fuero cum militibus & peditibus bis in anno, & cum militibus & ſagittariis quater &c. (*)

Hoc ſiquidem ſacramentum, ceu prelegitur, fecerunt ibi hi infraſcripti, videlicet, Gerardus de Ronco Judex Communis Mutine: Willielminus Luſchi Advocatus, & Jacobinus de Bonaſante, & Mutinenſis Gerardi Gusba, Judices Communis Mutine: Bernardinus de Paſſaponte, & Squarciolinus Milites Juſtitie, & Monruellus, & Ubertinus de Gagio Procuratores Communis Mutine: Blaſiolus Notarius: Andreas Armanetti: Guido Johannis Miliole: Geminianus Gumberti: Barufaldus: Guizardus de Colurnio Judex: Johannes Bellincini: Giliolus de Gorzano: Raimondinus Rebellerii: Marchexinus Colunbi: Gerardus Orrioni: Guillielmus Luſci: Jacobus Richelmi: Ubertus Ambroſii Tezani: Johannes Palmerius: Ubertinus Bucebadade: Albertonus Veneticus: Albertus Bravius: Bonacoſa de Parma: Ubertinus Petri Romane: Janbonus Pellafoſſatus: Petrusbonus de Trepo: Jacobinus Citadine: Boninſegna Guidonis Blanci: Ubertinus Bernardi Poltonerii: Aimericus Jacobini de Ramicis: Rainucinus Pariſus: Yſenbardus Guatus: Armannus de Ventura: Bonifacius de Bazoara: Albertus de Pazano: Bonifacius Doſii: Guidoctus de Savignano: Martinus de Prezenario: Albertus de Fredo: Conradus Munarii: Jacobus de Bazoaria: Nicolaus Adellardo: Guido Guidonis: Jacobinus de Herbera: Pipionus de Balugula: Johannes de Zugno: Henginulfus de Ceretulo: Ottonelſus de Borazolo: Rainerius Alexandriae: Jacobinus de Portalione: Bernus Piſcator: Paganellus de Saltino: Nicolaus de Prezenario: Cazzaguerra de Bartholomeo: Lanfranchinus de Balugola: Jacobinus Pacifici: Ubertus de Gacio: Johannes Uberti Oprandini: Johannes Stancarius: Janbonus de Curlo: Petrobonus de Blanco: Sigizus de Cagarabiis: Bonaccurſus de Conrado: Ubertus de Breda: Paſſavanza: Gandulſinus Magiſtri Bernardi: Guidinarius Notarius: Rainucinus Albrigetti: Janellus de Bonzano: Pelligrinus de Ravolato: Janellus de Guidocto: Bernardus de Rocca: Gibertinus de Strada: Karandulus de Porta Bazoaria: Johannes de Boſo de Achariſie: Gandulſinus de Ferrario: Johannes Ferrarius de Vignola: Gerardus de Guiriſio: Rolandinus Xiſiverus: Uſervertus: Rubeus de Villalonga: Michaël de Amito: Jacobinus de Solera: Johanninus de Beccariis: Andreas Clavarius: Proſperinus Pelliparius: Gerardus Johannis Bellincini: Rainerius de Gajo: Rodulſinus de Roncalie: Jacobinus Mantilis: Barius de Magiſcola: Guidobonus Ranfredi: Albertus Petri Tadi: Jacopinus de Spezzano: Omnebonum de Lizaria: Ardizonus Pinelli: Guidonus Pelligrini: Gerardinus de Stazoneria: Gerardinus de Bocaſaba: Lambertus de Grippo: Gerardus Borgexane: Ventura Ferrarius: Martinus Guidonis: Rodulphus Notarius: Petrus de Sancto Marco: Albertus de Sigizo: Leonardus Compagnoni: Armannus Coradi Munarii: Rolandinus Guidoni Rolandi: Jacobinus Armanni Pegolotti: Guido Doſii: Tebertus Seclarius: Odèricus Lepegoſii: Johannes Canus:

(*) Quae ſequuntur omitto legenda in praecedenti Juramento Foederis initi Anno 1188. inter Parmenſes & Mutinenſes.

Canus: Richerius de Buccadeluzo: Dominicus de Carpo: Thomaſius Golferame: Ottonellus Columbi: Zacharias de Balugola: Palmerius Brenderii: Gerardinus Gerardi Gratiani: Aldeprandinus Orioni: Buccabadata: Bertolottus de Guidone: Fantebonus: Albertus de Bozallo: Marcheſinus Gandulfi: Jacobinus de Beneincaſa: Albertus de Verona: Anſelmus Strazarolus: Johannes Pelizarius: Bonhomo Lanfranchi Scudarii: Ubertinacius: Gerardinus de Muſano: Rainerius Bovetti: Guido Biaqua: Guido Rabatonus: Johannes Tezanus: Gerardinus de Ganaceto: Ubertinus de Sancto Marco: Garimundus de Curtatono: Jacobinus Tholomei: Nicolaus Ferrarii: Bernardinus Calzolarii: Guido de Tavernario: Nicolaus Spadarius: Rainerius Ferrarius: Gerardus Johannis Maltrui: Ribaldinus Ribaldi: Bartholomeus Preſali: Gerardus de Savignano: Andriolus: Daneſe Piſcator: Ubertinus de Caſale: Pelligrinus de Burſa: Sylettus Judex: Manfredus Judex: Petrus Ganbuzolus: Raimondus Baptizatus: Bernardinus Domini Pii: Albertus de Boccadelucio: Petrus de Gorzano: Guido de Olivetto: Bartholomeus de Nonantula: Janellus Zacangnus: Gerardinus Rangonus: Gerardinus Boſchetti: Gerardinus Garſonis: Rolandinus de Boſco: Ardezonus Ganbuzolus: Ubertinus Scutinellus: Guiriſius Spadarius: Ugolinus Buccadeferro: Canbius de Gualdino: Pizolus de Romiolo: Guizardinus Donnini: Odericus de Savignano: Guillielminus Alexandriae: Spinellus Notarius: Guillielmus de Gajo: Conradinus Venture: Petrus Yſoërius: Bonusmartinus de Porta.

A

Actum Mutine feliciter. Ibi vero teſtes fuere Jacobus Notarius Communis, Johannes Maluſatus, & Johannes Longus Correrii Communis Mutine, Delayta de Albangero, Simon Johannis Maltradi, Bartholomeus de Scarlato, Zanfrugninus Pelizarius, Gibertus de Vignola, Jacobus de Limite, Petrus de Prividino, & alii multi.

B

Ego Jacobus Carelli Notarius ſacri Palatii his omnibus interſui, & hanc Chartam, qualiter ſuperius legitur, rogatus ſcripſi, & in publicam formam redegi.

C

Dignae ſunt, quae tenebris eripiantur & aliae tabulae, praeliminares, ut nunc ajunt, ad nuper evulgata Pacta inter Mutinenſes & Parmenſes, in quae etiam convenere Regienſes: tunc enim Civitates iſtas jungebat felix concordia. Chartas ejuſmodi acceptas refero Regeſto MSto Communitatis Mutinae. Atque illas accipere Lectorem minime toedebit, quum id genus monumenta in tot aliis Civitatibus fruſtra perquirantur, nimium ab incendiis, a temporis ac murium edacitate, atque ab aliis calamitatibus attrita.

D

Qualiter juratum fuit de Societate Parme, Regii, & Mutine, Anno 1188.

Montanarius Conſul Mercatorum Regii juravit ſacramentum Societatis Parme Regii, & Mutine, Dominus Maladobatus, Dominus Villanus, Dominus Albertus Rubeus, Dominus Muſſonus, Dominus Rogerius Sigifredus, Vernacius, Iſaac Girardi de Enzola, Raufredus Notarius, Dominus Jacobus de Gorzano, & Rolandus Percenarius Conſules, Dominus Guido Papienſis, Dominus Mattheus, Guilielmus de Acto, Blaxius, Dominus Lucas, Ugutio

E

A gutio Piroli, Gualbertus Eleazarii, Ugo Conradi, Petrus Vernacii, Guidoctus Marſilii, Petrusbonus Scoti, Gerardinus Floſdella, Aribertus de Gruzolis, Parixius de Taculis, Petrus Manganus, Rolandus Pelagii, Jambovinus Petri Buzetaliate, Cunradus Sturgidi, Dominus Ubaldus Vicecomes, Dominus Arduinus de Seſſo, Dominus Acto de Seſſa, B Rolandus de Caritate, Albertus Cambiator, Lombardus Notarius, Aſalutus, Acto Eleazarii, Arditio Albrici, Rogerius de Flordebella, Guido Defenſoris, Ugo Baſiliani, Guido Guarianus, Fantenacius, Henricus Folconi, Gerardus Clarellus, Bernardus Martini, Jacobus Goſiorum, Peregrinus Rubei, Guido de la Porta, Gerardus Tignoſi, Mattheus Pagani, Tebaldus Guizardi, Rodulphus Zaphrognini, Jordanus Taculorum, Parixius, Guidotinus Guizoli, Tebaldus Petri de Criſtina, Rainaldus Armani, Guido Lombardi, Dominus Ildiprandi, Gualtius Patarini, Albertus Romanelli, Mercatus, Ugutio Ildeprandi, Jordanus Ambroxii, Rambertus Eleazarii, Jacobinus Muſſi, Paganus Palearius, Jacobinus Cambiator, Raimondus de Baiſio, Conradus Guizoli, Albertinus Ambroxii. Albertus Mutti, Jacobus Ildeprandi, Albertus Redaldi, Petrus Caritatis, Guido Prepoſiti, Janellus Auberti, Albertus de Gipſo, Rolandinus Zebuſi, Janellus Bulloni, Ugo Guillielmi.

Actum Regii MCLXXXVIII. Indictione VI. Kalendis Auguſti, die Lune. Omnes ſupraſcripti juraverunt.

Qualiter juratum fuit facere ſacramentum concordiae inter Parmam, Regium, & Mutinam, Anno 1188.

C EGo juro, quod faciam fieri ſacramentum concordiae Parmae, Regii, & Mutinae per Civitatem Regii & per Burgos hinc ad eſitum Menſis Auguſti ſine fraude a quindecim annis uſque ad ſeptuaginta, niſi fuerit Scholaris, vel Servus, vel alicujus Serviens, ſtans cum quolibet Domino, vel Converſus; niſi parabolâ Conſulum Parmae & Mutinae D remanſerit, ad terminum vel terminos ſub obſervatione dicti jusjurandi. Qui hoc jurarunt, hi ſunt: Guidoctus Marchixii, Bocabadata, Gualfredus Florioni, Guido Danielis, Aginulfus, Albertus Tebaldi, Petrus de Caritate, Gerardus Tignoſus, Soldanus Fulconum, quiſque per ſuam Portam: Donus de Sancto Rafaële, Henricus E Spilimani, Peregrinus Rubei, Petrus Pixacurte, Montanarius Marxilii, Petrus Manganellus, Barnabas, Raynaldus Armani, Albertus de Gavaſſa, Guido Columbanus, Guido de Praepoſito.

Actum Regii in Palatio Epiſcopi, Domino Petro Epiſcopo praeſente, & aliis de Conſilio, Tertio Idus Auguſti, die Jovis. De Porta Sanctae Juſtinae de Parma qui hoc idem ſacramentum fecerunt, hi ſunt, Albertonus de Henzola, Johannes de Prando, Conradus Balzoni, Ugolinus Arottus, Guillielmus Dominae Acerbae. De Porta Procloſa, Olditio Guaſconi, Baldus Raynerii, Ildebertus de Oliveriis, Bernardus de Giname, Fulcus Calegarius. De Porta Parmae, Baldachinus, Ubertus de Poëſe, Rolandus de Burgo, Albertus de la Porta, Jacobus Gondoini. De Porta Benedicta Rodulfus de Puſterna, Albertus Bravus, Guilielmus Arloctus, Acharixius de Sancto Mattheo.

Actum Parmae in pleno Conſilio in Domini B. Epiſcopi preſentia, Secundo Idus Auguſti die Veneris MCLXXXVIII. Indictione Sexta.

Qualiter Mutinenſes jurant Reginis, eorum bona & perſonas ſalvare. Anno 1188.

IN nomine Domini. Ego Mutinenſis juro guardare & ſalvare Reginos ubique ſemper in rebus & in perſonis, & adjuvare & defendere ubique, & expeditionem ubicumque convoluerint per Commune, ad meum diſpendium & perditam facere, cum a Conſulibus vel a Poteſtate Regii, qui per tempora fuerint, Literis vel Nuntio requiſitus fuero, cum militibus & peditibus bis in anno, & cum militibus & ſagitariis quater, ſecundùm quod requiſitus fuero, Et poſtquam eis adjunctus fuero in expeditione, per octo dies &c. (*)

Actum Regii in Platea Monaſterii Sancti Proſperi Anno a Nativitate Domini MCLXXXVIII. Indictione VI. Kalendis Auguſti, die Lune. Qui hoc ſacramentum, ceu perlegitur, ibi fecerunt, hi ſunt, Dominus Jacobus de Gor-
A *zano, & Rolandus Prezenarius, Conſules Mutine, & alii homines, Dominus ſcilicet Guido Papienſis, Dominus Matheus & Guillielmus de Acto, & ego, ipſe Blaxius. Et quod hoc idem ſacramentum facient fieri ab hominibus ſue Civitatis hinc ad eſitum Menſis Auguſti ſine fraude. Hujus rei teſtes fuerunt Dominus Maladobatus, Dominus Alber-*
B *tus Rubeus, Dominus Villanus, Dominus Rogerius Sigiſredi, Vernacius, Dominus Iſaac Gerardi de Henzola, & Dominus Ranfredus Notarius, & ex Reginis Domini de Seſſo Acto & Arduinus, Montenarius Conſul Mercatorum, Dominus Lucas, Dominus Ubaldus, Ugo Conradi, Rolandus de Caritate &c.*

C *Ego Blaſius, Imperialis ſacri Palatii Notarius interfui & ſcripſi.*

Qualiter Regini jurant, Mutinenſes & eorum bona & perſonas ſalvare. Anno 1188.

IN nomine Domini. Ego Reginus juro guardare & ſalvare Mutinenſes ubique ſemper in rebus & in perſonis, adjuvare & defendere ubique, & expeditionem ubicumque convoluerint per Commune, ad meum diſpendium & perditam facere, cum a Conſulibus vel Poteſtate Mutine, qui per tempora fuerint, Literis vel Nuntio requiſitus fuero, cum militibus & peditibus bis in anno, & cum militibus & Sagittariis quater, ſecundùm quod &c. (**) *Et ſi de Epiſcopatu Regii, aliqui liberi homines Cives Mutinae fieri voluerint, non vetabo. Homines collectam, & boa-*
D *ciam Mutinenſibus preſtantes, ut in alium locum Epiſcopatus, vel territorio Regii, tranſeant, propter quae Civitas Mutine ſolitis ſervitiis, & jam dictis defraudaretur & privaretur, non recipiam. De diſcordia Saxoli & Curiae, Mutinenſes & Regini in uno communi amico vel in duobus ambarum Civitatum Civibus, quomodo Civitas unaquae-*
E *que ſuum elegerit, compromittere teneantur, qui juramento preſtito ſecundùm*

(*) Quae heic omiſi, ſunt eadem ac illa, quae ſupra deſcripta habes in Charta Foederis initi inter Parmenſes & Mutinenſes Anno 1188.

(**) Uti ſupra in Foedere Parmenſium & Mutinenſium Anno 1188.

dùm rationem & bonum uſum cauſam terminent. Et hec omnia predicta attendam & obſervabo in perpetuum bona fide & ſine fraude, & ſalva fidelitate Imperatoris, & filii ejus Henrici Regis, & ſalvo ſacramento Mantue, & ſalva Societate Lombardie, ita tamen quod propter hoc, & propter dictam exceptionem ſcilicet Lombardie, nihilominus tenear obſervare omnia ſupradicta & ſupradictis.

Actum Regii in Platea Monaſterii Sancti Proſperi feliciter, Anni a Nativitate MCLXXXVIII. Indictione VI. Kalendis Auguſti, die Lune. Qui hoc ſacramentum, ceu praelegitur, ibi fecerunt, hi ſunt: Montenarius Conſul Mercatorum Regii, Dominus Lucas, Ugutio Piroli, Gualbertus Eleazarii, Ugo Conradi, Petrus Vernacius, Guidoctus Marcheſii, Petrusbonus Scoti, Gerardinus Flordebelle, Aribertus de Guizolo, Pariſius de Taculis, Petrus Mangonus, Rolandus Bellagii, Jamboninus Petri Bucetaliate, Albertus Cambiator, & Lombardus Notarius. Et quod hoc ſacramentum facient fieri ab hominibus ſue Civitatis hinc ad eſitum Menſis Auguſti ſine fraude. Hujus rei teſtes fuerunt Dominus Maladobatus, Dominus Albertus Rubeus, Dominus Villanus, Dominus Iſaac Girardi de Enzola, Dominus Rogerius Sigifredi, Dominus Vernatius, & Ranfredus Notarius. Ex Conſulibus Mutine Dominus Jacobus de Gorzano, & Rolandus Pergenarius, & alii, videlicet Dominus Guido Papienſis, Dominus Matheus & Guillielmus de Acto. Eâdem die in Palatio Regini Epiſcopi dicti Parmenſes & Mutinenſes, qui ſupraſcriptum ſacramentum, ceu prelegitur, fecerunt, hi ſunt: Vicecomes, Aſalutus, Acto Eleazarii, Arditio Alberici, Rogerius de Flordebella, Guido Defenſoris, Ugo Baſiliani, Guido Guarianus, Fantenacius,

A Henricus Fulconis, Girardus Clarellus, Bernardus Martini, Jacobus Goſiorum, Peregrinus Rubei, Guido da la Porta, Girardus Tignoſi, Matheus Pagani, Tebaldus Guizardi, Rodulfus Zanfrognini, Jordanus Taculorum, Pariſius juvenis, Guidotinus Guizoli, Tebaldus Petrixiani, Raynaldus Armani, Guido Lombardi, Dominus Ildeprandi, Jorda-

B nus Ambroxii, Robertus Eleazarii, Gualterius Patarini, Albertus Romanelli, Mercatus, Ugutio Ildeprandi, Jacobus Muſſi, Paganus Palearius, Jacobinus Cambiator, Raimondus de Baiſio, Coradus Guizoli, Albertinus de Ambroxio, Albertus Muti, Jacobus Ildeprandi, Albertus Tebaldi, Petrus Caritatis, Guido de Prepoſito, Janellus

C Ariberti, Albertus Girardi de Gipſo, Rolandinus Zoboli, Janellus Bulloni, & Ugo Guillielmi.

Item eodem Anno & Menſe pridie Idus Auguſti, die Veneris in dicti Domni Epiſcopi Regini Palatio in pleno Conſilio, Domno Petro Epiſcopo Regino, Domino Gerardo de Henzola, Domino Alberto Rubeo, Domino Barcillo, Jor-

D dano, & Johanne Notario, Domino Jacobo Conſule Mutine & Domino Matheo, preſentibus, electi Homines per unamquamque Portam dicte Civitatis, qui ſupraſcriptum juramentum ab aliis hominibus de Civitate Regii & Burgis fieri facere ibidem in pleno Conſilio juraverunt, videlicet Guidoctus Marcheſii, Bocabadata, Gualfredus Floriani, Gui-

E do Danielis, Arnulfus, Albertus Tedaldi, Petrus de Caritate, Gerardus Tignoſus, Soldanus Fulconum, Bonus de Sancto Rafaële, Henricus Spilimani, Peregrinus Rubei, Petrus Pixacurte, Montenarius Marxilii, Petrus Manganellus, Barnabas, Raynaldus Armani, Albertus de Gavaſſa, Guido Columbanus, & Guido de Prepoſito, qui ſic juraverunt: Ego juro, quod faciam fieri

ri ſacramentum concordie facte inter Parmam & Regium & Mutinam, ut in inſtrumentis ſacramentorum concordie cujuſque Civitatis continetur, ab omnibus in Civitate Regii & Burgis habitantibus, hinc ad eſitum Menſis Auguſti, ſine fraude, a quindecim annis ſupra, & a ſeptuaginta annis infra, niſi fuerit Scolaris vel Servus vel Converſus vel Serviens alicujus, ſtans cum quolibet Domino. Et hoc obſervabo, niſi parabolâ Conſulum Mutine & Parme ad terminum vel terminos ſub obſervatione dicti jurisjurandi remanſerit. *Et ſic quiſque in ſua Porta & Burgo bona fide & ſine fraude, ceu prelegitur, obſervare juravit.*

Ego Blaſius, Imperialis ſacri Palatii Notarius interſui & ſcripſi.

Haec vetera inter Parmenſes, Regienſes, & Mutinenſes pacta. Accedant nunc Ferrarienſes, nobiſque indicent, quibus conditionibus olim confirmarint cum Venetis rationem judiciorum in cauſſis ac litibus inter utriuſque Reipublicae Cives in poſterum futuris. In Annalibus MStis Peregrini Priſciani, viri doctiſſimi Ferrarienſis, quos Bibliotheca Eſtenſis adſervat, Chartam legi, eamque omnibus communem nunc volo.

Pacta inter Venetos & Ferrarienſes, Anno 1191.

In Chriſti nomine. Amen. Anno Dominice Nativitatis Milleſimo Centeſimo Nonageſimo Primo, tempore Celeſtini Pape, & Henrici Imperatoris, die Sexto, exeunte Menſe Octubris, Indictione Nona, Ferrarie. Quia decet univerſos Civitatum Rectores dilectionem & amicitiam aliarum Civitatum, cum quibus familiaritatem habent, manutenere, & juſtitiam & rationem inter ſe conſervare, ideo ut Civitas Ferrarie & ejus Comitatus atque Diſtrictus quiete & pacifice dilectionem Venetorum diu habitam manutenere valeant: Nos Conſules Ferrarie infraſcripti in ſervandis juſtitiis & rationibus, cum Nobilibus & ſapientibus Viris Henrico Dandulo, & Petro Fuſcarini Delegatis ab Aurio Maſtropetro, *Dei gratiâ* Venetiarum, Dalmatie atque Croatie Duce, *hunc ordinem invenimus, placita utriuſque partis declarantem. Si Venetus de Ferrarienſe depoſuerit queſtionem, non habeat Ferrarienſis niſi unum preceptum. Et factâ querelâ debet Ferrarienſis confiteri, vel ſe tueri per ſacramentum. Quod ſi fortè facere noluerit, condemnetur ſecundùm depoſitam contra eum querelam. Et ſi vocatus ad placitum non venerit, per Venetos debet ſacramento condemnari. Quod ſi de queſtione facta fuerit Inſtrumentum, per manus Tabellionis confectum, & Reus minus paratus ad cauſam fortè acceſſerit, liceat ei quindecim dierum inducias poſtulare. Et ſi per teſtes monſtraverit, quod ex parte vel totum ſit debitum, quod continetur in Inſtrumento, ſolutum, non valeat teſtimonium, quod Ferrarienſis induxerit, ſi Venetus juraverit contra. Si verò Cartam ſecuritatis factam per manum Tabellionis de Inſtrumento ipſo monſtraverit, tunc irritum teneatur Inſtrumentum Veneti. Item Inſtrumentum Veneti, factum a Ferrarienſe per Notarium Ferrarienſem, firmitatem obtineat. Et e converſo Inſtrumentum, a Veneto factum Ferrarienſi per Notarium Venetiarum, valeat ſimili modo. Verùm Inſtrumentum à Veneto factum Ferrarienſi per manum Tabellionis Ferrarienſis non teneat,*

teneat, niſi in eo ſubſcripſerint habentes Regimen Civitatis Ferrarie. Ita & Inſtrumentum a Ferrarienſi Veneto factum per manum Tabellionis Venetiarum non teneat, niſi in eo ſubſcripſerint nomen Rectoris Civitatis, ſcilicet Viſdominus. De Inſtrumentis vero quondam inter nos & vos factis, illud exinde nos Ferrarienſes facere diſpoſuimus, quod Venetis erit gratum & acceptum. Item ſi de preda fuerit contra Ferrarienſem querela prolata, & res notoria erit: ſuper hoc licebit Veneto jurare, vel dare ſacramentum Ferrarienſi. Et ſic facto preda reddatur. Si verò notoria non erit, pendet ſacramentum defenſionis in Ferrarienſis voluntate. Quod ſi facere noluerit, jurante Veneto, Ferrarienſis condemnetur Item ſi Ferrarienſis cauſa pignorandi, Veneto aliquid ſine verbo Conſulis & Rectoris abſtulerit, reddat ablata per ſacramentum. Si verò de conſenſu Rectorum facta fuerit pignoratio, ſtabit pignoratio illa, quouſque Ferrarienſis vadat Venetias ad ſuam juſtitiam pro pignoratione facta querendam. Quam ſi habere potuerit, pignoratio tunc facta reddatur. Si verò juſtitiam conſequi non poterit, faciat Ferrarienſis rem ſibi ablatam per ſacramentum, & ſic rerum ſuarum de pignoratione facta ſolutionem recipiet. Et ſi aliquid reſiduum fuerit, dabit Veneto. Item de pignoratione facta ſine verbo Rectoris, & preda, liceat Veneto ſe tenere ad quem voluerit de his, qui ad ipſum predam vel pignorationem fuerint faciendam. Item ſi Venetus habitando Venetiis fecerit aliquod debitum vel maleficium, & fuerit inventus Ferrarie, ſi ſuper hoc Dominus Dux Venetiarum Ferrarienſibus ſuas literas deſtinarit, remittent eum ad preſentiam Domini Ducis, ſufficienti ſecuritate accepta, quod A *ad ejus preſentiam erit ſecure deductus. Simili modo de fugitivo Servo & Ancilla fiat, ſi fuerint inventi Ferrarie. Item de omnibus ſententiis datis ſuper Ferrarienſem, ſi ſolutio facta non fuerit, aut non habebunt judicati, unde finem exequantur, dabuntur perſone eis, quibus judicate fuerint, in loco tuto. Et idem per omnia, ut continetur ſuperius de Venetis,* B *debet Ferrarienſibus a Venetis obſervari. Volentes itaque, ut quod ſtatutum eſt, robur & firmitatem obtineat, ſcriptum preſens noſtro Notario facere deſtinavimus. Et viros Nobiles Ferrarie, Jacobum Guidonis Turcli, Ottolinum Maynardorum, ad cauſas Venetorum audiendas & definiendas per hec tempora jurare fecimus.* C *Et hec omnia conſilio Sapientum Ferrarie in pleno Conſilio cum predictis Nuntiis confirmavimus. Conſules, qui tunc erant, hi ſunt: Jacobus Trotte, Petrobonus Pagani, Bonjoannes Judex, Genetialdus, Girardus Tortus, Signorellus, Ubaldinus Fontanenſis, Menabos, Iſnardus Otolinus Maynardi, Donatus Judex, Leutius.*

D *Ego Magiſter Presbyterinus, Imperialis Aule Notarius voluntate Conſulum Ferrarie & Conſiliariorum, ſicut ſupra legitur, hanc Cartam ſcripſi.*

Sed paucis poſt haec annis quum novae inter eoſdem Venetos & Ferrarienſes controverſiae emerſiſſent, novam inire concordiam opus fuit, quam pertractavit Raynerius Henrici E Danduli Venetiarum Ducis filius, quum ejus pater temporibus illis in Oriente verſaretur, ubi cum aliis Latinis Conſtantinopolitana Civitate potitus eſt. Acta haec etiam debeo Annalibus MStis ſupra laudati Priſciani, ex quorum Libro Septimo depromta heic exhibeo.

Pacta novae concordiae initae inter Henricum Dandulum Ducem Venetiarum, & Commune Ferrariae, Anno 1204.

IN Chriſti nomine. Anno Dominicae Nativitatis Milleſimo Ducenteſimo Quarto, tempore Innocentii Papae, die VII. intrante menſe Aprilis, Indictione VII. in Palatio Ducis Venetiarum. Quia nihil humano pectori ſic inhaeret, cum inter partes conſtituatur aliquid perpetuitate ſtabili obſervandum, vera mentis interpres litera ad hoc ſatis neceſſaria, quae facti ordinem exigente tempore repraeſentat. Per iſtius Scripturae continentiam clareat: Quod inter Dominum Rainerium filium Domini Henrici Dandalo *inclyti* Ducis Venetiarum, *cujus vice fungitur dignitatis, ſuoſque ſapientes Conſilii pro Communi Venetiarum, & Nobiles Viros Guidonem de Turclo Conſulem Ferrariae, & Ottolinum de Maynardis, & Signorellum, Nuntios Communis Ferrariae ad ipſum Dominum Rainerium deſtinatos pro Communi Ferrariae, facta concordia talis eſt. Quod Ferrarienſes debent facere rationem Venetis coram Judicibus Ferrariae a Venetianis ipſis electis, & diffinire ſecundum quod continetur in Carta Concordiae facta inter Venetos & Ferrarienſes de juſtitiis faciendis. Et ſententiae quae modò in antea datae fuerint, infra quindecim dies, ex quo datae fuerint, debeant executioni mandari. Sententiae verò, quae jam datae fuerint, infra quindecim dies, ex quo per Dominum Ducem Venetiarum, vel Dominum Raynerium, qui vices fungitur Patris ſui, literae miſſae fuerint ad Conſulatum Ferrariae, vel Poteſtatibus, qui per tempora fuerint, aut Nuntii, debent complementum habere. Tenutae & Poſſeſſiones ablatae Venetis a Ferrarienſi-*

A *bus retro ab annis decem, debeant reſtitui ſine placito infra dies quindecim, ex quo literae Domini Ducis praedicti, vel Domini Raynerii, dicti ſui patris vicem gerentis, Poteſtati vel Conſulatui Ferrariae fuerint praeſentatae, vel ad hoc Nuntii Venetorum venerint; nec impediri eis debent, niſi prius ratione cognita. Haec, quae dicta ſunt* B *de Rationibus faciendis & Sententiis exequendis, & de Poſſeſſionibus & Tenutis, obſervari debent hinc ad Feſtum Sancti Michaëlis per Ferrarienſes. Et alia quae inferius ſunt ſcripta de facto aquae Padi, ſub poena Librarum quinquaginta Imperialium, ita quod poenâ ſolutâ maneat firma promiſſio in perpetuum. Et a Feſto Sancti Michaë-* C *lis in antea in perpetuum obſervetur ordo de Rationibus & Sententiis & Tenutis ſine poena. De facto aquae Padi cum poena quinquaginta Librarum Imperialium. Haec autem, quae dicta ſunt de concordia obſerventur ex parte Venetorum, quae obſerventur per Ferrarienſes. Praeterea promiſerunt Guido Turcli Conſul Ferrariae, & Ottolinus* D *de Maynardis, & Signorellus Nuntii praedicti: quod Ferrarienſes ab hinc in antea tenebunt aquam Padi apertam omnibus volentibus Venetias ire, & redeuntibus de Venetiis, ſecundùm continentiam ſacramentorum, quae facta fuerunt coram Nuntiis Venetorum, & coram Lombardis & Rectoribus Lombardiae a Ferrarienſibus in Ferraria,* E *ſub poena quinquaginta Librarum Imperialium, & poenâ ſolutâ ſit firma promiſſio & pactum in perpetuum.*

Conſtitutum eſt praeterea, quod ſi Ferrarienſis ab hinc in antea aliquid alicui

cui

cui Veneto vendiderit, mutuaverit, vel aliquo modo dederit, vel Venetus alicui Ferrarienſi, non alius niſi debitor, vel ejus heres debeat impediri in perpetuum. Haec autem ſupradicta debent firmari a Conſulibus Ferrariae & Conſilio. Poſt haec autem venit Dominus Petrus Bembo Venetus Vicedominus *Ferrariam in Mercato Olivarum in eodem menſe Aprilis, & fecit coadunare Conſules Ferrariae inferius ſcriptos Conſiliatores, qui omnes pro Communi Ferrariae hanc Cartam firmaverunt: ſcilicet Marcheſinus de Maynardis Conſul, Jacobus de Fontana Conſul, Gulielmus Jacobi Conſul, Peregrinus de Donna Raja, Jacobus de Pagano, Rolandus Bonus, Carnevarius de Miſoto, Menabos, Partimes, Dominus Andreas Judex, Guozus, Jacobus Trotte, Ziliolus de Guizardo, Suſinellus, Conſules Ferrariae. Conſiliatores fuerunt, qui confirmaverunt praedictam concordiam, ſcilicet Ubaldinus Fontane, Bazalerius, Saracenus, Petrus Canis, Guido Aliprandi Judicis Advocatus, Guidobonus, Joannes Donite, Lanfrancus Judex, Cocus de Maynardis, Signorellus, Rubus Deudo, Pellagallus, Martinus, Jacobinus de Jacobo, Boſcarinus de Gattaris, Rubeus de Miſoto, Pinze, Henrigetus Stortus, Paſcalis, Azzolinus, Cavatulus, Ambermutus, Manfredinus, Jenarolus, Bonmartinus, Albertus Imolenſis, Paganus, Ugutio, Vivanus, Henricus de Bellio, Petrus Lavizolus, Joannes Vacca, Rubeus de Mantica, Petrus de Giſredo, Quintavalle, Gandolfinus Miſoti, & multi alii de Conſilio. Verſa vice Veneti debent facere rationem Ferrarienſibus ſub Judicibus Venetorum, qui ſunt pro eis, & aliis Foreſteriis, & diffinire ſecundùm quod continetur in Carta Concordiae facta inter Venetos & Ferrarienſes de Juſtitiis faciendis. Et Sententiae, quae modò in antea datae fuerint per Ferrarienſes, infra quindecim dies, ex quo datae fuerint, debeant executioni mandari. Sententiae verò, quae jam dictae ſunt per Ferrarienſes, infra quindecim dies, ex quo per Conſules vel Poteſtatem Ferrariae miſſae fuerint ad Dominum Ducem Venetiarum vel ad Dominum Raynerium, qui vice ſui patris fungitur, aut Nuntii, debent complementum habere. Tenutae & Poſſeſſiones ablatae Ferrarienſibus retro ab annis decem debent reſtitui ſine placito infra quindecim dies, ex quo literae Conſulum Ferrariae vel Poteſtatis ad Dominum Ducem Venetiarum, vel Raynerium ſuum filium officium gerentem, fuerint praeſentatae, vel venerint. Nec impediri debeant, niſi prius cognita ratione. Haec, quae dicta ſunt de Rationibus faciendis & Sententiis exequendis, & de Poſſeſſionibus & Tenutis, obſervari debent hinc ad Feſtum Sancti Michaëlis cum poena quinquaginta Librarum Imperialium, ita quod poenâ ſolutâ maneat firma promiſſio. Et a Feſto Sancti Michaëlis in antea in perpetuum obſervetur ordo de Rationibus & Sententiis & Tenutis ſub poena.*

Ego Magiſter Presbyterinus, Dei gratiâ Imperialis Aulae Notarius, ad haec praeſens, praeſentem Cartam ſcripſi.

Occurrit heic *Dominus Petrus Bembo Venetus Viſdominus* Ferrariae exſiſtens. Ejuſmodi Magiſtratus in maritimis Civitatibus *Conſul* nunc appellatur. Major tamen Veneto *Vicedomino* Ferrarienſi in Urbe auctoritas tunc fuiſſe videtur. Porro quanta haec foret, ignorare me fateor. Hoc autem adnotavi, quia ſubſequutis temporibus, & poſt ereptam Salinguerrae Ferrariam, Anno ſcilicet MCCXL. praerogativae multae huic Venetorum Magiſtratui apud Ferrarienſes additae fuere, quae Seculo XV. bellum pe-

perere Eſtenſibus Principibus perniciosum. Ad hoc idem ſpectat altera Charta, quam mihi ſuppeditavit Archivum Eſtenſe.

Huberti Praetoris Ferrarienſis proteſtatio de conditionibus pacis ſtabiliendae cum Venetis, Anno 1230.

ANno Domini MCCXXX. Indictione III. die Veneris XIII. intrante Auguſto, in praeſentia Dominorum Philippi Cornarii, Nicolai Quirini de Venetiis, Marchiſini de Laureto, & Rodolphini fratris ejus, Willelmini, & Cabrieli Notarii Domini Ducis, Dominorum Jacobini de Trota, Manabovis, Bonijohannis de Anſideo, Villani de Aldigeriis, & Petri de Marone de Ferraria teſtium. Cum ante Dominum Jacobum Teupoli *inclytum* Ducem Venetiae, *de concordia facienda inter Ferrarienſes & Venetos tractatus competens haberetur, per* Dominum Hubertum de Marnate *tunc* Poteſtatem Ferrariae *taliter proteſtatio facta fuit; videlicet, quod ipſe Dominus Hubertus proteſtatus fuit coram ipſo Domino Duce, & praedictis teſtibus, quod ipſe nullam concordiam faceret cum ipſo Domino Duce, niſi ad intendimentum, quod introitus Contratarum Ferrariae, ſicut conſuetus eſt colligi, in aliquo minui non deberet, ſed omnino ſervari; & ſi ab ipſo Domino Duce iſtud idem intendimentum non haberetur, nullo modo cum ipſo Domino Duce aliquam concordiam faceret. Qui Dominus Jacobus Tenpolus inclytus Dux Venetiae dicto Domino Poteſtati Ferrariae talem reſponſionem fecit, quod & ſui firmi intendimenti erat, quod propter illam concordiam, quam faceret cum dicto Poteſtate Ferrariae, ſive cum Communi Ferrariae, nolebat introitum, qui conſuetus eſt colligi pro Contratis Ferrariae, in aliquo minui, ſed omnino ipſis Contratis ſervari.*

Actum Venetiis in Palatio Ducis, in praeſentia ſupraſcriptorum teſtium.

Et ego Pellizarius Judex & Notarius, ut audivi & intellexi, ita ſcripſi & complevi.

Quid poſtea inter Venetos, & Ferrarienſes de pace ac Foedere ſtabilitum fuerit, ſubſequens Charta edocebit, ex eodem Archivo Eſtenſi depromta. Certe hinc elucere videtur, nondum aliquid juris fuiſſe Venetis in Civitate Ferrariae.

Nova concordia Venetorum cum Ferrarienſibus, Anno 1230.

IN aeterni Dei nomine. Amen. Anno ejuſdem Nativitatis MCCXXX. die XIII. exeunte menſe Auguſti, Indictione III. in praeſentia teſtium, quorum nomina declarantur inferius. Quia decet, univerſos Civium Rectores dilectionem & amicitiam aliarum Civitatum, cum quibus familiaritatem habent, manutenere, & juſtitiam & rationem inter ſe conſervare, ut Dominus Dux Venetiarum, & Veneti quiete & pacifice dilectionem Ferrarienſium diu habitam valeant ſemper manutenere, ideo nos Hubertus de Marnate, *Civis Mediolanenſis*, Poteſtas Ferrariae, *nec non & Domini Jacopinus de Trotta, Villanus de Aldigeriis, Bonusjohannes de Anſedeo, Menabos, Pelliparius Judex,*

dex, & Petrus de Marone, Cives Ferrarienſes, ipſius Civitatis Ferrariae Ambaxatores ad haec deſtinati a Communi Ferrariae ad Dominum Ducem Venetiarum, vice & nomine ipſius Communis Ferrariae, & ſingulorum Civium Ferrariae, ſolemni ſtipulatione interveniente promiſerunt, & pactum fecerunt firmiter obſervandum amodo uſque ad proximas Calendas Januarii venturi, & deinde uſque ad annos decem, Domino Jacobo Teupulo, *Dei gratiâ* Venetiae, Dalmatiae, atque Croatiae *inclyto* Duci, *recipienti vice ſua & Communis Venetiae: videlicet, quod omnes homines Venetiae & diſtrictus ſint ſalvi & ſecuri in perſonis & rebus eorum in Civitate Ferrariae & ejus diſtrictu euntes, ſtantes, redeuntes, venientes: non ſolventes aliquod Datium vel Toloneum aut male ablatum apud Ferrariam, vel apud Figarolum, aut aliquo loco diſtrictus Ferrariae, occaſione ipſorum Ferrarienſium, vel occaſione Domini Papae, ſeu occaſione Epiſcopatus Ferrariae, aut aliqua alia occaſione, ſeu conſuetudine vel ratione, exceptis III. Denariis Venetiae parvis tantùm pro fundo Navis apud Ferrariam. Videlicet illae Naves hoc Datium trium Denariorum ſolvere debeant, quae portum fecerint, & remanſerint apud Civitatem Ferrariae, cauſsâ ſuarum rerum illuc vendendi, vel comparandi. Tamen aliae Naves, quae ibi venerint praeter iſtas, hoc Datium III. Denariorum ſolvere non teneantur. Item quod omnes homines undecumque venientes tam per Portum maris, quàm per Padum cum blava & vino & aliis victualibus extra diſtrictum Ferrariae, poſſint ire Venetias per Portum maris, vel per flumina, ſive aliunde cum ipſa blava, vino, & victualibus, ſine contradictione vel defenſione ipſorum Ferrarienſium, non inferendo eis aliquod onus vel gravamen, neque cogendo eos occaſione ſuorum bannorum, ſeu poſtarum, quod in toto vel in parte ipſarum blavarum, vini, & victualium vendant, vel dimittant apud Ferrariam, vel apud alium locum diſtrictus Ferrariae. Item promittunt ſatisfacere Venetis de terris & poſſeſſionibus ſuis, quas habebant in Maſſa Fiſcaliae, quas Commune Ferrariae eis abſtulit, & habet & tenet in Maſſa Fiſcaliae, & alii homines & perſonae pro ipſo Communi tenent & habent, oſtendentibus eis per teſtes vel per chartam de jure ſuo. Et haec ſatisfactio fiat de quantitate pretii ſecundùm illam quantitatem illius pretii, quod fuit ſatisfactum Ferrarienſibus, qui habebant poſſeſſiones in Maſſa Fiſcalia, medietatem hinc ad proximum Carniprivium, & alteram medietatem hinc ad Paſcha Reſurrectionis Domini proximum. Et quod Arbitri electi in Ferraria pro Venetis infra XV. dies debeant pronuntiare ſuper his poſſeſſionibus Maſſae, poſtquam teſtes producti fuerint in cauſſa, vel inſtrumenta, & renuntiatum fuerit cauſſae per Venetum coram Arbitris. Teſtes verò, ſi qui producti ſunt a Venetis coram Arbitris ſuper his poſſeſſionibus, valeant ſimili modo, ſicut modò de novo producerentur: & ſit in arbitrio Venetorum, qui produxerint, tenere ſe ad dicta ſingulorum teſtium, vel ad partem ipſorum teſtium. Et ſi noluerint ſe tenere ad dicta teſtium productorum, tunc ipſorum dicta nec obeſſe debeant Venetis, nec prodeſſe. Item promiſerunt, quod permittent omnibus Venetis deferre & conducere Venetiis totum ſuum terraticum & redditum ſuarum terrarum, & poſſeſſionum, quae habent in Ferraria & ejus diſtrictu tam ipſum redditum & terraticum, quàm omnem alium eorum redditum blavarum, leguminum, vini, carnium vivarum & mortuarum, & ca-*

& cavallaticum, & ſocidarum, & jojarum, & omnem redditum aliorum ſuorum bonorum. Jurante Gaſtaldione illorum Venetorum coram Poteſtate Ferrariae ſemel in anno quantitatem terratici, & reddituum ipſorum Venetorum, & facto ſacramento, detur ei Sigillum pro praedictis terraticis & redditibus Venetias conducendis & deſerendis. Et non conſtet Veneto dictum Sigillum niſi quatuor Imperiales tantùm, nec aliquid aliud pro hoc ſolvat; aut eis aliqua moleſtia vel gravamina inferri debeant. Ita tamen quod quotieſcumque per totum annum dicti Veneti voluerint conducere Venetias dictum ſuum terraticum, & redditum, toties detur eis dictum Sigillum, ſolventibus IV. Imperiales, ut dictum eſt, pro Sigillo; credendo ſacramento a Gaſtaldione facto ſemel in anno per totum annum. Verumtamen dicti Veneti poſſint & debeant deferre & conducere Venetias ſupraſcriptum ſuum redditum & terraticum ſine praedicto Sigillo accipiendo, & ſine praenominato ſacramento a Gaſtaldione faciendo, donec Sextarium frumenti Ferrariae non aſcenderit ſummam quatuordecim Imperialium.

Praeterea tenutae & poſſeſſiones hominum, Monaſteriorum, & Eccleſiarum de Venetiis, quas habent in Ferraria, & ejus diſtrictu, quae ablatae ſunt eis, & intromiſſae ſunt, & tenentur per Ferrarienſes hinc retro, & ſpecialiter tenutae & poſſeſſiones Monaſterii Sancti Danielis de Venetiis, quae ablatae & intromiſſae ſunt per Dominum Salinguerram, vel per alios, & ab eis tenentur, reſtituantur eis ſine placito infra quindecim dies, ex quo literae Domini Ducis Venetiae Poteſtati Ferrariae vel Conſulatui Ferrariae fuerint praeſentatae, vel ad haec Nuntii Domini Ducis venerint Ferrariam: nec impediri vel eis auferri debeant, niſi prius cognita ratione. Et hoc ſecundùm formam pacti facti Venetis tempore Domini Raynerii filii Domini Henrici Dandoli Ducis Venetiae. *Item quod ſit licitum Venetis omnibus, qui venerint Ferrariam cum Sale, diſcaricare, & extrahere atque dimittere ipſum Salem in terris ſi voluerint; & quum vendiderint ipſum Salem, ſit licitum eis accipere de Aſſazatoribus Communis Ferrariae qualeſcumque voluerint pro Sale menſurando, ſeu aſſazando. Et qui venerint Ferrariam cum mercimoniis & aliis rebus, ſit licitum eis ſimiliter ipſas merces & res diſcaricare & ponere in terris. Et ſimiliter ſit licitum eis cambire Salem per Ferrariam & ejus diſtrictum, ſicut ſoliti erant, & illud quod pro cambio acceperint ex ipſo Sale, poſſint deſerre Venetias ſine aliquo impedimento vel banno ſeu defenſione ipſorum Ferrarienſium, & ſine aliquo datio, toloneo, vel male ablato. Item quod Veneti libere & abſolute poſſint in Civitate Ferrariae & ejus diſtrictu emere canapum, & ipſum deferre Venetias ſine aliquo datio vel toloneo vel male ablato, dando vel perſolvendo a Venetis, excepto quod pro ponderatione ſtaderiae debeant ſolvere apeſatori Maſſarii laborerii Epiſcopatus Ferrariae pro mercede ſua decem Imperiales pro quolibet milliario & non ultra. Item promiſerunt, ſtatuerunt, atque pactum fecerunt, omni tempore infra hunc terminum dare Venetis omnem blavam ſuam, ſcilicet blavam cujuſque maneriei, optione facta, habentibus Venetis & ejus diſtrictus licentiam emendi quantam blavam voluerint, & cujuſque maneriei, & omnia legumina cujuſque maneriei. Et quod ſit licitum ipſis Venetis ipſam emere in Ferraria & ejus diſtrictu, & ipſam deferre Venetias. Et ſimiliter Ferrarienſes & omnes alii, qui voluerint, poſſint ipſam bla-*

*blavam & legumina Venetias deſerre, quouſque ſextarium frumenti Ferrariae non excedat ſummam quatuordecim Imperialium, ſine aliquo banno vel impedimento, ſeu aliquo datio, toloneo, vel maletolletto. Item quod Veneti libere & abſolute poſſint emere Piſces a Ferraria inferius, & nominatim in ambobus Maneziis, Fracta, Villacommoda, Codegnano, Villamarzana, Arcuada, Gragnano, Adria, Adriano, Corneto, & Coucanile: & ipſos piſces deſerre Venetias ſine aliquo banno vel toloneo vel male ablato. Item quod nullo tempore homines praedictorum locorum a Poteſtate Ferrariae compelli poſſint, ut piſces praedictos Ferrariam ducere teneantur. Item promiſerunt, quod ſi Dominus Dux Venetiae fecerit bannum ſuarum rerum alicui Civitati vel loco, qui illas merces vel res, quas Ferrarienſes vel alii apud Ferrariam vel in ejus diſtrictu conducent, eas non * dabum, nec permittent deferre ipſas merces & res ad illam Civitatem vel locum: ſed illud idem bannum ex ipſis rebus & mercimoniis facient eis quemadmodum fecerit Dominus Dux Venetiae, poſtquam eis a Domino Duce fuerit denuntiatum infra octo dies. Item quod de praedis, robariis, & damnis datis hominibus Venetiae in Ferraria & ejus diſtrictu, & de omnibus quaeſtionibus, petitionibus, ac querimoniis tam percuſſionum & injuriarum, & debitis & toloneis & male ablatis, quàm de aliis omnibus rationibus Venetis praedictis ratio fiet ſecundùm pacta & ſtatuta atque ordinamenta hinc retro facta inter Venetias & Ferrariam de juſtitiis obſervandis. De his autem omnibus fuerunt concordes, ſalvis omnibus aliis pactis, ordinamentis, & promiſſionibus, in omnibus & per omnia hinc retro inter Venetiam & Ferrariam factis, ita quod praeſens pactum in aliquo capitulo vel verbo praedictis aliis pactis, ordinamentis & promiſſionibus olim factis non debeant obeſſe neque praejudicium generare. Quae omnia jam dictus Dominus Hubertus Poteſtas Ferrariae verbo praedictorum Ambaxatorum, conſenſu & voluntate, & ipſi etiam Ambaxatores, per Domini Evangelia, corporaliter juraverunt attendere, obſervare, firma tenere, & non contravenire aliquo modo vel ingenio. Inſuper juravit dictus Poteſtas ſimiliter Ambaxatorum verbo, conſenſu, & voluntate, quod faciet jurare Officiales ſuos, & unum hominem, ſuper animam totius Populi Ferrariae & Ferrarienſium, verbo ipſius Populi, quod haec omnia pleniter obſervabunt & attendent, & non contravenient aliquo modo vel ingenio. Et quod ipſe faciet haec eadem jurare Succeſſori ſuo vel Rectoribus. Et nominatim quod ipſe Succeſſor ſeu Rectores facient ſuos Officiales haec jurare: obſervato iſto ordine ſacramenti ſui & Officialium in quolibet anno per totum annum, in initio Poteſtariae vel Rectoriae ipſius Civitatis, uſquequo dictum tempus decem annorum fuerit expletum. Et quod faciet in Statuto Ferrariae ſcribi haec, nec deleri per totum dictum tempus. Et quod de his ipſe Poteſtas & Poteſtates futurae, & Rectores & Officiales non poſſint petere nec habere abſolutionem dicti ſacramenti a Populo Civitatis, vel ab aliqua alia perſona aliquo modo vel ingenio. Ad haec fuerunt teſtes praeſentes & rogati, Domini Cardinalis Zorzus, Stephanus Betanus, Nicolaus Donatus, Nicolaus Quirinus, Angelus Damianus, Petrus Baliſta, & Albertinus Caſolerius de Venetiis, Wilielmus Cornaclinus, & Camarinus Notarius de Ferraria & alii.*

Actum eſt hoc Venetiis in Palatio Ducatus.

Ego

Ego Gabriel Scribanus Sacri Palatii Notarius his praedictis interſui, & rogatus ſcripſi & roboravi.

Sed & ante hoſce annos ſpectanda ſe nobis praebent acta Pacis inter Mediolanenſem Rempublicam & Laudenſem Populum confectae. Exploratum eſt, quot calamitatibus agitata fuerit Laudenſis Civitas, quod finitima Mediolano Urbi potentiſſimae foret, cujus etiam jugum ſubire coacta fuerat. Ex Laudenſium prae- A cipue querelis factum eſt, ut Fridericus I. Auguſtus, irato animo adversùs Mediolanenſes non ſemel arma tulerit, eorumque Urbem ſolo tandem aequarit. Diu perduraſſe odia ac ſimultates inter utrumque Populum par eſt credere. Sed Anno demum MCXCIX. conditionibus infra legendis pax inter eos coaluit, cujus B tabulas ex Collectaneis Puricellianis MStis in Bibliotheca Ambroſiana adſervatis ego olim deſcribebam.

Acta Pacis & Societatis initae inter Civitates Mediolani, & Laudis Pompejae, Anno 1199.

In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Pax & concordia facta inter Commune Laude ex una parte, & ex altera parte Commune Mediolani, talis eſt. Quod Mediolanenſes jurabunt, quod bona fide & ſine fraude ſalvabunt & juvabunt & manutenebunt & defendent Civitatem Laudae, & Epiſcopatum, & Diſtrictum, & omnes Homines habitantes in Civitate & juriſdictione, & Epiſcopatu, & diſtrictu Laudae, tam Laicos, quàm Clericos & Eccleſiaſticos, qui ad praeceptum, & praecepta Communis Laude ſtant vel ſteterint: & bonam & firmam & inviolatam pacem per ſe & homines ſuae virtutis & Archiepiſcopatus, Comitatum, & juriſdictionem & diſtrictum praedictae Civitati & Communi Laudae, & omnibus hominibus ejus diſtrictus & virtutis, ut ſupra dictum eſt, tenebunt & ſalvabunt & guardabunt & defendent res & perſonas & jura & rationes & poſſeſſiones, quas nunc habent & habebunt, Civitatis & Epiſcopatus & diſtricti, & omnium hominum tam Laicorum quàm Eccleſiaſticorum habitantium in ipſa Civitate & C *Epiſcopatu & diſtrictu, donec ad praecepta Communis ipſius Civitatis ſteterint. Et ſi ſcirent aliquem contra hoc facere velle, bona fide prohibebunt, & ne id fiat operam dabunt cum perſonis & rebus. Et de omni guerra, quae apparuerit Communi Laudae ſeu Civitati, adjuvabunt cum perſonis & rebus, & cum omni ſua fortia, ſecundùm preceptum* D *Conſulum vel Poteſtatis de Laude, qui vel quae pro tempore fuerint, vel eorum certis Miſſis, donec guerra duraverit, contra omnem perſonam vel perſonas, vel Civitatem, locum, Caſtrum vel Villam, quae ſint confines cum Laudenſibus vel Mediolanenſibus, & contra omnem perſonam vel perſonas, quae ſint, vel quae venerint in prae-* E *dictis Civitatibus vel locis vel Caſtris aut Villis confinibus, aut eorum vel earum juriſdictione ad faciendam guerram Laudenſibus. Et de omni banno dato Communi Laudae vel Civitati bona fide juvabunt cum perſonis & rebus & omni fortia ſine fraude, donec de banno exierint. Et ſi Civitas ſeu Commune Laudae guerram habebunt cum aliqua Civitate vel loco vel perſona, Caſtro*

*ſtro vel Villa, quae ſint confines utriuſque Civitatis, infra octo dies, ex quo Mediolanenſes requiſiti fuerint a Laudenſibus, ipſam Civitatem vel locum ſeu perſonam, Caſtrum vel Villam disfidabunt, & guerram facient cum perſonis & rebus & omni ſua fortia. Nec durante ipſa guerra Mediolanenſes aliquam negotiationem cum praedictis facient, exceptis incantationibus portus, de quibus tractabitur inferius. Et adjuvabunt Commune Mediolanenſe Commune Laudae, & omnes homines ſuae virtutis manutenere & defendere & recuperare & * recuoerata manutenere omnes ſuas poſſeſſiones, juriſdictiones civiles & criminales & jura, & res ipſius Communis & ejus virtutis, bona fide & ſine fraude. Nec erunt Mediolanenſes in conſilio vel facto, quod Civitas Laudae comburatur, vel obſtruatur, capiatur, vel prodatur, vel amittat honorem ſuum, vel in alterius poteſtate ſeu virtute proveniat ..... in ipſorum Laudenſium. Item dimmittent Mediolanenſes Laudenſibus juriſdictiones civiles & criminales, & omnes commoditates & uſantias Communis & Civitatis Laudae in toto Epiſcopatu & diſtrictu Laudenſi, & omnibus locis Epiſcopatus & diſtrictus Laudenſis, & ſpecialiter loci de Cavacurte, & Montiſmali, & Sancti Colombani, & Grafignanae, Cogozi, Valeriae, Comazani, Gardellae, Roncbad[illegible]i. Et facient Mediolanenſes ita, quod Eccleſia Mediolanenſis, vel perſonae Eccleſiaſticae, ſive eorum Cives omnes non impediant per ſe Commune Laudae praefatas commoditates vel uſantias habere & exercere in praedicto Epiſcopatu & diſtrictu, & in praedictis locis. Et Mediolanenſes adjuvabunt Laudenſes praedicta tenere & manutenere & defendere & conſervare contra omnem hominem & perſonam & perſonas, Civitatem, locum, Villam & Caſtrum: & ſit, ſalvis omnibus fictis & diſtrictis & redditibus & conditionibus & honoribus Eccleſiarum Mediolanenſium, & omnium hominum Civitatis Mediolani, & ejus virtutis, & juriſdictione; quae omnia modò habent, vel habebunt in praedictis locis & aliis locis Laudenſis Epiſcopatus & juriſdictionis & diſtrictus. Nec propter hujuſmodi exceptiones nihilominus Civitas Laudenſis ſeu Commune praefatas juriſdictiones & commoditates & uſantias habere & exercere poſſit, & Eccleſia Mediolanenſis & Milites & homines praefatas uſantias habere; ita ut per has juſtitias reſervatas, Eccleſiae, vel perſonae Eccleſiaſticae, vel alii homines Laici non poſſint prohibere Commune Laudae praedictas juriſdictiones & commoditates & diſtrictus habere & exercere; nec per hujuſmodi conceſſiones factas Laudenſibus intelligatur locus de Melegnano, qui eſt ex parte mane Lambri, & locus Vigezoli, & Calvenzani, ſi aliquo tempore reperientur pertinere ad Epiſcopatum Laudae, eſſe in hac conceſſione, ſed Mediolanenſis remaneant.*

Item Mediolanenſes tenebunt Portum ad Civitatem Laudae, & uſantias portus. Nec facient incantum in aliqua Civitate vel loco vel Caſtro vel Villa vel Burgo de eis rebus, quae ducuntur vel ducentur per nave a Cremona in ſurſum, nec in Cremona. Nec negotiationes ſuas ducent per navem inter Portum Laudae ſupra & infra uſque Cremonam, exceptâ negotiatione blavae & leguminum & vini, quas liceat Mediolanenſibus, undecumque velint, trahere & negotiari. Et excepto quod ſine fraude liceat Mediolanenſibus, & poſſint in publica Feria Placentiae & Papiae ire, qualitercumque & quomodocumque voluerint, & negotiari & negotiationes ducere & reducere. Nec ope-

operam dabunt ut Laudenſes amittant praedictum Portum: & bona fide adjuvabunt manutenere Portum in Civitate Laudae. Nec per hoc intelligatur acquiſitum Laudenſibus in aqua Lambri. Neque Mediolanenſes aliquam laeſionem facient in perſonis & rebus hominum venientium ad Portum Laudae, vel occaſione Portus cum negotiationibus, quas ducent per naves vel terram veniendo vel ſtando vel redeundo cum pecunia vel ſine pecunia occaſione Portus, ſive per Guerram, ſive per Pacem. Et Mediolanenſes deſtruent Betfredos, Beltreccas, Aſpaldos Sancti Colombani, & Coguzi, & aliorum Caſtrorum, quae Mediolanenſes habent ſeu tenent in Epiſcopatu Laudenſi per commune vel per diviſum, vel Eccleſiae: nec ulterius aedificabunt Mediolanenſes Caſtra, nec de novo aedificabunt per commune vel per diviſum, ſine parabola Conſulum & Conſilii totius, collecti ad campanas ſonatas, vel ad majoris partis. Nec permittent etiam, perſonam aliquam Mediolanenſem praefata Caſtra, vel alia reaedificare, vel denuo aedificare, vel munitiones facere in toto Epiſcopatu vel diſtrictu Laudenſi; & ſi qua aedificata, vel reaedificata fient de novo, deſtrui facient, vel Laudenſes deſtruere adjuvabunt infra terminos ſtatutos a Laudenſibus, ex quo requiſiti fuerint Mediolanenſes. Item ſtatuta ſeu ordinamenta, quae Conſules Laudae fecere, vel deinceps facient, ſuper poſſeſſionibus conſtitutis in Epiſcopatu vel diſtrictu Laudae non alienandis, & ſuper habitaculis ipſorum Laudenſium non mutandis extra ſuam juriſdictionem, Mediolanenſes non infringent, & ut non infringantur adjuvabunt, quae tamen non ſint contra tenorem hujus concordiae. Item dabunt & praeſtabunt Mediolanenſes Laudenſibus Merchatum apertum plenarie per ſe & perſonis ſuae virtutis,

A generaliter omnibus hominibus Civitatis Laudae, qui ſtant vel ſteterint ad praeceptum Communis Laudae, blavae & vini & omnium aliorum victualium, & omnium rerum & negotiationum mobilium & ſe moventium in Civitate Mediolani & extra in tota terra virtutis Mediolani & Comitatuum ſine ullo vinculo banni vel interdicti, vel aliquo B alio impedimento, quod dici poſſit vel excogitari ullo modo; & Mediolanenſes nullum novum pedagium, vel telloneum Laudenſibus imponent, nec vetera mutabunt, nec accreſcent. Et Conſules Mediolani ſeu Poteſtas dicent juſtitiam in cauſis tam civilibus, quàm criminalibus Laudenſibus, & ejus virtutis ſine fraude cum hominibus Mediolanenſibus, & C ejus virtutis. Et Mediolanenſes nullam facient aliquam Societatem cum aliqua perſona vel perſonis, vel Civitate vel loco, quae ſit contra hanc Societatem. Et Mediolanenſes dimittent, & facient venire Guidotum de Cazigo, & Petraſium della Puſterla, & Zanaſium de Abonis, & omnes alios, quos receperunt ſtare ad mandata Conſulum Lau- D dae, ita quod ſint de juriſdictione Laudenſi, & non ſua abſolute. Et abſolverunt Abonum vinculo ſacramenti fidelitatis; ita ut teneantur Mediolani, ſicut Vaſſalli Dominis. Nec per hoc minuatur jus Laudenſium in hoc, quod ſupra dictum eſt de Militibus; nec in ſupraſcriptos, vel alios Milites, vel homines de Civitate Laudae vel Epiſco- E patu ſeu diſtrictu, ſcienter recipient. Et ſi contigerit, eos venire ad Civitatem Mediolani, ſive diſtrictum habitare, poſtquam requiſiti fuerint, infra menſem unum de Civitate Mediolani vel diſtrictu expellent. Et ſi aliqua Civitas vel locus vel perſona vetarent ſtratam Laudenſibus, & Laudenſes vetarent ſtratam ei vel eis, tunc Mediolanenſes ab octo diebus, ex quo requiſiti fue-

A fuerint a Laudenſibus, prohibebunt ipſi Mediolanenſes ſuis omnibus, ne vadant cum aliqua negotiatione per terram vel aquam Laudenſium ad illam Civitatem vel locum vel perſonam, quae vetaverit ſtratam ipſis Laudenſibus, excepta negotiatione Portus Laudenſis, ſecundùm quod ſupra dictum eſt. Inſuper ſi Mediolanenſes facerent aliquam Societatem, & Laudenſes vellent in ea intrare, Mediolanenſes facient, eos in ea Societate recipi. Et ſi Laudenſes intrarent in guerram pro Mediolanenſibus, non poſſint nec debeant facere pacem, vel treguam, vel guerram recredtatam de ipſa guerra ſine parabola Conſulum Laude, vel Poteſtatis, & Conſilii totius, vel majoris partis Civitatis Laude. Et ſi aliquod maleficium de cetero factum fuerit, vel fiet per homines ſeu loca ipſarum Civitatum vel earum virtutis, vel aliquod Capitulum praedictae Concordiae ſeu Pacis infringeretur, bona fide operam dabunt, ut bona Pax & Concordia inde fiat & teneatur, & Capitulum ruptum emendetur. Nec propter illud maleſitium factum, vel illud Capitulum ruptum interruptio Pacis & Concordiae fiat, nec intelligatur Pax rupta, ſed ſtabit, & firma ſemper permaneat. Et Conſules tam Communis, quàm juſtitiae utriuſque Civitatis, ſive Poteſtas teneantur ſingulis annis hanc Pacem & Concordiam jurare. Et facient jurare futuros Conſules, vel Poteſtatem in initio ſui regiminis. Et hanc Pacem debent jurare omnes homines utriuſque Civitatis ab annis octodecim ſupra, & a ſeptuaginta infra, illi ſaltem, qui conſueverant facere ſacramenta Civitatum. Quae ſacramenta ſingulis quinquenniis renoventur & fiant, ea omnia ſupraſcripta attendere Mediolanenſes & Commune Mediolani Laudenſibus uſque in aeternum, & in omni tempore. Et hoc totum ſalvo eo, ut ſi quid additum vel diminutum fuerit vel ordinatum omni Conſilio utriuſque Civitatis, ſemper illud ratum & firmum teneatur. Et de hac Pace & Concordia ut ſupra continetur, rogaverunt fieri plura Inſtrumenta unius tenoris Conſules veteres Laudae, ſcilicet Albertus de Treſeno, Monacus de Cucigo, Philippus de Abonis, Jordanus de Paradino, Sacchus de Sacchis, Petrus de Guazina, Silius de Vauri, Ottobonus de Overgnaga, & Conſules novi, videlicet Gualterius de Overgnaga, Alchiſius de Richo, Achilles Bellottus, Lanfrancus Codecaſa, Moreſcus Garbanus, Jacobus de Paradino.

Actum in Civitate Laudae in Conſulatu Laudae, Anno Dominicae Incarnationis Milleſimo Centeſimo Nonageſimo Nono, die Lunae V. Calendas Januarii, Indictione II. Interfuerunt Aliprandus Circamundus Presbiter de Salarano, Bergondinus Pocalodus, Gariardus Bellottus, Jacobus de Viſtarino, Lazarus de Caſalegio, Gerardus Pocalodus, Ugo de Treſino, Derlus Salvator, Jacobus Salvator Comes Bieme, Albertus Soregus, Durus de Gavatio, & multi alii Laudenſes. Item de Mediolano interfuere Conradus Judex, Algerius Boneſinus, Jacobus de Sexto.

Ego Ugo, qui dicor de Caſtegnanega, Judex ac Miſſus Domini Friderici Imperatoris interfui, & rogatus ſcripſi.

Ego Petrutius Longus Palatinus Notarius authenticum hujus exempli vidi, legi, & ſic in eo continebatur, ſicut in hoc legitur exemplo, praeter literas plus minuſve, & hoc exemplum ſcripſi.

Ego Adam de Manaris, Ottonis IV. Romani Imperatoris Notarius authenticum hujus exempli vidi & legi, exemplatum in veteri Statuto Communis Laude, & ſic in eo continebatur &c.

Ego Leonardus de Treſeno quondam Domini Galvani, Civis, & Imperiali authe-

auctoritate Notarius publicus Laudenſis, ac Officialis ad Cameram armarii & Archivii publici Communis Laude deputatus, ſupra ſcriptum Pacis inſtrumentum, & in eo contenta, me aliis occupato negotiis, per Notarium mihi fidum, de quodam Libro magno in carta cum aſſidibus in dictis Camera & Archivio publico, & penes me exiſtente, extrahi & ſcribi feci, & me ad fidem adhibendum ſubſcripſi.

Occurrit heic atque in aliis eorum temporum monumentis, facere *guerram recretatam:* pro quo tamen ſcriptum puto in authentico *guerram recredutam*, ut habent alia hujuſmodi acta. Du-Cangius Pilonum laudat in Hiſtor. Bellunenſ. ſcribentem: *Et non facient Pacem, vel Treugam, ſeu Veram, Recredutam* (lege *Werram recredutam*) *inimicis Civitatis Tarviſii*. Infra in pactis Mutinenſium cum Guilielmo Malaſpina Marchione occurret *neque guerram recrezutam*. Idem verò Du-Cangius opinatur, nihil aliud ſignificari per vocem *recreduta*, quàm *recredentiam*, hoc eſt, *reſtitutionem in integrum*. Sed is fallitur. Ex Inſtrumento Foederis, quod evulgavi, Par. I. Cap. 20. pag. 400. Antiquitatum Eſtenſium, elucere ſatis poteſt, *Guerram recredutam* aliâ plane ſignificatione accipiendum eſſe.

A *Recredutum* olim Itali cum Gallis concordes appellabant eum, qui in pugna, ſive monomachia hoſti cedebat, ac ſeſe victum tradebat: quod quum plerumque ignavi animi vitio tribueretur, in cauſsâ fuit, ut infamiâ aſpergerentur, vileſque paſſim habeantur ipſi cedentes, & *Recreduti* nomen probri loco paſſim ſonaret. Vi-

B de Vocabularium Florentinum ad vocem *Ricredente*, *Ricreduto*. Propterea *Guerram recredutam facere*, idem fuit ac bellum ignavo aut ficto animo hoſti inferre, aut ſuſtinere, ſive ſimulare, atque ejus partes ſine foederatorum conſenſu amplecti. Proinde quum quis in ſe recipiebat bellum peragere contra communes ho-

C ſtes, addebat ſe illud geſturum *bona fide*, neque acturum *Pacem*, *neque Treugam*, *neque Guerram recredutam* cum iis, ideſt viriliter ſe bellaturum cum hoſtibus, neque pacem aut inducias acturum cum iis, *ſine parabola*, hoc eſt, niſi praemiſsâ notitiâ & aſſenſu ſociorum. Mutinenſi Populo bellum erat cum Capitaneis &

D Valvaſoribus Friniani, aliiſque Caſtellorum dominis, a fide ac amore patriae deficientibus. Quid Montebellienſis Caſtri incolae ea occaſione egerint, nos edocebit Charta in MSto Mutinenſis Reipublicae Regeſto adſervata.

Foedus Montebellienſium cum Caſtellanis Friniani, aliiſque Proceribus contra Mutinenſes, Anno 1170.

ANni Domini MCLXX. menſis Marcii. Breve recordationis, qualiter Conſules de Montebellio, cum conſilio bonorum hominum illius Terrae, convenerunt jurejurando facere jurare bona fide Militibus eorum. Et juravit Guido, & Azo, & Acharixius germani,

E *Ugitio, Girardus, Tigrimucius, Petricinus, Gerardetus, Berdellus de Arlocto, Albertus Portonarius, Guido de Armaneto, Spinabellus & filii ejus Niger & Bernardellus. De Populo juraverunt Petrus de Scombricio, Gerardus de Perolando, Albertus Calzolarius, Jo-*

hannes

hannes Bonus Gallus, *Petrus de Berta*, *Ugulinellus*, *Petrus da l'Orto*, *Bottus*, *Ubaldinus Archatores*, *Rolandus de Bono*, *Aimo Belenchinus*, *Coccus*, *Aigo*, *Johannes de Aibo*, *Xantinus*, *Reſtaldinus*, *Bernardinus de Rugerio*, *Funcus*, *Bernardinus Cavatia*, *Erizo*, *Azolinus*, *Enginolſus*, *Mazolus*, *Petrus bonus*, *Petrus Frixonus*, *Gualdrigetus*, *Premadicius*, *Selvagius*, *Bernardus Villanus*, *Rolandinus Ardezonus*, *Martinus Mazonus*, *Wivitonus*, *Guido de Silveſtro*, *Seraſinellus*, *Azo*, *Guizardinus*, *Bajamonte*, *Ruſfus*, *Rodulſinus Gibollus*, *Gerardus de Bonſante*, *Tedixius*, *& tanti alii, ut fuerunt ſexaginta. Et convenerunt de Populo facere in concione, de iſta guerra Mutine bona fide uſque ad finem adjuvare ex iſta parte amne Scultenne, ad ſtipendium & perditam Montebellienſium: ex altera parte Scultenne ad eorum eundem ſtipendium & perditam unum diem, & in alio die tantum, ut in domo poſſint redire, adjuvare cum hoſtibus; ſi permanſerint in oſtes amplius, ad perditam & ſtipendium Capitaneorum & Vavaſorum, qui in hac Societate fuerint cum Montebellienſibus. Et ſi ad defendendum terras eorum in montaneis partibus Montebellienſes Milites Archatores in eorum ſervicium ierint, ad perditam & ſtipendium Capitaneorum & Valvaſorum.* Et non agere pacem, nec treugam, neque guerram recredutam ſine Capitaneis & Valvaſoribus, *quorum nomina ſunt: Guido & Raynucinus de Gomola*, *Gualandinus & filii ejus*, *Guido & Raynerius*, *Rolandus & filii*, *Manfredinus*, *Gualandus*, *Ubaldus*, *Albertinus de Corigia*, *Gerardinus de Monteucolis*, *Grimaldus Raſfachanis*, *Ubaldus de Lavelucla*, *Tebertus Amphexo*, *Amedeus Bochaſerro*, *Gibertus Borellus*, *Bernardinus de Campilio*, *& Ugolinus de Varana*, *Albertus Guido*, *Raynucinus de Balugula*, *Ubertus*, *Guodus*, *Furfurellus*, *Rainucinus*, *Clibaldus*, *Drudulus*, *Malatigna. Et inſuper jurant adjuvare retinere hoc, quod habent & tenent, & quod cum ratione in antea acquiſiverint, & eorum perſonas & pecuniam, & qui pro eis erit & habebitur infra Plebem Montisbellii, preter contra eorum Dominos & debitantias: & ſalvare eorum perſonas & eorum hominum, & illorum pecuniam; & qui habebitur pro eis infra ſacramentum Caſtri de Montebellio, contra omnes homines. Et ſi offenſio fuerit inter Montebellienſes, & alteram partem, infra triginta dies, poſtquam requiſiti fuerint, caput cauſe emendetur. Iſti predicti Capitanei & Valvaſores jurant contra omnes homines fidelitatem Caſtri de Montebellio, ſicuti alii homines de ipſo Caſtro, & jurant adjuvare retinere hominibus de Montebellio hoc, quod habent & tenent, & quod cum ratione acquixierint infra ipſam Plebem, exceptis eorum Dominis, & debitanciis, & Vaſſalibus; & in omnibus eorum terris bona fide pro ſe ſuiſque hominibus perſonas illorum & pecuniam ſalvare hominum de Montebellio:* de iſta guerra Mutine non agere pacem, nec treugam, nec guerram recredutam ſine Montebellienſibus. *Et ſi Mutinenſes ullo tempore aliquo modo pro iſta guerra ſuper aliquam partem inceperint guerram, ambe partes teneantur jurejurando bona fide agere guerram, ſicuti prelegitur in iſta. Et ſi ambe partes per concordiam adjungerint vel minuerint, ita teneantur. Unde duo brevia uno tenore ſcripta ſunt.*

Ego Tethyſius ſacri Palatii Tabellio ſcripſi & emendavi.

Propterea ſub nomine *Guerrae recredutae* indicari videtur bellum fi-

ctum, bellum ignave tractatum, ac fortaſſis etiam bellum non bonâ erga foederatos fide hoſtibus illatum. Ad Pacem Mediolanenſium & Laudenſium heic ſupra evulgatam altera accedat inter Ferrarienſes & Ravennates conſtituta, cujus acta nobis ſervavit Peregrinus Priſcianus in Annalibus MStis Ferrarienſibus, qui & A monuit, eam ſpectare ad Annum Chriſti MCC. Hieronymus quoque Rubeus in Hiſtor. Ravenn. auctor eſt, bellum eodem Anno a Salinguerra & Ferrarienſibus proſpere confectum fuiſſe contra Ravennates, qui ad pacem arbitrio Populi victoris accipiendam adacti fuerunt.

Capitula Pacis initae inter Civitates Ferrariae & Ravennae, Anno 1200.

IN Chriſti nomine. Concordia Pacis inter Ferrarienſes & Ravennates talis eſt. Scilicet quod Ravennates non debent amplius facere ullum Caſtrum a Budareno ſurſum, nec Turrim, nec aliquam munitionem pro Commune, neque per diviſum, neque alicui volenti facere permittere; ſed ipſum, ne faciat, bona fide prohibere; & ſi fecerit, operam dare, ut deſtruatur, & ipſum, qui fecerit, pro publico inimico Ferrarie tenere, donec fuerit deſtructum, quod factum fuerit. Item Commune Ferrarie debet habere plenam juriſdictionem a Foſſa de Boſio ſurſum, que Foſſa de Boſio eſt deſuptus Caput Sandali, ubi jam fuit Hoſpitale de Vincinimico; habendo plenam jurisdictionem in omnibus illis perſonis, que habitant a predicta Foſſa de Boſio ſurſum, in fodro & arzere ac hoſte & collecta, & omnibus ſervitiis, ſicut ceteri, qui habitant in diſtrictu Ferrarie faciunt ubicumque.... ſive in Saltu, ſive in Maſſa Fiſcalie, ſalva ratione Dominorum, quorum ſunt poſſeſſiones; excepta juriſdictione, que debet eſſe Communis Ferrarie, ut ſupra dicitur. Et ſi Ravennates aliquam habent juriſdictionem a Foſſa de Boſio ſupra, eam refutant Ferrarienſibus, & promittunt, quod de cetero nec pro Communi nec pro diviſo de ea Ferra- B *rienſes inquietabunt, vel moleſtabunt, nec permittent, aliquam perſonam pro Communi, vel pro diviſo de ea Ferrarienſes inquietare vel moleſtare per ſuam terram vel per ſuam aquam, vel per ſuum diſtrictum. Et ſi aliqua perſona vellet eos inquietare, bona fide prohibebunt & impedient ne fiat. Et ſi illa perſona nollet a moleſtatione ceſſa-* C *re, eum pro inimico habebunt & tenebunt. Item Commune........ in circuitu....... omnem illam juriſdictionem & rationem, quam retro ante inceptam proximam Guerram habuerunt. Et ſimiliter Commune Ravenne habere debet totam illam juriſdictionem & rationem, quam retro ante inceptam Guerram proximam habuerunt. Et Ravennates* D *debent dare Communi Ferrarie ducenta milliaria Salis boni .... ſine aliquo Datio ad menſuram, ad quam dabant Salem Ferrarie a quatuor annis retro ante inceptam proximam Guerram, & ad eandem menſuram ſemper de cetero menſura......... Salem Ferrarienſibus omnibus, qui pro Sale emendo venerint ad Ravennam, & illam menſuram non* E *minuere, & ad raſuram groſſam, que non poſſit plicari. Et facere jurare omnes Aſſazzatores Salis Ravenne quod bene dabunt ſuam rationem Mercatoribus Ferrarie, qui Salem emerint. Et quod*

quod Aſſazzatores per ſe, nec per ullam aliam perſonam aliquid auferent a Ferrarienſibus, nec ab eis accipere niſi tantùm pambire ſuum ex quatuor denariis Monete Ravennatis pro cena. Et quod ob hoc non dimittent Aſſazzatores a menſurando Salem Mercatoribus de Ferraria. Et nec aliud debent Ferrarienſes dare Ravennatibus pro Datio Salis, niſi tantùm tres Soldos parvorum pro Centenario Salis, & duos Ravegnanos pro corbibus. Item Ravennates debent rumpere ſcriptum Salis, ſeu ſortem Salis, & perpetuo tempore a duobus annis poſt feſtum Sancti Michaëlis proxime venturi in antea, & numquam amplius ſortem ſeu ſcriptum facere. Sed habere debent Ferrarienſes ſemper Salem a quocumque Ravennate voluerit in vendendo Salem, quem emerit. Item Ferrarienſis debet habere iter Ravennam, & mercari cum omni perſona de omni jure, ſalvo banno panis & vini, & excepto de Sale, quod tantùm debet emere a Ravennate, & etiam a Cervienſi, nec ab aliqua perſona. Si verò Ferrarienſis ire voluerit a Ravenna inferius, Ravennates debent ipſum libere permittere ire & redire & mercari quomodocumque voluerit, ſicuti continetur in Carta antique Pacis, eo ſalvo quod Ferrarienſes non debent ire ad domum publici inimici Ravenne per Diſtrictum Ravenne & fortiam Ravenne. Et Ferrarienſes debent permittere Ravennates venire Ferrariam, & mercari cum omni merce, & ire a Ferrariâ ſurſum, excepto cùm Sale, quem non debent portare ultra Ferrariam, neque alteri debent dare Salem, ſi ipſum conduxerint Ferrariam, niſi tantùm Ferrarienſibus, ſalvo ſimiliter banno panis & vini & canave, & eo ſalvo quod Ravennates non debent ire ad domum publici inimici Ferrarienſium per Diſtrictum & fortiam Ferrarie. In mercatis Ravennates & Ferrarienſes ita debent eſſe. Quod tantum quantum Ferrarienſis acceperit a Ravenna pro ſuo redempto in ſuo mercato, tantum debet Ravennas accipere a Ferrarienſi in ſuo mercato, & non plus. Et non debent Ferrarienſes dare aliquod Datium..... apud Argentam pro aliqua re, quam inde conduxerint, de quocumque loco conducant. Et de omnibus aliis Datiis, & Toloneis ita debent eſſe..... nec ullum Toloneum debent Ravennates auferre a Ferrarienſibus, nec Ferrarienſes a Ravennatibus, niſi tantum id, quod continetur in Carta antique Pacis. De omnibus rapinis rerum...... furtis, & incendiis, predis, & omnibus damnis, latis in perſonis vel rebus ſive in domibus ſive in vineis, arboribus, beſtiis, navibus, molendinis, armis....... in Caſtris vel in Villis vel in aliis locis, vel extorquendo aliquid quocumque modo a captis a tempore, quo Ravennates intraverunt & combuſſerunt Policinum..... a Ferrarienſe, vel ab omni alio de ejus parte contra Ravennam, & a Ravennatibus, & ab omni alio de ejus parte, excepto Mantuano, contra Ferrarienſes, perpetuo debent...... inter Ravennates & Ferrarienſes.

Item ſi Commune Ferrarie, vel aliquis Ferrarienſis a predicto tempore, quo Ravennates intraverunt & combuſſerunt Policinum de Caput Redis...... occupatum aliquid poſt Ravenn........ rerum immobilium, libere debent eis reſtitui, cujus erant tempore invaſionis, ſalvo eo, quod dictum eſt de juriſdictione, quam debent Ferrarienſes habere a dicta Foſſa de Boſio ſurſum. Et non debent Ravennates per Commune, neque per aliquam aliam ſingularem perſonam amplius repetere, nec alicui petenti de Civitate Ravenna permittere aliquid in denariis vel rebus a Communi

muni

muni Ferrarie, & nec ab aliqua alia ſingulari perſona de Civitate Ferrarie vel extra, de illis octingentis Libris Ferrarie, decem Libris minus, nec pro illis octingentis Libris minus decem, que fuerunt ablate pro Communi Ferrarie Domino Jacobo de Bernardo, & Guizardino de Almerico. Neque de ducentis milliaribus, vel pro iſtis ducentis milliaribus Salis, que Ravennates dant Communi Ferrarie pro iſta Pace. Et de hoc fecerunt finem pro toto Communi Ravenne, & pro omnibus Ravennatibus. Et hanc eandem finem fieri faciunt a Domino Jacobo de Bernardo, & ejus fratre, & ab omni alia perſona, a qua Ferrarienſes finem de hoc habere voluerunt, ſub pena centum Librarum auri: & ſolutâ penâ hec finis remaneat firma. Item Ravennates debent ſalvare & guardare Ferrarienſes in perſonis & rebus eorum per Ravennam, & per totum ejus diſtrictum & fortiam, per terram & aquam, & per totum diſtrictum & fortiam Ferrarie per terram & aquam, nec ipſos offendere, nec alicui volenti offendere permittere quod offendat. Et ſi aliqua offenſio facta fuerit ab aliquo Ravennate, vel ab aliquo alio, qui ſit Civis Ravenne, vel de ejus diſtrictu contra Ferrarienſes in rebus & perſonis eorum, offenſionem parti facient emendare & damnum reſtituere infra triginta dies, poſtquam requiſitio facta fuerit de damno dato. Et ſtratam ſecuram tenere & facere teneri per terram & aquam per totum diſtrictum & fortiam Ravenne. Et ſi quis homo, undecumque ſit, ſtratam ruperit, vel aliquod damnum alicui perſone dederit, bona fide ſine fraude operam dabunt & ſtudebunt, ut damnum reſtituatur. Et ſi Civis Ravenne, vel ejus diſtrictus fuerit, qui predam fecerit, vel damnum dederit, predam & damnum reſtituere facient, vel perſonam illius, qui fecerit, illi, cui damnum datum fuerit, dabunt. Et hoc idem debet a Ferrarienſibus obſervari contra Ravennates. De injuriis verò & ablatis & damnis datis ab aliqua partium in alteram partem a tempore incepte proxime Guerre retro, ſcilicet ex quo Ravennates intraverunt & combuſſerunt Policinum de Capite Redis, debent eligi Arbitri....... qui debent jurare bona fide ſine omni fraude de eis cognoſcere, & executioni ea mandare....... ſolvere infra triginta dies, poſtquam receperunt querimoniam....... cauſe, vel ejus exſtimationem tantùm abſque pena. Et debent Ferrarienſes & Ravennates libere & abſolute abſolvere, atque a carcere dimittere omnes illas perſonas, que per aliquam partium capte fuerunt pro hac Guerra, undecumque ſint....... ſive de Verona, ſive de Mutina, vel de quocumque loco vel Civitate fuerint. Et hec omnia debent Ravennates jurare ſic attendere, & firma tenere, & firmam & perpetuam pacem Ferrarienſibus, & toti ſue parti, & nominatim Veronenſibus & Mutinenſibus, & omnibus aliis perſonis, que eis auxilium & conſilium in hac Guerra, & pro hac Guerra dederunt facere & tenere de omnibus offenſionibus factis in perſonis & rebus eorum a tempore hujus proxime Guerre incepte uſque huc. Et in capite cujuſcumque quinquennii ſacramenta hujus finis & Pacis renovare, & facere ab omnibus perſonis maſculis Civibus Ravenne, & habitatoribus in Civitate & ſuburbiis, a quatuordecim annis ſupra uſque ad ſeptuaginta annos. Et quicumque hanc Pacem, ſecundùm quod dictum eſt, jurare noluerit, ipſum bandizabunt, & pro publico inimico Communis Ravenne tenebunt deinde, donec hanc Pacem juraverit. Et in ſacramento Regiminis Poteſtatis, ſive Conſulum Ravenne,

A *venne, qui pro tempore electi ad Regimen fuerint Civitatis Ravenne, ſemper de cetero debet apponi & contineri, quod hanc finem & Pacem & promiſſionem, & omnia ſupraſcripta obſervabit & attendet, & attendere faciet toto tempore ſui Regiminis. Et hanc eandem finem & Pacem eodem modo debent Ferrarienſes jurare & facere Ravennatibus & toti ſue parti,* B *excepto Mantuano. Et omnia predicta Capitula utrinque taliter, ut dictum eſt, debent obſervari, & ſemper de cetero firma teneri. Et quecumque pars hanc finem & Pacem & promiſſionem, ſecundùm quod dictum eſt, non obſervaverit, det obſervanti nomine pene quinque millia Marchas argenti. Et ſolutâ penâ, hec finis, promiſſio & Pax firma & in ſuo robore perſeveret in omnibus & per omnia.*

Quum verò Civitas aliqua cum altera Foedus inſtituebat, ſi jam anterioribus pactis cum aliis Civitatibus obligabatur, religioſe cavebatur, ne haec laederentur. Cujus rei exemplum ſuppeditabit Foedus a Mutinenſi Republica cum Mantuana percuſſum, atque in ejus Tabulario adſervatum.

Pacta Societatis initae a Mutinenſi Populo cum Communi Civitatis Mantuae, Anno 1201.

C IN *Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCCII. Indictione V. die Lunae II. Kalendas Januarii. Ego juro bona fide & ſine fraude ſalvare, cuſtodire, atque defendere omnes homines Civitatis Mutine & Epiſcopatus & Diſtrictus in perſonis & rebus in toto Epiſcopatu Mutinenſi, & Diſtrictu, terra & aqua, & non eos ibi, nec in alieno etiam offendere.* D *Et ſi aliqua offenſa facta fuerit praedictis hominibus Civitatis Mantuae, Epiſcopatus, vel Diſtrictus, ſive dampnum datum per homines Civitatis Mutine vel Diſtrictus, in rebus vel perſonis fuerit, ex quo manifeſtum erit, & credatur ſacramento petentis, arbitrio Rectoris mei, inſpecta qualitate perſonae, & quantitate* E *rerum vi ablatarum in mea Civitate, forcia, vel Diſtrictu, infra triginta dies, illum vel illos, qui dampnum vel offenſam fecerint, emendare faciam illi vel illis, cui vel quibus dampnum illatum erit, ſi perſonam offendentis invenero: alioquin de meo Communi emendabo infra alios triginta dies. Item negotiatores & negotiationes Mantuae, Epiſcopatus, & Diſtrictus recipiam & defendam in mea Civitate & Diſtrictu, & Epiſcopatu, terra & aqua, & ſuas negotiationes, unde quo velint defendere permittam, dum tamen ad meos non vadant, nec deferant inimicos: ita tamen ut mearum rerum poſſim interdictum ſeu bannum ſervare meo arbitrio, ſcilicet panis, vini, carnis, porcorum, equorum, & armorum. Item Amicitiam vel Societatem, ſeu pactum aut ſacramentum cum hominibus Regii, & Veronae non faciam, nec renovabo, ſeu perducam, niſi parabolâ & conſenſu Mantuanorum Conſilii ad campanam ſonati totius, vel majoris partis. Item tenutas vel poſſeſſiones, quas nunc habent, vel in antea acquirent, adjuvabo manutenere & defendere & acquirere, & amiſſas recuperare contra omnem Civitatem, hominem & gentem, & ſpecialiter totam Regulam Padi, ſcilicet Gonzagam, Pigognagam, utroſque Bon-*

de-

denos, & eorum Curtes, & totam Inſulam Suzariae, videlicet Suzariam & Lectum Benanum, & earum Curtes. Item inimicos Mantuae, qui ſunt vel erunt, meos faciam, & cum ipſis concordiam, niſi parabolà in conſilio ad campanam ſonato data à majori parte non faciam. Guerram quoque Reginis & Veronenſibus igne & ſanguine faciam. Exercitum quoque quater in anno ſingulis annis Mantuae faciam, ſcilicet cum univerſo Populo, & tota Militia, & omnibus Sagittariis & Baliſtis ſine fraude bis in anno, & bis cum militibus, ſagittariis, & baliſtis infra octo dies, ex quo mihi Ambaxatoribus Mantuae vel literis ſigillo Communis Mantuae ſigillatis denuntiatum fuerit ad defenſionem ſui, & ad offenſionem inimicorum in ſuo Epiſcopatu & Diſtrictu, & extra ſuum Epiſcopatum & Diſtrictum, ad ſuam voluntatem & arbitrium hominum Mantuanorum faciam. Et ſine licentia Rectorum Mantuae inde non recedam, ſive ſim cum Mantuanis, ſive ſim ſine eis: ita tamen ut dictos exercitus, ſive guerram, non tenear facere Veronenſibus, niſi finito ſacramento Reginorum & Mantuanorum. Quod quidem ſacramentum debet eſſe finitum infra duos annos, & juratum, niſi ante dictum terminum velint guerram incipere, vel contra illos a Reginis inciperetur. Item infra dictum terminum non ſerviam Veronenſibus in ſuo Epiſcopatu, quem tenent, ultra quam cum centum Militibus. Nec offendam Mantuanos aliquo modo in eo quod tenent vel tenebunt. Et ante per octo dies Ambaxatoribus vel literis Mantuae denuntiabo, quod iſtud etiam ſervitium centum militum exhibeam. Et ſi contingeret a meis militibus ſuos homines capi, infra octo dies integre cum equis & armis reddam & reddi faciam.

A *Item bona fide inducam Ferrarienſes & Parmenſes, ut Societatem & amicitiam cum Mantuanis faciant, & eos non offendant. Item Mantuanos adjuvabo, ſicut ſupra dictum eſt, nec ſtabo dicto ſive prohibitione vel praecepto Ferrarienſium ſeu Parmenſium, ut Veronenſes non offendam: & Veronenſes offendam etiam contra iſtos, ſi cum eis*

B *eſſent. Item liquida debita Mantuanis ſolvi faciam infra triginta dies. De non liquidis verò Arbitros conſtituam, qui jurent juſtitiam exhibere ſecundùm quod Sapientes utriuſque Civitatis ordinaverint concorditer. Item alium pro alio non exigam vel conveniam, ſed cui dabo, ab eo petam. Et hoc de contractibus vel quaſi, ſalvo eo, quod ſu-*

C *pra dictum eſt de rebus vi ablatis. Item ſi ſuper aliquo praedictorum capitulorum diſcordia orietur, eligantur quatuor boni viri & idonei de utraque Civitate, qui jurent bona fide & ſine fraude ſe concordare & concorditer illud infra quadraginta dies, terminare. Et quod terminabunt, obſervabo, omnibus aliis Capitulis in ſuo robore per-*

D *manentibus. Item juro dare Salem Mantuanis, donec habuero, ſine fraude. Et cum non habuero, permittam eos ire Bononiam, Faventiam, & Ymolam, & Ferrariam, & Ravennam; & inde ducere Salem per meam terram & aquam, & non aliunde, niſi tantum cum meis plauſtris, dum tamen meas literas habeant. Nec alicui alii dabo, niſi Par-*

E *menſibus, quibus poſſim dare per ſingulum annum duo millia modia ad modium Ferrariae. Et ſpecialiter Reginis non dabo, nec alicui, qui det Reginis, nec qui eum ducat per Epiſcopatum Regienſem. Nec per meum diſtrictum permittam aliquem ducere Salem aliquò, praeter Mantuanos & Parmenſes, qui Parmam poſſint duo millia modia ducere, undecumque velint, ut ſupra dictum eſt.*

eſt. Et ſi quid additum vel diminutum fuerit de communi Conſilio ad campanam ſonato utriuſque Civitatis, de hoc facere, & concordiam attendam & obſervabo uſquè ad tempus Societatis completae. Item Sortem Bazugam, aut poſtam aliquam fraudulentam ſuper Salem Mantuanis non faciam, & rectâ menſurâ, ſecundùm quod Mutinenſes cum Mantuanis erunt in concordia, ipſis Mantuanis vendam. Et haec omnia obſervabo, ſalvo ſacramento & Societate Ferrariae & Parmae, ita tamen ut prohibitione vel praecepto ſive dicto Ferrariae vel Parmae non expellam homines Mantuanos a mea Civitate, Epiſcopatu, vel Diſtrictu, uti & negotiari, ire & redire. Et cum Ferrarienſibus & Parmenſibus Societatem non faciam nec renovabo completis omnimodo ſacramentis; nec ante completionem eorum, ſine licentia Conſilii Mantuani totius, vel majoris partis. Item infra unum menſem faciam trecentos viros, quos elegerint Mantuani, de mea Civitate & Epiſcopatu facere hoc idem ſacramentum. Et infra alium menſem computando ex eo tempore, quo finita erunt ſacramenta Regienſium & Mantuanorum, vel coepta fuerit guerra, ſicut ſuperius dicitur, faciam omnes homines meae Civitatis, Epiſcopatus, & Diſtrictus facere hoc ſacramentum, ab aetate quindecim annorum ſupra, & a ſeptuaginta infra. Et ego Poteſtas ita juro, & Succeſſorem meum ita jurare faciam. Item ſingulis quinquenniis haec ſacramenta renovabo, & ab his, qui fecerunt, & ab his, qui non fecerunt, fieri faciam, poſtquam requiſitus fuero. Et hoc obſervabo uſque ad viginti quinque annos completos & ultra, quantum placuerit Conſiliis utriuſque Civitatis vel majori parti illorum Conſiliorum: eo ſalvo quod Scolares poſſint uti & ſtare in mea Civitate, Epiſcopatu, & Diſtrictu, undecumque ſint, ita quod non tenear de dicto ſacramento, circa eorum perſonas & res.

Actum in Civitate Mantuae, & ſupra domum, in qua habitabat Dominus Bonifacius Comes de Sancto Martino, Poteſtas Mantuae. Feliciter. De Mutinenſibus, qui hoc ſacramentum fecerunt apud Mantuam, iſti ſunt: Dominus Otto de Briſia, Dominus Guazaguerra de Macreto, Dominus Conradinus de Munario, Dominus Ubertus de Fredo, Dominus Guido Domini Pii, Dominus Johannes Zacagnus, Dominus Albertus de Pazano, Dominus Guilielmus Ubaldi, Dominus Girardinus Caretti, & Dominus Rodulfus Bravi.

Ego Jacobus ſacri Palatii Notarius interfui & rogatus ſcripſi, & ego ſimiliter juravi.

Cur non Anno MCCII. uti in Charta habetur, ſed quidem MCCI. exaratum fuiſſe Inſtrumentum iſtud ſcripſerim, Lectorem infra monebo; antea quippe alteram Chartam ſubjungendam reor cum praecedenti conformem, depromtam e ſaepe memorato Archivo Communis Mutinenſis.

Jusjurandum Mantuani Populi ob concordiam initam cum Mutinenſibus, Anno 1201.

In Chriſti nomine. Haec eſt concordia facta inter Mutinenſes & Mantuanos, die Lunae ultimo Menſis Decembris MCCII. Indictione V. Ego juro bona fide, ſine fraude, ſalvare, cuſtodire, atque defendere omnes homines Ci-

Civitatis Mutinae, & Epiſcopatus, & Diſtrictus, in perſonis & rebus, in toto Epiſcopatu Mantuae, & Diſtrictu, terra & aqua; & non eis ibi, nec etiam in alio offendere. Et ſi aliqua offenſa &c. (*) *Item tenutas vel poſſeſſiones, quas nunc habent vel in antea acquirent, adjuvabo manutenere & defendere, & amiſſas recuperare contra omnem Civitatem, hominem, & gentem: & nominatim Aquam Situlae a Sorbaria ſurſum, & Communaliam, & Quarantulas cum ſuis Curtibus manutenere, acquirere, & defendere, ſalvo jure meo ſi quid habeo. Item inimicos Mutinae &c. Nec ſine licentia Rectorum Mutinae inde recedam, ſive ſim cum Mutina, ſive ſine eis; ita tamen ut exercitus ſive guerram Mutinae contra Regium facere non tenear, niſi finitis ſacramentis Reginorum & Mantuanorum. Et ob hoc nihilominus tenear Mutinenſes adjuvare contra alios ſuos inimicos, ſi quos habuerint. Quae quidem ſacramenta finita eſſe dicimus citra duos annos: infra verò id ſpacium, ſi quod eſt, quod durent ſacramenta, ſi Regini inceperint guerram contra Mutinenſes, vel ego Mantuanus vellem incipere guerram contra Reginos, tunc non obſtante dicta exceptione, omni modo tenear Mutinae, ſicut ſupra dictum eſt. Item infra dictum terminum Reginis non ſerviam in ſuo Epiſcopatu, quem tenent a montibus infra, ultra quam centum Militibus. Nec offendam Mutinenſes aliquo modo in eo, quod tenent vel tenebunt: & ante per octo dies ambaxatoribus vel literis, Mutinae denuntiabo, quàm iſtut etiam ſervitium centum Militum exhibeam. Et ſi contingeret, a meis militibus ſuos homines capi, infra octo dies cum equis & armis, integre eos reddam & reddi faciam. Item bona fide inducam Cremonam, & Brixiam, ut Societatem & amicitiam faciant cum Mutina, & eis non offendant. Item Mutinam adjuvabo, ſicut ſupra dictum eſt, nec ſtabo dicto ſive prohibitione, vel praecepto Cremonenſium, ſive Brixienſium, & Reginorum. Offendam, ut ſupra dictum eſt, etiam contra iſtos. Item liquida debita Mutinae &c. Item juro accipere Salem a Mutina & non ab alio, donec habuerint. Et ſi non habuerint, mihi liceat cum ſuis literis per terram eorum & aquam Salem ducere a Ravenna, Faventia, Furlivio, Bononia, ſive Imola, tantùm & non aliunde. Verùm ſi aqua Padi aperiretur, tunc non tenear Salem a Mutina accipere, nec inde Salem habere non poſſim. Nam tunc tenear accipere, ut ſupra dictum eſt. Si verò aqua Padi poſtea clauderetur, a Mutinenſibus Salem accipiam, ſicut ſupra dictum eſt, uſquequo ſimiliter aperiretur; & ſic deinceps, quouſque Societas duraverit. Salem etiam non dabo Reginis, nec alicui, me ſciente, qui Reginis det. Et haec omnia obſervabo, ſalvo ſacramento Cremonae, ita tamen ut prohibitione vel dicto ſeu praecepto Cremonae non expellam homines Mutinae a mea Civitate, Epiſcopatu vel Diſtrictu, uti & negotiari, ire & redire. Et cum Cremonenſibus Societatem non faciam nec renovabo, completis ſacramentis, nec ante completionem eorum ſine licentia Conſilii Mutinae data ad campanam ſonati. Item infra unum menſem faciam treſcentos Viros, quos Mutina elegerit, de mea Civitate & Epiſcopatu, facere &c. Et hoc obſervabo dehinc ad quindecim annos completos & ultra, quantum placuerit Conſiliis utriuſque Civitatis, vel majori parti illorum Conſiliorum.*

Prae-

(*) Quae heic & alibi infra omiſimus, ſunt eadem ac illa, quae in praecedenti Chartâ deſcripta leguntur.

Praedicti concordii ſacramentum fecerunt Dominus Benenchà Maſſarius Archarius Mantuae, Azolinus de Erba Praepoſitus Vicariorum, Johannesbonus de Airoldo, & Dedelguardus de Xardo, Conſules Negociatorum, Egidius de Bono Prepoſitus Draperiorum, Petrus de Aimo Praepoſitus Pilliperiorum, Albertus Caloroſus, Guido de Benno, Raimundus de Bene, Runcinentus de Faxianis, Ugo de Veſcovo, Albertus de Caxoto Praepoſitus Peſcatorum, Gerardus de Pegoloto, Egidius de Villana, Arneboldus Brexanus, Conradus de Bulio Praepoſitus Pilliperiorum, Airaldus Notarius, Petricinus de Grogunzola, in domo Petri Boxii Advocati, in qua tunc Dominus Bonifacius de Sancto Martino Poteſtas Mantuae morabatur pro A *Communi; qui praedictam concordiam & Societatem de voluntate & parabolà Conſilii Mantuae, nec non & Capitum Paraticorum & Quarteriorum fecit, & compleri fecit.*

Ego qui ſupra Airaldus, ſacri Palatii atque Communis Mantuae Notarius, praedictis omnibus interfui, & praecepto Poteſtatis hoc idem ſcripſi.

B Poſt paucos ſubinde dies alterum Inſtrumentum confectum fuit, in quo ſinguli ex Mantuanis recenſentur, qui ſupra dictam Concordiam ſacramento ſuo confirmarant. Et iſtud exerendum duxi, ut Mantuanus Populus, praeſentia cum antiquis componens, agnoſcat, quantam Familiarum mutationem tempus & bellorum vices invexerint. C

Ejuſdem concordiae confirmatio, Anno 1202.

IN Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCCII. Indictione V. die Lunae VII. intrante Menſe Januarii. Ego juro bona fide & ſine fraude ſalvare, cuſtodire atque defendere omnes homines Civitatis Mutinae &c. (*)

Actum in Civitate Mantuae ſupra domum, ubi Dominus Bonifacius Poteſtas Mantuae ſtabat feliciter.

Qui hoc ſacramentum fecerunt, ut ſupra legitur in omnibus, de Mantua hi ſunt: Dominus Adam de Crema Judex, Dominus Ventura Judex, Dominus Boſus de Pultono, Dominus Chabriel Trivolus, Dominus Sachelda, Dominus Piſcator. Dominus Bonacurſus Caloroſus, Dominus Albertus Vicedominus, Dominus Malvicius Judex, Dominus Benvolius, Lanfrancus de Petro de Lanfrancho, Bonaventura de Alberto de Cavallo, Albertus de Rodulfo de Infante, Ugolinus de Buza, Ugitio filius Domini Acolini, Guido Vicecomes, Dominus Brianus, Franciſcus de Capriana, Petrus de Gaſſaro, Novarenſius de Alexandris, Dominus Ugo de Bucengo, D *Dominus Albertus de Adelardo, Jacobus de Antilino, Dominus Acerbus Rupalte, Dominus Obizo de Sancta Cruce, Lanfrancus de Crema, Gualabrunus, Dominus Alexander, Eidius de Compagno, De la cora, De Zanebello, De Johanne, De Zoënone, Bartholameus de Fraſſapane, Dominus Guardetus, Dominus Gandulfus de Zavata, Albertus* E *Trivolus, Johannes de Rivalta, Dominus Advocatus, Albertus Anordi, Mantuanus Buſſus, Johannes bonus, Tannalus, Johannes bonus de Moricciis, Juncta de Oprando, Dominus Bixacius, Adam de Fantibono, Johannes de Johannebello, Guarxendinus de Beloto, Petrus Stancavina, Azonis Ilde, Adamus Venture Judicis, Jacobus Muſſilini, Conradus*

(*) uti ſupra in Concordia diei poſtremae Decembris Anni 1201.

radus de Stortis, Mattus Manduca, Azolinus Berifati, Stancialinus, Paganinus Raimondi, Jacopinus Rainerii, Ruzinellus Petri Menzani, Grecus de Dexenzano, Gandulfus de Micario, Bonacurſus, Dominus Vachella Judex, Dominus Presbiter Judex, Grabiellus Advocatus, Dominus Arnoldus, Dominus Bullus, Dominus Aguellus Judex, Henricus de Johanne Beno, Ugo Veſconte, Dominus Octobonus de Beleto, Niger de Alberto Pizoli, Gandulfus de Bonacoſa, Benzus de Crema, Dominus Zasonus.

Die Sabbati XII. intrante Januario, Egidius de Mabilia, Johannes bonus de Momuelo, Lanfrancus de Cuchello, Johannes Canudi, Petrusbonus de Ita, Muſellus Lanfranchinus Tosberto, Octicellus de Ceſſa, Niger de Pagano, Arlodo Gualducius Mantoanus, Leonardus de Dexenſano, Compagnonus de Imperia, Dominus Agazanus, Lanfranchinus de Stiveria, Bubulchus, Egidius de Flandulino, Johannes bonus de Flancore, Johannes bonus de Aroldo, Fridericus de Pallaſtris, Jaratus, Guaſcus de Cauriana, Actolinus de Arduino, Mutus de Bataja, Ordoinus de Benbono, Billia, Ubaldus de Cella, Bojectus, Ubertus de Henrico, Gandulfus, Piliparius, Trambalinus, Johannes de Janebello, Jacominus de Tonda, Jacobus de Soza, Petrus de Azo, Anſelmus Rauſſus, Albertus Vuta, Aiſius de Mutara, Miletus de Ruſo, Dondius Naalinus, Dadedius de Pegolotto, Revinus de Guillielmino de Vicentia, Janinus de Cavaca, Scanabecus, Azolinus de Eila, Ugolinus de Iſacato, Ugolinus Notarius, Octobellus de Puteo, Petrachinus & Girardinus ejus ſilii, Torlinus Albertinus de Guidone, Romane, Jacominus de Martino de Pe, Confortus de Petro de Bonfante, Azolinus de Ugnibene, Delaguarda de Blanco, Gibertus Arcatores, Albertus de Petrezano, Todideus de Sarazino, Guido de Crema, Dondedius de Balorda, Antelmus de Baſtardo, Lanfrancus de Fereto, Actolinus de Rubeo, Raimondus de Bene, Dominicus de Faxano, Coradinus de Homo Sellario, Benvenutus de Albertomorto, Jacobinus de Benfato, Dondedeus de Petrobono Muſſo, Janellus de Salvatico, Alegrinus de Giberto, Egidius de Mantuano, Manfredus de Petrobono, Carnelvarius Beccharius, Johannesbonus de Bonacoſa, Albertinus de Girardo, Blaco Bucacius Beccarius, Ribaldus de Muſſello, Johannes de Pipino, Baricellus, Martinus de Uberto Calegario, Albertinus de Ricardo, Sigefredus de Bitio, Johannes Bellus de Crema, Belvicinus de Manzo, Henricus de Rixenzano, Johannesbonus de Billiſſima, Rodulfus de Sallaxerio, Johannesbonus de Perſolana, Stancarius, Gandulfinus, Aſtremaldus, Manzolo, Lamfrancus de Bonavia, Johannesbonus, Bonvicinus de Segnore, Albertus de Sancto Stephano, Girardinus December, Belducius Girardus, Marchetus, Guidolinus de Capitale, Ricus, Nicolaus de Manzolo, Ugolinus, Thomaxius de Piguano, Henricus de Storto, Jamboninus de Spojano, Boccamajore, Albertinus de Zeſa, Bonaventura de Faroldis, Degoldeus de Verona, Mantuanus de Azone, De Elicha, Naimerius de Carpitello, Oldebertus de Domino Agnello, Albertinus de Porzello, Aimiricus de Unelfredo, Bonetus, Jacobinus, Rodolfinus de Barbalata, Petre'us Pizolusbonus, Baterius, Ramoſinus, Amedeus, Graciadeus de Rivalta, Torzellus, Rodolfinus de Bona, Guidolinus Bentefacius de Crema, Obrandus de Caſſara, Guido de Baſſa, Trunazinus de Rivalta, Gualla, Oldegerius, Bonaccurſus de Buſis, Egidius, Janellus, Girardinus de Montagna, Henricus Ferrarius, Pe-

trus

trus de Caſaja, Octonellus, Raimondus, Johannesbonus, Benvetus, Adamus, Petrusbonus de Marchixinis, Jacobinus, Lanfrancus, Boninſegna Murzarius, Dominus Lodoicus Advocatus, Azolinus de Stortis, Lugarinus, Ferius, Benvenutus de Bochadecane, Gigus, Gibertus de Rio, Coradinus, Jambonus, Ololinus, Ugolinus de Curtapelle, Jacobinus, Odolinus de Fano, Oliverius, Guido, Muſius de Corno, Albertus de Piliza, Zenus Calzolarius, Pazonus de Traimondo Scarozo, Gandulfus Ferrarius, Egidiolus de Bonojohanne Segnore, Janninus de Alberto Magiſtro, Janninus Stancarius, Andreas de Caſtiluto, Dedaus Murator, Todeſchinus, Janellus de Ricolſo, Mantoaninus de Martino Butrigatio, Eidiolus de Tomba, Compagnonus de Dainis de Mutina, Palmerius de Lanfranco, Egidius Marcharia, Gotefredus de Mugnono, Trancedinus Notarius, Bonectus Ferrarius, Bellebonus Notarius, Arnoldinus de Maxono, Jordanus Notarius, Janninus de Octione, Ugolinus de Guillielmo, Jacominus de Egidiolo, Bernardinus de Taruffo, Nigellus de Baſtardis, Murinus Beccarius, Bonaventura Notarius, Lanfranchinus de Floſſo, Majolus, Janninus de Bò, Bonaventura de Cortolino, Janninus de Pildericcio, Grecius, Drunginus, Portonarius, Peldiriccius, Adamus de Sabatino, Rodulfus de Pazo, Ubaldinus Fornarius, Marzidus de Amezano, Albertus de Rolando, Mulinarius de Domino Vacella, Olſpinellus de Felonia, Conradinus de Agatis, & Verzolus ejus frater.

Die Lunae II. Kalendas Januarii Bonaconſa Archarius de Mantua, Azoli- A *nus Praepoſitus Beccariorum, Johannesbonus Conſul Mercatorum, Delaguarda Conſul Mercatorum, Egidius de Bono Praepoſitus Drapariorum, Airoldus Notarius, Petrus de Aimo Praepoſitus Pillipariorum, Albertus de Caloroſo, Guido de Betio, Raimondus de Bene, Ruzinetus de Faxano, Ugo de Epiſcopo, Albertus Caxotus Praepoſitus Piſcato-* B *rum, Girardus de Pegolocto, Egidius de Villana, Arnolbolnus Brixanus, Conradinus de Bujo, Petrinus de Gorganzolo.*

Actum Mantuae Domino Octone de Brixia Juris Praeceptore, & Domino Rodulfo Bravi praeſentibus, & praedicta ſacramenta pro Communi Mutinae recipientibus.

C *Ego Jacobus ſacri Palatii Notarius interfui, & rogatus ſcripſi.*

Quod ſi inter finitimas Civitates bellum erumpebat, tunc aliae Urbes amicae officia ſua interponebant, ne ad poſtremam internecionem vergeret excitata diſcordia. Eodem Anno quo Mutinenſes & Mantuani ſocie- D tatem contraxere, bellum exarſerat inter ipſos Mutinenſes & Regienſes. Caſtrum quoque Herberiae, uti fidem faciunt veteres Mutinenſium Annales, obſeſſum fuit ab ipſis Mutinenſibus. Sed Parmenſes & Cremonenſes interceſſere, ut inter eos pacem reſtaurarent: quod & factum eſt, uti ſubſequens Charta nos edocebit, quam E deſcripſi ex vetuſto Regeſto MSto Senatus Regienſis. Hujus etiam Pacis mentionem habes in Memoriali Poteſtatum Regii, Tomo VIII. Rerum Italicarum.

Pacta

Pacta Pacis inter Mutinenſes & Regienſes ſtabilita per Guidonem Lupum Marchionem tunc Parmae Poteſtatem, & Praetores Cremonae, Anno 1202.

IN nomine Domini. Anno a Nativitate ejuſdem Milleſimo Ducenteſimo Secundo, Indictione Quinta, die ſexto intrante menſe Auguſti, in praeſentia infraſcriptorum teſtium. Marchio Guido Lupus Parmenſis, *nomine & vice Communis Parmenſis, in concordia* Domini Guarizonis de Michara, & Aymirici Dodhoni, Poteſtatum Cremonae, *& eorum parabolâ, ibi praeſentium, & parabolam dantium, qui pro ſe & aliis Poteſtatibus Cremonae ſociis ſuis fecerunt, & vice & nomine Communis Cremonae, praecepit per ſacramentum* Domino Manfredo de Pizo Poteſtati Mutinae, *nomine & vice Communis Mutinae, ibi praeſenti & recipienti, &* Gerardo Rolandini Poteſtati Regii, *nomine & vice Communis Regii, ibi praeſenti & recipienti, ut Pacem & finem inter ſe ad invicem faciant pro Communibus utriuſque Civitatis: & eâ factâ & redditâ jurent, ſemper illaeſa obſervare de omnibus maleficiis & dampnis datis & factis inter Commune Mutinae & Commune Regii. Qui verò Poteſtates, ſcilicet Dominus Manfredus pro Communi Mutinae, & Dominus Gerardus Rolandini pro Communi Regii, in continenti ad invicem Pacem fecerunt & finem, ſecundùm quod eis praeceperat Dominus Marchio: & eodem modo in omnibus, oſculo pacis interveniente. Inſuper Dominus Marchio eodem modo praecepit eis per ſacramentum pro Communi utriuſque Civitatis, ſcilicet Regii & Mutinae, ut in omnibus & per omnia ita attendant & obſervent per ſe & per omnes illos de utraque Civitate, qui*
A *ſacramentum de ſtando eorum praeceptis ſub eis fecerunt, ſicut in Carta atteſtata per manum Ottonis de Lomello Notarii de Cremona facta continetur, & ibi oſtenſa a me Guidone Notario audiente & vidente ibi lectâ, in qua Carta ita continetur.*

Anno Dominicae Incarnationis Milleſimo Ducenteſimo Secundo, Indictione
B *V. die Mercurii ultimo, exeunte Julio, in Palatio Cremonae.* Nos Marchio Guido Lupus Poteſtas Parmenſis, *nomine, & vice Communis Parmenſis, &* Dominus Guarizo de Michara, *&* Dominus Odo de Comite, *&* Dominus Jacobus de Surdo, *&* Dominus Aymiricus Dodhonis, *&* Dominus Conradus de Summo, Poteſtates Com-
C munis Cremonae, *de diſcordia, quae eſt inter Mutinam & Regium, ſic ſumus omnes concordes: videlicet; quod Communagia deſtruatur, & deſtructa Reginis reſtituatur, nec amplius a Mutinenſibus nec a Reginis debeat relevari, nec aliquis ſimilis locus debeat ab aliqua partium in partibus illis fieri. Item quod Mutinenſes non debeant im-*
D *brigare Reginis illas terras, quas Regini erant ſoliti tenere a Communagia inferius, quae ſunt de Epiſcopatu Regino. Item ſumus concordes, quod homines Regienſes accipiant de aqua Situlae ex ſua parte competenter ſine fraude pro ſuo Navilio ibi, ubi accipere conſueverunt pro ſuo Navilio. Et ſi accipere non conſueverunt accipiant a*
E *Caſtello Arriano ſuperius competenter ſine fraude pro ſuo Navilio. Et ſi eam ſuperius accipere non poſſent, accipiant aquam illam in arbitrio illius Poteſtatis*

ris Cremonenſis, qui ibi erit, & Poteſtatis Parmenſis ſine fraude ad ſuum Navilium. Item homines Mutinae accipiant de ipſa aqua ex parte ſua competenter ſine fraude pro ſuo Navilio ibi, ubi accipere conſueverunt, vel alibi, uti placebit Poteſtati Cremonae, qui ibi aderit & Poteſtati Parmae ad communem utilitatem utriuſque Civitatis. Et quicumque ire voluerit per Navilium Mutinae, libere poſſit & debeat ire ſine contradictione Reginorum: & quicumque ire voluerit per Navilium Reginorum, libere poſſit & debeat ire ſine contradictione Mutinenſium. De illis verò locis, de quibus lis erat inter Mutinenſes & Reginos ſub hominibus Parmae, remaneat ſub Poteſtate Parmae & Poteſtatibus Cremonae, & ipſi rationabiliter de hoc inter eos debeant cognoſcere & finire. Item ſi aliquid eſt ſuper apprehenſum Reginis versùs Mutinenſes, vel a Mutinenſibus versùs Reginos, in arbitrio Poteſtatis Cremonae, qui ibi aderit, & Poteſtatis Parmae, de hoc debeat ſtare, excepto Caſtro Marzaliae, quod in eo ſtatu, in quo eſt, remaneat: ſalvo eo, quod ſi de Epiſcopatu Regino eſt circa ipſum Caſtrum, quod non auſerent eum Reginis, nec dant eum Mutinenſibus. Item ſumus concordes, quod prixonerii Mutinae, qui ſunt in Regio, veniant in virtute Poteſtatum Cremonae, & Poteſtatis Parmae, & jurent ſtare omnibus praeceptis eorum, nec de eorum virtute recedant, niſi prius deſtructa & reſtituta fuerit Communaja, & facto aquae ordinato ſupraſcripto modo, & niſi prius pax fuerit ordinata & jurata ab utraque Civitate. Et prixonerii de Regio, qui ſunt in Mutina, eodem modo veniant in virtute Poteſtatum Cremonae & Poteſtatis Parmae, ſicut ſuperius ſcriptum eſt. Et deſtructâ Communagiâ & reſtitutâ ad voluntatem Poteſtatum Cremonae & Poteſtatis Parmae, ſicut ſuperius ſcriptum eſt; facto atque ordinato ſupraſcripto modo ſine fraude, & pace juratâ inter utramque Civitatem, prixonerii utriuſque Civitatis liberi & abſoluti dimittantur, & Communagia ad diſpendium Mutinae deſtruatur. Et omnes ſupraſcriptae Poteſtates Cremonae ibi concorditer ſtatuerunt & dixerunt, quod illi vel ille eorum, qui iverunt propter hoc pro Communi Cremonae, & pro eis, in eorum concordia, habeant plenam poteſtatem praecipiendi & dicendi in omnibus & per omnia, ſicut ſuperius ſcriptum eſt, unacum ſupraſcripto Domino Guidone Lupo Poteſtate Parmae, ac ſi ipſi Poteſtates omnes Cremonae ibi eſſent praeſentes. Et de hiis omnibus ſupraſcripto modo fuerunt concordes omnes ſupraſcriptae Poteſtates Cremonae & Parmae ibi praeſentes in Palatio Communis Cremonae. Ibi interfuerunt Raynerius de Brancaſura, Anſelmus de Sancto Vitale de Parma, Yacobus de Dovaria, & Cremoxianus, Oldoinus, & Paganus de Burgo, & Ambroxius de Brodolano, atque Johannes de Gardano, atque Lanfrancus de Crexente, teſtes rogati.

Ego Otto Notarius ſacri Palatii interſui, & hanc Cartam rogatus ſcripſi.

Item praefatus Marchio eodem modo in omnibus praecepit eis per ſacramentum, ut die Mercurii proximo ducant & conſignent eis in Civitate Parmae omnes prixonerios utriuſque Civitatis, quos habent. Item praecepit per ſacramentum ſupraſcripto Manfredo vice & nomine Communis Mutinae, & omnium illorum de ſua Civitate, qui ſub eis juraverunt pro hac concordia, ut a ſupraſcripta die Mercurii uſque ad octo dies deſtruant Communagiam, & deſtructam eam Communi Regii reſtituant, ſicut in ſupraſcripta Carta continetur. Item praecepit utrique pro Communibus utriu-

utriuſque Civitatis, ut a die Mercurii proximo uſque ad octo dies faciant jurare omnes homines utriuſque Civitatis, & locorum omnium de confinibus utriuſque Epiſcopatus ipſarum Civitatum, hanc finem & Pacem firmam perpetuo tenere, nec eam habeant infringere, niſi utriuſque Civitatis concordiâ remanſerit. Ibi in continenti ſupraſcriptus Dominus Manfredus Poteſtas Mutinae, nomine & vice Communis Mutinae, & ſupraſcriptus Dominus Gerardus Rolandini Poteſtas Regii, nomine & vice Communis Regii, corporaliter juraverunt, hanc finem & Pacem firmam perpetuo tenere, nec eam aliquo modo habeant infringere. Inſuper dictus Marchio in concordia ſupraſcriptarum Poteſtatum Cremonae praecepit per ſacramentum, ut in poena mille Marcharum argenti praenominatis Poteſtatibus Regii & Mutinae, cuilibet pro ſuo Communi, & ejus nomine, ut haec omnia attendant & obſervent, & ſuo Communi attendere & obſervare faciant in omnibus & per omnia, nec contra ea aliquo modo de cetero veniant. Quae omnia praecepit Domino Gerardo Rolandini Poteſtati Regii pro ſe & Domino Jacobo de Bernardo Poteſtati Regii *ſuo ſocio recipienti, & Domino Manfredo de Pizo Poteſtati Mutinae pro ſe &* Domino Barufaldo de Fregnano *nomine & vice Communis utriuſque Civitatis, ut dictum eſt. Quae quidem omnia praedicta fecerunt atque praeceperunt in concordia, ut dictum eſt, ſalvis in omnibus praeceptis, quae dictae Poteſtates Cremonae, & Poteſtates Parmae omnes concorditer eis fecerunt.*

Actum in glara Fluminis Situlae feliciter in feſto Sancti Sixti. Ibi verò Martinus de Cella, Rugerius Biaqua, Octo de Lomello Notarius de Cremona, Bercillus Gabatorum, & Guido de Henzola, Tebaldus Facianus, Aycardus Fornarius, & Gerarducius Piſcator de Parma, qui ad hoc fuerunt ſpecialiter vocati, atque rogati teſtes.

Ego Guido Stefani Notarius sereniſſimi Imperatoris Henrici interfui, & praecepto ſupraſcripti Domini Guidonis Lupi Marchionis Poteſtatis Parmae, & rogatus a praefatis Dominis Guarzone, & Aymirico Dodoni Poteſtatibus Cremonae ſcripſi hanc Cartam.

Confecta fuit Pax iſta *Anno MCCII. die VI. Auguſti, Indictione V.* Foedus quoque ſupra editum, hoc eſt inter Mutinenſes & Mantuanos firmatum, ſcriptum vidimus eodem *Anno MCCII. die Lunae, II. Calendas Januarii, Indictione V.* Sed quum Regienſium pax paucis menſibus anteceſſerit Mantuanum Foedus: quid eſt, quod in eo ipſo Foedere Mutinenſes ajunt: *Guerram quoque Reginis & Veronenſibus igne & ſanguine faciam?* Tam cito-ne oblitus fuerat Mutinenſis Populus pacta pacis cum Regienſibus initae, ſequeſtribus potiſſimùm Parmenſibus & Cremonenſibus? Heic ergo animadvertendum, in Foedere Mantuano occurrere quidem Annum *MCCII. & diem Lunae II. Calendas Januarii*, ſed hunc Annum computari debere *à Nativitate Domini:* quod iis temporibus in uſu frequenti apud alias gentes fuit, ac praecipue apud Mediolanenſes. Ac proinde Annus MCCII. tunc apud Mantuanos exordium cepit non a Calendis Januarii, ut nunc fit, ſed quidem a die XXV. praecedentis Decembris, quo etiam tempore decurrebat *Indictio V.* inchoata ſcilicet praecedente Menſe Septembri. Propterea Mantuanum Foedus ſecundùm vulgarem ſupputationem noſtram pertinet ad Annum MCCI. dum adhuc bellum fervebat aut imminebat inter

ter

A ter Mutinenſes atque Regienſes. Nunc parum conſulte agunt Notarii noſtri, qui Annum *a Nativitate* numerare pergunt, quum tamen a Kalendis Januarii exordium illius deſumatur. Contra ſapientius acta ſua ſcribunt Regienſes, qui vulgarem Annum *a Circumciſione* deducunt. Vidiſti, amicas Urbes interceſſiſſe, ne ultra procederent, aut ne inchoaretur bellum inter finitimos Populos. Familiaris autem mos fuit, ſi quando bona voluntate agebatur, in Arbitros hinc inde amicos committere controverſiarum omnium deciſionem. Alibi dixi, Bononienſes, quod ſuam potentiam ſentirent, nihil antiquius habuiſſe, quàm in vicinos ſuos arma convertere, ut ex eorum ſpoliis agrum ſuum dilatarent. Ex hoc innumerae ingeſtae Mutinenſibus moleſtiae fuerunt. Atque ut intelligas, quàm elato animo is Populus ageret, B ſubſequentem Chartam lege, teſtem recuſatae a Bononienſibus cujuſcumque honeſtae rationis, quae ad pacem conduceret.

Qualiter Bononienſes noluerunt per rationem cognoſcere, nec in reliquis perſonis ſe mittere de Villis & Locis, quas & quae petebant a Mutinenſibus, Anno 1203.

DIe Martis XIV. Menſis Junii exeuntis, Anno Dominicae Incarnationis MCCIII. ſupraſcripta die, Indictione VI. praeſentia Domini Mathei de Corrigia Poteſtatis Parmae, & *Domini Manfredi de Gazo, & Domini Talamacii Judicis, ac Domini Cremoſiani de Oldericis, Ambaxatorum Communis Cremonae, necnon & Domini Gerardi de Vicedominis, & Domini Albertuſii de Inzola, & Domini Berituci de Rocha, & Domini Teudaldi de Teudaldo, Ambaxatorum Parmae. In magna Credentia per campanum ſonatam coadunatâ in Palatio Communis Bononiae, praeſentia omnium Credenderiorum ipſius Credentiae,* Dominus Octo de Noxa Poteſtas Cremonae *alta voce coram* Dominum Guillielmum de Puſterla Poteſtatem Bononiae *in ipſa Credentia interrogavit ſupraſcriptum Dominum Guillielmum Poteſtatem Bononiae, & ſibi dixit: Si Mutinenſes de Locis, unde ibi aſſerebant, & quos ipſi Bononienſes Mutinenſibus petebant, de quibus diſcordia erat, quos quatuorde-* C *cim eſſe dicebant, vellent ſe ponere in ipſo Domino Guillielmo, ſi ipſe Dominus Guillielmus Poteſtas Bononiae reciperet hoc in ſe; Reſpondit:* Non ad cognoſcendum per rationem. *Item & ſi ipſi vellent ſe de hoc ponere in Religioſis perſonis, ſive in Arbitris, cognoſcendo per rationem. Reſpondit ſimiliter*, quod non poneret.

D *Actum eſt hoc in Palatio Communis Bononiae.*

Ego Manfredus Notarius ſacri Palatii interfui, & hanc Cartam rogatus ſcripſi.

Accipe & alterum documentum impotentiae (liceat dicere) Populi Bononienſis. Inter eum & Mutinenſem, induciae vigebant. Attamen E quum Mutinenſis militia in ſubſidium ſociorum Cremonenſium advolaſſet, Bononienſes agrum noſtrum invaſere, & Caſtrum Badiani (nunc *Bazzano*) infeſtarunt: Caſtrum verò Sancti Caeſarii, tunc etiam ad jus Mutinenſis Reipublicae ſpectans, flammis dedere. Fidei fractae teſtem Populus Muti-

Mutinenſis voluit ſubſequentem Chartam, quam uti & praecedentem ex MSto Regeſto Communis Mutinae depromſi.

Qualiter Bononienſes fregerunt treguam Mutinenſibus, *Anno* 1233.

*In Chriſti nomine, Anno a Nativitate ejuſdem MCCXXXIII. Indictione VII. Frederico Imperatore regnante, die Martis IV. intrante Julio. Scriptum recordationis ad memoriam perpetuo retinendam. Cum Mutinenſes eſſent in ſervitio Cremonenſium ad defendendum Terram Cremonae, quae devaſtabatur & deſtruebatur a Mediolanenſibus, venerunt die praenominato Bononienſes cum Carozio apud Caſtrum Badiani, & poſuerunt Carozium in ripa Samoziae, in loco ubi dicitur Pons Sancti Petri, in diſtrictu Mutinae prope Caſtrum, & impetum fecerunt ad Caſtrum Badiani, & inciderunt vineas, & combuſſerunt blavas hominum dicti Caſtri & * tegetes. Et ibidem Baliſtarii Bononiae cum Baliſtariis dicti Caſtri a media Tertia uſque ad horam Sextam fortiter ſagittarunt. Et eo die iverunt ad Caſtrum Sancti Caeſarii cum Carozio, & ibi fixerunt tentoria & combuxerunt dictum Caſtrum.*

Actum in Caſtro Badiani. Hujus rei teſtes fuerunt Dominus Thomaſius de Radaldo, tunc Capitaneus Badiani, Arditio Tadi Poteſtas, Jacopinus Marchexii Aderberii, Jacobus & Henricus Raſtaldus, Rolandinus Buvalelli, Girardinus Perdimeſe, Bernardinus Azonis Rubei, Odericus Ugonis de Ferro, Martinus Bonaccurſii, Benaſſai de Boſio, Nicolaus de Bruneta, Andreas Bertolocti, Oddo de Carpo, Magiſter Poltonerius de Bruno, Bonmartinus de Cremona, Byliotus de Parma, Cogoza de Regio, Albertus Vetuli, Venturinus de Verona, Melius de Regio, Barixellus de Caſtellarano, Fachus de Bergamo, Oclerinus Albae, Janinus de Cremona, Johannes de Cagnis, Calandrinus Notarius, Mutinenſis de Calzolario, Magiſter Tedaldus, Archerius de Parma, Johannes de Carzo de Parma, Brunus de Brandula, Gerardus Gualfredi, Ugolinus Bolognoli, Jacobus Bonincontrus, Dominicus de Portonariis, Bartholomeus Guidobelli, Guidoctus de Soleria, Janulinus Alerii, Raynerius Veronenſi, Ubertinus Doxii, & alii.

Ego Crexentinus Guidonis, ſacri Palatii Notarius ſcripſi, & exemplavi praecepto Domini Giberti Azonum Judicis & Aſſeſſoris Domini Girardi de Corrigia Mutinae Poteſtatis, ut in authentico continebatur, ita & in hoc exemplo legitur, currente Milleſimo Duceenteſimo Trigeſimo Sexto, Indictione IX. die Mercurii IX. intrante Januario, praeſentibus teſtibus Domino Jacobo de Mediliano, Domino Azone Guidonis Bovis, & Bonoinfanti de Aſalito Notario.

Cur Mutinenſes injuriae hujus ac damni per Bononienſes inlati teſtimonium quaeſierint, e ſubſequenti Charta diſces. Ii enim ad Summum Pontificem Anno MCCXXXVI. ſuas querelas contra Populum Bononienſem foedifragum detulere: cujus rei teſtes exhibeo tabulas ex eodem Urbis noſtrae Archivo depromtas.

Petitio

Petitio Mutinenſis Populi apud Gregorium IX. Papam, ut Bononienſem induciarum fractorem anathemate percuſſum denuntiet, Anno 1236.

ANno MCCXXXVI. Indictione IX. tempore Gregorii Papae, regnante Domino Frederico Imperatore, die XI. intrante Februario, Viterbii, in domo Raynerii Cardinalis, in qua tunc morabatur Dominus Papa, praeſentibus dicto Domino Raynerio, Domino Johanne de Columpna, Domino Petro de Capoa, Domino Sinibaldo, Domino Oddo, Domino Thomaxio, Domino Infredo, Domino Zillio, Domino Epiſcopo Savinae Cardinalibus, & praeſente Fratre Gualla Epiſcopo Brixienſe, & praeſentibus Domino Pagano de Turri de Mediolano, & Ambaxatoribus Brixiae, & Mantuae, & praeſentibus Ambaxatoribus Cremonae, Papiae, Parmae, Forlivii, & Arimini, & me Guidone Imperiali auctoritate Notario, & aliis multis, Dominus Girardus Ottonis Iudex Ambaxatorum Communis Mutinae, vice & nomine Communis Mutinae, & pro ipſo Communi inter cetera, quae propoſuit coram Domino Papa, dixit, & proteſtatus fuit de facto Guerrae inter Bononienſes & Mutinenſes; & ab ipſo Domino Papa requiſivit, quod faceret denuntiari Bononienſes, & totam eorum Civitatem, excommunicatos per partes illas, videlicet Lombardiae A *& Romaniae; quoniam erant excommunicati ipſo jure, eo quod venerant armata manu, & cum Carocio in diſtrictum Mutinenſium, inferendo damnum hominibus Mutinae violenter, contra juramentum & treguam inter Bononienſes & Mutinenſes factam per Dominum Nicholaum Epiſcopum Reginum, & contra interdictum excommunicationis* B *per ipſum Dominum Epiſcopum Domini Papae Vicarium & delegatum, ſicut apparet per publica Inſtrumenta: & ipſe Dominus Papa confirmaverat ea, quae acta erant per ipſum Dominum Epiſcopum &c.*

Ego jam dictus Guido Notarius interfui &c.

Foedera quoque contrahebant Italicae Civitates cum Comitibus & C Marchionibus finitimis: ejuſque rei exemplum praebebunt pacta, quae tunc iidem Mutinenſes in bellum Regienſe intenti percuſſere cum Guilielmo & Alberto Marchionibus Malaſpinis, quorum tunc in Lunenſi regione major potentia videbatur. Quid ex utraque parte eâ occaſione conventum fuerit, Acta, quae mihi D ſuppeditavit Tabularium Communitatis Mutinenſis, indicabunt.

Foedus a Guilielmo Marchione Malaſpina filio Moroëlli initum cum Communi Mutinenſi, Anno 1202.

IN Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCCII. Indictione V. die Lune, III. Kalendas Madii. Ego juro bonâ fide guardare & ſalvare homines Mutinae in avero & perſonis in E *tota mea Terra & meo Diſtrictu per me & meos homines, & alibi, ubicumque potero. Et guerram Mutinenſium contra Reginos meam faciam, & contra Reginos eam incipiam ad voluntatem*

Poteſtatum Mutinae, ſicut mihi dixerint, vel miſerint nuntio vel litteris. Et bonâ fide faciam guerram Reginis per me & meos homines & meam terran igne & ſanguine, & eos offendam, ubicumque potero. Item in exercitu Mutinae publico vel privato, quotieſcumque denuntiatum mihi fuerit a Poteſtate Mutinae vel Rectoribus, qui pro tempore fuerint, ad terminum, qui mihi datus fuerit nuntio vel litteris, cum mea gente, ſcilicet Militibus, Archatoribus, Peditibus, & Baliſtis veniam, & in eo ſtabo ad voluntatem Rectorum Mutinae, ſive ſim cum eis ſive ſine eis. Et Mutinenſes bonâ fide juvabo, & eorum inimicos offendam, & hoc meis perditis & diſpendio. Item non faciam pacem neque concordiam neque guerram recrezutam, neque pactum cum Reginis, niſi ad voluntatem Poteſtatis ſeu Rectorum Mutinae, qui per tempora fuerint, parabolâ michi datâ Conſilio facto ad campanam ſonatam. Item hec omnia obſervabo, & adjuvabo Mutinenſes contra omnem aliam Civitatem & locum & gentem, exceptâ Parmâ, uſque ad viginti annos, & tanto plus, quantum Marchiones, concordiâ Conſilii Mutinenſium facti ad campanam, concordes fuerint; & ſacramentum renovare ſingulis quinque annis, niſi remanſerit concordiâ utriuſque partis, ſalvâ Fidelitate Imperatoris. Et Credentias Poteſtatis & Rectorum Mutine, que mihi dicte fuerint, tenere. Et hoc idem ſacramentum faciam jurare Dominum Albertum Marchionem patruum meum, & Dominum Conradum ad terminum mihi ſtatutum & datum a Poteſtatibus Mutine. Item bona fide faciam jurare hoc ſacramentum Milites de Gregnano, Nepotes Truſſe de Caſtro Aginulfi, Milites de Muregnano & Vexano, & de Gerardengis, & de Filiis Ubaldi, & illos de Montemagno, & filios Raimondini, & Soſfredengos, & de omnibus praedictis quantoſcumque potero ſine fraude, ita quod ad minus ſint quadraginta Milites, & omnes noſtros homines, quos habemus in Lunizana a Pontremolo uſque ad Sarzanam ſine fraude a XIV. annis ſupra uſque ad LX. annos, ad voluntatem Poteſtatis & Rectorum Mutinae.

Actum Mutinae feliciter in Domo Communis in pleno Conſilio facto ad campanam ſonatam, Domino Manfredo, & Domino Barufaldo Poteſtatibus Mutine, Domino Janello, & Domino Bonefacio Advocatis, Domino Conrado Munarii, & Gulielmo Alberti Tonſi Procuratoribus, & Domino Pio, Uberto de Fredo, Petrocino de Gomola, Henrico Alberto, & Jacobo Paſapontis, Gerardo Granni, Rolando Richelmi, Gulielmo Gunterii, & aliis omnibus aſtantibus in Conſilio preſentibus: Dominus Gulielmus Marchio filius quondam Moroelli predictum ſacramentum, ut ſupra legitur, in omnibus attendere & obſervare, tactis Evangeliis juravit. In quo praedicto Conſilio Gulielmus de Gregna, Gulielmus Cunimondi, Philippus de Pontremulo, Jacopinus Lanfranchi, & Garfagninus juraverunt bona fide facere Marchiones praedictos attendere & obſervare pacta & conventiones omnes Mutinenſibus, ſicut ſuperius integraliter legitur, & per ſe omnia, ut ſupra legitur, obſervare, excepto de ſacramento Domini Conradi faciendo.

Ego Johannes ſacri Palatii Notarius interſui & ſcripſi.

Pacta,

Pacta, quae Commune Mutinae jurat Alberto & Guilielmo Marchionibus Malaſpinis, Anno 1202.

IN Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem MCCII. Indictione V. die Lune, III. Kalendas Madii. Jurant Mutinenſes Marchionibus Malaſpinis, *ſcilicet* Domino Alberto *&* Gulielmo, *bonâ fide eos adjuvare recuperare Carpenetam & totum podere, quod fuit Gerardi de Carpeneta, quod eſt in Regino Epiſcopatu, & recuperatum manutenere, & defendere contra Commune Regii, & contra omnem perſonam; excepto Imperatore & ſuis Nuntiis, meis ſumptibus & perditis. Et Marchiones & eorum homines per totam Terram & Diſtrictum Mutine guardare & ſalvare, & alibi, ubicumque potuerint. Et hoc totum ſalvis ſacramentis, que fecerunt cum qualibet Civitate, excepto Regio, uſque ad viginti annos, & tantum plus, quantum Marchiones, concordiâ Conſilii Mutine facti ad campanam, concordes fuerunt; & ſacramenta renovare ſingulis quinque annis, niſi remanſerit concordiâ utriuſque partis. Hoc ſacramentum fecerunt Poteſtas Mutine, Dominus ſcilicet Manfredus de Pizo, & Barufaldus, & Advocati, Dominus Janellus, & Dominus Bonefacius, & Procuratores Dominus Curadinus, & Gulielmus Alberti Tonſi, predicto Domino Gulielmo Marchione,* A *Gulielmo de Gregnano, Gulielmo Cunimondi, Philippo de Pontremulo, Jacopino Lanfranchi, & Carpagnino preſentibus in pleno Conſilio Mutine, facto ad campanam ſonatam. Et ibidem homines de predicto Conſilio predictum ſacramentum, ut ſupra legitur, ſimiliter juraverunt, videlicet Arditio de Beccafaba, Bernardus de Balugula,* B *Bernardus Poltonerii, Jacobus de Parma, Guido Guidoni, Lanfranchinus de Balugula, Albertinus Sigizi, Ubertinus de Balugula, Johannes Bellincini, Petrus de Funtana.*

Memorat Troncius in Monumentis Hiſtor. Piſan. ad Annum MCCXIV. concordiam initam a *Piſana* C *Republica* cum *Populo Cajetano;* & quando eam proferre mihi licet beneficio olim nobilis viri Octavii de Abrahamo Primatialis Piſanae Canonici, en ipſam tenebris ereptam in publicae eruditionis augmentum. Quum verò nulla heic mentio fiat Friderici II. tunc Siciliae utriuſque Regis, veri videtur ſimile, Cajeta- D num Populum tunc ſui juris fuiſſe, iiſque turbulentis temporibus a Rege defeciſſe.

Pacta conventa inter Conſules Cajetae & Conſules Piſanos pro pace & concordia utriuſque Populi, Anno 1214.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Quoniam Pax velut cunctarum mater virtutum, ſalutis preparat incrementum, & in ea gentium utilitas cuſtoditur, equum eſt E *& ſalubre, ut inter homines habita ſummopere conſervetur. Ecum itaque nos Gajetani Conſules Conſtantinus Spatarius, Rainerius Domini Docibilis, Johannes Patrianus, Gregorius Peronis*

pro

pro Communi Civitatis Gajetae ad nobiliſſimam Civitatem Piſanam pro reformatione Pacis nobiles & prudentes Legatos noſtros Silardum Gattulam, & Gregorium Gattulam Judicem mitteremus, placuit ſapientiſſimis Conſulibus Piſanorum pacem cum dictis Nuntiis noſtris componere ſapienter, eamque hinc inde in ſcripto redigere competenti. Promittimus ergo & juramus nos dicti Conſules Gajetani, & Civitas Gajeta, & omnes homines ipſius Civitatis & tenimenti ejus tenere firmam pacem Piſanae Civitati, & omnibus hominibus ipſius Civitatis, & ejus fortiae & diſtrictus. Et quod de cetero Civitas Gajeta & homines ipſius Civitatis & tenimenti per nos, vel per alios nec offendi permittemus aliquem hominem de Civitate Piſana vel de ejus forcia, ſeu diſtrictu in perſonis vel rebus terra vel aqua mari vel alibi. Et quod ſi offenſio facta fuerit alicui de Civitate Piſana vel de ejus forcia, ſeu diſtrictu ab aliquo de Civitate Gajetae vel tenimento ejus in perſona, Civitas Gajetae & Commune ipſius Civitatis vindictam inde facient convenientem. Si verò in rebus, res reſtitui vel dampnum facient emendari infra dies quadraginta, ex quo inquiſiti fuerint per literas Conſulum ſeu Rectoris Piſanorum ſigillo Communis Piſani, ſi de rebus offendentis vel delinquentis mobilibus vel immobilibus tantum Civitas Gajeta, ſive Commune ejus poterat invenire. Et quod cuilibet Piſano & de ejus forcia & diſtrictu conquerenti de aliquo Gajetano vel homine de ejus tenimento ſuper Contractis & promiſſionibus habitis viciſſim infra dies quadraginta Civitas & Commune Gajetae rationem fieri faciet in Curia Civitatis Gajetae, niſi gratiâ teſtium vel Inſtrumentorum, vel alterius legitimae dilationis remanſerit. Et quod nos vel Civitas Gajetae &

A *homines ipſius Civitatis & tenimenti non permittemus aliquam Galeam vel Navem, vel aliquod aliud lignum in Gajeta vel ejus fortia vel tenimento contra Piſanos in curſum. Et quod nullam preſtantiam permittemus fieri ab aliquo Gajetano, vel ab aliquo alio ejus forciae vel tenimento alicui, qui ire velit vel eat in curſum contra Pi-*
B *ſanos in Gajeta vel ejus forcia ſeu tenimento pro faciendo ibi campo, ſeu diviſione. Et quod non recipiemus ſequentes Conſules vel Rectores in Civitate Gajetae, nec illi alios, qui haec omnia obſervare & facere non jurent. Et quod ſic annuatim obſervetur & juretur uſque ad terminum viginti quinque annorum. Si verò aliquis Piſanus*
C *vel de forcia ſeu diſtrictu Piſanae Civitatis inventus fuerit a Gajetanis in aliquo ligno inimicorum Gajetanae Civitatis in curſum eunte, liceat Gajetanis illum, & ejus res capere & habere ſicut inimicum, & res inimici, & propterea pax non rumpatur.*

Acta ſunt in Civitate Gajeta, per manus Johannis de Bone publici Nota-
D *rii, de mandato & rogatu praedictorum Conſulum, pro eis & pro tota Univerſitate Gajetae, & ejus tenimenti, Dominicae verò Incarnationis Anno Milleſimo Ducenteſimo Quarto Decimo, VIII. die menſis Junii, II. Indictionis.*

Poſt haec autem in eodem loco. Nos Adenulfus Mancanella Judex, Gregorius Gattula Judex & Legatus, Filardus
E *Gattula Legatus, Marinus Ploja, Johannes de Criſtoforo, Modelmus Baraballus, Bonus Zeccadanarius, Plancadeo Pizzicademon, Leo Surrentinus, Docibilis Gattula, Joannes Zeccadanarius, Docibilis Mancanella, Conſtantinus Maltaciamel, Docibilis Gattula de Filardo, Criſtoforus Faraonis, Gregorius Papa, Leo Bius, & Guido Cabotus Conſiliarii, Rainaldus Burdonis; Joan-*

A *Joannes de Ciocano, Petrus Bulgaminus, Joannes Raſſus Spatarius, Dodo Spatarius, Conſtantinus Moſtaca, Joannes de Alberico, Ricardus Maltacia, Joannes Gattula, Filardus filius ejus, Leo Ploja, Goffridus Gattula, Joannes Salpa, Thomaſius Guidonis, Joannes Burdonis, Dodo Riccius, Steſanus de Galletto, Jacobus Leonis, Marinus de Tirello,* B *Lumbulus Judicis, Adenulfus Surrentinus, Bartolomeus de Robberto, Steſanus Spatarius, Joannes Papa, Johannes Faraonis, Leo de Rainaldo, Johannes Lana, Matheus Baraballus, Jacobus de Dodo, Agnellus Oſſatenara, Leo Caſtanea, Vitalis Maltacia, Joannes Gattula Ferracis, Marinus de Plaza, Petrus Bantreſius, Joannes Caſtanea,* C *Marinus Caldina, Petrus Moſtaca, Marinus de Raynerio, Gregorius Caſtanea Dellazita, Modelmus Gattula, Laudatus Ploja, Conſtantinus Capoccia, Bibianus Johannes Coronella, Conſtantinus Baraballus, Petrus Roganus, Madelmus Lazarus, Joannes de Sergio, Petrus de Adenulfo, Johannes Caſtanea preſte, Johannes Baraballus, Docibilis* D *Cabotus, Marinus Cerraponis, Gregorius Imbriacus, Raonardus Maltacia, Conſtantinus Gattula de Filardo. Marinus de Raſino, Albericus Pizicademon, Leo Broncuſula, Marinus Buccapaſſus, Conſtantinus de Marando, Sergius Caſtanea, Albericus Caſtanea, Johannes Maltacia, Jaquintus Papa, Petrus Raynerio, Petrus Romanus, Gregorius Spina, Mathias de Filoto, Bartolomeus Bubbacciani, Bonomus Siconis, Petrus Pica, Leo Coronella, Leo Baraballus, Johannes Cotina, & alter Johannes Salpa, Gaitanus Gattula, Gregorius de Alberico, Conſtantinus della Gavia, Stefanus Urſinus, Leo Piſcis, Johannes Mancanella, Marinus de Gregorio, Petrus Bajola, Conſtantinus Mancanella, juravimus ſuper ſancta Euangelia Dei, quod pacem iſtam compoſitam & firmatam inter Civitatem Piſanam & Gajetanam firmam tenebimus, & non erimus in conſilio, ut rumpatur.*

✠ *Ego Joannes de Bone, Gajetanae Civitatis publicus Notarius, de mandato & rogatu praedictorum Conſulum Cartam iſtam ſubſcripſi & firmavi.*

Plures hujuſmodi conventiones ſuppeditare nobis poſſet Piſana Civitas, utpote quae tunc terrâ ac mari potentiam ſuam longe protendebat, & cum remotis Urbibus commercium exercebat. Et profectò mihi praetermittenda minime videtur concordia inter *Piſanos* eoſdem & *Populum Arelatenſis Civitatis*, Anno MCCXXI. reſtaurata, cujus exemplum ad me miſit ſupralaudatus Canonicus de Abrahamo. Hinc autem intelligas, quale tunc fuerit Arelatenſium regimen atque conditio, hoc eſt Libertatis ac Reipublicae, in qua tamen ſuus etiam locus, multumque auctoritatis erat eorum Archiepiſcopo.

Conditiones pacis atque commercii peragendi inter Piſanum Populum & Arelatenſem, Anno 1221.

E *IN nomine Trini & Unius Dei. Amen.* Nos Iſnardus de Antravenis, *Dei gratiâ* Poteſtas Arelatenſis, *pro nobis & toto Conſilio &* Populo *univerſo tam* Civitatis *quàm* Burgi Arelatenſis *univerſis & ſingulis praeſentibus & futuris, & pro omnibus hominibus juriſdictionis & diſtrictus & forcie Arelatenſis Civitatis, facimus vobis Bertrando, Rainaudo, & Bernardo*

do Ferreolo recipientibus pro nobili viro Domino Bonacurſo Henrigi de Cane Piſanorum *Dei gratiâ* Poteſtate, *& pro* Communi Piſano & Civitate Piſana, *& omnibus Piſanis, & omnibus hominibus Piſani diſtrictus, & qui Piſano nomine cenſentur, firmam & veram Pacem. Et omnes querimonias de rebus ablatis ſive dampnis illatis, quas Arelatenſis Civitas ac Comune Civitatis Arelatenſis, vel aliquis de Civitate vel juriſdictione vel diſtrictu ejus habet contra Univerſitatem Piſanam, vel contra aliquem Piſanum, vel contra aliquem de juriſdictione vel diſtrictu Piſanae Civitatis, & contra aliquem, qui Piſano nomine cenſeatur, de dampna omnia eis illata, nos dictus Iſnardus de Antravenis Arelatenſis, bono animo remittimus pro nobis, &* Domino Archiepiſcopo, *& pro univerſitate & ſingulis perſonis Arelatenſibus, & ejus forcie & diſtrictu. Et convenimus & promictimus pro nobis & ſupradicto Domino Archiepiſcopo, & pro Rectoribus & Conſulibus preſentibus & futuris & Univerſitate Arelatenſi, & pro ſingulis hominibus Arelatenſis, & ejus forciae & diſtrictus, vobis Bertrando, Reinaudo, & Bernardo Ferreolo, pro Domino Bonaccurſo Poteſtate Piſae recipientibus, & pro Communi Piſano, & pro Civitate Piſana, & omnibus Piſanis, & Piſani diſtrictus hominibus, & qui Piſano nomine cenſentur, quod predictus Dominus Ugo Archiepiſcopus, & ejus ſucceſſores, & nos & Conſules vel Rectores, qui in antea erunt praedictae Civitatis Arelatenſis & Populi Arelatenſis, & omnes homines ejuſdem juriſdictionis & forciae, firmam & veram pacem tenebimus cum Civitate Piſana, & cum omnibus hominibus Piſanae Civitatis, & ejus forciae & diſtrictus, & cum omnibus, qui Piſano nomine cenſentur, & ſalvabimus, & defendemus eos omnes in perſonis & rebus, terra & mari & aqua, ſanos & naufragos, eundo, ſtando, & redeundo in Civitate Arelatenſi, & ejus portu & forcia & diſtrictu, tam contra amicos quàm contra inimicos & contra omnem perſonam & locum. Et quod in perſonis vel rebus non offendemus in aliqua parte vel loco, nec offendi aliquo modo faciemus Piſanos vel aliquem eorum, vel aliquem de diſtrictu vel forcia Piſanae Civitatis, vel aliquem, qui Piſano nomine cenſeatur, nec aliquem, qui in ligno Piſanorum cum Piſanis navigabit, niſi ille ſit de Terra cum qua Arelatenſis Civitas per ſuas literas Civitati Piſae denunciaverit, quod guerram habeat, quae denunciatio fieri non debet niſi de ea Terra, cum qua in veritate Arelatenſis Civitas Guerram habeat. Et tunc ſi eam offenderet, Pax propter hoc non rumpatur. Et quod ſi offenſio facta fuerit de perſonis infra quadraginta dies, ex quo inde reclamatio facta fuerit Arelatenſi Poteſtati vel Rectori vel Conſulibus, etiamſi ille, qui offenſam fecerit, fuerit de juriſdictione Civitatis vel Dominorum ejuſdem Civitatis vel Poteſtatis ſeu Conſulum aut Rectorum convenientem vindictam inde faciet. Si vero de rebus fuerit offenſio facta alicui Piſanae Civitatis vel ejus juriſdictionis aut forciae vel diſtrictus, vel alicui, qui Piſano nomine cenſeatur: & hoc probatum aut certum fuerit, faciemus infra quadraginta dies continuos, connumerandos ab inquiſitione ab eo facta, vel ab aliqua perſona pro eo cum integritate, ablata, ſi invenientur, reſtitui; ſi non invenientur de bonis, qui dampnum dedit, dum tamen ſolvendo ſit, plenarie, ut dictum eſt, ablata reſtitui, vel emendari faciemus. Si verò ſolvendo non fuerit in totum ſed pro parte, pro ea parte, qua ſolvendo*

vendo fuerit, dampnum faciemus emendari. Pro eo autem, qui offenſam fecerit, juſticiam ſecundùm rationem & bonum uſum Civitatis Arelatenſis. Si verò autem dubitetur, utrum ille, cui dampnum illatum fuerit, ſit de Civitate Piſana, vel ejus diſtrictu aut forcia, aut Piſano nomine cenſeatur, & hoc non probaverit, faciemus omnia ſupradicta infra quadraginta dies, poſtquam de hoc literas ſigillo Piſanae Civitatis a Communi Piſano miſſas habuerimus, & quominus habeant fraudem non committemus; & tunc res, quas invenerimus, retinebimus ſtaſtaritos uſque ad tres menſes.

De Mercationibus & ceteris contractibus intra Piſanos & Arelatenſes habitis, Piſani Arelate ſi voluerint Arelatenſes conveniri poſſint, & ad rationem cogi. Et quod ſi aliquis Piſanus de Piſano diſtrictu, ſeu forcia de aliquo negocio, quod & hodie in antea fiet, vel quod ante factionem Pacis inter Piſanam Civitatem & Arelatenſem factum fuerit, reclamationem fecerit de aliquo homine Arelatenſi, vel de ejus diſtrictu aut forcia, ſeu de aliquo foretaneo, qui in Arelate tunc invenietur, ſecundùm rationem & bonum uſum Civitatis Arelatenſis, juſticiae plenitudinem ei fieri faciemus, exceptis quam de damnis datis, & ablationibus & rapinis hinc inde factis uſque ad diem compoſitionis hujus Pacis: de quibus omnibus non teneatur facere rationem. Et quod recipiemus, ſalvabimus & defendemus omnes homines & res & navigia Piſanorum, & hominum ejus forciae & diſtrictus, & eos qui Piſano nomine cenſentur, cum omnibus rebus, quas habuerint ſive ſecum reduxerint: qui & quae ad Arelatem vel ejus forciam devenient & applicabunt ſive confugient & morari voluerint, ab omnibus hominibus & perſonis, & nominatim a Ja-

A nuenſibus & hominibus de diſtrictu & riveria eorum, & eos ſecuros & tutos faciemus & adjuvabimus eos pro poſſe noſtro, & quandocumque egredi voluerint, eos libere exire & ire permittemus cum omnibus eorum rebus. Nec antequam voluerint Piſani eos exire cogemus. Et quod navigare permittemus Arelatenſes cum Piſanis, &
B eis nullo modo prohibebimus, nec prohiberi faciemus cum Piſanis navigare, & ire quocumque modo volentibus. Et quod Januenſium, vel aliorum publicorum inimicorum Piſanae Civitatis havere, ſi cum Arelatenſibus forte in aliquo navigio inventum fuerit a Piſanis, ipſi Arelatenſes non facient ſuum, nec ſuo nomine ipſum defendent. Et ſi
C forte aliquis Arelatenſis cum Januenſi, donec guerra inter Piſanos & Januenſes fuerit, a Piſanis inventus fuerit in eorum navibus vel lignis eundo vel redeundo, liceat Piſanis & Piſanae Civitatis forciae & diſtrictus hominibus Arelatenſibus & res eorum tamquam Januenſium offendere & capere, & capta retinere, & non reddere nec reddi
D facere. Et propterea hec Pax & concordia non rumpatur. Et quod Arelatenſes in aliquo navigio non deferent Salem in aliquam partem a Janua uſque Piſas, niſi Piſas tantùm. Et quod Arelatenſes, in quacumque parte Mundi extra Arelatem vel ejus forciam fuerint, adjuvabunt Piſanos cum armis bona fide ſine fraude contra omnes ho-
E mines, niſi fuerint tales, cum quibus Arelatenſes pacis confederationem haberent, contra quos adjuvare cum armis non teneantur, ſed interponant partes ſuas bona fide ſine fraude ad amicabilem compoſitionem faciendum. Et quod in Civitate Vechia, & ab inde versùs Piſas bladam non accipient pro deferendo alicubi, niſi pro deferendo Piſas vel Arelatem tantùm, videlicet quanta voluerint,

luerint, ita quod de Arelate de ipſa blada extrahi non debeat. Et quod in prima andata, quam hoc Anno & ſingulis annis de cetero fecerint, Maremmam pro blada, quaecumque ligna fuerint, ad Portum Piſanum venienti, & Poteſtati vel Rectoribus vel Conſulibus, qui pro tempore tunc erunt, eorum adventum ſignificabunt, & ſi ei vel eis placuerit, Piſas inter duos pontes, nec propterea pax vicietur, quia ſic actum eſt in hac pace. Et quod dictum havere Piſanorum, quod Arelatem per riveriam vel undecumque aut de quacumque parte aductum fuerit, ſi ibi venderetur, tollantur in introitu vel exitu denarii quatuor pro Libra monetae, quae curſum habet in Arelate, & non plus quacumque occaſione. De eo autem, quod ibi non vendetur nihil tollatur, ſed ubicumque voluerit ab eo, qui habuerit, deferri aliquo modo non impediatur. Et quod nulli perſonae vel loco, ſive aliquibus perſonis de Provincia, vel de aliqua parte Provinciae, & nominatim de locis vicinis & propinquis Arelatenſi Civitati, volentibus offendere vel damnificare Piſanos & Piſani diſtrictus homines, & qui Piſano nomine cenſentur in perſonis & rebus, vel contra eos ire vel mittere in curſum, conſilium vel auxilium dabimus de perſonis vel rebus, nec aliquem vel aliquos de Civitate Arelatenſi vel ejus Burgis ſive ejus forcia vel diſtrictu cum eis ire vel navigare contra Piſanos, & Piſani diſtrictus homines, & qui Piſano nomine cenſentur, nec victualia ſive Panaticam facere vel recipere in Civitate Arelatenſi, vel ejus Burgis, ſive ejus forcia vel diſtrictu aliquatenus permittimus, & omnibus deſcendere vel exire volentibus per Rodanum qui currit ſive habitatur juxta Civitatem Arelatenſem, contra Piſanos & Piſani diſtrictus homines, & qui Piſano nomine cenſentur, ſi hoc nobis conſtiterit, vel nobis notum fuerit, & eis commode ſine praeparatione armorum reſiſtere poterimus ne deſcendant vel exeant, bona fide reſiſtemus, quouſque jurent in illo itinere uſque ad reverſionem non offendere vel damnificare Piſanos, & Piſani diſtrictus homines, & qui Piſano nomine cenſentur, in perſonis vel rebus. Praedicta verò Pax & conventio debeat obſervari ab hodie uſque in annos viginti quinque proximos. Et inſuper nos Iſnardus de Antravenis prenominatus Poteſtas, & Aymbardus Vicarius & Ugo Raynerius Judex Arelatenſis, promittimus vobis Bertrando, Rainaudo, & Bernardo Ferreolo, recipientibus pro praedicto Nobili noſtro Domino Bonaccurſo Henrigi de Cane Piſanorum Dei gratiâ Poteſtate, & pro Communi Piſano & Civitate Piſana, & omnibus Piſanis, & omnibus hominibus Piſani diſtrictus, & qui Piſano nomine cenſentur, dictam pacem & omnia, quae in ea continentur, univerſa & ſingula rata & firma tenere, habere, facere, & ſervare uſque ad tempus praetaxatum, & tactis ſacris Euangeliis juramus.

Et nos Conſiliarii infraſcripti, videlicet Bertrandus Porcelletus, Arctardus Aurella, Guillielmus de Viridifolio, Guillielmus Ugo, Ugo Gaufridus, Ugo Jailencus, Roſtagnus Laurentius, Poncius Guerengaus, Petrus Cadaſta, Petrus de Merricis, Bertrandus Boniffilius, Bertrandus de Monteolino, Audebertus de Nouta, Petrus de Aqueria, Ugo Fuko, Roſtagias de Becdeium, Poncius Baſton, Bertrandus Bonaudus, Guicbertus Gaufridus, Trabuſtolus Gaufridus, Mataronus Milles Lombardus, Rainaudus de Turbia Milles de Caſtiis, Guillelmus de Miramars, Raimundus Rufus .... Petrus Itercius, Petrus de Toro, Guillielmus de Boſco, Guillielmus

lielmus Bernardus Rapina, Bertrandus Senequerius, Raimundus Bencelinus, Amatus & Petrus, Ugo Amilius praefatam pacem, & omnia, quae in ea continentur, univerſa & ſingula rata & firma promittimus vobis Bertrando, Rainaudo, & Bernardo Ferreolo tenere, habere, facere, & ſervare, & tactis ſacris Euangeliis juramus. Et nos infraſcripti de Populo tam Civitatis, quàm Burgi Arelatenſis, videlicet Bertrandus Cappa, Pellegrinus Romeus, Petrus Guillielmus, Poncius Bovetus, Bertrandus Johannes, Bartolomeus Scaſa, Guillelmus de Olivario, Rainaudus Iteriſus, Petrus Raimondus, Petrus Ugo Cauſidicus, Petrus Steffanus, Guillielmus Bartolomeus, Guillielmus Ricardus Guillielmus Laurentius, Aicardus Raimundus, Bedos, Bertrandus Silveſter, Bernardus Marinus, Raimus de Sancto Georgio, Bertrandus de Novis, Berengarius Roveria, Petrus Durantus, Guillielmus Roardus, Bernardus de Aqueria, Stephanus de Roveria, Ugo de Sancto Mauricio, Bertrandus Rainaudus Javenis, Stephanus de Molegerio, Petrus Bonus, Guillielmus de Cabannis, Guillielmus Gaufridus Lombardus, Berengarius Darderius, Bertrandus Bonoanno, Guillielmus Ricardus de Furcis, Guillielmus Bricius, Petrus Ralonus, Bernardus de Rocamaura, Johannes Cauſſamira, Guillielmus Raimundus de Boſco, Poncius Anſoin, Poncius Arnaudus Fripolus, Petrus Rainaudus, Raimundus Bonusfilius, Bernardus Retollas, Ugo Mataronus, Jacobus Regangnola, Johannes de Sancto Floro, Petrus Scuderius, Raimundus Dalmacius, Riccardus Feminus, Johannes Vaſſalli, Petrus Martinus, Guillielmus Michaël, Ademarius, Petrus Paſcab, Petrus Ramat, Johannes de Aratris, Guillielmus Poncius, Petrus Stephanus, Guillielmus Guerandus, Petrus de Sancto Egidio, Poncius Durantus Bonagenor, Guillielmus Ganterius, Bertrandus Scurol, Raimundus Bartolomeus, Roſtagnus Scurol, Durantus Almeranus, Petrus Gabardus, Tropinus Guillielmus, Petrus Bertrandus, Iſoardus Bertrandus Claperius, Petrus Girardus, Bernardus Soprancerius, Gaufridus Arlatani, Ugo Rapina, Ugo de Airaga, Petrus Raſariae, Guillielmus Mercaderius, Guillielmus Piſtor, Petrus de Eccleſia, Guillielmus Deodatus, Guillielmus Petrus, Bertrandus Doblenga, Poncius Ferreolus, Guirandus Gros, Guillielmus Friſſonus, Poncius Lambertus, Petrus Pelliparius, Guilliemus Catalanus, Guillielmus Paulus, & Arnolfus Pelliparius, praedictam pacem & omnia, quae in ea continentur, univerſa & ſingula promittimus rata & firma tenere, habere, facere, & ſervare uſque ad tempus pretaxatum, & tactis ſacris Euangeliis juramus. Et ego Alunnacius mandato Populi tam Civitatis, quàm Burgi Arelatenſis in publico Parlamento, in animas totius Populi praedicti & meam, preſcriptam Pacem & omnia, quae in ea continentur, univerſa & ſingula promitto rata & firma tenere, habere, facere, & ſervare uſque ad tempus viginti quinque annorum continue computandorum, & tactis ſacris Euangeliis juro.

Actum fuit hoc Anno Dominice Incarnationis Milleſimo Ducenteſimo Vigeſimo Primo, menſe Madii, in Civitate Arelatenſi.

✠ *Ego Guillelmus de Gravezons, publicus Arelatenſis Notarius, mandato prenominati Poteſtatis Arelatenſis, & Communium predictorum juratorum hanc Cartam ſcripſi, & ſigno meo ſignavi, & ſigillo Communis Arelatenſis plumbeo ſigillavi.*

Pari modo exercere poſſum foedus longe antea initum inter eoſdem *Piſanos* & *Cornietanos*, qui tunc ſui juris fuiſſe noſcuntur.

Pacta foederis inter Piſanos & Cornietanos, Anno 1174.

In nomine ſancte & individue Trinitatis. Amen. Nos Piſanorum Conſules juramus ad ſancta Dei Euangelia vobis Cornietanorum Conſulibus & Cornietanis omnibus, firmam pacem tenere, nec vobis, nec veſtri diſtrictus hominibus offendemus, nec offendere faciemus neque conſentiemus in perſonis vel havere, ſanis vel naufragis, in terra vel aqua. Et ſi aliqua perſona Cornietanis offendere voluerint, ſi potuerimus, ſine fraude remanere faciemus, ut offenſionem poſſint evitare, & in renuntiatione fraudem non committemus. Et ſi offenſio aliqua a Piſanis in Cornietanos facta fuerit, infra quadraginta dies ex quo ab eorum Conſulibus vel eorum certis literis Communi eorum ſigillatis fuerimus inquiſiti, rationem inde fieri faciemus ſecundùm rationem noſtrae Civitatis. Decretum non faciemus nec conſtrictum alicui homini, Cornietum ire volenti, excepto de vena ferri. Et nullam aliam dationem vel diricturam eis tollemus, niſi que modò tolli ſolita eſt. Et ſi noſtre Galee vel homines noſtri, invenerint navigia Cornietanorum Januam euntia, & eos jurare fecerint, Piſas cum carico venire, & Januam iverint ſine impedimento, liceat nobis Piſanis facere vindictam de eorum havere ad noſtram voluntatem, & propterea pax non rumpatur. Et a tribus annis retro faciemus rationem Cornietanis de dampnis datis a Piſanis in Cornietanos. Et ſi reclamatio facta fuerit a Conſulibus Cornietanis pro Communi contra Conſules Piſanos, pro Communi nullam exceptionem vel defenſionem objiciemus, quo tempore Guerre illud damnum datum ſit. Si verò reclamatio facta fuerit a privata perſona contra privatam, omni exceptione, que poteſt, utatur. Hec pax ſit duratura ab hodie uſque in decem annos. Et faciemus jurare omnes Socios noſtros, prefata omnia firma tenere & obſervare. Et in brevi ſequentium Conſulum, vel Rectoris, aut Dominatoris, vel Poteſtatis mittere faciemus prefata omnia uſque ad predictum terminum, firma tenere & obſervare. Et unum hominem ad vocem in communi Parlamento ſuper animam Populi jurare faciemus, predicta omnia firma tenere & obſervare. Salva fidelitate Domini Imperatoris. Hoc intellectu, ut ſi aliqua perſona voluerit offendere aliquem Cornietanum in perſona vel havere in fortia noſtra vel diſtrictu, & hoc perſenſerimus, vel cognoverimus, bona fide ſtudebimus impedire, & ſine fraude cognitum ei faciemus, ut exeat & libere poſſit exire de fortia noſtra cum perſona & havere. Et ſi ſupravenerit, quod eum capere velit in perſona vel havere, eum defendemus in perſona & havere, donec extra fortiam noſtram ſine impedimento fuerit, & propterea pax non rumpatur. Addimus, ut huic ſacramento communi concordia addi poſſit & minui. Et faciemus jurare omnes Socios noſtros praedicta omnia firma tenere infra octo dies, ex quo a Miſſo Cornietanorum Conſulum inde fuerimus inquiſiti, & unum hominem ad vocem ſuper animam Populi in communi Parlamento infra eumdem terminum jurare faciemus. Si una pars alteri evicerit, compen abitur in eo quod alteri evictum fuerit, quoad concurrant ſumme. Et quod plus fuerit, aut reſtituetur de Communi, aut concedemus recolligere denarios quatuor per modum Cornietanum, & quod ſuper ordinem mora-

morabitur, jurabit quod illud, quod ſtatutum eſt, recolligere & non plus: & poſtquam ordo fuerit completus, amplius de eo ordine non recolliget. Juraverunt Conſules Piſani, Henrigus Frederigi, Giraldus, Gerardus Curtiſveteris, Rubertus Vernagallus, Piſis in Eccleſia Sancti Petri in Palude. In preſentia Ildebrandi de Conſtantino, & Sanctuli, & Uguccionis de Raſca, & Marzucchi Gajetani, & Pannis, & Porri, & aliorum multorum, Anno Dominice Incarnationis Milleſimo Centeſimo Septuageſimo Quarto, ipſo die Kalendas Septembris, Indictione Sexta. Poſtea Guittonus Vicecomes, & Gajetanus filius Burgundii, Piſanorum Conſules ſi- A *militer juraverunt, predicta omnia firma tenere & obſervare. Deinde unus homo ſuper animam Populi dantis ei parabolam in publico Parlamento juravit ad ſancta Dei Evangelia, ipſum Populum omnia ſupraſcripta firma tenere & obſervare.*

Quibus verò pactis ſocietatem inierint B Anno MCCLVII. *Veneti* ac *Piſani*, quum Populo utrique bellum adversùs *Genuenſes* eſſet (de quo legendi Genuenſium Annales ad Annum MCCLVIII. Tomo VI. Rer. Italicarum) quae ſequuntur Acta, edifferent.

Societas inita Mutinae inter Commune Venetiarum & Commune Piſarum contra Genuenſes, confirmata deinde Venetiis, Anno 1257.

„ IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Pateat omnibus evidenter, quod *Dominus Rainerius Zeno*, altiſſimus Dei gratiâ *Venetiarum Dux*, preſentiâ, conſilio, conſenſu, & auctoritate Conſilii Minoris & Majoris Venetiarum, & ipſum idem Conſilium ſuo nomine & vice & nomine Communis Venetiarum, & omnium hominum de Venetiis, & qui pro Venetiis & nomine Venetorum ſe diſtringunt & defendunt per diverſas Mundi partes ad requiſitionem nobilium virorum Rainerii Gualterotti, Johannis Gadubbi Judicis, & Guidonis Panciae quondam Petri Porcelli, Sindicorum & Procuratorum & Ambaxiatorum Communis Piſani, prout conſtat per Cartam ſcriptam a Pantonerio Notario Scriba publico Cancellariae Piſanae Civitatis, ſub Annis Domini Milleſimo Ducenteſimo Quin- C quageſimo Octavo, Idus Auguſti, ſecundùm curſum Piſanorum, & a nobis infraſcriptis Valgamento & Bonaccurſo Notariis viſum & lectum, confirmaverunt & ratificaverunt ſocietatem, compagniam, & amicitiam nuper factam inter prefatum Dominum Ducem & Commune Venetorum ex parte una, & D *Dominum Riccardum de Villa Poteſtatem*, & Commune Piſarum ex altera, per Ambaxatores utriuſque Communis, poteſtatem habentes ad hoc ap ipſis Communibus, & omnia & ſingula comprehenſa in ipſa ſocietate, ſecundùm quod continetur & legitur in Inſtrumentis ipſius ſocietatis, cujus ſocietatis E tenor per omnia talis eſt.

„ In nomine Jeſu Chriſti. Anno ejuſdem ab Incarnatione Milleſimo Ducenteſimo Quinquageſimo Septimo, Indictione Quintadecima, ſecundùm Curſum Venetorum, die

„ Mer-

„ Mercurii XIV. exeunte Julio. Ideo
„ in preſentia infraſcriptorum teſtium
„ ad hoc ſpecialiter vocatorum &
„ rogatorum, videlicet Domini Guar-
„ nerii Judicis de Caſio, Johannis
„ ejus nepotis, Acardini Triviſciani,
„ Mureti Paduani, Blanci quondam
„ Alberti de Piſa, Venturelli Corſi
„ ejuſdem loci quondam Gherardi,
„ Jacobi Dicci Puccii ejuſdem loci
„ filii Vitalis. In nomine Patris &
„ Filii & Spiritus Sancti. Amen.
„ Ad honorem Dei, & glorioſae
„ Virginis Mariae matris ejus, &
„ Sancti Marci Evangeliſtae, & San-
„ ctorum Apoſtolorum Petri & Pau-
„ li & omnium Sanctorum & San-
„ ctarum Dei, & ad honorem &
„ exaltamentum Illuſtris Ducis Ve-
„ netorum & Comunis Venetiarum,
„ & Poteſtatis & Capitanei & An-
„ thianorum & Comunis Piſanorum
„ & omnium illorum, qui pro Ve-
„ netis & Piſanis ſe diſtringunt, &
„ defendunt, & nomine Venetorum
„ & Piſanorum cenſentur. Nos Jo-
„ hannes Ferro, & Petrus Barroc-
„ cius Nuntii, Ambaxiatores, Syn-
„ dici, & Procur. excellentis viri
„ Domini Raineri Zeni, Dei gratià
„ Ducis Venetiarum, & Communis
„ Venetiarum, conſtituti ab eo con-
„ ſenſu & voluntate & verbo Con-
„ ſilii Minoris & Majoris Venetia-
„ rum ad infraſcripta omnia facien-
„ da, ſicut de ſindicatu & procura-
„ tione apparet per publicum Inſtru-
„ mentum factum manu Vagiameni
„ Notarii, & Ducalis Aulae Vene-
„ tiarum Cancellarii, ſub Annis
„ Domini ab Incarnatione MCC-
„ LVII. Indictione XV. die IV.
„ exeunte menſe Junii, ſecundùm
„ curſum Venetorum, vice & nomi-
„ ne ipſius Domini Ducis, Conſilii
„ & Comunis Venetiarum, ſindica-
„ torio & procuratorio nomine ex
„ una parte: & nos Gualterottus
„ Zampantis, & Bonannus de Tem-
„ plo Ambaxiatores Sindici Procu-
„ ratores, & certi Nuntii Domini
„ Ricciardi de Villa, Piſanorum Dei
„ gratia Poteſtatis & Comunis Pi-
„ ſarum ordinati ab eis conſilio &
„ conſenſu Antianorum Piſani Popu-
„ li & Senatorum & Conſiliariorum
„ Piſanae Civitatis, & ipſius Comu-
„ nis & Civitatis Piſarum, ad in-
„ fraſcripta omnia facienda, ſicut de
„ ſindicatu & procuratione apparet
„ per publicum Inſtrumentum roga-
„ tum & firmatum per Leonardum
„ Notarium Imperialis Aulae quon-
„ dam Albertini Cancellarii Comu-
„ nis Piſarum Scribam publicum,
„ ſub Annis Domini ab Incarnatio-
„ ne MCCLVIII. Indictione XV.
„ Quarto Idus Julii, ſecundùm cur-
„ ſum Piſanorum, ſindicatorio &
„ procuratorio nomine pro ipſa Po-
„ teſtate & Comuni Piſarum ex alia
„ parte, facimus & firmamus ad
„ invicem pro ſupradictis Comuni-
„ bus & omnibus hominibus dicto-
„ rum Comunium, & qui pro dictis
„ Comunibus & unoquoque eorum
„ ſe defendunt, ſicut dictum eſt,
„ ſocietatem & compagniam contra
„ Januenſes, & qui pro Januenſibus
„ ſe tenent & defendunt, duraturam
„ hinc ad decem annos proxime ven-
„ turos, & tantum plus, quantum
„ utrique Comuni placuerit ſuper in-
„ fraſcriptis omnibus videlicet, quod
„ de cetero per totum ſupradictum
„ terminum, ſicut dictum eſt, Ve-
„ neti & Piſani, & omnes homines,
„ qui pro Venetis & Piſanis ſe di-
„ ſtringunt & defendunt in quibusli-
„ bet partibus & locis marinis tam
„ in terra, quàm in mari, in qui-
„ bus ſe invenerint, teneantur, &
„ de-

„ debeant ſeſe ad invicem facere, „ manutenere, & adjuvare contra „ Januenſes prediĉtos, & qui pro „ Januenſibus ſe defendunt, quotiens „ expedierit, ſive Januenſes offenderent Venetos vel Piſanos, ſive Veneti vel Piſani offenderent Januenſes, & ſive Januenſes inciperent, „ ſive inciperent Veneti vel Piſani, „ ſive ad requiſitionem alterutrius „ partis, videlicet ipſorum Venetorum & Piſanorum, eſſe unum „ ubicumque fuerint, & ſe invenerint tam in terra, quàm in mari „ in prediĉtis partibus marinis contra diĉtos Januenſes, & non eſſe „ in conſilio vel faĉto aut aſſenſu, „ quod jura & honores ipſorum Comunium, vel alicujus eorum, quae „ nunc habent, & in antea in quibuſcumque partibus habuerint, minuantur vel laedantur in aliquo, „ & eſſe in conſilio & aſſenſu quod „ amplientur & ſerventur & defendantur.

„ Et quod unumquodque Comune „ recipiat alterum Comune & homines ſuos in terris & fortiis ad „ guerram faciendam Januenſibus & „ eos ſalvos faciat in perſonis & rebus. Et quod ipſi Veneti non dabunt, nec dare permittent per ſuos „ favorem, nec auxilium ipſis Januenſibus modo aliquo vel ingenio „ contra homines Piſarum, & qui „ pro Piſanis ſe defendunt; & e „ converſo Piſani non dabunt, nec „ dari permittent per ſuos favorem, „ nec auxilium ipſis Januenſibus modo aliquo vel ingenio contra homines Venetiarum, & qui pro Venetis ſe defendunt. Et quod per „ Reĉtores Comunis Piſarum, quotiens mutabuntur, infra praediĉtum „ terminum debeant praediĉti & infraſcripta ſacramenta firmari. Et „ Reĉtores hominum Venetorum in „ Accon & alibi conſtituti, excepto „ in Conſtantinopoli, in principio „ eorum regiminum hec jurare debeant attendere & obſervare; & „ Burgenſes omnes utriuſque Comunis, qui ſe defendunt & diſtringunt per utrumque Comune, hec „ ſacramenta in capite quorumlibet „ duorum annorum debeant renovare. Item quod Societas, quae faĉta eſt inter Piſanos & Januenſes „ ultra mare penitus deſtruatur. Item „ quod per Dominum Ducem & Comune Venetiarum prediĉta omnia „ ſignificentur & mittantur ſuis Reĉtoribus ubique Terrarum; & e „ converſo per Poteſtatem & Comune Piſarum prediĉta omnia mittantur & ſignificentur ſuis Reĉtoribus ubique Terrarum. Et de „ hoc de miſſione & ſignificatione „ fiat quàm citius fieri poſſit ab „ utraque parte. Item quod Comune & homines Venetiarum, qui „ pro ſe diſtringunt & defendunt „ per diverſas partes Mundi non debeant offenſionem facere modo aliquo Comuni, vel hominibus Piſanorum, nec illis qui pro Piſanis „ ſe defendunt & diſtringunt per diverſas partes Mundi, nec cum aliis „ confederationem, vel ſocietatem aliquam facere modo aliquo contra „ Comune & homines Piſanorum, „ vel ipſos Piſanos. Et quod non „ debeant dare nec dari permittent „ per ſuos modo aliquo favorem vel „ auxilium aliquod contra ipſum Comune, & homines Piſanorum vel „ ipſos Piſanos, & qui pro Piſanis „ ſe defendunt, durante ſocietate „ prediĉta. Et e converſo Comune „ & homines Piſarum, & qui pro „ Piſanis ſe defendunt & diſtringunt „ per diverſas partes Mundi non debeant

A „ beant offenſionem facere modo ali-
„ quo Comuni, nec hominibus Ve-
„ netorum, nec illis qui pro Vene-
„ tis ſe diſtringunt & defendunt per
„ diverſas partes Mundi, nec cum
„ aliis confederationem, vel ſocieta-
„ tem aliquam facere modo aliquo
„ contra Comune & homines Vene-
„ tiarum, vel Venetos ipſos: &
B „ quod non dabunt, nec dari per-
„ mittent per ſuos aliquo modo a-
„ liquem favorem vel auxilium ali-
„ quod contra ipſum Comune & ho-
„ mines Venetiarum vel Venetos
„ ipſos, & qui pro Venetis ſe defen-
„ dunt, durante ſocietate predicta.
„ Item quod Vexilla utriuſque Co-
„ munis quelibet navis, & quodli-
C „ bet lignum hominum, & perſona-
„ rum utriuſque Comunis portet &
„ deferat per mare infra predictum
„ terminum. Et quod Precones ſeu
„ Plazarii, ſive Nuncii Rectorum u-
„ triuſque Comunis per ultra mari-
„ nas partes conſtitutorum, portent
„ & deferant Baculos in manu cum
„ * lignis utriuſque Comunis.
D „ Hec omnia ſicut dicta ſunt, nos
„ prefati Ambaxiatores, Sindici, &
„ Procuratores Domini Ducis & Co-
„ munis Venetorum ſindicario &
„ procuratorio nomine pro ipſo Do-
„ mino Duce & Comuni Venetia-
„ rum, & eorum vice & nomine
„ convenimus & promittimus per ſo-
„ lemnem ſtipulationem vobis prefa-
E „ tis Ambaxiatoribus, Sindicis &
„ Procuratoribus Poteſtatis & Co-
„ munis Piſarum recipientibus ſindi-
„ catorio & procuratorio nomine pro
„ ipſa Poteſtate & Comuni Piſarum,
„ ſic facere & attendere & obſervare
„ per totum ſupraſcriptum tempus,
„ & tantum plus quantum utrique
„ Comuni placuerit, & fieri & at-
„ tendi & obſervari ac compleri fa-
„ cere a Domino Duce & Comuni
„ Venetorum, & ab omnibus Vene-
„ tis, & qui pro Venetis ſe diſtrin-
„ gunt & defendunt in quibuslibet
„ partibus & locis marinis tam in
„ terra, quàm in mari, ſicut dictum
„ eſt. Et inſuper in animas ejuſdem
„ Domini Ducis & illorum de Con-
„ ſilio, & totius Comunis Venetia-
„ rum, habentes generale mandatum,
„ ut in Inſtrumento Sindicatus &
„ procurationis noſtrae continetur,
„ ad ſancta Dei Evangelia juramus,
„ & etiam predicta omnia confirma-
„ ri & ratificari facere Inſtrumento
„ publico interveniente per Domi-
„ num Ducem, & pes illos de Con-
„ ſilio Minori & Majori Venetorum,
„ ad requiſitionem Poteſtatis & Co-
„ munis Piſarum, vel alicujus Sin-
„ dici ſeu Procuratoris ipſius Pote-
„ ſtatis & Comunis Piſarum, obli-
„ gando nos pro Domino Duce &
„ pro Comuni Venetiarum, & ipſum
„ Comune, & bona ipſius Comunis.
„ Et eodem modo per omnia nos
„ prefati Ambaxiatores & Sindici &
„ Procuratores Poteſtatis & Comunis
„ Piſarum ſindicatorio & procurato-
„ rio nomine, pro ipſo Poteſtate &
„ Comuni Piſano, & eorum vice &
„ nomine convenimus & promitti-
„ mus vobis praefatis Ambaxiatori-
„ bus, Sindicis & Procuratoribus
„ Domini Ducis & Comunis Vene-
„ tiarum recipientibus ſindicatorio &
„ procuratorio nomine pro ipſo Do-
„ mino Duce & Comuni Venetia-
„ rum, predicta omnia, ut ſuperius
„ dicta ſunt, ſic facere & attendere
„ & obſervare per totum ſupraſcri-
„ ptum tempus, & tantum plus
„ quantum utrique Comuni placue-
„ rit, & fieri & attendi & obſervari
„ & compleri facere a Poteſtate &
„ Comuni Piſano, & ab omnibus
„ Pi-

A „ Piſanis, & qui pro Piſanis ſe de-
„ fendunt & diſtringunt, & in qui-
„ buslibet partibus & locis marinis
„ tam in terra, quàm in mari, ſi-
„ cut dictum eſt. Et inſuper in ani-
„ mas ejuſdem Poteſtatis & predi-
„ ctorum Antianorum Piſani Populi,
„ & illorum de Conſilio, & totius
„ Comunis Piſarum, habentes gene-
B „ rale mandatum, ut in Inſtrumento
„ Sindicatus & procurationis noſtre
„ continetur, ad ſancta Dei Evange-
„ lia juramus, & etiam predicta
„ omnia confirmari & ratificari fa-
„ cere, Inſtrumento publico interve-
„ niente, per Poteſtatem & Antia-
„ nos, & illos de Conſilio Minori
„ & Majori Civitatis Piſanae, vice
C „ & nomine totius Comunis Piſani
„ & omnium Piſanorum ad requiſi-
„ tionem Domini Ducis, & Comu-
„ nis Venetiarum, vel alicujus Sin-
„ dici ſeu Procuratoris ipſius Domi-
„ ni Ducis, & Comunis Venetorum,
„ obligando nos pro predicto Pote-
„ ſtate & pro Comuni Piſarum, &
„ ipſum Comune & bona ipſius Co-
D „ munis. Renuntiante utraque parte
„ omni juri & actioni, quibus poſ-
„ ſint ſe tueri a predictis, vel ali-
„ quibus predictorum.
„ Actum eſt in hoc Burgo Porte
„ Saliſeti de Mutina, in domo Ab-
„ demondi Albergatoris, prope Ec-
„ cleſiam Sancte Crucis, ſecundùm
„ curſum Piſanorum currente Mille-
E „ ſimo Ducenteſimo Quinquageſimo
„ Octavo, Indictione XV. ab Incar-
„ natione Domini noſtri Jeſu Chriſti,
„ die Mercurii, XV. Kalendas Au-
„ guſti. Et de hoc, voluntate par-
„ tium, poſſint plura inſtrumenta
„ fieri ejuſdem tenoris, per me Mat-
„ teum Salvii Notarium de Piſa, &
„ per Melliorinum Notarium de
„ Arpo, & dari cuique parti ad vo-
„ luntatem partium.
„ Et inſuper praefatus Dominus
„ Dux praeſentia, conſilio, & con-
„ ſenſu, & auctoritate ſupraſcripti
„ Conſilii Minoris & Majoris Vene-
„ tiarum, & ipſum idem Conſilium
„ ſuo nomine, & nomine & vice
„ Comunis Venetiarum, & omnium
„ illorum, qui ſe pro Venetis &
„ nomine Venetorum diſtringunt &
„ defendunt per diverſas Mundi par-
„ tes, prefatis Rainerio, Johanni,
„ & Guidoni Ambaxiatoribus &
„ Procuratoribus Comunis Piſarum,
„ & omnium illorum, qui ſe pro
„ Piſanis & nomine Piſanorum di-
„ ſtringunt & defendunt per diverſas
„ Mundi partes, per ſtipulationem
„ convenerunt, & promiſerunt; &
„ Nicolaus Notarius Ducatus Vene-
„ tiarum in animas praefati Domini
„ Ducis & Conſilii Minoris & Ma-
„ joris, & totius Comunis Venetia-
„ rum, datâ ſibi parabolâ & licen-
„ tiâ ab ipſo Domino Duce & Con-
„ ſilio coram nobis Vaglamento No-
„ tario Cancellario Ducalis Aulae
„ Venetiarum, & Bonaccurſo de
„ Bunto Notario, & teſtibus infra-
„ ſcriptis, ad ſancta Dei Evangelia ju-
„ ravit, predictam Societatem, Com-
„ pagniam, & Amicitiam, & omnia
„ & ſingula comprehenſa in ea, ut
„ ſuperius denotatur, facere, atten-
„ dere & obſervare, & attendi &
„ obſervari facere ab omnibus Vene-
„ tis, & qui pro Venetis & nomi-
„ ne Venetorum ſe defendunt & di-
„ ſtringunt per diverſas Mundi par-
„ tes, obligando ſe pro Comuni Ve-
„ netiarũm, & ipſum Comune &
„ bona ipſius Comunis eiſdem Am-
„ baxiatoribus, & Sindicis Comunis
„ Piſarum recipientibus, ut dictum
„ eſt. Ad cujus rei robur, memo-

„ riam, & majorem firmitatem, praefatus, Dominus, & praefatum Conſilium fecerunt, Sigillum Comunis Venetiarum praeſenti Inſtrumunto apponi.

„ Acta ſunt haec Venetiis in Palatio Ducatus, in praeſentia Nobilium Virorum Petri Gradonici, Johannis Quirini, Johannis de Canali, Marci Cornarii, & Conradi, & Johannis de Varago Notariorum ejuſdem Ducatus, teſtium rogatorum, Anno ab Incarnatione Domini Milleſimo Ducenteſimo Quinquageſimo Septimo, Indictione XV. tertio decimo exeunte Auguſto, ſecundùm curſum Venetorum, & ſecundùm curſum Piſanorum, Anno ab Incarnatione Domini MCCLVIII. Indictione XV. Quarto decimo Kalendas Septembris.

„ Ego Bonaccurſus de Bunti, Domini Friderici, Dei gratia excellentiſſimi Romanorum Imperatoris, Hieruſalem & Siciliae Regis Notarius atque Judex ordinarius praefatis interfui, & rogatus hanc Cartam ad veritatis evidentiam ſcripſi atque firmavi.

Nos quidem, neque immerito, delectant ac erudiunt in politicis negotiis Paces & Foedera poſtremis hiſce temporibus confecta, e quibus integros Tomos jam videmus conflatos. Quae verò olim peracta fuere, rara ſunt, quamquam & ipſa ad eruditionem ac Hiſtoriam plurimùm ſpectent, & mores veterum nobis depingant. Propterea nemo neget, quin plurimi ipſa etiam antiqua documenta facienda ſint; mihique non veniam duntaxat, ſed & gratiam Lectorum polliceor, ſi alia id genus monumenta in hunc locum congeram, quae ad Hiſtoriam ſingularium Civitatum utilia aliquando erunt; ſunt enim quibus edacitas temporum omnem jandiu ſuorum monumentorum ſupellectilem eripuit. Et primo emergat Foedus percuſſum Anno MCCLXXVIII. *in caſtris circa Colloniam in domo, in qua morabatur Dominus Martinus Vallarexius Poteſtas Paduae, praeſentibus Nobili Viro Domino Obizone Marchione Eſtenſi, Dominis Cleregatio de Monteſilice &c.* Ibi Civitates *Patavii*, *Cremonae*, *Brixiae*, *Parmae*, *Mutinae*, & *Ferrariae*, & Nobilis vir *Gerardus de Camino*, ſocietatem contraxere *ad dampnum, deſtructionem, & mortem perpetuam & finalem Veronenſium intrinſecorum, & ſuorum amicorum, ſalvis pactis factis & initis inter Dominum Ducem, & Commune Venetiarum* ex una parte, & *Dominum Marchionem Eſtenſem, & Commune Ferrariae* ex altera. Hujuſce Foederis documentum ex MSto Regeſto Reipublicae Mutinenſis deſcriptum accipe.

Inſtrumentum Societatis & Ligae factae inter Civitates Patavii, Mutinae, Cremonae, Brixiae &c. contra Veronenſes, Anno 1278.

IN nomine Domini Dei eterni. Anno ejuſdem Milleſimo Ducenteſimo Septuageſimo Octavo, Indictione VI. die Lune III. exeunte Novembri, in Caſtris circa Colloniam, in domo, in qua morabatur Dominus Martinus Vallarexius Poteſtas Padue, *preſenti* Nobili Viro Domino Obizone Marchione Eſtenſi, *Dominis Cleregatio de Monteſilice, Johannes de Peſcarellis, Rafael-*

le

le Judex de Roncho de Civitate Cremonae, Fulchone Judice Doctore Legum, Gerardo Judice de Vitaliano Doctore Legum, Bonzanello de Vicentia, & Honore de Vigoargeris, & aliis teſtibus rogatis & ſpecialiter convocatis. In nomine Domini. Amen. Ad honorem Dei omnipotentis, & beate Virginis Marie, & Sanctorum Profdocimi & Anthonii & beate Juſtine Virginis, & omnium aliorum Sanctorum & Sanctarum Dei: & ad reverentiam & exaltacionem ſacroſancte Romane Eccleſie, & bonum ſtatum Civitatum Padue, Cremone, Brixie, Parme, Mutine, Ferrarie, & omnium amicorum ſuorum. Et ad dampnum, deſtructionem, & mortem perpetuam & finalem Veronenſium intrinſicorum & ſuorum amicorum. Domini Petrus Confallonerius, & Gaitaninus de Gaitanis de Brixia, Ambaxatores & Sindici Communis & hominum Brixiae, ut continetur in Inſtrumento facto per Bertellum Gardinalem Notarium de Brixia: Dominus Chabrinus de Quaquis de Cremona, Sindicus & Ambaxator Communis & hominum Cremone, ut continetur in Inſtrumento facto per Franciſcum de Bracis Notarium de Cremona: Domini Bonacurſius de Monticulo, & Guillielmus de Servideis de Parma, Ambaxatores & Sindici Communis & hominum Parme, ut continetur in Inſtrumento facto per Marcum Cantellum de Parma: & Domini Guillielmus de Guierb...... & Franciſcus de Balugola de Mutina, Ambaxatores & Sindici Communis & hominum Mutine, ut continetur in Inſtrumento facto per Simonem de Teſtacalvaria Notarium de Mutina: & Dominus Beldemandus Notarius Henrigeti de Padua Sindicus Communis & hominum Padue, ut continetur in Inſtrumento facto per Jacobum Notarium Magiſtri Thomaxii: & Domini Maynardus de Maynardis, & Jacobus de Conſtabilis de Ferraria, Syndici Communis & hominum Ferrarie, ut continetur in Inſtrumento facto per Octobonum Notarium de Cazis, a me Notario viſis & lectis. Omnes predicti Sindici ſindicario nomine pro ſuis Communibus & Univerſitatibus; & vir nobilis Dominus Gerardus de Camino pro ſe & nomine ſuo, inter ſe & ad invicem fecerunt & contraxerunt ſocietatem, unionem, Ligam, & fraternitatem perpetuam, & perpetuo duraturam inter predicta Communia & Univerſitates & ſupraſcriptum Dominum Gerardum de Camino, ad exaltacionem & bonum ſtatum omnium predictorum Communium & Civitatum, & predicti Domini Girardi, & omnium ſuorum amicorum, & ad dampnum, deſtructionem, & mortem perpetuam & finalem Veronenſium intrinſecorum. Salvis pactis factis & initis inter Dominum Ducem & Commune Venetiarum ex una parte, & Dominum Marchionem Eſtenſem & Commune Ferrarie ex altera: ita quod aliquod predictorum Communium & Univerſitatum, vel ipſe Dominus Gerardus non poſſit nec debeat facere pacem vel treguam cum predictis Veronenſibus intrinſecis ſine voluntate & requiſitione & conſenſu omnium aliorum Communium & predicti Domini Girardi. Hoc ſalvo, quod Commune & Homines Padue facere poſſint pacem & concordiam cum predictis Veronenſibus intrinſecis, dum tamen predicti Veronenſes per illam pacem & concordiam remaneant amici hominum & Communium Civitatum Cremone, Brixie, Parme, Mutine, Ferrarie, & predicti Domini Gerardi. Item quod quandocumque dicti Veronenſes intrinſeci equitarent & irent cum exercitu vel cavalcata, cauſâ faciendi moram contra Brixienſes, vel contra aliquam predictarum aliarum Civi-

Civitatum, Commune & homines Padue, & ipſe Dominus Gerardus teneantur & debeant equitare & exercitum facere contra ipſos Veronenſes, ſi ipſi Veronenſes equitarent cum exercitu contra predictos Brixienſes, vel contra aliquam aliarum Civitatum predictarum. Et e converſo ſi predicti Veronenſes equitarent cum exercitu vel cavalcata, cauſa faciendi moram contra Paduanos, Vicentinos, Tridentinos, vel contra ipſum Dominum Gerardum, predicta Communia & Univerſitates teneantur & debeant equitare cum exercitu contra ipſos Veronenſes intrinſecos hoc modo, quod Commune & homines Padue & ipſe Dominus Gerardus non teneatur equitare nec ire in exercitu contra dictos Veronenſes, niſi ex partibus Civitatum Padue, Vicentie, & Tridenti, & a Civitate Tridenti citra uſque Aticem, & non ultra Aticem, niſi placuerit Communi Padue. Et e converſo predicte Civitates Lombardie non teneantur equitare nec ire in exercitum contra dictos Veronenſes, niſi ex partibus Brixie versùs Veronam & ejus diſtrictum, niſi eis placuerit. Item quod ſingulis annis fiat colloquium de menſe Marzii per predictas Civitates & ipſum Dominum Gerardum, ibi, ubi melius fieri poterit ad dampnum & detrimentum predictorum Veronenſium intrinſecorum, & Civitatis Veronae. Que omnia & ſingula ſupradicta dicti Sindici ſindicario nomine pro ſuis Civitatibus & Communibus, & ipſe Dominus Gerardus inter ſe ad invicem, & unus alii, & omnes & ſinguli ad invicem ſolempni ſtipulatione promiſit. & promiſerunt, ac etiam corporaliter juraverunt attendere & inviolabiliter obſervare ſub pena & in pena mille Marcharum argenti, & ſub obligatione bonorum dictorum Communium pro ſingulis ſupradictis Communibus & Univerſitatibus, & pro ipſo Domino Girardo. Que tociens committatur & exigatur & peti & exigi poſſit, quotiens in aliquo ſupraſcripto Capitulo fuerit contrafactum ſeu ventum per aliquod dictorum Communium. Qua ſoluta vel non ſoluta, commiſſa vel non commiſſa, omnia & ſingula ſupradicta cum obligatione dicte pene & bonorum in ſua permaneant firmitate.

Ego Bonifacinus Notarius filius Pericii, qui fuit de Curtarodulo, exiſtens in Officio Sigilli pro Communi Padue in ſecundis quatuor menſibus Poteſtatis Domini Marini Valarexii Padue Poteſtatis, interſui, & rogatus hoc ſcripſi.

Gemina alia publicorum ejuſmodi Actuum exempla hiſce adtexere juvat, unum nempe Concordiae, quam Anno MCCXVIII. Mutinenſes cum Mantuanis renovarunt, alterum verò Foederis, quod Anno MCCXXV. iidem Mutinenſes cum Piſtorienſibus inierunt, ex ſaepe laudato Regeſto Mutinenſis Communis excerpta.

Concordia inter Mutinenſes, & Mantuanos, Anno 1218.

IN Chriſti nomine. A Nativitate ejuſdem MCCXVIII. in Civitate Mantue, ſuper quodam Palatio poſito prope Plateam Sancti Andree, in pleno Conſilio, ad ſonum campane, univerſum, Conſilium Mantue Civitatis, in quo Palatio fiebant Conſilia tempore Domini Bonifacii Mantue Poteſtatis, a poſtulatione Domini Alberti de Panzano, Domini Bernardini de Pio, Domini Conradi de Munario, & Domini Leonardi de Bochabadata, Mutine Ambaxiato-

xiatorum, fecit in breve ſequimenti Mantue Civitatis, priuſquam faceret ſequimentum, ſcribi & legi in eodem Conſilio quoddam Capitulum renovandi ſacramenta Societatis facte inter Mutinenſes & Mantuanos, cujus tenor talis eſt. Et Societatem & Compagniam factam inter Univerſitatem Mutinenſis Civitatis, & ſui Epiſcopatus, & ejus diſtrictus, & Univerſitatem Mantuanae Civitatis, ſuique tocius diſtrictus, ut apparet in Inſtrumentum per manum Arardi Notarii, renovato ſacramento Societatis predicte, uſque ad terminos predictos, attendam bona fide ſine fraude per omnia, & in omnibus obſervabo. *Super quo breve juraverunt attendere & obſervare predictam Compagniam omnes, qui erant in Conſilio ſupradicto, ut legitur, & apparet in eodem preſcripto Capitulo: videlicet Dominus Boniſacius de Sancto Martino, Ugo Domini Guizardi, Jacobus de Robabella, Octobonus de Stancialibus, Arlandinus de Azolino, Amadeus de Azeſio, Dominus Ugo de Buza, Gabriel Advocatus, Petrus Stancavinus, Guelſus de Picza, Dondedeus Cremenſis, Guido de Ripa, Rodulſus Domini Alberti Infantis, Baldeſar de Robato Caput Paraticorum, Conradus de Capono, Pratezanus Guardilinus, Lanfrancus Cremenſis, Nicolaus de Azeſio, Gilius de Bavaboſus, de Pultronis, Bonaconſa de Ripa, Lombardinus de Garxendonio. Janellus Bonipax, Tribolus, Jambonus de Gaimaris, Anſelexius, Dominus Jacobus Domini Presbiteri, Jacobus Domini Bocamajoris, Dominus Thomaſius Zaſardus, Fetinus de Monte, Bordulinus de Fulbenario, Nigrobonus de Antelmis, Dondeus Notarius, Bonenſegna Notarius, Gabriel Tribolus, Janibonus Naxinguerra, Manfredus de Oculo, Ugitionus Agnetis, Oculinus Nivolane, Adelardus, Dominus Janebonus*

A *de Gambalicis, Dominus Bondinarius, Johannes de Arnoldis, Dominus Panga, Petrus de Gorgonzolo, Mantuanus de Boſo, Dominus Biulcinus, Odolinus de Bonafante, Dominus Mantuanus de Braida, Dominus Egidius de Flandino, Albertus de Petrozano, Dondeus de Paſtorolo, Ugicio de Magarano, Raimondus de Folengis, Tedirixius, Gandulfus de Milono Orlandi,* B *Albertinus de Torculinis, Albertus Notarius, Ravignanus, Bonaventura de Ravaxio, Benvegnutus Judex de Bucadicane, Lombardinus Notarius, Jordaninus Notarius, Guoldinus Domini Avecini, Ugo Amici, Gandulfinus de Tribolis, Bremus Albertus Salote, Acontius Boſonis, Arnoldinus de Flaningis, Onebonus de* C *Ripa, Ugo de Iſatato, Jacobus de Preſis, Caſtelanus, Bonaventura, Paſſavancius Judex, Rodulfus de Boſis, Giliolus Paſſaguadi, Bonaventura de Rainerio, Mantuanus Baldigazius, Sigifredus, Jacopinus, Paticinus, Albertinus de Ruſtico, Prendiparte de Oldeprando, Cicogninus, Albertinus de Brixia, Albertinus de Tuſcolis Notarius, Aymiricus* D *Notarius, Zonta Conſul Burgiforti, Teotonicus Judex, Petrozolus Judex, Guaſcus de Caprianis, Chabriel de Campitello, Dominus Bartholameus, Johannes Cremenſis, Janibonus de Stacavinis, Boſus Judex, Jacobus de Buzeto, Nicolaus de Oculo, Vilanus de Mucconis, Cleribaldus Notarius, Albertus Occonus de Ubaldino, Manzolus de Rivarolo,* E *Balduinus Occonis de Balduinis, Manzolus Tajolus, Bonvixinus de Manzone, Miratellus de Micaro, Jacobus de Benefacta, Nicolaus Confector, Rambertus Vicecomes, Occunellus de Caprianis, Bonapars Domini Arduini, Jannirolus Ugonis de Baldono, Petrus Dalinquatrus, Zunta Zanoni, Albertinus de Richa, Conradus de Vilano, Albertonus Niardi, Anzilerius Felonie, Bonaccur-*

naccurſus de Tuſca, Ugo Azolini, Albertus de Blanco, Ugo Mantuani, Occulinus Domini Alberti Advocati, Diolosſalve, Pax Advocatus, Henricus de Stancialibus, Jannellus Piſcatoris, Oſtolinus de Monciis, Adelardus, Petrozonus de Johanne Raynerii, Albertus Scarpellus, Ricus Advocatus, Guido de Arnoldo, Petrus de Axandris, Rolandus de Benbono, Bonaventura de Scanabeco, Gilius Petrinus, Salatinus de Caſſaris, Graxindinus de Beloto, Mantuanus Malvicii, Rolandinus Gnocus, Lanfrancus de Geze, Raimondus de Facazogo, Brexanus de Cerixolis, Graſulanus de Zantono, Mantuanus de Arditione, Ugo de Pinzone, Raimundus Judex de Monticlaro, Jambonus, Ugolinus de Buſulino, Bonaventura Venture Judicis, Bonifacius Notarius, Dondedeus de Preſtinaria, Ancelinus de Lazeſio, Conradus de Stortis, Albertus Advocatus, Martinus de Capillaria, Petrus de Caſtroguaterio, Bonaventura de Paxaris, Je-

A nibonus Judex, Johannes Romei, Johannes Spadarius, Bonaccurſus Gregorii, Aimiricus de Campanis, Albertus Notarius de Brixia, Albertus Cilis, Benvenutus Judex de Boccadicane, Bonaventura de Ravaxio, Ravagnanus Domini Ugonis, Bernardinus Ravaxius, Paſſata Domini Zantoni, Albertus Burſarius, Oſtus Scarcoſus, Orlandinus U-

B golini de Azolino, Bernardinus Mileſi, Nicolaus Domini Rodulfi, Bonaccurſus de Rivarolis, Gerardus Domini Aveni, Zonta Notarius de Majavacis. Preſente Domino Hengeramo Mantue Poteſtate, Domino Arduino de Marano, Domino Giliolo de Romano ſuo Judice, Gerardo de Saxolo, Bonaventura Notario, Domino Sigicello de Bononia, &

C aliis pluribus ad hoc teſtibus vocatis.

Ego Ugolinus Notarius Domini Henrici Imperatoris interfui, & mandato univerſi Conſilii Mantuanae Civitatis ad ſonum campane coadunati in Palatio ſupraſcripto, ut apparet ſuperius, ſcripſi.

Concordia inter Mutinenſes & Piſtorienſes, Anno 1225.

IN Chriſti nomine; Anno a Nativitate Domini MCCXXV. Indictione XIII. die Lunae VII. exeunte Novembri. Haec eſt concordia facta inter Dominum Azonem de Fregnano & Dominum Bonaccurſum de Corado, Ambaxatores Communis Mutinae & pro Communi Mutinae, & pro Mercatoribus & omnibus aliis perſonis ipſius Civitatis & diſtrictus ex una parte, & Dominum Bartholominum quondam Galgani Conſulem mercadanciae Piſtoriae & Dominum Nicolaum Judicem quondam Girardi pro Communi Piſtoriae, & pro omnibus aliis perſonis de Epiſcopatu Piſtoriae & ejus diſtrictu ex alia: videlicet, quod omnes homines & perſonae de Civitate, Epiſcopatu & diſtrictu

D Mutinae ſint ſanae & ſecurae in perſonis & rebus & havere in Civitate Piſtoriae & diſtrictu, in eundo, ſtando & redeundo, & ibidem manendo, exceptis latronibus, furibus, & falſariis. Item quod omnes homines & perſonae de Civitate Piſtoriae & ejus diſtrictu ſint ſalvae & ſecurae in perſonis & rebus & havere in Civitate Mutinae &

E ejus diſtrictu in eundo, redeundo, & ibidem manendo. Item ſtatuerunt, quod Strata fiat & aptetur, & aptata teneatur a Civitate Piſtoriae uſque Mutinam per Lizanum, Fregnanum, ſcilicet per Vallem de la Mula, Serazonum, Trentinum, Rochetam, Valdeſaſum, & per Paulem uſque ad Balugolam, & uſque Mutinam, vel per alium

locum

locum vel loca, quae vel qui utrique parti placerent, ſi per alia loca irent vel invenirentur, ſint ſalvae & ſecurae, ut dictum eſt ſupra, dictae perſonae cum havere & rebus. Et Civitas Mutinae faciat dictam Stratam aptatam & ſecuram ſtare per totum ſuum diſtrictum. Et Civitas Piſtoriae faciat illud idem per ſuum diſtrictum, ſilvis antiquis conſuetis & drictis paſſaziis in utraque Civitate & diſtrictu. Et de novo nullum paſſazium exigatur vel imponatur. Hoc ſalvo ſuper paſſaziis, quod ſi aliqua inſtrumenta invenirentur vel inſtrumentum de ipſis paſſaziis ſpecificatis, quae inſtrumenta eſſent facta in concordia utriuſque Civitatis, vel eorum Ambaxatorum, quod ipſa inſtrumenta ſerventur & ſint firma. Item fuerunt in concordia, quod una tantùm perſona per loca conſtituta ſuper paſſaziis exigendis exigat & tollat paſſazium, & non plures: ita quod per Gualandellos tollatur apud Sarazonum & per Fregnanenſes apud Rochetam de Scopiano. Item fuerunt in concordia, quod ſi aliqua perſona de Civitate Piſtoriae vel ejus diſtrictu, contraxerit de cetero cum aliqua perſona Civitatis Mutinae vel ejus diſtrictus, vel aliqua perſona Civitatis Mutinae vel ejus diſtrictus contraxerit de cetero cum aliqua perſona Civitatis Piſtoriae, illa tantum perſona exigatur, vel heres ejus aut fidejuſſor, vel qui pro illa perſona obligata inveniretur, & nulla alia perſona in havere vel rebus vel perſona pignoretur vel impediatur vel exigatur. Item ſtatuerunt, quod ſi aliqua perſona de Civitate Mutinae habet vel habuerit aliquid petere vel requirere adversùs aliquam perſonam de Civitate Piſtoriae, illa perſona eat Piſtoriam, & ipſam conveniat coram Poteſtate vel ejus Judicibus, & Poteſtas vel Judex Piſtoriae teneatur conquerenti facere rationem inde ſecundùm jura & Statutum Civitatis Piſtoriae; & e converſo illud idem obſervetur in hominibus Civitatis Piſtoriae & diſtrictus in Civitate Mutinae per illos de Civitate Mutinae & ejus diſtrictu. Inſuper concordaverunt, quod omnes ſecuritates fidantiae, quae inter ipſas Civitates hinc retro factae ſunt, vel quae factae fuerint per earum Ambaxatores in concordia, ſint ſtabiles & firmae. Et haec omnia ſupra ſcripta praedicti Ambaxatores pro praedictis Communibus & perſonis utriuſque Civitatis & diſtrictus concordaverunt, approbaverunt & firmaverunt.

Acta ſunt omnia ſupraſcripta apud Hoſpitale de Valdelamula, praeſentibus Presbytero Petro de Multelilzo, Domino Guidoto de Serazono, quondam Ubaldi Gualandelli, Domino Jacobo quondam Pariſii, Presbitero Guidone de Valdelamula, Vezoſo quondam Provincialis, & Gunterio quondam Boſii de Piſtoria, & Bartholomaeo quondam Signorantis de Piſtoria, & Morino quondam Petrizoli de Pigneto, rogatis teſtibus.

Ego Gandulfus de Macreto, ſacri Palatii Notarius interfui & ſcripſi.

Diſcordia erat inter Mutinenſes & Ferrarienſes, neque ineundae pacis ratio ſuppetebat. Quare Mutinenſis Populus ad Fridericum II. tunc Romanorum Regem, poſtea Imperatorem, querelas ſuas detulere. Interceſſit ille. Tabulas tunc ab eo ſcriptas exhibeo.

Dele-

Delegati a Friderico II. Romanorum Rege Ferrarienſibus praecipiunt, ne Mutinenſibus vias ac tranſitum intercludant, Anno 1219.

IN nomine Domini. Milleſimo Ducenteſimo Decimo Nono, Indictione VII. die Lune primo intrante Aprile. In preſentia inſraſcriptorum teſtium in pleno Conſilio generali facto & congregato ad pulſum campane in Palatio Communis Ferrarie, ubi ſiunt Conſcilia, Dominus Bernardus Rolandi Rubei de Parma, & Dominus Anzellus Judex de Parma, exſequentes & obedientes preceptum Domini Frederici Romanorum Regis & ſemper Auguſti, atque Regis Sicilie, fecerunt legi Litteras Domini Regis bullatas cum ſigillo ejuſdem, videlicet per Francolinum Notarium Poteſtatis & Communis Ferrarie, quarum tenor talis eſt.

Fridericus Dei gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus, & Rex Sicilie, fidelibus ſuis Bernardo filio Rolandi Rubei, & Anzello Judici Parmenſi, gratiam ſuam, & bonam voluntatem. Ad noſtram audientiam noveritis perveniſſe, quod homines, ſive Commune Ferrarie non permittunt Mutinenſes ire vel redire per eorum poderium vel diſtrictum. Unde cum Majeſtatem Regalem deceat, Stratas apertas & ſecuras tenere, tenore preſentium vobis mandamus, auctoritate Regia firmiter injungentes, quatenus ipſos Ferrarienſes, & Sallinguerram, & Nepotem ex parte noſtra monere debeatis ſub pena banni duarum millium Marcharum argenti eis precipientes, ne ipſis Mutinenſibus in aliquo Stratam impediant, ſed eos per totum eorum poderium tam per terram, quàm per aquam, in rebus & perſonis eundo & redeundo, ſecure ire permittant.

Datum apud Spiram VII. Kalendas Martias, Indictione VII.

Quibus lectis monuerunt ex parte Domni Regis Albertum Alamum de Florentia Poteſtatem Ferrarie pro Communi Ferrarie & Homines de Conſcilio, *qui ibi aderant, & Salinguerram & Nepotem ibi preſentes, ſicut in literis Domini Regis continebatur. Et preceperunt mihi Gilio Malliatico Notario de Parma, ut inde facerem Inſtrumenta plurima in uno tenore. Et preceperunt, quod nullus alius Notarius exinde faciat Inſtrumentum de dicta amonicione & precepto, niſi ego idem Gilius Notarius. Ibi vero interfuerunt Dominus Gibertus quondam Giberti Bernardi de Parma, Bernardus quondam filius Clerici de eodem loco, Rolandinus Domini Scorze de Parma, Petrus Fabri Notarius de Mutina, Mainardus de Mainardis de Ferraria, Marcheſinus & Marchoaldus de Ferraria &c.*

Ego Egidius Notarius, qui Malliaticus dicor, Sacri Palatii, interfui, & hanc Cartam ex precepto & amonitione predictorum Domini Bernardi & Domini Angeli Judicis ſcripſi.

Stabilita denique Concordia fuit inter Mutinenſes & Ferrarienſes. Sed ut huic firmiora fundamenta forent, ejus confirmationem impetrarunt Mutinenſes a Friderico II. Auguſto, cujus tabulas profero, ex MSto Regeſto Communis Mutinae deſcriptas.

Qua-

Qualiter confirmata fuit per Dominum Fredericum Imperatorem concordia facta inter Mutinenſes & Ferrarienſes, Anno 1226.

FRedericus *Dei gratia* Romanorum Imperator ſemper Auguſtus, Hieruſalem, & Siciliae Rex. *Per preſens ſcriptum notum facimus univerſis fidelibus noſtris tam praeſentibus, quàm futuris, quod nos attendentes integritatem fidei & devotionis ſincerae, nec non & accepta ſervitia, quae Mutinenſes Cives fideles noſtri nobis ſemper & Imperio exhibuerunt, & jugiter exhibere non ceſſant, de munificentie noſtre gratia ſpeciali, quam cum eis, tamquam cum benemeritis benigne volumus exercere, confirmamus eis pacem & concordiam, pacta & conventiones factas inter Commune ipſius Civitatis Mutinae & Commune Ferrariae, & cum hominibus earumdem Civitatum univerſaliter & particulariter, ſicut in Inſtrumentis publicis hinc inde confectis apertius noſcitur contineri. Praecipientes ea omnia, ſecundùm quod in predictis Inſtrumentis publicis continetur, inviolabiliter obſervari. Mandantes & preſentis ſcripti auctoritate firmiter injungentes, ut nulla prorſus perſona magna vel parva, Secularis vel Eccleſiaſtica, contra predicta omnia aliquo tempore temerario auſu venire praeſumat. Quod qui praeſumſerit in ſue temeritatis vindictam indignationem noſtram & poenam centum Librarum auri puri ſe noverit incurſurum, quarum medietas Camerae noſtrae, & altera medietas paſſis injuriam perſolvatur. Ad hujus autem confirmationis noſtrae memoriam, & robur perpetuo valiturum,* [A] *praeſens ſcriptum fieri, & ſigillo majeſtatis noſtrae juſſimus communiri. Hujus autem rei teſtes ſunt Albertus Magdeburgenſis Archiepiſcopus, H. Mediolanenſis, & Lando Rheginus Archiepiſcopi, Curienſis, & Abbas Sancti Galli, Cicenſis, Baxilienſis, Warmatienſis, Jacobus Taurinenſis, & Maynardus Imolenſis Epiſcopi, L. Lantgravius Thu-* [B] *ringiae, Dux Saxoniae, Raynaldus Dux Spoleti, Comes Giſredus de Vienna, & alii quamplures.*

Datum apud Burgum Sancti Dommini, Anno Dominicae Incarnationis MCCXXVI. menſe Junii, XIV. Indictione, imperante Domino noſtro Frederico II. Dei gratiâ invictiſſimo Romanorum Imperatore ſemper Auguſto, Hie- [C] *ruſalem & Siciliae Rege, Anno Romani Imperii ejus VI. Regni Hieruſalem I., & Regni Siciliae XXIX. feliciter.*

Ego Albertus de Saſſis Notarius, hoc exemplum ex authentico, ut in eo vidi & legi, in quo ſic continebatur, ut in hoc exemplo legitur, nil addens vel minuens praeter literam per ignorantiam vel ſyllabam, bona fide ex- [D] *traxi & exemplavi, de mandato Domini Petri de Boſtichis Mutine Poteſtatis in MCCXLV. Indictione III. menſe Auguſto, Domino Frederico Dei gratia Romanorum Imperatore regnante.*

Haec monumenta ex pervetuſto Civitatis Mutinenſis MSto Regeſto deſcripſi. Accedant & excerpta ex pergamenſis Archivi Eſtenſis.

Charta concordiae & ſocietatis inter Civitatem Tarviſii & homines Coneclani & Ceneteſes, Anno 1184.

Haec eſt poſta & ſacramentum, quod homines Tarviſii fecerunt hominibus Coneclani & Ceneteſibus. Ego juro, quod bona fide & ſine fraude wardabo & ſalvabo & defendam Caſtrum Coneclani, & homines Coneclani & ejus diſtrictus, & eorum res in omnibus locis, ubicumque poſita, nec aliqua occaſione ipſum deſtruam. Et ſi Commune Tarviſii vel aliquis occaſione Communis Tarviſii jam dictum Caſtrum deſtruerent, infra unum annum de muro & foveis incipiam, & infra quinque annos per aeque bonum reaedificabo, niſi remanſerit verbo Conſilii Coneclanenſium conſortium omnium vel majoris partis bona voluntate. Nec defendam, quin conſortes Coneclani praedictum Caſtrum muniant, ac defendant, & proſpiciant. Et concedo, ut in omni anno poſſit facere ſex mercata juxta Caſtrum Coneclani, ita quod muta ſit in Conſulum Tarviſii, qui erunt in Tarviſio & in Coneclano. Et omni anno tres Conſules de conſortibus Coneclani, cum in Civitate Conſules electi fuerint, faciam. Et permittam Conſules Tarviſii, qui aderunt in Coneclano ad juſtitiam faciendam, uſque ad viginti Libras Venetorum facere in Coneclano, ſi ibi auctoritate querimonia depoſita fuerit. Et ſi actor ad Civitatem Tarviſii pervenerit, & ibi querimoniam depoſuerit, tunc ei ibi rationem faciemus aut faciam. Si autem Poteſtas facta fuerit in Tarviſio, tunc faciam & permittam tribus ex Conſulibus Coneclani facere rationem in Coneclano uſque ad viginti Libras, donec Poteſtaria duraverit, ſalvo hoc quod muta ſit communis, ut dictum eſt ſupra; & tale bannum & A *diſtrictum ſuper placitis & ſententiis in Coneclano datis uſque ad viginti Librarum poenam, quale in Civitate poſitum fuerit, & ſuper ejus diſtrictum. Et ſi ſententia lata fuerit ſuper conſortibus de Coneclano ab Oberto, vel a tempore Oberti de Placentia hucuſque, quae excedat ſummam centum & quinquaginta Librarum, tunc non cogam* B *praedictos conſortes praedictam ſententiam attendere. Et de maleficiis & rebus ablatis inter homines Tarviſii & homines Coneclani & Ceneteſes factis vel illatis a tempore deſtructionis Coneclani uſque adhuc in pace vel in trewa occaſione werre, vel aliqua alia occaſione, ſit pax & finis. Et de poenis & duplis praedictos conſortes* C *Coneclani ſolvendis non cogam, quae poenae ſint commiſſae a tempore deſtructionis Coneclani hucuſque. Et quinque millia Librarum dabo Oderico de Saunigo, & Viviano de Forminica, & Wiberto & Matthaeo de Albero, qui exſtant modo Rectores Coneclani, vel eorum certo nuncio, dehinc ad Natale Domini, niſi verbo illorum omnium, vel majoris* D *partis remanſerint bona voluntate. Item omni anno, qui aderunt Conſules vel Poteſtas, & qui modo ſunt in Tarviſio vel pro tempore erunt, hanc poſtam firmam tenere jurabunt. Centum Milites & ducentos Pedites haec omnia firma tenere jurabunt, ſcilicet quos illi de Coneclano eligere voluerint. Et in omni decimo anno haec ſacramenta reno-* E *vabunt, ſcilicet centum Milites & ducentos Pedites. Et ſimiliter juro, quod bona fide & ſine fraude cum ratione me defendam, quod eos de Coneclano nec amittam, nec fraudem vel dolum*

in

in eis amiſſuris committam. Et ſi Coneclanum pro Communi Tarviſii, vel occaſione Communis Tarviſii deſtrueretur, aut ſi tres Conſules in omni anno de conſortibus Coneclani facti non fuerint, cum in Civitate electi fuerint, tunc volumus & convenimus amittere illos, & quinque millia Librarum......

Item nos praedicti Widones facimus finem & pacem per weſillum, & damus omnem juriſdictionem & poteſtatem per nos & noſtrum Commune, ſicuti continetur in poſta a nobis Communi Tarviſii facta, Walpertino de Anuſio, Bonifacino de Criſpinaga, Gerardino de Caſeto, Conradino, Florio Judicibus, Capiti Lupo, Rondino Tarviſii Conſulibus, de omnibus maleficiis & rebus ablatis inter homines Coneclani & Cenetenſis, & homines Tarviſii factis vel ablatis a tempore deſtructionis Coneclani hucuſque in pace vel in werra, occaſione werrae, vel aliqua alia occaſione, accipientibus pro ſe & Communi Civitatis Tarviſii. E converſo nos jam dicti Conſules ſimiliter facimus finem & pacem per weſillum per nos & noſtrum Commune, ut ſuperius legitur, Odelrico de Saunigo & Wiberto, & Viviano de Furminigo atque Matthaeo de Albero Coneclanenſium Widonibus, & nominatim de poenis & duplis, quae fuerunt commiſſa a tempore deſtructionis Coneclani hucuſque, accipientibus pro ſe & Communi & hominibus Cenetenſis. Et juramus nos Walpertinus, Bonifacinus, Gerardinus, Conradinus, Florius, Capudlupo, Rondinus, Ingilerius, Odolricus de Nordiglo, Clarenbaldus Tarviſii Conſules, omnia praedicta ſemper firma & rata tenere, ut ſuperius legitur. Ad haec juramus nos Rambaldus, Ezelinellus, Gerardinus de Widoto, Johannes Bonapars, & Wido Advocatus, Albertinus, Buzolinus, Wiſemannus de Caſtro Marello, Gatraſius, Bartholomaeus, Wivianus, Tameſarius, Varientus de Curte, Federicus de Porcelo, Campanillus, Sigifredus de Papigo, Johannesbonus, Rovarius, Wivianus de Ard........ Archeto Palagnis, Azelo de Reſo, Bonifacius Vilicus, Triviſius de Pugno, Rolandinus de Malrello, Bonifacius de Sancto Vito, Riprandinus, Girardinus de Mabono, Inrigetus Milemarche, Muſetus, Sclavus de Rivale, Odoricus Mantello, Albertinus Teotonicus, Jacobinus Allade, Gabriel de Tono, Johannes de Ordelaffo, Aulivertus de Archiloto, Oſtacius de Ricardo, Johannes Bonus, Martinus Coneclanus, Inrigetus de Straſo, Wiſcardinus, Inrigetus Stancavaca, Montenarius Judex, Leonardus de Gerardo, Seraphinus Liberius, Wido Judex, Inglerius Major, Pelegrinus Dives, Triviſius de Walperto, Artichus de Ainardo, Conſtantinus, Gombertinus, Oſtacius de Mazelo, Obertus Judex, Leonardus Capitale, Graudinius, Lazarinus de Sizo, Bava de Ripa, Tedeſchinus, Inricus Bucca, Albertinus de Lunardo, Triviſius Madernus, Bertaldinus de Vaſcono, Iſnardinus, Pelegrinus Silius, Nicola Braga de lana, Conradus de Witiclino, Tizonus, Nicolaus de Rivlo, Petrus Salzerius, Salegrinus de Emma, Pelegrinus de Molendino: Omnia praedicta ſemper firma & rata tenere, ut dictum eſt ſuperius. Et juramus nos Marici de Civitate Tarviſii, ſcilicet Roya, Matthaeus de la Fontana, Johannes Boninus, Addelardus, Sigifredus de Ripa, Adellemus, Leva, Eccleſia, Amigetus, Gerardinus de Molino, Beraldus Benincaſius, Leonardus Picaſoba, Cariola, Matthaeus Cocerius, Valdradinus, Vazinus filius Jacobi de Grauſo, ſimiliter omnia praedicta ſemper firma & rata tenere. Quod faciemus bona fide & ſine fraude jurare homines de noſtris Colinellis hoc ſacra-

men-

mentum, quos illi de Conecliano petierint ſine fraude. Praeſentiâ Walpertini de Caſerio, Airiardini de Brayda, Diapoldi Judicis, Wirilii, Bartholomaei de Franco, Sinifortis, Conradini filii Albertini Teothonici, Egidii de Domna Noveda, Flabiani de Burgonovo, Johannis de Robegnano, Witalis Notarii, Johannis Bonis, Witalis Notarii de Sancto Andrea, Rolandini Notarii, Vilani de Turre, Ecelini Graſi de Por- A *ta, Matthaei de Gaudenzo, Marquardi Mazolii, Auſilii de Petro, Ervaſii, Rodulfi de Pezamano, & aliorum, Anno Domini MCLXXXIV. Indictione II. die Martis IV. intrante Aprili.*

Actum Tarviſii in Curia Majori in plena concione.

Ego Manfredinus Federici Imperatoris Notarius rogatus interfui, & ut B *ſuperius legitur ſcripſi atque complevi.*

Concordia Civitatis Brixiae & Ferrariae, Anno 1195.

IN Chriſti nomine. Amen. Anno Dominicae Nativitatis Milleſimo Centeſimo Nonageſimo Quinto, tempore Coeleſtini Papae, & Henrici Imperatoris, die III. introëunte Menſe Julii, Indictione III. ſuper Palatio Communis Ferrariae. Quoniam decet, univerſos Civitatum Rectores dilectiones aliarum Civitatum, cum quibus familiaritatem habent, bene manutenere, & ea, quae ad concordiam & pacem inter eos pertinent, ut juſtitia & ratio inter eos perſeveret, in omnibus facere: ideo ad coërcendas malitias & iniquitates hominum, & ut dilectio & firma amicitia manuteneatur inter Civitatem Brixiae & ejus habitatores & diſtrictus, & Civitatem Ferrariae & ejus habitatores & diſtrictus, Nos Salinguerra Ferrariae Poteſtas, *habito Sapientum Ferrariae conſilio, & eorum voluntate, Conſilio facto per campanam pulſatam, volens, ſi qua perperam ſunt geſta inter Brixienſes & Ferrarienſes ad bonum conducere, cum per Sapientes Ferrariae, ſcilicet per Ottolinum Mainardi & Albertum de Luſia, qui voluntate noſtra & Sapientum Ferrariae iverunt Brixiam, ad ſtatuendum cum Conſulibus Brixiae & Communis & Mercatorum, de diſcordia inter Ferrarienſes & Brixienſes de rationibus Ferrarienſium & Brixienſium, eorum concordiam vidimus in ſcriptis. Quam con-* C *cordiam Sapientibus habere placuit & firmatam, & eam ratam habuimus pro conſilio & eorum voluntate, Sapientes in Conſilio protulerunt. Unde venientes Manuel de Conciſio Conſul Communis Brixienſis, & Albertus Gratacollus Conſul Mercatorum Brixiae, & Inverardus de Guſſiago, & Jacobus de Omis, Nuntii & delegati a Communi Brixiae* D *& a nobis, ea, quae in Chartula continebantur per Ferrarienſes, ſcripta per manum Johannis Notarii Henrici Imperatoris, recipere velle, voluntate & conſilio Sapientum Ferrariae, & voce totius Populi, talem concordiam & convenientiam inter nos & praedictos Nuntios de Brixia fecimus. Qui Albertus de Luſia Miles, & Albertus de Luſia* E *Judex, & Ottolinus Mainardorum, & Zininus fecerunt finem in manibus Manuelis Conſulis Communis Brixiae, & Alberti Gratacolli Conſulis Mercatorum Brixie pro Communi & pro Mercatoribus Brixiae, de omni eo quod poſſent agere vel dicere contra Commune Brixienſe, vel contra Mercatores vel homines Brixienſes, vel ejus diſtrictus, exceptis Dominis de Bugizolis, quod*

non

non debent eos inquietare vel aliquod malum eis facere. Et ita Dominus Salinguerra Ferrariae Poteſtas promiſit pro Communi Ferrariae attendere & obſervare contra Commune Brixie & contra Mercatores, ſicut in Charta pacti & concordiae factae per Ottolinum Mainardi, & Albertum de Luſia continetur. Quae concordia talis fuit. Quod Salinguerra Poteſtas Ferrariae promiſit & convenit pro Communi Ferrariae ſupradictis Nuntiis Brixiae, nomine Communis & Mercatorum Brixiae, quod de cetero non debet inquietare nec violentiam facere contra aliquem hominem de Civitate Brixiae vel ejus diſtrictus pro facto vel debito vel contracto alicui de Civitate Brixie vel diſtrictus, ſed ſolummodo ei, cum quo contraxit, vel cui creditum fecit. Item ſtatuit & convenit cum eis, quod amodo in antea ſi aliquis de Civitate Ferrariae vel diſtrictus contractum vel creditum cum aliquo Brixienſe fecerit, vel cui crediderit, non debet inquietare vel petere contra aliquem de Communi, vel de Mercatoribus, niſi cum quo contraxerit, vel cui crediderit, ſed caute praevideat cum quo contrahat, vel cui credat. Et verſa vice homines Brixiae & ejus diſtrictus contra Ferrarienſes & ejus diſtrictus facere debent, & ita promiſerunt. Et ſi aliquis de Civitate Brixie vel de ejus fortia contraxerit, vel creditum fecerit cum aliquo Ferrarienſe vel aliquibus Civitatis Ferrarie vel diſtrictus non debet inquietare vel petere ſive exigere contra aliquem de Communi vel de Mercatoribus Ferrariae, niſi cum quo contraxerit vel cui crediderit, ſed caute quiſque caveat, cui credat, vel cum quo contrahat. Et ita Salinguerra Ferrariae Poteſtas ſupradicta omnia attendere nomine Communis Ferrariae, & obſervare, & facere attendere & conſervare, Conſules Ferrarie, qui erunt per tempora, parabolà & voluntate Conſiliatorum, qui erant in Conſilio facto, & pulſato ad campanam Conſilii, promiſit. Et Manuel de Conciſio Conſul Brixienſis, & Albertus Gratacollus Conſul Mercatorum Brixiae, & Inverardus de Guſſiago, & Jacobus de Omis Nuntii Communis Brixiae & Mercatorum Brixiae pro Communi & pro Mercatoribus Brixiae promiſerunt idem attendere & conſervare. Et ideo praenominati Conſul Communis Brixiae & Mercatorum dederunt nomine Communis & Mercatorum Brixienſium in manibus Domini Salinguerrae Poteſtatis Ferrariae pro Communi Ferrariae in praedicto Conſilio, quindecim Libras Imperiales pro pacto & concordia ſupradicta interveniente. Quam concordiam & chartam atque pactum factum confirmavit Dominus Salinguerra Ferrariae Poteſtas nomine Communis Ferrariae, voluntate Conſiliatorum, qui inferius ſcripti ſunt, qui hanc Chartulam confirmaverunt, & eis placuit, ideo Jacobus Troctae, Petrus Bonus Procuratores Communis, qui fuerunt teſtes: Pecorarius, Guntardus, Petrus de Remengarda, Pes Suricis, Petrus Vicentiae, Albertus de Beo, Ginibaldus, Raynaldus de Guatarella, Bancius, Travſmundus, Ifnardus de Waragolo, Sucius, Zilius Furni, Petrus de Albaro, Baſilius, Deodatus Judex, Girardus Bemboni, Pellegrinus Notarius, Zuprianus, Daniel, Lenguetta, Jacobinus Jacobi Trottae, Albertus Gorgi, Caput Lupi, Saviolus, Simeon, Marchiſinus Biaquae, Rainerius Zambonus, Bonus Gogettus, Bonus Inſegna, Michilittus, Aldrevandinus, Gibertinus, Artuiccus, Johannes Capallus, Banzolinus, Donuſdeus, Taconus, Ubaldinus de Uguizone, Ricobaldus, Saviolus, Eppus, Manarettus, Clarimbaldus, Girardinus Tantobelle, Albertus Maglavaccae, & plures alii in pleno Conſilio.

Con-

Concordia Bononiae & Ferrariae, Anno 1207.

IN nomine Domini. Talis concordia facta eſt inter Dominum Iſaccum de Duaria Poteſtatem Bononiae, & Dominum Salinguerram Poteſtatem Ferrariae *ſuper queſtione, quae eſt inter Galeranos & Mainardos: ſcilicet quod duo Arbitri debeant eligi de Ferraria & duo de Bononia, qui debeant cognoſcere ſuper omni lite, quae fuit inter Galeranos & Mainardos tam ſuper ſententia lata a Domino Guidone Lambertini, & Domino Buvalello, & Domino Carnelvario, & Domino Gondoaldo, utrum debeat valere vel non in totum vel in parte, & utrum tenuta ſit data ex ſententia, vel non; quàm etiam ſuper omnibus aliis litibus, & etiam de illis, quae continentur in ſententia, ſi contingeret eam ſententiam non valere, neque poſſeſſionem ex ea ſententia dandam eſſe. Et id quod judicaverint diffinitive, vel interloquendo ſuper poſſeſſione danda, ipſi electi firmiter faciant obſervari, ita quod interlocutoria predicta habeat vim diffinitivae & auctoritatem. Et ſi diſcordia inter electos apparuerit, ad Abbatem Columbae & Priorem ejuſdem loci debeant communiter recurrere, conſilio vel ſententiae quorum acquieſcant. Et in eo caſu ſententia ab eis lata firma ſit & rata, ſicuti ab ipſis Arbitris eſſet lata. Et Arbitri utriuſque partis teneantur, eam mandare exſequutioni. Hoc autem agi debet uno termino ad Piulam, & alio ad Bondenum, & ſic de ceteris locis & terminis, vel alibi, ubi in concordia convenerint. Et neutra partium utatur, quae in lite vel erit, vel aliquis alius, niſi illi fuerint ab Arbitris utriuſque partis electi, apud quos arbitros debeat pervenire & per-* A *manere quidquid perceptum erit, donec lis diffinita fuerit, & quidquid perceptum fuerit, detur arbitris utriuſque partis. Arbitri autem ſunt eligendi hoc modo, ſcilicet quod Poteſtas Ferrariae debeat eligere unum hominem, quem putaverit bonum & utilem, qui juret eligere & eligat duos Arbitros de Civitate Ferrariae, quos crediderit eſſe* B *bonos & idoneos ad praedicta cognoſcenda & expedienda, praeſente Nuntio Bononiae in Conſilio Ferrariae. Hoc idem per omnia ſiat a Poteſtate Bononiae in Conſilio Bononiae, praeſente Nuntio Ferrariae, de eligente & eligendis, qui ſint de Bononia. Eorum autem, qui eligere debent arbitros, tale debet eſſe ſacramentum, ſcilicet* C *quod debent jurare, quod praedictam electionem duorum arbitrorum faciant bona fide ſine aliqua fraude, & quos putaverint bonos, idoneos, & legales ad praedicta cognoſcenda & expedienda, remoto odio, amore, pretio, & precibus, ſpeciali lucro, vel damno. Et arbitri electi praedicti poſſint cognoſcere & ſententiare altera parte citata &* D *non veniente. Et Poteſtas Ferrariae teneatur facere venire arbitros Ferrariam, & ſtare ad ea facienda, quae ſunt neceſſaria cauſae adlecta & deſignata ad terminum & terminos, quos ei denuntiaverint Poteſtas & Arbitri Ferrariae Bononienſibus per literas vel per eorum Nuntium. Idem in omnibus obſervetur ex parte Poteſtatis Ferra-* E *riae & arbitrorum Ferrariae in requiſitionibus & omnibus aliis. Et utraque Poteſtas teneatur facere jurare praeconem in concione ſuper anima Populi & ad vocem Populi, quod omnia praedicta & alia, quae continentur in iſta concordia,*

cordia, obſervabunt, & facient obſervari, & quaecumque dicta ſunt & tractata ſuper facto Galeriae & Mainardorum. In facto arbitrorum, ſcilicet in cognitione, obſervatione & pronuntiatione in ſuis locis deſignatis & terminis ita obſervetur in facto Domini Guidonis Lambertini & Zilioli Guizardi & Domini Petri Alberti Aldigerii. Item ſuper lite, quae eſt inter Dominum Guidonem Lambertini, & Ziliolum Guizardi, talis habitus eſt contractus. Quod duo arbitri debeant eligi, unus a Poteſtate Bononiae & alter a Poteſtate Ferrariae, qui debeant cognoſcere de poſſeſſione & dominio vel quaſi; & quidquid judicaverint ſuper unoquoque judicio, ratum habeant & firmiter faciant obſervari. Interim tamen fructus litis debeant pervenire & permanere apud dictos arbitros utriuſque Civitatis, ita quod neutra Poteſtas, vel aliquis alius debeat...... litis, niſi illi, qui erunt ab arbitris utriuſque partis, non derogando juri aliorum, qui non ſunt in lite hac. Et ſi diſcordia apparuerit inter ipſos arbitros, debeant recurrere ad Abbatem Columbae & Priorem ejuſdem loci, conſilio vel ſententiae quorum acquieſcant. Et in eo caſu ſententia ab eis lata firma ſit & rata, ſicuti ab ipſis arbitris eſſet lata. Et arbitri utriuſque partis teneantur eam mandare exſequutioni. Et haec debeant agitari uno termino ad Doliolum, & alio ad Hoſpitale Ruptoli, & ſic de ceteris terminis, & alibi, ubi in concordia fuerint.

Super facto Domini Petri Alberti Adigerii, & ferri ablati, taliter tractatum eſt, ſcilicet quod duo Arbitri debeavt eligi unus de Bononia, & alter de Ferraria, qui debeant cognoſcere, ſi fructus percepti debeant reſtitui cum poſſeſſione, poſtquam poſſeſſio fuit ei data primo & poſtea ablata, quia dubitabatur, utrum eſſe debeat propter verba concordiae & intellectum. Idem & in ferro propter factum intereſſe. Et quidquid laudaverint de fructibus, ratum habeatur, & ferrum, vel ejus juſtam aeſtimationem Commune Ferrariae reſtituat, vel reſtituere faciat eis, quibus fuit ablatum, cum intereſſe, ſi arbitri de intereſſe judicaverint. Ferrum autem, ſive ejus aeſtimatio praeciſe reſtituatur, quamvis non judicaverint de intereſſe. De ferro autem ablato Ferrarienſibus occaſione praedicti ferri idem faciat Commune Bononiae obſervari, ſi verum eſſe conſtiterit. De poſſeſſionibus Domini Guidonis Bazalerii reſtituatur eidem Domino Guidoni, vel ejus aeſtimatio...... temporis praeſentis, & ferrum dictum ejus temporis, quo fuit ablata. De havere ablato Ugolino Zoppo & Zachariae & ejus ſociis ita fiat. Quod ſi havere & podere eorum, qui depraedaverunt eos, inveniretur in Civitate Ferrariae vel ejus diſtrictu, Commune Ferrariae faciat eidem Ugolino & ejus ſociis dare, & ſi ſatisfieri non poterit, in banno ponantur, nec de banno extrahantur, niſi in totum ſatisfecerint, vel cum eis ſe concordaverint, & de Civitate & ejus diſtrictu repellantur, ita quod non debeant ibi habitare. In facto Domini Salinguerrae fuerunt in concordia, quod debeat facere rationem filiis Domini Bonifacii, & quondam Boni Dominici ſub arbitris, non obſtante eo quod ſit Poteſtas. Et in his ſtatutis obſervatis omnia, quae continentur in tenore concordiae factae inter Bononienſes & Ferrarienſes debeant firmiter obſervari, ſcilicet in arbitris eligendis, & debitis confeſſis, & ſententiis exſequutioni mandandis, & in omnibus aliis Capitulis ſupraſcriptae concordiae comprehenſis. Et Abbas Columbae & Prior ejuſdem loci habeant

eamdem

eamdem auctoritatem & poteſtatem in omnibus & per omnia, quam habent praedicti Arbitri quatuor inter Galeranos & Mainardos, & duo inter Guidonem Lambertini & Ziliolum Guizardi. Item ſtatutum eſt in facto Abſalonis vulnerati, quod Poteſtas Bononiae faciat dari pignus LX. Librarum Bononienſium Domino Salinguerrae Ferrariae Poteſtati, & quantum deducitur, Guidonem Bazalerium, & ipſius filium Jacobinum dare Aſalono a LX. Libris infra, tantum dabit. Et ſi caſus tulerit, Aſalonem ex illatis vulneribus mori, debet ſuperaddi pignus LX. Librarum, & a LX. uſque ad C. quantum laudaverint Dominus Iſaccus, & Dominus Salinguerra Ferrariae Poteſtas, tantùm dabitur heredibus Aſalonis, & in utroque caſu ſine liberatione, ſine morte, heredes & propinqui Aſalonis, & pater debeat facere pacem, & jurare facere pacem in perpetuum Guidoni Bazalerio, & ejus filiis in perſona & havere & omnibus hominibus de Civitate Bononiae & Comitatu & diſtrictu, & Aſalonis ſi liberaliter faciet idem ſacramentum, & pater ejus promittet certam poenam C. Librarum Imperialium, ſi faceret contra pacem, dare Guidoni & ejus filio. De facto Domini Petri Adigerii ſtatutum eſt, quod Dominus Petrus eligat ſibi unum hominem, & filii Rainerii Marſilii alium, quos Poteſtas Bononiae faciet jurare deſignare terram, de qua fuit ei vel ſuo patri data tenuta per Commune Bononiae. Et ambo electi ſint de diſtrictu Bononiae. Et haec omnia utraque Poteſtas promiſerunt ſe ad invicem obſervaturos.

Actum in Eccleſia Sanctae Mariae de Doliolo, Anno Domini MCCVII. die XII. exeunte Martio, Indictione X. praeſentibus ibi ex parte Ferrarienſium Domino Liuzo, Domino Johanne de Albaro, Ziliolo Marcoaldi, Philippo de Pagano, Guidone Contrario, Anſideo de Beo, Previdino Tabellione, & Jacobo Notario; & ex parte Bononienſium Domino Guidotto Azzi Procuratore Communis Bononiae, & Domine Allaſerio Conſule juſtitiae, Domino Mercadanto Legum Doctore, Domino Jacobo Pizolo, Domino Johanne Bonſeri, Domino Buccaderonco, Domino Arpinello, Domino Ancelello de Urſis, & Guaſcuncino.

Concordia facta inter Mantuanos & Ferrarienſes, Anno 1216.

IN *Chriſti nomine. Amen. Talis concordia facta eſt inter* Mantuanos *&* Ferrarienſes, *videlicet quod Mantuani jurant, Commune Ferrariae manutenere in communitate & pace. Et ſi diſcordia ſive guerra erit inter partem* Salinguerrae *& partem* Marchionis, *jurant ipſam diſcordiam & guerram citius, quo poterunt, redire ad concordiam & pacem, & Commune Ferrariae manutenere factâ concordiâ & pace in communitatem & pacem. Et quod omnes concordiae & pacta facta inter Mantuanos & Ferrarienſes tempore* Marchionis Azonis *Eſtenſis, ab eo tempore infra in omnibus viciſſim obſerventur. Et ſi aliquid in tholoneis acceptum vel ablatum eſt contra illa pacta, reſtituatur. Quae omnia ſupradicta univerſum Conſilium Mantuae, ad campanam coadunatum in Palatio Domini Mantuani Advocati juravit attendere & obſervare, die Sabbati IV. intrante Junio, Indictione IV. Mantuae MCCXVI. Quod ſacramentum praeſtiterunt iſti Mantuani, in ipſo Conſilio exiſten-*

xiſtentes, ſcilicet: Paſſavantius Judex, Dominus Gabriel Advocatus, Delacurra Miles juſtitiae, Ugolinus de Azolino, Rufinus de Deſcenzanis, Bonaccurſus de Taſca, Guidettus de Bonfacto, Gandolfinus de Aroldo, Petrozolus de Albacaſſa, Cremoſanus Campſor, Bonaventura de Adelardis, Ugo de Bucchis, Gandolfinus de Micaro, Ottobonus de Nevelona, Ottolinus Parolarius, Federicus de Palaſtro, Perſona Camſor, Ognabene de Folenginis, Zilius de Bavo, Albertus de Petrezano, Guaſcus de Cauriana, Buccamajor Conſul Mercatorum, Albirolus Pelliparius, Zunta de Bigarello, Johanninus de Scavezato, Petrus de Azzo, Manfredus de Oculo, Zanellus de Diſcodata, Albertinus de Baldoino, Zambonus de Deſcenzano, Ugo de Magiſtro Raimundo, Raimundus de Leteblanis, Dominus Presbiter Judex, Dominus Solazius, Prandinus de Racchis, Conradus de Cauriana, Rubeus de Opizis, Albertus de Rodulfo Fante, Ugo de Madonna, Anſeleſinus, Albertinus de Michaëlis, Fedicius de Aſula, Guido Arcialdi, Ottonellus Beccarius, Uguicio de Azzo, Albertinus de Bruniardis, Bertholottus, Jacobus de Miſolino, Compagnonus de Petro Mezano, Adelardus de Crema, Ruſtigellus Piſcator, Nicholaus Calegarius, Martinus Guidonis de Crema, Dondedeus de Cremaſchis, Thodiſcus Judex, Saladinus de Capharis, Pegolottus Judex, Boſo de Pultrone, Henricus de Deſcenzanis, Hubertus de Invriaco, Albertus de Benfacto, Amadeus de l' Aceto, Petrus Notarius de Caſtello Gualterio, Zacheus Domini Vacellae Judicis, Quilianus Vicedominus, Fredenzonus de Opizis, Gonbertus Judex de Redaldo, Petrus Judex de Leteblanis, Albertus Advocatus, Zilius de Arlottis, Attolinus Domini Alberti Advocati, Paganus de Saraceno, Tajaferrus de Arlottis, Ugo-

A linus de Feroldis, Zanebonus Ugonis de Belliſſima, Zanebonus Judex, Ugutio de Groſolanis, Bonaccurſus de Malencalzo, Henricus Domini Conradi de Boſone, Boſo Judex, Jacobus de Groſolanis, Ugo de Botengo, Deuloguardi de Blado, Anzelerius de Capharis, Domaſellus Trivalus, Johannes de Calderia, Trimannus de Ripalta, Gratiadeus de

B Ripalta, Fionus de Deſcenzanis, Henrigacius de Campitello, Conus Ugonis de Botengo, Joachinus de Capreſio, Johanninus de Arnaldis, Jacobus de Naimerio, Bonazunta Judex de Tinctore, Bonaventura de Groſolanis, Maintuanus de Malvizio, Sinittus de Juſtamonte, Zerntus de Bonacoſa, Zilius de Balduino, Magnanus Agiſius Capud

C Paratici, Zanebonus de Gongozola, Ziliolus de Radicio, Ricardus de Regazana, Bonaventura de Faſanis, Dominus Recuperatus Vicedominus, Albertus de Deſcenzano, Jaccanus de Buſane, Dominus Zanebonus de Gambalinis, Dominus Mairoldus de Arlottis, Dominus Johannes de Rainerio, Dominus Morandinus de Arnaldis, Dominus Ben-

D vegnutus Judex, Dominus Gabriel de Turre, Dominus Paſſaguadus de Sancta Agatha, Dominus Bonazunta, Dominus Gabriel Trivalus, Dominus Johannes de Ripalta, Dominus Caſtellanus de Capharo, Dominus Conradus Scartorum, Dominus Albertus Scaperlus, Mantuanus de Gaimaro, Dominus Oprandus de Capharo, Dominus Conra-

E dus de Ragazatio, Capharinus de Capharo, Dominus Conradus de Gambalinis, Dominus Adaminus Domini Venturae, Petrus Ugonis Vecli, Guidolinus de Ripa, Creſcimbene de Deſcenzano, Villanus Boaterius, Compagnonus Petri de Imperia, & Scardina de Taſca. Ferrarienſes jurant attendere & obſervare omnia concordia & pacta facta inter Mantuanos & Ferrarienſes tem-

tempore Marchionis Azonis Eſtenſis, *& ab eo tempore infra, & in omnibus viciſſim obſervare. Et ſimiliter jurant Ferrarienſes attendere, quod lata ſententia per arbitros electos a Mantuanis in Ferraria in eo, quod Commune Ferrariae tenetur Mantuanis, ſolutio debeat fieri infra unum menſem uſque ad quantitatem CCCC. Librarum Imperialium, de quibus Pultroni & Caphari debent habere mille Libras Ferrariae, alii verò Mantuani debent habere CC. Libras Ferrariae. Reſiduum, ſi quod erit, debet ſolvi per hos duos terminos, videlicet dimidium in Foro Sancti Martini, & aliud dimidium in Foro Olivarum, non obſtante aliquo pacto vel concordia, quae ſit; ne arbitri aliquid accipiant a partibus, ſecundùm tenorem conſuetum, quem intelligimus XII. Imperiales de Libra accipere poſſint. Quae omnia ſupradicta in omnibus & per omnia Dominus Suſinellus, & Dominus Jacobinus de Trotta, & Dominus Zacharias, & Dominus Jacobinus de Vetula, Ambaxatores Communis Ferrariae in publico Conſilio Mantuae, ad ſonum campanae in Palatio Domini Mantuani Advocati coadunato, juraverunt attendere & obſervare, & quod ita facient jurare uni-* A *verſum Conſilium Communis Ferrariae generale infra tertium diem, ex quo eis denuntiatum fuerit per Nantium Communis Mantuae, die Sabbati IV. intrante menſe Junii, Indictione IV. Mantuae MCCXVI.*

Sancti Spiritus adſit nobis gratia. Anno a Nativitate Domini MCCXVI. Indictione IV. Ferrariae in domo quondam Zilioli de Guizardo, temporibus B *Innocentii Papae, & Frederici Romanorum Regis, die IV. exeunte Majo, praeſentia Domini Pagani Judicis, Aliotti, & Forgerii ad haec teſtium rogatorum, Domini Suſinellus, Zacharias, Jacobinus de Trotta, & Jacobinus de Vetula pro facto contentionis, quae eſt inter Ferrarienſes & Mantuanos, unum breve in concordia dederunt* C Domino Rodulpho Guidonis Burgognoni........ Poteſtatis Ferrariae, *in quo ita continebatur:* In nomine &c. Concordia talis eſt &c.

Et ego Tedericus praenomine Rigatius, ſacri Palatii Notarius, praeſens eram, quando praedicti Domini hoc breve dederunt Domino Rodulfo, & ut in D *eo ſcriptum inveni, ſic manu propria in publicam formam reducens ſcripſi & firmavi.*

Pacta Pacis & Foederis initi inter Veronenſes & Ferrarienſes, Anno 1217.

„ IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Tale eſt „ concordium inter *Commune Ferrarie, & Dominum Bombaronem Poteſtatem ipſius Civitatis* ex una parte, & *Dominum Mattheum de Corrigia Poteſtatem Verone, & Commune Verone ex altera.* Quod Commune Ferrarie teneatur dare & ſolvere octuaginta & quinque Libras E „ Imperialium ipſi Communi Verone, vice illorum hominum Verone & ejus diſtrictus, quorum lignamen fuit ablatum Ferrarie in principio guerre de Ferraria, & vice illorum Mercatorum Veronenſium, quibus ablatum fuit avere ſuum apud Argentam tempore, quo Ugo de Guarmaſia tenebat Argentam, in Foro Sancti Martini pro-

„ ximo

„ ximo de Ferraria. Et hoc jurent
„ in Conſilio Ferrarie ſuper animam
„ illorum de Conſilio obſervari per
„ preconem, datâ ſibi parabolâ a ſin-
„ gulis de Conſilio. Et propter hoc
„ Commune Verone teneatur defen-
„ dere & conſervare indempne cum
„ ratione Commune & homines Fer-
„ rarie & diſtrictus ab omnibus ho-
„ minibus Verone & diſtrictus, quo-
„ rum fuit illud lignamen & avere,
„ vel ab illis, quibus illi homines
„ jura ſua dediſſent, ſi aliquo tem-
„ pore appareret: & facere fieri fi-
„ nem & pactum de amplius non
„ petendo illos homines Verone &
„ diſtrictus, quorum lignamen fuit
„ & avere predictum, aut heredes
„ illorum, Communi Ferrarie & ho-
„ minibus Ferrarie & diſtrictus, de
„ omni eo, quod ipſi propter hoc
„ eis dicere poſſent. Item quod res
„ intromiſſe per utrumque Commu-
„ ne reſtitui debeant infra quindecim
„ dies, poſtquam petite fuerint in
„ hunc modum. Videlicet, ſi exſtant
„ & ſunt penes Commune, illud
„ Commune reſtituat, penes quod
„ ſunt. Et ſi deteriorate eſſent, ex-
„ timatio deteriorationis reſtituatur
„ ei a Communi, quod intromiſit,
„ ſacramento: de deterioratione vel
„ probatione teſtium, ſi viſum fue-
„ rit Arbitris, per teſtes cognoſci
„ oporteat. Et Commune teneatur
„ ad extimationem deteriorationis
„ ſolvendam infra quindecim dies,
„ poſtquam denuntiata fuerit per Ar-
„ bitros. Et teneatur Arbitri ſuper
„ extimatione deteriorationis pronun-
„ tiare infra quindecim dies, ſi ille
„ qui petierit, inſtiterit. Si vero res
„ intromiſſe non extant, fiat re-
„ ſtitutio extimationis earum infra
„ predictum terminum de valentia,
„ qua valebant tempore, quo intro-
A „ miſſio facta fuit &c. Et hoc to-
„ tum fiat ſine Placito & Datia. Et
„ Arbitri, qui erunt electi in Fer-
„ raria, teneantur rationem facere
„ omnibus hominibus Verone & di-
„ ſtrictus, qui coram eis venerint pro
„ ratione petenda cum literis ſigil-
„ latis ſigillo Communis Verone, ſe-
„ cundùm leges & bonos mores de
B „ debitis ſine uſuris, de poſſeſſioni-
„ bus invaſis ſine fructibus, & de
„ rapinis ſine poena, de ſervis &
„ familiis, ſecundùm conſuetudinem
„ Regni & regionis. Et teneantur
„ cauſas definire infra triginta dies
„ a tempore litis conteſtate, niſi ſte-
„ terit per actorem, vel juſto impe-
„ dimento, ſi modo pignus ſue ra-
C „ tionis habuerint &c. Hoc idem &
„ eorum modo fiat per Arbitros Ve-
„ ronenſes versùs homines Ferrarie
„ & diſtrictus, ſalvo ſemper omni
„ eo, quod additum fuerit vel dimi-
„ nutum in concordia per Poteſtates
„ & Rectores utriuſque Civitatis in
„ concordia & Capitulis omnibus
„ concordie facte inter Ferrariam &
D „ Veronam. Et teneantur Arbitri
„ qui erunt electi in utraque Civi-
„ tate, tempore ſuo diffinire queſtio-
„ nes confinium utriuſque Civitatis
„ bona fide ſine fraude. Die Jovis
„ Primo intrante Junio, in Villa
„ Poleſini Mercatorum Verone ſub
„ porticu domus habitationis Uber-
„ tini, in preſentia Dominorun. U-
E „ golini Judicis & Aſſeſſoris Pote-
„ ſtatis Ferrarie, Jacobini de Trot-
„ ta, Guidonis de Marcheſino de
„ Mainardis, Bonijohannis de Anſe-
„ diis, Thomaſini de Domino Leu-
„ zo Ambaxatorum Communis Fer-
„ rarie, Dominorum Bartholomei de
„ Broilo, Manoëlli de Lendenaria,
„ Vianeſii de Domino Zordano de
„ Henrico Balbo, Conratti Zataculi,

„ Marcii de Panevino Ambaxatorum Verone, & Henrigatii Notarii Communis Ferrarie, & aliorum multorum, prenominatus Dominus Bombaronus Poteſtas Ferrarie pro Communi Ferrarie promiſit dicto Domino Mattheo Poteſtati Verone pro Communi Verone in omnibus ac per omnia attendere & obſervare prout ſuperius dictum eſt in integrum. Item predicta die Quarta intrante Junio in Palatio Communis Ferrarie, in preſentia predicti Domini Ugolini, & Dominorum Rainerii & Ugolini Militum Poteſtatis Ferrarie, dicti Henrigatii, Albertini Notarii, Bonencontri Viatanis, Ambaxatorum Verone, ibique in Conſilio Credentie Ferrarie congregato ad ſonum campane, Picinninus Preco Communis Ferrarie juravit ſuper animam iſtorum de Conſilio, quorum nomina hìc inferius leguntur: Ottolinus de Mainardis, Thomaſinus Paltonerii, Vivianus Ubaldini, Gibertinellus, Guidolinus Guillelmi de Joculo, Vitalianus, Marchiſinus de Mainardo, Hengeleſcus, Johannes Trotte, Vitalianus, Guido Contrarius &c., quod omnes ei parabolam dederunt, ut ſuper eorum animabus juraret ad ſancta Dei Evangelia, dare & ſolvere dictas LXXXV. Libras Communi Verone &c. Milleſimo Ducenteſimo Decimo Septimo, Indictione V.

Ego Avancius ſacri Palatii Notarius omnibus predictis interſui, & rogatus ſcripſi.

„ Concordia Mutinae & Ferrariae, Anno 1220.

„ IN Chriſti nomine. Anno a Nativitate ejuſdem Milleſimo Ducenteſimo Vigeſimo, Indictione VIII. Mutinae, die Sabbati, VIII. exeunte menſe Februarii, in Palatio Communis Mutinae, in pleno Conſilio coadunato ad ſonum campanae; praeſentibus Ambaxatoribus Communis Ferrariae, videlicet Domino Zuliano Signorelli, Petro de Albaro, Benno Judice, Domino Guidone Jacobi, & Conradino Alberti de Alduiſe, & his aliis praeſentibus, Lombardello Notario, & Dominico de Sabbatino Notario, Marco de Tribunello, & aliis pluribus. Compendioſe his literis declaratur, qualiter *Dominus Rambertinus de Ramberto Mutinae Poteſtas* promiſit & corporaliter juravit obſervare & firmam tenere concordiam & pacem factam inter Ferrariam & Mutinam verbo & voluntate totius Conſilii ejuſdem Civitatis Mutinae ſub hoc tenore & forma verborum: Ego Rambertinus de Ramberto Mutinae Poteſtas, Civis Bononiae, nunc verò Poteſtas Civitatis Mutinae, promitto per me meoſque ſucceſſores pro Communi Mutinae, & ejus nomine, & juro corporaliter verbo & voluntate totius Conſilii ejuſdem Civitatis ad campanam pulſatam coadunato, vobis Ambaxatoribus Ferrariae, ſolemniter ſtipulantibus & recipientibus pro Communi, & nomine ejuſdem Civitatis Ferrariae, videlicet Zuliano Signorelli, & Domino Petro de Albaro, & Domino Benno Judici, & Domino Guidoni Jacobi, & Domino Conradino Alberti de Alduiſia, obſervare

„ & fir-

„ & firmam tenere concordiam fa-
„ ctam inter Ferrariam & Mutinam,
„ factam & juratam in Palatio Com-
„ munis Mutinae in pleno Conſilio
„ ad campanam pulſatam, ſecundùm
„ quod relegitur & continetur in
„ Charta facta per Marcum Nota-
„ rium Civitatis Mutinae. Quae
„ Charta dicti Marci Notarii fuit
„ exemplata per manum Magiſtri Pe-
„ tri, ſacri Imperii, Ferrariaeque
„ Notarii, de voluntate mei Pote-
„ ſtatis Mutinae, & noſtrae Curiae,
„ cujus tenor talis eſt: Ego Muti-
„ nenſis juro ſalvare & cuſtodire Fer-
„ rarienſes in perſonis & rebus &
„ res & perſonas in toto diſtrictu
„ Mutinae & in Mutina, nec in a-
„ lieno offendere. Et hoc faciam ho-
„ minibus de Civitate vel diſtrictu
„ vel Epiſcopatu Ferrariae, in terra
„ & aqua, & in diſtrictu Mutinae.
„ Et quod non auferam aliquid Fer-
„ rarienſibus in toto diſtrictu vel
„ Epiſcopatu Mutinae, excepto tri-
„ bus Denariis de modio Salis, ſi
„ Mutinam duxerint, & Mutinenſes
„ in ſe & aliis Datiam Salis impo-
„ ſuerint. Item juro adjuvare Ferra-
„ rienſes & Ferrariam contra omnes
„ perſonas & Civitates, exceptis Par-
„ ma, Regio, & Bononia. Et qui-
„ cumque erit inimicus Ferrariae,
„ erit inimicus Mutinae. Scholares
„ verò, qui ſunt vel erunt Mutinae,
„ & eorum res & * ſenvientes, unde-
„ cumque ſint, libere poſſint ire &
„ redire & ſtare. Et inimicos Fer-
„ rariae non permittam ire per meam
„ terram nec per meam aquam cum
„ perſonis nec cum rebus. Et nec
„ liceat mihi facere pacem vel con-
„ cordiam cum aliqua Civitate, cum
„ qua Ferrarienſes habent vel habe-
„ bunt guerram, ſine permiſſu Fer-
„ rariae. Et quod bis in anno faciam
„ exercitum cum militibus, pediti-
„ bus, & arcatoribus ad meas expen-
„ ſas, ubicumque voluerint, in Epi-
„ ſcopatu & diſtrictu Ferrariae: &
„ per octo dies, ex quo adjunctus
„ fuero cum Ferrarienſibus ſtabo, &
„ eos bona fide adjuvabo. Et non
„ retinebo bannitos Ferrariae, ex
„ quo fuero requiſitus a Rectoribus
„ Ferrariae vel eorum Nuntiis. Et
„ non retinebo blavam de ſua terra,
„ vel de ſuis operibus acquiſitis, vel
„ cum ſuis animalibus vel aliunde,
„ quod de alio Epiſcopatu ducere
„ voluerint. Vel ſi aliud mercatum
„ ducere de alio Epiſcopatu volue-
„ rint, permittam venire. Et bis in
„ anno dare milites & arcatores, ſe-
„ cundùm quod in ſua Civitate vel
„ diſtrictu reperiretur. Et per octo
„ dies, ſecundùm quod dictum eſt,
„ ſtare meis expenſis. Et bannum
„ fructuum arborum eis Ferrarienſi-
„ bus in aliquo tempore non tene-
„ bo. Et libere permittam Ferrarien-
„ ſibus ire surſum, & juſſum ad
„ omnes ſuas negotiationes facien-
„ das, niſi ad domos inimicorum
„ Mutinenſium. Et hoc ſacramentum
„ in omnibus Capitulis ſupraſcriptis
„ per unumquodque quinquennium re-
„ novabo ab his, qui illud fecerint,
„ & ab aliis de Civitate & Epiſco-
„ patu Mutinae, qui non fecerint,
„ a quatuordecim annis ſupra uſque
„ ad ſeptuaginta annos infra, de no-
„ vo fiat: & ipſi deinde per ſingula
„ quinquennia renovabunt. Et ſi ali-
„ quid additum vel diminutum fue-
„ rit, conſenſu utriuſque Civitatis,
„ facto Conſilio publico ſonato ad
„ campanam ſonatam, obſervabo.
„ Et ſi aliqua diſcordia de praedi-
„ ctis, vel de aliquo praedictorum,
„ vel de quocumque alio apparue-
„ rit, inter eos per duos homines de
„ ipſis

„ ipſis Civitatibus componatur, qui
„ ab ipſis Civitatibus praedicto mo-
„ do eligantur, & Civitates eis pa-
„ rere teneantur. Et praedicti Arbi-
„ tri jurent quod infra triginta dies
„ deffinient, nihilominus Capitulis
„ omnibus firmis manentibus. Et
„ mea plauſtra vehere Salem Muti-
„ nam aliunde niſi de Ferraria non
„ permittam, & nec in guerram Fer-
„ rariae fraudulenter retinebo. Et
„ haec omnia obſervare in perpetuum
„ volo, ſalvis ſacramentis Societatis
„ Lombardiae, quae feci, & quae
„ in futurum faciam. Item eodem
„ modo juro & promitto obſervare
„ pacem factam apud Pontem Ducis,
„ ſecundùm quod continetur in In-
„ ſtrumento facto per manum Mar-
„ tini ſacri Palatii Notarii Mutinae.
„ Item promitto & juro omnia ob-
„ ſervare Capitula illius Inſtrumenti,
„ quod eſt ſcriptum per manum Tho-
„ maſini Notarii Mutinae, tempore
„ quo Dominus Rolandus Rubeus e-
„ rat Poteſtas Mutinae. Item pro-
„ mitto & juro obſervare & in per-
„ petuum firmum tenere ordinata
„ omnia Capitula Ferrariae per Am-
„ baxatores Mutinae, videlicet Do-
„ minum Thomaſium Legis Docto-
„ rem, & Dominum Henrigum, &
„ Dominum Rainuccinum de Parma,
„ & Ubertum de Gazo, & Rolandi-
„ num de Iſoëro, & Girardinum Al-
„ berti de Garſone, & Dominum
„ Rodulfum Judicem & Aſſeſſorem
„ Domini Rambertini Poteſtatis Mu-
„ tinae pro ipſo Commune Mutinae
„ ex una parte, & *Dominum Alberi-*
„ *cum de Andito* tunc *Poteſtatem Fer-*
„ *rariae*, & ſuos Conſiliarios, &
„ per Plebanum & Albergietum de
„ Gogolo Conſules tunc Populi Com-
„ munis Ferrariae, & eorum Socios
„ pro Communi Ferrariae ex altera.
„ Quae quidem talia ſunt Capitula.

A „ Nos Ferrarienſes & Mutinenſes
„ volumus inſimul obſervare pacem
„ factam apud Maſſam & Pontem
„ Ducis vel occaſione Pontis; & ſi in
„ aliquo derogaretur concordiae Maſ-
„ ſae per concordiam factam apud
„ Pontem Ducis, vel occaſione Pon-
„ tis Ducis, volumus quod teneat
„ id, quod relegitur in concordia
B „ Pontis Ducis. Et volumus, quod
„ ſi quis cum aliquo contraxerit,
„ vel aliquo modo obligatus erit,
„ ille tantum, qui eſt vel erit obli-
„ gatus, conveniatur, vel ejus here-
„ des vel bona ejus exigantur, &
„ non alius conveniatur vel impedia-
„ tur in avere vel in perſonis, ſive
„ Commune, ſive ſingularis perſona.
C „ Item ſunt in concordia, quod Mu-
„ tinenſes habeant ſtaria facta ad mo-
„ dum ſtarii de petra de Ferraria,
„ & bullata cum bulla juratorum
„ Ferrariae, & ita ſint ampla de ſu-
„ pra, quemadmodum & de ſubtus,
„ & ſint juſta. Item ſolvant Muti-
„ nenſes quilibet, qui habuerint fur-
„ catam in Mercatis Ferrariae, vel
D „ tabulam, duos Solidos Imperiales
„ pro furcata & tabula. De praedis
„ verò vel invaſionibus factis de re-
„ bus Mutinenſium a Domino Salin-
„ guerra, vel ab Albertino, vel a
„ Communi Ferrariae, vel ab aliis
„ perſonis eorum occaſione, quod
„ Commune Ferrariae non teneatur
„ eis reſtituere vel reſtitui facere niſi
E „ id, quod legitime probatum eſſet
„ per teſtes in utilitatem Communis
„ proceſſum vel alterius perſonae.
„ Quod ſi probaretur, & Commune
„ & aliae perſonae praedictae, in
„ quarum utilitatem proceſſae forent,
„ teneantur reſtituere, niſi illa per-
„ ſona vel illae perſonae haberent de
„ voluntate Domini Salinguerrae, vel
„ Domini Albertini, vel eorum oc-
„ caſio-

„ caſione. Sed ſi aliquis Ferrarienſis „ eſt obligatus alicui Mutinenſi ex „ mutuo vel ex venditione, vel ex „ qualibet alia obligatione, procedente ex contractu vel quaſi, ante „ ultimum introitum Carpi, & illud „ debitum fuit intromiſſum pro Domino Salinguerra vel Domino Albertino, vel eorum occaſione, & „ illud debitum non fuit exactum a „ debitore, nec in compenſatione ſibi deductum, & Dominus Salinguerra fecerit illud diſtromitti, „ deinde Arbitri de Ferraria vel Poteſtas teneatur facere rationem Mutinenſi Creditori de Ferrarienſi debitore. Item ſi Dominus Salinguerra vel Dominus Albertinus habuerint aliquid ab aliquo Ferrarienſi „ debitore alicujus Mutinenſis ex contractu vel quaſi, & de propria voluntate reſtituerint dicto Ferrarienſi „ debitori Mutinenſis, creditor habeat rationem de dicto Ferrarienſi „ ſuo debitore. Item ſunt in concordia, quod poſſeſſiones & invaſiones, & inframiſſiones, & fructuum „ aeſtimationes, prout ſcriptum eſt „ per Petrum Fabri Notarium Communis Mutinae, & per Magiſtrum „ Petrum Notarium de Ferraria, reſtituantur Ferrarienſibus Civitatis „ vel diſtrictus, ſive pro Communi, „ ſive pro alio, qui ſit de diſtrictu „ Mutinae. Et quod fuerit ablatum „ vel intromiſſum, Commune Mutinae reſtituere debeat, vel reſtitui „ faciat. Et hoc Capitulum locum „ habeat a tempore illo, quo Mutinenſes intraverunt Carpum ultimo „ loco. De aliis autem poſſeſſionibus ante introitum Carpi factis a „ Communi vel ab aliis perſonis, „ civibus Ferrariae, vel comitatinis, „ ablatis vel intromiſſis, juris ordo „ ſervetur. Item volumus, quod duo „ Arbitri eligantur ab utraque Civitate, qui cognoſcant de quaeſtionibus emergentibus, vel quae „ movebuntur inter Mutinenſes & „ Ferrarienſes, ſive inter Commune „ utriuſque Civitatis, ſive inter Commune & ſingularem perſonam Mutinae vel Ferrariae. Qui arbitri „ debeant diffinire quaeſtiones & cognoſcere ſecundùm jus & formam „ prius datam eis. Et Poteſtates ambarum Civitatum teneantur firmare concordiam & pactum factum „ inter Mutinam & Ferrariam, & „ facere jurare aliis ſuis ſucceſſoribus, & poni in Statuto utriuſque „ Civitatis. Et nullus ſit Poteſtas utriuſque, niſi hoc ſacramentum juraverit. Item Poteſtas vel Rector „ Civitatis Mutinae, qui nunc eſt, „ vel erit per tempora, juret mandare ſententias ſive arbitria, datas vel data per Arbitros electos „ a Ferraria in Mutina pro Communi Ferrariae, vel per alios Judices inter Ferrariam & Mutinam, „ vel inter unum Commune & aliud, „ vel inter ſingulares perſonas de „ Ferraria & Commune Mutinae, „ exſequutioni infra decem dies poſt „ latam ſententiam per res & facultates debitoris; vel mittatur in „ bannum, ſi placuerit Creditori, de „ quo non extrahatur ſine ejus permiſſu, vel niſi prius ſit ſatisfactum „ ipſi Creditori. Et haec ſupradicta „ juraverunt illi de Conſilio Mutinae, & Poteſtas, & illi de Curia „ Communis, & dictam pacem & „ concordiam obſervare, nomina quorum ſunt haec:

„ Primo Dominus Rambertus de „ Ramberto Mutinae Poteſtas, prout „ dictum eſt, Dominus Girardus de „ Oriono, Dominus Ugo de Gorzano, Dominus Johannes de Nonantula,

,, tula, & Dominus Jacobus de Be-
,, nincaſa, Judices Communis Muti-
,, nae: Dominus Albertus de Sigizo
,, Maſſarius Communis Mutinae, Do-
,, minus Albertinus de Savignano,
,, & Dominus Manfredinus de Car-
,, po, Procuratores: Dominus Johan-
,, nes Papazonus, Dominus Girardus
,, Burgeſanus, Dominus Aldeurandi-
,, nus de Oriono, & Dominus Gi-
,, rardinus de Fredo, Milites Juſti-
,, tiae Communis Mutinae: Jambo-
,, ninus de Bonafante, Bonencuntrus
,, de Pacificis, Armanninus Domini
,, Conradi, Ubaldinus de Prato, Lu-
,, ſcus, Guillielmus Atonis, Gidio-
,, lus de Gorzano, Bonagratia de
,, Fantello, Bonaccurſus de Biſio,
,, Rolandinus Johannis Longi, Petrus-
,, bonus Notarius, Gibertinus Con-
,, radini, Contra de Paganino, Rai-
,, nuccinus Albergitti, Paſſavancius
,, Raimundini, Ardicio Notarius,
,, Joanardus Guilicionis, Riſonaſſus,
,, Petrus de Gargallo, Rodulfus de
,, Giname, Rainerius de Gezo, Egi-
,, dius de Carettis, Dominus Bartho-
,, lomaeus de Nonantula, Gerardus
,, de Savignano, Ugolinus de Gezo,
,, Jacominus de Spezano, Raimundus
,, de Campilio, Bartholomaeus de
,, Praeſulo, Girardinus de Garſone,
,, Dominus Girardus de Runco, Do-
,, minus Guido de Carpo, Girardus
,, de Magreta, Dominus Rolandinus
,, de Cilliano, Girardinus de Becca-
,, fava, Bernardinus de Paſſaponte,
,, Rolandinus de Zinzano, Petrus de
,, Gorzano, Ziliolus Jacobini de Zi
,, lio, Jacobinus de Tuſco, Guizar-
,, dinus Alberti Grotti, Delaita de
,, Severio, Guidobonus Pizoli Becca-
,, rii, Johannes Petri Spatarii, Ja-
,, nellus Baldicini, Ribaldinus de
,, Compagnono, Bertolottus Judex,
,, Jacobinus de Maitile, Gidius de

A ,, Varana, Rainerius de Rocco, Ja-
,, cobinus Burſarius, Bonaccurſus Fi-
,, nimundi, Albertinus de Montal-
,, fredo, Baluganus de Balugola, Leo-
,, nardus de Conventis, Petrus de
,, Sancto Marco, Girardinus Albet-
,, te; & ipſo Petro Fabri Notario
,, Communis Mutinae, nomina prae-
,, dictorum, manu propria ſcribente.
B ,, Dominus Guillielmus de Tonſo,
,, Araldinus de Bozolo, Gibertinus
,, Ferrarius, Johannes de Fredo, Do-
,, minus Guido de Guidone, Lan-
,, francus Capellarius, Fantebonus
,, Notarius, Martinus Prezenarius,
,, Albertinus de Flumine, Bernardi-
,, nus Faber, Dominus Rolandinus
,, de Guidotto, Martinus Scanaro-
C ,, meus, Dominus Nicolaus de Adelar-
,, dis, Dominus Girardus de Buſchet-
,, to, Ferrarius filius Rainerii Fabri,
,, Petrus Bonazolus, Ugo Michaëlis,
,, Ugolinus Seclarius, Raimundus U-
,, golini de Porcile, Dominus Paſſa-
,, ponte, Johannes de Bondeno, Ja-
,, nellus de Macreto, Girardinus de
,, Canale, Rubeus de Villalunga, Ja-
D ,, cobinus de Pegolotto, Richerius
,, de Buccadelucio, Natalis Notarius,
,, Ropicinus, Jacobinus Notarius,
,, Bernardus Paltonus, Pegolottus Pel-
,, lizarius, Jacobinus Armanetti, Al-
,, bertinus Capellarius, Magiſter Sa-
,, lomon, Johannes Boracii, Azoli-
,, nus Telzetti, Girardinus Domini-
,, ci, Petricinus Merzatrus, Bonen-
E ,, ſegna Guidonis Blanci, Albertinus
,, de Savenerio, Prendipart Ambro-
,, ſii, Fredaldinus Petri Spadarii, Ri-
,, cobonus Formicarii, Albertus Pe-
,, tri de Tado, Guidottus de Barun-
,, cino, Johannes Bonus de Panario,
,, Natalis Calzolarius, Silveſter Lan-
,, franchini, Pandecampo de Sancto
,, Donato. Et haec nomina, quae
,, continentur ſub iſto paragrapho,
,, ſcri-

„ ſcripta in eodem Conſilio per ma- A
„ num Formicinelli Notarii Commu-
„ nis Mutinae, ipſo jurante idem
„ ſacramentum.
„ Jacobinus de Herberia, Dominus
„ Paganellus Papazonus, Attolinus de
„ Monacabus, Dominus Guidonus,
„ Maroëllus, Petrus Iſcërii, Brunus
„ de Fojano, Johannes de Azolino,
„ Rainucinus de Conventis, Petrus B
„ Gambozellus, Girardinus Armani-
„ ni, Albertus Tholomei, Guidotus
„ de Gazzo, Albertinus Bertoni, Si-
„ ſmondus Sartor, Girardinus Johan-
„ nis de Curlo, Mutinenſis de Ca-
„ vecla, Martinus Aguzolus, Ribal-
„ dinus de Ribaldis, Paſcalinus Mu-
„ rator, Jacobinus Pegolotti, Nico-
„ laus Prezenarii, Ubertinus Nigri C
„ de Altemanno, Guido de Curleto,
„ Jacobinus Perzenarius, Armaninus
„ de Alberto Aigo, Campiliolus de
„ Gorzano, Grimaldus de Canali,
„ Grimaldinus Piſcator, Girardinus
„ Granni, Rolandinus de Canali,
„ Girardus de Trebo, Girardus Pre-
„ ſuli, Azolinus Notarius, Johannes
„ Henrigetti, Bernardus Luſcus, Ri- D
„ cherius de Viſetiis, Bertolottus de
„ Legorzano, Simon Frenarius, U-
„ go Guizardini, Michaël de Ami-
„ cis, Jacobus de Bonamico, Bonus-
„ johannes de Panzano, Ardizio de
„ Tonſo, Dominus Conradus de Mu-
„ nario, Carlevarius de Nappis, Bo-
„ nenſegna de Petro Pizoli, Zacha-
„ rias Martini Oſelletti, Zappus Pi- E
„ ſcator, Oddus Sellarii, Guillielmus
„ Garxonus, Henrigittus Purcelli,
„ Pizolus Judex, Conradus, Bona-
„ ventura de Tertio, Johannes Bo-
„ nus Beccarius, Gibertus de Cam-
„ pilio, Benaſſai de Gambutio, Pan-
„ teleonus Tabernarius: haec verò
„ nomina comprehenſa ſub iſto pa-
„ ragrapho ſcripſit Marchiſinus No-
„ tarius. Jacobinus de Monte, The-
„ telminus Judex, Ferracaballus No-
„ tarius, Johannes de Oprandinis,
„ Simon Radaldi, Odoricus de Sa-
„ vignano, Ventura de Muſardo, Jo-
„ hannes de Belencino, Manfredinus
„ de Strata, Dominus Silettus, Gui-
„ do Aldefredi, Albertus de Bocca-
„ delucio, Bonuſmartinus Zocheno-
„ lus, Ziliolus de Romana, Honar-
„ dus de Boccabadada, Ottolinus de
„ Bonicis, Jacobinus Pantaleonis,
„ Jacopinus Girardi Notarius, Ale-
„ xandrinus de Cugnento, Jacobus
„ de Collegarola, Bertolus de Scar-
„ latta, Rainerius Benaſſai, Stepha-
„ nus Fruitarolus, Janellus de Sale-
„ ceta, Delaita Notarius, Bernardi-
„ nus Zenarenus, Gibertus de Vigno-
„ la, Odoricus Notarius, Benaſſai
„ de Bertolotto, Grimaldinus de Vi-
„ gizolo, Albertinus Nigri, Benaſſai
„ de Abbate, Albertinus Alberti de
„ Rozo, Peregrinus Ravoleti, Girar-
„ dus de Guidobono, Roſolinus Ja-
„ cobi de Limite, Benaſſai Notarius,
„ Oſvertus, Uguicio Albertoni, Al-
„ bertus Bozolus, Diuteſalve Merza-
„ trus, Sabadinus Carrarius, Petro-
„ cinus, Silveſter Pancogolus: &
„ haec nomina ſcripſit Johannes de
„ Curtiſellis Notarius. Dominus Tho-
„ mas, Iſembrandus Prandus, Petrus
„ de Curteſellis, Guillielmus Ubaldi,
„ Girardus de Ganacedo, Petrizollus
„ de Ollis, Guido Rabatonus, Gui-
„ do Biaque, Albertinus Raſcarius,
„ Dominus Corvolinus, Lanfranchi-
„ nus de Balugula, Jamboninus Pa-
„ trenella, Gibertus Ambroſii, Gan-
„ dulfus Blanci, Nicolaus Siletti,
„ Palmerius Brembati, Guido de Stir-
„ pa, Dominus Bonifacius de Duce,
„ Belo, Sigizzus de Marzo, Henri-
„ gus de Sancto Marco, Petrusbonus
„ Calderarius, Vibertus Breda, Lan-

„ franchinus de Marano, Johanninus „ Beccarius, Azzo de Gorzano, Petrus de Spelta, Petrus Belfante, „ Johannes de Tezano, Marcus Beccarius, Albertus Scuſinus, Ruſtiginus de Pizolis, Belfante Boracini, „ Benaſſai de Ravolis, Girardus Guiriſii, Vivianus, Bartholomaeus de „ Carpo, Jacobus Tholomaei, Johannes de Ficca, Martinus de Arcimano, Petricinus Ribaldus, Girardinus de Perdimiſa, Rolandinus Iſcërii, Ricobonus de Florano, Johannes de Bertonis, Albertus de „ Pazano, Thomaſinus Covetta, Ubertus de Gazo, Barufaldus Notarius, Petrus Gnonchus, Dominus „ Ariverius, Albertius de Caracoſa, „ Bonazunta Ferrator, Bonifacius de „ Buoario, Manfredinus Malpaſti, „ Bartholomaeus Aimi, Johannesbonus Pelafoſatus, Cirlamena, Jacobus de Gortiſia, Guizardus Notarius, Conradinus Beccarius, Benolinus, Gibertinus Calzolarius, Ventura de Cazettis, Johannes Bivalotti, Oldevelus Teſenus, Albertinellus Finimundi, Guidettus de „ Scarpizo, & Petrus Fabri Notarius: & haec nomina ſcripſit Girardinus Notarius. Guillielmus Ugonis Veſconte, Tanzonus Carimanus, Giliolus Pelizarius, Lambertus de Greppa, Dominus Guizardus, Biacius de Cortatono, Raimundinus Febellus, Dendininus „ Notarius, Ubertinus de Covetta, „ Raiaucinus de Parma, Guillielmus „ Calderarius, Albertonus Veneticus, „ Ubertinus de Buccabadadà, Mutinenſis de Tonſa, Silveſter Sellarius, Martinus Petri Magiſtri, Aſpetatus Merzatrus, Bonacoſa de „ Parma, Ardicio de Scurtamane, „ Rainucinus de Pariſio, Ginaminus „ Cazaguerra Merzatrus, Driſolinus, „ Modininus Calzolarius, Albertus „ Domini Pilii, Barufaldus Scudarius, Guillielmus de Gazo, Ventura de Montebabilo, Bonazunta „ Notarius, Ugolinus Johannis de „ Vitale, Jacobus Rolandi Richelmi, „ Faſcherius Gualdus, Guido de Verro, Rainerius Faber, Girardinus „ de Muſano, Bonencontrus Notarius, Guido de Duce, Jacobus Notarius, Ubertinus de Romana, Petrusbonus de Trebbo, Radulfus de „ Covetta, Armaninus Judex, Rolandus de Boſco, Delaì de la Bogna, Simon de Maltrudis, Girardinus de Guizardo, Nicolaus de „ Ramico, Zamphugnus, Bonaccurſus de Conrado, Marchiſinus Notarius, Bonaparte Notarius. Haec „ verò nomina comprehenſa ſub hoc „ ultimo paragrapho, ſcripſit Galiottus Notarius, & idem ſacramentum juravit.

„ Ego Petrus Fabri, ſacri Palatii „ & Communis Mutinae Notarius „ his omnibus praefatis interfui, & „ de voluntate & mandato Poteſtatis „ & Conſilii Mutinae ſcripſi.

„ Charta concordiae Ravennae & Ferrariae, Anno 1221.

„ IN Milleſimo Ducenteſimo Viceſimo Primo, talis concordia facta eſt inter *Dominum Ugolinum Comitem Romagnae & Poteſtatem Ravennae* pro *Communi Ravennae*, & „ *Dominum Adelardinum Poteſtatem Ferrariae pro Communi Ferrariae*. Quod „ Arbitri eligantur in utraque Civitate, qui cognoſcant de praedis „ & rapinis & de debitis univerſis „ tam

„ tam manifeſtis & liquidis, quàm „ de non manifeſtis a quindecim an„ nis uſque ad initium Poteſtatum „ praedictarum; & a tempore ince„ ptionis Poteſtariae Domini Ugoli„ ni reſtituantur Ferrarienſibus tolo„ nea & maltoletta, quae non de„ bent eis auferri, & praedae & ro„ baturae per Dominum Ugolinum, „ ſine cognitione Arbitrorum. Et „ Dominus Adelardinus eodem modo „ de toloneis & maltolettis & prae„ dis & robaturis debet reſtitui fa„ cere a tempore ſuae Poteſtariae „ ipſius. Et quod nullum toloneum „ ſive maltolettum, excepto de Sa„ le, auferatur Ferrariae hinc ad fe„ ſtum Sancti Petri proximi, niſi „ concorditer inter eos diffinitum „ foret, quod accipi deberet. Et a „ feſto predicto in antea quidquid „ Ferrarienſibus auferetur de volun„ tate Poteſtatis Ravennae, in manu „ religioſi viri de Ravenna depona„ tur, donec cognitum fuerit per „ eoſdem Poteſtates quid quantumve „ auferri debeat Ferrarienſibus pro „ maltoletto vel toloneo; nullo inde „ praejudicio generato alicui partium „ pro iſta locatione termini ſupradi„ cti. Item ſit in cognitione praedi„ ctarum Poteſtatum de illis duabus „ Navibus, quae fuerunt robatae & „ ſubmerſae tempore guerrae *Mar*„ *chionis*, & *Salinguerrae*. De tolo„ neis ſive maltolettis, quae ab ini„ tio ſuorum regiminum fuerunt a„ blata, in dictarum Poteſtatum co„ gnitione eſſe debet, & cognita ve„ ritate ex utraque parte, quid quan„ tumque exigere debeant ſeu reci„ pere a Ferrarienſibus, exigant &

A

B

C

D

E

„ accipiant Ravennates & non ultra. „ Et ſi aliquid ultra tolletum com„ mune, quod debent, penitus reſti„ tuatur Ferrarienſibus ſine aliqua „ quaeſtione. Et arbitri teneantur „ diffinire poſt conteſtationem litis „ cauſam infra quadraginta dies, niſi „ terminus voluntate partium proro„ garetur. Et latà ſententià Poteſtas „ teneatur ſententiam mandare exſe„ quutioni primo de mobilibus, ſe„ cundo de immobilibus, tertio de „ nominibus & actionibus infra vi„ ginti dies. Sin autem aliquis per „ contumaciam vel alia de cauſâ „ nollet judicio ſtare vel judicatum „ attendere, teneatur Poteſtas eum „ in banno ponere, & de Civitate „ & diſtrictu expellere. Et quicum„ que de Civitate poſt banni denun„ tiationem per Civitatem factam, „ eidem bannito in Civitate vel di„ ſtrictu impenderit auxilium & con„ ſilium, totum quod contra ipſum „ bannitum foret judicatum, ſolvere „ teneatur. Et arbitri debeant co„ gnoſcere per annum, & habere de „ unaquaque Libra duodecim Impe„ riales. Interfuerunt Vitalis Judex, „ Joculus, Dominus Petrus Traver„ ſarius, Johannes de Azolino, Stru„ fardus, Ambaxiatores Ravennae: „ Domini Alexius, Guido Contra„ rius, Roba, Ambaxiatores Ferra„ riae, in Capite Sandali. Die XI. „ intrante Junio. Domini Garuffus, „ & Johannes de Bona, electi Ar„ bitri a Ferrarienſibus, juraverunt „ in Conſilio Ravennae arbitramenta „ ſecundùm tenorem concordiae co„ ram Domino Archiepiſcopo, & il„ lis de Conſilio.

Chartula concordiae Mutinae & Ferrariae, Anno 1227.

IN Milleſimo Ducenteſimo Vigeſimo Septimo, die Jovis penultimo, exeunte Aprili, Indictione XV. Actum in Caſtro Finalis. In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Haec eſt forma & tenor ſacramenti tractati & ordinati per Dominum Bernardum de Cornazano Poteſtatem Mutinae, nomine & vice Communis Civitatis ejuſdem, & Dominum Ugolinum Hugonis Rubei de Parma Ferrariae Poteſtatem, nomine & vice Communis Ferrariae ſuperius dictae, qui talis eſt. Ego Arbiter & Judex electus a Communi Mutinae in Ferraria ad rationem faciendam de Ferrarienſibus hominibus Civitatis, Epiſcopatus, & Diſtrictus Mutinae, & ejus Communi, & a Communi Ferrariae in Mutina ad rationem faciendam de Mutinenſibus hominibus Civitatis, Epiſcopatus, & Diſtrictus, & ejus Communi, juro ad ſancta Dei Euangelia bonâ fide ſine fraude recipere omnes querimonias mihi factas a ſingulari perſona contra Commune utriuſque Civitatis, vel a Communi utriuſque Civitatis contra aliud Commune, vel ſingulares perſonas, & a ſingularibus perſonis contra alias perſonas ſingulares, cognoſcere, terminare, & diffinire infra triginta dies poſt litis conteſtationem, vel poſtquam per reum ſteterit, quominus fiat litis conteſtatio ſecundùm jus & rationem & formam iſtius concordiae, non obſtantibus aliquibus Statutis tam Civitatis Mutinae quàm Ferrariae, niſi iſtis tantùm, ſcilicet precariarum, libellorum, & feudorum. Quae Statuta & ordinamenta in hunc modum tantùm & in iſtis capitulis obſerventur, videlicet quod precariae ſive jura emphyteotica

A & libelli ab eiſdem precariis & emphyteoticis deſcendentes, & jura ab emphyteoſi, precariis & libellis deſcendentia propter ceſſationem penſionis, ſeu debiti canonis non ſoluti infra tempus legale, ſeu conventionale, non * admittantur, nec a poſſeſſoribus auferantur. Sed poenae Statutorum ſuper his loquentium utriuſque Civitatis obſerventur & exigantur, B ſcilicet penſio ſive canon debitus duplicetur. Item propterea quod precariae ſeu jura emphyteotica ſive libelli ab eiſdem deſcendentes non amittantur, nec a poſſeſſoribus auferantur, eo quod ſint de jure ſeu ex conventionibus finita vel finitae, ſed renoventur & renovare teneantur, ſi a conceſſoribus fuerit poſtulatum ſecundùm formam quantitatis C pretii diffiniti in ſtatutis & ordinamentis, ſeu pactis Civitatis Mutinae. Quae obſerventur tam pro Mutinenſibus & ejus Diſtrictu habitantibus, quàm pro Ferrarienſibus & ejus Diſtrictu habitantibus. Item quod feminae ſuccedant in precariis, libellis, & juribus emphyteoticis, & aliis ab eiſdem deſcendentibus, niſi lex contractus aliud inhibeat. D Item quod Feudum propter inveſtituram non petitam a Vaſſallis vel eorum heredibus, jure feudi ſecundum jus ſuccedentibus non amittatur, & quod femine debeant ſuccedere in Feudis. In jure autem & juſtitia reddenda ſecundùm praedictam formam talis ordo ſervetur, quod libellus querimoniae offeratur, ſi fuerit poſtulatum, ita quod E libellus recipiatur ſine propoſitione actionis. Et eo oblato & a praeſenti recepto, litis conteſtatio fiat infra tres dies. Et ſi abſens fuerit, citetur ad domum vel locum, ubi habitat vel habitare conſuevit, & fiat litis conteſtatio

tio infra decem dies a tempore citationis. Et ſi praeſens infra tres dies & abſens infra decem dies, ut eſt ſuperius recordatum, non fuerit paſſus litem conteſtari, tunc in cauſa procedatur in cognitione ipſius & ſententia diffinitiva ac ſi lis eſſet conteſtata, ita tamen quod unus Arbitrorum ſive Judicum, habitâ licentiâ & parabolâ a Socio ſuo poſſit ſine altero audire, cognoſcere, diffinire, & terminare ſecundùm formam ſuperius ſcriptam. Et ſit licitum Arbitris accipere duodecim Denarios de Libra petita pro judicatura a qualibet parte, & non ultra nec aliquid aliud occaſione praedictae litis; quam judicaturam poſſint auferre, poſtquam lis fuerit conteſtata. Item ab eorum ſententiis non appelletur, ſed poſtquam datae fuerint ab eis Arbitris, injungatur terminus ſolvendi & ſatisfaciendi, condemnatis infra decem dies: quibus elapſis, ſi non fuerit ſolutum ſeu ſatisfactum eo praecepto, infra alios decem dies teneantur Poteſtates utriuſque Civitatis eorum praecepta & ſententias exſequutioni mandare per res & facultates illorum, qui fuerint condemnati, ut primo fiat exſequutio in pecunia numerata, ſecundo de aliis rebus mobilibus, tertio de immobilibus, quarto de nominibus indubitatis. Et ſi praedicta vel aliquod praedictorum deficeret, tunc ſit in arbitrio victoris, quod voluerit praedictorum, aut ipſum condemnatum poni in banno, & eo poſito eum capere ad voluntatem victoris teneantur Poteſtates utriuſque Civitatis De quo banno exire non poſſit, niſi prius ſatisfecerit creditori de eo, quod ſibi fuerit condemnatum. Et poſtquam per Poteſtates fuerit in banno poſitus, ejus bona ad voluntatem victoris deva-

A ſtentur, & devaſtata permaneant, donec ei fuerit ſatisfactum, aut ejus bona eligat victor & jura ſibi in ſolutum dari. Et ſi aliquid huic arbitrio fuerit additum de voluntate Conſilii, valeat & pro firmo habeatur utriuſque Civitatis. Quibus omnibus praedictis fuerunt teſtes vocati ſpecialiter & rogati a praedictis Poteſtatibus utriuſque Ci-
B vitatis ſuperius nominatis, Dominus Turclus de Ferraria, Dominus Petrus de Retegno Judex, Ambaxatores & Nuntii delegati Communis, Jacobus Notarius de Ferraria, Dominus Guidottus Poteſtas Caſtri Finalis, & Martinus de Taſſo; Dominus Guido de Pio, & Dominus Villanus de Adigeriis, Arbitri electi pro Communi Mutinae &
C Ferrariae, & Dominus Paganellus Papazone, & Dominus Aegidius Judex de Carittis, Arbitri pro Communi Ferrariae & Mutinae electi juraverunt omnia ſupradicta attendere & obſervare uſque ad Calendas Madii proximi, & ab inde ad unum annum proxime venturum vel plus vel minus ad voluntatem utriuſque Communis in concordia.

D Et ego Bonaventura Ferrarienſis de Hora Sancti Gregorii, Notarius Sacri Palatii, & tunc ſub officio Poteſtatis Ferrariae ſuperius nominatae, pro ut vidi, audivi, intellexi, ita rogatus per Poteſtates praeſcriptas concorditer ſcripſi & publicavi.

Et ego Armannus Dei gratia Imperialis Aulae & tunc Poteſtatis & Com-
E munis Ferrariae Notarius, ut in authentico vidi & legi exemplavi, nil addens, nil minuens me ſciente, currente Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Primo, Menſe Septembri, Indictione IV. Ferrariae.

Concordia

Concordia Ravennae & Ferrariae, Anno 1227.

Dominus Ugolinus Ugonis Rubei Poteſtas Ferrariae, *una cum Domino Thomaſio Domini Salinguerrae, Domino Leutio Legum profeſſore, Domino Gavinello, Domino Jacobino Trottae, & Albertino Fontana, Ambaxatoribus Communis Ferrariae ex una parte*, Dominus Thomas de Corrigia Poteſtas Ravennae, *una cum Dominis Bonaventura & Vitale Judicibus, & Simone & Hieremia, Ambaxatoribus Communis Ravennae ex altera, talem concordiam fecerunt & ordinaverunt. In primis, quod cauſa Deodati, quae vertitur coram Aſſeſſore Poteſtatis Ravennae, debeat diffiniri hinc ad quindecim dies, non obſtantibus diebus feriatis, neque quod teſtes fuiſſent excommunicati vel interdicti, vel ipſemet Deodatus. Hoc idem fiat in conſimilibus omnibus Ferrariae in cauſis, ubi ſunt aperti teſtes, & renuntiatum allegationibus. De aliis autem cauſis, ubi non ſunt aperti teſtes, neque dati fortè coram Aſſeſſore Poteſtatis utriuſque Civitatis a tempore litis conteſtatae Aſſeſſores teneantur diffinire illas cauſas, & infra illud tempus, quo Arbitri utriuſque Civitatis tenentur. Item quod omnes ſententiae datae & quae dabuntur per Aſſeſſores Poteſtatis, & per Poteſtates utriuſque Civitatis, mandentur exſequutioni & fiat ſolutio infra quindecim dies de omnibus, niſi legitime ſuſpenſa fuerit per appellationem. Et ſi ſuſpenſa fuerit per appellationem, poſt appellationem factam teneatur ille, qui cognoſcit de appellatione, infra viginti dies diffinire, & poſtea mandetur exſequutioni, & fiat ſolutio infra quindecim dies, & ſemel fiat appellatio & non plus. Et ſi aliqua partium* A *appellare voluerit, de omnibus praedictis fiat ſolutio ſecundùm formam datam arbitris, praeterquam ſi Commune Ferrariae vel Commune Ravennae condemnatum eſt vel fuerit alicui, quod Commune teneatur ſolvere tantùm in denariis poſt latam ſententiam infra quindecim dies, ut ſuperius dictum eſt. Reſervato beneficio appellandi, cognoſcendi &* B *diffiniendi ſecundùm quod dictum eſt ſuperius. Aliae verò ſententiae, quae ſunt vel fuerunt datae per Arbitros, mandentur exſequutioni, ſecundùm quod continetur & legitur in concordia facta tempore* Domini Pauli Traverſarii Poteſtatis Ravennae, & Domini Andalonis Poteſtatis Ferrariae. *Item quod omnes inframiſſiones* C *& tenutae datae per Dominos Ugolinum, & Thomaſium de Corrigia Poteſtates Ferrariae & Ravennae, de novo datae occaſione averis & praedae in toto tempore Dominorum Ugolini & Thomaſii Poteſtatum Ferrariae & Ravennae, diſſramittantur, reddantur, & reſtituantur omnibus ſine aliqua quaeſtione & datione a Poteſtatibus utriu-* D *ſque Civitatis & Communibus Civitatum, & fiat reſtitutio alteri ſtatim, quum poſtulata fuerit. Et Poteſtates faciant ipſos habentes tenutas reſtituere illis, quorum res fuerant. Quod dictum eſt in Ferrarienſibus & Communi Ferrariae ſuperius, in omnibus & per omnia obſervetur Ravennatibus, & Communi Ravennae. Aliae autem* E *cauſae ventilentur ſub Arbitris utriuſque Civitatis, quae debent eſſe ſub eis, ſecundùm formam eis datam. Cauſa Dombillini Judaei de voluntate Poteſtatum & Ambaxatorum utriuſque Civitatis commiſſa eſt* in Dominum Mai-

Mainardinum Imolenſem Epiſcopum, *ita videlicet, quod ipſe dijudicet, utrum ſententia abſolutoria Arbitrorum data pro Communi Ravennae contra Dombillinum Judaeum debeat eſſe rata, vel ſententia Domini Thomaſini delegati a Domino Epiſcopo Mantuae Vicario Domini Imperatoris, & a Domino Imperatore confirmata, ſicut per reſcriptum Imperiale apparet, ut dicit &*

A *oſtendit, debeat exſequutioni mandari, & rata haberi. Milleſimo Ducenteſimo Vigeſimo Septimo, Indictione XV. die Mercurii VI. exeunte Madio, in Eccleſia Sancti Zenonis Capitis Sandali, in praeſentia Domini Alberti de Parma Militis Domini Thomaſii Poteſtatis Ravennae, Domini Joculi, Domini Lenguettae, Domini Hengelardi.*

Pacta inter Paduanos & Ferrarienſes, Anno 1234.

IN *nomine Domini. Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Quarto, Indictione VII. tempore Gregorii Papae, & Frederici Imperatoris, die Veneris XV. exeunte menſe Junii. In pleno Conſilio congregato more ſolito per campanam in Palatio Communis Ferrariae, in praeſentia teſtium infraſcriptorum, videlicet Dominorum Tantidenarii Radicis, Prendiparte Samaritani Judicis & Aſſeſſoris Poteſtatis, Carbonis Militis Poteſtatis, Jacobini de Buccapizis, Pillizarii Judicis Communis Ferrariae, Guidonis de Pio, Jacopini Trottae, Thomaſini de Fontana, Marcheſini de Mainardis, Villani de Aldigeriis, Hengelardi, Spinabelli Notarii, & aliis multis. Pro bono pacis & concordiae inter* Commune Paduae & Ferrariae, *& Cives ſingulos utriuſque Civitatis ſtatutum eſt per Dominos Jacobum Alexii, & Clarellum de Tanſilgardis, Legatos Communis Paduae, Syndicos & Procuratores ad concordiam faciendam, pacta & obligationes pro Communi Paduae cum Communi Ferrariae, ut in Inſtrumento facto manu Mugni Notarii de Padua continetur, ſuper litibus & controverſiis, quae inter Cives utriuſque Civitatis movendae eſſent, &* Dominum Balzarinum Guidonis Guizardi Poteſtatem

B Ferrariae; *nomine ipſius Communis, ita ſtatutum eſt cum auctoritate Conſilii. Quod ſi Paduani Ferrarienſes aliquos deduxerint in querelam & poſtulaverint ſibi fieri rationem, ſub Judicibus Poteſtatis cauſae agantur, & eas definiant ipſi, ſicut juſte Dominus miniſtrabit & gratis, nullo inde recepto, eo excepto quod Tabellionibus pro labore* C *ſcripturae cum juſto moderamine fuerit largiendum. Et hoc idem per omnia Paduani teneantur Ferrarienſibus obſervare. Et ne cauſae ſive lites diutius protrahantur, teneantur lites Judices diffinire infra viginti dies, & eas Poteſtates Civitatum teneantur exequutioni mandare infra octo dies, ita quod non liceat litigatoribus appellare. Item* D *ſtatutum eſt, quod ſi Ferrarienſis aliquis fuerit ex quacumque cauſa debitor Paduani, alius ejuſdem Civitatis pro eo debitum non teneatur exſolvere, & alius pro eo non conveniatur. Et Rectores Civitatum praedictarum bonorum alterius, niſi debitoris, intromiſſionem facere non teneantur. Idem in Padua Ferrarienſibus obſervetur. Item ſtatutum* E *eſt, quod ſi ſententia dabitur Paduae pro aliquo Ferrarienſe, ſententia vel tranſactio facta de aſſenſu partium exequutioni mandetur infra octo dies in bonis debitoris, vel in banno ponatur,*

tur, prout placuerit Creditori, & in banno conſiſtat, donec ſatisfactum fuerit Creditori. Et hoc idem pro Paduano Ferrariae obſervetur. Et ſi Paduanus depoſitâ de eo querelâ ad litem non venerit conteſtandam & cauſam agendam, detur poſſeſſio bonorum Creditori Ferrarienſi, vel in banno ponatur, prout Creditor elegerit, nec extrahatur de banno, niſi ſatisfecerit Creditori. Et ſi infra viginti dies Creditori non fuerit ſatisfactum, de bonis debitoris ſiat ſolutio Creditori. Et Commune teneatur Creditorem in poſſeſſione tueri. Hoc idem Ferrarienſi Paduae obſervetur. Item ſtatutum eſt, quod ſi de bonis alicujus Paduani ad Commune Ferrariae quacumque cauſa pervenerit, Communitas Ferrariae reddere non cogatur. Hoc idem pro Communi Paduae a Ferrarienſibus obſervetur. Et pactiones initae ſicut ſupra ſunt ſcriptae, uſque ad decennium obſerventur, & in Statutis Civitatum conſcribantur. Et ſi inframiſſiones aliquae factae ſunt pro Communitatibus Civitatum, revocentur & reducantur ad ſuum ſtatum, & fiat juſtitia poſtulanti, ſicut ſuperiori ſcripto monſtratur, ſalvis omnibus pactis & contractibus factis a dictis Legatis, Procuratoribus & Syndicis Communis Paduae noſtris Civibus Ferrariae: & eo ſalvo quod Commune Paduae teneatur reſtituere omnibus Civibus Ferrariae id totum, quod eis abſtulit occaſione Guardae Turris & Caſtri Rhodigii. Et inſuper dicti Legati facient Poteſtati & Conſilio Paduae praedicta omnia, & ſingula ſupradicta, & alias obligationes & pacta a ſupradictis Legatis & Syndicis acta & facta cum Communi Ferrariae & hominibus Ferrariae, approbare, cum Syndicus, Procurator, & Nuntius Communis Ferrariae ad ipſam properabit Paduae Civitatem. Item inter dictos Dominos Jacobum Alexii Judicem & Clarellum de Tanſilgardis Paduae Legatos, Procuratores & Syndicos, & Dominum Thomaſinum recipientem pro ſe & Domino Salinguerra ejus patruo, talis pactio facta eſt nomine Communis Paduae: quod ſi filii vel heredes quondam Carlexarii de Eſte vellent convenire praefatos Dominos Salinguerram & Thomaſinum de poſſeſſionibus & fructibus poſitis in territorio & diſtrictu Ferrariae, & ſpecialiter de decimatione in praedicto territorio, ubicumque ſit, quod Domini praedicti non teneantur eis ſub aliquo quocumque Judice reſpondere, niſi ſub Curia jam dictorum Dominorum. Et haec omnia, quae ſcripta ſunt ſuperius, promiſerunt Legati praedicti Domino Bulgarino Poteſtati Ferrariae pro Communi, & Dominis Salinguerrae & Thomaſino, firma & rata habere, & quod facient ita & curabunt, quod Commune Paduae & Poteſtas cum auctoritate Conſilii Generalis omnia confirmabunt, & rata habere promittent.

Et ego Petrocinus Aulae Imperialis, & tunc Poteſtatis & Communis Ferrariae Notarius, his omnibus praeſens interſui, ut audivi & intellexi, rogatus ſubſcripſi, atque complevi.

Concordia Mantuae cum Ferraria, Anno 1239.

SAncti Spiritus adſit nobis gratia. Anno a Nativitate Domini Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Nono, Indictione XII. Maſſae. Temporibus Gregorii Papae & Frederici II. Romanorum Imperatoris, die Martis VIII. exeunte Majo. In nomine ſanctae & individuae Trinitatis. Amen. Concordia

dia tractata & facta inter Dominum Armannum de Scottis de Parma Judicem & Vicarium Domini Guidonis de Corrigia Poteſtatis Mantuae, & *Dominos Benvenutum Muſcardi, & Zanebonum de Reginzo, Ambaxatores* Communis Mantuae, *deputatos a Conſilio Mantuae pro Communi Mantuae, ad tractandam & complendam concordiam cum Judice* Poteſtatis Ferrariae, & *Ambaxatoribus* Communis Ferrariae *pro Communi Ferrariae, ut per quoddam publicum Inſtrumentum ſcriptum manu Apollonii filii Martini Burſarii, ſacri Palatii Notarii publice apparebat, ex una parte, & Dominum Quartum Judicem, Aſſeſſorem & Vicarium & Syndicum* Domini Henrici Teſtae, mandato Imperiali Poteſtate Ferrariae, & *dicti Communis, ut per quoddam Inſtrumentum manu Ambroſini Notarii manifeſtum videbatur, & Dominos Villanum de Adigeriis, Lambertum Domini Leodoini, & Jacobinum Olivae, Ambaxatores Communis Ferrariae, ex altera talis eſt. Quod omnes intromiſſiones & ſaximenta factae & facta per Poteſtatem Mantuae, vel pro Communi Mantuae, ſive ſint in Communi Mantuae, ſive in ſingulari perſona, vel in aliquo alio, & ſive ſint datae in ſolutum, ſive non, ſi res exſtant, reſtituantur pro Communi & a Communi Mantuae. Quod ſi non exſtant, reſtituatur aeſtimatio Ferrarienſibus, facta de voluntate Communis vel Poteſtatis vel alicujus, Judicum & Aſſeſſorum Poteſtatis Mantuae. Et ſi facta non fuit aeſtimatio de voluntate Communis vel Poteſtatis, ſeu alicujus Judicum Aſſeſſorum Poteſtatis, reſtituatur Ferrarienſibus juſta aeſtimatio, quantum res valebant, tempore intromiſſionis. Similis quoque reſtitutio fiat Ferrarienſibus per Poteſtatem & Commune Mantuae de toto eo, quod datum*

A *eſſet alicui, qui intromiſſionem feciſſet, vel alii pro eo occaſione recuperandae vel dimittendae vel abſolvendae intromiſſionis. Super quibus reſtitutionibus talis ordo fiet, videlicet quod Poteſtas Mantuae ſi in ejus Civitate vel diſtrictu praedicta, vel aliquod praedictorum facta ſunt, faciat ipſa omnia ſine quaeſtione, datia, & gravamine devenire*
B *in duobus bonis viris Religioſis electis ab ipſa Poteſtate infra viginti dies a die denuntiationis factae Poteſtati Mantuae, vel uni ex Judicibus ſuis Aſſeſſoribus. Et Poteſtas vel Judex Aſſeſſor de dicta denuntiatione teneatur facere fieri & dari publicum Inſtrumentum denuntianti & petenti. De quo Inſtrumento denuntiationis non ultra duodecim Imperiales accipiat Notarius.*
C *Poteſtas verò & Commune Mantuae vel aliqui pro dicto Communi, nullo modo vel ingenio expendere vel alienare poſſit aliquod de praedictis, nec etiam ipſi Religioſi, nec aliquis alius. Reſtitutio verò hoc modo fiat. Compenſatio quantitatis & ſpeciei fiat hinc inde & ſuperfluum, ſi quod fuerit, reſtituatur*
D *ſecundùm modum praedictum. Hoc poſito pro conſtanti, quod non exſtant piſces intromiſſi, vel ablati Civibus Ferrariae per Mantuanos circa initium Poteſtariae* Domini Guidonis de Corrigia, *ſive circa finem Poteſtariae* Domini Bernardi Rolandi Rubei, *Poteſtatum Mantuae. Et praedicta compenſatio & reſtitutio fiat uſque ad feſtum*
E *Sancti Petri proximi de Junio. Super praedis verò & robariis factis Ferrarienſibus a tempore initae concordiae per Dominos Mantuanum Gaimari, & Johannem de Crema pro Communi Mantuae, & Dominos Hugonem Aldrevandini, Johannem Trottae, Jacobinum de Vetula, & Raynaldinum de Guattarella pro Communi Ferrariae in Civitate Mantuae vel diſtrictu, tractatum & or-*

dinatum eſt, quod ſine quaeſtione reſtituantur, ſive per illos Mantuanos, qui eas fecerunt, vel commiſerunt, ſive per Villam vel locum, in cujus territorio vel diſtrictu, ſive in terra ſive in aqua accidiſſet, ſive pro Communi Mantuae. Ita quod petitor, vel qui depraedatus vel robatus fuit vel heres ejus, vel ſucceſſor, non teneatur aliquem convenire, ſed ſolummodo Poteſtati Mantuae vel uni ex Judicibus ſuis Aſſeſſoribus denuntiare, quod ſibi reſtituat vel reſtitui faciat res ablatas, probatione tamen prius facta, quod res ablatae fuerint in diſtrictu Mantuae, & de valentia & aeſtimatione rerum ablatarum. Quae probatio fieri debeat infra triginta dies, & infra alios triginta dies fiat reſtitutio vel ſolutio rerum ſi exſtant, vel aeſtimatio, ſi non exſtant.

Item firmatum eſt & ſtabilitum, quod ſi aliquis Civis Ferrariae captus fuit in Civitate Mantuae vel diſtrictu & aliquid dedit per ſe vel per alium, unde dimitteretur de captione, illud ei reſtituatur a Communi Mantuae & pro Communi Mantuae. Item firmatum eſt per praedictos, quod ſi aliquis Civis Ferrariae vel forenſis, undecumque ſit, captus fuit in diſtrictu Ferrariae per aliquem Mantuanum, vel habitatorem ſui diſtrictus, vel per quamcumque aliam perſonam venientem per diſtrictum Mantuae in diſtrictum Ferrariae a tempore praedictae concordiae citra, & dedit aliquid, unde dimitteretur de captione, quod illud reſtituatur ei a Commune Mantuae uſque ad Calendas proximas Auguſti, & pro Commune Mantuae. Ita tamen quod ſumma totius quod reſtitui & dari debet a Communi & pro Commune Mantuae praedictis occaſionibus dimiſſionis Ferrarienſium & Forenſium non excedat ſummam CCC. Librarum Ferrariae. Item ſuper futuris verò maleficiis, robariis & damnis

A firmatum eſt, quod ſi quis ſubjectus Communis Mantuae, vel reſidens in diſtrictu Mantuae, praedam ſeu robariam fecerit, vel damnum dederit in rebus vel perſonis, ſeu perſonas vel res capiendo in diſtrictu Ferrariae, Poteſtas Mantuae & ejus Judices Aſſeſſores capere bona fide & dare Poteſtati Ferrariae puniendum in diſtrictu Ferrariae

B teneantur, & de rebus malefactoris ſatisfacere damnum vel injuriam paſſo. Quod ſi perſonam malefactoris capere non poterunt, in banno perpetualiter ponere teneantur, & nihilominus de rebus ejus ſatisfacere paſſo, & eum in ſuo diſtrictu non permittere amplius habitare, & nihilominus eum capere & dare Poteſtati Ferrariae puniendum, ſi

C quo tempore eum capere poterint. Item quod Strata per terram & aquam utriuſque Civitatis & diſtrictus aſſecuretur per utrumque Commune, ita quod quodlibet Commune teneatur facere cuſtodiri ſuum diſtrictum. Hoc tamen addito, quod ſi aliquis homo de Ferraria vel diſtrictu vellet venire Mantuam, vel in diſtrictu, a Mellaria ſuperius,

D cum mercimoniis ſuis debeat expectare apud Mellariam mudam Mercatorum Mantuae. Et e converſo ſi venerit a ſuperioribus partibus verſùs Ferrariam, debeat expectare apud Governolum, & ire & redire ſecure ad riſigum & periculum Mantuae per totum ſuum diſtrictum, ſi fuerit depraedatus. Et ſi acciderit, quod Guardae permanerent

E apud Serravallem vel Reverem pro Mercatoribus Mantuae, & aliquis de Ferraria vel diſtrictu vellet ire Mantuam vel redire, ubi ſuperius dictum eſt, cum fuerit apud Mellariam, debeat mittere pro dicta tanſa Mercatorum, ubi fuerit, & ipſam exſpectare ibi, quouſque venerit. Et ipſi teneantur ita cito, quum viderint Nuntium venire, ipſum Mercatorem ſive Mercatores ſecure tranſare

ſare per diſtrictum Mantuae a Mellaria ſuperius. Et ſi acciderit, quod Commune Mantuae eſſet in concordia cum hominibus de Oſtilia, homines de Ferraria & diſtrictu ſecure valeant ire & redire per diſtrictum Mantuae, ubicumque eis placuerit, locis vetitis exceptatis de omnibus praedictis ſecundùm tenorem pactorum veterum initorum inter utrumque Commune. Quod ſi aliter fieret, Mantuani non teneantur ad reſtitutionem, & Poteſtas & Commune Mantuae teneatur curare facere bona fide ſine fraude aliqua & ingenio, quod nulla mercadandia alicujus Civis Mantuae vel diſtrictus vel alicujus Forenſis conducatur a Gubernolo inferius, niſi quum muda Mercatorum ſeu Communis Mantuae venerit pro mercadandia conducenda. Et inſuper teneantur, quod curabunt & facient jurare Conſules Gubernoli, & Capitaneos Reveris & Serravallis, quod neminem Mercatorem cum mercadandia uſque in zuſum venire permittent, niſi * eum eorum mercimoniis, quo & unde voluerint, ſolvendo tamen conſueta Datia & approbata, uti in pactis inter utrumque Commune habitis continetur. Nec Mantuam per ſe vel per alium ultra aliquo ingenio exigant nec exigi patiantur; ſalvo honore & praecepto & praeceptis Domini Imperatoris, ſi qua faceret de ſuo itinere prohibendo a Gubernolo ſuperius. Quae praecepta ſcripta & ſigillata inveniantur Imperiali ſigillo. Et ſalvo honore & conſuetudine introitus portus Salis, & Contratarum Mantuae, ſecundum pacta vetera inita inter utrumque Commune. Ita tamen, quod ſi Mantuani contra Imperialem prohibitionem pro aliquibus mercationibus iverint, vel aliquos alios per ſuum diſtrictum ire vel redire paſſi fuerint, permittant Ferrarienſibus cum ſuis mercibus libere ire & redire, exceptis aquis & locis vetitis, uti in pactis inter utrumque Commune initis continetur. Nec liceat Mantuanis ire vel redire per diſtrictum Ferrariae ad loca vel a locis, cum quibus Ferrarienſes guerram haberent. Item firmatum eſt, quod illi tantùm Cives Mantuae intelligantur, qui nati ſunt in Civitate Mantuae vel diſtrictu, vel habitatores continui in Civitate Mantuae vel diſtrictu, vel qui habent inſtrumentum publicum Cittadinantiae, ſi omnia pacta inita inter eos & Commune Mantuae obſervaverint, vel * Statuta Civitatis Mantuae. Et iſta intelligantur tam in praeteritis negotiis quam futuris; ita tamen quod continua habitatio vel Cittadinantia non proſit alicui in his, quae obvenerint vel acciderint ei, ante continuam habitationem vel cittadinantiam. Hoc addito, quod nulli Civi alicujus Civitatis, quae guerram nunc habeat, vel in futurum habuerit cum Civitate Ferrariae, durante guerrâ liceat venire neque ire in diſtrictum Ferrariae, nec per diſtrictum Ferrariae, etiamſi ſit Civis Mantuae, niſi per aquam Padi diſtrictus Ferrariae a diſtrictu Mantuae ſuperius eundo & redeundo per aquam Padi diſtrictus Ferrariae. Et hoc intelligatur niſi ſit continuus habitator Civitatis Mantuae vel diſtrictus ſex menſibus ante. Quod ſi contra fieret, Commune Ferrariae non teneatur.

Item quod nulla intromiſſio ſeu ſaximentum ſeu repreſalia, vel quid in fraudem eorum de cetero fiat a Mantuanis contra Ferrarienſes, niſi Poteſtas & Commune Ferrariae facerent contra praedicta, & niſi poſtea a Poteſtate & Communi Mantuae per literas ſigillatas ipſius Communis diffidantia Poteſtati & Communi Ferrariae per triginta dies, priuſquam intromiſſio, ſaximentum, repreſalia, vel quid in fraudem eorum fiat........ In rationibus faciendis inter

ter Ferrarienſes & Mantuanos, Mantuae pro Ferrarienſibus talis ordo ſervetur: videlicet quod ſi Ferrarienſis voluerit conqueri de aliquo Mantuano vel de Communi Mantuae aut Univerſitate aliqua, deponat querimoniam ſub uno Judicum Aſſeſſorum Poteſtatis Mantuae. Et oblata petitione in ſcriptis ad Judicem praefatum, dictus Judex eam recipere teneatur, & ſequenti die reum compellere. Si comparuerit, Ferrarienſi reſpondere & litem conteſtari, lite conteſtata, poſtea infra viginti dies continuos probationes recipere utriuſque partis teneantur, & non ultra recipiatur niſi in reprobatione teſtium, in qua octo dierum continuorum detur dilatio utrique parti, & non ultra, utrâque vel alterâ partium poſtulante. Et hoc ante teſtium aperturam fiat. In interrogationibus verò & reverſionibus teſtium poſt aperturam, ſi ab altera vel utraque partium petitum fuerit, aliorum octo dierum continuorum tantùm dilatio detur. Et infra alios decem dies continuos proximos cauſa examinetur, & fine debito terminetur, nullis obſtantibus feriis ſolemnibus vel repentinis in aliquo praedictorum. Et actori ſuccumbenti ſemel liceat ad Poteſtatem Mantuae appellare, vel ſententiam nullam dicere. Reo tamen ſuccumbenti non liceat appellare nec ſententiam nullam dicere. Et dicta Poteſtas vel alter Judicum Aſſeſſorum Poteſtatis de cauſſa appellationis vel nullitatis cognoſcat; & infra quindecim dies alios continuos, non obſtantibus feriis, ut dictum eſt, cauſam per ſententiam difiniat. Quod ſi non fecerit, prima ſententia rata conſiſtat. Sententia verò, quam Judex aſſeſſor non pronuntiaverit injuſtam vel nullam, mandetur exſequutioni in hunc modum: ſcilicet quod Poteſtas vel Judex ſuus Aſſeſſor compellat condemnatum * ſotisfacere victori infra decem dies poſt latam ſententiam ad voluntatem victoris de bonis condemnati, vel eum banniendo vel capiendo & tenendo, nec de banno extrahendo, nec dimittendo abſque voluntate victoris. Idem modus & ordo ſervetur in ſententiis, ſententia, praeceptis & praecepto hinc retro latis & factis, niſi fuerint retractatae vel retractata per appellationem, vel pronuntiatum fuerit eas vel ea vel eam eſſe nullam vel nullas vel nullum. In confeſſis verò debitum ordo hujuſmodi obſervetur; quod Judex Aſſeſſor confitentem condemnet ſolvere debitum conquerenti ad decem dies. Qui ſi non ſolverit ad terminum compellatur jurare ad alios tres dies ſatisfacere conquerenti. Si autem ipſe condemnatus non comparuerit Judici aſſeſſori elapſo primo termino decem dierum, vel jurare vitaverit, ſeu etiam ad trium dierum praedictorum terminum, non ſatisfecerit conquerenti, ſecundùm praefatum modum Judex Aſſeſſor contra ipſum procedat ad voluntatem conquerentis, dando de bonis condemnati conquerenti in ſolutum, vel eum banniendo, capiendo, & tenendo, nec de banno extrahendo, nec dimittendo abſque voluntate conquerentis. Et haec omnia ſiant, non obſtante Statuto alicujus Civitatis facto vel faciendo, & non obſtante jure Eccleſiaſtico vel commiſſione de eo, quod in inſtrumentis uſque ad terminos continetur vel continebitur. Si verò reus non comparuerit, ponatur in banno ad voluntatem conquerentis, & detur ei terminus quatuor dierum. Quo termino elapſo Poteſtas teneatur eum capere & captum tenere, nec dimittere ſine voluntate conquerentis, donec eidem ſatisfaciat conquerenti de eo, quod probaverit legitime infra quindecim dies eum ſibi debere, niſi reus infra dictum terminum probaverit, propter quod debeat abſolvi. Si verò agatur in rem, mittatur petitor in poſſeſ-

poſſeſſionem rei petitae, termino banni elapſo. Nec poſſit reus dictam poſſeſſionem recipere, niſi infra menſem venerit, & eam recuperaverit, & expenſas factas in adipiſcenda poſſeſſione vel tenuta ſibi refecerit. Haec autem omnia acta ſunt & ſingula ſalvis omnibus & ſingulis pactis, concordiis, & conventionibus hinc retro habitis inter utrumque Commune. Et per Miniſterialem Communis Mantuae in anima Poteſtatis & Judicum ſuorum & Conſiliariorum, parabolam in publico Conſilio Communis Mantuae dantium, jurentur.

Actum die, Milleſimo & Indictione praedicta vel praedictis, in Eccleſia Sancti Stephani de Caſtro Maſſae praeſentibus rogatis teſtibus, ſcilicet Domino Hugone de Baiſio, Ariverio de Magreda, Raymundo de Herberia, Guiffredino filio Bernardi de Canoſſa, Zilio filio Domini Alberti Sigici de Mutina, Gabriele de Rivalta, Petro filio Domini Ariverii, Bonaccurſo Huberti de Lazaro de Maſſa. Coram quibus teſtibus, firmatis praedictis omnibus, ut ſupra ſcriptum eſt, eadem die, Milleſimo & Indictione, Dominus Armannus praenominatus, & Benvenutus, & Zanebonus de Reginzo, Ambaxatores Mantuae promiſerunt Domino Quarto Judici & Aſſeſſori & Syndico Domini Henrici Teſtae Poteſtatis Ferrariae mandato Imperiali & ipſius Communis, & Do-

A minis Villano, Lamberto, & Jacobino Olivae Ambaxatoribus Communis Ferrariae, recipientibus nomine Communis Ferrariae, obligando Dominus Armannus Vicarius Domini Guidonis de Corrigia Poteſtatis Mantuae ſe Vicarium & ſuos ſucceſſores pro Communi Mantuae, & ipſum Commune attendere & obſervare omnia praedicta & ſingula, B & ita curare & facere, quod Poteſtas & Commune Mantuae ita in omnibus & ſingulis facient & obſervabunt ut ſupra in omnibus & ſingulis continetur. Et quod Poteſtas & Conſilium Mantuae, & ſui Judices Aſſeſſores per ſacramentum Miniſterialis jurantis in anima eorum, datâ parabolâ, ipſa omnia & ſingula confirmabunt.

C Ego Tedericus praenomine Rigatius, ſacri Palatii & Ferrariae Notarius, ad omnia ſupraſcripta praeſens interfui, & ut audivi vidi & intellexi, rogatus ſcribere ſcripſi.

Alia ejuſdem generis monumenta adſervat Reſpublica Bononienſis in antiquiſſimo ſuo Regeſto, e quibus D quum aliquot acceperim curâ Nobilis & praeſtantiſſimi viri Marchionis Franciſci Zambeccarii, Patricii ac Senatoris Bononienſis, haec etiam evulgare decrevi, in honorem ſplendidae illius Urbis.

Charta pacis & concordiae per Ferrarienſes juratae Communi Bononiae, Anno 1193.

In nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Hic eſt tenor antiquae pacis & concordiae factae tempore Domini Girardi Giſlae Epiſcopi, *& tunc* Poteſtatis Bononiae, *inter* Ferrarienſes & Bononienſes. *In Dei aeterni nomine. Anno Dominicae Nati-*

E *vitatis Milleſimo Centeſimo Nonageſimo Tertio, tempore Coeleſtini Papae, & Henrici Imperatoris, die X. intrante menſe Maji, Indictione XI. in Doliolo in Eccleſia Sanctae Mariae. Nos* Ferrarienſes *juramus pacem* Bononiae, *& hominibus de Comitatu & diſtrictu & Epiſco-*

Epiſcopatu, & eos ſalvare & cuſtodire in Civitate Ferrariae & Comitatu & diſtrictu; nec in Epiſcopatu Bononiae & diſtrictu, nec in alieno ſtudio e offendere. Et ſi aliqua offenſa facta fuerit, infra triginta dies ſub Arbitris electis emendatio ſiat, niſi remanſerit conſenſu partium, vel juſto impedimento. De re ſine poena, ſi res compareat, reſtituatur; ſin autem exſtimatio, ſi deterioratio ſit facta, emendetur, dato ſacramento illi, cujus res erit. Et ſi noluerit jurare, arbitrio Arbitrorum emendetur tam de exſtimatione, quàm deterioratione. Si perſona, quae offenſionem fecerit, non compareat poſt requiſitionem, in banno a Rectore vel a Rectoribus illius Civitatis ponatur, & de banno non extrahatur, niſi ſatisfaciat. Si verò compareat & ſatisfacere non poteſt, perſona tradatur. Et ſi aliquis de Civitate Ferrariae & Comitatu & diſtrictu, vel de alterius Civitate & diſtrictu vellet venire in ſervitio Communis Bononiae, niſi eſſet inimicus Communis Ferrariae, non prohibebo. Bannitos a Civitate Bononiae, ex quo requiſitus fuero a Communi, in mea Civitate & diſtrictu non retinebo ſcienter. Si qua poſſeſſio mobilium vel immobilium fuerit intromiſſa a Communi Ferrariae, ex quo diſcordia iſta intervenerit, & res appareat, reſtituere faciam ſine placito. Et ſi aliquod pervenerit Communi Ferrariae, quod fuiſſet ablatum extra Civitatem Ferrariae, & Comitatum, & diſtrictum ſub Arbitris emendare faciam caput rei vel rem ſine poena. Si verò a privatis in Civitate Ferrariae & Comitatu & diſtrictu & Epiſcopatu, vel in alterius diſtrictu aliquid fuerit ablatum, ſub Arbitris emendare faciam, pecuniam ſine uſuris, & rem ſine fructibus, & praedam caput rei; & ſententias quae retro datae ſunt, & in anima datae

A erunt, & poſſeſſiones, quae reſtitutae fuerunt, firmas tenere faciam; & hoc ante iſtam diſcordiam. Et ſi qua poſſeſſio fuerit impedita, atque data fuerit vel dimiſſa, jurare faciam, quod non impediet. Et ſi teſtes fuerint neceſſarii de meo diſtrictu illis, qui cauſam habebunt, eis dabo, ſicuti meis Civibus, ſi petierint. Et haec omnia

B ſupraſcripta ſient, & obſervata erunt ex parte Bononienſium Ferrarienſibus. Et illi qui paſſi ſunt & parentes eorum & feminae uſque ad quintum gradum a duodecim annis ſupra uſque ad ſexaginta, & poſtea omnes Ferrarienſes Comitatus & Epiſcopatus a quindecim annis uſque ad ſexaginta, jurent pacem in perpetuum, ex quo Arbiter electus

C erit a Ferraria infra octo dies Poteſtati vel Rectoribus Bononiae teneantur dare. Et illud idem faciant Ferrarienſes, ex quo electus a Bononienſibus fuerit. In Tholoneis ſic ſtabilitum eſt, quod Ferrarienſes a Bononienſibus nihil debent accipere, & ab iis, qui ſunt de Comitatu eorum & Epiſcopatu, de iis rebus, quae ſunt aptae ad comedendum; & debeant vendi Ferrariae

D occaſione Tholonei, vel alia: quod ſi alibi portarentur per Ferrariam, duodecim Imperiales de Navi ſive magna ſive parva, niſi remittere velint; & de ſingulis Navibus in eundo & redeundo a Ferraria in ſurſum, ſcilicet a Lombardia, duos ſolidos Ferrarienſes vel Bononienſes, ſive veniat Navis de

E ſurſum, ſcilicet de Lombardia, & ultra monte. De Torſello cavalcativo duos ſolidos Ferrarienſes vel Bononienſes, & de ſoma totidem, & de Navi totidem. Si verò Venetias iverit cum Navi onerata, duos ſolidos Ferrarienſes vel Bononienſes de Navi, & duos ſolidos de ſoma Ferrarienſes vel Bononienſes. Et ſi de iis rebus, de quibus ſemel Tholoneum datum eſt, aliquid compe-

comperaverit, & reduxerit, de eo nihil debet dare, nec de Navi ipſa niſi de eo, quod ſuperadderent, & hoc oſtenſo ſacramento Bononiae. Si autem redierit a Venetiis cum alia Navi onerata, dabit duos ſolidos Ferrarienſes vel Bononienſes de Navi, ſi de mercibus nihil deſuper appoſito. Si verò redeat a Venetiis, cum nihil dediſſet Ferrariae, duos ſolidos Ferrarienſes vel Bononienſes: & de Torſello & ſoma totidem. Si verò magnam Navim divident in plus, non dentur niſi duo ſolidi Bononienſes vel Ferrarienſes, ſi poſtea dati fuerint. Et haec fient, niſi cum Bononienſes venerint in Foro annuali Ferrariae: tunc enim nihil dabunt pro Navi vel rebus, quae ſunt in eis, vel quae ſunt de Epiſcopatu & Comitatu, undecumque veniunt. In foro verò annuali novem Ferrarienſes vel Bononienſes. De Storatica & Tabula totidem, ſi fuerit Cambiator, & nihil plus.

De Forcatica Stationum idem facient Bononienſes, quod alii Lombardi. Et de equo, & aſino, & bove tres Solidos Ferrarienſes vel Bononienſes, niſi ſint Milites vel Clerici; & de aliis beſtiis minutis Solidos, quos conſueverint. Et liceat Bononienſibus ire & redire ubicumque Ferrarienſes vadunt cum mercibus, & ſine mercibus, excepto mercatione Salis, qua uti non debent per aquam Ferrariae, & mercatione Piſcium excepta, ſi vellent portare in Lombardia. Si verò Ferrarienſes non vadant ad aliquam Civitatem vel locum pro guerra vel banno, nec Bononienſes vadant ibi cum mercibus. Si ſine mercibus, liceat eis ire, dum tamen non vadant ad eorum offenſionem, & cum mercibus redire, dum tamen non ſint de mercibus inimicorum; nec in terra eorum emptae, & non deferant in navibus inimicorum, vel cum

A perſonis eorum vel rebus. Et idem facient Ferrarienſes eorum parte. Et liceat Ferrarienſibus ire & redire cum mercibus & ſine mercibus, ubicumque Bononienſes vadunt. Si verò Bononienſes non vadunt ad aliquam Civitatem vel locum pro guerra vel banno, nec Ferrarienſes vadant ibi cum mercibus. Si ſine mercibus, liceat eis ire, dum

B tamen non vadant ad offenſionem Bononienſium. Et cum mercibus liceat eis redire, dum tamen non deferant de rebus inimicorum, vel veniant cum perſonis & rebus eorum. De modio ſeminis Lini, & Vallaniae, & Folliae, dent Bononienſes duodecim Solidos Ferrarienſes vel Bononienſes, niſi in Foro annuali, in quo nihil dare debent. Et

C de centonario piſcium tres Ferrarienſes vel Bononienſes. De Vegete vini Starium unum ad Starium Ferrarienſem pro Ripatico, & blavam, quam habebunt Bononienſes in terris ſuis in Comitatu Ferrariae, vel quas lucrati fuerint, exportatione jumentorum vel perſonarum, & blavam, quam Joculatores acquirunt, & ſpigulaturam, & linum,

D quam laboratores acquirunt, quiete ducere permittant. Et idem facient Bononienſes Ferrarienſibus. Forcatica, quae fiet in territorio Majoris....... debent dare duos Solidos Imperiales, de tabula Campſorum & Mercatorum pannis majoris totidem & non plus. Et ſi alii minus darent, Bononienſes minus dabunt. Et in omni quinquennio ſacra-

E menta praedicta ab utraque parte renoventur. Et Poteſtas & Conſul juret omni anno praedicta obſervare. Et ſi aliqua perſona de iis, qui paſſi fuerunt, vel aliquis de propinquis eorum vel heredum eorum, qui ad hanc partem vocatus fuerit, & ad ſecuritatem praeſtandam pro pace a praedictis perſonis, ſervandam pacem fregerit, vel frangere fecerit, expellatur de Civitate & Epiſco-

Epiſcopatu & Comitatu Ferrariae, & bona ejus diſtrahantur, & dentur Bononienſibus, nec recipiantur, niſi ſatisfecerit illi, cui offenſa facta fuerit. Idem facient Bononienſes de filiis Henrici de Fracta & eorum heredum, & qui ex parte eorum vocati fuerint. Ad haec fuerunt teſtes praeſentes Ramiſinus, & Guezus Conſules Bononiae, Rambertus de Albaro, Manfredus de Ugone de Ramiſino, Victorius Bombellus, Jacobus, Albertus de Ruſticanis, Guido de Vetrana, Naſcimvilla, Petrus de Baxacomatre, Zacharias Judex, Zanibonus Villicus Domni Epiſcopi Bononienſis, Ametheus, Orabona Notarius, Dominus Guizardus Odonis tunc Poteſtas Ferrariae, *Albertus de Adigerio, Marchiſinus de Maynardo, Guido de Turclo, Petrusbonus de Pagano, Jacobus de Fontana, Paltronus Maranus tunc Maſſarius Communis Ferrariae, & plures alii. Hae ſunt quaedam adjectiones factae praeſcriptae concordiae & paci Domni Gerardi Giſlae Epiſcopi, & tunc Poteſtatis Bononiae, & Domini Guizardi tunc Poteſtatis Ferrariae, & ſacramentum ejuſdem Domini Guizardi. Nec aliquem Tholoneum a Ferrarienſibus accipiant, vel eis auferant, niſi antiquum & conſue-* A *tum, & quod fuerit probatum a Bononienſibus per teſtes ſub arbitris, & ex tali tempore, quod Arbitri antiquum judicaverint, & de eo, quod tunc dabatur antiquitus. Lucenſes pro Tholoneo debent dare duos Ferrarienſes & non plus. De lignis nihil debent dare in Doliolo & in Galeria tantum; ex quo Arbiter erit electus a Ferraria,* B *infra octo dies Poteſtas vel Rectores Bononiae teneantur eis dare. Dominus Guizardus tunc Poteſtas Ferrariae juravit, quod illa Capitula, quae ſunt ſcripta in Breve Ferrariae de pace tenenda, & propter pacem tenendam inter Bononiam & Ferrariam, ſcilicet quod eſt conſtitutum, quod ipſe obſervabit, & obſervari faciet omnibus hominibus Ferrariae,* C *quod Dominus Epiſcopus & Poteſtas voluerint. Convenit Poteſtas Bononiae cum Poteſtate Ferrariae, quod Commune Ferrariae non teneatur reſtituere illud quod Conſules pro banno abſtulerunt in territorio eorum, qui malum habuerunt, non teneantur reſtituere illud, quod abſtulerunt. Ad haec fuerunt teſtes Dominus* D *Jacobus de Fontana, Dominus Albertus de Adigerio, Guido de Turclo, Rambertus de Albaro, Ramiſinus, Guezus, Zacharia Judex, & plures alii.*

Charta concordiae factae per Dominum Salinguerra Poteſtatem Ferrariae, & Commune Bononiae, Anno 1203.

IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Talis concordia facta eſt inter Dominum Guillelmum de Poſterla Poteſtatem Bononiae, & Dominum Salinguerram Ferrariae, *nomine Communis utriuſque Civitatis. Quod Servi & Maſnatae Domini Prendipartis Perticonum, & ejus fratris, & Graeci, & ejus nepotum, ſcilicet filiorum ſororis ſuae, & fratris Ardi-* E *tionis, & aliorum omnium Bononienſium, debeant reſtitui a Poteſtate vel Rectoribus Ferrariae in poſſeſſione Dominorum, viſis rationibus & probationibus Dominorum praedictorum. Vel ſi praedicti Servi & Maſnatae fuerint confeſſi vel confeſſae infra viginti dies, poſtquam querela fuerit facta, niſi evidentiſſimis rationibus & probationibus, omni exceptione majoribus, oſtenderint contra-*

contrarium, infra viginti dies. Et hoc debeat fieri ſub Judice Poteſtatis ſine judicatura aliqua. Eo addito, quod in continenti, poſtquam erit Ferrariae Dominus Salinguerra, quamcitius poterit, recipiat ſecuritatem de jam dictis Servis & Maſnatis, & eorum rebus reſtituendis in poteſtate Dominorum, ſi oſtenderint, ſecundùm quod ſupra dictum eſt. Sed ſi inveniri non poterunt, in banno ponantur a Communi Ferrariae cum rebus eorum, quae inventae fuerint in diſtrictu Ferrariae, Dominis reſtitutis. Et ſi uterentur in alio loco de diſtrictu Ferrariae, homines illius loci compelli debent a Ferraria jurare de eis capiendis, ſi poterunt, & Communi tribuendis. Hoc addito, quod ſi de culpa vel fraude aliquis poſſit argui ſuper facto Servorum, quod teneatur rationem facere ſub Arbitris Ferrariae. Et Dominus Salinguerra promiſit ſpecialiter ſuper hoc Capitulo, ſe facturum rationem de Communi Ferrariae cuilibet petenti rationem de Communi Ferrariae ſub Arbitris Ferrariae. Et hoc idem promiſit Dominus Guillielmus Poteſtas Bononiae, ſe obſervaturum de Maſnatis Ferrariae. De filio Silvagni ita ſtatutum eſt, quod Poteſtas Ferrariae debet recipere ſecuritatem ab eo quingentarum Librarum Ferrariae de eo reſtituendo cum ſuis rebus Domino Jacobo Alberti Urſi, niſi oſtenderit publicum Inſtrumentum Libertatis ſibi factum a Domino Jacobo ab eo tempore citra, quo adſcripſit ſe ſolo ipſius, ſecundùm quod ſcriptum eſt per manum publicam; vel per idoneos teſtes, & bonae opinionis oſtenderet legitimam defenſionem ſui ſtatus ab eo tempore citra, ut ſuperius dictum eſt. Inſuper promiſit Dominus Salinguerra, ſe facturum, ut reſtituatur Sal Dainiſio & ejus ſociis, ſecundùm quod declarabitur quantitas Salis vel exſtimatio ejus, quae erat tempore ablationis, per Aſſazatores Salis Ferrariae, & per eos, qui amiſerunt Salem, declaretur & probetur. Item denarii, ablati Bellundo, debent ei reſtitui a Ferrarienſibus, qui fuerunt viginti ſex Librae. Similiter viginti novem Librae Imperiales debent reſtitui Gerardello a Ferraria. Perdita hominum de Maxinatico, facta in ſervitio Communis Ferrariae, debet ei reſtitui a Communi Ferrariae infra triginta dies, ex quo fecerint ſacramentum de perdita & diſpendio. Item ſervetur in omnibus de Bononia & ejus diſtrictu, qui fuerint in ſervitio Communis Ferrariae, qui juraverint, vel jurare voluerint de perdita & diſpendio ad eundem terminum. Praedae manifeſtae & rapinae & violentiae omnes factae a Ferraria Bononienſibus, debent reſtitui, & debita manifeſta ſine placito infra triginta dies, ſecundùm tenorem primae concordiae ſtatutum in offenſis. Super conventione & diſcordia, quae eſt inter Mainardos & Galeranos, vel Commune Bononiae de aqua & valle, Arbitri duo, qui erunt electi a Bononia de Ferraria, & duo qui erunt electi a Ferraria de Bononia, infra octo dies, poſtquam praeſtitum ſacramentum ab utraque Poteſtate, de his obſervandis debent praeciſe & ſpecialiter, eam diſcordiam & contentionem definire infra tres menſes; alias verò definire ſecundùm tenorem primae concordiae.

Et ſi quae ſimilia facta acciderint Ferrariae his, quae dicta ſunt, in Bononia, idem obſervari debent Ferrarienſibus a Bononienſibus. Super facto bladae Ferrariae ita ſtatutum eſt, quod Poteſtas Bononiae debet permittere extrahi blavam Ferrariae ſecundùm tenorem primae concordiae, quandocumque voluerint omni anno, exceptâ blavâ hujus praeſentis anni, quam nunc habent in

in Bononia & ejus diſtrictu, in qua ſic ſtatutum eſt pro praeſenti anno, ut Poteſtas Bononiae poſt feſtum Sancti Petri proximi debeat permittere extrahere Ferrarienſes, quandocumque voluerint, cognitâ tamen veritate per eum, cujus fuerit blava, vel per idoneum Nuntium de quantitate blavae, & per ſacramentum. Hoc autem quod dictum eſt in Nuntio, ſervetur in Eccleſiis, & in Domino Marchione, & in Domino Salinguerra, & domo ſua. In aliis autem perſonis declaretur per ſacramentum ipſarum. Inſuper debet concedere Poteſtas Bononiae a quarto die poſt feſtum Sancti Petri in antea Ferrarienſibus emere tantum de blava, & extrahere libere de diſtrictu Bononiae, quanta fuerit declarata illa, quam nunc habent. Et hoc teneatur tantùm obſervare in hoc praeſenti anno. Super facto blavae Bononiae, quam nunc habent vel habebunt Bononienſes in Ferraria vel ejus diſtrictu, obſervetur tenor antiquae concordiae quolibet anno. De tenuta data parti Domini Adhigerii debeat mandari exſequutioni ſecundùm tenorem concordiae. Super facto frumenti ablati Rubeo, exſtimetur quodlibet modium quinquaginta Solidos Imperiales, cognitâ veritate quantitatis frumenti per ſacramentum Rubei uſque ad quantitatem quatuordecim modiorum. De qua quantitate debent diminui viginti Solidi Imperiales de ſumma pretii. Super facto Taſcae Petri Faventini & ejus ſociorum, debet inquiri veritas per Mixottum Galeriae, & per Mercatores Bononiae a ſexaginta tribus Libris Imperialibus uſque ad ſeptuaginta quinque. Vinum & lignamen ablatum a Domino Jacobo Alberti Urſi Anzelello, debet ei reſtitui a Domino Jacobo. Manifeſtae praedae, & rapinae, & violentiae omnes factae a Bononienſibus Ferrarienſibus debent reſtitui, & debita manifeſta ſine placito. Et ſi quae ſimilia acciderent Bononiae his, quae ſupra diximus Ferrariae, eadem ſtatuta ſerventur a Ferrarienſibus, quae ſtatuta ſunt ſervari a Bononienſibus. Super facto filiorum Domini Henrici de Fracta ſtatutum eſt, ut debeant habere, vel mittere Procuratorem Terrae, ſi volunt proponere querimoniam de aliquo Ferrarienſi, vel de ejus diſtrictu. Et Arbitri debeant mittere Bononiam ad recipienda ſacramenta calumniae, & ad confeſſiones recipiendas. Compenſatio denariorum Taſcae, & Salis, & Ver...... & viginti octo Librarum Imperialium Gerardelli, & frumenti Rubei, debet admitti ex utraque parte. Item juramus nos Ferrarienſes pro communi & diviſo pacem Bononienſibus & Hominibus de Comitatu & diſtrictu & Epiſcopatu, & eos ſalvare & cuſtodire in Civitate Ferrariae, & ejus diſtrictu & Comitatu, nec in Epiſcopatu Bononiae, vel diſtrictu, nec in alieno ſtudioſe offendere pro communi vel diviſo, nec pro aliquo communi, nec pro aliquo diviſo. Et ſi pro diviſo offenſio facta fuerit, etiam datio fiet, ſecundùm tenorem primae Chartae, & bona fide vetabimus, ne quis aliquam offenſam faciat alicui Bononienſi vel in terra vel in aqua, vel pro communi vel pro diviſo. Et ſi Bononienſes habebunt guerram publicam cum aliqua Civitate, ad ſanguinem & incendium, illi Civitati Poteſtatem vel Rectorem non dabimus, ſed penitus vetabimus. Et hoc idem in omnibus juramus nos Bononienſes obſervare & attendere Ferrarienſibus pro communi & diviſo. Omnia alia obſerventur ex utraque parte, ſecundùm tenorem antiquae concordiae. Et haec omnia utraque Poteſtas invicem promiſit & juravit ita obſervare, & quod faciet obſervari pro communi & diviſo ſuae Civitatis, ſecundùm quod

in

in hac praeſenti concordia, & in antiqua Charta Pacis, & in Charta interpretationis continetur. Hoc tamen adjecto, ſi quid fuerit communicato conſenſu utriuſque Civitatis ſtabilitum inter eos, quod illud hoc eodem ſacramento teneantur obſervare & facere obſervari bona fide ſine aliqua fraude.

Actum in Galeria, in Eccleſia Sancti Andreae communi voluntate utriuſque Poteſtatis, Anno Domini Milleſimo Duceenteſimo Tertio, die Mercurii XI. exeunte Menſe Madii, Indictione VI. praeſentibus ad hoc rogatis teſtibus Domino Azone Legum Doctore, & Domino Mercadante Legum Doctore, Domino Ramberto de Albaro, Domino Gerardo Rolandini, Domino Bualello Guidonis Bualelli, Domino Henrigetto Cornaclini, Bono Bononcio Arardi, Gerardo Cini, & de Ferraria Domino Jacobo de Trotta, Domino Guilielmino Zegoli, Rubeo Mixotti, Petro Albari, Pellegrino Tabellione, Griffo & aliis.

Ego Ventura quondam Regis Henrici Notarius, omnibus geſtis apud Galariam ſuper nova Concordia Ferrarienſium & Bononienſium facta inter Dominum Guillielmum de Puſterla Poteſtatem Bononiae nomine ejuſdem Civitatis, & Dominum Salinguerram Poteſtatem Ferrariae, nomine ejuſdem Civitatis, ſecundùm quod ſupra legitur interſui, & de mandato utriuſque Poteſtatis, qualiter antiquam & novam concordiam Ferrarienſes & Bononienſes, & interpretationes inter Bononiam & Ferrariam factas ſacramentis & promiſſionibus firmaverunt inter ſe pro Communi utriuſque Civitatis, ut ſuperius legitur, ſcripſi.

Pacta & Concordia habita inter Commune Bononiae & Florentinos, Anno 1203.

IN Dei nomine. Amen. Anno Dominicae Incarnationis MCCIII. Idus Septembris Indictione VI. Nos Davizus quondam Meliorelli de Tuſa, Donatus Tholomei, Octavianus Gerardini, Brunus Judex, Zaninbellus Tedaldini, Acerbus Falſeronis, Sinibaldus Scolai, Gianni Soldanerii, Cavalcante Daini, & Brunellinus, Conſules Communis Florentiae, *ex parte Communis Florentiae, & pro Communi Florentiae, promittimus vobis Domini Guidoni Tantidenori, & Bonavoltae, Domino Ugolino Legum Doctori, & Domino Guidoni Doxii, Conſuli Negotiatorum, recipientibus ex parte & nomine* Communis Bononiae: *ſi amodo in antea aliquis de Civitate Florentiae vel diſtrictus, aliquem contractum celebraverit cum aliquo de Civitate Bononiae vel ejus diſtrictus, quod ille de Florentia vel diſtrictus, non poſſit nec debeat convenire alium de Bononia vel diſtrictu, niſi illum cum quo contractum celebraverit, ſeu debitorem vel fidejuſſorem, qui pro contractu obligati eſſent. Nec Commune Florentiae alium impediet, niſi contrahentem & debitorem & fidejuſſorem. Et ſi alius aliquando impediretur, vel res alterius, quod Commune Florentiae expediet. Unde nos Davizus & Donatus pro Commune Florentiae a vobis pro * Communis Bononiae ſimiliter promiſſionem recepimus ſicut in noſtro Inſtrumento continetur, & ſic Henricum Judicem & Notarium ſcribere & in publicam formam redigere rogavimus.*

Acta ſunt haec omnia in Civitate Florentiae in Eccleſia Sancti Martini de Epiſcopo praeſentibus & rogatis teſtibus, Catalano Conſule Militum, Meliore Abbatis Conſule Mercatorum Florentiae,

rentiae, Tiniſio Lamberti, Jacobo Ramonis Conſule Cambiatorum, Mainetto Andriolae, Bonoriſtori Karelli.... Prioribus Florentiae, & Gondo Camerario Communis Florentiae.

A *Ego Henricus Domini Imperatoris Henrici Judex & Notarius, & tunc Communis Florentiae Cancellarius haec omnia me praeſente ala rogatus ſcripſi, & in publicam formam redegi.*

Concordia facta inter Dominum Iſaacum de Dovaria Poteſtatem Bononiae, & Dominum Salinguerram Poteſtatem Ferrariae, Anno 1207.

IN nomine Domini. Talis concordia facta eſt inter Dominum Iſaacum de Duaria Bononiae Poteſtatem, *&* Dominum Salinguerram Poteſtatem Ferrariae, *ſuper quaeſtione, quae eſt inter Galeranos & Maynardos. Scilicet quod duo Arbitri debeant eligi de Ferraria, & duo de Bononia, qui de Bononia debeant cognoſcere ſuper omnem litem, quae fuit inter Galeranos & Maynardos, tam ſuper ſententia lata a Domino Guidone Lambertini, & Domino Bualello, & Domino Carnelvario, & Domino Gondoaldo, utrum debeat valere vel non, in totum vel pro parte; & utrum tenuta ſit danda ex ea ſententia, vel non: quàm etiam ſuper omnibus aliis litibus, & etiam de illis, quae continentur in ſententia, ſi contigerit, eam ſententiam non valere, neque poſſeſſionem ex ea ſententia dandam eſſe. Et quod judicaverint definitive vel interloquendo ſuper poſſeſſione danda, ipſi Electi firmiter faciant obſervari, ita quod interlocutoria praedicta habeant vim definitivae & auctoritatem. Et ſi diſcordia inter electos apparuerit, ad Abbatem Columbae & Priorem ejuſdem loci debeant communiter recurrere, conſilio vel ſententiae quorum adquieſcant. Et in eo caſu ſententia ab eis lata firma fiat & rata, ſicuti ab ipſi Arbitris eſſet lata. Et Arbitri utriuſque partis teneantur ea mandare exſecutioni. Et haec autem agi debeant uno termino ad Piulam, & alio ad Bon-*

B *denum, & ſic de ceteris locis & terminis vel alibi, ubi in concordia convenerint, & neutra partium utatur poſſeſſione, quae eſt in lite vel erit, vel aliquis alius, niſi illi fuerint ab Arbitris utriuſque partis electi, apud quos Arbitros debeant pervenire & permanere quidquid praeceptum erit, donec lis definita fuerit, & quidquid praeceptum*
C *fuerit, detur Arbitris utriuſque partis vici........ & parti. Arbitri autem ſunt eligendi hoc modo, ſcilicet quod Poteſtas Ferrariae debeat eligere unum hominem, quem putaverit bonum & utilem, qui juret eligi duos Arbitros. Et eligat de Civitate Ferrariae, quos crediderit eſſe bonos & idoneos ad praedicta cognoſcenda & expedienda, prae-*
D *ſente Nuntio Bononiae. Et in Conſilio Ferrariae hoc idem per omnia fiat a Poteſtate Bononiae in Conſilio Bononiae, praeſente Nuntio Ferrariae, de eligente & eligendis, qui ſint de Bononia. Eorum autem, qui eligere debent Arbitros, tale debet eſſe ſacramentum, ſcilicet quod debeant jurare, quod praedictam electionem duorum Arbitrorum*
E *faciant bona fide ſine aliqua fraude, & quos putaverint bonos & idoneos & legales ad praedicta cognoſcenda & expedienda, remoto odio, amore, pretio & precibus, & ſpeciali lucro vel damno. Et Arbitri electi praedicti poſſint cognoſcere & ſententiare altera parte citata; & non veniente, Poteſtas Ferrariae teneatur facere venire Arbitros*

Fer-

Ferrariae, & ſtare ad ea facienda, quae ſunt neceſſaria cauſſae ad loca deſignata ad terminum & terminos, quos ei denuntiaverit Poteſtas, & Arbitri Ferrariae, Bononiae per literas vel per eorum Nuntium: idem in omnibus obſervetur ex parte Poteſtatis Ferrariae, & Arbitrorum Ferrariae in requiſitionibus & omnibus aliis. Et utraque Poteſtas teneatur facere jurare preconem in concione ſuper animam Populi, & ad vocem Populi, quod omnia praedicta & alia, quae continentur in iſta concordia obſervabunt, & facient obſervari, & quaecumque dicta ſunt & tractata ſuper facto Galeriae & Mainardorum in facto Arbitrorum, videlicet in cognitione & obſervatione. pronuntiatione, in ſuis locis deſignatis & terminis. Ita obſervetur in facto Domini Guidonis Lambertini, & Gilioli Guizzardi, & Domini Petri Alberti Adigerii. Item ſuper lite, quae eſt in Dominum Guidonem Lambertini, & Giliolum Guizzardi, talis habitus eſt tractatus, quod duo Arbitri debeant eligi, unus a Poteſtate Bononiae, & alter a Poteſtate Ferrariae, qui debeant cognoſcere de poſſeſſione & dominio vel quaſi. Et quidquid judicaverint ſuper unoquoque judicio, ratum habeant & firmiter faciant obſervari. Interim tamen fructus litis debeant pervenire & permanere apud Dominos Arbitros utriuſque Civitatis, ita quod neutra pars, vel aliquis alius debeat..... qua litis, non illi, qui erunt electi ab Arbitris utriuſque partis, non derogando juri aliorum, qui non ſunt in lite hac. Et ſi diſcordia apparuerit inter ipſos Arbitros, debeant recurrere ad Abbatem Columbae, & Priorem ejuſdem loci, conſilio vel ſententiae quorum acquieſcant. Et arbitri utriuſque partis teneantur eam mandare exſecutioni. Et haec debent agitari uno termino ad Duliolum, & alio ad Hoſpitale Ratoli, & ſic de ceteris terminis, vel alibi, ubi in concordia fuerint.

Super facto Domini Petri Alberti, & ferri ablati Adhigerii, taliter tractatum eſt, ſcilicet quod duo Arbitri debeant eligi, unus de Bononia, & alter de Ferraria, qui debeant cognoſcere, ſi fructus percepti debeant reſtitui cum poſſeſſione, poſtquam poſſeſſio fuit ei data primo, & poſtea ablata, quin dubitabatur, utrum eſſe debeat propter verba Concordiae & intellectum. Idem & in ferro propter factum intereſſe. Et quidquid laudaverint de fructibus tantùm habeatur; & ferrum vel ejus juſtam aeſtimationem Commune Ferrariae reſtituat vel reſtituere faciat eis, quibus fuit ablatum cum intereſſe, ſi Arbitri de intereſſe judicaverint. Ferrum autem, ſive ejus aeſtimatio praeciſe reſtituatur, quamvis non judicaverint de intereſſe. De Ferro autem ablato Ferrariae occaſione praedicti ferri, idem faciat Commune Bononiae obſervari, ſi verum eſſe conſtiterit de poſſeſſione Domini Guidonis Bazalerii, reſtituatur eidem Domino Guidoni, vel ejus exſtimationem Bononia debet temporis praeſentis, & Ferrariae dent ejus temporis, quo fuit ablata. De havere ablato Ugolino Zoppo & Zachariae & ejus ſociis ita fiat. Quod ſi de havere vel podere eorum, qui depraedaverunt eos, invenirent in Civitate Ferrariae, vel ejus Diſtrictu, hoc Ferraria faciat eidem Ugolino & ejus ſociis dare. Et ſi ſatisfieri non poterit, in banno ponantur, nec de banno extrahantur, niſi in totum ſatisfecerint, vel cum eis ſe concordaverint, & de Civitate & ejus Diſtrictu repellantur, ita quod non debeant ibi habitare. In facto Domini Salinguerrae fuerunt in concordia, quod debeant facere rationem filiis quondam Bonifacii Bomdiei ſub Arbitris, non obſtante eo quod ſic pot...... Et his

Sta-

Statutis obſervatis omnia quae continentur in tenore concordiae factae inter Bononienſes, & Ferrarienſes, debeant firmiter obſervari, ſcilicet in Arbitris eligendis, & debitis confeſſi, & ſententiis exſequutioni mandandis, & in omnibus aliis Capitulis in ſcripto & concordia comprehenſis. Et Abbas Columbae & Prior ejuſdem loci habeant eamdem auctoritatem & poteſtatem in omnibus & per omnia, quam habent praedicti Arbitri quatuor inter Galeranos & Maynardos, & duo inter Dominum Guidonem Lambertini & Giliolum Guizzardi. Item ſtatutum eſt in facto Anſalonis vulnerati, quod Poteſtas Bononiae faciet dari pignus ſexaginta Librarum Bononienſium Domino Salinguerrae Ferrariae Poteſtati, & quantum decreverit, Guidonem Bazalerii, & ejus filium Jacobinum dare Anſaloni a ſexaginta Libris infra terminum dabit. Et ſi caſus attulerit, Anſalonem ex illatis vulneribus mori, debet ſuperaddi pignus ſexaginta Librarum Bononienſium, & a ſexaginta uſque ad centum, quantum laudaverit Dominus Iſaacus Poteſtas Bononiae, & Dominus Salinguerra Poteſtas Ferrariae, tantum dabitur heredibus Anſalonis. Et pater debeat facere pacem & jurare ſervare pacem in perpetuum Guidoni Bazalerii, & ejus filiis in perſona & havere, & in omnibus hominibus de Civitate Bononiae & Comitatu & Diſtrictu & Anſalonis, ſi liberaliter faciet idem ſacramentum, & pater ejus; & promittet certam poenam, ſcilicet centum Libras Imperiales, ſi faciet contra pacem, dare Guidoni & ejus filio. De A *facto Domini Petri Adigerii ſtatutum eſt, quod Dominus Petrus eligat ſibi unum hominem, & filii Raynerii Marſilii alium, quos Poteſtas Bononiae faciet jurare deſignare terram, de qua fuit ei vel ſuo patri data tenuta per Commune Bononiae. Et ambo electi ſint de Diſtrictu Bononiae. Et haec omnia utraque Poteſtas promiſit ſe ad invicem* B *obſervaturum.*

Actum in Eccleſia Sanctae Mariae de Duliolo, Anno Domini MCCVII. die XIII. exeunte Martio, Indictione X. praeſentibus ibi ex parte Ferrariae Domino Luizo, Domino Johanne de Albara, Giliolo Marcoaldi, Philippo de Paganis, Guidone Contrario, Anſideo de Beo, Piuthino Tabellione, & Jacobo C *Notario: ex parte Bononiae Domino Guidotto Azzi Priore Communis Bononiae, & Domino Aloperio Conſule Juſtitiae, Domino Mercadante Legum Doctore, Domino Jacobo Pizzolo, Domino Johanne Bonſeri, Domino Buccaderonco, Domino Arpinello, Domino Angelello de Urſis, & Guaſcontino.*

Ego Ventura quondam Regis Henri- D *ci Notarius interfui, & ut ſupra legitur, mandato utriuſque Poteſtatis ſcripſi.*

Inter accerimos impii Eccelini de Romano inimicos numeratus eſt Azo VII. Marchio Eſtenſis, qui & ad illud immane monſtrum debellandum, atque e medio tollendum, im- E piger accurrit. Foederis Anno MCCXLIX. contra illum ab ipſo initi tabulas coronidis loco ſubjicio, ex Archivo Eſtenſi depromtas.

Char-

Charta Foederis initi inter Bertoldum Patriarcham Aquilejenſem, Marchionem Eſtenſem, Brixianos, Mantuanos &c. Anno 1249.

IN *nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Amen. Anno Domini Milleſimo Ducenteſimo Quadrageſimo Nono, Indictione VII.* Dominus Bertoldus, *Dei gratiâ, venerabilis* Patriarcha Aquilejenſis, *cupiens in ſervitium ſanctae matris Eccleſiae potenter & patenter aſſurgere, quatenus ſe vires ſuae extendunt, Nuntium ſuum pro petendo auxilio ad devotos Eccleſiae, videlicet Nobiles Viros* Marchionem Eſtenſem, *&* Comitem Sancti Bonifacii, *atque ad Civitates* Brixiam, Mantuam, *&* Ferrariam *deſtinavit. Qui de communi colloquio ſuper hoc ordinato, auditis petitionibus dicti Nuntii, promiſerunt eidem Domino Patriarchae mittere centum Cavalcatores in propriis expenſis, uſque ad Terram ſuam, ita quod poſtquam ipſi fuerint in Terra ipſius Domini Patriarchae, ipſe poſtmodum eis tenetur providere congrue de expenſis, & reſarcire damna, quae faciendo werram incurrent. Et ipſi verſa vice lucrum, quod conſequi poterunt, tenentur dividere per medium cum ipſo Domino Patriarcha, dando eidem medietatem, & ſibi aliam retinere. Inſuper quaelibet illarum Communitatum, ſcilicet Poteſtas cum Conſilio, data poteſtate uni in qualibet Civitate, qui in animam illorum omnium juraret, tactis Scripturis in animam ipſorum juramento firmavit, quod quandocumque* Hezelinus de Romano *equitaret ſuper Terras Domini Patriarchae, vel ſuper Tarviſium, ſeu ſuper Terras Domini Biaquini, cum ſuo exfortio, vel mitteret trecentos milites, vel ultra, dictae Communitates teneantur cum ſuo exfortio equitare ſuper Veronam, & eis facere* A *vivam werram. Et quod non debeant facere pacem, compoſitionem, ſeu concordiam aliquam ſuper praedicta werra ſine voluntate & conſenſu ipſius Domini Patriarchae, quibuſlibet exceptionibus juris & facti hinc inde ceſſantibus & remotis, ita quod idem Patriarcha idem juramentum eis praeſtari faciat: alioquin non debeat teneri ſecundùm* B *quod haec omnia continentur in praedictarum Civitatum publicis inſtrumentis, etiam ipſorum ſigillis munitis. Ipſe autem Dominus Patriarcha dictis inſtrumentis viſis, & inſtrumento Civitatis Mantuae coram ſe & Conſilio ſuo perlecto, ad honorem Dei & ſanctae matris Eccleſiae die. XI. Maji, in praeſentia* Conradi Electi Juſtinopolitani, Hermanni Electi Sextenſis, C *Henrici de Villalta, Federici de Caſtello, Rodulphi de Cibriano, & Thomaſii de Pulzinigo liberorum, Cononis & Artuiti fratrum de Murico, Johannis & Adalperti fratrum de Cucanea, & Henrici de Mels, atque aliorum plurium Miniſterialium Eccleſiae Aquilejenſis, dedit parabolam Magiſtro Beringerio Vicedomino ſuo jurandi in anima ſua omnia* D *praedicta, ut dictae Communitates eidem juraverant, verſa vice eiſdem attendere & obſervare bona fide, ſine fraude. Qui ibidem Libris & Scripturis corporaliter tactis, quae ſuperius dicta ſunt, juravit in animam Domini Patriarchae, & praeſentem Chartam idem Patriarcha juſſit ſui ſigilli muni-* E *mine roborari.*

Actum Apud Utinum in camera Domini Patriarchae.

Ego Paulus ſacri Palatii Notarius his omnibus interſui & rogatus ſcripſi.

Illud

Illud denique commemorandum duco, inter Civitatum Foedera fere ſemper conſtitutum aut ſubintellectum fuiſſe, ut ſi qua diſcordia inter Cives aut diſtrictuales, ut ajebant, ſerperet, reliquae Civitates ſociae intercederent, ſive ut pax illaeſa ſervaretur, aut diſrupta continuo reſarciretur. Propterea quum Anno MCCLXXXII. Mutinenſis Reſpublica pacem dediſſet factioni Aigonum, praepotenti in Caſtellis Provinciae Friniatis, foederatas Civitates impulit ad habendum veluti proditorem ac rebellem, quicumque iſtam Mutinenſium pacem frangeret. Itaque *Bannum* de hac re promulgatum fuit, quod inſertum legebatur olim in antiquis Legibus municipalibus Civitatum Parmae, Bononiae, Cremonae, Placentiae, & Regii.

DE

DE
LIBERTATE;
IMMUNITATIBUS,
AC PRIVILEGIIS
CIVITATUM, AC PRINCIPUM
ITALICORUM.
DISSERTATIO
QUINQUAGESIMA;

DISSERTATIO QUINQUAGESIMA.

UTi ex Pace Anno MCLXXXIII. Conſtantiae ſtabilitâ liquet, Civitatibus ac Principibus Italicis, ſub Societatis Langobardicae nomine venientibus, Reipublicae forma, Libertas, & Regalia omnia a Friderico I. Auguſto, ejuſque filio Henrico VI. Rege, diſertiſſimis verbis confirmata fuere. Suos Magiſtratus ſibi deligere, Leges condere, Civitates & Caſtra munire, Foedera percutere, Bella indicere, Tributa colligere, aliaque hujuſmodi munia Regalis poteſtatis, libera iis relinquuntur. Uno verbo, jura Principatus (Romanorum tamen Imperatoribus obnoxii & ſubjecti) ſublatis inde prorſus Caeſareis Magiſtratibus, unicuique Urbi liberaliſſime conferuntur. A Nam quamvis liberae Civitates in eadem Conſtantienſi Pace obſtrictae fuerint ad Conſules eligendos cum conſenſu Imperatoris, aut illius Nuntiorum, hoc tamen onere poſt breve tempus ſolutae, integrâ inde Libertate Conſules ſuos, aut Praetorem, deligere & renuntiare perrexerunt. De cenſu aliquo ſingulis annis B Caeſari perſolvendo ne unum quidem verbum in tabulis illius Pacis occurrit. Quamobrem miratus ſum, quod in Privilegio deinde conceſſo Brixianae Civitati ab Henrico inter Reges Sexto, inter Imperatores Quincto, Cenſus pendendi obligatio legatur. Editum longe antea illud fuit in Libro Statutorum Municipalium C ejuſdem Civitatis; ſed huc inferendum duxi, ut conditionem hanc, aliis Civitatibus Langobardicae Societatis minime impoſitam, Lector luculentius inſpiciat.

Henrici Sexti Regis, Imperatoris Quincti Diploma, quo Civitati Brixianae Regalia concedit, Anno Chriſti 1192.

IN *nomine ſanctae & individuae Trinitatis.* Henricus Sextus, *divina favente clementia* Romanorum Imperator, & ſemper Auguſtus. *Circumſpecta eminentiae noſtrae diſcretio nominatiores Imperii regiones ſuis approbatas laudibus, in noſtri pectoris arcano,* D *ab invicem diſtinguens Civitates & illarum loca & perſonas, quae ſuis late clarent titulis, non minus ſollicite conſiderat & attendit, ut ſtatu cujuſlibet earum inſpecto, ſecundùm devotionis & fidei ſuae exhibitionem & meritum, loco & tempore Imperialis gratiae fave-*

rem eo uberius percipiant & honorem. Inter memorandas itaque Italiae Civitates cum Brixia *ſtrenuitate militiae, fortitudine Populi, decore armorum, ſapientiae & divitiarum, commendata ſinceritate intenſae devotionis & fidei, Celſitudini noſtrae & Imperii noſtri exhibitae, & exhibente, ita ſe applicaverit, ut ad ejus, & ipſorum* Brixienſium *exaltationem indeſinentem, & commodum firmum, & immutabilem intendendi habeamus propoſitum: notum facimus univerſis tam praeſentis, quàm futurae aetatis Imperii fidelibus, quod nos eorum devotis precibus aurem clementiae noſtrae benigne & favorabiliter accommodantes, confirmamus eis, videlicet* Brixienſibus, *omnes conceſſiones & permiſſiones, quas in tenore Pacis eis fecimus. Inſuper concedimus eis* omnia Regalia, *quae Imperium habet in Epiſcopatu Brixienſi, ſeu jurisdictione, vel diſtrictu Brixiae infra hos confines, in tota Curte & territorio Moſi ab utraque parte fluminis Olei; & a Curte & territorio Moſi in ſuſum, ſicut fluit flumen Olei uſque Palazolum; & in ipſo flumine & ripis ejus versùs Brixiam & terram Brixianam; & in omnibus locis & Caſtris, & Burgis, ſicut extenduntur Curtes, & territoria locorum Brixienſium ab utraque parte Olei; & in Curte & territorio Murae: & in Curte & territorio Palazoli in ſuſum uſque ad Lacum Iſei, unde ſluit Oleum versùs Brixiam; & in iſpo flumine & ripis ejus versùs terram Brixianam; & inde ſupra per totum Epiſcopatum Brixiae uſque Dalegnum, & per totum territorium ejus; & a Dalegno in omnibus locis & Caſtris & Burgis, & quae...... per Civitatem Brixiae, & Curtibus & territoriis ipſorum locorum, uſque Lemonum; & a Lemono ad Pocelengum; & a Pocelengo uſque ad Guttezolum; & a Guttezolo* A *uſque ad Moſim; & in aliis locis, qui diſtringuntur, vel diſtringebantur per Civitatem Brixiae, ubicumque fuerint, in terra & in aqua. Eo addito, ut ſi in praedictis locis, vel infra praedictos confines, a glorioſo* patre noſtro Federico *felicis memoriae* Romanorum Imperatore, *vel a noſtra clementia, vel ab eo, qui a nobis habuit aliquod datum, vel ſcriptum fuerit de praedictis* B *Regalibus, Brixienſibus non obſit, de quibus qui acquiſivit, non habet publice poſſeſſionem, non violentam, non clandeſtinam. Ab hac conceſſione excipimus omnia Feuda & beneficia antiqua, ſeu a Patre noſtro, vel a nobis conceſſa, de quibus ille, qui acquiſivit, manifeſtam habet poſſeſſionem, non clandeſtinam,* C *non violentam: & excepto Fodro Regali, quando aliquis Succeſſor noſter profecturus eſt Romam pro Corona ſuſcipienda, ab iis, qui ſolent & debent praedictum Fodrum dare: & exceptis Appellationibus, ſecundùm quod in forma Pacis continetur.* Pro praedictis autem Regalibus, quae eis nos conceſſimus, & nunc concedimus, dabunt nobis, vel Nuncio noſtro in D Civitate Brixiae in proximis Kalendis Martii, & a proximis Kalendis Martii in antea ſingulis annis pro Cenſu duas Marchas auri. *Ut autem haec confirmationis & conceſſionis noſtrae pagina Majeſtatis noſtrae Sigillo roborata, rata deinceps obſervetur & inviolata, ſtatuimus & Imperialis au-* E *ctoritatis edicto ſancimus, ut nulla omnino perſona humilis vel alta, Secularis vel Eccleſiaſtica, eam infringere, vel aliquo temeritatis auſu ei obviare praeſumat. Quodque facere attemptaverit, in ultionem temeritatis ſuae centum Libras auri puri pro poena componat, medietatem Imperiali Camerae noſtrae, partem verò reſiduam perſonis injuriam paſſis. Hujus rei teſtes ſunt Conradus Magun-*

Maguntinus Archiepiſcopus, Guillielmus Archiepiſcopus Ravennas, Henricus Vormacinenſis Epiſcopus, Godofredus Comes de Vejuſingen, Rubertus de Durne & filius ejus Ulricus, Hartinamius de Butingen, Vernerus de Roſſewic, Cimo ſenior de Micembere & Cimo junior filius ejus, Conradus de Walthiiſen Camerarius, & filius ejus, Albertus Volframus de Lapide, Seſridus Marſcalcus de Agenowe, & frater ejus Volframus, Ortobellus Mediolanenſis, & Arnoldus Placentinus, Imperialis Aulae Judices.

Acta ſunt haec Anno ab Incarnatione Domini MCXCII. Indictione X. Regnante Domino Henrico Sexto Romanorum Imperatore glorioſiſſimo Anno Regni ejus XXIII. Imperii verò II. feliciter. Amen.

Data apud Geiuſtengiiſen, VI. Kalendas Auguſti.

A Contra nihil moror, quod idem Henricus VI. Rex graviori etiam onere Senenſem Populum preſſerit Cenſu indicto, perſolvendo non ſibi tantùm, ſed & *Succeſſoribus in perpetuum*; neque enim iis, uti neque ceteris Tuſcis locus fuerat in Pace Conſtantiae. Diutius quoque Caeſareorum Magiſtratuum auctoritas in Tuſcia, B quàm apud Lombardos perduravit, Marchionibus ibi, ſeu Ducibus, ipſo Friderico regnante, immo & poſt ejus mortem, conſtitutis. Quid ergo temporibus iis Fridericus I. Auguſtus, ejuſque filius Henricus VI. Italiae Rex a Senenſibus petierint, ut eis Caeſaream gratiam reſtituerent, Urbis illius monumenta nunc pro- C dent, quae ex Archivo Metropolitanae Senenſis Baſilicae deſcripta ad me miſit amicus vir Hubertus Benvoglientus, dum vivebat.

Forma Pactorum, per quae Fridericus I. Auguſtus & Henricus VI. ejus filius Rex Italiae, Senenſibus Caeſaream & Regalem gratiam reſtituunt, Anno 1186.

H*Aec eſt forma compoſitionis, per quam Senenſes veniunt ad gratiam* Domini Imperatoris, *&* Regis Henrigi. *In primis reſignabunt Sereniſſimo Regi Comitatum Senenſem, & omnia bona & poſſeſſiones & jura, quae fuerunt* Comitiſſae Mathildae, *&* Comitis Ugolini, *ſi qua habent: & quicquid pertinent ad Marchiam Tuſciae. Reſignabunt etiam & reſtituent omnia Caſtra & Poſſeſſiones omnes, & ſpecialiter Caſtrum Sancti Quirici; & omnia Regalia, jura, & jurisdictiones, quae pertinent ad Imperium infra Civitatem & extra. Et nominatim Monetam, & Pedagium, ſive Teloneum, quam facere conſueverunt, vel faciunt. Jurabunt etiam fidelitatem Domino Re-* D *gi a quindecim annis uſque ad ſeptuaginta. Praeterea reſtituere debent Eccleſiis, & Nobilibus de Comitatu Senae omnes poſſeſſiones, Caſtra, & jura, ſi quae abſtulerunt. Inſuper, ſi quos Nobiles juramento pro aliquo facto adſtrinxerunt, eos a vinculo juramenti abſolvent. Conjurationem nullam facient, vel Compagniam, nec ſecuritatem ſine* E *parabola Domini Regis, vel Imperatoris, cum aliqua perſona, Civitate, vel loco. Et ſi aliquam fecerunt, conjuratores abſolvent ad mandatum Domini Regis. Praeterea illa duo Caſtra, ſcilicet Montem Acutum, & Orgiam, conſignabunt & tradent in poteſtatem Domini Regis, ſalvo tamen jure eorum, ſi quod habent in jam dictis Caſtris:*

ita

ita quod Dominus Rex cognoſcat per ſe, vel per fideles ſuos de Curia ſua, de jure eorum & illorum, qui de jam dictis Caſtris conqueri voluerint. Et ſi cognitum fuerit jam dicta Caſtra pertinere ad Senenſes de jure, eis reſtituet. Servire etiam debent jam dicti Senenſes Domino Regi de pecunia ſua in quatuor milibus Librarum, & Dominae quoque Reginae ſexcentas Libras dabunt, & Curiae quadringentas. *Pacem & guerram facient omnibus quibus Dominus Rex praecipiet, vel certus Nuntius ejus, ſicut eſt Legatus Italiae, vel alius Nuntius ad hoc deſtinatus. Et ſpecialiter pacem ſervabunt Vulterrenſi Epiſcopo, & Hominibus de Monte Alcino, & aliis fidelibus Imperii, juxta mandatum Domini Regis. Eccleſias ab omnibus exactionibus & oneribus ſervabunt immunes ad mandatum Domini Regis, & nominatim Eccleſias Vulterrani Epiſcopi. Dominus verò Imperator, & Rex ſuſcipient Senenſes in plenitudinem gratiae ſuae, remittendo eis omnes offenſas, quas eis, & Imperio, aliquo modo fecerunt: ſalvis etiam eis allodiis & beneficiis ſuis, & pignorationibus, quae vel quas juſte habent, vel tenent.*

Anno Domini Milleſimo Centeſimo Octuageſimo Sexto, menſe Junii, Indictione IIII.

Dura haec ſane videantur, quum erga tot alias Civitates ſe adeo munificum ac indulgentem Fridericus praebuerit. Verùm Imperator, quum nullis conditionibus, quod eſt ad pleraſque Tuſciae Urbes, teneretur, & iram adhuc animo verſaret, quod ſuperiore bello Urbes illae legitimo Pontifici Alexandro III. adhaeſiſſent, atque opem tuliſſent: ubi ultionis occaſionem nactus eſt, in eas deſaeviit. Nobilibus quoque Senenſibus, quos Populus Senae dominans depreſſerat, ſe gratum praeſtare cupiebat. Jugurtha Thomaſius in Hiſtoria Senenſi, dubiis tamen auctoribus nixus, ſcribit, Anno MCLXXXIV. Senam & a Caeſareis copiis obſeſſam, & Civium virtute non ſine gravi hoſtium caede ejuſmodi periculo ereptam fuiſſe. Sed uti me certiorem fecit praelaudatus Benvoglientus, Anno tantùm MCLXXXVI. Henricus Rex obſidione Urbem eamdem cinxit. In pervetuſto Codice MSto haec adnotata fuere: *Anno Domini MCLXXXVI. obſedit Rex Henricus, qui poſtea fuit Imperator, Civitatem Senenſem. Et in proximo praecedenti Anno Fredericus pater ejus eamdem intravit Civitatem.* Itaque praecedenti Anno MCLXXXV. Senam ingreſſus fuerat Fridericus, quo Anno ſcribit Sigonius, Imperatorem ipſum *in Etruriam tranſgreſſum omnibus Civitatibus, praeter Piſas & Piſtorium, totius agri juriſdictionem ademiſſe.* Verùm Sigonius ignoravit, hanc non multo poſt Senenſibus redditam, Pace videlicet inter ipſos & Henricum VI. Regem, negotia Italica pro patre agentem, reſtitutâ: quod Thomaſius recte adnotavit. Quae tunc Senenſibus conceſſa fuerint, ac praecipue jus cudendae pecuniae, ex ejus Privilegio patebit, quod ex Archivo Hoſpitalis Senenſis Sanctae Mariae de Scala, exſcriptum ſupra laudati Benvoglienti curâ, omnium oculis ſubjicio.

Henrici

Henrici VI. Regis Diploma, quo Senenſi Reipublicae Libertatem, jus cudendae Monetae, aliaque jura Regalia largitur, Anno 1186.

IN *nomine Sancte & individue Trinitatis*. Henricus Sextus *divina favente clementia* Romanorum Rex ſemper Auguſtus. *Gratioſe liberalitatis & munificentie largitatem Regie benignitatis noſtre clementia paſſim erga fideles noſtros exercere conſuevimus, ut ceteros plenius ad obſequium noſtre Majeſtatis invitemus. Uberiori verò copiâ largitatis ſinum eis aperimus, quorum fidelitatis & devotionis conſtantia ex antecedentibus meritis profecto ſperatur in obſequiis Imperii & noſtris jugiter perſeveratura. Notum igitur facimus univerſis Imperii fidelibus preſentibus & futuris, quod nos ex ampla liberalitatis noſtrae gratiâ reſpicientes merita fidelium noſtrorum* Civium Senenſium, *concedimus* Univerſitati *ipſorum liberam Conſulum electionem. Inveſtituram autem de manu noſtra, vel glorioſiſſimi* patris noſtri Friderici Romanorum Imperatoris Divi Auguſti, *vel Succeſſorum noſtrorum annuatim recipient, ſi fuerit Rex vel Imperator in Ytalia, vel a Legato, ſive Nuntio noſtro, qui tunc temporis erit in Tuſcia, gratis & ſine omni exactione. Quod ſi fortè Legatus, ſive Nuntius noſter non vult Inveſtituram praeſtare, ſufficiat eam petiviſſe. Si autem nec Imperator, nec Rex, nec certus Imperii Legatus fuerit in Ytalia, quolibet quinquennio Conſules electi ad noſtrae Majeſtatis, vel Succeſſorum noſtrorum praeſentiam venientes, vel certum Nuntium tranſmittentes, Inveſtituram Conſulatus, vel Rectoris, ſi eum elegerint, de manu noſtra, vel Succeſſoris noſtri, ſine gravamine recipient. Ad hec ipſis concedimus plenam juriſdictionem in Civitate Senenſi, & extra Civitatem, de hominibus, quos habuit Epiſcopus Senenſis, libere ad manum ſuam, & quicumque habitator Senenſis in Comitatu Senenſe, dum hec Divalis pagina conceſſionis noſtre ſcriberetur; ſalvo jure Appellationis in cauſis tranſcendentibus ſummam viginti Librarum, vel infra, conſiſtunt, Appellationes fieri ad Majeſtatis noſtre preſentiam inhibemus. Inſuper concedimus eidem Univerſitati Senenſium Fodrum de eiſdem hominibus, & poſſeſſionibus habitis jure proprietatis vel Feodi, tunc ab Epiſcopo Senenſe, vel quocumque habitatore Senenſe per Comitatum Senenſem perpetuo tenendum a nobis, & Divis Succeſſoribus noſtris, ſalvâ in omnibus Imperialis Majeſtatis & Regiae auctoritatis juſtitiâ Excipimus autem fidelem noſtrum Ildebrandinum Joſep perpetuo cum hominibus & poſſeſſionibus ſuis, quoniam in eodem Ildebrandino cum hominibus & poſſeſſionibus ſuis, Senenſibus nullam poteſtatem habere permittimus. Similiter in Feodo, quod Sereniſſimus Pater noſter Romanorum Imperator Auguſtus Guidoni Maëz conceſſit, Civibus Senenſibus nullam permittimus poteſtatem. Omnes quoque Nobiles extra Civitatem, & omnes alios per totum Comitatum Senenſem homines, praeter eos, quos determinate in ſupraſcriptis Regie Sublimitatis apicibus pernotavimus, cum omni juriſdictione, Fodro, & honore ac ſervitio, in poteſtate noſtra libere retinemus. Item ex uberiori gratia benignitatis noſtre. Regia qua fungimur auctoritate, concedimus ipſis Civibus Senenſibus* poteſtatem cudende & faciende Monete in Civitate Senenſi.

Portam

Portam autem in Civitate Senenſi, & pedagium ad manum noſtram libere retinemus. Item, ſecundùm ſententiam in Curia noſtra latam, Caſtrum Montis Capuli, quod eſt juxta Orgium, judicamus deſtruendum, nec illud amplius aedificandum. Similiter ſtatuimus, deſtruendum edificium, quod in Podio Liciniano eſt inceptum, & ulterius non edificabitur. Pro hac tam liberali Regie Majeſtatis conceſſione Senenſes nobis & Succeſſoribus noſtris Divis Auguſtis annuatim in perpetuum, quindecim diebus poſt Paſcha apud Caſtrum Sancti Miniatis ſeptuaginta Marchas boni argenti & puri perſolvent ad pondus Camere noſtre. *Ut autem hec omnia in perpetuum inviolabiliter obſerventur, preſentem inde paginam conſcribi, & aureo Majeſtatis noſtrae Sigillo juſſimus inſigniri. Statuentes, & Regali auctoritate ſancientes, ut nulla omnino per-*

A *ſona humilis vel alta, Secularis vel Eccleſiaſtica, hanc noſtre Majeſtatis conſtitutionem audeat infringere, vel aliquo modo attemptare. Quod qui facere praeſumpſerit, centum Libras auri puri pro poena componat, dimidium Camere noſtre, & reliquum injuriam paſſis perſolvatur. Hujus rei teſtes ſunt Rodolfus Imperialis Aulae Prothonotarius,* B *Bertoldus Legatus Ytalie, Comes Montefeltrius, Paltonerius Caſtaldus de Bretenorio, Petrus Traverſarius Comes Ariminenſis, Comes Fredericus de Hoënbe, Comes Conradus de Dorenburc, Crachto de Bocusberi, Honfridus de Valkeſtein, Ydo Terdolenſis Regalis Aule Judex, Burcardus Caſtaldus de Ymola, Henrigus Mainardi de Bretenorio,* C *Ugolinus de Belmonte, Guido Maiz, & Marianus, Conſules Senenſes, & alii quamplures.*

Signum Domni Henrici Sexti *Romanorum Regis invictiſſimi.*

Ego Philippus Colonienſis Archiepiſcopus, & Ytalici Regni Archicancellarius recognovi.

Acta ſunt hec Anno Dominice Incarnationis MCLXXXVI. Indictione V. Regnante Domino Heinrico Sexto Romanorum Rege glorioſo, Anno Regni ejus XVIII.

Datum apud Ceſenam per manum Rudolfi Protonotarii, VIII. Kalendas Novembris feliciter. Amen.

Poſt pacem Conſtantienſem exciderant e gratiâ Friderici I. Cremonenſes, quod is Mediolanenſibus favens, Cremam reaedificandam juſſiſſet: id autem concoquere nequibant Cremonenſes, unde bellum eſt ſubſe- D quutum. Verùm idem Henricus VI. eodem Anno MCLXXXVI. Cremonenſi Populo ſuam, ac patris Auguſti gratiam reſtituit, uti fidem facient tabulae, quas in Archivo Reipublicae Cremonenſis legi.

Henricus

Henricus VI. Italiae Rex Cremonenſes in ſuam gratiam recipit, eiſque omnem injuriam & reatum dimittit, Anno 1186.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo Centeſimo Octuageſimo Sexto, Indictione IV. die Dominico, qui fuit Seſtus intrante Menſe Julii. Henricus *Dei gratia* Romanorum Rex invictiſſimus Auguſtus *recepit Odonem de Comite, & Diaconum de Perſico* a parte & nomine totius Communis Cremone, *& pro diviſo, ſeu vice ſingularum perſonarum, in plenitudinem gratie ſue, & remiſit eis* nomine Communis, *& diviſim, omnes offenſiones & damna, & maleſitia, & indignationes. Et ibi loci predictus Rex Henricus fecit jurare..... & ſuper ſuam animam, quod apud ſe causâ hujus* Cremonenſes *de offenſionibus, damnis, maleſitiis, Imperio vel* Federico patri ſuo, *vel ſibi a parte Communis Cremone, vel diviſim illatis, & quod propter hoc, quod olim contigit inter Dominum Imperatorem & Cremonenſes, vel inter ſe & Cremonenſes, non incurret contra eos Cremonenſes in his, qui preſident, neque in bonis, neque in aliis.*

A

Actum ſub temptorio Regis Henrici feliciter, quando erat in obſidione Urbis Veteris. *Interfuerunt ibi teſtes rogati ab ipſo Rege Philippus de Bolanda, Golferamus de Petra, Otto Frangenſpanem Prefectus Rome, Guilielmus de Bara filius Salienbene, Valla de Palatio, Ido de Terdona, Vercellinus Balbus, Rufinus Tortus, Bertoldus de Camio.*

Ego Albertus ſacri Palatii predictis interfui, & rogatus ab ipſo Domno Rege ſcribere ſcripſi.

B

Chronographus Aquicinctinus apud Pagium auctor eſt ad hunc Annum, a Friderico I. Imperatore, *auxilio Mediolanenſium,* Cremonenſes coactos fuiſſe ad ſuum redire ſervitium. Sed jam Henricus Apuliae & Siciliae hereditatem animo devorabat, ac propterea Lombardiam pacatam optabat. Obortae quoque eodem tempore ſunt controverſiae inter ipſum & Urbanum III. Papam: cujus rei teſtes ſunt tabulae eaedem nunc a me prolatae, utpote ſcriptae *in obſidione Urbis Veteris.* Ita idem Henricus Rex, quanquam contenderet, Regienſem Populum rebellionis reum, & banno propterea ſuppoſitum fuiſſe, attamen mitiſſime cum eo agens, in gratiam ſuam reſtituit, nihilque immutatum voluit de conditionibus Pacis Conſtantienſis. Ejus Diploma, quale in Archivo Senatus Regienſis habetur, a me inde exertum, Lector accipiat.

C

D

Henricus inter Reges VI. inter Imperatores V. Regienſem Populum in ſuam gratiam recipit, Anno 1193.

HEnricus Sextus *divina favente clemencia* Romanorum Imperator, & ſemper Auguſtus. *Imperatoriae Majeſtatis requirit & expoſtulat officium, ut ſicut rebelles digna animadverſionis cenſura debet percellere, ſic eos, qui devoti ad gratiam noſtram confugiunt, clementi recipiat & foveat beni-*

E

A *benignitate. Cognoſcant ergo univerſi fideles Imperii praeſentes & futuri, quod* Reginos, *qui gratiae noſtrae offenſam, & bannum incurrerunt, per fideles noſtros* * *Cebavardum & Henricum Nuntios ipſorum, gratiam noſtram & favorem humiliter & devote cum digna exceſſuum ſatisfactione poſtulantes,* in plenitudinem gratiae noſtrae recepi- B mus, *ipſoſque a banno noſtro clementer abſolvimus...... praedicti Nuncii Gebevardus & Henricus ex parte Reginorum abſolverint & liberaverint a ſacramentis omnes homines, quos per oppreſſionem ſeu metum, vel per violentiam ſub ſe ſtare jurare fecerunt poſt tempus Pacis Conſtantiae Lombardis datae. Omnia quoque loca & terras, quas* C *& quae poſt pacem Conſtanciae ſuâ auctoritate invaſerunt, vel per vim intraverunt, remiſerunt, & homines a ſacramentis abſolverunt; eo tamen tenore, quod haec liberatio ſive abſolutio non noceat nec proſit Reginis in hiis, quae habuerunt vel tenuerunt ante tempus Pacis Conſtantiae. Nos itaque dimittimus, remittimus, & indulgemus* D *Reginis, & jam dictis Nunciis, nomine ipſorum, omnem offenſam, vel maleficium rei vel perſonae, quod & quam Nobis vel Nunciis noſtris vel alicui fideli noſtro fecerunt occaſione hujus diſcordiae per ſe, vel per eorum partem. Si etiam propter hanc diſcordiam, vel occaſionem diſcordiae poſſemus dare vel exigere aliquid a Reginis pro ſententia* E *vel laudo facta vel facto contra Reginos, inde eos liberamus & abſolvimus. Omne quoque ſacramentum factum Reginis, vel alicui partis eorum a Nobis, vel a Nunciis noſtris, vel aliquo de parte noſtra, occaſione hujus diſcordiae habitae inter Nos vel Nuncios noſtros, vel aliquem vel aliquos noſtrae partis, remittimus & abſolvimus. Nec querimoniam ſcriptam vel non ſcriptam ab aliquo Vaſſallo Curiae, vel ab aliquo, qui non ſit Vaſſallus Curiae, recipiemus occaſione hujus facti, nec rationem inde faciemus, nec fieri permittemus, neque per nos, neque per Nuncium noſtrum. Illis autem, qui dampnum receperunt in cavalcata Sancti Poſſidonii, Regini emendent dampnum capitale, & non ultra, niſi tranſactum ſit cum eis, vel cum aliis pro eis, vel aliter compoſitum. Haec itaque omnia praedicta facimus & concedimus, ſalvo tenore Pacis Conſtanciae. Ad cujus rei certam in perpetuum evidentiam, praeſentem inde paginam conſcribi juſſimus, & majeſtatis noſtrae Sigillo communiri.*

Actum fuit hoc Anno Dominicae Incarnationis MCXCIII. Indictione XI.

Datum apud Wirceburc XIIII. Kalendas Novembris.

Antea Sigonius nos docuit, Fridericum I. ejuſque filium Henricum, Piſano Populo nullam intuliſſe moleſtiam, quum fere ceteras Tuſciae Urbes gravibus poenis multaſſet. Scilicet iis perpetuum ſtudium fuit Imperialis factionis, & Caeſaris ſibi demerendi. Quum verò ſe omnibus commendaret eorum potentia, terrâ, marique praecipue, ſpectatiſſima, tum potiſſimum de iis ſibi devinciendis cogitavit Henricus VI. quum expeditionem Siculam meditaretur. Itaque Anno MCXCIII. ampliſſimum Piſanis Privilegium conceſſit, iiſque tot ac tam mira largitus eſt non tantùm in eorum Civitate & agro, ſed & in Siciliae Regno ſibi conquirendo, ut fidem excedere liberalitas tanquam immoderata videatur. Sed, uti omnes norunt, diverſa duo ſunt polliceri, ac pollicita adimplere. Ingentia quoque Genuenſibus ob eam ipſam expeditionem Henricus obtulerat, ut habent Annales Genuenſes

Tomo

Tomo VI. Rer. Italicarum. Sed quem exitum promiſſa illa habuerint, iidem Annales ampliſſime produnt. Infelix etiam expeditio in Siculos ante ab eo ſuſcepta, ſatis eum monebat, in difficillima re ſubſidiis ingentibus, & praeſertim claſſe validà, opus eſſe; ac proinde ut Populos viribus maritimis adeo potentes ſibi conjungeret, quidquid petierunt, ſine cunctatione ſe daturum ſpopondit: neque enim multum eſt, neque A magno conſtat, pergamenam unam ſcribere, eique ſubſcribere. En ergo Privilegium ipſum, quod ex antiquo exemplo apud ſe adſervato ſuppeditavit mihi nobilis quondam vir, Octavius Angelus de Abrahamo, Primatialis Piſanae Canonicus. Troncius in Annalibus Piſanis, paucis innuit hoc Diploma: teſtatur tamen, B ejus autographum adſervari in Archivo Operae, ſive Fabricae Primatialis Piſanae.

Henrici Regis VI. & Imperatoris V. Diploma, quo Civitati Piſanae omnia illius jura confirmat, & nova Privilegia concedit tum in Piſano diſtrictu, tum in utraque Sicilia, Anno 1193.

IN *nomine ſancte & individue Trinitatis.* Henricus Sextus *divina favente clementia* Romanorum Imperator, & ſemper Auguſtus. *Decet Imperialem excellentiam votis omnium, ac petitionibus fidelium ſuorum clementer annuere, illorum praecipue, quorum fides & devotio circa ſublimationem Imperii & noſtram ita liquido reſplenduit, quod ipſorum preclara & honeſta ſervicia pro ſui magnitudine & multitudine aliis imitanda proponunt. Congruum & rationabile videtur, nos eorum fidelibus obſequiis ex noſtra Imperiali largitione, & ex beneficiorum gratuita collatione ita gratanter reſpondere, quod hujus noſtre pietatis exemplo, minus fidelium animos ad ſerviendum fideliter Imperio alacrius provocemus. Quanto enim potiora benemerentes de nobis beneficia recipiunt, tanto majorem Coronae noſtrae gloriam accreſcere credimus & provenire. Unde quia univerſi* Cives Piſani noſtri fideliſſimi, & Imperio ſemper devotiſſimi *pro ſuis magnificis & multiplicibus ſervitiis, que ad probationem & commendationem fidei ſuae & inclite* C *memorie* patri noſtro Friderico *divo* Imperatori Auguſto, *nobiſque, & Imperio frequentius exhibuerunt, ampliorem dilectionis & gratiae favorem apud noſtram Majeſtatem ſibi theſaurizaverunt, omnium fidelium tam futurorum quam preſentium etas cognoſcat, quanta benignitate, quàm largiflua Imperiali munificentia* Piſanorum *merita merito re-* D *ſpeximus, praeſertim cum per ſuam induſtriam, & virium potentiam, honorem, & gloriam Imperii atque Reipublice, ipſi pre ceteris glorioſe ſemper adauxerint, & ſemper augere propoſuerint. Quanta enim fidelitate & probitate* Piſana Civitas *a prima ſui fundatione caput ſuum inter alias Civitates extulerit, quanta etiam conſtantia* E *Divis anteceſſoribus noſtris Regibus Romanorum & Imperatoribus fideliſſime ſerviendo perſeveranter adheſerit, nos per multa ſcripta & relationes ſaepius audivimus, & inſuper ex ipſorum operum atteſtatione idipſum luce clarius conſtat. Placet igitur noſtrae clementiae, uti* Piſanus Populus *pro ſua fide & devotione honeſtiſſimum de nobis ſemper accipiat emolumentum; ut et*

ſerventiores ad promovendum honorem Imperii ſemper exiſtant, quo fidem & ſtrenuitatem patrum ſuorum honeſtis moribus & perſpicuis virtutibus emulantur. Inde eſt, quod nos Henricus Sextus Dei gratia Romanorum Imperator & ſemper Auguſtus, damus & concedimus in Feudum tibi Theodicio Poteſtati Piſanorum, *recipienti pro Civitate Piſana totum, quod praefata Civitas. vel quelibet perſona habet & tenet de rebus Imperii, & totum quod Imperio pertinet ſive de Marchia, vel alio modo, quoquo jure vel conſuetudine pertinuit retro a ſexaginta annis, vel pertinebit in Civitate Piſana, & ejus diſtrictu per terras & Inſulas. Concedimus quoque, damus, & confirmamus vobis in Feudum Comitatum veſtro diſtrictui, ſicut tenet Turris Benni ad Arnum & ad Cannetum, & inde ad Barbiallam, & ſicut trahit ab Ebula ad Montem Tinioſum, & ipſum Montem Tinioſum cum pertinentiis ſuis, & ad Burianum, & Quercetum cum pertinentiis ſuis, & ad Caſtrum Cecinie cum pertinentiis ſuis, inde ad Scherlinum, & ſicut trahit......... ad Portum Herculis. Ab alia parte fluminis Arni, ſicut trahit Planeſſule, & comprehendit Cratorie Curia, & ſicut trahunt confinia inter vos & Lucenſes uſque ad Montem Mogionie, & inde ſicut ſunt confinia diſtrictus Piſanae Civitatis; infra quos terminos hec loca continentur, Caſtrum Petioli cum omnibus ſuis pertinentiis, Caſtrum Montis Cucchari cum pertinentibus ſibi, Ghezzanum, Caſtellum Falſi, Camporena, Vignale, Leguli, Petraraminga, Lajaticum, Chianni, Agnanum, Pava, Petracaſſia, Gabbretum, Gellum, Caſallia, Saſſa, Caſelle, Cannetum, Monſviridis, Caſtilionus Bernardi, Saſſetum, Tojanum, Tampianum, Palaja, Sanctus Cervaſius, Mons de Caſtello, Mons Taupari, Marti, Colcarelli, Collegarli, Pratilionum, Uſilianum, Cerretum, Treggiaria, Forculi, Alica, Petriolum, Mons Becherii, & Cumulus, Stibbianum, Monſ-altus, Cummugnolo, Pinnocchium, Ponſchere, Appianum, Gellum, Peſcianum, Rapida, Taverle, Schittoculi, Travalda, Ciſanum; & omnia predicta cum ſuis pertinentiis. Et preterea Vignale, Campilia, Roccha Biſerni, Roccha Palmenti, Donoraticum, Caſtagnetum, Segalari, Bulgari, Bibboni cum omnibus eorum pertinentiis, & Caſtilionem de Piſcaria cum omnibus ſuis pertinentiis, Abbathia de Fango, cum omnibus pertinentiis ſuis, Ylbam, Caprariam, Planuſiam, Corſicam. Et in omnibus praenominatis locis juriſdictionem & diſtrictum vobis concedimus & confirmamus & quicquid aliqua perſona habet ibi ab Imperio vel Regno, & quicquid ibi Imperio vel Regno pertinet, & quecumque alia infra predictos terminos continentur in Caſtris, locis, Villis, Burgis, habitationibus, terris, Villis, fluminibus, ſtagnis, paludibus, paſcuis, piſcariis, argenti fodinis, & omnibus venis metallorum, ſalinis, portubus, ſilvis, cum omni plenitudine & integritate vobis concedimus & confirmamus.*

Concedimus etiam vobis Caſtrum Maſſae, & ipſam Maſſam cum ſuis pertinentiis. Inſuper indulgemus vobis & concedimus, ut nulli perſone vel hominibus, vel alicui alii Civitati vel loco de cetero liceat hedificare aliquod hedificium vel munictionem aliquam a loco dicto Corbo uſque ad fauces Arni juxta mare, vel in plagia, vel infra terram a pede montis uſque ad mare per jam dictos fines. Volumus ad hec, ut Piſani, & hii qui de eorum diſtrictu ſunt, & eorum res, ſint liberi etiam ſub Conſulatu, & Judicibus, & Poteſtatibus deſcriptis, ſicut eis placuerit. Et

Piſana

Piſana Civitas habeat plenam juriſdictionem & poteſtatem faciendi juſtitiam, & etiam vindictam, & dandi Tutores, & Mundualdos, & alia, que Judex ordinarius, vel quilibet poteſtate predi tus ab Imperatore vel Rege habere debet, ex ſua juriſdictione, & ſuo diſtrictu, & in ſuos quos conceſſimus ei, & concedimus. Et Piſani, & qui de eorum diſtrictu ſunt, a nulla perſona debeant foderari, neque hoſpitari. Et Piſani poteſtatem habeant ducendi eos in expeditionem, & ad omnem diſtrictum ſuum. Et quicumque Negotiatores voluerint tranſire ad eos causâ negotiandi ſive per terram ſive per aquam, ſecure vadat, & a nullo aliquo ingenio impediatur, niſi ſit in banno Domni Imperatoris vel Regis. Negotiatores autem Piſani per Siciliam, Calabriam, Apuliam, & Principatum, & per totum Imperium noſtrum libere ſint & vadant per terram & aquam abſque omni pedagio & diríctura, nec cogantur emere vel vendere ultra ſuum velle, nec alius quilibet aliquo ingenio prohibeatur a Piſanis emere. Et concedimus & damus vobis in Feudum litus maris, & tantum juxta hoc, quod libere Piſani in eo facere Naves & Galeas, & exercere ſuas merchationes poſſint; & quod in eo nobis pertinet a Civitavecla uſque ad Portum Veneris. Et quod nullus poſſit in eo, vel in faucibus aquarum infra terminum contentis facere portum, vel applicare cum mercibus contra voluntatem Piſanorum. Preterea damus & concedimus vobis in Feudum medietatem Palermi, & Meſſane, & Salernie, & Neapolis, cum medietate agrorum & portuum, vel a liorum, que excoluntur ab ipſis Civitatibus, & totam Gaëtam, & Mazara, & Trapalim, cum totis agris, & ceteris, que ſupra ſcripta ſunt, & in unaquaque alia Civitate, quam Tan-

A credus *tenet, Rugam convenientem Piſanis Mercatoribus. Volumus quoque & ſtatuimus, & faciemus jurare* Epiſcopum Lunenſem, *qui Inveſtituram Regalium & Comitatus a nobis vel quicumque alius pro nobis tenuit, ut faciat Piſanos ſecuros, & res eorum ſalve ſint in omni diſtrictu ſuo per ſe & omnes ſuos. Et ſi Piſani pro hiis, vel*
B *de hiis conceſſionibus in toto vel in parte obtinendis vel* * *receperandis aliquum gravaverint, vel poſſeſſionem abſtulerint, ſive habuerint, non cogemus Civitatem Piſanam, vel Poteſtatem, ſeu Rectorem, vel Conſules, qui pro tempore fuerint, ad juſtitiam faciendam. Si quis autem de predictis conceſſionibus quidquam Piſane Civitati abſtulerit, vel inquieta-*
C *verit, citabimus eum, precipientes ut deſiſtat, & reſtitui faciemus. Quod ſi non fecerit, per ſententiam noſtram eum banno ſupponemus, nec extrahemus a banno, niſi prius ſatisfecerit Piſane Civitati. Hec ſupradicta omnia damus in Feodum & concedimus Communi Piſanorum, & per preſentem Privilegii confirmamus, quod ſubter Bulla noſtra*
D *juſſimus inſigniri. Et de ſupradictis inveſtivimus Piſanos per enſem, quem manu tenebamus, dantes eis tertiam partem theſauri, quem tenet Tancredus, ut ſit eorum. Predictam autem conceſſionem ſeu dationem ratam eſſe volumus & firmam, non obſtante aliquo Privilegio, vel reſcripto, vel Litteris a*
E *predicto Patre noſtro, vel noſtra Majeſtate impetratis vel impetrandis. Et ſi qua talia Privilegia vel reſcripta fuerint inventa, ea Imperiali auctoritate caſſamus. Confirmantes etiam omnia Privilegia, que a predicto Patre noſtro, vel aliis anteceſſoribus noſtris eis indulta ſunt. Hujus rei teſtes ſunt Cunradus Maguntinus Archiepiſcopus, Otto Friſingenſis Epiſcopus, Henricus Wormatienſis Epiſcopus, Conradus Dux Suevie,*

vie, Ludevicus Comes de Oringen, Rupertus de Durne, Cuno de Minzenberch, Marquardus Dapifer de Anevibre, Heinricus Pincerna de Lutra, & alii quamplures.

Signum Domni Heinrici *Sexti Imperatoris invictiſſimi.*

Acta ſunt hec Anno Domini MCXCIII. Indictione XI. Regnante Domno Henrico Sexto Romanorum Imperatore glorioſiſſimo, Anno Regni ejus XXIII. Imperii verò Secundo.

Datum apud Gelenhuſen per manum Sigeloi Imperialis Aule Protonotarii, III. Kalendas Junii, vacante Cancellariâ.

✠ *Ego Ricciardus filius quondam Bencivenniae Notarius de Rinonichi Piſanus Civis, Imperialis Aule Notarius, & Judex ordinarius, preſens exemplum Privilegii ſupraſcripti extraxi & exemplavi de ſuo vero autemptico bullato bulla cerea pendenti Domni Henrici Romanorum Imperatoris invictiſſimi. In qua quidem Bulla, ex una tantum parte erat inſerta ejus Imperialis Majeſtas, ſedenis in trono, ramum lilii deſtra tenentis, ſiniſtra vero rotundum quid habentis cum Cruce deſuper. Et hec autem litere in extremo Bulle margine legebantur:* HENRICVS DEI GRATIA ROMANORVM IMPERATOR ET SEMPER AVGVSTVS. *Ipſumque exemplum cum autemptico una cum Thomaſo de Caſtello Anſelmi, & Almanſore Notariis & Scribis publicis, Cancellariis Piſani Communis, qui mecum pariter viderunt & auſcultaverunt, vidi, legi, & auſcultavi. Et quia utrumque concordare inveni, & in aliquo non diſcrepare cognovimus, quod ſenſum vel ſententiam mutet: idcirco mandato, decreto, & auctoritate Nobilis viri Domni Titii Domni Contis de Colle Valliſelſe, Vicarii magnifici & potentis viri Domni Frederici Comitis Montisfeltri, Vicarii generalis Piſane Civitatis & diſtrictus, auctoritate Imperiali ſubſcripſi, & publicavi, atque ſolempniter exemplavi.*

Actum Piſis in Palatio Piſani Communis, preſentibus Domino Clerico Domini Philippi Juriſperito, & Caſino de Seta, Anthianis Piſani Populi, teſtibus ad hec rogatis, Dominice Incarnationis Anno Milleſimo Trecenteſimo Tertiodecimo, Indictione XI. Septimodecimo Kalendas Februarii.

Sequuntur alia Notariorum Signa.

Ut vidimus, Fridericus I. *cauſſas Appellationum*, ſive *Appellationes* cauſſarum ſibi reſervaverat inter cetera Pacis Conſtantienſis Capitula num. VII. in ſupremi ſui dominii teſtimonium uberius. Idem quoque jus in Privilegiis Senenſi & Brixiano ſupra allatis, minime praetermiſſum intueare. Ne tamen Italicis Populis nimia moleſtia ac onus inferretur, ſi in Germaniam, ubi plerumque Imperatores agebant, deferendae fuiſſent Appellationes: decretum eſt, ut in Provinciis Italicis ſemper aliquis foret ab Imperatore delectus, cujus eſſet hujuſmodi *Appellationes* recipere, & cauſſas calculo ſupremo dirimere. Jamque in Antiq. Eſtenſ. Par. I. Cap. 36. pag. 358. oſtendi, non minus hoc *Opizoni Marchioni Eſtenſi* ab

ab Henrico VI. Rege collatum fuiſſe, ac deinde *Azzoni VI.* ejus nepoti, ſive filio, confirmatum. Retuli etiam Cap. *39.* pag. 383. earumdem Antiquitatum Diploma, per quod Philippus Romanorum Rex, ejuſdem Henrici frater, Azzoni eidem *cauſas Appellationum de Marchia Veronenſi in beneficium* confert Anno MCCVII. nominatim *in his Civitatibus Verona, Vicentia, Padua, Tarviſio, Tridento, Feltro, Belluno, &c.* Nunc addo, conſtitutum fuiſſe ſupra laudatum Opizonem Eſtenſem Marchionem ab ipſo

A Friderico I. *Vicarium* ſuum ad recipiendas Appellationes Civitatis *Patavinae*, ac *Veronenſis*, primumque eum, ut arbitror, fuiſſe, qui poſt Pacem Conſtantienſem dignitate ejuſmodi ornatus fuerit in Marchia Veronenſi, ſive Tarviſina. Praeter illa, quae ad rem confirmandam attuli in locis ſupra memoratis Antiquit. Eſtenſ.

B duo etiam monumenta proferam, quorum alterum deſcripſi ex autographo exiſtente in Archivo Capituli Canonicorum Patavii.

Sententia Opizonis Marchionis Eſtenſis in cauſſa per Appellationem ad ſe delata inter Canonicos Patavinos, & Gerardum de Vico Aggeris, Anno 1186.

Die Mercurii, qui fuit Quarto Ydus Decembris, in preſentia bonorum hominum,' hii ſunt Arardus Monteſelli, Albertus Luſie, Alexiolus, Cauſidici, Ugo & Manfredinus Notarii, Abrianus, atque Vitalianus, Clerici Sancte Marie Pauſi, Cocus & Albertazus ejus filius. In iſtorum & aliorum quamplurium preſentia, Opizo Eſtenſis Marchio *dedit in manibus Aginulfi Cauſidici de loco Mot....... Cartulam unam, in qua Sententia litis inter Ubertum Canonicum Sancte Marie Paduanenſis Eccleſie agentem pro ipſa Eccleſia, & Gerardum Vici Aggeris ſcripta erat, & ei precepit, ut ſuo nomine eam pronuntiaret. Que ſententia talis erat.*

In nomine Domini. Ego Marchio Opizo, commiſſis nobis per Imperatorem Appellationibus totius Padue, atque ejus diſtrictus, *cognoſcens de cauſa, que vertitur* per Appellationem *inter Ubertinum Canonicum pro Eccleſia Padue ex una parte, nec non & inter Gerardum de Vico Aggeris ex*

C *altera, ſuper Decimas cujuſdam territorii, ſeu jus percipiendi Decimas, cujus fines ſunt, a mane Via publica, que dicitur Aurilla, a ſero nemus Communis Padue, qua dicitur Buſigallum, ſicut vadit inde a Rivo Brombeti uſque ad Rivum Caltane; a meridie Rivus Brombeti; & a Septentrione Rivus Caltane a Via publica uſque ad nemus*

D *Communis: quod territorium Domnus Ubertinus dicit eſſe territorii Vici Aggeris, & dicit Decimam Vici Aggeris, & ejus territorium pertinere ad Canonicam Padue propter quartiſium, quod eſt Eccleſie Vici Aggeris: & ex adverſo Domnus Gerardinus dicit, predictam Decimam pertinere ad Feudum Confalonis, & eam habere a Domna Speronella;*

E *& inſuper aſſerit predictus Gerardinus, Izelinum Judicem perperam judicaſſe, cum de his, que non habebat nec poſſidebat, judicaſſet, cum hoc in .... cauſe predictam Decimam proprietate non habere, ante litem & poſt litis conteſtationem coram predicto Izelino Judice allegaſſet, & parvam dilacio-*

lacionem ad inſtrumenta oſtendenda petiiſſet, que dare diſtuliſſet, nec aliquem ex Advocatis ſuis in cauſa patrocinantem ſibi audire voluiſſet, & predictum Feudum jure Confalonis longiſſimo tempore obtentum fuiſſe. Viſis & auditis rationibus utriuſque partis, & diligenter inſpectis, & multis dilationibus datis, & multorum Sapientum conſilio habito, & precipue Iginulfi Cauſidici mei Conſiliarii, pronunciamus in his Decimis, quas ipſe poſſidebat tempore date Sententie, vel alius pro eo, juſtam fore Sententiam, & bene judicatum, & male appellatum fuiſſe. In his vero Decimis, quas non poſſidebat, injuſtam fore Sententiam, & male judicatum, & bene appellatum cenſemus.

A *Actum eſt hoc in Curia Dominici Sbirſi in Panſo, ſupraſcripto die coram predictis teſtibus Anno Milleſimo Centeſimo Octuageſimo Sexto, Indictione Quarta.*

Ego Clarinbaldinus, ſacri Palatii Notarius interfui, & ſupraſcriptam Sententiam ab Iginulfo Cauſidico, precepto Marchionis pronuntiatam, juſſu ipſius Marchionis, & Iginulfi ſubſcripſi.

B Ergo *Appellationes totius Paduae, atque ejus diſtrictus* commiſſae fuerant *Opizoni Eſtenſi Marchioni per Imperatorem*, hoc eſt, Fridericum I. Tunc enim is unus imperabat. Accedat nunc altera Charta, quam ex inſigni Archivo antiquiſſimi Monaſterii Veronenſis Sancti Zenonis, ubi authentica pergamena viſitur, ego deſcripſi.

Altera Sententia ejuſdem Opizonis Marchionis Eſtenſis in cauſſa per Appellationem a ſe cognita inter Gerardum Abbatem Sancti Zenonis Veronenſis, & Nicolaum de Advocatis, Anno 1187.

Anno Domini Milleſimo Centeſimo Octuageſimo Septimo, die Martis Quinto, exeunte menſe Octubris, Indictione V. Cum cauſa Appellationis *factae a Nicolao de Advocatis agitabatur coram* Marchione O. (*ideſt* Opizone) de Heſt, *que* Appellatio *facta fuit a ſentencia, quam Conſules Veronenſis Civitatis dederant de facto Vicoateſis inter* Domnum Gerardum Abbatem Monaſterii Sancti Zenonis, *& Domnum Riprandum Priorem ejuſdem Monaſterii & Procuratorem ipſius Abbatis pro ipſo Monaſterio ex una parte, nec non & Nicolaum predictum ex altera. In qua cauſa ipſe Nicolaus dicebat, predictos Conſules injuſte condempnaſſe eum de predicto facto Vicoateſis: qua de cauſa dicebat, ſe juſte* appellaſſe *a predicta ſententia. Et contra predictus Domnus Riprandus Prior dicebat, eum Nicolaum injuſte appellaſſe, &* C *predictos Conſules juſte & recte eum Nicolaum condempnaſſe. Tandem viſis & auditis rationibus utriuſque partis, & teſtibus ex parte Nicolai noviter in hac cauſa productis, & dilatationibus pleriſque datis, predictus Marchio talem ſententiam in ſcriptis dedit, dicens ſic.*

In nomine Patris & Filii & Spiritus D *Sancti. Amen. Ego* Opizo Marchio de Heſt, Vicarius & Nuncius Domni Imperatoris Friderici ad audiendas cauſas Appellationum Veronae, & ejus diſtrictus, *cognitor ſentencie date a Cozone, Leonardo, Widoto, & Johanne de Spicianis, Ottonello, Aimerico, Albertino, Surdo, Ottolino de Greppo, Nordillino, Olde-* E *rico de Vicecomite, Wiſcardino, & Alberico Creſcencionum Conſulibus Veronenſibus, inter Domnum Gerardum Abbatem Monaſterii Sancti Zenonis, &*

Domnum

A *Domnum Riprandum Priorem ejuſdem Monaſterii, Procuratorem predicti Abbatis, & Nicolaum de Advocato: Viſis rationibus utriuſque partis, & conceſſa mei licentia a partibus judicandi in Heſt, ſicut in partibus Verone judicare deberem, Nicolaum injuſte appellaſſe pronuncio, & ſententiam predictorum Conſulum juſtam eſſe judico.*

B *Actum in Heſt in Dullono. Interfuerunt ibi teſtes, ſcilicet Arardus de Monticello, Magiſter Bonifacius, Erci de Merlaria, Enrigetus de Orbana, Albertus de Advocatis Judices, Gambarinus, Manfredinus Notarius, Girardus de Luſius, Vitalianus Medicus Ferrarienſis, Oldericus de Zauſano, Helt Teutonicus, Vivianus de Advocato, &* C *Bozotus ejus frater, Warteſpinus, Enrigetus, Spavaldus, & alii.*

Ego Zeno Comitis Sauri, & Imperatoris Friderici Notarius interfui, & juſſione Marchionis ſupraſcripti ſcripſi.

Uti ex hac etiam Charta elucet, *Opizo Eſtenſis Marchio* conſtitutus fuerat ab Imperatore Friderico *Vicarius* D *Imperialis ad audiendas cauſas Appellationum Verone, & ejus diſtrictus*. An is eodem munere functus fuerit in reliquis Civitatibus Marchiae Veronenſis, quemadmodum poſtea functum vidimus Azzonem VI. ejus nepotem, mihi ignotum eſt. Verùm ejuſmodi Appellationum uſus, & ad eas recipiendas Praeſides ab Auguſtis conſtituti, brevi liberis Italiae Civitatibus moleſtiae atque incommodo eſſe coeperunt. Quamobrem operam non multos poſt annos iſtae dedere, ut hoc etiam onere eximerentur, quod reipſa indulgentiâ Auguſtorum ſubinde factum eſt. Itaque a Saeculo XIII. quo ſublata eſt eadem conſuetudo, ad noſtra uſque tempora, Appellationum cognoſcendarum jus ad ipſas Civitates Liberas, & ad reliquos Italiae Principes Regalibus donatos, in cauſſis civilibus & criminalibus unice ſpectat. Alterum quidem jus Romanorum Imperatoribus non eâ tantum tempeſtate reſervatum eſt, ſed noſtro quoque aevo conſtantiſſime inviolatum perſeverat, ut quoties de finibus, aliiſque politicis juribus controverſia oritur inter Italicos Principes, ſacri Romani Imperii Vaſſallos, aut inter Civitates Liberas, niſi Arbitri concorditer ab utraque parte eligantur, ad tribunal ac judicium Caeſaris cauſſa defertur. Plura in hanc rem exempla ex antiquitate petita praeſto mihi forent; ſed utar tantùm duobus. Primum deſcripſi ex antiquo Regeſto, quod in Archivo Communitatis Cremonenſis olim vidi, & pertinet ad controverſias Mediolanenſium & Cremonenſium, Cremenſis Oppidi cauſsâ.

Johannes Lilo de Aſia, Legatus Henrici Imperatoris, ſupponit Imperiali banno Cremenſes, Mediolanenſes, & Brixianos, quod Cremonenſibus impediſſent aditum ad poſſeſſionem Cremae, Anno 1190.

E *ANno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo Centeſimo Nonageſimo, Indictione Tertiadecima, die Mercurii XIII. intrante Junio, in Cremona, in publica concione maxima*, Domnus Johannes Lilo de Aſia, Miſſus & Camerarius Domini Henrici Imperatoris *excellentiſſimi at-*

que invictiſſimi, poſuit & miſit in banno Domini Henrici Imperatoris Cremenſes, & Mediolanenſes, & Brixienſes, *& omnes alios homines, qui conſilium & adjutorium Cremenſibus dederunt. Et ideo miſit eos Cremenſes in bannum Domini Imperatoris, quia prohibuerunt predictum Johannem Miſſum Domini Imperatoris ire ad dandum tenutam Cremonenſibus de Caſtro Creme guarnito & diſguarnito, & virtute, & locis, & pertinentiis; & quia noluerunt obedire preceptis predicti Miſſi Domini Imperatoris. Ibique fuere rogati teſtes Comes Lantelmus, Comes Albericus, Comes Girardus de Camixano, Comes Vibertus, Guazo de Albrigonibus, Guiſcardus de Coniolo de Bergamo, Comes Albertus de Martinengo.*

Ego Ubertus ſacri Palatii Notarius interſui, & precepto ſupraſcripti Domni Johannis Miſſi invictiſſimi Imperatoris hanc Cartam ſcripſi.

Sunt heic vitiatae Notae Chronologicae, itaut neſciam quid de hoc foetu judicem. Nam Anno MCXC. decurrebat quidem dies *Mercurii tertius decimus intrante Junio*, at etiam in *curſu erat Indictio VIII.* quum tamen heic legatur *Indictio XIII.* Et quanquam ſtatueremus, antiquum Librarium facile convertiſſe V. in X. nihilo ſecius, ſi ad Annum MCXC. referre Chartam velis, heic mentio eſt *Henrici Imperatoris*, qui Anno tantùm ſequenti coronatus Romae, Imperialem titulum aſſumſit. Quod ſi excidiſſe dubites V., & ſcribendum cenſeas *Anno MCXCV.* quo decurrebat *Indictio XIII.* noveris, eo Anno diem Mercurii minime incidiſſe in XIII. Junii. Proinde judicent alii. Sicardus Cremonenſis Epiſcopus in Chronico pag. *615.* Tomo VII. Rer. Italicar. ſcribit conceſſam fuiſſe Cremonenſibus Cremam Anno MCXCI. Alteram Chartam ſubjicio, quam ex antiqua membrana exſiſtente in Senenſi Noſocomio Sanctae Mariae de Scala deſcripſit, & ad me miſit ſaepe mihi laudatus Hubertus Benvoglientus.

Querela Senenſis Populi in Curia Friderici II. Auguſti contra Florentinos ob illata damna, & Sententia Judicum adversùs eos pronuntiata, Anno 1232.

„ IN nomine Domini noſtri Jeſu „ Chriſti. Anno ab Incarnatione „ ejus Milleſimo Ducenteſimo Trigeſimo Secundo, & Duodecimo „ Anno Imperii Domini noſtri Frederici, Dei gratia Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti, Jeruſalem & Sycilie Regis invictiſſimi, „ Anno verò Regni Syciliae Triceſimo Quinto, & Jeroſolymitani „ Septimo, menſe Decembri, Sexte „ Indictionis. *Domino Frederigo* Dei „ gratia *Romanorum Imperatore, Jeruſalem & Sycilie Rege*, apud Precinam ſollempnem Curiam regen„ te, preſentibus ibidem Daybardo „ de Arniſten, in Italia Legato, „ Thoma de Agno Comite Accerra„ rum, Symone Comite Theani, „ Manfredo Marchione Lancia, & „ Riccardo Imperialis Aule privato „ Camerario, nec non infraſcripto „ Magiſtro Petro de Vinea, magne „ Imperialis Curie Judice, & quampluribus aliis Nobilibus & probis „ Viris. Guidoctus Lucenſis, Sindicus ſeu Actor Communis ſeu Univerſitatis Senenſis, nomine dicti „ Com-

„ Communis, de cujus auctoritate
„ & Syndicatu legitimè & perfectè
„ Curie conſtitit, propoſuit contra
„ Commune ſeu Univerſitatem Flo-
„ rentie, quod ipſum Commune &
„ Univerſitas pro motu proprie vo-
„ luntatis deſtruxit duo Caſtra Com-
„ munis ſeu Univerſitatis Sene, vi-
„ delicet Caſtrum de Silvula, & Ca-
„ ſtrum de Querciagroſſa. In quo-
„ rum Caſtrorum deſtructione dicit,
„ Univerſitatem Sene dampnificatam
„ in ducencis millibus Librarum de-
„ nariorum Sene. Item quod ipſa
„ Univerſitas Florentie in predis,
„ caballicatis, & aliarum rerum de-
„ ſtructione, & ablatione dampnifi-
„ cavit dictum Commune in qua-
„ dringentis millibus Librarum eju-
„ ſdem monete. Stando etiam cum
„ exercitu ſuper dictum Commune,
„ & terras Univerſitatis ejuſdem, &
„ Comitatus ipſius, & incidendo &
„ devaſtando res & bona Senenſium,
„ & eorum Comitatus: quam inju-
„ riam nollet ſuſtinuiſſe dictum Com-
„ mune, & melius vellet dediſſe de
„ ſuis quadringenta millia Librarum
„ ejuſdem monete. Unde dictus Syn-
„ dicus ſeu Actor pro parte & vice
„ Univerſitatis & Communis Sene a
„ predicta Univerſitate Florentie ſeu
„ Communi petit ſibi fieri juſtitiam
„ de omnibus ſupradictis, ſalvo jure
„ addendi & minuendi. Item accu-
„ ſavit idem Guidoctus Lucenſis,
„ Syndicus Communis & Univerſi-
„ tatis Sene, Commune & Univer-
„ ſitatem Florentie, quod ipſum Com-
„ mune & Univerſitas pro motu &
„ arbitrio proprie voluntatis movit
„ guerram contra ipſam Univerſita-
„ tem cum exercitu, gente, & ma-
„ nu armata, obſedit Caſtra eorum,
„ & expugnavit, videlicet Caſtrum
„ de Silvula, & Caſtrum de Quer-

A „ ciagroſſa, incendia ſupponendo ter-
„ ris & rebus eorum, homicidia in
„ quamplures de Senenſibus commi-
„ ctendo, capiendo eoſdem, & pri-
„ vatum carcerem exercendo in ipſos
„ captivos. Unde petit Syndacus ipſe
„ pro parte Univerſitatis Sene, ip-
„ ſam Univerſitatem ſeu Commune
„ Florentie de Guerra taliter mota,
„ ſecundùm jura puniri. Hec acta
B „ ſunt hoc Anno de menſe Junii
„ proxime preteriti in territorio &
„ Comitatu ipſius Sene. Item alio
„ libello petit idem Syndicus de in-
„ cendiis taliter factis Univerſitatem
„ Florentie, ſecundùm jura puniri.
„ Item alio libello petit idem Syn-
„ dicus, dictam Univerſitatem de
C „ exercitu, ſeu gente taliter congre-
„ gata, ſecundùm jura puniri. Item
„ alio libello petit, ipſam Univerſi-
„ tatem de expugnatione taliter fa-
„ cta, ſecundùm jura puniri. Item
„ alio libello idem Syndacus petit,
„ dictam Univerſitatem Florentie de
„ homicidiis taliter commiſſis, ſe-
„ cundùm jura puniri. Item alio li-
D „ bello idem Syndicus petit, ipſam
„ Univerſitatem Florentie de eo quod
„ privatum carcerem taliter exercuit
„ in homines Sene, ſecundùm jura
„ puniri. In quibus omnibus libellis
„ intelligatur facta repetitio ejuſdem
„ temporis & loci. In eadem pre-
„ terea Curia Judex Petrus de San-
„ cto Gem........ Advocatus Fiſci
E „ denunciavit Imperiali Curie, quod
„ Univerſitas Florentie fuiſſet citata
„ ex parte Domini Imperatoris ſub
„ peremptorio, ſub pena decem mil-
„ lium Marcharum argenti, ut ve-
„ niret factura juſtitiam Communi
„ ſeu Univerſitati Sene ſuper quibu-
„ ſdam dampnis datis, injuriis, &
„ rebus aliis, & non venerit in ter-
„ mino ſibi prefixo: petit, ipſa de-

„ cem millia Marcharum ad opus „ Curie a dicta Univerſitate ſeu Com- „ muni Florentie auferri & exigi, „ ſeu extorqueri. Denuntiavit etiam „ idem Judex Petrus de Sancto „ Gem........ quod cum Communi „ ſeu Univerſitati Florentie fuiſſet „ injunctum & prohibitum ex parte „ Domini Imperatoris ſub pena cen- „ tum millium Marcharum argenti, „ ne Univerſitatem ſeu Commune „ Sene offenderet, ſpreta tali prohi- „ bitione & defenſa facta, deſtruxit „ Caſtra eorum, expoliavit, homi- „ nes cepit ipſius Communis Sene, „ dampna multa intulit ipſi Univer- „ ſitati Sene. Unde petit dictus Ju- „ dex Petrus ad opus Domini Im- „ peratoris dicta millia Marcharum „ argenti ab Univerſitate ſeu Com- „ muni dicte Florentie exigi ſeu ex- „ torqueri, cum fuerit ipſa Univer- „ ſitas Florentie ſuper hoc citata ſub „ peremptorio termino, & non ve- „ nerit juſtitiam factura.

„ Quibus accuſationibus, denun- „ ciationibus, & petitionibus in ipſa „ Curia propoſitis, edicto commune „ facto & ſolempniter propoſito, „ queſitum eſt, ſi in Curia ipſa Syn- „ dacus, Procurator, aut Actor ali- „ quis pro parte Florentinorum, aut „ aliquis alius, qui ſe defenſioni „ ipſorum offerret, inveniretur: & „ nullus apparuit, qui vel Syndaca- „ tum, aut procurationem, ſeu ali- „ quam auctoritatem aſſereret, aut „ defenſioni Florentinorum etiam ſe „ offerret. Cumque prenominatus Gui- „ doctus Actor & Syndicus Univer- „ ſitatis ſeu Communis Sene, necnon „ antedictus Magiſter Petrus Advo- „ catus & denunciator pro parte Cu- „ rie inſtanter inſtarent adversùs par- „ tis abſentiam & contumaciam ac- „ cuſando: cumque etiam ex reme- „ moratione & teſtimonio Domini „ noſtri Imperatoris plene & mani- „ feſte conſtaret, antedictum Guido- „ ctum Actorem & Syndacum, nec „ non prefatum Magiſtrum Petrum „ Advocatum Fiſci, & denunciato- „ rem pro parte Curie in Feſto om- „ nium Sanctorum ipſum terminum „ Judex Peregrinus ejuſdem Domini „ noſtri Imperatoris Nuncius, parti- „ bus ſub precepto, & Florentinis „ ſub banno decem millium Mar- „ charum prefinierat, pro ut per In- „ ſtrumenta publica inde facta in ipſa „ Curia preſentata manifeſte conſta- „ bat, ſe coram preſentia ipſius Do- „ mini noſtri Imperatoris & Curie „ preſentaſſe, & per dies aliquot ad- „ verſe partis expectando preſentiam „ in Curia fuiſſe moratos: Nos ſu- „ praſcripti Gaybardus de Arneſten, „ Imperialis in Italia Legatus, & „ Magiſter Petrus de Vinea, magne „ Imperialis Curie Judex, de ſpe- „ ciali mandato Domini noſtri Im- „ peratoris, Curiam ſolempniter fe- „ cimus congregari de Comitibus & „ Baronibus, & Juriſperitis, qui in „ Curia ipſa erant, & diligenti cum „ eis conſilio habito pronunciavimus „ in hac forma. Quia conſtitit no- „ bis per publica Inſtrumenta Juris „ ſolempnitate vallata, nec non ex „ rememoratione & teſtimonio Judi- „ cis Peregrini, cui per Dominum „ noſtrum Imperatorem ſpecialiter „ commiſſum fuerat, bannum centum „ millium Marcharum imponere Flo- „ rentinis, ne cabalcatas facerent „ contra Senenſes, & ne eis dampna, „ injurias, vel moleſtias aliquas fa- „ cerent, ſeu jura ſua Imperiali Cu- „ rie ordine judiciario proſequeren- „ tur, pro ut hoc ipſum etiam de „ mandato & commiſſione facta Ju- „ dici Peregrino predicto fuit plene

„ pro-

„ probatum: quod bannum predi- „ ctum per prenominatum Judicem „ Peregrinum fuit legitime impoſi- „ tum; & quod poſt bannum etiam „ impoſitum pro ut Curie conſtitit, „ & eſt etiam notorium, predicti „ Florentini & Commune Florentie „ fecerunt cabalcatas, dampna, & in- „ jurias, & moleſtias antedictis Se- „ nenſibus, & Communi Senenſium „ intulerunt: Condempnamus ipſum „ Commune & Univerſitatem Flo- „ rentie in predictis centum milli- „ bus Marcharum argenti in banno „ contentis, Fiſco Imperiali ſolven- „ dis, parte ipſius Communis abſen- „ te per contumaciam habita pro „ preſenti, utpote cum per Inſtru- „ menta etiam predicta de citatione „ facta, & per Judicem Peregrinum „ etiam conſtitiſſe, quod de hoc e- „ tiam Commune Florentie ſub pe- „ remptorio citatum fuiſſet, ut co- „ ram Imperiali preſentia in termi- „ no ſupradicto veniret de banno „ predicto in judicio reſponſurum. „ Item quia conſtitit nobis & Im- „ periali Curie, plene de citatione „ predicta facta Poteſtati & Com- „ muni Florentie ſub pena decem „ millia Marcharum argenti preter „ peremptorium, ut in ſupraſcripto „ termino ad Curiam venire debe- „ rent, nec venerunt, ut predictum „ eſt, ſpretis banno & pena predi- „ ctis: Condempnamus ipſum Com- „ mune Florentie in ipſis decem mil- „ libus Marchis Imperiali Fiſco ſol- „ vendis. Item quia in evidenti con- „ tumacia tam in civilibus petitio- „ nibus, quàm in criminalibus accu- „ ſationibus contra predictum Com- „ mune Florentie propoſitis per Syn- „ dacum & Actorem predictum pro „ parte Communis Senenſium, ipſum „ Commune inventum eſt formam „ juris communis ſecutum: pronun- „ ciamus, ipſum Commune Senen- „ ſium mictendum in poſſeſſionem „ bonorum Communis & Univerſi- „ tatis Florentie per menſuram de- „ biti declarati ſexcentarum millium „ Librarum denariorum Senenſium, „ pro dampno illato Univerſitati ip- „ ſius in deſtructione Caſtrorum de „ Silvula, & Quercu Groſſe, & pro „ dampno illato ipſius Univerſitati „ & Comitatui ipſius per devaſtatio- „ nes, incendia, & depopulationes „ rerum & bonorum Senenſium, & „ Comitatus ipſorum, declaratione „ ipſius debiti facta Imperiali Curie „ coram nobis per ſacramentum ante- „ dicti Guidocti Syndaci & Actoris „ Senenſium, qui ſpecialiter habe- „ bat, pro ut per Inſtrumentum Syn- „ dicatus & Actoritatis conſtitit, „ de jurando mandatum. Pronuntia- „ mus etiam, bona Communis & „ Univerſitatis ipſius Florentie adno- „ tanda juxta ordinem juris, quia „ peremptorie citati & requiſiti pro „ criminalibus accuſationibus antedi- „ ctis in ſtatuto termino ſe, ut di- „ ctum eſt, minime preſentarunt. „ Ad cujus rei memoriam & perpe- „ tuam firmitatem hec omnia, qua- „ liter geſta fuerunt, nos antedicti „ Gaybardus, & Judex Petrus tibi „ Angelo Imperialis Curie publico „ Notario in ſcriptis commiſimus „ redigenda, noſtris ſubſcriptionibus „ roborata.

„ Acta ſunt hec apud Procinam, „ ibidem Domino noſtro Imperatore „ preſente, Anno, Menſe, & Indi- „ ctione preſcriptis.

„ Ego Petrus Vinee, Imperialis „ Curie Judex.

„ Ego Ranerius Notarius predicta „ omnia ex authentico ſcripſi Inſtru- „ mento, ſicut in eodem continеba- „ tur,

„ tur, hìc fideliter exemplavi, nichil „ addens vel minuens, & cum Bonfilio, & Johanne Notariis diligenter auſcultavi; & ad majorem fidem habendam me publice ſubſcripſi „ coram Benvenuto Notario, & Maggiano Arezoli, teſtibus, in Anno „ Domini MCCXXXVI. Indictione „ Decima, die V. Idus Decembris.

Quod praeſertim mirum in Pace Conſtantiae videatur, Fridericus I. Langobardis indulget num. XII. ut *Societatem, quam nunc habent, tenere, & quoties voluerint, renovare* in eorum poteſtate ſit. Hoc eſt, in eo Foedere perſiſtere, atque illud, quoties placeat, reſtaurare, unde Imperator ipſe tot clades ac damna contraxerat, & cujus vigore ad pacem petendam denique adactus fuerat. Et A profectò eadem Societas, de qua multus mihi ſermo fuit in praecedenti Diſſert. XLVIII. inter Civitates Langobardicas, novo praeſtito jurejurando, quoties opus erat, renovabatur, ut concordibus animis ſingulae tum propriam tum publicam Libertatem occaſione oblatâ tuerentur. Auctor eſt Sigonius, eandem fidem inter foe- B deratas Civitates confirmatam fuiſſe Anno MCLXXXV. in conventu Placentino. Tum ſacramenta fuiſſe repetita Anno MCXCV. apud Burgum Sancti Domnini a Legatis earumdem Civitatum. Quibus verbis concepta fuerit poſtrema haec Foederis reno- C vatio, quarumve Urbium Legati in illud conſenſerint, Lectori ſignificabit Charta, quam ex Tabulario Communitatis Mutinenſis deſcripſi.

Sacramentum a Legatis Societatis Lombardicae praeſtitum ad conſervandam concordiam inter Civitates foederatas, Anno 1195.

De ſacramento a Rectoribus Lombardie, & Marchie, & Romanie, facto de pace & concordia inter Nuncios Domini Imperatoris & Lombardie facta firma tenere.

IN nomine Domini. Milleſimo Centeſimo Nonageſimo Quinto, die Dominico II. exeunte Menſe Julii, Indictione XIII. in preſentia Gambarini Notarii de Verona, Johannis Notarii de Mantua, Aldrigeti Notarii de Padua. Ego juro omnibus Civitatibus Societatis Lonbardie, Marchie, & Romanie, & omnibus perſonis predicte Societatis, conceſſiones, permiſſiones, atque pacta, ſicut in ſcripto pacis inter Nuntios Domini Imperatoris, & Rectores & Nuntios Civitatum Societatis facto continetur, firmas tenere. Nec ero in facto vel conſilio, ut aliquod predictorum alicui de Societate minuatur. Et D *ſi qua perſona, vel Civitas, aut locus alicui Civitati vel loco, aut perſone prefate Societatis auferre vel diminuere voluerit, eas vel eos manutenere, & defendere bona fide & ſine fraude contra omnes adjuvabo. Et omnia precepta, que Rectores concorditer omnes, vel major pars mihi fecerint, & ſine fraude obſervabo. Et ſupraſcripta at-* E *tendam a preſentibus Kalendis Auguſti uſque ad triginta annos, & in capite uniuſcujuſque quinquennii, ſi per majorem partem Rectorum requiſitus fuero, renovabo. Et hoc totum ſine fraude jurare omnes homines mee Civitatis a decem octo annis uſque ad ſeptuaginta*

ſa-

faciam. Et hec omnia faciam jurare Conſules, vel Poteſtates mee Civitatis, & Credentiam uſque ad illum terminum, qui mihi conſtitutus erit per Rectores Societatis in hoc colloquio, tenebo. Hoc ſacramentum preſtitum eſt ab his Rectoribus Lonbardie, ſcilicet de Verona *a Viviano de Advocato:* de Mantua *ab Aquiliano Vicedomino:* de Mutina *ab Jacobo de Gorzano:* de Brixia *a Balduino de Salò:* de Faventia *ab Ugone de Saxo:* de Mediolano *a Jordano de Lita:* de Bononia *ab Uberto Baixii:* de Regio *ab Ugone Conradi:* de Grabadona *a Johanne Cavaza:* de Placentia *ab Oldegerio de Roncoveteri:* de Padua *a Saza.*

Hec autem omnia facta ſunt prope Burgum Sancti Domnini juſta Monaſterium Sancti Johannis Bauptiſte. Eodem die in Eccleſia ſupraſcripti Sancti Johannis Bauptiſte paulo poſt iſti, qui inferius legentur, predictum ſacramentum juraverunt, excepto quod non ſunt coacti facere jurare homines ſue Civitatis: ſcilicet de Regio *Matheus Judex, & Buccabadata:* de Faventia *Matthaeus Judex:* de Mantua *Bonaventura Judex, & Oldebertinus filius Agnelli:* de Mutina *Gandulfus Judex:* de Brixia *Gualzerius Calcarie, Deſiderius Judex, & Guilielmus de Sala:* de Padua *Rogatus Judex:* de Mediolano *Conradus Judex, & Manfredus de Pozobonello:* de Grabadona *Ubertus Lanberzoni:* de Bononia *Guido Lambertini.*

Ego Jacopinus Domini Regis Henrici Notarius, juſſu Rectorum ſcripſi.

Erat autem *Societas Lombardorum* veluti ſpecies quaedam Reipublicae, per Italiam diffuſae, quam Civitates complures liberae, Foedere inter ſe inito, conſtituebant. Non eo certe ordine & vinculo, quod nunc in Republica Belgii foederati, atque A Helvetiorum intuemur, ſed legibus tamen multis connexionem inter eas foventibus, regebatur. Singuli Populi non ad ſuam minus, quàm ad ſociorum tutelam promti, pro ſua virili ad communem exercitum ſcribendum, alendum, ac reſtaurandum conferebant. Certis etiam temporibus ac locis conventum identidem habebant B *Rectores Societatis*, ut quid publica res exigeret, conſultarent, & ingruentibus neceſſitatibus opem afferrent. Si quid diſcordiae inter Socios emergebat, reliqui, ac praecipue Rectores iidem, intercedebant, ne controverſiae viribus ac armis dirimerentur, & concordiam quàm maximo poterant ſtudio reſtituebant. Anno C MCCXXX. curâ Eccelini de Romano, crudeliſſimi poſtea viri, in carcerem a Veronenſibus conjectus fuit Ricciardus Comes Sancti Bonifacii, unus e Guelphae factionis primipilis, cujus Majores Veronenſis Urbis diu Comites ſive Praeſides fuerant. Gerardo Mauriſio teſte, *Lombardi*, hoc eſt, *Lombardorum Societas* D Anno proxime ſequenti inſtaurare inter eos pacem aggreſſi ſunt. Traditus eſt eis Comes. Tunc Lombardi inſtare coeperunt, *quod Comes juraret Societatem Lombardorum: qui & ipſe juravit.* Eccelinum quoque & Albericum ejus fratrem ad idem Foedus attrahere conati ſunt, ſed irrito ſucceſſu. Addit Rolandinus Lib. 3. E Cap. 6. Hiſtor. Praetorem Patavinum eo anno, aut inſequenti, inſtitiſſe *tam fideliter & prudenter cum Poteſtatibus & Rectoribus Lombardiae, quod renovata ſunt ſacramenta, & Lombardorum Societas eſt firmata.* Idem in aliis ejuſmodi contentionibus praeſtitum eſt. Si qui verò mandatis Rectorum Societatis ſe refractarios praebebant, *banno Lombardorum*, quod

Mau-

A Mauriſius memorat, prout convenire aut expedire videbatur, ſubjiciebantur. Sed potiſſimum Friderico II. Auguſto imperante, Langobardorum Foedus iterum invaluit, ut Imperatori nova molienti, & Avi conſilia in perniciem communis Libertatis animo verſanti, obſiſterent. Neque poſt Friderici hujus mortem diſſoluta eſt, B ſed arctius firmata Societas: cujus rei illuſtre monumentum adferre juvat, hoc eſt, Inſtrumentum Anno MCCLII. Brixiae confectum, ubi conditiones habentur, ſub quibus complures *Civitates juraverunt Societatem Lombardiae, Marchiae Triviſinae, & Romaniolae, & omnium aliorum venientium ad ipſam Societatem*. Haſce tabulas debeo vetuſtiſſimo Regeſto Communitatis Mutinenſis, unde ego deſcripſi.

Pacta & conditiones, quibus renovatum eſt in Brixiana Urbe Foedus ſive Societas Lombardorum a Rectoribus complurium Civitatum Italicarum, Anno 1252.

„ IN nomine Domini noſtri Jeſu C Chriſti. Amen. Anno ejuſdem Milleſimo Ducenteſimo Quinquageſimo Secundo, Indictione X. Die Veneris VIII. intrante Marzio. Venerabilis Pater *Dominus Octavianus Sanctae Mariae in Via lata Diaconus Cardinalis*, exiſtens apud Brixiam de mandato Summi Pontificis pro factis Lombardorum, & D aliorum devotorum Eccleſiae, de Romaniola, & Marchia Triviſina, habuit ſecum ad colloquium ſive parlamentum Ambaxatores & Sindicos infraſcriptos ſuper factis & negotiis infraſcriptis. Scilicet Dominos Ugonem Graſellum, & Bertholdum Gambetum Ambaxatores *Communis Mediolani*; Dominos Sca- E cavellum Judicem, & Petrum Guarzinum Ambaxatores *Communis Alexandriae*; Dominos Piordum de la Nuce Judicem, Griffolinum de Griffis, Henrigetum de Martilengo, & Petrum de Capite-pontis, Sindicos & Procuratores electos & deſignatos pro *Commune Brixiae* ad infraſcripta tractanda pro ipſo Communi pariter & firmanda; Dominos Rufinum de Zanniacagli, & Frixonum de Gonzagia Ambaxatores *Communis Mantuae*; Dominos Aymiricum de Griffo, & Guidonem Viſdominum Ambaxatores *Domini Marchionis Extenſis*, & *Communis Ferrariae*; Dominos Henrigetum de Caſtello, & Petrizolum de Auſellectis Ambaxatores *Communis Bononiae*: Dominos Bravum de Bravis, & Dominum Bernardinum Petri Rubei Ambaxatores *Communis Mutinae*; Dominos Rolandum Lupum, & Bernardinum Domini Rufini Ambaxatores *Communis Parmae*; Dominos Philippum Viſdominum, & Ubertum Surdum Ambaxatores *Univerſitatis Placentinorum extrinſecorum*; Dominum Guidonem de Bayſio Ambaxatorem *Univerſitatis Reginorum extrinſecorum*; Dominum Gabrielem de Làudo, & Egidianum de Mananis Ambaxatores & Sindicos *Univerſitatis Cremonenſium extrinſecorum*; Dominum Agnellum, qui ſe aſſerit Ambaxatorem & Sindicum *Domini Albrici de Romano*, & *Communis Triviſii*. Qui omnes Amba

„ xato-

„ xatores & Syndici habentes ſuper
„ infraſcripta a ſuis omnibus Uni-
„ verſitatibus & Baronibus plenum
„ mandatum & poteſtatem, prout pa-
„ tet ex Inſtrumentis publicis, ibi-
„ dem a predictis omnibus approba-
„ tis: ad honorem Dei & Beatae
„ Mariae Virginis, & omnium San-
„ ctorum, & ſanctae matris Eccle-
„ ſiae Romanae, & *Domini noſtri In-*
„ *nocentii IV.* Dei gratiâ ſanctae Ro-
„ manae Eccleſiae *ſummi Pontificis*,
„ & ſuorum Fratrum, & predicti Do-
„ mini Octaviani Sanctae Mariae in
„ Via lata Diaconi Cardinalis, &
„ ad honorem, bonum ſtatum, & u-
„ tilitatem *Lombardorum*, *Marchiae*
„ *Triviſinae*, *&* *Romaniolae*, & alio-
„ rum hominum adhaerentium ſan-
„ ctae Romanae Eccleſiae matri no-
„ ſtrae, vice & nomine ſuorum Com-
„ munium, Univerſitatum, & Baro-
„ num, & pro ipſis Communibus,
„ Univerſitatibus, & Baronibus, fir-
„ maverunt ad invicem, & ad ſan-
„ cta Dei Euangelia, excepto Do-
„ mino Guido de Bayſio, juraverunt
„ *Societatem Lombardiae*, *Marchiae*
„ *Triviſinae*, *&* *Romaniolae*, *&* *om-*
„ *nium aliorum venientium ad ipſam*
„ *Societatem*, ſub hac forma & mo-
„ do, videlicet. Quod dicta Com-
„ munia, & Univerſitates, & Baro-
„ nes perpetuo tenebunt & habebunt
„ ſe ad invicem, & alios venientes
„ ad ipſam Societatem, Fratres, So-
„ cios, & Amicos: & quod ſe ad
„ invicem & alios venientes ad ip-
„ ſam Societatem adjuvabunt, manu-
„ tenebunt, & defendent ſecundùm
„ ſuum poſſe, bona fide ſine fraude
„ contra inimicos ſuos communes,
„ vel alicujus de dictis Communi-
„ bus, Univerſitatibus, vel Baroni-
„ bus, & aliorum venientium ad
„ Societatem predictam. Et quod i-

A „ nimicos ſuos, ſive alicujus de di-
„ ctis Communibus, & Univerſitati-
„ bus & Baronibus, & aliorum ve-
„ nientium ad ipſam Societatem, pro
„ inimicis habebunt & tenebunt; nec
„ cum eis pacem vel treuguam, ſive
„ fidantiam, vel pactum facient, nec
„ fieri permittent, ſi vetare poterunt,
„ ſine conſenſu & voluntate predi-
B „ ctorum omnium Communium, U-
„ niverſitatum, & Baronum, & a-
„ liorum venientium ad ipſam Socie-
„ tatem. Item predicti Ambaxatores
„ & Sindici vice & nomine ſuorum
„ Communium, Univerſitatum, &
„ Baronum, & pro ipſis Communi-
„ bus, Univerſitatibus & Baronibus,
„ cum predicto Domino Cardinale,
C „ vice & nomine Eccleſiae Romanae,
„ & Domini Papae, habente ſuper
„ hoc ab ipſo Domino Papa plenum
„ mandatum, ut patet per Literas
„ ipſius Domini Papae ibidem ap-
„ probatas, ordinaverunt & firmave-
„ runt concorditer & expreſſe tal-
„ liam ſexcentorum Militum, ducen-
„ dorum per ipſum Dominum Car-
D „ dinalem, vel alium Legatum Do-
„ mini Papae in ſervitium eorum,
„ qui erunt de dicta Societate, &
„ aliorum devotorum Eccleſiae, ſub-
„ ditorum ipſi Legato. Quorum Mi-
„ litum trecenti ſoldari debeant per
„ Eccleſiam, & alii trecenti per in-
„ fraſcripta Communia dictae Socie-
„ tatis. Item quod dicta tallia Mi-
E „ litum debeat durare & continuare
„ per annum.

„ Item quod trecenti de ipſis Mi-
„ litibus ſtare debeant citra Padum,
„ ubi Legatus Domini Papae viderit
„ expedire: & alii trecenti ultra Pa-
„ dum, ubi idem Legatus viderit
„ expedire. Eo ſalvo, quod ſi quan-
„ do ipſe Dominus Cardinalis, vel
„ alius Legatus, neceſſitatem vel

A „ utilitatem viderit imminere, poſſit
„ eos, qui erunt ultra Padum, eos
„ vel partem ipſorum conducere ci-
„ tra Padum, ubi viderit expedire,
„ & e converſo. Item quadringenti
„ de ipſis Militibus, ſcilicet quili-
„ bet ipſorum habere debeat tres
„ equos, inter quos unum bonum
„ & idoneum equum armigerum ha-
B „ bere debeat, & coopertum: & alii
„ ducenti duos equos pro quolibet
„ habere debeant, inter quos unus
„ bonus armigerus debeat eſſe equus.
„ De quibus ducentis Legatus Do-
„ mini Papae pro Eccleſia habere
„ debeat quinquaginta cum baliſtis,
„ computandos in parte Eccleſiae ſo-
„ lummodo, & approbandos atque
C „ ſoldandos ſolummodo ab ipſo Le-
„ gato ad eoſdem ſoldos, ad quos
„ alii Milites cum duobus equis ſol-
„ dabuntur. Item ad hoc, ut equa-
„ lis ſit electio dictorum Militum,
„ qui debent ſoldari per Eccleſiam
„ & Lombardos, ad hoc ut nulla ſit
„ diſcrepantia in eiſdem, ſed boni,
„ & utiles equaliter habeantur: or-
D „ dinaverunt & firmaverunt predicti
„ Ambaxatores cum prefato Domino
„ Cardinale concorditer & expreſſe
„ unum & equale ſoldum omnibus
„ Militibus ſupradictis, ſcilicet ſex
„ Soldos Imperiales ad mezanos, ſin-
„ gulis diebus, illis & ſingulis, qui
„ habebunt tres equos, & quatuor
„ Soldos Imperiales ſingulis habenti-
E „ bus duos equos, ſcilicet tam bali-
„ ſtariis quam aliis. Salvo quod ſi
„ pro minori poterunt haberi eque
„ boni & utiles Milites, quod illi,
„ qui preerunt ipſis Militibus eli-
„ gendis & approbandis, poſſint &
„ debeant eos pro minori ſoldo re-
„ cipere, ſi in concordia erunt,
„ quod pro minori eque boni poſſint
„ haberi: alioquin ad predictos ſol-
„ dos eligi debeant & haberi. Item
„ ordinaverunt & firmaverunt, quod
„ electio dictorum Militum, & ap-
„ probatio debeat fieri hoc modo,
„ ad hoc ut equalis & bona, & ſine
„ ſuſpitione procedat, ſcilicet quod
„ Nuntius Eccleſiae, ſive Domini
„ Cardinalis, ſive alterius Legati
„ Domini Papae, debeat eſſe cum
„ Nuntio illius Civitatis, quae ali-
„ quos de dictis Militibus ſoldare
„ debebit, & concorditer eligere de-
„ beant de ipſa Civitate vel ejus
„ Dioceſi tot Milites bonos & uti-
„ les, ad duos, & tres equos, &
„ ad ſoldos predictos, quot obve-
„ nient vel imponentur ipſi Civitati
„ ex tallia ſupradicta; dum tamen
„ non eligant nec approbent aliquem
„ de illis, qui pro ſuo Communi
„ tenebuntur habere equos, niſi ali-
„ ter Dominus Cardinalis, vel alius
„ Legatus Domini Papae duxerit
„ diſponendum &c. Item quod pre-
„ dicti Milites omnes debeant obe-
„ dire & intendere Legato Domini
„ Papae, & per eum & ejus Nun-
„ tios, in ſtando, eundo, & redeun-
„ do, & in omnibus aliis regi de-
„ beant & conduci. Et quod ſint
„ omnes in juriſdictione Domini Pa-
„ pae & ſuorum Nuntiorum: &
„ quod eos poſſit ipſe Legatus ex
„ juriſdictione Eccleſiaſtica & Secu-
„ lari de plano & abſque juris ordi-
„ ne punire pecunialiter & multare;
„ & ejus Nuntii non tantùm pecu-
„ nialiter, ſed etiam ipſos omnes
„ pro facinoribus, quae tunc tem-
„ poris dicentur commiſiſſe vel per-
„ petraſſe, dum eſſent in militia ſu-
„ pradicta. Eo ſalvo, quod pecunia-
„ riae condempnationes vel multae,
„ quae fient ex cauſis predictis, ob-
„ venire debeant Communibus illa-
„ rum Terrarum, pro quibus dati
„ vel

„ vel ſoldati fuerit illi, qui puniti „ fuerint. Item quod quilibet de di- „ ctis Militibus equum armigerum „ bonum, & non equam, habere de- „ beat; & arma militaria omnia bo- „ na & idonea ad arbitrium predicti „ Domini Cardinalis, vel alterius „ Legati, vel ſuorum Nuntiorum, „ & Nuntiorum Civitatum, qui cum „ Nuntiis Eccleſiae erunt ad eligen- „ dos & approbandos Milites ſupra- „ dictos. Et quod Milites, qui da- „ buntur, vel ſoldabuntur ab aliquo „ Communi, non debeant poni vel „ ſtare in ea Civitate vel ejus Dio- „ ceſi, a qua dabuntur, niſi quando „ continget, omnes predictos Mili- „ tes propter exercitum vel aliam „ cauſam poni vel ſtare in ea Civi- „ tate vel ejus Dioceſi. Item quod „ ab initio ſatisfiat omnibus predi- „ ctis Militibus de ſoldo predicto „ pro tribus menſibus hoc modo, „ ſcilicet, pro duobus menſibus de- „ tur eis ſoldus eorum, ſcilicet ab „ Eccleſia pro parte ſibi contingen- „ te, & a Communibus Terrarum „ ſecundùm partes ſibi contingentes, „ & pro tertio menſe ſequenti de- „ ponatur ſoldus dictorum Militum „ a Communibus Terrarum pro par- „ tibus eis contingentibus in mani- „ bus Capitaneorum Militum Lom- „ bardorum, ſolvendos ipſis Militi- „ bus, quando ipſi Legato vel ejus „ Nuntio, & ipſis Capitaneis viſum „ fuerit expedire. Et quod ante fi- „ nem dictorum trium Menſium, „ ſcilicet per quindecim dies ſolvi „ debeat ſoldus dictis Militibus ab „ Eccleſia & Lombardis pro duobus „ Menſibus ſequentibus, & pro ter- „ tio menſe ſequenti deponi debeat „ ſoldus a Communibus Terrarum in „ manibus Capitaneorum. Item quod „ ſecuritatem ſuo periculo recipiat „ a dictis Militibus Eccleſia, ſcili- „ cet ab his, quos ipſa ſoldabit, & „ Communia Terrarum ſuo periculo „ ab his, quos ſoldabunt &c.

„ Item de predicta tallia ſexcen- „ torum Militum recepit ibidem & „ habuit predictus Dominus Cardi- „ nalis, nomine & vice Eccleſiae „ Romanae, & Domini Papae, tre- „ centos Milites ſoldandos per Ec- „ cleſiam, ſive predictum Papam, „ ad ſoldos predictos, ſcilicet ducen- „ tos ad tres equos, & alios ad „ duos, inter quos ſint quinquagin- „ ta Baliſtarii, ut dictum eſt ſupra. „ Super aliis verò trecentis ordina- „ verunt, firmaverunt, & declarave- „ runt predicti Ambaxatores & Sin- „ dici, omnes has eſſe Civitates & „ ſolas, quae eos ſoldandos recipere „ debeant & ſoldare. Et quae hoc „ onus portare poſſunt; ſcilicet *Me- „ diolanum*, *Alexandriam*, *Novariam*, „ *Brixiam*, *Mantuam*, *Farrariam*, „ *Bononiam*, & *Mutinam*. Et cum „ Ambaxatores ipſarum Civitatum, „ exceptis Novarienſibus, ſuper par- „ titione & diviſione dictorum Mi- „ litum trecentorum facienda inter „ dicta Communia compromiſiſſent „ & conſenſiſſent in Dominos Pe- „ trum Guarzinum de Alexandria, „ Ruffinum de Zannicagli de Man- „ tua, Dominos Ubertum Surdum „ de Placentia, & Rolandum Lu- „ pum de Parma Ambaxatores, tam- „ quam in Arbitratores ſive amica- „ biles compoſitores, ita quod eas „ partes de dictis Militibus recipere „ debeant ſua Communia & habere, „ quas predicti Arbitratores, vel „ major pars eorum arbitrarentur vel „ deſignarent eiſdem, ita tamen quod „ predicti Domini Rolandus & U- „ bertus Surdus unam vocem habe- „ rent: tamdem predicti Arbitrato-

„ res in plena concordia fecerunt „ partitionem dictorum trecentorum „ Militum inter dicta Communia „ hoc modo, ſcilicet. Quod *Commune Mediolani* pro ipſo in parte ſua „ Nonaginta duos Milites recipere „ debeat & ſoldare, ſcilicet ſexaginta unum cum tribus equis, & alios cum duobus. *Commune Alexandriae* pro parte ſua recipere „ debeat & ſoldare *Duodecim Milites*, „ ſcilicet octo cum tribus equis, & „ alios cum duobus. *Commune* autem „ *Mantuae* in parte ſua recipere debeat & ſoldare Viginti novem Milites, ſcilicet viginti cum tribus „ equis, & alios cum duobus. *Commune* autem *Novariae* in parte ſua „ Viginti quatuor Milites, ſcilicet „ ſexdecim cum tribus equis, & alios „ cum duobus. *Commune* autem *Ferrariae* in parte ſua Viginti ſeptem „ Milites, ſcilicet decem & octo „ cum tribus equis, & alios cum „ duobus. *Commune* autem *Bononiae* „ in parte ſua Sexaginta quinque „ Milites, ſcilicet quadraginta tres „ cum tribus equis, & alios cum „ duobus. *Commune* autem *Mutinae* „ in parte ſua Viginti ſex Milites, „ ſcilicet decem & ſeptem cum tribus equis, & alios cum duobus. „ Et ipſi Ambaxatores conſenſerunt. „ Et cum hoc eſſet, quod Commune „ Brixiae commiſiſſet in ipſum Dominum Cardinalem, quod ipſe illam talliam, quam vellet, & quae „ ſibi placeret, de predictis Militibus deberet dare & aſſignare Communi Brixiae, & quod Commune „ Brixiae ſuper hoc ſuam voluntatem impleret; & ipſe hoc in ſe „ recepiſſet de conſenſu Ambaxatorum Civitatum predictarum: tamdem predictus Dominus Cardinalis „ dedit & aſſignavit pro ſua parte „ ſive tallia dictorum Militum *Communi Brixiae* Viginti quinque Milites, ſcilicet ſexdecim cum tribus „ equis, & alios cum duobus. Item „ predicti omnes Ambaxatores & „ Sindici ordinaverunt in plena concordia cum predicto Domino Cardinali cuſtodiam Terrarum & locorum, que erunt de dicta Societate, ſive ſub ipſo Legato, & quae „ cuſtodiâ indigent. Quae cuſtodia, „ ſive cujus cuſtodiae expenſae pro „ dimidia parte pro Eccleſia fieri „ debeant & portari, & pro alia dimidia per eos, qui ſunt de dicta „ Societate, & hoc portare poſſunt. „ Quas expenſas taxaverunt & declaraverunt debere colligi & praeſtari „ in quantitate Quatuordecim Millium Librarum Imperialium ad „ mezanos. Item quod dicta cuſtodia Terrarum & locorum incipere „ debeat a Kalendis Aprilis proximi, & ab inde durare uſque ad „ annum &c. Item declaraverunt, „ has eſſe Terras & loca de dicta „ Societate, que cuſtodiâ, ſive auxilio dictae cuſtodiae & expenſarum indigent: ſcilicet *Parmam* cum „ ſuis locis, que cuſtodiâ indigent: „ Loca *Reginorum*, *Placentinorum*, *Cremonenſium*, & *Vercellenſium* extrinſecorum: & tria *Caſtra Lodoyci* „ *Comitis Veronae* ſcilicet *Gardam*, „ *Gazum*, & *Valeſium*: *Triviſium*: „ *Caſtrum Domini Beaquini de Camino*, „ ſcilicet *Grudignanum*; & *Caſtra*, „ quae ſunt in podere *Lendinariae* „ in confinibus versùs inimicos, ſcilicet, *Anguillariam*, *Paſſivam*, & „ *Abbadiam*. Et cum dicti Ambaxatores conſenſiſſent die Dominica „ precedenti ſuper dictis expenſis omnibus dividendis in cuſtodia dictarum Terrarum ad diſpoſitionem & „ arbitrium ipſius Domini Cardinalis:

„ lis: tamdem ipſe Dominus Cardi-
„ nalis dictas expenſas, ſive talliam
„ quatuordecim millium Librarum
„ Imperialium diviſit & aſſignavit
„ inter dictas Terras & loca, ſive
„ in ipſorum cuſtodia hoc modo,
„ ſcilicet: pro cuſtodia *Parmae* &
„ ſuorum locorum taxavit & aſſigna-
„ vit debere dari & expendi *Tria*
„ *millia Librarum Imperialium:* pro
„ cuſtodia vero locorum *Placentino-*
„ *rum* extrinſecorum *Tria Millia Li-*
„ *brarum Imperialium:* pro cuſtodia
„ vero locorum *Reginorum* extrinſe-
„ corum *Mille quadringentas Libras*
„ *Imperiales:* pro cuſtodia vero loco-
„ rum *Cremonenſium* extrinſecorum,
„ ſive ipſis Cremonenſibus *Duo millia*
„ *Librarum Imperialium:* pro cuſtodia
„ vero locorum *Vercellenſium* extrin-
„ ſecorum *Mille ducentas Libras Im-*
„ *periales:* pro cuſtodia vero dicto-
„ rum trium *Caſtrorum Lodoyci Comi-*
„ *tis Veronae*, *Octingentas Libras Im-*
„ *periales:* pro cuſtodia vero dicto-
„ rum trium *Caſtrorum*, quae ſunt
„ in podere *Lendenariae*, *Mille cen-*
„ *tum Libras Imperiales:* pro cuſtodia
„ vero *Tarviſii*, *Mille centum Libras*
„ *Imperiales:* pro cuſtodia vero *Caſtri*
„ *Domini Beaquini*, *Trecentas Libras*
„ *Imperiales*.

„ Quarum omnium expenſarum di-
„ ctarum quatuordecim millium Li-
„ brarum expendendarum in cuſtodia
„ Terrarum & locorum predictorum
„ recepit ipſe Dominus Cardinalis
„ pro parte Eccleſiae Romanae Se-
„ ptem millia Librarum Imperialium,
„ ſolvendarum ab ipſa Eccleſia. Su-
„ per aliis vero Septem millibus or-
„ dinaverunt dicti Ambaxatores, quod
„ hae Civitates ſunt, & ſolae de di-
„ cta Societate, quae hoc onus ex-
„ penſarum & cuſtodiae portare poſ-
„ ſunt, & debeant: ſcilicet *Mediola-*
„ *num*, *Alexandriam*, *Novariam*, *Bri-*
„ *xiam*, *Mantuam*, *Ferrariam*, *Bono-*
„ *niam*, & *Mutinam*. Et cum hoc
„ eſſet, quod ſuper partitione & di-
„ viſione dictarum Septem millium
„ Librarum Imperialium ad meza-
„ nos, facienda inter dicta Commu-
„ nia, compromiſiſſent & conſenſiſ-
„ ſent pro ſuis Communibus Amba-
„ xatores Mediolani, Alexandriae &c.
„ in Petrum Guarzinum &c. Tamdem
„ predicti Arbitratores arbitrati ſunt
„ partitionem dictarum Septem mil-
„ lium Librarum Imperialium inter
„ dicta Communia hoc modo, ſcili-
„ cet ſecundùm modum & reſpectum
„ diviſionis, quam fecerunt de tal-
„ lia Militum. Et dixerunt, quod
„ *Commune Mediolani* dare & ſolvere
„ debeat *Duo millia ducentas & octo*
„ Libras Imperiales: *Commune Ale-*
„ *xandriae Ducentas octuaginta: Com-*
„ *mune* vero *Mantuae Sexcentas nona-*
„ *ginta ſex: Commune Novariae Quin-*
„ *gentas ſeptuaginta ſex: Commune*
„ *Ferrariae Sexcentas quadraginta octo:*
„ *Commune Bononiae Quatuor millia*
„ *quingentas* Libras Bononinorum, vel
„ *Mille quingentas ſexaginta* Libras
„ Imperiales ad mezanos: *Commune*
„ vero *Mutinae Sexcentas viginti qua-*
„ *tuor* Libras Imperiales. Et cum
„ hoc eſſet, quod *Commune Brixiae*
„ compromiſiſſet in ipſum Dominum
„ Cardinalem &c. ipſe Dominus Car-
„ dinalis de dicta ſumma pecuniae
„ ipſi *Communi Brixiae* aſſignavit pro
„ ſua parte *Quadringentas* Libras Im-
„ periales. Ibidem omnes predicti
„ Ambaxatores & Sindici nomine &
„ vice ſuorum Communium, Univer-
„ ſitatum, & Baronum, de plena
„ concordia firmaverunt, quod quae-
„ libet Civitas dictae Societatis mit-
„ tat & habeat duos Ambaxatores,
„ qui debeant ſtare cum praedicto

„ Domi-

Domino Cardinale vel alio, quando pro Domino Papa erit in Lombardia. Et quod poſſint tractare atque firmare pro ſuis Communibus cum eo, & aliis Ambaxatoribus ea, quae ad bonum ſtatum & utilitatem eorum, qui erunt de dicta Societate, & aliorum devotorum Eccleſiae ſubditorum ipſi Legato, viſa fuerint pertinere &c. Conſequenter ibidem predicti Ambaxatores ordinaverunt, quod impoſitio equorum fiat a quibuslibet Civitatibus, Communibus & Baronibus dictae Societatis, & quod dicti equi emantur, & conſignentur Communibus ſive Baronibus Terrarum ipſius Societatis in ea quantitate &c. uſque ad medium menſem Aprilis proximi &c. Preterea firmaverunt, quod unus exercitus generalis & plenus fieri debeat per omnes, qui ſunt & erunt de dicta Societate ſupra *Cremonam*, ſive in territorio Cremonenſi, ſcilicet citra Padum, ubi ipſi Domino Cardinali, vel alii Legato viſum fuerit expedire. Quae autem Civitates, Univerſitates, & Barones debeant in ipſo exercitu per commune, vel per talliam perſonarum, & in quantum praeſtare conſilium & favorem: predicti omnes Ambaxatores ſponte, concorditer, & plene poſuerunt in libera poteſtate & voluntate predicti Domini Cardinalis &c. Item ordinaverunt, quod unus Exercitus fieri debeat in *Marchia Triviſina* per eos, qui erunt de dicta Societate, ad voluntatem dicti Domini Cardinalis, ſcilicet poſt illum Exercitum, qui fieri debet ſupra Cremonam, vel in territorio Cremonenſi. Et quod ſua Communia, Univerſitates, & Barones dabunt ſuccurſum in ipſo Exercitu *Domino Marchioni Extenſi*, *Domino Albrico de Romano*, & *Comiti Veronenſi*, & *Domino Biaquino de Camino*, & aliis eorum amicis. Qualem autem ſuccurſum dare debeant pro tallia Militum aut Baliſtariorum, compromiſerunt in libera voluntate, & diſpoſitione ipſius Domini Cardinalis &c. Similiter ordinaverunt ibidem quod ſi contingat, *Papienſes* facere Exercitum hoc anno ſupra *Alexandrinos*, ſive in eorum Diſtrictu, quod eorum Communia, Univerſitates, & Barones dabunt ſuccurſum ipſis Alexandrinis vel per commune, vel per talliam perſonarum, ſecundùm arbitrium & diſpoſitionem dicti Domini Cardinalis. Qui Dominus Cardinalis dixit, quod ſua erat intentio ſuper ſuccurſu dando Alexandrinis, ſi Papienſes facerent Exercitum contra eos, quod ipſe, ſi erit in partibus ſupraſcriptis, vel alius, qui erit pro Eccleſia, ducet in ſervitium Alexandrinorum mille Milites, ſi alius Exercitus non erit in partibus ſupraſcriptis. Si autem Exercitus eſſet in partibus ſupraſcriptis, a circumſtantibus Communibus Terrarum, ſecundùm quod eis conveniens videbitur, faciet dari ſuccurſum per commune vel per talliam; vel ipſi facient guerram Papienſibus.

„ Ibidem preſentibus eiſdem teſtibus proteſtati fuerunt Domini Henrigetus de Caſtello, & Petritiolus de Auſſelletis Ambaxatores Bononiae, quod eorum intentio non eſt, quod per hoc Commune Bononiae, & alia loca, Univerſitates, & Barones dictae Societatis obligari poſſint per Ambaxatores Communium, qui erunt cum Legato Domini Papae;

„ pae ; nec per eos cum ipſo Lega-
„ to, vel ſine eo ordinari poſſit E-
„ xercitus vel imponi, ſive tallia a-
„ liqua perſonarum vel avere Com-
„ muni Bononiae vel aliis Commu-
„ nibus, niſi quatenus de Communis
„ Bononiae, & dictorum Commu-
„ nium, Univerſitatum, & Baronum
„ proceſſerit voluntate. Similem pro-
„ teſtationem fecerunt ceteri alii Am-
„ baxatores &c. Eo ſalvo, quod per
„ dictum ſacramentum Societatis non
„ fiat, nec fieri videatur, quod Com-
„ mune Mediolani veniat, nec veni-
„ re videatur contra aliquod ſacra-
„ mentum, quod fecerit cum *Com-
„ muni Papiae*, & *Communi Pergami*.
„ Placuit Sapientibus, qui auctorita-
„ tem habent a Conſilio Generali de
„ eo, quod *Societas Lombardiae* re-
„ novari & reformari debeat, ita
„ quod, ſi pax poterit haberi cum
„ Communi Cremonae, quod fieri
„ debeat ſecundùm Reformationes
„ Conſiliorum factorum ſuper facto
„ Pacis &c. Tenor Reformationum
„ factarum ſuper facto Pacis, talis
„ eſt. In Reformatione Conſilii, fa-
„ cto partito per Poteſtatem, placuit
„ quaſi toti Conſilio, quod Pax fiat
„ per *Commune Brixiae Communi &
„ Hominibus de Cremona*, & omnibus
„ eorum amicis, volentibus ad hanc
„ Pacem venire, ipſo Communi Cre-
„ monae faciente Pacem Communi
„ & Hominibus Brixiae, tam Cre-
„ monenſibus extrinſecis, quàm aliis
„ ſuis amicis, volentibus ad hanc
„ Pacem venire, nullo detracto, ſe-
„ cundùm quod petitum & dictum
„ fuit per Ambaxatores Communis
„ Brixiae Ambaxatoribus Communis
„ Cremonae in colloquio facto inter
„ Pontem Vicum & Rubeccum &c.
„ In Reformatione Conſilii, factis
„ partitis per Poteſtatem, placuit ma-

A „ jori parti Conſilii, quod in prae-
„ ſenti Conſilio dicatur & reſpondea-
„ tur Ambaxatoribus *Cremonae*, *Pa-
„ duae*, *Veronae*, *Vicentiae*, & *Domi-
„ ni Izilini de Romano*, quod *Commu-
„ ne Brixiae* vult, & ſibi placet fa-
„ cere & firmare Pacem cum *Com-
„ muni Cremonae*, & ſuis amicis, ipſo
„ Communi Cremonae faciente & fir-
B „ mante Pacem Communi Brixiae,
„ & omnibus ſuis amicis, ſecundùm
„ quod petitum fuit per Ambaxato-
„ res Brixiae Ambaxatoribus Cremo-
„ nae in colloquio facto inter Pon-
„ tem Vicum, & Rubeccum, & ſe-
„ cundùm Reformationes Conſilii &c.
„ Et Piordus de la Nuce &c. Sindi-
„ ci & Procuratores Communis Bri-
C „ xiae proteſtantur & dicunt ante
„ ſacramentum & Reformationem ſa-
„ cramenti Societatis Lombardiae, ſe
„ nomine Communis Brixiae renova-
„ re & reformare Societatem Lom-
„ bardiae, excepto quod per tale ſa-
„ cramentum non derogetur in ali-
„ quo Reformationibus predictis. Pre-
„ terea ibidem proteſtatus fuit, &
D „ dixit idem Dominus Cardinalis,
„ quod non intendebat, quod per
„ dictam proteſtationem Mediolani
„ derogaretur in aliquo concordiae,
„ pactis, & ſacramentis, quae habet
„ & fecit *Commune Mediolani Commu-
„ ni Alexandriae*. Cui proteſtationi
„ conſenſerunt Ambaxatores Medio-
„ lani. Ibidem dixit idem Dominus
E „ Cardinalis, quod ſi Commune Me-
„ diolani, vel aliud Commune dictae
„ Societatis dedit Pedites aliquos ad
„ cuſtodiam locorum Placentinorum
„ extrinſecorum, eis tempus ſive an-
„ nus dictae cuſtodiae incipiat cur-
„ rere per quindecim dies ante Ka-
„ lendas Aprilis. Demum predicti
„ omnes & ſinguli Ambaxatores &
„ Sindici nomine & vice ſuorum Com-
„ munium,

„ munium, Univerſitatum, & Baro-
„ num, & pro ipſis, acceptaverunt,
„ ordinaverunt, & firmaverunt, at-
„ que juraverunt omnia & ſingula
„ ſupradicta, aſſerentes & promitten-
„ tes ſibi ad invicem, & ipſi Domi-
„ no Cardinali, quod ſua Commu-
„ nia &c. acceptabunt &c., & ſpe-
„ tialiter quod ſua Communia &c.
„ publice in plenis Conſiliis firma-
„ bunt & jurabunt dictam Societa-
„ tem, & omnia ſupradicta: & quod
„ hec ponetur in Statuto preciſo &
„ jurato cujuslibet Civitatis, Uni-
„ verſitatis, & Baronis &c. Preterea
„ predicti omnes Ambaxatores pro-
„ miſerunt & ſtipulati ſunt, quod
„ ea omnia & ſingula adimplebunt &c.
„ ſub pena mille Marcharum argen-
„ ti, totiens committenda & exigen-
„ da, quotiens contra predicta fa-
„ ctum fuerit, vel aliquid predicto-
„ rum, ceteris omnibus in ſua nihi-
„ lominus remanentibus firmitate, &
„ ſub obligatione bonorum cujuſque
„ Communis &c. Ad hec predicti
„ omnes Ambaxatores & Sindici no-
„ mine &c. ſuper omnibus & ſingu-
„ lis predictis ſponte & libere ſup-
„ poſuerunt ſua Communia, Univer-
„ ſitates, & Barones jurisdictioni &
„ voluntati Summi Pontificis, & Do-
„ mini Octaviani Cardinalis predicti,
„ & alterius Legati, qui pro factis
„ iſtis eſſet pro Domino Papa in par-
„ tibus Lombardiae. Item quod ſi
„ in aliquo obviarent predictis, vel
„ aliquibus predictorum, poſſint de
„ plano, & abſque juris ordine pre-
„ dictus Dominus Papa, & Dominus
„ Cardinalis, & alius, qui pro fa-
„ ctis iſtis eſſet Legatus, dicta Com-
„ munia, & Univerſitates, & Baro-
„ nes, & Terras, & Loca ipſorum,
„ excommunicare, & ſubponere In-
„ terdicto.

„ Actum apud Brixiam in Sala
„ plana domus magnae Epiſcopatus
„ Brixiae, preſentibus venerabili Pa-
„ tre *Domino Epiſcopo Brixienſi*, Do-
„ mino Paſſipovero Legum Doctore
„ de Bononia, Fratre Benevenuto
„ Domus Sancti Michaëlis de Buſcho
„ prope Bononiam Camerario ſupra-
„ dicti Domini Cardinalis, Alberto
„ Notario, qui erat ibidem cum Am-
„ baxatoribus Mediolani, Imictardo
„ Bonati, qui erat ibidem cum Am-
„ baxatoribus & Sindicis Communis
„ Brixiae.

Quae Urbes ac Principes ad hujuſmodi Foedus acceſſere, Guelphae factionis erant, & pro Romano Pontifice ſtabant, qui ea de cauſſa *Octavianum Cardinalem* Brixiam miſerat. Sibi quiſque timebat a ferociſſimo hoſte Eccelino de Romano, atque ab Oberto Pelavicino Marchione, potentibus Gibellinorum anteſignanis, qui nova in dies bella ſuſcitabant. Augebat etiam metum Conradus Friderici II. filius, Germaniae Rex, qui in Italiam non ita pridem deſcenderat, ad Regni Siciliae hereditatem, a Gibellinis praecipue invitatus. Tunc ergo Langobardica Provincia maximis bellorum tumultibus ac inteſtinis diſcordiis patuit, quarum ſeriem temporum illorum Hiſtoria deſcribit. Sed quoniam ſunt mihi Epiſtolae quaedam eà occaſione conſcriptae a *Laudriſio Cribello* Mediolanenſi, tunc Brixianae Urbis Praetore, ad *Bonifacium de Canoſſa* Regienſem, Mantuanorum Praetorem, uti & *Gregorii de Montelongo* Legati Apoſtolici, & ſupralaudati *Octaviani Cardinalis*, Legatorum Apoſtolicae Sedis, ad alios miſſae, committere nolo, ut luce, qua profecto dignae ſunt, diutius illae fraudentur. Eas autem mihi deſcribendas tradidit Philippus Argelatus Auguſtiſs. Caeſaris

ris a Secretis, in Collectione mea Scriptorum Rerum Italicarum ſaepiſſime memoratus, ex eo ipſo Codice MSto, unde Boncompagni Opuſculum de *Obſidione Anconae* hauſi, evulgatum in Tomo VI. earumdem Rer. A Italicarum. Conjunctam cum hiſce videas Innocentii IV. ſummi Pontificis ſententiam adversùs nefandum virum Eccelinum de Romano, aliaque eorum temporum Acta, e quibus Hiſtoria aliquid lucis ac ſubſidii accipiet.

Epiſtolae Laudriſii Cribelli Praetoris Brixiani, aliorumque Magiſtratuum Italicarum Urbium, de negotiis politicis ſuorum temporum, ſpectantes ad Annum Chriſti 1251. & proxime ſequentes.

Viro Nobili Domino B. (a) *de Canoſſa laudabili Poteſtati, Conſilio & Communi Mantuae, & Domino R.* (b) *Illuſtri Comiti Veronenſi, Lau.* (c) *Crivellus Brixienſium Poteſtas, & Militia, quae cum eo eſt Laude, ſalutem, & mores prudentium imitari.*

„ ESſentiam exercitus utriuſque, „ & nova, quibus........ ecce „ vobis in ſuaſione praeſentium de„ claramus, ut gaudere poſſitis cum „ gaudentibus & laetari. Hoſtes ne„ quam Papienſes, & Placentini in„ trinſeci, in loco ſolito trahunt mo„ ram, intra ſcilicet muros Civita„ tis Laudenſis. Qui erant autem „ contermini Caſtro, quod obtinent, „ ejecerunt, & de aliis forticiis li„ cèt paucis, quas in eadem Civi„ tate tenent, ut didicimus, illud „ idem facere decreverunt, ut per „ eas ipſi Caſtro, quum diſceſſerint, „ inferri nequeant nocumenta. *Mar*„ *chio Lancea* Caſtrum jam dictum, „ quod tenebat, tradidit mediante „ pecunia in curam Papienſium, ac „ Cremonenſium praedictorum: & „ ipſi illud gente ſua & neceſſariis „ munierunt. Ipſi hoſtes nimio do„ lore dolent, quod ſeſe ſentiunt „ ad occaſum: & in morando vel „ redeundo, procul dubio confunden- B „ tur. Nullum Caſtrum territorii „ Laudi, praeter Monbrionum, & „ Pontem Lambri, quae habebant, „ antequam de praeſenti Civitatis „ Laudis negotio ageretur, eſt in „ ipſorum fortia mancipatum; ſed „ ſunt omnia in cuſtodia noſtrae „ partis. Faſſatholdum per Populum „ Laudenſem diligentiùs eſt muni„ tum; & in eo centum equites ad C „ laeſionem inferendam hoſtibus, Pa„ pienſibus praecipue, commorantur. „ Mediolanenſes, & amici in loco „ reſident conſueto, & laetitie & „ gaudio (utinam ſemper in melius) „ perfruuntur: & Circlas & Foveas „ Stratarum explanant, ut aggredi „ & invadere poſſint hoſtes, & trium„ phalem de eis gloriam obtinere. D „ Heri homines Vallis Saxinae di„ ſtrictus Mediolanenſis quamdam „ Turricellam, quae eſt ſuper muro „ Civitatis Laudenſis in medio inter „ Caſtrum & Portam Papienſem, „ quam Turricellam cuſtodiebant ho-

(a) *Bonifacio*
(b) *Ricciardo*
(c) *Laudriſius*

„ ſtes, ignis & belli praeſidio ha-
„ buerunt. Fovea inter Urbem Lau-
„ de & Caſtrum effecta eſt totaliter
„ per noſtrates, & vallata eſt ſtello
„ & congruis betiſredis. Jam dicti
„ Mediolanenſes nobis inſtant, ut
„ reſiduam militiam & Populum,
„ quum de bello ſperent, venire ad
„ exercitum faciamus, & ſuper eo-
„ dem Cumanis, & Novarienſibus
„ inſtiterunt. Super eo verò, quod
„ ſcripſiſtis, quòd territorium Cre-
„ monenſium ſupponitis incendio &
„ ruinae, vos ut Populum commen-
„ dantes, precamur, ut ſic incoepta
„ curetis ducere in effectum; ut ii-
„ dem hoſtes, qui ad veſtram, &
„ noſtram depreſſionem cunctis tem-
„ poribus aſpirarunt, poenam de pa-
„ tratis ſceleribus debitam undique
„ patiantur. Certe ſi poſſemus, &
„ id fieri poſſet cum voluntate Me-
„ diolanenſium, & abſque periculo
„ negotiorum, quae hìc incumbunt,
„ libenter eſſemus vobiſcum ad re-
„ primendam audaciam perfidi *Eccl-*
„ *lini*, qui loca veſtra nititur ſup-
„ ponere vaſtitati: cui, ne Olium
„ tranſeat in obſequium Cremonen-
„ ſium, debetis reſiſtere, & quae
„ vobis infert, aequanimiter tolerare
„ quoniam in brevi luctus veſter in
„ gaudium convertetur. Nam affli-
„ ctis Cremonenſibus erit ipſe affli-
„ ctione qualibet ſine tarditatis obi-
„ ce circumventus.

Honorabili & potenti Militi Domino B. de Canoſſa, potenti Conſilio, & Communi Mantuae, fratribus intime peramandis, Laudriſius Crivellus Poteſtas, Conſilium & Commune Brixiae, optata felicia cum ſalute.

„ CUpientes, quod de captivis,
„ quos habetis, nobis perti-
A „ nentibus, & iis, quos in noſtra
„ detinemus virtute, fiat commuta-
„ tio & concambium ſpeciale, cer-
„ tis ad haec die, loco, & horâ
„ praefixis, providentiam, & fra-
„ ternam dilectionem veſtram ex in-
„ timo cordis attente requirimus,
„ preces precibus cumulando, qua-
„ tenus nobiſcum in hanc ſenten-
B „ tiam perſiſtentes, diem, locum, &
„ horam ſtatuatis, quibus proceda-
„ tur in negotio, & circa negotium
„ memoratum. Et videretur nobis
„ conveniens, quod inter locum Mon-
„ teclari, & Montemedulanum con-
„ cambium illud fiat. Et ſi ad prae-
„ dictum concambium celeriter fa-
„ ciendum non condeſcenderet vo-
C „ tum veſtrum, quum dudum ſit i-
„ ſtud negotium ventilatum, & ſub-
„ diti noſtri, quibus dicti carcerati
„ pro ſui deliberatione aſſignati fue-
„ rant, in carcere afflicti nobis in-
„ ſtent, quod aut concambium prae-
„ dictum fieri faciamus, aut capti-
„ vos, quos habemus de veſtris, lo-
„ co noſtrorum eiſdem aſſignatorum,
D „ quos in veſtra fortia detinetis,
„ eis debeant aſſignari: ſciatis, quo
„ ad dandum & deliberandum capti-
„ vos, quos habemus, pertinentes
„ nobis, eiſdem ſubditis noſtris ca-
„ ptivis ſine ullo difficultatis obſta-
„ culo procedemus. Quid autem cir-
„ ca praemiſſum negotium decreve-
„ rit veſtra providentia faciendum,
E „ reſcribite per Literas veſtras fe-
„ rendas a praeſentium portitore.
„ De captivis autem, qui erant in
„ virtute Communis Brixiae, & vo-
„ bis obvenerunt in parte, Ugoli-
„ nus de Cremona, & Cacinus Pe-
„ tri Manfredi mortui ſunt, & Zi-
„ roldus de Montecliveto de Verona
„ per fugam evaſit de carcere. De
„ illis verò captivis, de quibus erat
„ inter

„ inter nos contentio, juri termina-
„ tioni relinquatur.

Venerabili Patri & praecipuo Domino ſuo O. (d) *Sanctae Mariae in Vialata Diacono Cardinali, & excellenti Comiti Veronenſi; ac ſtrenuo & potenti Militi Domino B. de Canoſſa Poteſtati, Conſilio, totique Communitati Mantuae, fratribus, & amicis, intima ſinceritate colendis, Aſſeſſores, & modò Vicarii Poteſtatis Brixiae, ob ejus abſentiam, & univerſus Populus Brixienſis, ſalutem, & feſtine amicis & fratribus ſuccurrere tempore opportuno.*

„ COnditionem fratrum noſtrorum
„ Mediolani exiſtentium, & no-
„ vum ſuo exforcio apud Laudum,
„ in quorum praeſidium & juvamen
„ externa (e) die ſummo mane e-
„ quitavit Poteſtas Brixiae in tota-
„ litate Militiae Brixienſis, & Po-
„ pulus noſter ad idem ſe praeparat
„ inceſſanter, & notam & manife-
„ ſtam pluries dominationi veſtrae
„ recolimus nos feciſſe. Et quia eo-
„ rum conditio ita aeſtimatur ardua
„ atque gravis, quod exponi non
„ poſſet literis vel ſermone, & cre-
„ ditur, immo aliter eſſe nequit,
„ quod ibi ſententia promulgabitur
„ contra hoſtes, a qua non poterunt
„ appellare; probitatem, & domina-
„ tionem veſtram, in quibus ſpes &
„ tota fiducia noſtra ſiſtit, ex imo
„ cordis duximus multiplicatis pre-
„ cibus depoſcendam, quatenus per
„ Deum, & veram Crucem inconti-
„ nenti Brixiam cum militia veſtra
„ tota, & omnibus Baliſtariis veſtris
„ curſu celeri accedentes ad tantam
„ recipiendam gloriam & honorem,
„ atque victoriam properetis. Id au-
„ tem negotium taliter exſequi pro-
„ curetis, quod digne apud Deum
„ & homines poſſitis de bono &
„ laudabili opere commendari. Ite-
„ rato autem vos quaeſimus & ro-
„ gamus, ut ſi unquam nobis auxi-
„ liari intenditis, atque vultis, quod
„ huic petitioni noſtrae juſtiſſimae
„ optatum aſſenſum & celerem im-
„ pendatis.

Honorandis viris Poteſtati, Conſilio, & Communi Mantuae, fratribus, intima ſinceritate colendis, Laudriſius Crivellus Poteſtas, Conſilium, & Commune Brixiae, ſalutem cunctis felicitatibus affluentem.

„ REcipimus hac nocte nuntios
„ referentes, quod Cremonen-
„ ſes tam militia, quàm Populus u-
„ niverſus adjungentes in locum Ra-
„ gazolae Cremonenſis properant, ſi-
„ cut poſſunt: & quia non videtur
„ amodo in campis utilis mora no-
„ ſtra, mandamus, ut ſi placet,
„ Mantuam redeatis parati, ſi ne-
„ ceſſe fuerit, nobis valitura praeſi-
„ dia impertiri, & nos ſcriptâ mi-
„ litiâ noſtrâ idem facere diſponi-
„ mus, & optamus, promti & pa-
„ rati exhibere vobis auxilium &
„ ſuccurſum, quandocumque fueri-
„ mus requiſiti.

Viro Magnifico & potenti Domino R. illuſtri Comiti Veronae, & Domino B. de Canoſſa, laudabili Poteſtati, Conſilio, & Communi Mantuae, amicis fraterno affectu dilectis, Laudriſius Crivellus Poteſtas, Conſilium, & Commune Brixiae, ſalutem cum deſiderio ſerviendi.

„ CUm inſolubili amicitiae foe-
„ dere ſimul ad invicem alli-

(d) *Octaviano*
(e) pro *heſterna*

„ gati pigritare ad veſtra obſequia „ nullo modo volumus, nec debe- „ mus, immo ſtudium totius celeri- „ tatis, & efficaciae debitae volu- „ mus adhibere, quod per experien- „ tiam rei patet, quod ut ſuccurra- „ mus vobis, heri a Laude, quo „ diſceſſimus, non inſpectis labore „ & periculo, Brixiam venimus fe- „ ſtinantes, & quod illico fecimus, „ ecce vobis praeſentibus declara- „ mus. Milites omnes forenſes ad „ Civitatem compellimus citiſſime „ ſe transferre, & advocamus Popu- „ lum univerſum, & plauſtra qui- „ buslibet neceſſariis facimus onera- „ ri, ut vobis potens auxilium prae- „ beamus. Igitur, fratres cariſſimi, „ vigorem & animum aſſumite con- „ ſuetum, & de veſtra quilibet cum „ generali exercitu egredimini Civi- „ tate, diem egreſſus nobis per ve- „ ſtras Literas narraturi, quia una „ die vobiſcum movere volumus, & „ contra peſtilentem Tyrannum ſic „ ſumere potenter arma & ſcutum, „ quod niſi aufugerit de ipſo cam- „ peſtri bello, triumphalem gloriam „ habeamus. Parate, parate vos, „ quia parati ſumus nos, & ſi non „ adhuc eſſemus, voluntas ſuccurren- „ di vobis nos reddit maxime prae- „ paratos.

Venerabili Patri & Domino ſuo ſpeciali Domno O. Sanctae Mariae in Vialata Diacono Cardinali, & inclyto Comiti Veronenſi, atque Poteſtati, & Conſilio Mantuae, fratribus diligendis, Aſſeſſores, & modo Vicarii Poteſtatis Brixiae ob abſentiam ejus, & totus Populus Brixienſis, ſalutem, & velox ſtudium ad petita.

„ QUis ſit ſtatus, quàm arduus „ fratrum noſtrorum Mediola- „ nenſium, exiſtentium cum toto ſuo „ exforcio apud Laudam, quo itu- „ rus heſterna die movit Poteſtas Bri- „ xiae cum militia noſtra tota, ul- „ terius non duximus exponendum, „ quia ſatis animadvertere providen- „ tia veſtra poteſt. Sed ad propoſi- „ tum deſcendentes, vos inſtantiſſi- „ me deprecamur, quatinus ſi um- „ quam a nobis aliquid acceptabile „ intenditis poſtulare, vel veſtrum „ juvamen ullo tempore, qualiſcum- „ que poſſit imminere neceſſitas, da- „ re nobis, militiam veſtram totam, „ & Baliſtarios, quoſcumque habe- „ tis, velitis & debeatis incontinen- „ ti Laudam in ſuccurſum fratrum „ noſtrorum Mediolanenſium, immo „ veſtrorum, curſu celeri deſtinare „ ad populationem territorii Cremo- „ nenſis cum alia gente veſtra, ni- „ hilominus cum navigio veſtro, „ quàm velocius poteritis, acceſſuri. „ Ad haec inſtanter dominationi ve- „ ſtrae requirimus, ut cum latore „ praeſentium viro provido & diſcre- „ to, dilecto Cive noſtro, quem Fer- „ rariam & Bononiam deſtinamus, „ ut inducat Ferrarienſes, quod ad „ deguaſtationem territorii Cremonen- „ ſis accedant, vobiſcum pariter fa- „ ciendam, & Bononienſes, ut Gua- „ ſtallam, vel circa partes illas ve- „ niant incontinenti cum exercitu „ generali, aliquem diſcretum Vi- „ rum, qui ex parte veſtra idem „ petat, vel precetur mittere prae- „ ſentialiter debeatis.

Ex-

Eximia nobilitate, omnique, circumſpectione praeſigni Domino B. de Canoſſa, laudabili Poteſtati, & Conſiliariis ſecretorum Mantuae, Laudriſius Crivellus Poteſtas, & Conſiliarii ſecretorum Brixiae, ſalutem, & in agendis celeritatis ſtudium adhibere. A

,, GAudere debetis, plurimûm &
,, laetari, quia Venerabilis B
,, Chriſtianorum Pater & *Dominus*
,, *Innocentius ſummus Pontifex*, qui
,, nos ulnis ſuae protectionis aſſum-
,, ſit, Mediolanum, ubi cum inne-
,, narrabili honore & gaudio eſt re-
,, ceptus, die Veneris proxime prae-
,, terito ſummo mane direxit felici-
,, ter greſſus ſuos. Quia verò idem
,, Dominus nos & cauſam noſtram C
,, alit, fovet, atque defendit; &
,, non eſt in agendis, quae commo-
,, da, & exaltationem noſtram &
,, amicorum, & hoſtium oppreſſio-
,, nem contingant, ullatenus diffe-
,, rendum, ſed eſt omnis celeritas &
,, ſolicitudo quaelibet adhibenda; i-
,, gitur affectuoſe vos depoſcimus &
,, rogamus, quatenus omnino quali- D
,, bet mora & tarditate ſublata ſuper
,, his, de quibus heri Ambaxatores
,, noſtri apud Calſanum vobiſcum
,, colloquium habuerunt, reſpondere
,, nobis per latorem praeſentium,
,, quem arctavimus ex ſpeciali jura-
,, mento, ut cras redeat, procuretis.
,, Et non ſolùm reſpondere velitis,
,, ſed venire perſonaliter, vel Am- E
,, baxatores providos deſtinare, ita
,, quod ſicut ſumus unum, acceda-
,, mus inſimul, & ſermone non va-
,, rio, ſed unico perfruamur. Nos
,, enim ſociati quatuor de ſapientio-
,, ribus Terrae noſtrae differre mini-
,, me volumus, quia ad ejuſdem
,, ſummi Pontificis praeſentiam, cum
,, hoc ſit de voluntate Conſilii no-
,, ſtri, meatu celeri perſonaliter ac-
,, cedamus. Precamur autem iterum,
,, ut moram omnem tollere debeatis,
,, quia parturiret noſtris negotiis ir-
,, revocabile detrimentum.

Nobili & potenti Militi Domino B. de Canoſſa, laudabili Poteſtati, Conſilio, & Communi Mantuae, Laudriſius Crivellus Poteſtas Brixiae, ſalutem votivis ſucceſibus copioſam.

,, OLim regente Civivate Man-
,, tuae Domino Henrico de
,, Rivola, Lanfranchino de Sancto
,, Firmo, & Betucio ejuſdem loci
,, diſtrictus noſtri, dilectis ſubditis
,, noſtris idem Dominus Arigus Pote-
,, ſtas pro Communi Mantuae quem-
,, dam carceratum Benedictinum de
,, Vitali de Iſola, quem ceperat in
,, ſconficta Veronenſium, abſtulit vio-
,, lenter, ac eumdem tradidit cuſto-
,, diendum in virtute Communis
,, Mantuae pro eiſdem, ut ipſum
,, Benedictinum rehabere poſſent, aut
,, viginti quinque Libras Mantuano-
,, rum, ſicut fuerat pro ipſo Com-
,, muni Mantuae ordinatum: de qui-
,, bus omnibus nobis conſtat per pu-
,, blicum Inſtrumentum. Et quia di-
,, cti ſubditi noſtri eumdem carce-
,, ratum, qui adhuc, ſicut aſſerunt,
,, in carcere Communis Mantuae de-
,, tinetur, habere poſtmodum nequi-
,, verunt, nec quantitatem pecuniae
,, memoratae, quod deviat ab ordi-
,, ne rationis, fraternam dilectionem
,, veſtram cum quanta poſſumus men-
,, tis affectione requirimus, & ro-
,, gamus, quatenus eiſdem ſubditis
,, noſtris praedictum carceratum ſuum
,, exhibere velitis, vel promiſſam
,, quantitatem pecuniae memoratae,
,, alioquin, quia eis juvare non poſ-
,, ſumus, deficere non debemus, in-
,, demni-

„ demnitati ſuae mediante juſtitia
„ curabimus providere.

Honorando Militi Domino B. de Canoſſa, commendabili Mantuae Poteſtati, Laudriſius Crivellus Poteſtas Brixiae, ſalutem, & continua proſperitatis augmenta.

„ NObilis vir Comes Johannes
„ de Rothuldiſco, in noſtra
„ praeſentia pluries conſtitutus in-
„ ſtanter petiit, ut Bernardinum de
„ Boneſiſio, quem carcere detinemus,
„ olim, ut idem Comes aſſerit, a
„ quibuſdam hominibus ſuis captum,
„ traderemus & conſignaremus ei-
„ dem. Nos autem uſque nunc pe-
„ titioni ſuae recuſavimus aſſentire,
„ volentes primitus iſtud facere vo-
„ bis notum, ut, ſi quid habetis in
„ ipſo aut contra ipſum, proponere
„ videatis. Hinc eſt, quod provi-
„ dentiam veſtram requirimus denun-
„ tiantes praeſentibus, quia quicquid
„ in ipſo carcerato, aut contra ip-
„ ſum petendum duxeritis, propone-
„ re procuretis, alioquin ſicut vide-
„ bitur conveniens, ſecundùm juris
„ ordinem in illo negotio proce-
„ demus.

Nobili viro, ſapientia & omni circumſpectione decoro Domino B. de Canoſſa, Mantuae laudabili Poteſtati, Laudriſius Crivellus Poteſtas Brixiae, ſalutem votivorum ſucceſſuum copioſam.

„ SUper tractatu & ordinatione
„ eorum, quae per utrumque
„ Commune, ut loquamur invicem
„ non linguis variis ſed eiſdem, cum
„ vos & nos idem ſimus, erga con-
„ ſpectum ſummi Pontificis, qui
„ Mediolani de die in diem ſummo
„ deſiderio exſpectatur ut hoſtes op-
„ primat, ſunt dicenda, aliàs vobis
„ ſcripſiſſe recolimus, quod voleba-
„ mus, vobiſcum celebrare collo-
„ quium ſpeciale, nec vos fortaſſe
„ oblivioni vel aliis curis dediti re-
„ ſponſionem inde facere curaviſtis.
„ Quia verò quae tot & tanta poſ-
„ ſunt vobis & nobis parturire com-
„ moda & incommoda etiam, quod
„ abſit, non deberent negligi imper-
„ fecta, iterato ſolicitandos vos du-
„ ximus & rogandos, quatenus ſi-
„ gnificantes nobis diem & locum,
„ ad quem & quando voluerimus,
„ non ſpectando a nobis proinde re-
„ ſponſionem ulterius, convenire ad
„ petitum per nos colloquium ſocia-
„ ti decenti Sapientum comitivâ greſ-
„ ſus veſtros, quanto poſſit eſſe, ce-
„ lerius dirigere procuretis, ut ſuper
„ praemiſſis & aliis utilibus hinc
„ inde contingentibus, quae dilatio-
„ nem ullam non recipiunt, quod
„ melius fuerit, poſt examen diligens
„ & deliberationem ſolemnem Deo
„ duce eligere valeamus. Nos enim
„ quandocumque ſcripſeritis, abſque
„ ullius tarditatis obice veniemus.

Nobili & potenti Militi, Domino B. de Canoſſa, Poteſtati, Conſilio, & Communi Mantuae, fratribus cariſſimis intime peramandis, Aſſeſſores, & modò Vicarii Domini Laudriſii Crivelli Poteſtatis Brixiae, ob ejus abſentiam, & Conſiliarii Civitatis ejuſdem, ſalutem, & zeli ſtudio intendere ſuccurſui amicorum.

„ CUm hodie ſummo mane pul-
„ ſatis ſignis ad equitandum
„ pro Communi noſtro tam Militiae
„ quàm Populi univerſi Poteſtas Bri-
„ xiae equitaverit in nomine Salva-
„ toris, ad partes Monzabani diri-
„ gens feliciter greſſus ſuos, ſumtu-
„ rus

„ rus ex ipſo loco Monzabani, &
„ tenentibus illum, de illatis nobis
„ injuriis per eos debitam ultionem:
„ ad quem locum poſt eumdem Po-
„ teſtatem progreditur totalitas gen-
„ tis noſtrae; fraternam providen-
„ tiam veſtram attente requirimus &
„ rogamus, quatenus omni occaſione
„ & excuſatione ceſſante, ſicut libe-
„ re noſtris Ambaxatoribus ſuper ſuc-
„ curſu ad hoc praeſtando nobis ſpo-
„ pondit ſinceritas veſtra, ita feſti-
„ nis acceſſibus ad eumdem locum
„ accedere procuretis, ut quàm ce-
„ leriter opprimatur nequitia prodi-
„ torum, & corruant exigentibus ſuis
„ meritis, ſicut debent.

Immenſitate nobilitatis & providentiae decorato Domino B. de Canoſſa Poteſtati Mantuae, Laudriſius Crivellus Brixiae Poteſtas, ſalutem proſperitatis cujuſlibet opulentam.

„ PRo Nobili viro Alexandrino
„ ſubdito noſtro Comite, quem
„ ad devotionem & obſequia noſtra
„ ſummi Pontificis mandato recepi-
„ mus, aliàs vobis ſcripſiſſe memi-
„ nimus; & nunc iterato ſcribimus,
„ affectuoſius deprecantes, quatenus
„ in quaelibet jura ſua & honores
„ reſtituentes, eumdem ipſum bonis
„ propriis, quae in veſtro territorio
„ obtinet, ſeu genitor ejus hacte-
„ nus obtinebat, uti pacifice, &
„ erogari ſibi proventus ejus libe-
„ re permittatis. Sic quod idem ad
„ preces noſtras aſſecutum ſe gau-
„ deat, quod intendit, noſque vobis
„ arctius cum ſubditis noſtris in ju-
„ re deficere non poſſimus, proinde
„ ulterius ſcribere cogamur; quid
„ autem duxeritis faciendum, nobis
„ per latorem praeſentium reſcribatis.

A *Nobilitate & bonis moribus informato, Domino B. de Canoſſa, laudabili Poteſtati, & Communi Mantuae, Laudriſius Crivellus Poteſtas, & Commune Brïxiae, ſalutem omni proſperitate foecundam.*

„ CUm Homines de Monzabano
„ damna nobis intulerint gra-
B „ viora, quàm perfidi Cremonenſes,
„ ad eorum deſtructionem intendi-
„ mus toto niſu. Ad quod vos,
„ quos etiam ipſi offenſis gravibus
„ tetigerunt, duximus invitandos.
„ Quocirca amicabili fraternitati ve-
„ ſtrae preces porrigimus ſubjectivas,
„ quatenus trabuchos veſtros & ma-
„ chinas conducentes, ac etiam ha-
C „ bentes vobiſcum omnes baliſtarios
„ & baliſtas ad locum *de la Volta*,
„ cum totalitate gentis veſtrae, ca-
„ ſtrametatum ſine ullius morae di-
„ ſpendio veniatis, ut quo amplius
„ invicem fuerimus viciniores, tan-
„ to magis, quae incumbunt, ne-
„ gotia velocius & melius exſequi
„ valeamus. Populus enim noſter
D „ jam quaſi totus advenit, & omnes
„ reſidui veniunt feſtinanter.

Magnifico & potenti viro, Domino R. excellenti Veronenſi Comiti, & honorabili ac ſtrenuo Militi, Domino B. de Canoſſa Poteſtati, Conſilio, totique Communitati Mantuae, fratribus ſerventiſſime diligendis, E *Aſſeſſores, & modò Vicarii Domini Laudriſii Crivelli Poteſtatis Brixiae, & illi de Conſilio, qui Brixiae remanſerunt, ſalutem, & de inimicis victoriam obtinere.*

„ POteſtas noſter conditiones &
„ actus amicorum & inimico-
„ rum Laude perſiſtentium, nobis
„ per Literas annotavit, quarum te-
„ no-

,, norem dominationi veſtrae mitti-
,, mus praeſentibus Literis interclu-
,, ſum: ut cognita ejuſdem negotii
,, integra veritate vobis, ſicut meri-
,, tò debetur, ex hoc accreſcat gran-
,, de gaudium atque vigor. Sane cum
,, ad mandatum Poteſtatis noſtrae,
,, & pro utilitate veſtra & defenſio-
,, ne noſtri, & omnium ſubditorum
,, noſtrorum gentem noſtram para-
,, tam ſingulis neceſſariis habeamus,
,, aliam, quae nondum venire ad
,, nos potuit, facientes Brixiam fe-
,, ſtinare, ut hinc inde, ſicut quae-
,, rit conditio, viriliter ſuccurrere
,, valeamus, fraternam providentiam
,, veſtram duximus depoſcendam, qua-
,, tinus ab inimicorum inſidiis vobis
,, ſobrie praecaventes, & habentes
,, ſpiritum vigoris & fortitudinis
,, contra eos, & non timentes de
,, illatione damnorum, quia ſubitò
,, ea in centuplum vindicatis dante
,, Deo, nobis conditionem veſtram
,, & inimicorum actus per ſingula
,, veſtris Literis ferendis a latore
,, praeſentium remittatis.

Militi omni prudentia commendando, Domino B. de Canoſſa, Poteſtati Mantuae, Laudriſius Crivellus Poteſtas Communis Brixiae, ſalutem voſivis ſucceſſibus copioſam.

,, SI pro Degueluvardo Notario de
,, Patengoiis, dilecto ſubdito no-
,, ſtro, providentiae veſtrae multipli-
,, catas Literas deſtinavimus, non
,, eſt mirum, quia ultra gravedinem
,, illatam in perſonam, ejus equus,
,, ſuper quem erat, per quoſdam prae-
,, dones in diſtrictu veſtro fuit eidem
,, indebite depraedatus; quem equum
,, in Civitate veſtra paenes quem-
,, dam Concivem veſtrum, nomine
,, Albertum de Reſuperato, idem
,, ſubditus noſter poſtmodum adin-
,, venit. De quo equo cognitione
,, ſummaria ſuper hoc habita, pete-
,, bat ſibi fieri rationem abſque por-
,, rectione libelli, & aliis induciis
,, ad hoc datis. Et ſuper hoc nego-
,, tio dilectioni veſtrae direximus
,, ſaepius ſcripta noſtra. Iterato qui-
,, dem quia nobis praebuiſtis mate-
,, riam proponendi, ſinceritatem ve-
,, ſtram attente requirimus & roga-
,, mus, quatinus eidem ſubdito no-
,, ſtro, ſicut praeſcriptum eſt, occa-
,, ſione dicti equi, quem apud di-
,, ctum Albertum invenit, ſine por-
,, rectione libelli, vel aliis dilatio-
,, nibus ad hoc habitis, reddatis in-
,, tegram rationem, ſicut pro Com-
,, muni Brixiae jam fuit in ſimili-
,, bus veſtris Civibus obſervatum.
,, Alioquin, ſicut ex vi Statuti no-
,, ſtri tenemur, eidem ſubdito noſtro
,, ſuper bonis veſtrorum Civium cu-
,, rabimus uſque ad ſatisfactionem
,, integram providere.

Militi eximio, nobilitate & circumſpectione praeſigni, Domino B. de Canoſſa, Mantuae laudabili Poteſtati, Laudriſius Crivellus Poteſtas, ſalutem omni proſperitate foecundam.

,, SI in Mercatorum veſtrorum, qui,
,, de quo dolemus non modicum,
,, per hoſtes in noſtro territorio ſunt
,, praedati, favorem & ſuffragium
,, ſcribitis, nobis placet; ſed de ul-
,, tima clauſula, quod niſi indemni-
,, tati conſulatur, eorum regreſſum
,, ſibi ad ſuam ſatisfactionem dabitis
,, in noſtrates, aſperum nobis eſt,
,, & nunc mirari cogimur & move-
,, ri: quia non eſt aliquis ſanae men-
,, tis, qui ad reſtitutionem nos, ſeu
,, ſubditos noſtros teneri afferet, vel
,, alleget. Nam trecenti numero vel
,, circa

„ circa equites, quos Ambaxatores „ Cremonenſium ab eorum Civitate „ Veronam eundo novimus comitari, in Mercatores veſtros, & non „ ſolùm in veſtros, ſed in noſtros, „ prout eſt notorium, inſultarunt, „ & vobis & nobis injuriam irrogarunt. Sed non fuit noſtri vel noſtrorum deſiderio ſive culpâ, cum „ non ſit gens in ipſis partibus, quae „ eis obſiſtere potuiſſet; immo ſicut „ Lege cavetur, vis major, cui reſiſti, non poteſt, ut plene dignoſcitis, intervenit. Quaeſumus igitur, „ ut a praedictis omnino deſiſtere debeatis cum non teneamur nec poſſimus Mercatores veſtros ſeu alios „ per noſtrum territorium tranſeuntes ab hoſtibus defenſare, quia privilegio gauderemini, quo caremus. „ Ex hoc enim oriretur ſcintilla, „ quae procul dubio adureret totam „ domum.

Strenuo & potenti Militi, Domino B. de Canoſſa, laudabili Poteſtati Mantuae, Laudriſius Crivellus Poteſtas Brixiae, ſalutem omni jucunditate repletam.

„ PRovidentiam veſtram volumus „ non latere, quod heſterna die „ Aquamnigram venimus cum militia Brixienſi, & qui venire nequiverunt, ad vos hodie properant, „ & feſtinant. Populus autem noſter „ faciens ad bellum omnem neceſſarium apparatum, tam onerando „ plauſtra, quàm faciendo ſingulos „ alios apparatus, quandocumque vocatus fuerit, ad vos veniet feſtinanter. Cupientes itaque ſuper incumbentibus nobis vobiſcum colloquium celebrare, mandamus ſummo mane ad locum Moſſii veniatis, ubi eâdem horâ eſſe diſpoſuimus, dante Deo, ad ea tractanda „ & ordinanda, quae honori & utilitati....... inimicorum ruinae & „ detrimento debeant redundare.

Honorando Militi, Domino B. de Canoſſa Poteſtati, Conſilio, & Communi Mantuae, fratribus intima ſinceritate colendis, Laudriſius Crivellus Poteſtas, Conſilium & Commune Brixiae, gaudiorum affluentiam & ſalutem.

„ EX generali Conſilio Brixiae ſuper hoc facto die Lunae XV. „ intrante Majo exſtitit ordinatum, „ ut fraternae amicitiae veſtrae ad „ ea, quae nobis Manadorus Nuntius veſter vice veſtri reſpondit, „ occaſione ſuccurſus militiae placent, „ debeamus reſcribere in hunc modum, videlicet, ut cum nequam „ Cremonenſes ad propria ſint reverſi, & neſciatur ſi velint contra „ aliquos dirigere hoſtiliter ſuos, „ quod promti & parati, ſicut convenit, exiſtatis, ut ſi contingeret, „ eos in partem aliquam praedictis „ occaſionibus proficiſci, quod ad depopulationem ſui territorii & ruinam ipſorum nobiſcum feſtine & „ viriliter intendatis. Nos enim in „ idem propoſitum exiſtentes, ad ſingula ad haec neceſſaria, nos paramus. Mediolanenſes itaque, qui „ videntur ex illatione injuriarum „ fratrum noſtrorum Militum Placentinorum praenimium condolere, „ diſpoſuerunt, ſi opus erit, contra „ Cremonam dirigere iter ſuum tam „ cum exercitu generali, quàm cum „ decenti quantitate militiae, quandocumque inde fuerint requiſiti, „ ſicut nobis direxerunt per publica „ Inſtrumenta.

Honorabili & potenti Militi, omni providentia multipliciter commendando, Domino B. de Canoſſa Poteſtati, Conſilio, & Communi Mantuae, Laudriſius Crivellus Poteſtas Brixiae, ſalutem cum plenitudine gaudiorum.

„ PRo Nobili viro Comite Alexandrino de Comitibus Marchariae Concive noſtro, quem dudum in carcere noſtro tenuimus captivatum, ſicut ipſius merita requirebant, licèt ipſum laxandum duxerimus ad petitionem ſummi Pontificis, & venerabilis Patris..... Epiſcopi Albanenſis, & Domini G. (f) Leg. remiſſionem ſibi de illatâ nobis injuriâ, praedictorum gratiâ, faciendo, fraternam dilectionem veſtram attente requirimus & rogamus, preces precibus cumulando, quatinus noſtris precibus & amore eundem permittentes bona ſua, quae habet in Mantua & diſtrictu Mantuae, pacifice poſſidere, eidem de ipſis bonis, tamquam noſtro fideli ſubdito reddatis plenariam & integram rationem, ut exinde in gratiarum actiones vobis aſſurgere meritò teneatur.

Militi Nobili & potenti, Domino B. de Canoſſa Poteſtati, Conſilio & Communi Mantuae, fratribus admodum diligendis, Laudriſius Crivellus Poteſtas Brixiae, gaudiorum affluentiam & ſalutem.

„ ITa ſaepe providentiae veſtrae expoſuimus per Literas noſtras negotium * Degelguardi Notarii de Patengolis, noſtri ſubditi & fidelis, quod non credimus opportunum, ſeriatim id negotium replicare: ſed ad petitionem devenire, quam facere intendimus per praeſentes. Ideoque fraternae ſinceritati veſtrae hoc ultimo loco preces porrigimus copioſas, quatenus aequitatis & dilectionis ſemitam amplectentes eidem Degelguardo, vel ſuo Nuntio praeſentes Literas exhibenti, de equo ſibi ablato in diſtrictu veſtro, quem habet Albertus de Recuperato ſubditus veſter, cognito ſummarie abſque porrectione libelli, vel aliis indiciis adhibitis negotio memorato, quod ille equus ſuus eſt & erat, reddatis integram plenitudinem rationis, alioquin eidem ſubdito noſtro de bonis Civium veſtrorum uſque ad condignam ſatisfactionem curabimus providere, vobis ſuper his ulterius non citatis.

Strenuo & potenti Militi, Domino B. de Canoſſa Poteſtati, Conſilio & Communi Mantuae, fratribus intima ſinceritate colendis, Laudriſius Crivellus Poteſtas, Conſilium & Commune Brixiae, ſalutem cunctis felicibus affluentem.

„ CUpientes, quod in concambium captivorum, quos habemus, vobis pertinentium, & quos detinetis, ſpectantium nobis, ſicut ſcripſiſtis, morâ & occaſione quibuslibet abremotis denuo procedatur, mandamus, ut remoto juſto Dei impedimento captivos, quos habemus, pertinentes vobis, ad locum Guthizoli, vel Sulfrini conduci ** die Veneris proximo conduci faciemus, parati procedere in concambium faciendum. Providentiam itaque veſtram attente requirimus & rogamus, preces precibus „ cumu-

(f) *Gregorii Legati*,

(*) Idem appellatur ſup. *Degueluvardus*.

„ cumulando, ut captivos, qui ſunt paenes vos, pertinentes nobis ad locum Caprinae ad eumdem terminum conducatis, ne veſtri occaſione praeſtetur impedimentum negotio memorato. In negotio autem captivorum, de quibus eſt contentio inter nos, optamus ſubito procedere juxta veſtrae arbitrium voluntatis.

Summae nobilitatis & providentiae viro, Domino B. de Canoſſa, Mantuae laudabili Poteſtati, Laudriſius Crivellus Brixienſis Poteſtas, ſalutem felicibus opulentam.

„ SIcut oblatae nobis ex parte veſtra Literae continebant, Girardinum de Brancamucio bannitum veſtrum (& ſi veſtrum, ergo noſtrum) qui captus pro noſtratis Moſii tenebatur, juſſimus Brixiam ad vos conduci ſub fida cuſtodia & ducatu, quo per vos habito, in hoc, ſicut congruerit, voluntate Sapientum, qui nobis conſulunt, ſatisfacere curabimus voto noſtro.

Eximiâ nobilitate pollenti, Domino B. de Canoſſa, Mantuae Poteſtati, Laudriſius Crivellus, Brixiae Poteſtas, ſalutem omni proſperitate foecundam.

„ OBlatis ſuper facto Venturini de Lena banniti noſtri, quem veſtrum aſſeritis eſſe Civem, nobis ex parte veſtra Literis ſic breviter reſpondemus: quod inſpecto & ſervato rigore juris, quidquid in hoc poterimus, faciemus ad preces veſtras, exiſtendo proni in abſolvendo eum potiùs quàm gravando. Ita quod ſi comparuerit aliquis coram nobis ad ipſius municulum & juvamen, non obturabimus ſibi in aliquibus aures noſtras, ſed ei erimus in omni eo, quod poterimus, mediante juſtitia, veſtri amore & gratiâ favoroſi.

Provido & potenti Militi, Domino B. de Canoſſa Poteſtati, Conſilio & Communi Mantuae, fratribus intima ſinceritate dilectis, Laudriſius Crivellus Poteſtas, Conſilium, & Commune Brixiae, ſalutem, & juſtis amicorum petitionibus non deeſſe.

„ PRo Degelguardo Notario de Patengolis, dilecto ſubdito noſtro, ultra id, quod perſonaliter in Civitate Brixiae ipſius negotium vobis Poteſtati duximus exponendum, ſaepe immo ſaepius direximus ſcripta noſtra: vos omni affectione rogantes, ut eidem quemdam ſuum equum, quem eidem Mantuam veniendo quidam de Monzabano in Strata publica diſtrictus veſtri, violenter & indebite abſtulerunt, ipſum in capite (quod fuit durius) graviter vulnerando; de quibus praedonibus, quorum unus in virtute Communis Mantuae detentus exiſtit, & alius ibidem de parendo juri praeſtitit cautionem, nullam potuit conſequi rationem: & quem equum quidam praeſentialiter poſſidet Mantuanus, eidem reſtitui facere deberetis abſque porrectione libelli, vel aliis indiciis ad hoc datis, dummodo, ſi placet, cognoſcatis, ipſum equum, quem habet Dominus Albertus de Recuperato, fuiſſe ſubditi noſtri ſuperius memorati, ſicut jam in ſimili cauſa fuit pro Communi Brixiae veſtris ſubditis obſervatum, & hodie idem fieret, ſi caſus ſe offerret ad ſimile per nos ipſos. Alioquin cum nos toedeat (nec

„ eſt mirum) tot vicibus ſcribere „ pro tam vili negotio atque cauſa, „ indemnitati ſubditi noſtri in quantitate rerum ablatarum cum expenſis de bonis veſtrorum Civium „ curabimus abſque tarditate aliqua „ providere, vobis ulterius non citatis.

Potenti Militi, omni providentia commendando, Domino B. de Canoſſa, honorabili Poteſtati Mantuae, Laudriſius Crivellus Brixiae Poteſtas, quae ſibi felicia cum ſalute.

„ SUper iis, quae tractavimus apud Moſium ſuper motu exercitus utriuſque, cum fuimus Aquaenigrae, celebravimus Conſilium generale. Et placuit univerſo Conſilio, cujus ordinationem ex forma noſtri Statuti obſervare tenemur, quod ſuper ipſo negotio uſque in craſtinum procedere differamus. Quocirca providentiam & fraternam dilectionem veſtram attente requirimus, quatinus non moleſte feratis uſque ad eumdem terminum exſpectare, quia cras ante Tertiam ſuper motu exercitus vobis votum noſtri deſiderii reſcribemus, & tunc ſolicite poteritis intendere ad agenda. Motu autem facto praedicto modo parati eſtote, ſicut pro vobis erimus, ſi neceſſe contra hoſtes nobis.

Viris nobilibus, amicis ſpecialibus, Domino B. de Canoſſa, Poteſtati Mantuae, & Domino R. illuſtri Comiti Veronenſi, Lau. Crivellus Brixienſium Poteſtas ſalutem, & a doloſis tractatibus ſibi ſolicite praecavere.

„ SUſcepit nunc a quodam fide „ digno, cui, ut aſſeritur, eſt

A „ negotium manifeſtum, auris noſtra „ relatum, quod Uxor quondam Conradi Cavalcabovis, ad tractatum „ & ſeductionem Boſonis de Dovaria, Caſtrum dictum Monzeſaurum „ dare ſatagit arte proditoria Cremonenſibus, veſtris & noſtris perfidis inimicis. Quocirca quaeſumus, quatinus praedicto tractatui,
B „ ut convenit, citiſſime obviantes, „ ſic in hoc velitis habere cautelam, „ quod nil inde, dante Deo, & veſtra ſolicitudine, vobis accidere „ valeat in adverſum.

Honorabili & potenti Militi, Domino B. de Canoſſa Poteſtati, & Conſilio ſecretorum Mantuae, Laudriſius Crivellus, & Conſilium Brixiae, ſalutem, & ad agenda ſobrie providere.
C

„ CRedimus, & utile communiter nobis erit, ſi factâ prius „ diligenti examinatione per utrumque Commune ſuper iis, quae agenda incumbunt circa ea, quae „ videntur per Dominum Papam
D apud Januam ordinata in negotiis „ Lombardorum, de veſtris & noſtratibus Sapientibus invicem conveniant in competenti loco: qui „ provideant & ordinent quae in iis, „ & circa negotia ipſa fuerint providenda; ut ſicut ſumus idem, „ eadem vox & ſententia pro vobis „ & nobis in praedictis debeat pro-
E mulgari. Et quia, ſicut intelleximus, ſummus Pontifex ad iter feſtinat Mediolanum dirigens greſſus „ ſuos, non eſt in ipſo negotio differendum. Unde precamur, quod „ ſuper ipſo negotio per Nuntium „ veſtrum nobis quamcitius debeatis „ intentionis veſtrae propoſitum aperire per Literas, quas reducat.

Potenti

Potenti Militi, omni providentiâ commendando, Domino B. de Canoſſa, honorabili Poteſtati Mantuae, Lau. Crivellus Brixiae Poteſtas, quae ſibi felicia cum ſalute.

„ SUper iis, quae tractavimus a„ pud Moſium ſuper motu exer„ citus utriuſque, cum fuimus A„ quaenigrae, celebravimus Conſilium „ generale. Et in reformatione Con„ ſilii, factis partitis per Poteſtatem, „ placuit majori parti Conſilii di„ ctum & conſilium Pacis Buchae „ in hac forma, videlicet: quod „ praeſens Conſilium firmetur, quod „ Pax & concordia fieri debeat in„ ter *Commune Brixiae*, & *Commune* „ *Pergami*, ad honorem ſanctae Ro„ manae Eccleſiae, & Communis „ Brixienſis, & omnium amicorum „ Communis Brixiae, & fidelium „ Eccleſiae: & interim Treuga fieri „ debeat inter dicta Communia, ſi„ cut conſuluit Frater de Lavello„ longo Co., quod fiat reſponſio „ Ambaxatoribus Communis Perga„ mi de Treuga facienda & firman„ da inter Commune Brixiae, & „ Commune Pergami uſque ad de„ cem dies, poſt reditum colloquii „ ordinandi per Dominum Papam.

Famae laudabilis, & potentiae multae viro, Domino R. Comiti Veronenſi M. Marii Poteſtas & Conſilium Parmenſe ſalutem, & quidquid poſſunt.

„ INter ceteros noſtros Dominos „ hujus Mundi veſtrum ſubſidium „ & auxilium utile nobis & neceſ„ ſarium multipliciter cognoſcentes „ tamquam eidem, quem reputavi„ mus patrem magnificum vitae no„ ſtrae, praeſentem vobis duximus

A „ paginam neceſſario deſtinandam. „ Ad veſtram namque perveniſſe no„ titiam potuit per alias noſtras li„ teras & per famam, qualiter *U*„ *bertus Pelavicinus*, & perfidi Cre„ monenſes Caſtrum Berſilli noviter „ occuparunt. Cum itaque apud i„ dem Caſtrum & Portiolum cum „ ſuo exercitu exiſtentes, per eorum B „ amicos miſerint requirendo, ut ad „ eos potentialiter veniant abſque „ mora, ut inter Parmam & Colur„ nium ponere valeant ſua caſtra, „ cognoſcentes, quod ſolum per nos „ & quidem occurſare non poſſumus, „ nec Civitatem & Colornium de„ fenſare: dominationi veſtrae duxi„ mus inſtantiſſime ſupplicandum, ut C „ ſicut cara eſt vita noſtra, & pa„ triae defenſio noſtrae vobis, ſic ad „ inducendos Commune & Homines „ Mantuanos cum veſtra potentia in „ laeſionem terrarum Cremonenſium „ praedictorum, ſublatâ morâ quali„ bet, dignemini interponere, ut ex„ pedit, poſſe veſtrum, quod ab ex„ cogitato propoſito in eorum exter D „ minium revocetur. Intuitu Dei „ nobis celeriter ſuccurratis, tollen„ tes penitus omnes moras: quia ſi „ amitteretur Colurnium, quod eſt „ cor noſtri corporis, & lumen o„ culorum noſtrorum, profecto de „ Civitate non amplius curaremus.

E *Nobilibus viris, Domino B. de Canoſſa, Poteſtati, Conſilio & Communi M. Marii Poteſtas, Conſilium & Commune Parmae, ſalutem & quidquid poſſunt.*

„ QUod Cremonenſes Caſtrum de „ Breſillo ceperint, tam per fa„ mam publicam, quàm per alias „ noſtras Literas vos credimus audi„ viſſe. Cùm autem ſuper tanta no„ bis

A ,, bis laeſione illata velint exiſtere
,, non contenti, reputantes nos ab
,, amicis omnibus deſtitutos, convo-
,, catis undique amicis eorum, ut
,, apud Portiolum & Breſilum ve-
,, niant abſque mora, volentes inter
,, Parmam & Colurnium cum ipſo-
,, rum exercitu ponere caſtra ſua;
,, nec nos eiſdem per nos ipſos oc-
B ,, curſare poſſumus, de Civitate ma-
,, gnifice dubitantes, veſtrum cogi-
,, mur auxilium, de quibus plene,
,, plenius, & pleniſſime confidimus,
,, implorare. Quocirca dominationi
,, veſtrae duximus devotiſſime ſup-
,, plicandum, quatinus pro Deo &
,, honore veſtro, veſtraeque dilectio-
,, nis intuitu nobis auxiliari digne-
C ,, mini tam celeriter, quàm poten-
,, ter, ad laeſionem Epiſcopatus di-
,, ctorum Cremonenſium, ferro, i-
,, gne, & modis quibuslibet inten-
,, dentes, ut ex his, quae nobis in-
,, ferunt, ſentiant triſtem vicem, &
,, ab eorum propoſito veſtra procu-
,, rante potentia in eorum extermi-
,, nium revocetur. Quod ſi, quod
D ,, abſit, contingeret ipſum Ubertum
,, Pelavicinum, cujus ſagacitas & ne-
,, quitia non quieſcit, & Cremonen-
,, ſes perfidos de Colurnio perficere,
,, quod minantur, quid poſſet am-
,, plius noſtra Civitas veſtrâ provi-
,, dentiâ manifeſtiſſime intueri?

Nobilibus & egregiis amicis cariſſimis,
E *Comiti Veronenſi............ & Po-*
teſtati, ac Conſilio ſecretorum Man-
tuae, Gregorius de Montelongo, Dei
& Apoſtolica gratia Tripolitanus E-
lectus, Apoſtolicae Sedis Legatus, ſa-
lutem, & feliciter proſperari.

,, DUm diligenter attendimus gra-
,, vitatem negotii, quod incum-
,, bit, dum revolvimus in armario
,, cordis noſtri, penſantes ſolicite
,, quod eſt circa illud ſalus multi
,, conſilii, & diſcretionis magnae
,, providentia, compellit nos dolor
,, nimius ex infirmitate, quae nos
,, adeo valde gravat, quod proceſſus
,, noſtros juxta votum noſtri cordis
,, damnabiliter impedit. Sed contur-
,, bat nos durius ingens materia, &
,, occaſio turpis, dum Ambaxatores
,, veſtri, quorum prudentia & ſoli-
,, citudo ſpeculum & via ſalutis ac
,, rectitudinis extiterunt, nondum eo-
,, dem diſcuſſo negotio, quod nedum
,, Ambaxatorum ipſorum, verùm e-
,, tiam plurium & majorum praeſen-
,, tiam neceſſario expetit, diſcedere
,, ſatagunt, noſtris in hac parte, cum
,, retinere velimus eodem, non ac-
,, quieſcentes mandatis & monitis,
,, in omnem deſtructionem praedicti
,, negotii & ruinam. Verùm cum
,, nec reſponſio facienda Communi
,, Mediolani adhuc propter infirmi-
,, tatem, quae nos......... & pru-
,, dentia Brixienſium examinari po-
,, tuerit, & major pars Ambaxato-
,, rum Pergami adhuc Brixiae ſint,
,, alios, qui pro tractatu redierunt,
,, jugiter exſpectantes: propter quod
,, omnino decet, & modis omnibus
,, expedit, ut & vos per Ambaxa-
,, tores veſtros interſitis ibidem, ubi
,, & utilius eſſet, ſi rerum & tem-
,, poris qualitas pateretur, vos etiam
,, perſonaliter intereſſe, prudentiam
,, veſtram, quanto poſſumus, obni-
,, xius excitamus, quatenus ſicut um-
,, quam matris Eccleſiae fidelium
,, Lombardiae ſtatum & gloriam af-
,, fectuoſo affectatis affectu, ſicut e-
,, tiam veſtra cupitis incommoda e-
,, vitare, duos Ambaxatores provi-
,, dos & diſcretos ſine mora quali-
,, bet tranſmittatis, vel quod libe-
,, rius & ſalubrius credimus, dictis
,, Am-

„ Ambaxatoribus veſtris, qui Brixiae „ ſunt, & in negotii conditionibus „ ſunt edocti, diſtricte mandetis, ut „ abſque taxatione, vel praeciſione „ dierum, & terminum, & moram „ apud nos in Brixia protrahant, „ quam & quantam neceſſitas, & „ negotii qualitas exigit, & requirit.

A

Nobili & prudenti viro, Poteſtati & Conſiliariis ſecretorum Mantuae, G. de Montelongo, Dei & Apoſtolica gratia Tripolitanus Electus, Apoſtolicae Sedis Legatus, ſalutem, & feliciter proſperari.

B

„ SCire vos cupimus per praeſentes, quod Ambaxatores Brixiae „ die Jovis de Civitate Pergamum „ redierunt, ubi cum ingenti laetitia & honore fuere recepti. Referunt autem, quod hodie Veneris „ inſtanti Ambaxatores Pergami erunt Brixiae pro reſponſione facienda, & pacis procurando tractatu. Propter quod videtur nobis „ omnino, ſi videtur & vobis, ut „ receptis praeſentibus, ſaltem duos „ Ambaxatores pro Communi veſtro „ Brixiam deſtinetis, qui tractatibus „ hujuſmodi debeant intereſſe.

C

Nobili & prudenti viro........ Poteſtati, & Communi Mantuae, G. de Montelongo, Dei & Apoſtolica gratia Tripolitanus Electus, Apoſtolicae Sedis Legatus, ſalutem, & proſperitatis augmentum.

„ DEbita mentis affectione receptis Literis veſtris, prout „ Furnovum, ubi pro imminentibus „ commodis cum militia & Populo „ Parmenſium aderamus, ſtatim omiſſis omnibus, quantumcumque „ arduis, Literas veſtras, & Ambaxatores providos pro parte noſtra „ & Communis Parmenſis ad Nobilem virum Poteſtatem & militiam „ Placentinorum duximus cum omni „ feſtinantia dirigendos, ad Civitatem Parmae ſine mora poſtmodum „ redeuntes. In ipſo quoque adventu noſtro ecce per Conſilium generale firmatum eſt, & ad id ſingulorum & univerſorum Civium „ vota concurrunt, ut ad celeriter „ implenda omnia, quae miſiſtis, „ vitae & opes ipſorum omnimodis „ exponantur, firmato jam de faciendo ſine mora ſupra Vaſtallam „ una vobiſcum Exercitu generali. „ Ecce autem Ambaxatores ad tanti „ negotii proſecutionem idoneos, ad „ Reginos extrinſecos, nec non Mutinam & Bononiam, propere deſtinamus. Quid itaque per nos agendum fuerit, & qualiter procedendum nobis per veſtras Literas „ declaretis.

D

Nobili & prudenti viro.......... Poteſtati & Conſiliariis Mantuae, Gregorius de Montelongo, Dei & Apoſtolica gratia Tripolitanus Electus, Apoſtolicae Sedis Legatus, ſalutem, & feliciter proſperari.

E

„ ACcelerationem Exercitus ſupra „ Guaſtallam modis omnibus „ per vos, & Parmenſes fieri cupientes, ecce ad illum per vos & Commune Parmae fit ſubitus apparatus. Ut ergo tam veſtris, quàm noſtris, & dictorum Parmenſium in „ hac parte deſideriis ſatisfiat, prudentiam veſtram modis & precibus „ omnibus, quibus poſſumus, exhortamur, quatinus diem & horam, „ quibus Pons veſter figi ſuper Taliatam, & totaliter ibi compleri „ debeat, ita quod ex miſſione ve-

„ ſtra

„ ſtra vel noſtra nequeamus intentio„ ne fraudari, nobis per Inſtrumen„ tum publicum declaretis. Nos e„ nim die ac hora per vos nobis „ expreſſis, ſtatim Literis veſtris re„ ceptis, apud Berſellum curabimus „ nos conferre parati continuo apud „ Guaſtallam vobis cum manu exer„ citabiliter convenire. Adhuc roga„ re non deſiſtimus, ut cum per vos „ liberius quàm per nos ordinari poſ„ ſit dies noſtri adventus, ſic ad ter„ minum quidquid ſcripſeritis expri„ matis, quod omnis ceſſet dilatio, „ & cujuslibet deceptionis materia „ ſuſtollatur. Haec autem nihilomi„ nus vobis una cum Nobili viro „ Poteſtate ac Secretariis Parmae per „ inſtrumentum publicum declara„ mus. Ceterum Viros nobiles & „ prudentes Girardum de Corigio, „ & Albertum Galioti pro accelera„ tione negotiorum ad venerabilem „ Patrem *Dominum Rizardum Cardi-„ nalem*, & Commune Bononiae, „ nec non Mutinae, & ad Reginos „ extrinſecos, Ambaxatores duximus „ dirigendos, ſubſequenter pro cele„ ratione majori quodam idoneo No„ tario deſtinato.

Nobilibus & egregiis viris, amicis cariſſimis........ Comiti Veronenſi, & B. de Canoſſa Poteſtati, & Conſiliariis ſecretorum Mantuae, Gregorius de Montelongo, Dei & Apoſtolica gratia Tripolitanus Electus, Apoſtolicae Sedis Legatus, ſalutem, & proſperitatis augmentum.

„ PRopter qualitatem negotiorum „ imminentium, quae valde ar„ dua & difficilia ſunt, & conſilio„ rum plu....... ſaltem expoſcunt, „ videtur vobis, & omnino conſuli„ mus, ut Ambaxatoribus veſtris „ Brixiae morantibus mandetis ad„ huc per Literas veſtras expreſſius, „ ut exinde non diſcedant, ſed quam„ diu qualitas inſtantium negotio„ rum exegerit, & nobis videbitur, „ morentur ibidem. Ceterum ut in„ noteſcat vobis quid die Dominico „ nuper elapſo fuerit per generale „ Brixienſe Conſilium ordinatum, „ ecce quod reformationem Conſilii „ mittimus vobis, praeſentibus inter„ cluſam. Nos autem nil omitti„ mus, ſed ſtudiis laboramus ſolici„ tis, ut haec in viam ſalutis & „ rectitudinis dirigamus.

Octavianus miſeratione divina Sanctae Mariae in Vialata Diaconus Cardinalis, Apoſtolicae Sedis Legatus, Nobilibus & prudentibus viris, amicis cariſſimis, Poteſtati, Conſilio, & Communi Mantuae, ſalutem, & ſincerae dilectionis affectum.

„ DOloris amaritudine ſauciati, „ continere ſpiritum non va„ lemus, quin licet inviti contra „ vos in verborum amaritudines pro„ rumpamus, & quod ſi hujuſmodi „ doloris aculeus veſtram, pro ut „ deberet, & ipſorum animam per„ tranſit, veſtra magnanimitas, per „ quam hoſtium olim deprimebatur „ elatio, & amicorum vigebat au„ dacia, proculdubio adeo non tor„ peret, ut pateremini ſic inimico„ rum veſtrorum in amicorum op„ preſſionibus vires excreſcere, ac „ ſuperbiae ſpiritum roborari, quod „ patriae veſtrae limites poſſent e„ xinde impoſterum incurrere detri„ menta, quae tamdem incurrerent „ procul dubio, ſicut credimus per „ indicia, quae videmus, niſi exper„ geſacti vos & ipſi a corporis mo„ le qua de negligentia notamini

„ eorum

,, eorum tam licentioſae ſuperbiae
,, propulſationis obſtaculum opponatis.
,, tis. Numquid vos & ipſos pudere
,, non debet, quod hoſtes veſtri, qui
,, olim immenſa quondam Fr. po-
,, tentia perfruentes, virtutis veſtrae
,, ſpiritui reſiſtere vix valebant, poſt
,, ejus obitum vobis commune nego-
,, tium negligentibus adeo ſunt ela-
,, ti, quod coelum eis tangere digi-
,, to videatur, dum depulſione Mili-
,, tum, & plurium ſublimium Po-
,, pularium de Civitate Placentiae,
,, per callidae machinationis aſtutiam
,, procuratâ, eamdem obtinent Civi-
,, tatem, quae murus fortitudinis
,, pro domo Domini hactenus exi-
,, ſtebat? & in bonis eorum licen-
,, tius debacchantes, loca, in quibus
,, circa Civitatem ipſam dicti Mili-
,, tes receptacula elegerunt, incen-
,, diis & inſultibus * belliciis afficere
,, non deſiſtunt? quorum licet non
,, parvus ſit numerus, ſed magnus
,, ſatis & ſtrenuus, & virtutis forti-
,, tudine roboratus ad reſiſtendum,
,, quin potius deprimendum ſuper-
,, biam perfidorum, attenuati * tames
,, divitiis, quas interiores obtinent
,, Placentini, perſequutorum injurias
,, propulſare nequeunt, ut affectant,
,, quos non ſolùm propulſare ſed ſu-
,, perare poſſent de facili, ſi eis fa-
,, cultates ſuppeterent, & amicorum
,, ſuffragio fulcirentur? Ut igitur no-
,, tam negligentiae, quae vobis i-
,, gnominioſe inuritur, evitetis, eà
,, penitus profligatâ, contra hoſtes
,, veſtros virtutis animum induatis,
,, ac eorum injurias injuriis propul-
,, ſantes, in dictorum militum &
,, peditum ſubſidium viriliter aſſur-
,, gatis, & Terram invadatis abſque
,, tarditate aliqua Cremonenſium eo-
,, rundem, ut veſtris injuriis laceſſi-
,, ti avertantur ab infeſtatione Mili-
,, tum & Popularium praedictorum,
,, & iidem Milites in Placentinorum
,, interiorum poſſint injuriis & mo-
,, leſtiis reſpirare. Qui ſi deficerent,
,, advertatis, quantum poſſet dero-
,, gari veſtro nomini & honori, quan-
,, tumve decreſcere parti Eccleſiae
,, atque veſtrae, maxime cum in Ca-
,, ſtro Rivalgarii ducenti quinqua-
,, ginta milites ſint obſeſſi, de quo-
,, rum amiſſione, niſi ſuccurratur ei-
,, ſdem celeriter, plurimum dubita-
,, tur. Et quidquid ſuper hoc duxe-
,, ritis faciendum, nobis veſtris Li-
,, teris celeriter intimetis.

Octavianus miſeratione divina Sanctae Mariae in Vialata Diaconus Cardinalis, Apoſtolicae Sedis Legatus, Nobili Viro B. de Canoſſa Poteſtati, ac univerſo Conſilio Mantuanorum, ſalutem in Domino.

,, CUm gratiarum actionibus ac-
,, cepimus Literas, quas miſi-
,, ſtis, quod vos de Conſilio Sapien-
,, tum Mantuanorum, Mediolanen-
,, ſium, & Brixienſium per ſolem-
,, nes Ambaxatores veſtros & provi-
,, dos ſuper feſtino Parmenſibus ſub-
,, ſidio conferendo requirere ſolicite
,, curaviſtis, & quod ad illud idem
,, ſubſidium inſtantius vos paratis.
,, Cum autem Cremonenſes, Dei &
,, Eccleſiae inimici, jam exiverint
,, contra Parmam & die Mercurii
,, ultimo Maji caſtramentati fuerint
,, juxta Tarum, & de Civitate ipſa
,, non modicum dubitetur, univerſi-
,, tatem veſtram omni, qua poſſu-
,, mus, affectione rogamus, vobis,
,, qua fungimur, auctoritate man-
,, dantes, quatenus dictos Mediola-
,, nenſes & Brixienſes ad dictum
,, ſubſidium inſtantius requirentes e-
,, xire contra Cremonenſes, una cum

„ ipſis, & etiam ſine ipſis viriliter
„ & potenter omni dilatione poſtpo-
„ ſita feſtinetis, ut per veſtrum &
„ ipſorum ſubſidium dicta Civitas
„ ab oppreſſione dictorum hoſtium
„ valeat liberari. Et quia propter
„ conditiones periculoſiſſimas, qui-
„ bus eadem Civitas agitatur, ſit i-
„ bidem cuſtodia nimium opportuna,
„ talliam militum vobis impoſitam,
„ ſine tarditatis obice tranſmittatis,
„ ne pro defectu cuſtodiae praedicta
„ Civitas periculum patiatur.

Octavianus miſeratione divina Sanctae Mariae in Vialata Diaconus Cardinalis, Apoſtolicae Sedis Legatus, Nobilibus & prudentibus viris Poteſtati & Conſilio Mantuanorum, ſalutem in Domino.

„ VErecundiae propter vos rubo-
„ re confuſi, ſilere non poſſu-
„ mus, quin loquamur, dum Eccle-
„ ſiae, ac veſtros inimicos vobis dor-
„ mientibus conſpicimus ſic elatos,
„ quod pſallentes prorumpunt in ju-
„ bilum, dicentes: *Non eſt nobis ob-*
„ *ſtaculum, quin licenter poſſimus ini-*
„ *micorum noſtrorum ſanguine debriari.*
„ *Eamus igitur, & auſeramus ipſos*
„ *de medio, ne reſurgant aliquando,*
„ *& proceſſibus noſtris obicem difficul-*
„ *tatis opponant.* Pro certo habemus,
„ & vobis eſſe non debet incogni-
„ tum, quod Obertus Pelavicinus &
„ Cremonenſes, quorum nos livor
„ aemulari non deſiit, ad tollendum
„ Parmenſes de medio, & Placenti-
„ norum militiam multimodis ſata-
„ gentes ad oppreſſionem eorum omni-
„ modam properant, victualibus &
„ aliis neceſſariis, necnon & Carro-
„ cio, * quam in veſtram ignominiam
„ contra eos decreverunt ducere,
„ jam paratis, credentes poſt obten-
A „ tum eorum contra alios veſtros a-
„ micos inſurgere, ac ſuas fimbrias
„ latius ampliare. Numquid itaque
„ non piget vos tam atrocium per-
„ ſecutorum diſſimulare licentiam,
„ & injurias tolerare? qui ſi ſuba-
„ ctis Parmenſibus & dicta militia
„ in vos invalere poterunt, ſuae
„ perſequutionis ſtimulis uſque ad
B „ patrios limites pungere non deſi-
„ ſtent. Expergiſcimini igitur qui
„ dormitis, & corpore ſomnolentiae
„ profligato, contra hoſtes veſtros,
„ & amicorum veſtrorum, per quos
„ veſtri vigoris audacia viguit hacte-
„ nus, & non ſolùm tuitionis ſed
„ ſuperationis vobis robur extitit,
„ aſſurgatis, ut amicorum veſtrorum
C „ viribus ideo mediante ſubſidio re-
„ ſtauratis debilitetur & deprimatur
„ inimicorum veſtrorum hoſtilitas,
„ & virtus veſtrae fortitudinis aug-
„ mentetur. Proinde Parmenſis Ci-
„ vitatis in periculo veſtrum & a-
„ micorum veſtrorum periculum im-
„ minens attendentes, feſtinum &
„ opportunum ei, immo vobis ſub-
D „ ſidium porrigentes, talliam illuc
„ militum pro illius Civitatis cuſto-
„ dia ſine tarditatis obice tranſmit-
„ tatis, ac parati eſtote, contra
„ Cremonenſes univerſaliter progre-
„ di, ſi ipſi contra Parmenſes & Pla-
„ centinos, milites, prout diſpoſue-
„ runt, procedere attentarint: immo
„ ex nunc vexare incipiatis eoſdem,
E „ ut veſtris vexationibus laceſſiti, a
„ Parmenſium & Placentinorum in-
„ juriis avertantur.

Viris Nobilibus, amicis, & fratribus praedilectis, Poteſtati & Communi Mantuae, Aſſeſſores & Vicarii, Domini Girardi Rangoni Poteſtatis Mediolanenſium, & Conſilium Seniorum, qui remanſerunt domi, pro univerſo

niverſo Communi Civitatis ipſius, ſalutem, & fratribus in ipſius neceſſitatis articulo velox & efficax ſubſidium exhibere.

„ NEgotium imminens talis conditionis exiſtit, quod non „ eſt verbis ſed factis celeribus inſiſtendum. Et ideo ſummam ipſius „ fraternitati veſtrae ſub compendio „ denotamus. Ecce cum tractatus „ pacis inter nos & Laudenſes nimium protractus fuiſſet in longum, & plus Laudae pependiſſet, „ quod Marchio Lancea miſiſſet, ut „ Civitatem ipſam latenter traderet „ in manus Pelavicini & Cremonenſium perfidorum, Miles egregius „ Suge de Veſtarino & univerſus „ Populus Civitatis Laudae die Martis in mane VIII. Auguſti, pacem „ juraverunt expreſſius, quae inter „ nos & ipſos fuerat diutius pertractata, & ſuas Communi noſtro „ Literas & Nuntios direxerunt continuo, ut Civitatem adiremus eamdem, ipſam in noſtra potentia recepturi. Unde Poteſtas noſter cum „ toto Populo & militia noſtra Civitatem ipſam adivit tam viriliter „ quàm potenter: & ingreſſi Civitatem & Circam Laudae, detinent „ fortalitias omnes Civitatis ipſius „ excepto Caſtro & modica parte „ Circhae, ubi Pelavicinus & Lancea cum infidis Cremonenſibus convenerunt. Et ſic noſtri cotidie cum „ eis proeliantur, & antequam diſcedant abinde, diffinita proferetur „ ſententia diutinae quaeſtionis. Eapropter fraternitatem veſtram ex „ imo cordis attentiſſime deprecamur, quatenus cum toto veſtro „ exfortio tam Populi quàm militiae, Terras Cremonenſium velitis „ invadere, ſuccurſum nobis feſtinum „ validum curſu celeri deſtinantes, „ ut nos potentatus veſtri ſentientes „ auxilium, praedictis Cremonenſibus, priuſquam a nobis ſe ſeparent, mercedem debitam perſolvamus. Succurrite nobis amici. Pro „ Deo ſuccurrite feſtinanter, ne propter negligentiam tanta victoria „ differatur.

Egregio & potenti Militi Domino B. de Canoſſa honorabili Poteſtati Mantuae, Jo. de Ripa Mediolanenſis Poteſtas ſalutem & continuam affluentiam gaudiorum.

„ ANuda veritate ſumentes materiam, Epiſtolam excuſationis non fictae pro Communi „ Mediolani veſtrae duximus providentiae deſtinandam, videlicet quod „ cum Mediolanenſes intendentes totaliter offenſioni rebellium Sanctae „ matris Eccleſiae, & ſuccurſui Parmenſium, ac militiae Placentinae, „ generalem praepararent exercitum, „ impedimentum inevitabile ſupervenit, propter quod eorum non „ valerent propoſitum cupito effectu „ mancipare. Nam Literas Domni „ Papae recepimus continenter, ut „ ad Curiam ſolemnes Ambaxatores „ & Nuntios dirigamus inſtructos, „ ut expedit ad pacem, ſecundùm „ quod Domno Papae videbitur, ſubeundam. Praeterea ſaeva inter „ Cumanos & civilis agitatur diſcordia, per quam caedes & ruinae „ non modicae committuntur ad invicem inter eos. Propter quae, „ & alia impedimenta, quae nobis „ imminere videntur ad praeſens, „ Exercitum diſtulimus uſque in reditum Ambaxatorum Mediolanenſium, qui vadunt ad Curiam faciendum. Haec circumſpectioni

„ veſtrae praeſentibus intimare cura-
„ vimus, ut videre poſſitis, quid
„ agendum praeſentialiter habeamus.

Multae nobilitatis & induſtriae Militi, Domino B. de Canoſſa, honorabili Poteſtati Mantuae, Conſilio & Communi Civitatis ejuſdem, Vicarii Poteſtatis Mediolanenſium, ſalutem, & continuam affluentiam gaudiorum.

„ LIteras veſtras gaudio conſueto
„ recepimus: continentia qua-
„ rum nobis actus veſtros laudabiles
„ declaravit. Continebant enim Li-
„ terae ipſae, ut vidimus, quod vos
„ damnificationi Terrarum Cremo-
„ nenſium perfidorum intenditis toto
„ poſſe, de quo debetis a quolibet
„ zelatore *Libertatis Italicae* non im-
„ meritò commendari. Quare duxi-
„ mus praeſenti paginâ reſponden-
„ dum, quod Carrocium noſtrum
„ extraximus, & univerſum * Popo-
„ lum trium portarum, & Militiam
„ quinque Portarum, ad deſtructio-
„ nem Burgi de Caravagio deſtina-
„ mus, ut habitantes in eo tam-
„ quam proditores patriae poenis de-
„ bitis opprimantur. Praeterea cen-
„ tum milites in ſuccurſum Placen-
„ tinae militiae ultra baliſtarios du-
„ centos, quos ei dudum transmiſi-
„ mus, dirigentes, totam aliam gen-
„ tem praeparari facimus & muniri,
„ ut in adventu....... Poteſtatis no-
„ ſtri, quem ſcimus eſſe feſtinum,
„ offenſionibus hoſtium, amicorum-
„ que ſuccurſui potenter & totaliter
„ intendamus.

Viro multa nobilitate pollenti, Domino B. de Canoſſa honorabili Poteſtati Mantuae, totique Civitatis ejuſdem Conſilio & Communi, Milites & Judices quondam bonae memoriae Domini Zanerici de Ripa olim Poteſtatis Mediolanenſium, Conſilium, & Commune Civitatis ipſius, ſalutem, & continuam affluentiam gaudiorum.

„ CUm viri Nobiles Bartholo-
„ maeus Nuvoloni & Socii,
„ Ambaxatores veſtri, ex parte ve-
„ ſtra in noſtro Conſilio petiviſſent,
„ ut provideremus indemnitati Petri
„ Damiatis nobilis Civis veſtri, quem
„ dicebant, in Comitatu noſtro fuiſ-
„ ſe rebus plurimis ſpoliatum, pla-
„ cuit eidem Conſilio, quod inter
„ nos & vos eligantur Arbitri, qui
„ cognoſcant de robationibus homi-
„ num Mantuae & Mediolani, &
„ quaeſtiones illas definiant juſtitiâ
„ mediante. Volentes igitur memo-
„ rati Conſilii voluntatem implere,
„ duos arbitros incontinenti delegi-
„ mus, quos conſtituimus ad praedi-
„ cta. Quare circumſpectionem ve-
„ ſtram attente depoſcimus & depre-
„ camur, quatenus duos Arbitros de
„ Civitate veſtra celeriter velitis e-
„ ligere, qui cum noſtris arbitris
„ memoratas terminent quaeſtiones.
„ Quibus electis, certum & commu-
„ nem locum veſtra velit ordinare
„ diſcretio, ad quem Arbitri me-
„ morati conveniant pro praedictis
„ omnibus rationabiliter exſequendis.
„ Haec vobis declarare curavimus,
„ ut tribuatur cuilibet tam Mantua-
„ norum quàm Mediolanenſium ju-
„ ſtitiae complementum, & ne dici
„ poſſit in veritate, quod per nos
„ remaneat, quominus quilibet ha-
„ beat, quod ſuum eſt. Quod ergo
„ ſuper hoc faciendum duxeritis, ve-
„ litis nobis per latorem praeſentium
„ Literarum veſtrarum paginam re-
„ ſpondere.

Inno-

Innocentius Epiſcopus, *ſervus ſervorum Dei, ad memoriam rei geſtae in perpetuum.*

„ TRuculentam unius inhumani „ hominis rabiem, ſaevamque „ barbariem *Ecellini* videlicet *de Romano*, quem dirae malignitatis e- „ normitas fecit inſignem, & Mun- „ do non incognita factorum atro- „ cium multitudo ſpectabilem, hu- „ mana ſocietas ad elidendum im- „ probas male potentum tyrannides „ inſtituta, indigne forſitan pertuliſ- „ ſe videtur, ſed indignius procul „ dubio noſcitur ſuſtuliſſe. Hic ſi- „ quidem ſub humani vultus effigie „ bellualem animum retinens, Chri- „ ſtiani ſanguinis ſitibundus, & vi- „ ribus rigidius alienis implacabile „ adversùs communia humanitatis foe- „ dera bellum gerit. Non enim ſo- „ lùm ferali excidio hominum de- „ bacchatur in corpora, verùm etiam „ ſupra omnem modum, menſuram, „ & numerum, exhauſti cruoris pro- „ fluuio non contentus, per Catho- „ licae Fidei corruptores, ſpiritualis „ vitae operatur exitium in interi- „ tum animarum. Nimirum ſi in „ ſuis atrocitatibus propria contra „ infenſos ſibi exſequeretur odia, vel „ paterna jam deferbuiſſet in eo in- „ caleſcens animi feritas, peractae „ ultionis refrigerio mitigata in iis, „ quos habere videbatur exoſos. Sed „ ejus effera crudelitas ſic in omnes „ excandet, ut nec fortunae nec vi- „ tae pepercerit etiam amicorum, „ nec ſexus miſeratus fuerit in qui- „ buslibet vel aetatis, nec alicujus „ Religionis vel Ordinis veneratus „ honorem, coecans parvulos inno- „ centes, adultos nequiter perimens, „ diverſis excogitatis in eos generi-

A „ bus tormentorum. Et quod pudo- „ roſum eſt cogitare vel loqui, hor- „ rido ſectionis impiae cultro tam „ foeminas, ut dicitur, eunuchizan- „ te quàm mares, ſpem futurae pro- „ lis occidens in ſuperſtitibus occi- „ ſorum, ut ex intentione quodam- „ modo fuit eorum etiam, quos ad- „ huc in lumbis natura non protu- B „ lit, homicida. Quis ergo dubitet, „ eum in hominibus non tantùm per- „ ſonas perſequi, ſed naturam? Quis „ ambigat, illum quaſi non homi- „ nem humani generis fore publicum „ inimicum? Hunc ex genere cum „ publice damnati haeretici filius fue- „ rit, haereticorumque cognatus, „ hunc etiam ex moribus, cum eum C „ perfidum eſſe contraria religioni „ Chriſtianae Fidei opera manife- „ ſtent, nos cum publicae opinionis „ concurrentes aſſenſu, unam de ſub- „ dolis praeſumpſimus eſſe vulpecu- „ lis, quae Vineam Domini ſabaot „ demoliri non ceſſant, teſtamentum „ aeterni Euangelii corrumpentes. Ad „ hunc autem nequiſſimae intentio- D „ nis ſuae effectum eo ingenii ſui „ calle proceſſit, quia in quos po- „ tuit, vaſa ſceleratiſſimae interfe- „ ctionis arripiens per corporalis ne- „ cis formidinem, quae plerumque „ cadit in fortes, reſiduae regionis „ ſuae viros redegit in parvulos, ut „ eis animorum confidentia liberta- „ tis privilegio & veritatis oraculo E „ deſtitutis, facile per magiſtros er- „ rorum, ſupradicti F. praeſidio ad „ ſubvertendas Fidelium mentes in „ Marchiae Tarviſinae partibus e- „ mergentes in publicum perverſa „ infectionis haereticae dogmata ſug- „ gerantur. Exſecrans praeterea com- „ mune omnibus gentibus, & ma- „ gnum in Chriſto & Eccleſia Ma- „ trimonii ſacramentum, quod non

„ huma-

„ humanae voluntatis intentio ſta-
„ tuit, ſed divinae inſtitutionis com-
„ mendat auctoritas, quod tempora-
„ liter orientis ex homine Salvatoris
„ Nativitas honoravit, quodque cun-
„ ctis fere animantibus ſuggerit in-
„ ſitus eis ordo naturae, damnabili,
„ & de abominationis haereticae pro-
„ cedente praeſumtionis audacia ſe-
„ parat, contra Legis Euangelicae
„ interdictum, legitimae conjunctio-
„ nis foedere copulatos, adeo inter
„ complices ſuos foeda connubia &
„ adulterina contubernia conjungen-
„ do, ex quibus ſpuria vitulamina
„ prodeunt, radices altas proſperita-
„ tis non proſperae datura.

„ Nos itaque, quos licèt imme-
„ ritos ſummus Fidelium Paſtor ad
„ arcendos a redemto Sanguine Chri-
„ ſti grege ferales impetus, ſalutem
„ Chriſtiani Populi laedentes, & vi-
„ tam, necnon ad hujuſmodi inve-
„ ſtigandas aſſiduis vigiliis capienda-
„ ſque vulpeculas, Eccleſiae ſuae vo-
„ luit praeſidere, valido clamore
„ Criſtiani ſanguinis, quo idem E-
„ cellinus terram operuit, nec mi-
„ nus Euangelicae Fidei, quam mo-
„ litur evertere, periculo excitati
„ per Religioſos viros, deſcendere
„ curavimus & videre, an idem E-
„ cellinus illud circa Fidem Catho-
„ licam naufragium pateretur, quod
„ de ipſo & deteſtanda nuntiabant
„ opera, & vulgata infamia praedi-
„ cabat. Cum autem ipſi Religioſi
„ ſuper iis cum diligentia inquiren-
„ tes eumdem, quod de Fide Chri-
„ ſti non recte ſentiret, haberi ſu-
„ ſpectum veris indiciis comperiſſent,
„ tamdem ipſe ad Sedem Apoſtoli-
„ cam Nuntios deſtinavit, quibus
„ bonae memoriae...... Sabinenſem
„ Epiſcopum conceſſimus auditorem.
„ Coram quo ad jurandum in ipſius

A „ Ecellini anima ſe obtulere para-
„ tos, quod idem de Deo & Catho-
„ lica Fide credebat ſecundùm quod
„ Romana tenet Eccleſia, & docet
„ eſſe credendum. Sed quoniam a
„ dicto Epiſcopo vel a nobis purga-
„ tio admiſſa non extitit, ut cum
„ in tanto crimine non per Nuntios,
„ ſed per propriam perſonam prae-
B „ ſtanda eſſet purgatio coram nobis,
„ ſibi praefiximus terminum, quo
„ Apoſtolico ſe conſpectui praeſenta-
„ ret, facturus ſuper iis, quae ordo
„ exigeret rationis, oblatâ ſibi de
„ ſecuritate in veniendo & redeun-
„ do plenariâ cautione. Unde quia
„ nec in eodem termino, nec poſt
„ ipſum, venire vel mittere procu-
C „ ravit, ipſum, qui plurimùm erat
„ aliàs excommunicationis laqueo ir-
„ retitus, & quod de Fide Catholi-
„ ca male ſentiret, certa ratione ſu-
„ ſpectus, eodem anathematis duxi-
„ mus vinculo innodandum. Alium
„ etiam terminum aſſignantes quo
„ in noſtra compareret praeſentia ſu-
„ per praemiſſis, Eccleſiae mandatis
D „ pariturus: denuntiato publice, quod
„ niſi uſque ad terminum ipſum id
„ faceret, ex tunc procederemus gra-
„ viùs contra eum juxta legitimas
„ & canonicas ſanctiones. Cum au-
„ tem venire ſeu mittere, licèt ul-
„ tra terminum diutius exſpectatus,
„ obſtinatione damnabili deſpexiſſet,
„ & non ſolùm per annum, ſed &
E „ per biennium vilipenſis Eccleſiae
„ clavibus, praefatum ſuſtinuiſſet con-
„ temtibiliter anathema, nos quia
„ non debebamus ulterius canonicum
„ contra eum differre judicium, quem
„ tam longum difugium, & tam du-
„ ra pertinacia reum tanti criminis
„ oſtendebant, praeſertim quia hu-
„ juſmodi judicii tarditas periculo-
„ ſam fortè aliquibus praebebat au-
„ daciam,

A „ daciam, & quos a malis feſtinata
„ in unius perſona poena compeſce-
„ ret, protelata forſitan ad illa la-
„ xaret, eumdem Ecellinum tam-
„ quam Haereticum reputantes, de-
„ crevimus ipſum, habito fratrum
„ noſtrorum conſilio, promulgatis
„ adversùs Haereticos ſanctionibus
„ ſubjacere, niſi uſque ad Kalendas
B „ Auguſti tunc proximò ſecuturas
„ coram nobis comparere curaret,
„ noſtris & Eccleſiae pariturus prae-
„ cipue beneplacitis & mandatis.
„ Quem ſiquidem terminum ſibi ex
„ multa benignitate Apoſtolicae Se-
„ dis indulſimus, cum eum ſalvari
„ vellemus potiuſquam perire. Ipſe
„ verò contra Deum & homines col-
C „ lo rebellionis extento, & ad om-
„ nem Fidei Chriſtianae inobedien-
„ tiam ſpiritu obfirmato tamquam
„ prolapſus in deſperationis abyſſum
„ & humani pudoris, divini judicii,
„ ac ſalutaris conſilii pertinax aſper-
„ nator, imminentia ſibi diſcrimina
„ quaecumque contemſit, & perire
„ potius eligens quàm parere, nec
D „ in termino ſibi ex multa Eccleſia-
„ ſticae miſerationis lenitate conceſ-
„ ſo, nec poſtmodum diutius exſpe-
„ ctatus venire curavit. Nos autem
„ illius periculo condolentes adhuc
„ voluimus ejus duritiam ſolita Se-
„ dis Apoſtolicae benignitate mulce-
„ re, ſi fortè ad ſuſcipiendum ſalu-
„ tis remedium aliqua in eo ſcintil-
E „ la ſanioris conſilii remanſiſſet, ip-
„ ſumque non ſolùm ſemel vel ſe-
„ cundo ſed pluries immo multoties
„ ad miſericordiae judicium & die-
„ tis legitimis evocatum duximus
„ prolixis ad convincendam inexcu-
„ ſabilem ejus malitiam temporum
„ ſpatiis exſpectandum. Porro idem
„ ſicut aſpidis ſurdiſſimae filius ad
„ omnem monitoris vocem obturans
„ auditum, jam per ſex annos &
„ amplius vocationis, longanimita-
„ tis, & expectationis noſtrae pa-
„ tientiâ eſt abuſus. Nos igitur ex
„ iis attendentes, quod diuturnior
„ erga eumdem Ecellinum toleran-
„ tiae pietas in communem poſſet
„ redundare perniciem, & ulterior
„ exſpectatio nihil operaretur in eo
„ niſi contumaciam & contemtum,
„ ne tantum malum in medio Chri-
„ ſtiani Populi diutius toleratum la-
„ tius pervagetur, de praedictorum
„ Fratrum noſtrorum conſilio, prae-
„ ſente Fidelium Populo, qui in
„ die Coenae Domini ex diverſis
„ Mundi partibus ad Apoſtolorum
„ limina de more confluxit, praefa-
„ tum Ecellinum ſicut manifeſtum
„ Haereticum ſententialiter judica-
„ mus, ipſum excommunicatum &
„ anathematizatum cum damnatis
„ Haereticis deputando, adſcripta il-
„ lis damnationis ſtipendia receptu-
„ rum: quem ſi forſitan uſque ad
„ Feſtum Aſcenſionis Dominicae pro-
„ ximò venturum, ad praeſentiam
„ noſtram perſonaliter venerit, au-
„ diemus; quod de abundantiſſima
„ praedictae Sedis clementia duxi-
„ mus adjungendum.

Dixi, conceſſam fuiſſe Civitatibus liberis facultatem condendi novas Leges, quae *Statuta* appellatae jam tum fuerunt, & adhuc appellantur. De iis aliqua praefatus ſum in Diſſertatione XXII. *de Legibus Italicorum*. Pauca nunc addo. Saeculo Chriſti Duodecimo municipales hujuſmodi Leges coeptae ſunt promulgari: plenius verò ſubſequenti Seculo, nam ex iis ſingulae Civitates corpus ſeu Regeſtum efformarunt. Quicumque eligebatur Praetor ſive Poteſtas, ſacramento ſeſe obſtringebat ad obſervanda

vanda Statuta Urbis, cui praefuturus erat. Si ab iis volens receſſiſſet, judicium Populi in fine Magiſtratus ſubire coactus, poenas dabat. Nihil autem luculentius faciem ac regimen Liberarum in Italia Civitatum exprimere poteſt, quàm veterum eorumdem *Statutorum* conſpectus. Nempe illic & Magiſtratus recenſentur, & forma regiminis explicatur, atque innumera alia occurrunt, quibus manu ducimur ad apte dignoſcendum, qua auctoritate fruerentur, & qua ſeſe methodo regerent temporibus iis omnes ferme Lombardiae, Tuſciae, aliarumque Italiae partium Civitates. Eapropter operae pretium duxi publici juris heic facere Piſtorienſis Urbis Statuta, quando mihi eorum exemplum pro veteri ſua erga me benevolentia procuravit, dum vivebat, Cl. V. Hubertus Benvoglientus Senenſis Patricius, quem Anno MDCCXXXIII. die XXII. Februarii mors invida ſuſtulit. Legitur ibi in fronte, primum Statutum promulgatum fuiſſe *Anno a Nativitate Domini Milleſimo Centeſimo Septimo, Indictione XI, Sexto Calendas Decembris*. Quae notae ſi verae ſunt ac legitimae, raram procul dubio produnt antiquitatem & auctoritatem in ejuſmodi Civitatum Magiſtratibus. Sed nihil diſſimulandum. In Chronologicis hiſce Notis mendum cubat. Anno Chriſti MCVII. nondum Henricus inter Reges Quinctus *Imperialem* titulum aſſumſerat: nondum quippe a Romano Pontifice inunctus, neque Romanâ Coronâ inſignitus. Neque eo Anno decurrebat *Indictio Undecima*. Sed quotum ad Annum haec ſpectent, percontaris. Si referas ad Annum Chriſti MCXCVII. quo imperabat Henricus inter Reges Sextus, inter Auguſtos Quinctus, immutanda erit etiam Indictio, & pro *XI.* ſcribendum erit *XV.* aut *Indictio I.* a Kalendis Septembribus fuerit inchoata. Mihi tamen veri videtur ſimilius, Caput hoc primum Statutorum Piſtorienſium conditum fuiſſe *Anno a Nativitate Domini Milleſimo Centeſimo Decimo Septimo*, quo nempe, & quidem Novembri Menſe, fluebat *Indictio XI.* & *Annus VII. Henrici inter Imperatores Quarti*. Supra jam vidimus in Diſſertatione XLVI. *de Italicar. Civitat. Magiſtratibus*, ineunte eodem Saeculo Chriſtianae Aerae Undecimo, Conſules ad regimen *Mediolani* & *Genuae* adhibitos fuiſſe, eoſque itidem *Lucenſi* Urbi praefuiſſe Anno MCXXIV. Vide & Laurentium Vernenſem ſive Veronenſem in Poëmate de Reb. geſt. Piſanorum in Majorica, Tomo VI. Rer. Italicarum. Inde conſtat, Anno MCXIV. *Piſanam* Civitatem a Conſulibus gubernatam fuiſſe. Quare nihil obſtat, quominus *Piſtorienſi* quoque Civitati Anno MCXVI. Conſules praeeſſent, atque ibi primum illud Statutum promulgari potuerit. Primum, inquam, uſque ad finem Paragraphi, ſive Capituli XXIII. Nam quae ſequuntur, longe ſerius conſtituta fuiſſe, mihi certiſſimum eſt, quum in iis ſupremum Civitatis regimen non amplius *Conſulibus*, ſed *Poteſtati* commendetur. Adhuc quidem memorantur ibi *Conſules*, immo & *Conſules Majores*. Praecipuae tamen auctoritatis jura in Praetorem tunc translata videntur. Quod plus eſt, aut *Conſules* illi *majores* contra Statutorum mentem irrepſere illuc, aut dicendum, ea Statuta reſpicere Poteſtatem, ſi eo utatur Reſpublica Piſtorienſis, aut Conſules, ſi Poteſtatis loco eligantur. Neque enim primo ſat firma fuit Poteſtatum conſuetudo; atque

A que iis dimiſſis, interdum Conſules e clavo Reipublicae praefuerunt. Ceterum in memorata nuper Diſſertatione XLVI. palam feci, *Poteſtatum* ſive *Praetorum* regimen illuſtre invectum fuiſſe a Civitatibus liberis aut cadente Saeculo XII. aut ſub initium ſubſequentis XIII. Quare potior hujuſmodi Statutorum pars circiter aut
B poſt Annum Chriſti MCC. conflata mihi creditur. Atque utinam integra eorum collectio temporis injurias evaſiſſet. Sed exciderunt in Codice MSto paginae aliquot. Statutis hiſce Notas adjecit eruditas doctiſſimus praelaudatus Benvoglientus, quarum pretium augent Chartae aliquot nunquam antea editae, at dignae, quae nunc evulgentur. Omnia benevole, ut ſpero, accipiet heic Lector, quem barbaricae Eruditionis ſtudium delectet.

STATUTA
CIVITATIS
PISTORIENSIS

Anno Chriſti MCXVII. & circiter Annum MCC. condita;

UNA CUM NOTIS
CL. V. HUBERTI BENVOGLIENTI.

STATUTA
CIVITATIS PISTORIENSIS.

„ IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Amen. Anno ab ejus Nativitate (a) Milleſimo Centeſimo Septimo, „ Indictione XI. Sexto Kalendas Decembris: ad honorem Dei, & *Domini Henrici Romanorum Imperatoris.* A B

„ §. 1. Statuimus & cenſemus, „ ut Majores (b) Piſtorii Conſules „ habeant in protectionem & defenſionem Eccleſiam Sancti Zenonis, „ & ejus bona, & habeant in protectionem, & defendant omnes Eccleſias, & Loca venerabilia, & „ eorum bona, uſque ad quatuor milliaria

OSSERVAZIONI
DEL SIGNORE
UBERTO BENVOGLIENTI
INTORNO A GLI ANTICHI STATUTI PISTOLESI.

(*a*) Il tempo degli Statuti Piſtoleſi è veramente aſſai incerto e dubbioſo. Ma eſſendo nulladimeno noto e paleſe a ognuno, che i Podeſtà non ſieno venuti prima, che intorno al Mille dugento di noſtra Salute, chiaro ne ſegue, che i noſtri Statuti, ne' quali queſti Podeſtà ſono nominati non poſſano eſſere di tempo anteriore. E' d'avvertire, che in queſti Statuti l' Anno 1107. così è diſteſo: *Anno ab ejus Nativitate Milleſimo Centeſimo Septimo.* Là onde veriſimile parrebbe, che non vi poteſſe eſſer nato equivoco alcuno. Ma ſe poi daremo d' occhio, che i preſenti Statuti non ſono originali, ma bensì antica copia, facilmente cangeremo opinione. E ciò ſenza molto penſamento avverrà, ogni volta che anderemo conſiderando, che in tal torno gli Anni per lo più in Abbaco Romano ſi notavano, come ſi può riguardare nell' Arimmetica di Lionardo da Piſa, un' eſemplare del quale è in mie mani. Queſto Libro è aſſai curioſo, per eſſere forſi ſtato il primo a introdurre nella noſtra Italia le Cifre Jotadiane, altrimente Arabe chiamate. Tal' uſo parimente ſi va oſſervando nel Libro tuttavia inedito, intitolato *de Ordine Officiorum Senenſis Eccleſiae.* E di vantaggio dirò, che in diverſi noſtri Strumenti l' Anno non è diſteſo, ma ſcritto con Abbaco Romano: ſegno aſſai manifeſto, che l' Anno ſpeſſe fiate non alla diſteſa, ma con l' Abbaco Romano ſi notava. In fine oſſerveremo, che per lo più ſi praticava ne' Contratti di laſciare qualche numero, o fuſſe di quel tempo tracotanza, ovvero di quei tempi rozzi ridicoloſo ſtile: comunque ciò fuſſe, tale n' era in vero l' uſo. Chi ci negherà

„ liaria prope Civitatem Piſtorii, quae ſunt noſtri diſtrictus, ſalvo „ jure Patronorum. Et quod Majores Conſules poſſint facere, quod „ utile

negherà adunque il credere, che tal moda praticata anco non fuſſe ne' noſtri Statuti? e che vi ſia ſtato laſciato il numero *Novanta*, che in quel tempo, che ſcrivevano queſti Statuti, non poteva fare sbaglio alcuno? E così biſogna credere, che la faccenda andaſſe, ogni volta che il numero 1107. non s'accorda nè col tempo de' Conſoli, nè con quello de' Podeſtà. I Conſoli delle noſtre Città vado penſando, che fuſſero iſtituiti ad imitazione de' Conſoli Romani. In Roma ne' tempi baſſi ſtimo, che i Conſoli incominciaſſero poco dopo dell' Imperio Greco. Coſtantino Porfirogenita nel Lib. 2. Tema X. parlando del Popolo Romano, dice: *Regium depoſuit Principatum, & propriam adminiſtrationem, ac juriſdictionem obtinuit, eique proprie dominatur aliquis pro tempore Papa.* Non molto lontano da queſto tempo furono i Conſoli de' tempi baſſi in Roma. Il loro numero e la loro autorità varia e incerta fu. Intorno a queſti Conſoli di Roma de' tempi baſſi mi ſcriſſe tempo fa una eruditiſſima Lettera il gentiliſſimo Franceſco Valeſio, quale meriterebbe al certo vederſi alla luce. Ho uno Strumento dello Spedale fatto nel 1153. da Papa Eugenio III. nel quale prende egli in Feudo da' Monaci di Monte Amiata la metà della Terra di Radicofani. In queſto Strumento per la parte del Pontefice vi ſono ſottoſcritti i ſeguenti Conſoli, che ſono *Cencius Frajapanus, egregius Romanorum Conſul: Oddo Frajapanus, ſtrenuiſſimus Romanorum Conſul: Joannes Petri de Leone, Romanorum Conſul.* A queſti Conſoli ſotto Papa Innocenzo III. ſuccedettero i Proconſoli. Ma coſtoro mi vado immaginando, che perduta aveſſero l' antica potenza, e che fuſſero fatti preſſo che per pompa. A me giova credere, che a Papa Innocenzo III. non piaceſſe in vero la tanta autorità, che i Conſoli s'erano preſa; per rimediare a tale diſordine, e per non diſguſtare a pieno la Nobiltà e il Popolo Romano, ereſſe la novella dignità di queſti Proconſoli. Ma il loro potere è forza dire, che lo fuſſe molto debole, mentre queſti Proconſoli ſolo per tempo di ſei meſi le dignità cercavano fuori della Patria. In Siena furono tre con queſte dignità per Podeſtà della medeſima. Il primo fu Traſimondo di Pietro di Annibaldo Proconſole di Roma, e Podeſtà di Siena nel 1234. come ſi vede in Bicherna, uno de' noſtri principali Maeſtrati, alla Lettera B. num. 441. fol. 36., e nelle Croniche, che portano il nome di Agnolo di Tura. Il ſecondo fu Pietro Parenſi, Proconſole Romano, Podeſtà di Siena nel 1238. come nello Strumento dello Spedale, num. 332. E il terzo ebbe nome il Conte Giampolo di Caſa Conti di Roma, Proconſole Romano, e Podeſtà di Siena nel 1255. Vegganſi i Conſigli della Campana fol. 53.

Non è dubbio alcuno, che da queſti Conſoli Romani prendeſſero il nome di Conſoli l' altre Città d'Italia. Ma quando ciò avveniſſe, è coſa in vero molto difficile a rinvergare. Laonde molto bene ſi vede, che giuſtamente non ſi può fiſſare il tempo de' Conſoli Piſtoleſi. Ma per dire qualche coſa di più veriſimile, parmi d'uopo prima dover toccare qualche coſa della Libertà delle Città d'Italia: perchè è molto veriſimile, che da queſta Libertà ne naſceſſe la dignità de' Conſoli. Ma nella ricerca di queſta Libertà vi ſono anco le ſue difficoltà; perchè le Città d'Italia non l'acquiſtarono tutte nel medeſimo tempo; ma chi prima, chi dopo. Il tempo di queſta io la conſidero ſolo in Siena, ſtimando io, che in riguardo al territorio di queſti luoghi poſſa avere avuto Siena la Libertà qualche coſa prima di Piſtoja. Il noſtro Celſo Cittadini nel ſuo Signoriſta inedito pone queſta Libertà appo i Saneſi intorno al 1100. la qual coſa parmi che ſi poſſa ravviſare in fatti, che ella da per ſe ſteſſa ha operato, nell' antico Libretto ordinato dal noſtro Veſcovo Ranieri. In circa all' Anno 1129. ſi legge: *P. Gualfredus Epiſcopus. Sed Anno ſequenti Rainerius Epiſcopus, qui hunc quinternum fieri fecit, Senas venit, & eodem Anno a Senenſibus captus eſt Archiepiſcopus Piſanus.* E queſta è la prima azzione, che a me ſia nota, che i Saneſi faceſſero. Ma in tal tempo potevano avere la Libertà, ma non avevano già i Conſoli. Nel medeſimo ſi legge: *Anno Domini 1141. venit Marchio ad Portam de Camullia cum Florentinis.* Queſto fatto è poſto malamente nell' Anno 1144. da Ottone Friſingenſe, dicendo: *Nam & Florentini una cum Marchione Terrae Ulrico uſque ad ipſas Portas Senenſium procedentes, ſuburbia ejus cremaverunt.* In queſto paſſo ognun vede, che anco ſi deve leggere *Tuſciae*, e non *Terrae:* e in tal torno giuſtamente Ulrico è poſto Marcheſe di Toſcana dal Capitano della Rena ne' Marcheſi di

„ utile ſit noſtrae Civitati. Intelle-
„ ctus talis eſt quod teneantur de

A

„ hoc Capitulo, ſi Epiſcopus Piſto-
„ rienſis & Piſtorienſis Eccleſiae Ca-
„ pitu-

di Toſcana. Ottone Friſingenſe al Lib. 7. Cap. 29. nella ſua Cronica apertamente oſ-ſerva, che una gran parte d' Italia s' andava diſponendo alla Libertà; e di ciò queſto Iſtorico ne dà la colpa all' aſſenza del Re: *His diebus propter abſentiam Regis Italiae Urbibus in inſolentiam deſcendentibus &c.* E nella Vita dell' Imperadore Federigo I. il medeſimo Ottone dice: *Denique Libertatem tantopere affectant, ut Poteſtatis inſolentiam fugiendo, Conſulum potius, quàm Imperantium regantur arbitrio.* Nel medeſimo Libretto ſi legge: *Anno Domini MCXLV. Florentini ſunt afflicti apud Montem Crucis a Senenſibus & Comitibus Guidonis.* In queſto medeſimo Anno i Saneſi fecero accordo coll' Abate di San Salvadore. Veggaſi il Contratto al Num. I. E in queſto tempo ſi ravviſa, che i Saneſi avevano i Conſoli. In queſto Contratto ſi legge: *Juraverunt obſervare quodcumque comandamentum Senenſes Conſules fecerint contra illos.* Nel mentovato Libretto anco ſi legge: *Anno Domini MCLVI. flagellati ſunt Florentini apud Montem Bonizii; & poſtea eodem Anno quindecim diebus elapſis coepit aedificari Caſtrum Podii Bonizii.* Da tutti queſti fatti parrà a ciaſcuno chiaro ed evidente, che fin dal tempo d' Arrigo V. Imperadore gran parte delle Città d' Italia incominciaſſero a porſi in Libertà: e di ciò non mi penſo, che nè poco nè punto ve ne ſia da dubitare. Ma queſta per lo vero dire non era una piena Libertà: e certamente negli antichi Giudicati, di queſta preteſa Libertà non evvene alcuno ſegno. Eccovi un Giudicato di Ermanno, fatto nel 1035. nel quale non ſi ritrova ombra di Libertà conceſſa a' Saneſi, e ſi vede deſcritto al Num. II. Un' altro Giudicato dell' Anno 1055. ſi ritrova, tenuto nel Contado Fiorentino, ed è il ſeguente poſto al Num. III. cavato dal terzo Volume de' Memoriali Piccolominei. Altra copia di queſto Giudicato è fra i Contratti di Santo Agoſtino, num. 1684. Da queſto Giudicato chiaro ſi raccoglie, che nel 1055. non eravi principio di Repubblica nella Città di Firenze. Qual Giudicato non è ſtato oſſervato da chi aſſai dottamente ha ſcritto della vera Libertà di Firenze. Ne' tempi dell' Imperadore Federigo I. o' ne foſſe cagione la grande diſcordia tra l' Imperio e il Sacerdozio, qualche ſorta di Libertà maggiore acquiſtarono molte Città d' Italia, o ciò avveniſſe per indulgenza, ovvero per debolezza di forze dell' Imperadore, come nella lettura del Giudicato fatto nel 1163. e poſto al Num. IV. Ognuno facilmente accorgere ſi può, ſe da queſto Contratto vi ſia ora lecito riflettere, che Siena non fu detta nel numero del Più, ſe non quando cominciò a ottenere la Libertà. Acquiſtata queſta che fu intorno al 1130. in circa al 1140. per eſſere più uniti e più forti, di tre Luoghi, che erano preſſo l' uno all' altro, e s' incominciò a chiamare nel numero del Più; ma per l' indietro chiamavaſi nel numero del Meno. Nel Cartulario dell' Abbadia di San Salvadore in uno Strumento dell' Anno 875., in un' altro del 1107., in uno del 1113., in uno del 1120., ed uno del 1121., in altro del 1126., ed in altro del 1128. ſi legge ſempre *Actum Senâ.* Ma gli Strumenti poſteriori, come nel noſtro Giudicato, hanno ſempre ſcritto *Actum Senis*, come nel mentovato Cartulario ſi legge in una Carta fatta nell' Anno 1164., in un' altra del 1185., in un' altra del 1188. Teofilo Gallaccini in un ſuo Ragionamento inedito *delle Mura e delle Porte* fol. 329. dice: *Appiano Aleſſandrino nelle Guerre civili dice: Pompejus autem Maecium circa Senas debellavit, Urbemque diripuit.* Io non leggerei in queſto luogo *circa Senas*, ma *circa Senam;* perciò che Tacito, Tolomeo, Catone, e Plinio dicono *Senam*, e non *Senas:* che forſi l' ha così voluta il Tradutore, eſſendo nella ſcrittura Greca notata altrimente. Il nominarla del Più, è coſa moderna, ſiccome ſi può ritrarre da ciò, che s' è detto. Io mi vado immaginando, che ſe 'l Letteratiſſimo P. Berretti aveſſe veduto di più queſte ragioni, ch' egli non ſi ſarebbe arriſchiato nell' ultimo ſuo dotto Libro di ſoſtenere, che Siena ne' tempi antichi nel numero del Più ſi chiamaſſe. Negli Strumenti, che ſono regiſtrati nel Caleffo vecchio fol. 25. dell' Anno 1180. ſi legge un Diploma fatto da Criſtiano Arciveſcovo di Magonza, Legato Imperiale in Italia, poſto al Num. V. nel quale ſi concedono diverſe coſe, e fra l' altre: *Citius quàm potero, Sereniſſimo Imperatori noſtro Federigo Privilegium confirmationis veſtrae Monetae ad laudem & totius Civitatis honorem faciam ſine fraude componere.* Dalle quali parole chiaro parmi, che ſi riconoſca, che i Saneſi battevano Moneta anco ſenza Privilegio Imperiale: perciò a mio avviſo non evvi mai ſtato il nome dell' Imperadore.

Nel-

„ pitulum promiſerint Conſulibus Ci- „ vitatis Piſtorii ſolemniter, quod

A

„ ipſi & ſui Clerici ſtabunt in judi- „ cio cum Laicis, & dederint Con- „ ſuli-

Nulladimeno con tutta queſta Libertà non ſi può negare, che qualche ſorta di giuriſdizione non aveſſero gl' Imperadori nella maggior parte delle Città d'Italia. Io particolarmente dirò di Siena, che infino al Duca e Marcheſe di Toſcana Filippo v' ebbe quaſi che giuriſdizione: ma dipoi della ſola protezzione l' Imperio ſi contentò. Eccone un ruolo de' noſtri Conti, o dir vogliamo Governatori, che qualche giuriſdizione, benchè piccola, avevano nella noſtra Città: la qual coſa appariſce dallo Strumento, che è nel noſtro Spedale, ſegnato num. 727., ed è il ſeguente deſcritto in fine di queſti Statuti Piſtoleſi al Num. VI. *Comes Paltonerius* (e queſti era Saneſe) *Comes Gulielmus*, *Comes Goffolinus Nuntius Federigi*, *Comes Macharius Nuntius Imperatoris*, *Arrigus Cappellanus Nuntius Imperatoris Federigi*, *Comes Everardus de Lutri Nuntius Imperatoris Henrigi*, *Comes Gualterius de Renesbea Nuntius Imperatoris Henrigi*, *Comes Lambecchinus Nuntius Imperatoris Henrici*, *Comes Oddo de Renchiſtena Nuntius Imperatoris Henrici*, *& Comes Hugo de Guermaſia Maneſcalcus Domini Philippi Ducis Tuſciae*. Queſti Conti non ſi può negare, che avevano qualche piccola giuriſdizione nella noſtra Città. Ma per quello, che ſi raccoglie, piccola era la loro autorità; e forſi, e ſenza forſi, queſti Conti eſſendo in sì miſerabile riputazione, ſi partirono, e più non ci vennero a inquietare; e perciò nel mentovato Iſtrumento leggeſi: *Uſquequo in Comitatu fuerunt*. Dopo queſto tempo Siena ebbe piena Libertà; ma però ſotto la protezzione Imperiale. I Conſoli noſtri ſi trovano nominati almeno infino al 1145. Ma non iſtimo già, che infino alla partenza de' Conti aveſſero tutta la Libertà, almeno nel Contado. Il Marcheſe Maffei nel ſuo dotto Libretto dell' antica Condizione di Verona, fol. 112. pare, che ei ſia preſſo che del medeſimo ſentimento. Egli dice: *I Conſoli, che quaſi ſi può dire, che ſuccedeſſero a' Conti, durarono poco più del* 1200., *e venne il nuovo governo de' Podeſtà*. E coſtoro ſi obbligarono in molte coſe di ſeguire diverſe deliberazioni, ordinate da' Conſoli, come ſi può vedere in queſti Statuti Piſtoleſi, e ne' noſtri Statuti, che ſono allo Spedale compilati nel tempo di Carlo Primo Re di Napoli. Gli Statuti ſono anco ſegno di Libertà, perchè particolarmente riguardano Governo e Giuſtizia. Non così anderei penſando intorno agli uſi de' Luoghi, che riguardano deliberazioni intorno alle proprie ſoſtanze, così anco a diverſi ordini circa la mercatura, non iſtimo che denotino alcuna ſorta di Libertà. In queſto novero ſi deve riporre il *Conſolato di mare*, quale è un danno, che ci ſia arrivato aſſai guaſto. La mercatura de' tempi baſſi era preſſo che tutta Italiana. I Veneziani, come oſſerva l'Abate Vertot nel ſuo Ragionamento delle Leggi Sontuarie de' Franceſi, poſto a fol. 517. del nono Tomo delle Memorie di Litteratura, in fin de' tempi di Carlo Magno portavano d'Oriente in Italia ricche pellicciarie, colle quali ornavano le veſti. Non iſtimo anco, che ſia alcun ſegno di Libertà, che ſi dica in contrario il Marcheſe Maffei, l' Iſcrizzione di Verona fatta nel 920., riportata da eſſo lui nell' Antic. Condizion. di Verona. Queſto paſſo molto bene l' illuſtra la ſottoſcrizione che fece un Principe al Memoriale d' una Terra, che gli era rovinato il Ponte, ed era concepito con termini aſſai Cruſcanti, o per dir meglio aſſai affettati. Così fu reſcritto:

E quinci, e quindi, e guari,
Rifate il Ponte co' voſtri denari.

Per riconoſcer meglio il tempo di queſta Libertà, ſarebbe neceſſario riconoſcere il tempo dell' origine di diverſi Statuti nell' Archivio delle noſtre Reformagioni. Ve ne ſono di più tempi; ma non ſi ſa ſe vi ſieno i più antichi. Con queſta geloſia è tenuto queſto Archivio, e forſi di ciò n' è la cagione, perchè deſiderano, che altri non ſappiano quello, che i Cuſtodi non intendono; e perciò amano più toſto, che i Libri ſiano mangiati dalle tigniole, che ne ſia fatto alcun buon' uſo. Laonde io non saprei dir coſa di certo intorno al tempo de' medeſimi. Nulladimeno io credo certamente, che nel tempo di Federigo I. Imperadore veniſſero alla luce. Egli fu aſſai lodato dal noſtro Enea Silvio nella Vita di Federigo III. Imperadore. Egli dice, che Federigo I. amava molto le Lettere, e certo aggiungerò io, che al tempo ſuo la Lingua Latina incominciò a riſorgere, e le Leggi incominciarono ad aprir la mente de' noſtri Maggiori; e conceſſe qualche

„ ſulibus licentiam, ut conſtringant „ eos & Clericos ſuos ad rationem „ ſtare.

A

„ §. 2. Item ſtatuimus, ut Ma- „ jores Piſtorii Conſules non faciant „ vindictam in havere vel perſonas

qualche Libertà a que' Popoli, che erano del ſuo partito. E certamente in uno Strumento de' Cacciaconti poſto al Num. VII. è citato il Breve de' Conſoli, che ſenza dubbio è fatto nel tempo del mentovato Imperadore. Nello Spedale della Scala v'è una copia de' noſtri Statuti compilati nel 1270. in circa; dalla lettura de' quali apertamente ſi riconoſce, che i noſtri Maggiori fin dal 1239. avevano Statuti. In queſti a fol. 73. ſi legge: *De compellendo, qui muraverit ſuper muro Communis, ad faciendum merlos, & pectorale. Et quicumque Civis Senenſis, qui habet juxta murum, ab hodie in antea, quod eſt 1239. de menſe Septembris, compellam ipſum facere merlos & pectorales ita bonos, ſicut illos, quos coepit. Et ſi quis contrafecerit, centum Solidos ſibi auferam.* Nel mentovato Strumento fatto nel 1197. chiaro mi pare, che ſi ravviſi, che i Saneſi aveſſero i loro Statuti, leggendoviſi: *Et Franchiſiam tenebimus, ſicut in Brevi Conſulum continetur.*

Io ſono di parere del dotto Signor Maffei, là dove dice: *Ma cambiò interamente faccia tutta queſta parte d'Italia nel XII. Secolo, eſſendoſi la maggior parte delle Città meſſe in Libertà, e convalidata poi ſolennemente con la pace di Coſtanza.* Allora fu che ſi fenno eſſe propj Statuti, e che ſi fermarono il loro Popolare Governo. E' certo, che avanti di queſto tempo non ſi trova, che alcuna Città, ſe forſe non fu Roma, e Venezia, aveſſe propj Statuti. Nel Secolo XII. non v'è dubbio, che gli Statuti del Popolo Piſano ebbero principio. Queſti non furono tutti nel medeſimo tempo fabbricati: chi prima, altri dopo furono dettati, e poi furono uniti tutti inſieme, come ſi può riconoſcere a fol. 10. dalla Lettera ſopra le Pandette del dottiſſimo Abate Grandi. Il gentiliſſimo e molto Letterato P. Valſechi in una Lettera *de Veteribus Piſanae Civitatis Conſtituris*, al fol. 10. dice: *Anno Dominicae incarnationis 1161. more Piſano, qui eſt communis 1160. prima primae Urbis Civitatis Conſtituta compilata fuerunt.* Sigiſmondo Tizio nel primo Tomo delle ſue Iſtorie dice, che in caſa di Lionardo Ceſano in Siena vidde un volume di Statuti Piſani, alla fine de' quali ſi legge: *Apud illum in volumine municipalis Juris Piſanorum vetuſto prope finem hujuſmodi legimus verba, videlicet: Lecta & publicata ſunt haec Conſtituta Piſana, & confirmata, exiſtentibus Conſulibus, Ugone Giotti, & Balſo quondam Petri Albionis, & Rainerio Barattule, & Malvicino Hilderici de Ceſano coram Senatoribus ſuis, Anno Domini Milleſimo Dugenteſimo Primo.* Noi abbiamo detto, che Piſa e Siena ne' loro Statuti non paſſano il tempo dell' Imperador Federigo Primo. Così ſtimo, che queſti Statuti altrove di più antichi non ſe ne trovino. Ma ſe queſti non paſſano queſto tempo, non ne ſegue, che anco le Città d' Italia non abbiano almeno qualche poco di tempo avanti acquiſtato qualche ſorta di Libertà, come fin quì s'è detto. I Podeſtà poi, che vennero dopo de' Conſoli, s' obbligarono in molte coſe di ſeguire diverſe deliberazioni de' Conſoli, come anco ſi vede in queſti Statuti di Piſtoja. Dal che apertamente ſi riconoſce, che i Podeſtà vennero appreſſo de' Conſoli: e ciò avvenne intorno al 1200. Pio III. Papa ne' ſuoi Annali Saneſi inediti all' Anno 1201. dice de' Saneſi: *Rejectâ Conſulum adminiſtratione, ut minus utili, per Praetores res geri coepit. Et Orlandus Malapreſa natione Lucenſis, primus id munus geſſit Anno Salutis* 1201. I Fiorentini accettarono il Podeſtà più tardi. Giovanni Villani all' Anno 1207. al Lib. 5. Cap. 32. dice: *E il primo, che fu Podeſtà in Firenze fu Gualterotto da Milano.* Piſa ebbe per Podeſtà, ſecondo il Tronci, nel 1190. il Conte Tedice della Gherardeſca. Ma Ottone Friſingenſe nella Vita di Federigo I. parlando della Libertà d' Italia, fa ricordanza de' Conſoli, e non de' Podeſtà: ſegno manifeſto, che durante la vita di queſto Imperadore, il governo di Podeſtà non era peranco introdotto. Da ciò s' impara, che il Tronci nel tempo del primo Podeſtà Piſano s'è ingannato, o veramente, che i Piſani fuſſero ſtati i primi a introdurre queſta dignità, e Ottone parlaſſe univerſalmente dell' Italia. Io ſono di parere, che Piſtoja prima di Siena non abbia avuto proprio Podeſtà. E quando l'aveſſe avuto, non parrebbe, che lo poteſſe avere avuto prima dell' Anno 1190. Sì che queſti Statuti non potrebbono avere maggiore antichità. Sì che ſi rende più che veriſimile, che ciò ſia avvenuto nell' Anno 1197. L' Invocazione *In nomine Sanctae & individuae Trinitatis*, che è in

„ contra....... niſi communi Con-
„ ſilio Conſiliatorum electorum om-
„ nium vel majoris partis, qui tunc
„ Piſtorii fuerint, exceptis poenis

A

„ & vindictis in Capitulis ſpeciali-
„ ter expreſſis. Quod ſi iverint ex-
„ tra Civitatem per Cavalcariam (c)
„ vel Hoſtem, poſſint facere vindi-
„ ctam

è in queſti Statuti, è aſſai antica, come ſi può vedere a fol. 80. della Diplomatica del celebre Mabillone. Ma queſta ſpeſſo ſecondo il genio de' Notari è ſtata variata. Ma quello, che è neceſſario ſapere, ſi è quanto la ſia durata: la conſidero, che poſſa eſſere arrivata almeno fino al 1200., cioè infino a tanto, che ſtiede in vita l' Imperadore Arrigo VI. Nel Cartulario dell' Abadia della Berardegna a fol. 53. dell' Anno 1154., e a fol. 54. dell' Anno *1196.* ſi legge queſta formula. E queſto Cartulario dura poco dopo il 1200. ſegno manifeſto n' è, che per tutto è la mezza *J.* la quale fu introdotta in Italia intorno al 1200. Queſta copula *J.* viene dall' Inghilterra, che gl' Ingleſi la chiamavano *And;* ma col tempo introduſſero la mezza *J.* per ſignificare queſta copula. A queſti Statuti da mano moderna per maggior comodità vi ſono ſtati aggiunti i numeri, come ſe queſti Statuti fuſſero diviſi in tanti Articoli. Io per più facilità ſeguirò queſt' uſo. Queſti Statuti hanno molte caſelle, che non ſi legge quello che dicono, perchè il tempo ha conſumato diverſe parole.

(*b*) *Majores Conſules.* Credo, che dir vogli i Conſoli, che avanti de' Podeſtà governavano la Città. Forſi erano detti *Majores*, a diſtinzione de' Conſoli, che preſedevano al Maeſtrato, nel quale ſi litigava, e chiamavaſi da noi *il Maeſtrato del Piato.* Ma meglio penſo d' appormi al vero, ſe dirò, che queſti Conſoli erano chiamati *Majores*, per diſtinguere i Conſoli Plebei, detti Minori, da quei della Nobiltà. I Saneſi dividevano il loro Popolo in tre Gradi, cioè Grandi, Mezzani, e Minori. I Grandi ſecondo Celſo Cittadini dice, che erano i più ricchi. Ma egli fortemente s' inganna. I Grandi erano i ſoli Nobili. Gli altri erano ſola Plebe, diſtinti ſecondo la facoltà in mezzani e minori. Sì che i Conſoli cavati dalla Nobiltà erano chiamati *Majores:* e i Mezzani uniti a i Grandi, come genti del Popolo Saneſe governavano la Città. E ſe altrove ho detto altrimenti, ho sbagliato. Una delle prime coſe, che fecero le Città, acquiſtata che ebbero la Libertà, fu il difender le Chieſe, particolarmente le principali delle loro Città, con queſto però, che i Cherici ſteſſero ſotto le Leggi de' Laici. In verità queſta protezzione in que' tempi, ne' quali gli Eccleſiaſtici dilapidavano i loro beni, era totalmente neceſſaria, non che utile. Oggi certamente ſe non vi foſſe queſta protezzione, molte Chieſe ſarebbero venute meno. Il medeſimo che fecero i Piſtoleſi, lo fecero quei della mia Patria. Di queſta pietà n' è pieno lo Statuto, ch' è nello Spedale. Il noſtro Spedale della Scala, fondato da' Canonici, vedutoſi dilapidare, il Rettore del medeſimo ſupplicò Papa Celeſtino III. di non eſſer più ſottopoſto a' Canonici del Duomo, e ottenne d' eſſer ſeparato dal governo de' Preti, come per le ſeguenti Scritture notate al Num. VIII. e IX. a baſtanza ſi riconoſce. E ſono una Bolla del mentovato Papa Celeſtino III., ed una Sentenza, che ſono nello Spedale. Di poi non avendo il Rettore gran braccio per poterſi ſoſtenere, il Comune di Siena ſempre pio verſo la Religione, ne preſe la protezzione. E allora queſto Luogo Pio crebbe in potenza, e ſi fece uno de' più illuſtri Spedali d' Italia. E queſta protezzione mi giova credere, che avveniſſe dopo la famoſa battaglia di Monte Aperto, nel quale torno la Città crebbe molto di forze, e di Territorio. Lo ſteſſo accadde alla noſtra Chieſa Catedrale, i Canonici della quale, o fuſſe loro traſcuraggine, ovvero ne fuſſe cagione la forza de' più potenti, perdettero la maggior parte della Robba, che poſſedevano. Ed è certo, che i loro Beni furono totalmente dilapidati, come ſi può riconoſcere in gran parte da quello, che poſſedevano, come da' ſeguenti Strumenti poſti al Num. X. XI. XII. XIII. XIV. e XV. ſi vede. Molti altri ſono i Beni donati alla noſtra Chieſa: ma io pongo ſolo queſti, e perchè ſono i maggiori, e perchè iſcoprono le noſtre migliori Famiglie di Contado. Queſta ſtrana dilapidazione fatta da' Canonici, facilmente moſſe a pietà i noſtri Maggiori a prenderla in protezzione, e ridurla in quella bellezza, nella quale al preſente, ſi trova.

(*c*) *per Cavalcariam vel Hoſtem.* Così leggeſi anco all' Articolo o Paragrafo 26. Tal voce vuol dire Scorreria fatta co' cavalli, o ſia dalla cavalleria militare: ed è qualche coſa minore, che Oſte, e viene dal Latino-Barbaro. La voce Toſcana *Cavalcaia* è pretta Fiorentina.

„ ctam, ſecundùm quod eis melius „ videbitur ad honorem Piſtorienſis „ Populi.

„ §. 3. Item ſtatuimus, ut Majo- „ res Piſtorii Conſules..... quidquid „ dictum eſt in Sacramento de om- „ nibus Statutis, & aſſignamentis; „ de pecuniis tollendis; de damnis „ dandis; qui non teneantur redde- „ re, nec facere reddere, nec emen- „ dare, nec facere emendare; & ſi- „ militer ſuos proximos Succeſſores „ jurare faciant; & quicumque dam- „ num de habere alicui Piſtorienſi „ Civi, vel Burgienſi, vel ſubur- „ bienſi (d) fecerint, propter hono- „ rem Piſtorienſis Populi teneantur „ non emendare, nec emendare fa- „ cere.

„ §. 4. Item ſtatuimus, ut Majo- „ res Piſtorii Conſules toto tempore „ eorum Conſulatus faciant, & fa- „ cere faciant diſtrictam omnibus ma- „ nifeſtis inimicis Piſtorienſis Populi,

A

„ ſecundùm quod melius potuerint, „ ad bonum, & ad honorem noſtrae „ Civitatis, & ad malum & ad „ damnum noſtrorum inimicorum in- „ fra duos proximos Menſes, pro „ quantum juratum habuerunt.

„ §. 5. Item ſtatuimus, ut taliter „ jurent illi, qui eligant Electores. „ *Ego eligam quinque homines, quos*

B

„ *potiores & idonejores eſſe cognovero* „ *ad honorem Dei, & Sancti Jacobi,* „ *& Sancti Zenonis, & Populi Piſto-* „ *rienſis. Ego non ſum in aliqua Com-* „ *pagnia* (e), *& ſummiſſione pro aliquo* „ *officio Civitatis dando vel recipiendo:* „ *nec aliquod comandamentum vel ante* „ *factum vel poſt factum; nec aliquod* „ *intendimentum & interdictum pro a-*

C

„ *liquo Officio Civitatis dando, vel re-* „ *cipiendo, nec aliquod ſacramentum* „ *feci neque recepi pro aliquo Officio* „ *Civitatis dando vel recipiendo; ſed* „ *eligam tres homines, quos potiores* „ *& idonejores eſſe cognovero ad ſal-* „ *vamen-*

(*d*) *Suburbienſis.* Queſta voce mi giova credere, che ſia lo ſteſſo, che *Suburbani*, che ſi ritrova nell' Articolo 158. Noi altri dichiamo *le Maſſe*, nella qual voce la Cruſca non ha conoſciuta nè l' origine, nè il ſignificato.

(*e*) *Compagnia*, cioè Lega e unione. Queſta voce dalla Lingua Volgare è entrata nella baſſa Lingua Latina. E' certo, che queſti Statuti ſono ripieni di vocaboli Volgari. Io mi contenterò di notarne alcuni. All' Articolo 65. vi ſono le parole *intendimentum*, e *advenimentum*. E *Bannus* parola, che viene dalla Lingua Romana, o forſi Napoletana. Di parole Napoletane n' è ripiena la Traduzzione inedita dell' Eneide di Virgilio, fatta dal noſtro Meo di Ciampolo de gli Ugurgieri, che fiorì ne' tempi di Dante: forſi il più antico Volgarizzamento dettato in proſa, che noi abbiamo di queſto eccellente Scrittore. E' però un danno, che ſia ſtato copiato da incognita mano Napoletana. All' Articolo 18. ſi trova *Vanga*. All' Articolo 19. *Aſinarius*. Al 21. *Bandita*. Al 22. *Caballus*, è parola vecchia. Di lì è venuto il noſtro *Cavallo*. All' Articolo 28. *Divietum*, oggi *Divieto*. Al 45. *Aſſignamentum*. Al 61. *Foretanus*. Al 66. *Tenuta; Superguardari; Serrare; Dricturae:* All' Articolo 67. *Merlati*. Al 95. *Sine accordamento*. Al 140. *Calcina*. Al 143. *Magagnati*. Tal voce ſi trova anco ne' noſtri antichi Strumenti, parlandoſi di cavalli feriti. E queſto ſaggio parmi che baſti per dimoſtrare queſt' uſo. E certo che di queſte voci Volgari entrate nella baſſa Latinità, ſi potrebbe fare un bello e nobile accreſcimento al Gloſſario della baſſa Latinità del celebre Du-Cange. Io oſſerverò anco, che di queſte voci Volgari ne ſono aſſai più ripiene le Scritture Toſcane, che quelle dell' altre parti d' Italia, come per eſempio Venezia, Bologna, Milano. E certamente leggendo gli Statuti di Verona, ultimamente pubblicati, vi ſi trovano molte voci Volgari, ma non in tanta abbondanza, come ne' noſtri. Ciò l' aſcrivo a qualche conſiderazione, che s' incominciava a fare di noſtra Favella in quei tempi antichi. L' oſſervazione delle voci Volgari di Toſcana, entrate nella baſſa Latinità, la fecero anco i Giornaliſti di Venezia nell' eſtratto della Vita di San Creſci, compoſta dal Canonico Mozzi.

„ *vamentum*, *& ad utilitatem Piſtorienſis Populi*. Qui eligant quinque Conſules meliores & potiores, quos cognoverint ad utilitatem & ſalvamentum Piſtorienſis Populi, non conſiderato amore, nec inimicitiâ, nec ullâ humanâ gratiâ. Hoc eſt ſacramentum illorum, qui debent eligere Conſules. *Ego non ſum in aliqua Compagnia, vel ſummiſſione pro aliquo Conſulatu Civitatis Piſtorii, dando vel recipiendo: neque aliquod intendimentum, neque advedimentum eſſe mihi dictum, neque comandamentum factum, ut ego eſſem Elector Conſulum, neque aliquod ſacramentum feci, aut recepi pro aliquo Conſulatu Civitatis Piſtorii dando aut recipiendo. Et concordor cum ſociis meis in Arringo electis de quinque hominibus in Conſulatu eligendis, qui mihi videantur idoneiores vel potiores, ad honorem & utilitatem & ſalvamentum Civitatis Piſtorii & Piſtorienſis Populi...... quod amorem & odium nec proſint neque obſint. Et non eligam de ipſis, qui fuerunt duobus annis retro expletis in Calendis Januarii proximi.*

„ §. 6. Item ſtatuimus, ut ſi in ſacramento Piſtorii Conſulum, vel in Conſtituto aliquod Capitulum ſpeciale inveniatur contrarium alicui Capitulo ſpeciali, vel aliquod Capitulum generale inveniatur contrarium alicui Capitulo generali, Majores Piſtorii Conſules referant

A „ Conſiliariis electis omnibus, quos tunc ſine fraude habere potuerint, & qui omnibus Conſulibus, vel majori parti eorum, & omnibus Conſiliariis, vel majori parti eorum, communi Conſilio accepto per ſacramentum placuerint, teneantur. Et ſi aliquod Capitulum ſpeciale ſit contrarium alicui Ca-

B pitulo generali, cogantur tenere ſpeciale, & dimittant generale.

„ §. 7. Et ſtatuimus, ut ſi quis feritam fecerit cum ferro ſtudioſe alicui Concivi, niſi ſe defendendo, vel in bello alicui bellanti, Solidos ſexaginta tollant, & dare ei faciant, qui feritam acceperit.

„ §. 8. Item ſi quis feritam ſtu-

C dioſe de ligno alicui Concivi dederit, niſi ſupradicto modo, aut in caſtigando familiam, in quadraginta Solidos eum puniant, & dare ei faciant, qui feritam acceperit. Item ſi quis Civis alicui Concivi in vultu de manu percuſſerit ſtudioſe, niſi in ſupradicto modo, in viginti Solidos eum puniant,

D & dare ei faciant, qui feritam acceperit, niſi vilior perſona digniorem gravi verborum vel facti injuriâ laceſſiverit. Et ſi praedictae perſonae non habuerint, unde praedictam poenam perſolvere valeant, expellantur de Civitate. & in toto Conſulatu illius anni in Civitate noſtra, nec in Burgis, nec

E infra tria milliaria prope Civitatem habitare permittantur. (f)

„ §. 9. Et

(f) All' Articolo Settimo e Ottavo ſi trovano nominate diverſe pene, che ſtimo, che ſieno preſe da' Longobardi, ovvero da altri Popoli Setentrionali. Nelle Leggi Saliche pubblicate da Giovanni Giorgio Eccardo, fol. 45. vi ſono delle Leggi corriſpondenti a queſte de' Piſtoleſi. Nel titolo delle ferite, fra l'altre coſe leggeſi: *Si quis hominem plagaverit, & ſanguis ad terram cadit, & fuerit approbatum, Malb. Chalfrido DC. denariis, qui faciunt Solidos XV. culpabilis judicetur. Si quis hominem capite plagaverit, & exinde oſſa exierint, Malb. Chalfrido MCC. denar. qui faciunt Solid. XXX. culpabilis judicetur. Si quis hominem ita plagaverit, ut cerebrum appareat, & ſua oſſa deſuper cerebro exierint, Malb. Huperde Aſenus MDCCC. denar. qui faciunt Solidos XLV. culpa-*

„ §. 9. Et ſtatuimus, ut ſi quis „ inculpatus fuerit, feciſſe homici- „ dium, & ſe ſuper ſancta Dei Euan- „ gelia defenderit ante Conſules, vel „ Rectores pro Communi electos, „ &...... pro illo interfecto illi in „ perſonam, & graviter feriendo of- „ fenderit, ſimili modo punietur, ut „ continetur (g) de Homicidiis in „ Sacramento Conſulum, praeterquam „ de caſa deſtruendà.

„ §. 10. Item ſtatuimus, ut ſi a- „ liqua perſona pro Communi in „ Officio Civitatis fuerit, & pro „ Officio illo ab aliquo ſibi ſtudioſe „ & feriendo graviter, niſi ſe de- „ fendendo, in perſona offenſio facta „ fuerit, ille qui intulit offenſio- „ nem, puniatur, ut de homicidio, „ praeterquam de Turre & Caſa. „ Et ſi fuerit offenſio in habere, in „ quadruplum ei reſtituatur ab eo, „ qui damnum dedit.

„ §. 11. Item ſtatuimus, ut ſi „ quis Piſtorii Civis captus vel de- „ praedatus fuerit ab aliquo vel ali- „ quibus perſonis, Majores Piſtorii „ Conſules pro ſuo poſſe ſine fraude „ perſonam & havere recuperare a- „ djuvent.

„ §. 12. Item ſtatuimus, ut noſtri „ Majores Conſules habeant curam „ & ſtudium, quatenus Piſtorii Ci- „ ves cum eorum bonis ſecure poſ- „ ſint ire & redire.

„ §. 13. Item ſtatuimus, ut ſi „ quis de noſtris Civibus captus, „ (h) vel depraedatus fuerit in ali- „ quâ

culpabilis judicetur. Si verò intra coſtas, aut in ventrem, ita ut vulnus ad interiora pervenerit, & ſemper cuſſat & non ſanat, Malb. Prioblitta MMD. denar. qui faciunt Solidos LXII. cum dimidio, exceptà medicaturà, pro qua Solidos VIII. componat, qui faciunt denarios * *CCCIX. Si quis ingenuus ingenuum fuſte perſuſſerit, & ſanguis tamen non exierit uſque ad tres colpos, Malb. IVadfalt'ho CCCLX. denar. qui faciunt Solidos VIII. culpabilis judicetur &c.* Le pene degli Statuti Piſtoleſi, tuttochè dimoſtrino eſſer maggiori, ſtante la grande ſcarſità di moneta, che era tra i Barbari di là dal Mille, ſono nulladimeno minori. Le pene però fra queſti Barbari non erano uguali. Queſte ſi praticavano ſecondo l'uſo di diverſe Nazioni, che v' abitavano. Queſta diverſità di Nazioni la riconobbe anco Carlo Magno in un ſuo Capitolare fatto nell'Anno 793. Eccone le ſue parole: *De diverſis Generationibus hominum, qui in Italia commorant, volumus, ut ubicumque culpa contigerit, unde Faida creſcere poteſt, propter eas fatigationes hominis illius, contra quem culpaverit, ſecundùm illius Legem, cui negligentiam commiſit, emendet. De ſtatu verò ingenuitatis, aut aliis querelis, unuſquiſque ſecundùm ſuam Legem componat.* E quei che vivevano *Lege Salica*, furo gli ultimi a venire nella noſtra Italia. Io mi penſo, che vi veniſſero poco prima di Carlo Magno; ma dopo di lui ve ne venne gran copia; e di dieci per eſempio, che abbiamo dagli Antichi, due terzi almeno vivono *Lege Salicâ*. Noi altri sì di Piſtoja, come di Siena eravamo ſotto de' Longobardi. E quando nel 774. Carlo Magno ſoggiogò la Città di Pavia, e con queſta il Regno de' Longobardi, noi incominciammo a contare li Anni dalla preſa di Pavia, come ſi oſſerva in uno Strumento del Principe Chigi, nel quale ſi legge: *In Dei nomine, regnante Domno noſtro Carolo Rege Francorum & Langobardorum, quo cepit Langobardiam. Anno Regni ejus Tertio, Pridie Idus menſis Magii, Indictione XV.* Noi oſſerveremo, che Monſignor Fontanini, Lib. *Vindiciae antiquorum Diplomatum*, fol. 246. prende granchi come balene, nel reſtringere che fa l' Epoche di Carlo Magno a ſolo quattro, quando in maggior numero queſte dovevano eſſere, chiaro eſſendo, che molti paeſi aveva egli acquiſtato, e che dalle ſoggiogazioni di diverſi Popoli ſono derivate molte Epoche.

(*g*) E' certo a mio credere, che i Piſtoleſi avevano qualche particolare Statuto, o deliberazione, come riſulta da queſte parole: *Ut continetur de Homicidiis in ſacramento Conſulum.* Ed anco all'Articolo 27. leggeſi: *Et ſtatuimus, ut quidquid dictum eſt in ſacramento Poteſtatis, & omnibus Statutis &c.*

(*h*) In queſto Articolo ſi tratta delle *Ripreſaglie*, alle quali tanto attendevano i noſtri Maggiori. Di queſt' uſo ne ſono ripieni i noſtri Libri. Nulladimeno i Compilatori della

A „ quà Terrâ, noſtri Majores Conſu-
„ les tunc requirant homines illius
„ Terrae: & poſt tertiam inquiſitio-
„ nem, ſi praedicta bona depraedata
„ readquirere non potuerint, capian-
„ tur bona hominum illius Terrae
„ in tantundem.

„ §. 14. Item ſtatuimus, ut nemo
„ capiatur in Civitate Piſtorii, nec
B „ in ejus Burgis ſine juſſione Majo-
„ rum Conſulum. Et ſi contra hoc
„ factum fuerit, Conſules faciant
„ eum abſolvere, & ſecundùm quod
„ a Conſiliariis electis conſilium ha-
„ buerint, faciant & obſervent.

„ §. 15. Et ſtatuimus, ut ſi in
„ ſacramento Piſtorii Conſulum, vel
„ in Conſtitutionibus aliquod dubium
C „ de ipſo ſcripto fuerit, Majores
„ Conſules habeant Conſilium cum
„ omnibus Conſiliariis electis illius
„ anni, qui tunc Piſtorii fuerint;
„ & qui ſine fraude potuerint habe-
„ ri, & ſecundùm quod videbitur
„ omnibus praedictis, vel majori par-
„ ti eorum ſuper ſacramentum intel-
„ lectum illius ſcripti dubii fore,
„ taliter ſit & permaneat.

„ §. 16. Et ſtatuimus, ut Majo-
„ res Conſules Piſtorii mittant Cu-
„ ſtodes, & faciant cuſtodire Syl-
„ vam, quae vocatur vulgo Urſinia,
„ ne incidatur nec comburatur, nec
„ aliquatenus deguaſtetur in Conſu-
„ latu; & ſic faciant jurare ſuos
„ ſucceſſores, & ipſi ſimiliter uſque
„ ad terminum quindecim annorum,
„ niſi communi Conſilio Conſulum
„ & Conſiliatorum omnium, vel ma-
„ joris partis immutatum fuerit.

„ §. 17. Et ſtatuimus ut Majores
„ Conſules non faciant inveſtitionem
„ neque conceſſionem de Bonis Ci-
„ vitatis noſtrae ſine communi con-
„ cordia omnium Conſulum, vel ma-
„ joris partis, & omnium Conſilia-
„ torum, vel majoris partis, habitâ
„ per ſacramentum.

„ §. 18. Et ſtatuimus, ut Majo-
„ res Conſules infra quindecim dies
„ proximos per ſacramentum eorum
„ praeſtitum mittant bannum ſub
„ poena duodecim Denariorum, (i) ut
„ nullus Laborator terrarum a Ka-
„ lendis Novembris uſque ad Kalen-
„ das Aprilis accipiant in die pre-
„ tium

della Cruſca non hanno inteſo la forza di queſta voce. Nel prodromo del Libro intitolato *Codex juris gentium* del dottiſſimo Leibnizio, fol. 23. a noſtro propoſito ſi legge: *Literae a Ferdinando Rege Siciliae ad Ludovicum XI. Galliae Regem per Fecialem miſſae, quibus queritur, quod Chriſtophorus Columbus triremes ſuas depraedatus ſit; poſtulatque ſibi ablata reſtitui. Datum in Terra Fogiae die VIII. Decembris* 1474. Dopo queſta richieſta quando non foſſe reſtituito il tolto, ſi veniva a invadere i Beni del ſuddito di quel Principe, o di quella Città. E queſto chiamavaſi far Ripreſaglia. Tal'uſo dovette durare intorno al Mille cinque cento. Ne' noſtri Statuti dell'ultima compilazione, fatta intorno a queſto tempo, ſono proibite le Ripreſaglie.

(i) *Ut nullus Laborator &c.* Si comanda, che i Lavoratori del terreno non abbiano più di due Denari l'inverno, e quattro l'Aprile, infino a Novembre. Queſt' uſo al preſente ſi pratica particolarmente da' Muratori. La penuria del denaro faceva in quei tempi dare sì piccole mercedi. Il commercio e l'iſcoperta dell'Indie, furono la vera cagione d'accreſcere la copia delle mercedi. Queſte anco nel Secolo del 1400. erano in baſſo ſtato. Appreſſo di noi ſi legge in un Contratto dell'Archivio del noſtro Duomo, che nel 1308. Duccio del quondam Buoninſegna, Cittadino Seneſe, celebre Dipintore, preſe a fare una Tavola dell'Altar Maggiore del Duomo, e fra gli altri paſſi vi ſono che; *dictus autem Dominus Jacopus Operarius, nomine dicti Operis, & pro eo, dare & ſolvere promiſit dicto Duccio pro ſuo ſalario dicti operis & laborerii, ſexdecim Solidos Denariorum Senenſium pro quolibet die, quo dictus Duccius laborabit ſuis manibus in dicta Tabula: ſalvo quod ſi perderet aliquam doctam diei, debeat computari de dicto ſalario pro tota docta, ſive temporis*

„ tium ab aliquo Cive Piſtorienſi ul- A
„ tra duos Denarios, niſi quando la-
„ borat cum Vanga, praeter victua-
„ lia, vel niſi faciat foſſam, tunc
„ accipiat Denarios tres. Et a Ka-
„ lendis Aprilis uſque ad Kalendas
„ Novembris Denarios quatuor, prae-
„ ter victualia. Et ſi quis Laborato-
„ ri tenuerit ſuam mercedem ultra
„ dies octo, pro qua Laborator ſibi B
„ petierit, tollant ei Denarios duo-
„ decim, niſi per Laboratorem ſtete-
„ rit. Similiter puniatur, quod plus
„ dederit, ut ſupra dicitur.
„ §. 19. Item ut nullus Aſinarius
„ a Kalendis Novembris uſque ad
„ Kalendas Aprilis, pro diurna mer-
„ cede accipiat ultra Denarios VI.
„ in die, & a Kalendis Aprilis u- C
„ ſque ad Kalendas Novembris De-
„ narios VIII. praeter victualia. Qui
„ contra hoc dederit vel acceperit,
„ & cognitum fuerit, componat de-
„ narios XII. Et hoc idem ſpectet
„ ad officium Rectoris, duplum mer-
„ cedis puniendi.
„ §. 20. Et ſtatuimus, ut nullus
„ Magiſter Lignaminum a Kalendis D
„ Novembris uſque ad Kalendas A-
„ prilis ultra Denarios V. in die pre-
„ tio accipiat, & a Kalendis Apri-
„ lis uſque ad Kalendas Novembris
„ ultra Denarios VII. praeter vi-
„ ctualia.
„ §. 21. Idem dicimus de Magi-
„ ſtris Petrarum. Et juret Rector
„ Cappellanus obſervare & habere E
„ curam, & ſtudium inveniendi, ſi
„ plus acceperint. Et hoc faciant
„ bandire Conſules ſuper eorum ſa-
„ cramentum.

„ §. 22. Et ſtatuimus, ut omnes
„ Ferrarii Piſtorii jurari de cetero
„ non teneantur ſecuritatem, in qua
„ teneantur per ſacramentum vende-
„ re ferros vel clavos ferreriae ad
„ certum pretium conſtitutum, aut
„ in qua teneantur non ferrare ſine
„ pretio vel ferro, aut clavos non
„ concedere, & non lucrentur de
„ duodecima ferri, niſi Denarios duo-
„ decim, & ſic de omnibus duode-
„ cinis. Et Ferrarii accipiant tres
„ Denarios de ferro Caballi, & de
„ clavis, & ferrent pedes pretio, &
„ non plus, niſi emtor melius fer-
„ rum voluerit. Et accipiat de fer-
„ ro Aſini, & clavis ſuis, ſi habeat
„ ferrum; & de clavellariis hoc i-
„ dem faciant & accipiant. Item
„ hoc idem faciant de ferris Muli.
„ Si autem ferrum habuerit quatuor
„ clavellarias, tunc accipiant in fer-
„ rare Denarios duos, & ferro pro
„ eodem pretio & non plus: & de
„ ſuo ferro, & de ſuis clavis. Si
„ autem Ferrarius fecerit ferrum non
„ de ſuo ferro, tunc accipiat pro
„ factura & ferratura unum Dena-
„ rium & dimidium, & non plus.
„ Et ſi ferraverit Ferrarius Cabal-
„ lum, ſeu Mulum non de ſuo fer-
„ ro & non de ſuis clavis, tunc de-
„ beat ferrare duos pedes Caballi
„ pro uno Denario. Et ſi de ſuo
„ ferro & de ſuis clavis, tunc acci-
„ piat unum Denarium de pede, &
„ Ferrarius non falſaverit ferrum.
„ §. 23. Et ſtatuimus, ut omnes
„ Macellatores jurari de cetero non
„ teneantur ſecuritatem, in qua te-
„ neantur per ſacramentum. Nec a-
„ liquis Macellator beſtiam vel be-
„ ſtias

temporis perditi. Quod quidem ſalarium idem Operarius, nomine quo ſupra, dare teneatur, & promiſit dicto Duccio hoc modo, videlicet quolibet menſe, quo dictus Duccius laborabit in dicta Tabula, dare eidem Duccio Libras decem Denariorum in pecunia numerata; & reſiduum dicti ſalarii excompenſare in Denariis, quos idem Duccius dare tenetur Operi Sanctae Mariae ſupradicto.

„ ſtias ad libitum ſuum, etiam con-
„ tra voluntatem vel interdictum a-
„ liorum, poſſit beſtias emere, &
„ interficere, vel carnem vendere,
„ & de qua carne interrogatus......

In nomine (k) ſanctiſſimae individuae Trinitatis. Amen.

„ §. 24. Statuimus, ut Poteſtas Pi-
„ ſtorii habeat in protectionem &
„ defenſionem Eccleſiam Sancti Ze-
„ nonis, & ejus bona, & habeat in
„ protectionem & defenſionem (l) om-
„ nes Eccleſias, & Loca venerabi-

A

B

„ lia, & eorum bona, uſque ad quat-
„ tuor milliaria prope Civitatem Pi-
„ ſtorii, quae ſunt noſtri diſtrictus,
„ ſalvo jure Patronorum. Et qui
„ modò Poteſtas poſſit facere, quod
„ utile fuerit noſtrae Civitati. Intel-
„ lectus talis eſt, quod teneatur de
„ hoc Capitulo, ſi Epiſcopus Piſto-
„ rienſis, vel Capitulum Piſtorii pro-
„ miſerint ſolemniter, quod ipſi, &
„ ſui Clerici ſtabunt in judicio cum
„ Laicis, & dederint Conſulibus li-
„ centiam & Poteſtati, ut conſtrin-
„ gant omnes ſuos Clericos ad ra-
„ tionem ſtare.

„ §. 25. Et

(*k*) Di nuovo ſi ripete l'invocazione: *In nomine ſanctiſſimae individuae Trinitatis. Amen.* E' curioſo l'indagare perchè queſta repetizione vi ſia, ogni volta ch' è fatta nel principio di queſti Statuti. Se m' è lecito apportare il mio parere, dirò, che non v' è ripetuto di nuovo l' Anno, perchè ſono tutti ſtati fatti, o compilati nel medeſimo tempo. Ma l' invocazione, perchè gli Statuti riguardano diverſe perſone, è ſtato neceſſario repeterla. Queſta ſeconda invocazione riguarda i Podeſtà, perchè i Podeſtà avevano tolta preſſo che tutta l' autorità a' Conſoli: perciò la maggior parte di queſti Statuti riguardavano i Podeſtà, e non i Conſoli. Si vede chiaro, che nel medeſimo tempo v' erano i Conſoli, e il Podeſtà. Ma creſcendo l' autorità di tempo in tempo quella de' Podeſtà, a poco a poco venne meno la dignità de' Conſoli. Appo i Saneſi la dignità de' Conſoli, ma non con tutta l' autorità, durò infino al 1213 come ho detto nelle mie Note alla Cronica Saneſe. E queſti Conſoli ſecondo Celſo Cittadini incominciarono nel 1146. Egli nel ſuo Signoriſta inedito, ovvero Riſtretto delle Famiglie Nobili di Siena così parla: *Or volendo venire a' particolari, premetteremo, che dall' Imperador Carlo Magno infino al* 1146. *o ivi d' intorno il ſommo Maeſtrato di Siena foſſe ſotto nome di Conte annuo, ovvero a tempo, eletto dall' Imperadore del numero de' ſuoi Baroni; o erano de' Nobili del Contado, o di Cittadini del Popolo di eſſa Città, come viene in parte moſtrato dal Malavolta. Alla prima parte dell' Iſtoria non c' è rimaſta coſa alcuna, eccetto i Bandinelli, che n' hanno avuti tre, cioè......... il Conte Bandinello ſuo figliuolo. L' altre Caſe, che n' hanno avuti, ſono ſpente dal* 1146. *fino al* 1213. Celſo Cittadini fra' noſtri è ſtato il primo a reſecare la vera Storia dalle favoloſe traddizzioni. Nulladimeno non poſſo negare, che egli non abbia preſo in chiocchа molti farfalloni. E' certo, che egli doverà avere appreſo, che fin dell' Anno 1145. ne' noſtri Contratti vi ſono nominati i Conſoli. Ma egli dà in fallo nel penſare, che mentre v' erano i Conſoli, non vi foſſero anco i Conti infino a Filippo Duca di Toſcana, come per l' avanti s' è provato. Mi maraviglio anco aſſai, che fra le Famiglie Saneſi eſiſtenti non ſi ponga altri, che i Bandinelli, che abbiano goduta queſta dignità, quando è noto, che *Paltonieri* era noſtro Conte, e che ſecondo il medeſimo Cittadini era de' noſtri *Ugurgieri*, che al preſente ſono anco in Siena. Voglio però confeſſare, che *Ugurgieri* e *Bandinelli* ſieno una medeſima conſorteria. Ma quello, che mi fa maggior caſo nel Cittadini, ſi è, ch' egli troppo facilmente ha creduto a un Buondoni, e a un Biſdomini, Scrittori, che hanno raccolto le più rozze tradizzioni, che ſieno ſparſe nella Città di Siena. Queſti Scrittori ſono ſtati le delizie del noſtro ciancioſo Girolamo Gigli, come a pieno ſi riconoſce nel ſuo Diario. A queſta ſorgente ha bevuto anco il noſtro Cittadini con molta parſimonia.

(*l*) Queſte protezzioni delle Chieſe, mi penſo, che ſieno fatte ad imitazione di Carlo Magno, che tanto amava di proteggere le medeſime, come ſi può vedere ne' Capitolari di queſto Principe.

„ §. 25. Et ſtatuimus, ut Poteſtas „ Piſtorii non portet Corredum (m) „ de collo, vel de doſſo de Communi, niſi conſilio omnium Conſiliariorum, vel majoris partis, qui „ tunc Piſtorii fuerint.

„ §. 26. Et ſtatuimus, ut Poteſtas „ Piſtorii non faciat vindictam in „ havere vel perſonas, niſi communi „ conſilio Conſiliatorum electorum „ omnium, vel majoris partis, qui „ tunc Piſtorii fuerint, exceptis poenis & vindictis in Capitulo ſpecialiter expreſſis. Quod ſi iverit „ extra Civitatem per Cavalcajam „ vel Hoſtem, poſſit facere vindictam, ſecundùm quod ei meliùs „ fuerit viſum ad honorem & bonum „ Piſtorii Populi.

„ §. 27. Et ſtatuimus, ut quidquid dictum eſt in ſacramento Poteſtatis, & omnibus Statutis & aſſignamentis de poenis tollendis, „ de damnis dandis, qui teneantur „ non reddere nec emendare, nec „ facere reddere, nec facere emendare. Et ſimiliter ſuum proximum „ ſucceſſorem Poteſtatem & Conſules „ jurare faciunt; & quodcumque bannum de havere alicui Piſtorienſi „ Civi, vel de Piſtorienſi Burgio, „ aut Suburbio, vel diſtrictus Piſtorii: propter honorem Piſtorienſis „ Populi teneantur non emendare „ nec emendare facere.

„ §. 28. Item ſtatuimus, ut Poteſtas toto tempore ſui Dominii „ faciat, & facere faciat decretum „ omnibus maniſeſtis inimicis Piſtorienſis Populi, ſecundùm quod meliùs potuerit ad honorem noſtrae „ Civitatis, & ad malum & damnum noſtrorum inimicorum infra „ duos Menſes proximos, pro quantum ſacramentum praeſtitit.

„ §. 29. Et ſtatuimus, (n) ut ſi „ in ſacramento Poteſtatis, vel in „ Conſtituto aliquod Capitulum ſcriptum inveniatur contrarium alicui „ Capitulo ſpeciali, vel aliquod Capitulum generale contrarium inveniatur alicui Capitulo generali, „ Poteſtas referat Conſiliariis electis „ omnibus, & ſine fraude hoc petat. Et ſi omnibus Conſiliariis, „ vel majoris partis eorum communi „ conſilio accepto per ſacramentum „ placuerit, teneatur. Et ſi aliquod „ Capitulum ſit contrarium alicui Capitulo generali, teneatur ſpeciale „ & dimittatur generale.

„ §. 30. Et ſtatuimus, ut ſi quis „ feritam cum ferro fecerit alicui „ Concivi, niſi ſe defendendo, vel „ in bello alicui bellanti fecerit, „ Poteſtas Solidos quadraginta ei tollat, & dare ei faciat, qui feritam „ acceperit, ac etiam pacem fieri faciat, &....... pro Communi tollat, & non reddat, nec pacem „ faciat. Item ſi quis ſtudioſe feritam de ligno alicui Concivi dederit, niſi ſupradicto modo, aut niſi caſtigando familiam ſuam, in „ ſexaginta Solidis; & dare ei faciat, qui feritam accepit ante pacem factam. Et inſuper ſi aliquis „ feritam pro communi tollat, non „ reddet, nec reddere faciet. Item „ ſi quis Civis alicui Concivi.... „ tunc Poteſtas in quadraginta Solidos eum puniat, niſi vilior perſo- „ na

(m) *Corredum:* cioè Segno o Arme del Comune. Queſta voce in queſto ſignificato non è nota nè al Du-Cange, nè a' Compilatori della Cruſca. Io credo però, che non fuſſe Arme, ma ſolo per ſegno di diſtinzione da un luogo all' altro.

(n) Quae in hoc Paragrapho ac ſubſequentibus repetuntur, ad Poteſtatum regimen ſpectantia, eadem fere ſunt ac ea quae ſupra in §. 6. & ſeqq. ad Conſulum adminiſtrationem pertinentia leguntur. *Muratorius.*

,, na digniorem gravi verborum vel
,, facti injuriâ laceſſiverit. Quod ſi
,, praedictae perſonae non habeant,
,, unde dictas poenas perſolvere va-
,, leant, expellantur de Civitate no-
,, ſtra, & de toto dominio illius an-
,, ni in Civitate noſtra, nec in ejus
,, Burgis, nec infra tria milliaria
,, prope Civitatem habitare permit-
,, tat. Intellectus talis eſt: quod ſi
,, aliquis incontinenti........ vindi-
,, ctam fecerit in perſonam ejus,
,, qui fuerit percuſſus, non teneatur
,, inde aliquid tollere.

,, §. 31. Et ſtatuimus, ut ſi ali-
,, quis inculpatus fuerit, feciſſe ho-
,, micidium, & ſe ſuper Dei Euan-
,, gelia defenderit ante Majores Con-
,, ſules & Electores, vel Poteſtatem
,, pro Communi electos, & poenam
,, aliquam pro illo interfecto, illi in
,, perſonam, & graviter feriendo of-
,, fenderit, ſimili modo puniatur, ut
,, continetur de Homicidiis in ſacra-
,, mento Conſulum, praeterquam de
,, Caſa deſtruenda & Turri.

,, §. 32. Item ſtatuimus, ut ſi ali-
,, quis, qui pro Communi in officio
,, Civitatis noſtrae, & pro illo offi-
,, cio ab aliquo ſibi ſtudioſe & gra-
,, viter injuriâ ferienda facta fuerit,
,, niſi ſe defendendo, ille, qui intu-
,, lit offenſionem, puniatur, ut de
,, homicidio, praeterquam de Turre
,, & Caſa. Et ſi fuerit offenſio in
,, havere, in quadruplum ei reſtitua-
,, tur ab eo, qui damnum dedit.

,, §. 33. Et ſtatuimus, ut ſi ali-
,, quis Piſtorii Civis capiatur ſic ab
,, aliquo, vel aliquibus perſonis,
,, Majores Piſtorii Conſules pro ſuo
,, poſſe ſine fraude perſonam & ha-
,, vere recuperare adjuvent, & ipſum
,, redire.

,, §. 34. Et ſtatuimus, quod Po-
,, teſtas habeat curam & cuſtodiam,
,, quatenus Piſtorii Cives cum eorum
,, bonis ſecure poſſint ire & redire.

,, §. 35. Item ſtatuimus, ut ſi
,, quis de noſtris Civibus captus &
,, retentus fuerit in aliquo tempore,
,, Poteſtas faciat reddere Civem il-
,, lum Terrae, & poſt unam inqui-
,, ſitionem ....,..
.... (o) ....

,, §. 36. Donata, ſive locata, vel
,, in emphiteoſim data, vel in teni-
,, mentum, vel libellario nomine
,, data, vel in affictum collocata,
,, ſine conſenſu totius Capituli, vel
,, majoris partis, ex uſu noſtrae Ci-
,, vitatis non teneat, priuſquam Po-
,, teſtas & Conſules ſcierint, & in-
,, fra quadraginta dies proximos re-
,, ſcindant & reſcindi faciant. Et ſi
,, qua perſona ſciens fecerit conque-
,, ſtum a jam dicta Eccleſia, vel
,, aliquibus ſupradictorum, quartam
,, partem pretii amittat, & noſtrae
,, Reipublicae applicetur..... pigno-
,, raverit tempora emptionis, pre-
,, tium non amittat, & conqueſtum
,, reſcindat, ſi potuerit ſe defendere
,, per ſacramentum, ſe ignoraſſe. Et
,, Poteſtas & Conſules non poſſint
,, dare parabolam (p) ſine Conſilio
,, Conſiliariorum omnium, vel ma-
,, joris partis, qui tunc temporis
,, aderunt.

,, §. 37. Item de aliis Eccleſiis
,, ſtatuimus, quae ſunt in Civitate
,, Piſtoria, vel extra Civitatem pro-
,, pe quatuor milliaria, ſi aliquis
,, Rector ipſius Eccleſiae alienaverit,
,, & pi-

(*o*) Heic pagina deſideratur, ob exeſas nimium literas. *Muratorius.*

(*p*) *Parabola*. Da queſta voce viene quella di *Paravola*, e poi *Parola*. In queſti Statuti non ſignifica favellamento per ſimilitudine, ma altro a mio credere non importa, che dir parola, o promettere. E' molto da lodare la pietà de' Piſtoleſi in difendere i beni delle Chieſe. Tanta diligenza non la veggio praticare ne' noſtri Statuti.

A ,, & pignori obligaverit, vel alio
,, modo alicui perſonae in conque-
,, ſtum dederit ſine licentia ſui Pa-
,, troni, ſi habuerit, vel de aliquo
,, de Patronariis, infra quadraginta
,, dies proximos, ex quo ſcierint,
,, reſcindant, & reſcindere faciant.

,, §. 38. Item ſtatuimus de poſſeſ-
,, ſionibus Eccleſiae de Fonte Tao-
B ,, nis, & Sancti Bartholomei ſuper
,, Prata, vel Crucis Arandilianae,
,, quae ſunt intra noſtrum diſtrictum.

,, §. 39. Item ſtatuimus de poſſeſ-
,, ſionibus praedictarum Eccleſiarum,
,, quae poſſeſſiones ſunt intra no-
,, ſtrum diſtrictum, quod ſi Epiſco-
,, pus vel aliquis Praelatus vendide-
,, rit, vel pignoraverit, vel alio mo-
C ,, do in conqueſtum dederit ſylvas;
,, & Epiſcopus, vel alius Praelato-
,, rum infra quadraginta dies proxi-
,, mos requiſitus fuerit a Rectoribus
,, Civitatis, non revindicaverit, non
,, permittam eum uti & frui de bo-
,, nis praedictarum Eccleſiarum, ſed
,, omnibus privetur, niſi ſupradicta
,, ſolempnitas fuerit obſervata, quae
D ,, continetur in ſuperiori Capitulo.

,, §. 40. Item cenſuimus & ſta-
,, tuimus, ut puella noſtrae Civita-
,, tis, Burgiorum, & Suburbiorum,
,, poſt ſuae matris deceſſum tradat
,, ſe nuptui ante duodecimum annum
,, ſuae aetatis completum, nec ejus
,, Mundualdus hoc agere poſſit. Et
,, ſi qua perſona hoc fecerit, caſſum
E ,, ſit & inutile, & ipſa puella ad
,, Mundualdum ſuum redeat. Poſt
,, duodecimum verò annum ſuae ae-
,, tatis expletum, Mundualdus ejus
,, poſſit eam matrimonio collocare &
,, maritare. Et ſi poſſeſſio puellae
,, eſt ei libera, ipſe Mundualdus ſi-
,, bi retineat de ſubſtantia puellae
,, propter Mundualdum ſolvere.

,, §. 41. Si autem poſſeſſio puel-
,, lae fuerit, & eſſet major aut mi-
,, nor centum Libris, pro unaqua-
,, que Libra percipiat Mundualdus
,, duodecim Denarios, & non am-
,, plius. Intellectus talis eſt, quod
,, omnia iſta habeant locum, ſi puel-
,, la relicta eſſet abſque Patre; &
,, ſi Mundualdus male tractaverit
,, puellam, vel poſſeſſionem puellae
,, ... nihil ſibi retineat de poſ-
,, ſeſſione puellae. Si autem puella
,, poſt duodecimum annum ſuae ae-
,, tatis expletum, ſe nuptui tradi-
,, derit, & ipſum factum Mundual-
,, do non placuerit, niſi ipſe Mun-
,, dualdus fraudulenter retinuerit ip-
,, ſam puellam, non retineat de poſ-
,, ſeſſione puellae centum Libras,
,, ducentos Solidos. Si poſſeſſio puel-
,, lae eſſet major & minor centum
,, Librarum, pro unaquaque Libra
,, habeat ipſe Mundualdus duos So-
,, lidos, nec amplius. Quod autem
,, ſupradictum Mundualdum . . . . .
,, poſt duodecimum annum ſuae ae-
,, tatis expletum intelligimus, ut
,, hoc poſſit fieri cum voluntate par-
,, tis, & ipſam puellam bene tra-
,, ctando. Et ſi contra hoc conſti-
,, tutum Mundualdus aliquid fece-
,, rit, nil ſibi retineat de poſſeſſio-
,, ne puellae. Quod dictum eſt ſu-
,, perius, Mundualdum poſſe retine-
,, re de ſubſtantia centum Libras &
,, ducentos Solidos, ſi major vel mi-
,, nor fuerit poſſeſſio puellae centum
,, Libris & centum Solidis, locum
,, habere intelligimus tantùm in Mun-
,, dualdo legitimo. Mundualdus ve-
,, rò teſtamentarius & dativus per-
,, cipiat tantùm de poſſeſſione puel-
,, lae XX. Solidos, etſi dativus vel
,, teſtamentarius eſſet talis perſona,
,, quod ſi non eſſet dativus vel teſta-
,, mentarius, de jure eſſet legitimus.

 ,, §. 42. I-

„ §. 42. Item ſtatuimus, ut ſi Episcopus a Kalendis Januarii proximi uſque ad proximum Feſtum Sancti Jacobi non perſolverit conſtitutum Feudum decem Librarum (q) Hermanno & Paganello, vel in die Sancti Jacobi, vel ab alio ſequenti die uſque ad unum Menſem proximum, de Epiſcopatu Poteſtas praedictum Feudum tollat.

„ §. 43. Item ſtatuimus, ut ſi publicus Camarlingus (r) aliquod pignus ex illis, quae ad ejus manus in ſuo officio pervenire potuerunt, perdiderit, cogatur ipſe Camarlingus praedictum pignus reſtituere, ſi potuerit. Quod ſi reddere non potuerit, de ipſo Marſupio praedictum pignus emendare debeat, niſi illud pignus ſuo domino dediſſet cum licentia Conſulum vel Poteſtatis.

„ §. 44. Statuimus, ut Poteſtas non reddat, nec condonet, nec reddi, nec condonari faciat pro faſcibus aliquid de datis.

„ §. 45. Et ſtatuimus, ut Poteſtas non accipiat de Communi mandatum nec pro armis, nec pro equis; nec aliquod aſſignamentum ſibi nec alii faciat abſque communi concordia omnium Conſiliariorum, vel majoris partis, & abſque concordia Arbitrorum vel Arbitri, qui tunc pro Communi in Civitate Piſtoria fuerint habiti per ſacramentum.

„ §. 46. Statuimus, ut Poteſtas infra quindecim dies proximos a primo Kalendarum Januarii faciat deſtrui omnes Balcos (ſ) cum juſſu Conſulum deſignatos & non deſtructos, aut tunc deſtructos, & mox refectos, vel nunc in viis publicis...... factos; & quod in ſuo dominio illos non permittat refici. Idem ſtatuimus ut faciat de Banchis fixis circa Forum, & in viis publicis.

„ §. 47. Et ſtatuimus, ut ſi aliquid additum vel deminutum fuerit in Sacramento & Conſtituto Poteſtatis, ſine concordia Poteſtatis, ille qui addidit, vel deminuit, & addi vel deminui fecerit, non ſit in aliquo tempore vitae ſuae in aliquo Civitatis noſtrae Officio, niſi ſe per ſuum ſacramentum defenderit, quod nec addidit nec deminuerit, nec addi nec deminui fecerit, in fraudem, ut Poteſtas neſciret, vel Conſules. Et Poteſtas de deminuto illo, ſi umquam memorari potuerit, totum teneatur obſervare, & de addito illo vel...... ſacramenti ſui vel conſtituti..... tunc teneatur obſervare.

„ §. 48. Item ſtatuimus, ut Poteſtas infra quadraginta dies proximos, ex quo ſibi fuerit reclamatum, cogat filios olim Tignoſi, Brunetti, & Sabarini, & omnes alios

(q) In queſto Articolo veggo, quanto i Piſtoleſi s'ingegniarono di ſoſtenere i Feudi de' Grandi, nel numero de' quali giovami credere, che fuſſe Ermanno e Paganello. I noſtri fecero al contrario. Sempre ſi moſtrarono poco amici de' Grandi, come comunemente appariſce per le noſtre Iſtorie.

(r) Ivi ſi legge *Camarlingus*, e non *Camarlengus*. Preſentemente noi dichiamo *Camarlengo*. Ma i noſtri antichi, come ſi può oſſervare ne' noſtri antichiſſimi Statuti dello Spedale, molto meglio dicevano *Camarlingo*.

(ſ) *Balcos*. Di quì a mio avviſo viene il noſtro *Palco*, cambiata la B. in P, che è più dolce. I *Palchi* o *Palchetti*, che ſi facevano fuora delle caſe in Siena, erano aſſai comuni a noi. Queſti durarono longo tempo, e certamente al tempo del noſtro Pandolfo Petrucci Tiranno di Siena ve n' era gran copia. Dalla parola *Banchi* ſi è detto *Panche*, e i Fiorentini dicono *Panche* quello, che noi dichiamo *Banche*.

„ alios Cives Piſtorienſes ſtare ad rationem, & eſſe ad comandamentum Conſulum. Et ſi Poteſtas facere non poterit, tollat eis ducentos Solidos. Et ſi tollere non potuerit, pejoret eum in tantumdem, & infra quinque dies mittat extra Civitatem, & in toto ſuo dominio non permittat habitare. Et ſic faciat jurare ſuos Succeſſores.

„ §. 49. Statuimus, ut res Pupillorum Pupillarumve, dicti noſtri Majores Conſules vendere & alienare, aut in * affiĉto vel in tenimento data & pignorata, aut quae in antea dabuntur, aliquo titulo a Tutoribus Pupillorum vel Pupillarum, aut ab ipſis Pupillis cum auctoritate Conſulum vel Poteſtatis, de cetero non retineantur, nec ullo modo vel ratione violenter; & ſic faciant jurare ſuos proximos ſucceſſores Conſules & Poteſtatem, & ſic ſemper per ſucceſſionem Conſulatus vel Poteſtatis.

„ §. 50. Item ſtatuimus, ut nullus Clericus (t) noſtrae Civitatis, ex quo in Eccleſia ordinatus fuerit, non poſſit habere victum & veſtitum competentem, alienare, aut dare, aut vendere, aut offerre, aut in affictum, vel in tenimentum, de parte ſuae poſſeſſionis paternae vel maternae. Et inde aliquid non percipiat invitis fratribus vel ſororibus, aut nepotibus vel neptibus, niſi pro infirmitate ſuae perſonae, (u) & niſi in Scholas ſtudendi cauſâ iverit.

„ §. 51. Item ſtatuimus, ut Poteſtas de cetero ad proximas Kalendas Februarii faciat colligere & ordinari menſuram, & pillam (x) blavae ad rugulum talem, qui non ſit major nec minor illius menſurae & pillae, quae nunc eſt? & quod ab hac die in antea Poteſtas non permittat illas nec minui nec accreſci aliquo modo.

„ §. 52. Statuimus, ut Poteſtas & Conſules de cetero non imponant Datium in Civitate, nec in diſtrictu Piſtorienſi, nec praeſtantiam, nec Asbergum (y), nec Ronthinum (z), nec equos: & ut non compleant aliquam menam pro Civitate, nec recipiant guerram pro Communi, niſi communicato Conſilio Rectorum omnium Artium Civitatis Piſtorii, vel majoris partis, niſi earum Artium Rector de Terra illa ortus ſit, cum qua guerram habuerit. Et ſi fecerint pacem, faciant convocato Conſilio omnium Rectorum Civitatis Piſtorii, vel majoris partis. Et quod non eligant, nec faciant eligi Poteſtatem & Conſules in Civitate

„ Piſto-

(*t*) Non ſi può mai finire di lodare le dilegenze de' Piſtoleſi nello ſtare attenti, che i Cherici non dilapidaſſero le robbe e i beni paterni.

(*u*) *Niſi in ſcholas ſtudendi cauſâ iverit.* Mi penſo, che intender voglia il noſtro Studio. Nel 1248. come ſi legge nella Storia del Malevolti, e ne' noſtri Libri pubblici, i noſtri mandavano in diverſe parti Ambaſciatori a invitare gli Scolari allo Studio di Siena. E certamente nel Libro della Campana di tal' Anno v'è il novero de' Lettori in ogni facoltà. Ma non ſi dice, che incominciaſſe allora. Io dubiterei, che fuſſe incominciato verſo la fine dell' Imperio di Federigo I. Egli era un gran fautore delle buone Lettere.

(*x*) Io dubito, che ſi debba leggere *Pilam*, e che ſignifichi un Vaſo, che contenga più ſtaja. Di queſto ſe ne ſervono per macinare l'Olive, riempiendoſi il vaſo di tante ſtaja d' olive. Queſta voce è ignota al Du-Cange.

(*y*) *Asbergum*, armatura del buſto, voce tralaſciata nel Leſſico Militare del Padre d'Aquino. E lo ſteſſo che *Usbergo*.

(*z*) *Ronthinum*, forſe *Ronzino*, ſorta di cavallo, voce tralaſciata dal Du-Cange.

„ Piſtoria, niſi per ipſum Conſilium
„ ab omnibus Rectoribus Artium
„ Civitatis Piſtorii vel majoris par-
„ tis. Et quod non eligant, nec fa-
„ ciant eligi Poteſtatem & Conſules,
„ in Civitate Piſtoria, niſi per ipſum
„ Conſilium ab omnibus Rectoribus
„ Artium Civitatis Piſtorii, vel a
„ majori parte petierint, qualiter
„ Poteſtas & Conſules abſque ambi-
„ tione, vel appoſtamento, aut Si-
„ moniâ (a) eligi poſſint. Et illud
„ conſilium, quod modò eis dede-
„ rint, Poteſtas vel Conſules tenean-
„ tur obſervare.

„ §. 53. Item ſtatuimus, ut Po-
„ teſtas vel Conſules adjuvent ma-
„ nutenere eos, qui habent a Com-
„ muni vel pro pignore, aut pro te-
„ nuta de rebus filiorum olim Gua-
„ landini, uſquedum rehabuerint in-
„ tegraliter omnes praeſtantias, quas
„ mutuaverint Communi, & omnes
„ res, pro quibus praeſtantiae res eis
„ fuerint datae a Communi.

„ §. 54. Statuimus, ut non im-
„ ponatur Datium in diſtrictu Piſto-
„ rii ultra tres Solidos per focum (b)
„ excepto paupere de Civitate... ..
„ & paupere, niſi per guerram, vel
„ Miſſum (c) Imperatoris.

A „ §. 55. Statuimus, ut unuſqui-
„ ſque Judex Civitatis Piſtorii, ſe-
„ dens pro tribunali, habeat per an-
„ num feudum octo Librarum. Et
„ unuſquiſque Advocatus habeat feu-
„ dum octo Librarum per annum.
„ Et ſtatuimus, ut Poteſtas ſic faciat
„ jurare ſuos proximos ſucceſſores
„ Conſules vel Poteſtatem: & ſic
„ ſemper.

B „ §. 56. Statuimus, ut nec Pote-
„ ſtas, nec Judices, nec Caſtaldi,
„ nec eorum Miſſi manducent ali-
„ quid de Communi in Civitate Pi-
„ ſtoria, nec infra unum milliare
„ prope Civitatem, niſi pro aliquo
„ negotio Civitatis, de quo non
„ poſſint ſe expedire abſque incom-
C „ modo Civitatis; & niſi (d) Pote-
„ ſtas ſit forinſeca, quae poſſit co-
„ medere de Communi, ſicut ei fue-
„ rit ſtatutum, & non aliter.

„ §. 57. Statuimus, ut Conſules
„ & Poteſtas non teneantur ſindicare
„ aliquem ex praeteritis Conſulibus
„ vel Judicibus, aut Officialibus, ne-
„ que eorum Conſulem ex ſuis ſo-
D „ ciis, vel Officialibus, aut Judici-
„ bus. Nec teneantur inquirere, u-
„ trum Conſules, vel Officiales prae-
„ dicti fuiſſent electi per ambitio-
„ nem, vel per preces, vel intelle-
„ ctum.

(*a*) *Simonia*, voce traſportata dalle coſe ſacre alle profane.

(*b*) Queſta impoſizione per fuochi è aſſai antica. Qualche coſa di ſimile parmi che ſi legga ne' Capitolari de i Re di Francia al Cap. 3. Eccone le parole. *Stetit nobis de illis liberis hominibus Longobardis, ut licentiam habeant ſe commendandi, ubi voluerint, ſicut in tempore Longobardorum fecerunt, in tantum ut ſuo Comiti faciant rationabiliter, quod debent:* cioè che paghino un tanto per fuoco, e poi ſi ſottopongano a che Nobile vogliono. Al noſtro Caleffo dell' Aſſunta ſi legge, che al tempo di Miſſer Pandolfo di Faſcianella Capitano Generale in Toſcana è fatta una ricerca nello Stato Saneſe delle Ragioni dell' Imperio, che v' avevano i Conti. E fra l' altre coſe ſi racconta, che *Martinus de Baneto de Sticiano, juratus dixit, quod neſcit, Curiam Imperatoris habuiſſe vel habere demanium in Sticiano, vel ejus Curte. Dixit tamen, quod homines ipſius Terrae aſi ſunt dare annuatim Curiae Imperiali ſex Denarios pro foculare, exceptis Nobilibus, Officialibus, Portinariis, Viduis, Orfanis, & francis. Et aliud neſcit.*

(*c*) *Miſſus Imperatoris.* Queſta dignità dimoſtra che Piſtoia in tal torno non godeva una piena Libertà.

(*d*) *Niſi Poteſtas ſit forinſeca.* Da queſte parole ſi rlconoſce, che i Piſtoleſi, come i Saneſi, prendevano i loro Podeſtà or Foraſtieri, or Paeſani.

„ ctum. Et hoc dicimus & ſtatui-
„ mus, ne in Civitate ulla poſſit
„ oriri diſcordia.

„ §. 58. Item ſtatuimus, ut nulla
„ perſona Piſtorienſis Civitatis, prae-
„ ter fratrem carnalem, vel filium
„ ſuum, & praeter nepotem ſuum
„ ex filio, vel ex fratre carnali,
„ cuſtodiat ſe de aliqua offenſa vel
„ homicidio, quam & quod alliquis
„ ejus propinquus, vel conſobrinus
„ alicui feciſſet, ſi modò ante Pote-
„ ſtatem vel Conſules ad ſancta Dei
„ Euangelia purgaverit, ſe illi, qui
„ homicidium vel offenſam fecerit,
„ nullum adjutorium vel conſilium
„ praeſtitiſſe. Et ſi poſt purgationem
„ aliquis eorum, qui ſe purgaverit,
„ graviter feriendo offenderit, Pote-
„ ſtas & Conſules puniant eum, ut
„ de homicidio.

„ §. 59. Statuimus, ut Poteſtas
„ legat, & legi faciat ſibi omni
„ Menſe coram ſe in communi Con-
„ ſilio coram Conſiliariis Breve, ad
„ quod juravit, ut eligat ſingulis
„ menſibus, & faciat eligi duos ex
„ Conſiliariis, quos jurare faciat,
„ ſe eſſe intentos & ſollicitos ad
„ Breve, quando leget. Et ſi inve-
„ nerint eum in perjurio alicujus
„ Capituli, de quo teneatur, inde
„ eum reprehendent, & corripiant
„ dicendo, ut infra triginta dies pro-
„ ximos recuperet. Quod ſi non fe-
„ cerit, palam de perjurio Poteſta-
„ tum in concione eum patefaciat.

„ §. 60. Statuimus, ut Poteſtas
„ non reddat parabolam alicui fore-
„ tano, qui in eum non jurabit ha-
„ bitare Piſtorium, ut ſemper ſicut
„ juravit non habitare in Civitate
„ Piſtorienſi, de habituro nullam pa-
„ rabolam alicui ex foretanis reddat.

„ §. 61. Item ſtatuimus, ut Po-
„ teſtas faciat emendari & perſolvi
A „ Magiſtris Piſtorii omne id, quod
„ ...... & juraverint, ſe contra re-
„ cipere a Communi Piſtorienſi de
„ ſervitio, quod fecerit in annis in
„ Burgo in Serravalle dehinc ad pro-
„ ximas Kalendas Majas.

„ §. 62. Item ſtatuimus, ut Po-
„ teſtas non mittat aliquem cuſto-
„ dem, nec mitti faciat in Turri
B „ de Serravalle, niſi ejus poſſeſſio
„ non valeat in Civitate Piſtoria ul-
„ tra trecentas Libras: & qui non
„ promittat ipſam Turrim defende-
„ re. Et faciat eum jurare, ſe non
„ deſcendere de Turri, infra cuſto-
„ diam ſibi aſſignatam, & moram
„ & tempus ſibi deſtinatum; & quod
„ de quatuor in quatuor Menſes mu-
C „ tet Cuſtodem, & faciat ſequeſtrum
„ Turris ſerratum eſſe ita quod Cu-
„ ſtos non poſſit inde exire infra-
„ ipſum, & propter indemnitatem
„ ſuae perſonae, etſi propter infir-
„ mitatem, modò in concione......
„ & quod Poteſtas non dominetur
„ Cuſtodi, qui ibi ponetur.

„ §. 63. Item ſtatuimus, ut Po-
D „ teſtas dehinc ad proximas Kalen-
„ das Junii faciat emendari .....
„ Judicibus Piſtorii omne id, quod
„ unus habeat in ſacramento facto
„ eis de equis & armis praedictis.

„ §. 64. Item ſtatuimus, ut de
„ poenis apud Curiam noſtram ra-
„ tionabiliter judicetur, ita quod me-
„ dietas poenarum, ... & alia,
E „ cui debeat, attribuatur. Et ſta-
„ tuimus, ut oblatio tota ..... pu-
„ niatur ad operam & ad opus, ſi
„ quid ...... ſic & ..... defrau-
„ dare illam, ita quod oblatio non
„ ſit tota apud Poteſtatem, & ſic
„ ſemper ſine immutatione.

„ §. 65. Statuimus, ut Poteſtas
„ infra octo dies proximos, ex quo
„ juraverit ſacramentum dominii ſui,

„ faciat

,, faciat concionem (e), & in con-
,, cione eligat duos homines Cives
,, Piſtorii bonae famae, quos ſtatim
,, faciat jurare, ut continuo in con-
,, cione eligant quinque bonos ho-
,, mines meliores, quos dictus eis
,, dederit cognoſcere, ad utilitatem
,, Civitatis Piſtorii & ſalvamentum;
,, & illos quinque homines protinus
,, in eadem concione coram Populo
,, faciat jurare, quod dehinc ad tri-
,, ginta dies proximos aeſtimabunt,
,, & menſurabunt terrenum totum
,, infra foſſas novas Civitatis Piſto
,, rii, & circa foſſam de Araina
,, undique. Et quod infra eumdem
,, terminum illud terrenum menſu-
,, ratum & diviſum incidant & par-
,, tiantur inter Cives Piſtorii & fo-
,, retanos Piſtorii, qui ſunt ſoliti
,, dare Datium Civitati Piſtorii, &
,, operam ad muros, vel ad foſſam,
,, & inter Eccleſias & Hoſpitales
,, de diſtrictu Piſtorii, & inter Ca-
,, ſtellum Villam & Portas Civita-
,, tis, & per Cappellam ſuburbano-
,, rum inter latitudinem, vel latitu-
,, dinem. Et imponant eis murum
,, aedificandum melius quod cogno-
,, verint, ſalvo communi honore &
,, utilitate Civitatis Piſtorii coaequa-
,, to, ita quod pauperi (f) Villae,
,, & Cappellae, vel Caſtello tam-
,, quam pauperi, & diviti tamquam
,, diviti imponatur, non conſiderato
,, odio nec amore, nec ullâ humanâ
,, gratiâ: & ita quod poſſint paupe-
,, ri Portae Civitatis tamquam pau-
,, peri, & diviti tamquam diviti,
,, non conſiderato amore nec odio,
,, nec ullâ humanâ gratiâ; & quod
,, intra eumdem terminum per.....
,, coram Conſiliariis majorum.......
,, & coram Rectoribus Portarum con-
,, vocatos per campanam........ Et
,, Poteſtas dehinc ad proximas Ka-
,, lendas Martii faciat jurare Recto-
,, res Portarum Civitatis. & Caſtel-
,, lorum, & Villarum, ut infra eum-
,, dem terminum aperiant ſive Vil-
,, lae, ſive Caſtello, & Cappellae
,, cuilibet partem ſuam melius, quod
,, cognoverint, diviti tamquam di-
,, viti, & pauperi tamquam paupe-
,, ri, non conſiderato amore nec o-
,, dio, nec ullâ humanâ gratiâ. Et
,, quod intra eumdem terminum fa-
,, cient jurare unumquemque homi-
,, nem de ſuo Caſtello, & ſua Vil-
,, la, & Cappella: & quod tam in
,, Civitate, quàm de foris infra di-
,, ctum Annum partem ſuam prae-
,, dictam recipi faciat, tertiam qui-
,, dem partem in praeſenti Anno
,, incipiant, & aliam tertiam par-
,, tem in ſequenti Anno, & reli-
,, quam tertiam partem in tertio
,, Anno. Et quod quilibet Rector
,, imponat ſibi ipſi partem ſuam prae-
,, dicti muri, & cuilibet de Officia-
,, libus, & Judicibus, & Conſili-
,, bus, & Poteſtati Civitatis, qui
,, fue-

(e) L' uſo delle Concioni fatte da coloro, che ottenevano qualche nobile dignità, è ne' tempi baſſi aſſai antico. Queſte Concioni ſono ſtate il vero motivo dell' avanzamento di noſtra Favella per lo continuo uſo de' Parlamenti, che nelle Città libere ſi facevano. Di queſte ne ragiona Fra Guidotto da Bologna nella Rettorica, qual Libro, come egli dice, fu in Volgare, e non in Latino dettato come pretende il dottiſſimo Anton Maria Salvini nelle Note alla Perfetta Poeſia del letteratiſſimo Signor Propoſto Muratori. E ſopra di ciò mi pare, che anco qualche coſa dica Dante nel ſuo Convivio.

(f) *Pauperi*. Di quì è venuta la voce Franceſe *Pauvre* e *Pauvres*, e la noſtra *Povero* e *Poveri*. E quì è da oſſervare, che i Franceſi ſcrivono molte voci come le trovano: ma l' *au* de' Latini la cambiano in *O*. come oſſerva l' eruditiſſimo Eccardo nelle Note alle Leggi Saliche. Noi altri Italiani aſſai meglio facciamo, che ſcriviamo come pronunziamo.

A „ fuerint in ſua Cappella & Caſtel-
„ lo, aut Villa, ſecundùm ſuum
„ podere. Et quod non conſiderent
„ ibi amorem nec odium, aut ullam
„ humanam gratiam. Et ſic faciant
„ jurare ſuam proxime ſuccedentem
„ Poteſtatem, & illam ſuam, & ſic
„ ſemper per Succeſſores, donec mu-
„ rus fuerit expletus.

B „ §. *66.* Item ſtatuimus, ut tali-
„ ter ille Dominus, qui apud Ser-
„ ravallem moraturus eſt, juret: *Ego*
„ *ſalvabo & defendam Caſtrum Ser-*
„ *ravalle & ejus munitiones ad hono-*
„ *rem & ſalvamentum Civitatis Piſto-*
„ *riae, & Piſtorienſis Populi. Et*
„ *non ero in conſilio nec in facto, nec*
„ *in conſtituto, nec per me, nec per*
„ *alium, aliquo ingenio, quod Civitas*
C „ *Piſtorii perdat Caſtrum Serravalle,*
„ *& ejus munitiones, vel aliquam te-*
„ *nutam, aut dignitatem, quam Civi-*
„ *tas Piſtoria in Serravalle vel de*
„ *Serravalle habet, & videtur habere.*
„ *Et ego non dabo, nec reddam, nec*
„ *dari nec reddi faciam, nec permit-*
„ *tam dari nec reddi Caſtrum Serra-*
D „ *valle, nec ejus Turrim, neque ejus*
„ *munitiones, nec tenutam ullam, quam*
„ *Piſtoria ibi habet, vel habere vide-*
„ *tur alicui perſonae, niſi illa perſona*
„ *prius juret ad ſalvamentum & uti-*
„ *litatem & honorem Civitatis Piſto-*
„ *riae, hoc ſacramentum obſervare &*
„ *adimplere in omnibus & per omnia,*
„ *ſicut ego juravi. Et quod perſona ſit*
E „ *electa a Communi Populo Piſtorienſi.*
„ *Item habebo curam & ſtudium die,*
„ *noctuque faciendi cuſtodiri, & ſuper-*
„ *guardari Caſtrum Serravalle, & ejus*
„ *munitiones ad honorem & ſalvamen-*
„ *tum Civitatis Piſtorii per bonam fi-*
„ *dem ſine fraude. Et ego ſerabo, &*
„ *ſerari faciam omnes Portas Caſtri*
„ *Serravalle ſingulis noctibus per fide-*
„ *lem nuntium, quem jurare corporali-*

„ *ter ad ſancta Dei Evangelia faciam,*
„ *omnes illas Portas per bonam fidem*
„ *ſerrare ſingulis noctibus; & apud me*
„ *claves Caſtri & Turris tenebo, &*
„ *coram me ſerrari faciam. Item re-*
„ *colligam & recolligi faciam omnia*
„ *afficta & poſſeſſiones, & redditus Mo-*
„ *lendini, quae recolliguntur apud Ser-*
„ *ravallem pro Communi Piſtorii, &*
„ *exigam & tollam poenas ab Homi-*
„ *nibus de Serravalle impoſitas, &*
„ *dricturas omnes convenientes ante*
„ *Kalendas Januarii in Communi Pi-*
„ *ſtorii Conſilio denuntiabo, atque om-*
„ *nes illas in manibus & poteſtate pu-*
„ *blici Camerarii Civitatis Piſtorii da-*
„ *bo & dari faciam. Sed prius mihi*
„ *exinde retinere potero Feudum meum,*
„ *ſi a Communi non eſſet mihi ſolutum.*
„ *Item quidquid a me, vel aliud per*
„ *me pro Communi, vel de Communi*
„ *pervenerit, vel datum fuerit, dabo,*
„ *vel dari faciam in manu & poteſtate*
„ *praedicti Camerarii Civitatis Piſto-*
„ *rii; excepto ad portam ſine conven-*
„ *tione dato, non valente ulterius.....*
„ *Et tenebo Populum Serravallenſem in*
„ *pace; & per bonam fidem ad hono-*
„ *rem Piſtorii. Et lites, quas Homi-*
„ *nes de Serravalle inter ſe habent,*
„ *vel habuerint in meo dominio, infra*
„ *triginta dies finiam & finiri faciam,*
„ *niſi alio modo finiantur, exceptâ lite*
„ *homicidii, vel ſecationis membri. Et*
„ *omnes reclamationes mihi in Serra-*
„ *valle factas ab aliqua perſona de*
„ *Serravalle infra triginta dies proxi-*
„ *mos continuos finiam, & finiri fa-*
„ *ciam, ſecundum quod Deus mihi me-*
„ *lius dederit cognoſcere, niſi per re-*
„ *clamationem remanſerit, vel niſi*
„ *conſenſus partium intervenerint. Et*
„ *ei, qui cauſam dedit, de ejus va-*
„ *lente duodecim Denarios tollam &*
„ *tolli faciam unum Denarium per*
„ *drictum. Et ego continue per totum*

,, *annum die noctuque apud Serravallem*
,, *habitabo, & nullam noctem extra*
,, *Serravallem faciam, & aliqua nocte*
,, *extra Serravallem non ſtabo, nec*
,, *morabor, niſi per manifeſtum impe-*
,, *dimentum meae perſonae. Et non*
,, *recipiam, nec recipi faciam de com-*
,, *muni Piſtorii ultra Feudum viginti*
,, *trium Librarum mihi conſtitutum.*
,, *Item faciam, quod Serravalle per*
,, *Commune ....*
,, §. 67. Item ſtatuimus & cenſe-
,, mus, ut Poteſtas faciat compleri
,, murum Caſtri Serravalle undique
,, ex omni circuitu, & merlari de-
,, hinc ad proximas Kalendas Junii:
,, & faciat ibi compleri omnes im-
,, poſitas, ſi impoſitae fuerint, per
,, Portam & Cappellam ab illis,
,, quibus fuerint impoſitae.
,, § 68. Item ſtatuimus, ut Po-
,, teſtas, aut Conſules Piſtorii tol-
,, lant & tolli faciant omnes poe-
,, nas, quae continentur in ſacramen-
,, to & conſtituto eorum de homici-
,, dio, & de ferita ferri, & de ferita
,, facta cum manu, aut cum ligno,
,, ſeu cum lapide, & omnes alias
,, poenas impoſitas Hominibus, qui
,, tulerint aliquam perſonam de te-
,, nuta, vel qui tollitus fuit, aut
,, auferant fructus de tenuta alicu-
,, jus; & omnes alias poenas, quae
,, in ſacramento & conſtituto eorum
,, continentur. Poenas quidem im-
,, poſitas de tenutis vel fructibus a-
,, blatis tollant, & tolli faciant in-
,, tra octo dies proximos poſt recla-
,, mationem ſibi factam, aut eos in-
,, fra eumdem terminum damnifi-
,, cent, ſicut ſupra dicitur. Reliquas
,, verò poenas Hominibus pro aliis
,, culpis impoſitas tollant, & tolli
,, faciant infra octo dies proximos,
,, ſi requiſierint, vel requiſiti fue-
,, rint, aut eos, a quibus poenam
,, habere non potuerint, damnificent,

A ,, ſicut ſupra dictum eſt. Quod ſi
,, Poteſtas, vel Conſules non fece-
,, rint, aut ſi tulerint & reddiderint,
,, vel reſtauraverint de ipſâ Camerâ
,, & marſupio, injuriam paſſo infra
,, octo dies proximos a prima recla-
,, matione, & ex quo ſcierint, poe-
,, nam attribuant. Et Conſul & Con-
,, ſules ſi poenam tollere voluerint
B ,, aliquo ex ſuis Sociis, & illi poe-
,, nam tolli noluerint, infra octo
,, dies proximos faciant pulſari ad
,, arringum, & palam Populo illum
,, Conſulem & Conſules, qui ſe in-
,, de ſubtraxerint, ſi unus vel plu-
,, res fuerint, injuriam paſſo infra
,, octo dies proximos poſt reclama-
,, tionem, & ex quo ſcierint, poe-
C ,, nam de ſuo proprio perſolvant.
,, §. 69. Statuimus, ut Poteſtas
,, aut Conſules non emendent ſibi
,, aliquem equum, nec Arma, niſi
,, ut arbitratum fuerit. Et quod non
,, reſervent nec retineant in ſe, ſed
,, ſecundùm ſacramentum Arbitro-
,, rum.
,, §. 70. Statuimus, ut ex quo a
D ,, Judicibus & Caſtaldis fuerit de-
,, nuntiatum Poteſtati, vel Conſuli-
,, bus, quod aliqua perſona de Ci-
,, vitate Piſtoriâ vel Burgis ſuis, aut
,, Suburbiis, non ſit coram Judici-
,, bus vel Caſtaldis ad rationem fa-
,, ciendam, Poteſtas vel Conſules in-
,, fra tres dies proximos primâ de-
,, nuntiatione cogant illam perſonam
E ,, jurare comandamentum, & coman-
,, damenta Judicum & Caſtaldorum,
,, niſi ſit talis perſona, quae non
,, poſſit jurare per votum, vel per
,, ſacramentum priùs factum. Et il-
,, la perſona, quae jurare non pote-
,, rit, cogatur dare ..... ad volun-
,, tatem Judicum & Caſtaldorum, &
,, ſtare ad rationem faciendam emen-
,, dationis uſque ad finem cauſſae.
,, § 71. Sta-

„ §. 71. Statuimus, ut nulla Po- A
„ teſtas Piſtorii, nullus ex Conſuli-
„ bus recipiat, aut recipi faciat,
„ nec permittat recipi ad Portum
„ vini ultra unum coppum vini. Nec
„ annonam nec aliam Blavam (g)
„ ab aliqua Eccleſia, nec ab aliquo
„ Monaſterio, nec ab aliquo Hoſpi-
„ tali, nec ab aliquo Rectore, ſive
„ Conſule alicujus Caſtelli ſeu Lo- B
„ ci vel Villae, nec ab aliqua per-
„ ſona alicujus Cappellae, nec ab
„ aliqua perſona in ſuo dominio &
„ Conſulatu, quae eſſet extra Civi-
„ tatem pro negotio Civitatis.....
„ tunc enim poſſit recipere, & non-
„ niſi pro victu & expenſis neceſſa-
„ riis in illo facto pro quo eſſet.

„ § 72. Item ſtatuimus, ut Po- C
„ teſtas nullam praebeat tenutam ab-
„ ſque Judicibus alicui, nec Judices
„ unus abſque altero, nec Conſules,
„ niſi ſint ſimul, & non niſi in lo-
„ co, ubi cauſae ſolent ventilari,
„ aut in antea ventilabuntur, &
„ niſi per ſcripturam publicam; &
„ haec locum habeant de cetero.

„ § 73. Item ſtatuimus, ut qui- D
„ cumque de Civitate Piſtoria, vel
„ Burgis, aut Suburbiis de cetero
„ juraverit, ſe alium occidere; quod
„ ex quo Poteſtas aut Conſules au-
„ dierint, Poteſtas aut Conſules ve-
„ ritatem inveniant, & poſtea ei
„ centum Solidos tollant, vel tolli
„ faciant; & non reddant, nec red-
„ di faciant, nec reſtaurent, nec re- E
„ ſtaurari faciant. Et ſi ei tollere
„ nequiverint, in ducentis Solidis
„ eum pejorent & pejorari faciant,
„ ſi habuerit, unde poſſit pejorari.

„ §. 74. Item ſtatuimus, ut Po-
„ teſtas, ſeu Conſules faciant pulſa-
„ ri ad Arringum, & faciant con-
„ cionem in ea die, ut eis videbi-
„ tur, plenum poſſe haberi Populum
„ in menſe Martii & in menſe Maji
„ & in menſe Julii, & in menſe
„ Septembris.

„ §. 75. Item ſtatuimus, ut ſi quis
„ Civis Piſtorii, vel de Burgis, aut
„ Suburbiis ſuis de cetero interceſſe-
„ rit aut fidejuſſerit, aut ſe parato-
„ rem conſtituerit, ſeu fidem bonis
„ ſuis pignori obligaverit alicui, qui
„ non ſit de noſtro diſtrictu, & ipſe
„ in aliquo perditam fecerit, quod
„ Poteſtas, aut Conſules faciant prae-
„ dicta integraliter reſtituere, niſi
„ fecerit perditam illis, pro quibus
„ fidejuſſerit. Et hoc locum habeat
„ in futuris negotiis, & non in prae-
„ teritis.

„ §. 76. Statuimus, ut Poteſtas,
„ ſi quis fuerit in Civitate Piſtorià,
„ poſt ſuae dignitatis exitum palam
„ moretur in Civitate, & in ejus
„ Burgis, aut Suburbiis, & per quin-
„ quaginta dies continuos patiatur
„ Sindigatum, & quodcumque prae-
„ ceptum Poteſtas ei ſuccedens, aut
„ Conſules, & Sindigi pro ſuo offi-
„ cio ei fecerint obſervari, & effe-
„ ctui mancipari, & ad terminum
„ & terminos, quem & quos ei e-
„ xinde dederint.

„ §. 77. Statuimus, ut Poteſtas &
„ Conſules dehinc ad proximas Ka-
„ lendas Februarii faciant jurare Con-
„ ſules de Carmignano......... octo
„ Homines de Carmignano, & fa-
„ cient jurare meliores, quos ei de-
„ derit, cognoſcere de aedificiis pe-
„ trarum & lignaminum factis &
„ faciendis in Carmignano, deſtruen-
„ dis ad utilitatem & ſalvamentum

„ Ci-

(g) *Blava;* poi *Biada*, robba da macinare. In queſto ſignificato ſi prende anco in una parafraſi inedita dalle Favole d' Eſopo fatta da un Saneſe nel buon torno. Oggi ſolo ſi prende per una ſorte di robba, che ſi dà a mangiare a' Cavalli, e ad altre beſtie.

,, Civitatis Piſtorii, & Piſtorienſis A
,, Populi, & Carmignani, & Car-
,, mignanenſis Populi. Et quod in-
,, fra duos dies proximos ex........
,, de dando meliori conſilio jurave-
,, rint illud Conſilium Piſtorienſi Po-
,, teſtati, vel Conſulibus........ &
,, Conſilium, quod inde dederint,
,, Poteſtas, & Conſules dehinc ad
,, proximas Kalendas Junii exſequu- B
,, tioni mandent.
,, §. 78. Statuimus, ut Poteſtas
,, & Conſules antequam eligant ali-
,, quos Officiales, eligant in concio
,, ne duos bonos viros, quos jurare
,, facient in concione, eligendos ſine
,, fraude & dolo tres Sindigos, quos
,, meliores eis dederit, cognoſcere
,, ſimiliter de illo officio, & quos C
,, non crediderint eſſe in aliqua ſum-
,, miſſione & compagnia pro aliquo
,, officio dando, aut recipiendo; &
,, ut illi faciant jurare ſuos, & ſic
,, ſemper ſucceſſorem Conſulatus,
,, vel Poteſtatis uſque ad quinque
,, annos expletos. Et inſuper faciat
,, illos Conſules & Poteſtatem, quod
,, ipſi faciant jurare Sindigos, ſe Sin- D
,, digos ſindigare, & de omnibus
,, poenis, quas non tulerunt, vel
,, non tulerint: & illos palam in
,, communi Conſilio Poteſtati & Con-
,, ſulibus repraeſentare. Quos Sindi-
,, gos, ut infra dicetur, jurare fa-
,, ciant octo diebus ante Kalendas
,, Januarii.
,, §. 79. Statuimus, ut ſi Affictua- E
,, rii diſtulerint dare affictum in a-
,, liquo anno uſque ad Kalendas
,, Martii, & Domini, quibus affi-
,, cta redduntur, inde apud Conſu-
,, les & Judices, aut Caſtaldos, vel
,, Poteſtatem, aut Rectores queri-
,, moniam expoſuerint, & infra tri-
,, ginta dies proximos affictum to-
,, tum Dominis, quibus affictum red-
,, dunt, Conſules, aut Poteſtas, vel
,, Judices, aut Caſtaldi Affictariis
,, dare praecipiant, ſi Affictarios om-
,, nes habere potuerint. Quod ſi Af-
,, fictarii, ex quo requiſiti fuerint
,, tribus citatoriis edictis, vel uno
,, peremptorio a Poteſtate & Conſu-
,, libus, aut Judicibus ſeu Caſtaldis,
,, vel ab aliquo eorum, certo nun-
,, tio; & ante tribunal Poteſtatis
,, vel Conſulum aut Judicum, aut
,, ante Caſtaldos venire contempſe-
,, rint, Dominus, cui affictus red-
,, detur, poſſit ingredi in poſſeſſio-
,, ne rei, de qua affictum reddeba-
,, tur, cum auctoritate Conſulum,
,, Poteſtatis, aut Judicum, aut Ca-
,, ſtaldorum. Et Poteſtas & Conſu-
,, les aut Judices & Caſtaldi aucto-
,, rizentur ei per Nuntium ſuum;
,, & res, de qua affictum reddeba-
,, tur, ad Affictuarium non reverta-
,, tur, & inde ad unum menſem
,, proximum affictum detentum, Do-
,, mino, cui affictum reddebatur,
,, faciant reddi. Quod ſi Affictua-
,, rius abſens fuerit, ita quod non
,, poſſit eſſe ante Conſules, & Po-
,, teſtatem infra praedictum termi-
,, num, & familiae ejus fuerit de-
,, nuntiatum, poſtea Dominus, cui
,, affictum reddebatur, valeat ingre-
,, di in poſſeſſionem rei, de qua af-
,, fictum redditur, cum ſimili au-
,, ctoritate Poteſtatis & Conſulum
,, aut Judicum & Caſtaldorum, ad
,, inſtar rei mobilis, ita quod ſi Af-
,, fictuarius ante unum Annum pro-
,, ximum reverſus fuerit, & ſe ad
,, ſancta Dei Evangelia purgaverit,
,, ſe non per contumaciam ceſſaſſe,
,, & affictum detentum Domino prius
,, ſolvat, & poenam ſex Denariorum
,, in quolibet menſe de unaquaque
,, Libra prius dederit, res, de qua
,, affictum reddebatur, abſque gra-

,, vitate ad Affictuarium integraliter revertatur: Et ſi infra triginta dies proximos praeſcriptum affictum non ſolverit, Dominus, cui affictum reddebatur, poſſit cum ſimili auctoritate intrare in poſſeſſionem rei, de qua affictum reddebatur, & res ad Affictuarium de cetero non revertatur; ſed ſit in poteſtate Dominorum, quibus affictum reddebatur, an velint ſibi praedictum conſtitutum obſervari, an velint ſibi recipere poenam ſibi de affícto ſolvendo promiſſam, atque poenam de terra non dimittenda promiſerint; ſed ſoluto affícto medietas meliorationis rei, de qua affictum reddebatur, a Domino ad Affictuarium revertatur.

,, §. 80. Item ſtatuimus, ut Poteſtas, & Conſules dehinc ad proximas Kalendas Februarii faciant jurare omnes Homines, qui eis videbuntur convenientes, & omnes Vaſſallos & Vaſſallas hominum Piſtorii, & omnes homines & feminas convenientes a XIV. anno in antea de Piſtorii diſtrictu, ſe non facere furtum, nec taliam, nec incendium, nec vaſtum, nec furtum alicujus rei, nec de fructibus, nec de oleribus, nec de uvis, nec de ficibus, nec de caſtaneis, nec de lignis, nec de caulibus, nec de porris, nec de aliqua re. Et ſi viderit aliquam perſonam facere furtum, illi, cui res fuerit, vel Nuntio Civitatis patefaciat.

,, §. 81. Item ſtatuimus, ut ſi qua perſona de Civitate Piſtoria, vel de ſuis Burgis aut ſuburbiis fuerit capta vel depraedata ab aliqua perſona, quae non ſit de Civitate Piſtoria, quod Poteſtas & Conſules adjuvent perſonam, & havere, atque res per bonam fidem recuperare, niſi ſit capta & depraedata pro ſuo furto & falſamento ſeu latrocinio.

,, § 82. Item ſtatuimus, ut Poteſtas & Conſules non permittant, aliquam Decimam fieri in Civitate Piſtoria, nec in ſuis Burgis.

,, §. 83. Item ſtatuimus, ut Poteſtas & Conſules faciant fieri unum (h) Rubium pro unaquaque Cappellâ Civitatis Piſtorii, ad quam blava, quae datur ad molendinum portetur, ita quod ad rubium detur, & ad rubium recipiatur.

,, §. 84 Item ſtatuimus, ut Poteſtas & Conſules dehinc ad proximas Kalendas Martii faciant jurare omnes Homines de Civitate Piſtorii, & de ſuo diſtrictu, quem diſtrictum Civitas Piſtoria datiat, quod non portent, nec portari faciant, nec ſe ſcienter portari permittant. & quod non vendent, nec vendi faciant, nec vendi permittent alicui perſonae, quae ſit de aliqua Terra, vel de ſuo diſtrictu, quae habeat manifeſtam guerram cum Civitate Piſtoria. Et quod obſervabunt decretum, quod Conſules & Poteſtas miſerint eo modo, quo decretum miſerunt: & quod non vendent blavam, nec vendi facient, nec vendi ſe ſcienter permittant alicui perſonae, niſi ſit de Civitate Piſtoria & de ſuo diſtrictu. Et in qualibet Terra de diſtrictu Piſtorii mittant

,, duos

(h) *Rubium*: ſorte di miſura, che contiene più ſtaja di grano, e al preſente ſi pratica in Romagna. Da queſto paſſo ſi riconoſce, che fu uſata anco da' noſtri Toſcani. Ma la Cruſca di tal voce non ne fa alcuna ricordanza.

A „ duos Procuratores, quos jurare fa-
„ ciant, ſe habere curam & ſtudium
„ die noctuque inveniendi omnes
„ perſonas, quae de blava aliquid
„ fecerint. Et ſi quam perſonam in-
„ venerint tunc ſacientem blavam,
„ ei tollant, nec reddant, nec reddi
„ faciant, nec reſtaurent, nec re-
„ ſtaurari faciant; ſed poſſit hoc de-
B „ cretum mutari & relinqui cum
„ communi conſilio.
„ §. 85. Item ſtatuimus, ut Po-
„ teſtas vel Conſules faciant fieri
„ rationem a Camarlingo de omni-
„ bus rebus ſibi pro Communi datis
„ & omnibus expenſis factis in Ka-
„ lendis Januarii per quatuor dies.
„ Et ſtatuimus, ut Camarlingus non
C „ praebeat victum neque panem ne-
„ que vinum nec aliud per Nuntium
„ dictae Civitatis alicui, niſi Pote-
„ ſtati & ſuae familiae; & quod
„ nihil alicui Piſtorienſi Civi de
„ Communi pro victu attribuet, niſi
„ fortè cum Poteſtate pro facto Ci-
„ vitatis, & ſine Poteſtate pro ne-
„ gotio Civitatis eſſet.
D „ §. 86. Item ſtatuimus, ut Po-
„ teſtas non eligat latronem vel fal-
„ ſarium, nec eligi faciat per quan-
„ tum noverit, in aliquo officio Ci-
„ vitatis.
„ §. 87. Item ſtatuimus, ut Po-
„ teſtas faciat dare operas & obſe-
„ quia Civitatis ab omnibus Officia-
„ libus Civitatis Piſtorii, & a Re-
E „ ctoribus Cappellarum, ſicut alii
„ homines Piſtorii debent recipere.
„ §. 88. Item ſtatuimus, ut de
„ cetero qui recuſaverit Conſulatum
„ & recuſaverit eſſe Judicem, Pote-
„ ſtatem, & Caſtaldum, Advocatum,
„ & Camarlingum, ut Anno illo
„ non ſit Conſiliarius Civitatis; aut
„ qui refutaverit, ſe eſſe Poteſtatem,
„ & recuſaverit, & per ſacramen-
„ tum teneatur, ſe non poſſe eſſe
„ Conſulem vel Judicem aut Caſtal-
„ dum, ut non ſit Anno illo Con-
„ ſiliarius Civitatis Piſtorii. Et qui
„ de cetero juraverit, non ſit Conſi-
„ liarius Civitatis. Et qui refutave-
„ rit Conſulatum, poſſit eſſe Conſi-
„ liarius.
„ (i) . . . .
„ §. 89. *Ego non ſum in aliqua*
„ *Campagnia vel commiſſione aliquo in-*
„ *genio, de Civitatis Piſtorii Conſula-*
„ *tu, vel officio aliquo dando vel re-*
„ *cipiendo. Et ab hac die, in qua u-*
„ *ſque ad Kalendas Januarii proximi,*
„ *& exinde uſque ad ultimum diem*
„ *Menſis Decembris proximi venturi,*
„ *per totam diem dicam & faciam &*
„ *tractabo omnes honores & utilitates*
„ *Populi Civitatis Piſtorii, ejuſque Bur-*
„ *giorum, & ſuburbiorum majorum &*
„ *minorum, ſecundùm quod melius co-*
„ *gnovero...... Eccleſiis, Hoſpitalibus*
„ *noſtris rationem, & laudatos uſus*
„ *noſtrae Civitatis obſervabo, ſi Recto-*
„ *res Eccleſiarum & Hoſpitalium per*
„ *me in judicio extiterint, & niſi*
„ *proclamaverint.*
„ § 90. *Et in toto tempore mei*
„ *dominii habebo in protectionem & de-*
„ *fenſionem Eccleſiam Sancti Zenonis*
„ *& ejus poſſeſſiones & bona; & loca*
„ *omnia venerabilia, & Eccleſias &*
„ *eorum bona, quae ſunt in Civitate*
„ *iſta vel Burgis vel Suburgis, aut*
„ *infra quatuor milliaria prope Civi-*
„ *tatem Piſtorii. Hoc idem faciam de*
„ *Eccleſia Sancti Salvatoris de foris,*
„ *&..... Epiſcopi & Crucis..... &*
„ *Sancti Barunti.* (k)

„ §. 91. Sì

(*i*) Exciderunt heic aliquot paginae. Quae ſequuntur, ſpectant ad Juramentum, ſive ſacramentum Poteſtatis. *Muratorius*.

(*k*) Queſto *Santo Baronto* lo ritrovo notato nel Martirologio Romano colle Note del Baronio al dì 25. di Marzo. Fiorì circa l'Anno di Criſto 700. e morì in Piſtoia, dove è ve-

„ §. 91. Si aliquis Praelatus Ec-
„ cleſiae Sancti Zenonis, vel Cano
„ nici Sancti Zenonis, vel Praelatus
„ alicujus Eccleſiae, quae Eccleſiae
„ ſint in Civitate Piſtoria, vel intus
„ quatuor milliaria prope Civitatem
„ Piſtorienſem, vendiderit, pignora-
„ verit, permutaverit, aut locaverit
„ alicui perſonae immobilem alicujus
„ Eccleſiae ſine aſſenſu ſui patroni,
„ vel patronorum, vel ſui Populi,
„ reddi faciam. Intellectus talis eſt,
„ quod ipſi non poſſint facere ali-
„ quid de praedictis ſine voluntate
„ & parabola Capituli Canonicorum
„ Sancti Zenonis, & Poteſtatis Pi-
„ ſtorii. Et propter Canonicos San-
„ cti Zenonis non poſſit aliquis de
„ praedictis facere ſine conſenſu ſui
„ Capituli & parabola Epiſcopi &
„ Poteſtatis Piſtorii....... Praelati,
„ ſi qui ſunt in Civitate Piſtoria,
„ vel infra quatuor milliaria prope
„ Civitatem, non poſſit aliquid de
„ praedictis facere abſque aſſenſu ſui
„ patroni, vel patronorum, & ſine
„ aſſenſu ſui Populi, & ſine aſſenſu
„ Capituli...... Intellectus talis eſt,
„ quod poſſint facere........ majori
„ parte Populi. Et ſi quis contra
„ praedictam fecerit, &...... recla-
„ matum fuerit uſque ad XI. dies
„ reddi faciat...... in quo erat con-
„ tenta, vel faciat....... per Prae-
„ conem Civitatis infra quindecim
„ proximos dies poſt Kalendas Ja-
„ nuarii.

„ §. 92. Viduis & Orfanis noſtrae
„ Civitatis & Burgorum ejus, ra-
„ tionem & laudatos uſus noſtrae
„ Civitatis obſervabo; & faciam, ſi
„ mihi reclamaverint, ut de eis mi-
„ hi reclamatum fuerit; & omnes
„ reclamationes a perſonis Civitatis
„ Piſtorii vel Burgorum, aut Subur-
„ biorum, & omnium ſuburbanorum,
„ & hominum Piſtorii & diſtrictus,
„ in ſeptis mihi delatis, in majori
„ Eccleſia vel ejus Comitio, aut in
„ Palatio Epiſcopi, vel in conſtitu-
„ to loco a Conſulibus & Conſilia-
„ riis, ſine fraude ſuſcipiam & ſu-
„ ſcipi faciam. Si mihi pignus da-
„ tum fuerit ad meam voluntatem,
„ infra triginta dies proximos con-
„ tinuos jure aut bono uſu noſtrae
„ Civitatis, vel ipſe faciam, vel
„ committam Judicibus cauſam, niſi
„ conſenſus partium intervenerit, vel
„ niſi reclamator a reclamatione de-
„ ſtiterit.

„ §. 93. Lites mihi manifeſtae,
„ quas homines noſtrae Civitatis &
„ Burgorum ejus & ſuburbiorum,
„ inter ſe habent, vel in antea ha-
„ buerunt infra noſtrum territorium,
„ infra quadraginta dies proximos
„ continuos finiam & finiri faciam,
„ niſi alio modo finiantur vel quie-
„ tentur. Excipio litem homicidii,
„ aut majoris membri...... centum
„ dies proximos, ex quo illae lites
„ & reclamationes finitae fuerint,
„ pignora pro eis data reddam, &
„ reddi faciam, ſi mihi requiſita fue-
„ rint, ſolutâ poenâ & dricto no-
„ ſtrae Curiae, niſi juſtâ causâ re-
„ manſerint.

„ §. 94. Omnes illas ſententias &
„ laudamenta a retro Conſulibus &
„ Judicibus & a me aut Judicibus
„ meis aut amicis vel arbitris olim
„ datas, & quae a me, vel a Judi-
„ cibus meis, aut amicis, vel arbi-
„ tris antea datae vel factae fuerint,
„ de quibus mihi vel Judicibus meis
„ reclamatio facta fuerit in meo do-
„ minio, firmas & ratas tenebo &

„ teneri

è venerato. Gli Atti della ſua Vita furono pubblicati da i Padri Bollandiſti della Compagnia di Gesù, al ſuddetto giorno.

„ teneri per quantum ſciero faciam; „ & infra quatuor dies proximos a „ reclamatione facta.... idque ſcire „ ſtudebo, & infra triginta dies pro- „ ximos poſt cognitionem habitam „ executioni mandabo, & conſcribi „ eas, & in actis publicis redigi fa- „ ciam, & ab eo qui laudum...... „ faciam.

A

„ §. 95. Et ſi quis ſententias o- „ lim datas, vel laudamenta facta „ a retro Conſulibus vel Judicibus, „ aut quae in antea, vel a Judici- „ bus meis datae vel factae fuerint „ ſtudioſe fregerit, & cognitum & „ indicatum mihi fuerit, viginti So- „ lidos ei tollam, & damnum paſſo „ reſtitui faciam. Sententiam verò „ nullam feram ſine accordamento „ omnium Judicum noſtrae Civitatis „ Piſtorii, vel unius eorum. Hoc i- „ dem faciam & obſervabo de im- „ miſſione.

B

„ §. 96. Item ſi quis poſt finem „ vel pacem ante Conſules vel Po- „ teſtatem aut Rectores, ſeu vici- „ nos, aut amicos, factam inter ſe, „ ſtudioſe feriendo....... non per- „ mittam illum habitare in Civita- „ te Piſtoria, me ſciente, nec in „ ſuis Burgis in meo dominio, nec „ infra tria milliaria prope Civita- „ tem, & puniam eum, ſicut infra „ de homicidio continetur, excepto „ quàm de Caſa & Turri. (l) . . . „ . . . .

C

„ §. 97. Communem ſecuritatem, „ quam Populus Piſtorii & Recto- „ res fecerint, firmam & ratam te- „ nebo & obſervabo, & obſervare „ faciam pro meo poſſe; & ſimili- „ ter ſecuritatem Comitis Guidonis „ de Lucen....... ratam & firmam „ tenebo....... quod obſervabo, ſi „ nobis obſervaverit. Et ſic faciam „ jurare meam proxime ſuccedentem „ Poteſtatem vel Conſules; & hoc „ efficiatur uſque ad terminum con- „ ſtitutum: & ſimiliter ſecuritatem „ Comitis Guidonis filii quondam „ Rodulphi, & hoc uſquedum vixe- „ rit, donec nobis obſervaverit.

D

„ §. 98. Vias publicas reſtringi, „ me ſciente, non permittam in Ci- „ vitate Piſtoria, nec in ejus Bur- „ gis, nec infra duo milliaria prope „ Civitatem in meo dominio; & „ homines mittam, quos jurare fa- „ ciam, ut aptent: & fortiam & „ adjutorium eis inde dabo.

„ §. 99. Item non permittam in „ Civitate Piſtoria, aliquam Turrim „ murari, nec in ſuis Burgis ultra „ menſuram Turris filiorum quon- „ dam Ildibrandi Vandini, & ultra „ modum determinatum, (m) ut Tur- „ res deſuper aequales fiant. Et ita „ faciam jurare eos, qui Turres fun- „ dabunt in Civitate Piſtoria, vel „ in ſuis Burgis aut ſuburbiis in „ meo dominio.

„ §. 100. Et ſi Caſa alicujus Pi- „ ſtorienſis, Burgienſis, & ſubur- „ bienſis ejus fuerit rupta de aliqua „ Turri in meo dominio, ab eo, „ qui damnum dedit, infra triginta „ dies proximos emendari faciam; „ & ſi emendare nequiverit, ab eo, „ cujus Turris fuerit, emendari fa- „ ciam, ſi tamen mihi reclamatum „ fuerit, niſi prius ejus fuerit pre- „ tium, cujus caſa rupta fuerit.

E

„ §. 101. Et ſi quis taliaverit ca- „ ſam alicujus........ ſtudioſe, ei „ dam-

(*l*) Exciderunt heic nonnulla. *Muratorius*.

(*m*) *Ut Turres de ſuper aequales fiant*. Le Torri aveano le loro miſure; e per fuggi- re l'invidia, non potevano paſſare una certa altezza. Queſte non ſi potevano fabricare ſe non da' Nobili. E Siena una volta n' era piena: marca d'onore, conceduta a que' No- bili, che vittorioſi erano ritornati dalle Guerre ſacre.

A ,, damnum emendari faciam, & XX.
,, Solidos ei tollam, ſi mihi recla-
,, matum fuerit, vel ex quo ſciero,
,, & non reddam nec reddi faciam.
,, §. 102. Si quis cum aliquo li-
,, tem habuerit, & ipſe vel aliquis
,, cum eo venerit....... domum il-
,, lius, cum quo litem habuerit, &
,, damnum ei dederit, infra triginta
B ,, dies proximos, per quos requiſi-
,, tus fuero, damnum ei emendare
,, faciam, excepto ſtudioſo homi-
,, cidio.
,, §. 103. Poſſeſſiones........ nec
,, vendi nec pignorari permittam.
,, Et ſi quis emerit, vel pignus ac-
,, ceperit in meo dominio, vel in
,, proximo retro Conſulatu, retro
C ,, agere faciam, ſecundùm quod me-
,, lius recognovero, ſalvo communi
,, honore noſtrae Civitatis Piſtorii.
,, §. 104 Et quicumque noſtrae
,, Civitatis & noſtri Diſtrictus falſam
,, monetam (n) expenderit, vel fe-
,, cerit ſtudioſe, & cognitum mihi
,, fuerit, ſi habuerit valorem triginta
,, Librarum, tollam ei, vel tolli fa-
D ,, ciam, & ſic ſecundùm praedictum
,, modum, eum qui plus habuerit,
,, in plus puniam, & eum, qui mi-
,, nus habuerit, in minus, vel in
,, duplum eum pejorabo; nec red-
,, dam nec reddi faciam, nec reſtau-
,, rare nec reſtaurari faciam.
,, §. 105. Si quis noſtrorum Ci-
,, vium alicui Concivi poſſeſſiones
E ,, vel tenere injuſte abſtulerit, vel
,, retro proximo Conſulatu abſtulit,
,, viginti Solidos ei tollam, & te-
,, nutam & poſſeſſiones ei reſtitui
,, faciam, nec reddam, nec reddi
,, faciam. Similiter faciam de eo,
,, qui fructus aliquos deteneret, vel
,, poſſeſſionem abſtulerit; per quod
,, mihi, vel Judicibus cauſarum fi-
,, niendarum fuerit reclamatum, &
,, fuerit judicatum. Et habebo ad
,, Conſilium Conſules Militiae Com-
,, munis Piſtorii.
,, §. 106. Si quis noſtrorum Ci-
,, vium habet, vel habuerit in for-
,, tia Civitatis Piſtoriae aliquam poſ-
,, ſeſſionem, ſecundùm rationem bo-
,, norum pro me, & pro Populo
,, Piſtorii, ei retinere jurabo, ſalvo
,, communi honore Patriae, & no-
,, ſtrae Civitatis, ſi mihi ab eo re-
,, quiſitum fuerit.
,, §. 107. Et ſi quid de Commu-
,, ni vel pro Communi Piſtorii ad
,, me, vel ad alium pro me, me
,, ſciente, pervenerit, & redditum
,, fuerit in manibus perſonae illius,
,, qui hoc ſacramentum in arringo
,, palam fecerit de Communibus re-
,, bus ſervandis, obſervari faciam,
,, praeter ad portum finem conven-
,, tionem non recipiam, nec recipi
,, faciam, nec tollam, nec tolli fa-
,, ciam ſtudioſe aliquid de Communi
,, havere, nec tolli conficiam ultra
,, Feudum mihi conſtitutum & ſoli-
,, tum, & ſit tantùm ſine fraude.
,, Et nullum comandamentum nomi-
,, ne Sacramenti alicui Civi Piſtorii
,, faciam pro communi honore & u-
,, tilitate noſtrae Civitatis...... ha-
,, buero memoriam...... per Recto-
,, res Civitatis Piſtoriae, vel conce-
,, dentiam fecero Conſiliariis ſeriem
,, communiter, vel majori parti ma-
,, nifeſtabo infra triduum in Civita-
,, te inde......
,, §. 108. Item quod a Conſilia-
,, riis noſtrae Civitatis Piſtorii de
,, aliqua re per ſacramentum teneri
,, percepero, tenebo, &....... ſe-
,, riem ponam.

(*n*) In queſto luogo in tal forma parlaſi della Moneta, che ben dimoſtra, che in tal torno Piſtoia non batteva Moneta.

,, §. 109. Et tenebo Populum Pi-
,, ſtorii in pace intus & foris, ad
,, honorem & utilitatem Civitatis
,, Piſtoriae.
,, §. 110. Et quodcumque ban-
,, num ſuper meo ſacramento miſe-
,, ro, firmum & ratum habebo.
,, §. 111........ Aquarium ſuper
,, Vias publicas in Civitate Piſtoria,
,, nec in ſuis Burgis haberi permit-
,, tam, me ſciente.
,, §. 112. Adjuvabo & conſerva-
,, bo Conſules Civitatis Piſtorii, qui
,, modò ſunt, in toto tempore eo-
,, rum Conſulatus de communi bo-
,, no & honore & utilitate Civita-
,, tis Piſtorii, & fortiam & adjuto-
,, rium eis praeſtabo uſque ad finem
,, eorum Conſulatus.
,, §. 113. Theſaurum Eccleſiae
,, Sancti Zenonis, & Sancti Jacobi,
,, curam & ſtudium habebo reinve-
,, niendi & conſervandi, & cuſto-
,, diam ad hoc imponam, ut non
,, perdatur.
,, §. 114. Muros & foveas novas,
,, &.... Civitatis Piſtorii intra meum
,, terminum non deſtruam, nec diſſi-
,, pari permittam. Et ſi quis diſſipa-
,, verit, & cognitum mihi fuerit,
,, ei reconciliare faciam, & poenam
,, dupli ei tollam, & non reddam,
,, nec reddi faciam.
,, §. 115. Quidquid de Prato de
,, Plunta diminutum fuerit ab aliquo
,, a XXX. (excipio novam Foveam
,, Civitatis noſtrae) ſecundùm quod
,, per ſacramentum idoneorum homi-
,, num potero invenire, reſtitui fa-
,, ciam, & in toto meo dominio di-
,, minui nec deteriorari permittam,
,, me ſciente.
,, §. 116. Si quis praedictorum
,, Judicum, aut Officialium Civita-
,, tis Piſtoriae de aliquo negotio ad
,, ſuum officium pertinente mihi con-
A ,, ſilium petierit, bonâ fide, & ſine
,, fraude ei dabo, & poenas malitio-
,, ſe non tollam.
,, §. 117. Item ſi cognovero, ali-
,, quem Officialium Civitatis Piſto-
,, riae eſſe in manifeſta fraude ſuper
,, officio ſibi commiſſo, de officio il-
,, lum expellam, & in meo domi-
,, nio eum in officio non recipiam.
B ,, Et in toto tempore mei dominii
,, non accipiam Feudum, nec ali-
,, quam conventionem factam de a-
,, liquo Feudo recipiendo ab aliquo
,, Comite, nec ab aliqua perſona.
,, §. 118. Si cognovero, aliquem
,, Civem alterum ſtudioſe interfeciſſe,
,, nec pro ſe defendendo fecerit, ſi
,, habuerit Turrim, vel partem Tur-
C ,, ris meliorem, & Caſam, faciam
,, deſtruere, & illum de Civitate ex-
,, pellam, & per quinquennium in
,, Civitate Piſtoria eum habitare non
,, permittam, nec in ſuis Burgis,
,, nec infra tria milliaria prope Ci-
,, vitatem, me ſciente, niſi pacifica-
,, tus fuerit cum eo, cum quo li-
,, tem habuerit, ante Rectores no-
D ,, ſtros. Si habuerit valorem Libra-
,, rum L. Solidos L. ei tollam, nec
,, reddam, nec reddi faciam: & de
,, C. Libris, Solidos C. & de CC.
,, Libris, Solidos CC. & de CCC.
,, Libris, Solidos CCC. & de CCCC.
,, Solidos CCCC. ei tollam, nec red-
,, dam, nec reddi faciam. Et ſi ha-
,, buerint valorem X. Librarum, &
E ,, uſque ad XL. Libras, ei IV. Li-
,, bras tollam, & non reddam, nec
,, reddi faciam. Et ſi de homicidis
,, praedictam poenam habere nequi-
,, vero de ſuis bonis, eum pejorabo
,, in duplum, ſi potero. Et de ſu-
,, pradictis Capitulis interfectorum
,, non reddam, nec reddi faciam ali-
,, quod, nec reſtaurari faciam. Ex-
,, cipio illum, qui interfecerit in-
,, terfe-

,, terfectorem parentum, aut filii, A
,, vel fratris, aut agnati, vel co-
,, gnati, ſeu generi ſui, unde finis
,, non ſit facta: & illum, qui vin-
,, dictam pro ſuo Domino fecerit.

,, §. 119. Si quis finem vel pa-
,, cem de homicidio, vel graviter
,, feriendo ruperit, taliter eum pu-
,, niam, ut de homicidio.

,, §. 120 In toto meo dominio B
,, non dabo aliquod officium Furi,
,, nec dari permittam, nec in toto
,, tempore vitae ſuae ſit Conſul, &
,, Conſiliarius Civitatis Piſtorii, aut
,, qui fratris, aut ſororis ejus nepo-
,, tes ſint, in aliquo officio Civita-
,, tis Piſtorii. Et ſic faciam jurare
,, meos proximos ſucceſſores Conſu-
,, les, vel Poteſtatem, & ut illi fa- C
,, ciant jurare ſuos, & illi ſuos, &
,, ſic uſque ad expletum terminum
,, ſeptem annorum. Excipio perſo-
,, nam ſoldi: item illum, qui Gui-
,, dalottum Conſulem interfecit; non
,, permittam eum habitare in Civi-
,, tate Piſtoria, nec in toto diſtrictu
,, de Piſtoria, me ſciente; & hoc
,, faciam jurare meos proximos ſuc- D
,, ceſſores Conſules vel Poteſtates,
,, & quod ipſi facient jurare ſuos,
,, & illi ſuos, & ſic uſque ad ex-
,, tremum vitae illius.

,, §. 121. Item ſi quis Civis de
,, cetero fuerit de ſuo tenere inter
,, Piſtorii diſtrictum expulſus, &
,, mihi fuerit reclamatum; citius
,, quàm potero, expulſum in tenere E
,, ſuo & podere faciam reſtitui, prae-
,, ter inquilinum & partiarium Co-
,, lonum.

,, §. 122. Si quis ſeditionem in
,, noſtra Civitate ſtudioſe, cum frau-
,, de, ad detrimentum Civitatis Pi-
,, ſtorii fecerit, cum non eligam in
,, meo dominio in aliquo officio.

,, §. 123. Diſtringam communem
,, Camerarium, rationem reddere ſin-
,, gulis Menſibus de pecunia Civita-
,, tis Piſtoriae, & de omnibus pi-
,, gnoribus datis vel acceptis & aſſi-
,, gnatis pro cauſis finiendis, & per
,, advocationem, ut veraciter quan-
,, titatem, pro qua obligata fuerit,
,, manifeſtet coram duodecim Conſi-
,, liariis vel ad Commune Conſilium
,, fuerint. Et ſi de ea pecunia ma-
,, nifeſtâ fraude eum inveniam, pu-
,, blice de officio expellam, & Feu-
,, dum eum habere non permittam.
,, Et non dabo ei, nec dari faciam
,, ulterius Feudum quatuor Librarum,
,, me ſciente. Et omnia pignora,
,, quae mihi data fuerint de Com-
,, muni, vel alicui perſonae, me
,, ſciente, ponam, vel reponi faciam
,, in Apothecam...... vel Eccleſiae
,, Sancti Zenonis, & praedictae Ec-
,, cleſiae XL. Solidos pro luminariis
,, dabo vel dari faciam. Item infra
,, quatuor dies proximos poſt Kalen-
,, das Januarii eligam, & eligi fa-
,, ciam duos alios Conſiliarios, quos
,, faciam jurare, ut ſtatuant ratio-
,, nem cum Camarlingo ſine fraude
,, de omnibus jam dictis expenſis in
,, Communi Conſilio coram Conſi-
,, liariis omnibus vel majori parte,
,, & coram Conſulibus, & qui ju-
,, rent, ut ſi invenerint ipſum in
,, manifeſta fraude, patefaciant. Quod
,, ſupra in hoc Capitulo dictum eſt,
,, tunc in Anno faciam ſemel in
,, quatuor Menſibus in meo dominio.

,, §. 124. Nobiles homines (o) Pi-
,, ſtorienſis diſtrictus, qui videbun-
,, tur mihi convenientes & idonei,

(o) *Nobiles homines:* s' intende della Nobiltà ſignorile, buona parte de' quali erano obbligati abitare in Città. Così ſi praticava in Siena. Ma queſt' uſo non denotava già, che

„ faciam jurare habiturium Civitatis „ Piſtorienſis ſine fraude; ex quo „ habiturium Civitatis Piſtorii juraverint, eis faciam rationem, & „ laudatos uſus noſtrae Civitatis obſervabo. Non reddam alicui forenſium...... qui juraverint, parabolam, aut qui in anima jurabunt habitare in Civitate Piſtoria.

„ §. 125. Quodcumque debitum „ Poteſtas vel Conſules Civitatis in „ ſcriptis mihi reliquerint, non recuſabo recipere: & dehinc ad „ proximum terminum perſolvam, „ & perſolvi faciam. Et recolligam „ & recolligi faciam dehinc ad Kalendas Majas proximas totum illud havere, quod datum fuerit „ mihi in ſcriptis, & tollam vel „ tolli faciam: & dabo & dari faciam illis hominibus, quibus mihi „ in concordia Conſiliariorum fuerit „ aſſignatum a Corſo Judice, & Gerardino, & Pipino, & Rainaldo „ Conſulibus.

„ §. 126. Et intus prope ripas „ novas Civitatis Piſtorii a fundamento muri jam coepti & incipiendi ex omni circuitu viam duodecim pedum non permittam reſtringi nec deminui, me ſciente, „ in toto meo dominio. Et ſic faciam jurare meam proxime ſuccedentem Poteſtatem & Conſules, „ ut illi faciant jurare ſuos.

„ §. 127. Et faciam eligi in arringo dehinc ad proximas Kalendas Februarii, a duobus bonis hominibus, quos jurare faciam eligere meliores & potiores & ſapientiores, quos cognoverint, quatuordecim Conſiliarios, ad utilitatem Piſtorienſis Populi, & non „ plures, praeter Judices & Advocatos. Et illis, quos elegerint „ Conſiliarios, nullum intellectum „ dabo, nec dari faciam, neque dari permittam de aliquo Conſiliario eligendo. Et in quo ipſi, vel „ major pars accordaverint de communi honore noſtrae Civitatis, ego cum eis concordabor & faciam, „ niſi fortè cum Conſiliarii Conſilium remutaverint, aut major pars. „ Id enim faciam. Sed in quo inde „ melius recognovero, & de communi havere, ultra viginti Solidos non expendam, nec expendi „ faciam abſque conſilio praedictorum Conſiliariorum vel majoris „ partis, & Conſu....... & unus „ Conſiliariorum mecum erit, poſſim „ accordare cum eis de expenſis...... „ petam a Conſiliariis toto tempore „ mei dominii de rebus, quae mihi „ videbuntur ſpectare ad communem „ honorem & utilitatem noſtrae Civitatis. Et faciam eos jurare, mihi „ dare conſilium, quoties ab eis petiero, prout melius recognoverint, „ ad communem honorem & utilitatem Civitatis Piſtorii.

„ §. 128. Item ſi aliquis proelium „ in Civitate Piſtoria, & in ejus „ Burgis, aut Suburbiis inceperit, „ infra octo dies, ex quo ſciero, „ tollam ei, vel tolli faciam Solidos „ centum, & non reddam, nec reddi faciam aliquo modo. Et invenire ſtudebo, quicumque proelium „ incepe-

che tutti i Nobili, che erano obbligati abitare in Città, fuſſero fra di loro di pari condizione. A me pare, che il dottiſſimo Monſignor Fontanini abbia penſato malamente a ſtimargli uguali. In Siena ſono ſtati de' Grandi i Tolomei, i Saracini, i Cerretani, e gli Aldobrandeſchi: ma non andavano fra di loro tutti del pari. Gli Aldobrandeſchi erano Principi. Il titolo d' *Illuſtre* diſtingueva queſti Signori dagli altri. Coſtoro ſi contentavano d' intitolarſi ſolamente *Nobiles*. E ſe erano Cavalieri, portavano il titolo di *Dominus*, o di *Meſſere*.

„ inceperit. Et ſi non habuerit unde ſolvat, pejorabo eum in tantum, quod valeat Solidos ducentos. Et ſi non habuerit unde ſolvat, & non potero eum pejorare, expellam eum de Civitate, & a tribus milliariis prope Civitatem eum habitare non permittam in meo dominio, me ſciente.

„ §. 129. Et toto tempore mei dominii habebo Cuſtodem & Cuſtodes, qui ſint bonae famae, & boni Cives Piſtorienſes, & convenientes, qui cuſtodiant Turrim de Serravalle per dies & per noctes. Et non mittam ibi aliquem Cuſtodem, cujus poſſeſſio non valeat ultra CCC. Libras.

„ §. 130. Si aliquis Piſtorienſis Civis detulerit (p) adſteritium, vel adallevantiam, ſpedum, vel lanceam, vel barionem, vel malatayam........ in Civitate Piſtoria, vel in ejus Burgis, tollam ei, vel tolli faciam viginti Solidos, & non reddam, nec reddi faciam. Et ſi non potero ei tollere, pejorabo eum in XL. Solidis. Et ſi non habuerit, unde ſolvat, expellam eum de Civitate, & in toto dominio eum de Civitate Piſtoria, me ſciente, habitare non permittam.

„ §. 131. Et habebo duos Judices, unum de Lege, & alterum de Uſu, & duos Advocatos pro cauſis ventilandis. Et ſi contigerit, me aliquid circa praedicta vel infra ſcripta facere, aut aliquid de illis Capitulis per ignorantiam praetermittere, priuſquam inde recordatus fuero, illud infra octo dies proximos, ſi potero, recuperabo bonâ fide. Talis eſt intellectus, ut ſim ſalvus de his, quae per ignorantiam praetermiſi.

„ §. 132. Et in toto tempore mei dominii habebo firmum & ratum, & tenebo quidquid in his Capitulis continetur, & in Conſtituto conſignato per manum Deutifici Notarii.

„ §. 133. Haec omnia meos proximos ſucceſſores Conſules, vel Poteſtatem, aut Rectores ſimiliter jurare faciam, & ut iſti faciant jurare ſuos, & illi ſuos. Et ſi in antea......... a me, & a majori parte Conſiliariorum fuerit immutatum vel ſtatutum, ſimiliter jurare faciam.

„ §. 134 Nec tenebor ſacramento fidelitatis vel Compagniae alicui manifeſto inimico Piſtorienſis Populi, niſi tenear pro Communi Civitatis.

„ §. 135. Nec faciam Compagniam vel communionem, vel ſeditionem ſtudioſe, nec tenebo cum aliquo, nec cum aliquibus de Conſiliariis aliquo ingenio.

„ §. 136. Et ſimiliter a Kalendis Januarii uſque ad proximas Kalendas Martias, Rectores Artium Civitatis Piſtorii jurare faciam, ut ipſi abſolvant ſibi, qui pro ſua Arte tenentur, ut de cetero nullâ cauſâ communi conſtringantur, & ut ipſi non poſſint vendere & emere res de ſua Arte ſine pretio ſtatuto & ordinato, vel aliquatenus ſibi impoſito. Et quod non poſſint adjurare laborare. Citius quàm potero acquirere faciam nomine pro-„ prie-

(p) *Si aliquis Piſtorienſis Civis detulerit adſteritium, vel adallevantiam, ſpedum, vel lanceam, vel barionem, vel malatayam:* ſtimo, che queſte voci ſiano d' armi da offeſa. Fuora del termine della Lancia, ſono tutte voci tralaſciate dal Padre d' Aquino nel ſuo Vocabolario Militare.

„ prietatis, vel nomine permutatio-
„ nis cum Eccleſia Sancti Zenonis,
„ totam Terram, quae eſt infra fo-
„ veas novas Caſtelli de Serravalle
„ infra meum territorium. Et hoc
„ ſi potero.

„ §. 137. Item faciam, quod pro-
„ xime mea ſuccedens Poteſtas aut
„ Conſules jurabunt, quod ipſi fa-
„ cient cuſtodire Caſtrum de Bargi
„ ad communem honorem, & utili-
„ tatem Civitatis Piſtorii, & Beati
„ Zenonis; & quod ipſi non ponant
„ aliquam cuſtodiam in Turri de
„ Bargi, niſi pro Communi Piſtorii;
„ & quod ipſi facient jurare ſuos
„ proximos ſucceſſores Conſules vel
„ Poteſtatem, & illi ſuos: & ſic in
„ antea uſque in perpetuum. Et ſi
„ contigerit, quod velint praedictam
„ cuſtodiam alii dare, non poſſint
„ alii dare, niſi Ciottolo, & ejus
„ heredibus, & illorum juramento,
„ niſi pro Communi Piſtorii.

„ §. 138. Ego non tollam, nec
„ tolli faciam Ciottolo de Bargi ſuas
„ rationes de Bargi: immo juvabo
„ eum tenere ſuas rationes de Bar-
„ gi. Et hoc idem faciam Rainaldo,
„ & Vetho, & Ramaldino, & ſuo
„ fratri, & nepotibus. Et ſi raptae
„ & toltae eis fuerint, juvabo recu-
„ perare, & recuperata retinere per
„ bonam fidem, ſine fraude, donec
„ obſervaverint nobis.

„ §. 139. Si autem Ciottolus (q)
„ fuerit damnificatus ultra centum
„ Solidos in Curte de Bargi pro hac
„ guerra, quouſque haec guerra du-
„ raverit, aut in vaſto meſſium, in
„ vineis, aut in arſura caeſarum,
„ aut in praeda animalium, emen-
„ dabo exinde ſibi, & emendari fa-
„ ciam in Libris XX. Et ſi fuerit
„ damnificatus ultra Libras XX. ni-
„ hil ſibi reſtaurabo, nec reſtaurari
„ faciam ultra XX. Libras. Et hoc
„ idem faciam ei ſi fuerit damnifi-
„ catus minus centum Solidis, quod
„ non tenear ei aliquid emendare.
„ Si autem fuerit damnificatus in
„ armis & equis, hoc idem faciam,
„ quod aliis Lambardis Stagienſibus.

„ §. 140. Item faciam dehinc ad
„ proximas Kalendas Junii, tres Pon-
„ tes murari in Turri in Caſtro de
„ Bargi, ſuper his, quos Conſules
„ fieri fecerunt, ad menſuram Pon-
„ tis Campanilis Eccleſiae Sancti Ze-
„ nonis, quam collegerunt Magiſtri
„ cum bona calcina ſine fraude. Et
„ faciam meam proxime ſuccedentem
„ Poteſtatem jurare ſuper his in eâ-
„ dem Turri tres alios Pontes, &
„ ut illi faciant jurare ſuos, & illi
„ ſuos, & ſic in antea ſemper, do-
„ nec praedicta Turris fuerit mura-
„ ta ſuper tria & quadraginta bra-
„ chia.

„ § 141. Et ſi qua perſona de
„ Civitate Piſtoria, Burgis, aut Su-
„ burbiis aliquam aliam perſonam,
„ quae habeat litem homicidii, vel
„ aliquam aliam litem, infra guer-
„ ram in perſonam graviter offende-
„ rit, vel offendi fecerit, praeter-
„ quam pro guerra Civitatis, ex quo
„ de domo ſua exierit, uſquedum
„ in propriam domum remeaverit,
„ aut in eundo, aut in redeundo vel
„ ſtando, tollam ei quinquaginta Li-
„ bras, & non reddam, nec reddi
„ faciam

(q) Ciottolo da Barga ſtimo che fuſſe un Lombardo, o Nobile di Barga, quale ſe riceve danno da gli nemici, vuole il Commune di Piſtoia menargli buono infino a venti Lire de' danni, che poteſſe patire nella preſente guerra, come il Commune oſſervava *aliis Lambardis Stagienſibus*. Queſta parola mi ſuppongo, che ſignifichi qualche luogo nel territorio di Piſtoia. Noi altri avevamo i Lambardi, chiamati de' Sterſi, che vado penſando che fuſſe qualche luogo fra Poggibonſi e Staggia.

,, faciam nec ſibi, nec alicui pro eo, nec reſtaurari faciam aliquo modo. Et ſi non habuerit, unde tollam, pejorabo eum in tantumdem infra unum Menſem proximum. Et ſi non habuerit tantum, pejorabo eum in quantum habuerit, & exinde uſque ad viginti annos proximos non permittam eum habitare in Civitate Piſtoria nec Burgis, nec in ſuo diſtrictu ad meum poſſe. Et ita faciam jurare meam proxime ſuccedentem Poteſtatem vel Conſules, & ut illi ſuos faciant jurare, & ſic uſque ad expletos XX. annos. Item ſi quis de Civitate Piſtoria, Burgis & Suburbiis de cetero corporaliter ad ſancta Dei Euangelia juraverit, ſe non facere finem nec rationem de aliqua offenſa ſibi facta ab aliqua perſona de Civitate Piſtoria, Burgis, aut Suburbiis, ex quo ſciero, uſque ad unum proximum Menſem viginti Libras ei tollam, nec reddam nec reddi faciam aliquo modo. Et ſi non habuerit, unde tollam, pejorabo eum in tantumdem. Et ſi non habuerit tantum, pejorabo eum, in quantum habuerit. Et eum, me ſciente, non permittam habitare in Civitate Piſtoria, nec in ſuis Burgis aut Suburbiis. Et ita faciam jurare meos proximos ſucceſſores vel Poteſtatem, & ut illi faciant jurare ſuos, & ſic ſemper uſque ad quinque Annos expletos.

,, §. 142. Nullum permittam ducatum praeſtare alicui foretano, niſi illis, quibus Conſules vel Poteſtas impoſuerint pro Communi, a Civitate Piſtoria ad Caſtrum Sambucam, & ad Plebem de Sejano, & uſque ad Plebem de Lamporecchio, & uſque ad flumen Nebulae, & uſque Montemurlum, & uſque ad Eccleſiam Sancti Martini de Campo.

,, §. 143. Item ego deinceps non emendabo nec emendari faciam de equis, qui de cetero morientur, ultra viginti Libras pro equo, quorum octo fieri debent de Datio foretano. Et ego in meo dominio eligam duos Arbitros, quos jurare faciam ante Feſtum Sancti Andreae, qui arbitrentur de omnibus equis Civium Piſtorii, Burgorum, & Suburbiorum, & illorum, qui per Poteſtatem Piſtorii conſtringantur. Et de equis tantùm macagnatis, de quibus milites in bello non poſſint ſe juvare, & de omnibus armis perditis in meo dominio. Et ſicut ipſi Arbitri fuerint arbitrati de equis mortuis, & de tantùm macagnatis, ut ſupra dicitur, tenear emendare, vel facere emendari in meo dominio, ita quod non emendem ultra XX. Libras de equo. De omnibus armis perditis ita faciam emendari, vel emendabo in meo dominio, ſicut ipſi fuerint arbitrati. Et talis eſt intellectus, quod non tenear emendare equos & arma illis hominibus, qui fecerint contra ſacramenta & conſtituta Poteſtatis. Et faciam ego jurare Arbitros per bonam fidem ſine fraude.

,, §. 144. Securitatem, quam Tedicius Infrangilaſta, Turchius, & Nazarius, & Guittoncinus fecerint cum Guidone (r) Aurgundione, firmam & ratam tenebo & obſervabo,

(r) *cum Guidone Aurgundione:* dubito che non vi ſia isbaglio, e debba dire *Burgundione*. La Famiglia Burgundia, come s'è detto, fin del 1055. era molto nota in Toſcana.

,, vabo, & ſic faciam jurare meos,
,, & ſic uſque ad terminum conſti-
,, tutum expletum, donec nobis ob-
,, ſervaverint.

,, §. 145. Securitatem & Pacem
,, Monticatinenſium firmam & ratam
,, in meo dominio habebo & obſer-
,, vabo, ſicut ſcripta eſt per omnia;
,, & ſic faciam jurare meam proxi-
,, me ſuccedentem Poteſtatem, vel
,, Conſules, & ut illi faciant jurare
,, ſuos, & illi ſuos, & ſic in antea
,, uſque ad expletum conſtitutum
,, terminum.

,, §. 146. Securitatem, quam Ar-
,, rendibilis Parmiſianus, Gubianus
,, Trajectus, & Prejete Conſules fe-
,, cerunt cum Ciottolo de Bargi,
,, firmam & ratam habebo, & ob-
,, ſervabo in meo dominio, & ſicut
,, ſcripta eſt per omnia. Et ſic fa-
,, ciam jurare meam proxime ſucce-
,, dentem Poteſtatem & Conſules,
,, & ut illi faciant jurare ſuos, &
,, illi ſuos, & ſic in antea, donec
,, Giottolus & ejus filii & homines
,, de Bargi nobis obſervaverint, ſi-
,, cut juraverunt per omnia.

,, §. 147. Quicumque noſtrae Ci-
,, vitatis juraverint deinceps ſe non
,, eſſe Advocatum (ſ) noſtrae Curiae
,, pro Civitate, vel Caſtaldum, ſeu
,, Camarlingum, vel Conſulem, in
,, meo dominio non permittam, pla-
,, citari in noſtra Curia, & Libras
,, IV. ei tollam, nec reddam, nec
,, reddi faciam. Et ſi non potero
,, habere Advocatos Legis, eligam

A ,, & mittam duos Advocatos ex uſu
,, vel de uſu.

,, §. 148. Item duo Caſtaldi pa-
,, lam in Arringo eligantur, quo-
,, rum unus quilibet habeat Feudum
,, IV. Librarum, & non plus, prae-
,, ter res uſitatas, quae dantur (t)
,, in Paſcis ſine fraude. Qui omnes
,, jurent in communi Conſilio, ſe-
B ,, cundùm quod Conſiliarii omnes,
,, vel major pars conſilium dederint
,, de officio Caſtaldi...... Et inſu-
,, per habebo unum Camarlingum,
,, qui faciat expenſas deforis pro
,, Communi.

,, §. 149. Item faciam jurare Ca-
,, ſtaldos, quod non mittant, nec
,, mitti faciant operarios, & ita Po-
C ,, teſtas mittat, & inde non habeant,
,, niſi duos Nuntios, ut faciant ju-
,, rare Mugnarios, & ſuos familia-
,, res a XIV. in antea, quod non
,, tollent fraudulenter, nec frauda-
,, bunt blavam aliquo ingenio, nec
,, farinam, quam acceperint pro ma-
,, cinare. Et ſi invenerint aliquem
,, ex Mugnariis vel de ſuis familia-
D ,, ribus de farina vel blava, quam
,, acceperint, vel accipi fecerint,
,, puniam eos ut de furto.

,, §. 150. Item ſi aliquis Civis
,, Piſtorii fuerit mihi accuſatus, quod
,, aliquam menam teneat cum aliqua
,, Civitate, vel Caſtro, aut Comite,
,, vel Capitaneo pro Communi Pi-
,, ſtorii, abſque licentia mea, cen-
E ,, tum Solidos ei tollam, nec red-
,, dam, nec reddi faciam. Et ſi non
,, pote-

(ſ) *Advocatus* in queſto luogo ſta per difenſore del Comune. E queſti ſi riconoſcono nel Giudicato fatto nel 1163. Cotali Avvocati erano di due ſorte. Si chiamavano *Advocati Legis*, e queſti erano i Legiſti e Dottori di Legge. Altri poi ſi chiamavano *ex uſu*, ovvero *de uſu*, ed erano i Protettori del Comune, come ſarebbero per ezemplo gli Ambaſciadori, ovvero Inviati. Nel mentovato Giudicato mi ſuppongo che di Piſtoia ne fuſſero gli Avvocati e Dottori di Legge: e tali fuſſero Maienetto Giolla da Piſtoia, Ildobrandino di Guido da Piſtoia, e Aſtancollo da Piſtoia.

(t) *quae dantur in Paſcis:* dubiterei che non voleſſe dire *ne' deſinari*, cioè *in paſtis*. O pure vuol dire *al tempo della Paſqua*.

,, potero ſibi tollere, pejorabo eum
,, in tantumdem: nec reſtaurabo,
,, nec reſtaurari faciam. Et jurare
,, ipſum cogam, ut non teneat in
,, meo dominio aliquam menam.

,, §. 151. Item non incipiam guer-
,, ram pro Communi vel per Com-
,, mune, nec incipi faciam, nec per-
,, mittam incipi, unde Cives emant
,, arma vel equos, niſi communicato
,, Conſilio centum Civium Piſtorii
,, omnium, vel majoris partis, ha-
,, bito ſub ſacramento electorum in
,, concione a quatuor hominibus
,, bonae famae, vigintiquinque per
,, quamlibet Portam, qui teneantur
,, eligere meliores, quos cognove-
,, rint, ad utilitatem Civitatis Pi-
,, ſtorii, & cum communi Conſilio
,, omnium Conſiliatorum Civitatis
,, Piſtorii, vel majoris partis.

,, §. 152. Item ſi contigerit, me
,, facere Pacem, faciam communica-
,, to Conſilio omnium Conſiliato-
,, rum, vel majoris partis, & prae-
,, dictorum centum hominum, &
,, aliorum centum hominum electo-
,, rum in communi Conſilio om-
,, nium, vel majoris partis, & Re-
,, ctorum Cappellarum, & Rectorum
,, Artium Civitatis Piſtorii. Et poſ-
,, ſint facere vindictam de illis ho-
,, minibus noſtri diſtrictus, qui non
,, fuerint ad commandamentum Ci-
,, vitatis Piſtorii, ſine conſilio prae-
,, dictorum.

,, §. 153. Item non tollam nec
,, tolli faciam, nec imponam nec
,, imponi faciam Asbergum, vel Pan-
,, thieram, nec aliquid loco eorum,
,, ad dandum militibus, alicui per-
,, ſonae de Civitate Piſtoria & Bur-
,, gis, qui non videantur mihi, ut
,, bene poſſit dare. Et ſi mihi vide-
,, tur, quod bene poſſit dare, impo-
,, nam & tollam, & non permittam
,, nec pretio nec precibus, nec amo-
,, re, ſi neceſſarium fuerit Civitati.
,, Et non tollam nec tolli faciam,
,, nec imponam, nec imponi faciam
,, Asbergum nec Panthieram, nec
,, aliquid loco eorum, ad dandum
,, militibus, alicui Civi Piſtorienſi,
,, qui videantur valentes homines in
,, armis. Item non dabo nec dari
,, faciam Asbergum & Panthieram
,, nec Roncionem, nec aliquid loco
,, eorum, alicui Civi Piſtorii, ha-
,, benti valens ultra D. Libras, ex-
,, ceptis Caſis, & Caſolinis, & Tur-
,, ribus, & Apothecis, de quibus
,, non accipiatur penſio ultra XL.
,, Solidos; niſi ſit Gonfalonerius (u)
,, & Rector Militum; niſi habenti
,, valens ultra D. Libras; & quin-
,, gentas ſolummodo, poſſit dare pro
,, Communi Asbergum vel Ronthi-
,, num, ſi & non utrumque. Simi-
,, liter habentes valens a D. Libris
,, infra, poſſint dare pro Communi
,, Asbergum & Ronthinum ſimiliter.
,, Item non ero in conſilio nec in
,, facto, nec in aſſenſu, quod ſint
,, Conſules in Civitate Piſtoria, niſi
,, ſit (x) unus plus de Popularibus,
,, quàm de Majoribus. Et ſic faciam
,, jurare eos, qui elegerint Conſu-
,, les, quod totum ſupra dictum eſt
,, de Pace & Guerra, Ronthinis, &
,, Asbergis, quibus debeat dari, &
,, quibus non. Et de Conſulibus in
,, Conſulatu eligendis ſemper unus
,, plus de Popularibus, quàm de
,, Majoribus obſervabo, & faciam in

(*u*) *Gonfalonerius* vuol dire capo della Milizia urbana. Perciò quì ſi dice *Gonfalonerius & Rector Militum.*

(*x*) *unus plus de Popularibus quàm de Majoribus.* Da queſte parole ſi riconoſce, che la Plebe Piſtoleſe incominciava ad eſſer ſuperiore alla Nobiltà. Così accadè a noi nel 1276. ovvero nel 1277. La Plebe cacciò dal ſupremo Maeſtrato tutta la Nobiltà.

„ meo dominio abſque deformatione.
„ Et ſic abſque ulla immutatione
„ & deformatione faciam jurare meos
„ proximos ſucceſſores Conſules vel
„ Poteſtatem, & ut illi faciant jura-
„ re ſuos, & illi ſuos, & ſic ſemper
„ per ſucceſſionem Conſulatus uſque
„ ad XVI. annos expletos. Et hoc
„ totum faciam jurare meos Conſi-
„ liarios.

„ §. 154. Item non ero in mea
„ propria cauſa, nec ventilabo ali-
„ quam propriam meam cauſam tem-
„ pore mei dominii, niſi ut Lex
„ dictat, niſi fortè expulſus eſſem
„ de tenere meo, & niſi ego aliquem
„ expellerem de tenere, vel niſi de
„ pactis factis, & conventionibus
„ mihi vel a me.

„ §. 155. Medietatem verò Gui-
„ dae, quae remanſit apud Commu-
„ ne, non vendam nec pignorabo,
„ nec aliquo modo alienabo nec ex
„ toto nec ex parte in meo domi-
„ nio. Hoc idem faciam de Molen-
„ dino de Serravalle & affictо &
„ penſionibus, quod affictum & pen-
„ ſiones, ſicut a principio fuit im-
„ poſitum, dehinc ad proximum
„ menſem Octobris recolligam, &
„ faciam recolligere, & dabo in cu-
„ ſtodia Turris de Serravalle, ſi to-
„ tum fuerit ibi neceſſarium. Et fa-
„ ciam ſtare ſerratum de foris oſtium
„ praedictae Turris die noctuque
„ continue, niſi fortè quando Cu-
„ ſtodes intraverint & exierint. Et
„ claves praedicti oſtii jam dictae
„ Turris, Piſtoriae faciam apud Com-
„ munem Camerarium teneri & be-
„ ne cuſtodiri ſemper, niſi quando
„ Cuſtodes exierint vel intraverint.
„ Et faciam in praedicta Turri per
„ totum annum tot victualia haberi
„ & teneri, quae ad minus per to-
„ tum unum menſem ſufficiant am-

A „ babus cuſtodiis. Et Cuſtodes prae-
„ dictae Turris eligam bonos, & bo-
„ nae famae Cives.

„ §. 156. Item non faciam finem,
„ nec pacem, nec treguam cum Ca-
„ lameccenſibus, niſi ea prius red-
„ dantur, & niſi ſe in noſtras ma-
„ nus remittent abſque aliqua con-
„ ditione & intellecto, quod num-
B „ quam poſſit excogitari; & ſi ad
„ proximum Feſtum Innocentium ad
„ commandamentum Corſi, Gerardi,
„ Pipini, & Rainaldi Conſulum Pi-
„ ſtorii non fuerint....... Calamec-
„ cam, poſtea quocumque modo ad
„ me devenerit, deſtruam & deſtrui
„ faciam; & in illo Podio, in quo
C „ nunc eſt Calamecca, nec ipſum,
„ nec homines de Calamecca ulte-
„ rius eſſe permittam. Et ita faciam
„ jurare meam proxime ſuccedentem
„ Poteſtatem vel Conſules, & ut il-
„ li faciant jurare ſuos, & illi ſuos,
„ & ſic per ſucceſſionem Conſulatus
„ uſque in perpetuum, niſi remanſe-
„ rit communi Conſilio omnium Con-
„ ſiliariorum vel majoris partis.

D „ §. 157. Item ſi tulero Datium,
„ ego non tollam nec imponam,
„ nec tolli faciam Datium ultra III.
„ Solidos per focum, paupere cum
„ divite coaequato, niſi communica-
„ to Conſilio centum hominum Ci-
„ vitatis Piſtorii omnium, vel ma-
„ joris partis.

„ §. 158. Item faciam rationem
E „ omnibus ſuburbanis tamquam Ci-
„ vibus, excepto quod de Datio;
„ & tollam Datium, ſi tulero om-
„ nibus noſtri diſtrictus, qui non
„ ſunt ſoliti dare Datium occaſione
„ militiae, vel aliquâ aliâ praeroga-
„ tivâ non juraverint corporaliter ad
„ Euangelia Dei. Si non juraverit
„ in proxime praeterito anno, emet
„ & tenebit equos & arma, quando
„ Cives

„ Cives pro Communi emerint; tunc A
„ enim tollam eis, ſicut & Civibus.
„ Si qua reclamatio fuerit facta mi-
„ hi, vel meis Judicibus aut Caſtal-
„ dis de aliqua perſona noſtri diſtri-
„ ctus, cujuſcumque gradus vel con-
„ ditionis ſit, & ipſa perſona intra
„ triduum, ſemel viſo Civitatis Nun-
„ tio, ad juſtitiam faciendam non ve-
„ nerit, omnes expenſas, quas re- B
„ clamator vel Civitas pro ea fece-
„ rit, eas cogam reſarcire, & poſtea
„ ſub ſacramento eam conſtringam,
„ ut ad rationem remaneat cum re-
„ clamatore uſque ad finem.

„ §. 159. Item ſi quis noſtri di-
„ ſtrictus impediverit aliquam perſo-
„ nam euntem ſub ducatu Civitatis
„ noſtrae, & illam perſonam, & e- C
„ jus merces intra tres dies proxi-
„ mos non reſtituerit, aut ſi de illa
„ pecunia ultra V. Solidos, vel de
„ illa merce deterioraverit invitâ per-
„ ſonâ, cui illa pecunia & merces
„ fuerit: expellam eam de Civitate
„ noſtra, & quantum in me erit,
„ infra tria milliaria prope Civita-
„ tem, nec in Civitate, nec in Bur- D
„ gis per quinquennium habitare,
„ me ſciente non permittam; & X.
„ Libras ei tollam, nec reddam,
„ nec reddi faciam, nec reſtituam,
„ nec reſtitui faciam; & totam pe-
„ cuniam, vel illius valens vel mer-
„ ces, vel illius valens eum cogam
„ reſtituere. Et ſi non habet, unde
„ poenam ſolvat, pejorabo eum in E
„ tantumdem, ſi potero; & ſingulis
„ Kalendis faciam mihi reddere ra-
„ tionem ab illis, qui guidam pro
„ Civitate fecerint, de pecunia, quae
„ pro guida ad eum pervenerit.

„ §. 160. Et ſi quis contra bannum
„ & mandatum meum iverit, & de-
„ prehenſus fuerit, aut ibi aliquid
„ tunc amiſerit, nihil de Communi
„ ultra X. Solidos pro eo expendam.

„ §. 161. Nullum Privilegium a-
„ licui noſtri diſtrictus, olim factum
„ de Datio non dando obſervabo, ut
„ Datium ei non tollam. Excipio
„ heredes illius, qui interfecit San-
„ nam, & qui Libium Turchicum,
„ & Guaſtavillanum a captione; &
„ illum, qui amiſit pedem ad Mon-
„ tecatini de Muncigno in Civitatis
„ ſervitio. Nec in antea aliquem in-
„ de privilegiabo abſque communi
„ Conſilio omnium Conſiliariorum,
„ vel majoris partis. Item dehinc ad
„ proximas Kalendas Januarii.......
„ Infrangilaſtam, & ejus ſocios, ſi
„ non juraverint, ut non murent
„ Turrim eorum ultra modum Tur-
„ ris filiorum quondam Ildibrandi.

„ §. 162. Habebo in communi
„ Conſilio omnes Conſules Negotia-
„ torum, quorum uni cuilibet dabo
„ XX. Solidos, decem pro eorum
„ Conſulatu, & decem pro Conſi-
„ lio. Et non permittam domum
„ fieri, nec aliquod aedificium circa
„ Dunchionem Turris de Serravalle
„ ex aliqua parte. Sic ſimiliter Por-
„ ta de Caſtellina (y) uſque ad do-
„ mum Communis Civitatis de Ser-
„ ravalle. Nec ipſam domum, nec
„ aliam communem vendam, nec a-
„ lienabo aliquo modo.

„ §. 163. Paſſagium, quod tolli-
„ tur apud Montemurlum, faciam
„ remanere, ut non tollatur, & in
„ meo dominio ibi tolli non per-
„ mittam.

(y) *uſque ad domum Communis Civitatis de Serravalle.* Il nome di *Civitas* ſi prende in più ſenſi; o per luogo capo di Provincia, o per luogo che ha il Veſcovo, o per luogo di cinto di mura, o per Fortezza. Quì altro non vuol dire che Fortezza, e di lì è venuto a noi il termine di *Cittadella.* Nel primo caſo ſi uſava al tempo de' Romani, come oſſerva il Letteratiſſimo Padre Arduino nelle Note a Plinio.

„ §. 164. Item eligam quinque ex Conſiliariis noſtris in menſe Octobris, cum quorum conſilio Breve & Conſtitutum pertractetur, & ante Feſtum Omnium Sanctorum compleatur. Quos jurare faciam pertractare Breve & Conſtitutum Conſulum, vel Poteſtatis ante Feſtum Omnium Sanctorum: & faciant ſcribi per bonam fidem, ſine fraude ad communem honorem & utilitatem Civitatis noſtrae: & quod non ſcribent in Brevi nec in Conſtituto, nec addent nec deminuent aliquid, quod ſit contra Sacramentum Poteſtatis.

„ §. 165. Securitatem & pacem, quam Bernardus Adimari fecit cum filiis & nepotibus Gualandini, obſervabo, ſicut ſcripta eſt per omnia. Et ſic faciam jurare meam proxime ſuccedentem Poteſtatem, & illa faciet jurare ſuam, & ſic ſemper uſque ad conſtitutum terminum. Hoc idem faciam, & obſervabo Balduino. Item ſi homicida non habeat pacem, ſi non habuerit Turrim, vel partem Turris, & non........... non valeat ultra L. Libras, de centum Libris tollam ei X. Libras; & de ducentum tollam ei, vel tolli faciam XX. Libras; & de trecentum Libris, XXX. Libras; & de quatuorcentum Libris, XL. Libras; & de quingentis Libris, L. Libras. Et ſi non habuerit ultra triginta Libras, tollam ei omne id, quod habuerit, & eum de Civitate expellam, & in Civitate, nec infra tria milliaria prope Civitatem deinde habitare non permittam. Et ſi habuerit unam Turrim vel medietatem Turris deſtrui faciam omni auctoritate ſuam partem. Et omnia praedicta obſervabo & faciam in meo dominio, & legam, & legi faciam ſingulis Menſibus coram me: & faciam exemplari hoc Breve & Conſtitutum per manum Notarii Communis Camerae, ut non addatur, & nec deminuatur dehinc ad Annos ſeptem proximos.

„ Ego Gerardus ſacri Palatii Notarius & Tabellio, omnia praedicta fideliter conſcripſi & complevi, manuſque meae ſignum appoſui.

NUM. I.

Dal Caleſſo dell' Aſſunta, fol. 592.
Anno 1145.

„ IN nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti. Amen. Coram Senenſi Populo. Cum Senenſis exercitus eſſet in Plano Abbatiae Sancti Salvatoris, preſentibus *Comite Paltonerio* (1) cum equitibus ſuis, & Bertuldo cum equitatu ſuo, *Abbas Rainerius*, qui Caipho vocatur, juravit, quod nullum malum meritum redderet pro omni damno & injuria illata Abbadiae ab illo exercitu, hominibus habitantibus in Civitate Senenſi & in Burgis ejus, & in omnibus eorum adjutoribus: & quod ſalvaret habitatores Senenſis Civitatis & Burgorum ejus, & defenderet contra „ omnes

(1) Da queſto Contratto fatto nel 1145. ſi riconoſce, che il Conte Paltonieri, con tuttochè fuſſe Conte o Governatore per l'Imperadore, operava per il Popolo Seneſe, e non per l'Impero: & eſſendo Radicofani lontano da Siena trenta miglia, ſi vede, quanto preſto i Seneſi incominciarono a dilatare il loro Imperio.

„ omnes homines ubicumque poſſet,
„ & eos, qui cum eis erunt, & eo-
„ rum bona. Et quod daret Caſtel-
„ lum (2) Radicophani Civibus Se-
„ nenſibus, & eis qui cum eis erunt
„ ad recuperandum contra omnes ho-
„ mines. Et quod daret Caſtellum
„ Radicophani Populo Senenſi ad
„ guerram faciendam contra omnes
„ homines, excepto contra Sancti
„ Salvatoris Abbatem in ſua propria
„ lite, non ſuſceptà ſuper ſe propter
„ alium, ſi Senenſis Populus dein-
„ ceps non abſtulerit Abbati aliquod
„ Caſtrum vel Arcem. Et quod a-
„ modo in antea........ per Senen-
„ ſem Epiſcopum, & Populum Se-
„ nenſem illam partem Caſtelli Ra-
„ dicophani & Curtis ejus, quam
„ Comes Manente donavit & tradi-
„ dit Senenſi Epiſcopo & Populo.
„ Hoc idem juramentum fecerunt Ro-
„ landinus Bigi & Scarlactinus frater
„ ejus, & Rolandinus filius Rolan-
„ dini, & Guicciardus ejus frater,
„ & Ardoinus Bajocti, & Albertus
„ Balbi, & Ranuccinus Portonarius,
„ & Pepolo de Lanuta, & Compa
„ gnia, & Tuſcanellus, Rolanduccius
„ Burgine, Domenicus de Civitella,
„ Gerardus Berizelli, Majorellus,
„ Martinus Ruode, Petrus Lombar-
„ dus. Inſuper juraverunt Abbas,
A „ & ii omnes, quod facerent jurare
„ alios omnes idem predictum jura-
„ mentum, ſi poſſent; aut ſi alii
„ per eos facere hoc juramentum no-
„ luerint, juraverunt obſervare quod-
„ cumque comandamentum Senenſes
„ Conſules eis facerent contra illos.
„ Hec omnia predicta juraverunt ob-
„ ſervare per bonam fidem.
B „ Factum eſt hoc Anno Incarna-
„ tionis Dominicae Milleſimo Cen-
„ teſimo Quadrageſimo Quinto, men-
„ ſe Julio.

NUM. II.

C *Dal Cartulario dell' Abbadia della Berardenga, fol.* 3. Anno 1037.

„ DUm in Dei nomine, in Co-
„ mitatu Senenſe, locus prope
„ Burgo, qui dicitur Arbia (3) in
„ judicio reſidebat *Domnus Herman-*
„ *nus Colonienſis Archiepiſcopus*, &
„ Archicancellarius ſacri Palatii, u-
D „ na cum Bertolfus Comes, Miſſi
„ *Domni Conradi* invictiſſimi *Impera-*
„ *toris* ad ſingulorum omnium juſti-
„ tias faciendas ac deliberandas: re-
„ ſidentibus cum eo qui ſupra, Be-
„ rizo (4) nunc Comes, filius bonc

„ memo-

(2) *Radicophani*. Di queſta Terra ne parla a lungo in una Orazione MSta fatta in difeſa di ſe ſteſſo Aleſſandro Guglielmi: e avendone queſti fatte due Orazioni giudiciali, Claudio Tolomei le deſiderava vedere, come iſcrive in una Lettera al medeſimo. Anco ragiona di Radicofani il dotto Padre Beretta nella ſua Corografia d'Italia. Stimo che *Radicofani* ſignifichi un luogo poſto alle radici d'un Monte chiamato Cofano, per eſſere formato a guiſa d'un' Arca.

(3) *Il Borgo d' Arbia* oggi ſi chiama *Ponte d' Arbia* in riguardo al Ponte, che v'è: e trovaſi nella Strada Romana del Contado Saneſe.

(4) *Berizo.* Stimo che fuſſe Conte, cioè Governatore di Siena, come anco ſuo Padre; e penſo che ci fuſſero della Famiglia Ugurgieri. *Berizzo* ſi dice *Conte*, ma non ſi dice di qual Luogo; io però mi penſo, che facilmente ſi ricavi dal Luogo nel quale è fatto lo Strumento; ma in riguardo dell' ignoranza de' Notai queſta regola, che per ſe ſteſſa ſarebbe certiſſima, dubito, che qualche volta ſia fallace.

„ memorie Bernardi, qui (5) fuit
„ Comes, & *Johannes* (6) venerabilis
„ ejuſdem *Senenſis Eccleſie Epiſcopus*,
„ & alius *Johannes Lucenſis Epiſcopus*,
„ & *Wido Cluſinenſis Epiſcopus*, & Rai-
„ neri Comes filius bone memorie
„ Widoni, qui fuit Comes, & Ghe-
„ rardus, & Albertus, & Ubaldus,
„ & Gesbertus, & Farolfus, Judici-
„ bus Domni Imperatoris, & Lam-
„ bertus, & Petrus Notarii Domni
„ Imperatoris, & Raineri (7), &
„ Walfredi germani filiis bone me-
„ morie item Gualfredi, qui fuit
„ Comes, & alio Raineri, & Guat-
„ zulino germani filiis bone memo-
„ rie Walfredi, qui fuit Comes, &
„ Rainerii de Roſino filio bone me-
„ morie item Rainerii, & Ugonem
„ filius bone memorie Ubaldi, &
„ Petro filius bone memorie Viven-
„ zi Comes, & .... filius bone
„ memorie Suppono, & Raimundo
„ filius bone memorie Rainerii......
„ & reliqui plures. Ibique in eorum
„ veniens preſentiis *Donnus Ubertus*
„ venerabilis *Abbas ex Monaſterio San-*
„ *cti Salvatoris*, ſito in campo ubi
„ qui dicitur Fontebona, una cum
„ Wido Notario, Advocato ſuo, &
„ oſtendebant ibi in eodem judicio
„ monimentum unum, ideſt Docu-
„ mentum de predicta Eccleſia &
„ Monaſterio, in quo continebatur,
„ omnibus Caſis, Caſtris, & Eccle-
„ ſiis, ſeu Terris, & rebus domni-
„ catis, maſſaritiis, ſimulque Servis,
„ & Ancillis, movilias & immovi-
„ libus, omnia & in omnibus. Et
„ inſuper ibi continebatur cuncte &
„ integra res illa, que eſt in voca-
„ bulo Clatina, cum Eccleſia Sancti
„ Petri ibidem poſita, & omnes res
„ & ſubſtantias, ſicuti bone memo-
„ rie Winigi, qui fuit Comes, fi-
„ lius bone memorie Reghinari, una
„ inſimul cum Richilda ejus conju-
„ ge in predicta Eccleſia & Mona-
„ ſterio per ipſum Domnum pro eo-
„ rum anime redemtione donaverunt
„ atque conceſſerunt in ipſum ſan-
„ ctum ac venerabilem locum. Mo-
„ nimentum ipſum oſtenſum, & ab
„ ordine relectum: interrogatus eſt
„ ipſe predictus Ubertus Abbas, una
„ cum predicto Avvocato ſuo ab his
„ Judicibus & Auditores, pro quo
„ monimento ipſo ibi in judicio o-
„ ſtendiſſent. Qui dixerunt: *Vere mo-*
„ *nimentum ipſum in judicio veſtris*
„ *oſtenſimus preſentiis, ut omnibus vo-*
„ *bis cognitum ſit, ut integra......*
„ *in predicto loco Clatina, una cum*
„ *predicta Eccleſia Sancti Petri ibidem*
„ *poſita, que in predicto monimento le-*
„ *gitur, ut ipſe predictus Wingi Co-*
mes,

(5) *qui fuit Comes:* Mi credo, che altro dire non voglia queſta formola nel preſente Giudicato, ſe non che fu Governatore: e di queſti modi di dire ne i noſtri Strumenti molti ſe ne ritrovano.

(6) E' da notare, che ſecondo i Capitolari de' Re di Francia, ne i Giudicati era ordinato dall'Imperadore Carlo Magno, che tra gli altri v' andaſſero il Conte del luogo, e il Veſcovo. Ecco quello che ſi legge: *Ut omnis Epiſcopus, Abbas, & Comes exceptâ infirmitate, vel noſtrâ juſſione, nullam excuſationem habeat, quin ad Placitum Miſſorum noſtrorum veniat, aut talem Vicarium ſuum mittat, qui in omni cauſa pro illo poſſit reddere rationem.* Si oſſervi, come i Conti delle Città precedevano al Veſcovo del proprio Luogo, e nulla in queſto fatto in que' tempi i Veſcovi ſe ne lamentavano.

(7) In una Lettera di Belliſario Bulgarini, rapportata nel Tom. III. delle Pompe Saneſi, Lib. MSto, ſi apporta un Contratto del 1003. del Cartulario dell' Abbadia della Berardenga, nel quale leggeſi: *In nomine Sancte & individue Trinitatis. Manifeſti ſumus nos Raineri & Berardo germanis Saligi filii bone memorie item Berardi, qui fuit Saligo ex genere Francorum.* Da ciò taluno potrebbe forſe ravviſare l' origine de i Rinieri, che in un con gli altri giudicarono in queſta Sentenza.

„ *mes, una inſimul cum predicta Rachilda ejus conjuge in predicta Eccleſia & Monaſterio per ipſum documentum dederunt atque concederunt jure proprietario nomine*. Et cum taliter retulerunt ipſe predictus Ubertus Abbas cum jam dicto ſuo Advocato ceperunt dicere & reclamare: *Jam plures vices nos reclamati ſumus ad vos Domnus Hermannus Archiepiſcopus, & Domnus Bertulfus Comes ſuper Rainerius filius bone memorie Ghiſolfi, & ſuper Ildebrando & Wido & Enricus germanis filiis bone memorie Iſalfredi, eò quod malo ordine, & contra legem ipſa predicta Eccleſia & Monaſterio diſveſtivit de integra predicta Curte, & res illa de Clatina, & de predicta Eccleſia Sancti Petri ibi poſita, quod ſunt ſub jure de predicta Eccleſia & Monaſterio Sancti Salvatoris. Unde ipſa predicta Eccleſia & Monaſterio legibus, & per ipſum predictum documentum inveſtita fuit ad ſuam proprietatem. Et vos predictus Domnus Hermannus Archiepiſcopus, & Bertolfus Comes ad predictum Ranerium, & a predictis germanis, multos direxiſtis Miſſos: nullo modo ad veſtrum poteſtis habere Placitum. Unde nos querimus, ut vos de ipſa ſupraſcripta Curte & res illa, & de predicta Eccleſia Sancti Petri in elemoſina Domni Conradi Imperatoris, noſtramque mercedem inveſtiatis*. Cum ipſe predictus Ubertus Abbas cum Advocato ſuo taliter retuliſſent, tunc ipſe Domnus Hermannus Archiepiſcopus, & dictus Bertolfus Comes, & Judices, qui ibi aderant, recordati ſunt, & dixerunt, quod ipſe jam dictus Ubertus Abbas cum predictus Advocato ſuo per plures vices reclamare vidiſſent, & eos nullo modo ad noſtrum Placitum habere potuerimus. Tunc ipſe Hermannus Archiepiſcopus, & predictus Bertolfus Comes fecerunt predictus Rainerius, & Wido, & Enrico, & Ildibrando per ipſum Placitum intus & foris querere & vociferare: & eos nullo modo habere potuit, & ibi eos minime invenerunt. Tunc ipſe jam dictus Hermannus Archiepiſcopus per fuſtem, quem in ſuas tenebat manus, ipſe predictus Ubertus Abbas, una cum predicto Avvocato ſuo de integra predicta Curte, & res illa de jam dicta Eccleſia ad ſalva querela inveſtiebant. Et inſuper miſit bannum Domni Imperatoris ſuper ipſas predictas res, & ſuper ipſa predicta Eccleſia, ſimulque & ſuper ipſe Abbas in auro optimo Libras centum, ut nullus quislibet homo, magna parvaque perſona ipſe predictus Abbas, ſuoſque ſucceſſores de ipſa jam dicta Curte, & res illa, & de ſupraſcripta Eccleſia, ſine legali judicio diſveſtire audeat. Quique verò fecerit, ſciat ſe compoſiturum predicte Libras auri pro medietate pro Camera Domni Imperatoris, & medietate a pars predicte Eccleſie & Monaſterii, & ad ejus Abbatem, qui pro tempore ibidem fuerit. Unde hanc notitiam pro ſecuritate eidem Eccleſie & Monaſterio, & illius Abbati, qui pro tempore ibidem fuerit, factum eſt, oſtenſione eidem Eccleſie & Monaſterio oſtendendam fieri juſſimus.

„ Quidem & ego Lambertus Notarius, & juſſione de ſupraſcripto Hermannus Archiepiſcopus & Miſſo, & Judicum amonitione ſcripſit in Anno Domni Conradi invictiſſimi Imperatoris, Anno Imperii

„ ejus

„ ejus, Deo propitio, Undecimo,
„ V. Nonas Madii, Indictione V.
„ *Hermannus* Dei gratia *Colonienſis*
„ *Archiepiſcopus*, & ſacri Palatii Ar-
„ chicancellarius ſubſcripſi.
„ *Johannes Epiſcopus* interfui & ſub-
„ ſcripſi.
„ Ego Gerardus, gratia Dei, Ro-
„ mani Judex Imperatoris interfui
„ & ſubſcripſi.
„ Ego Vitalis Judex ſacri Palatii
„ interfui & ſubſcripſi.
„ Lambertus Notarius ibi fui, &
„ anc notitia ſubſcripſi.

NUM. III.

Dal Tomo III. de i Memoriali di Caſa Piccolomini, fol. 205. Anno 1055.

„ DUm in Dei nomine in Comi-
„ tatu Florentino, prope flu-
„ vium Arni in loco, qui nomina-
„ tur Omiclo, in judicio reſidebat
„ Domnus Gunterius Cancellarius &
„ Miſſus Domni Imperatoris ad ju-
„ ſtitias faciendas, & adeſſent cum
„ eo Bonusfilius, Otto, Atto, Wi-
„ bertus, Bargundius, Walcauſus,
„ Tolbertus, Judices ſacri Palatii,
A „ & reliqui plures: ibique in eo-
„ rum veniens preſentia Lanfrancus
„ Advocatus Monaſterii Sancti Bar-
„ tholomei, ſito in loco, qui voca-
„ tur Curtis Maimberti, & cepit di-
„ cere: *Jam plures vices me reclamavi*
„ *ad vos Domnus Gunterius Cancella-*
„ *rius & Miſſus Domni Imperatoris*
„ *ſuper beneficium, & exponere, ut*
B „ *ſupra, Rainerium & filios Guille,*
„ *qui Portum predicti* (8) *Monaſterii*
„ *malo ordine detinent, & contra le-*
„ *gem contendunt & contradicunt, no-*
„ *minative medietate de Curte una,*
„ *quae vocatur Seſtinga cum caſis, Cap-*
„ *pellis, ſeu territoriis, omnibuſque*
„ *rebus, quae ad ipſam medietatem de*
„ *jam dicta Curte & Capella pertinen-*
C „ *tur. Nam alia medietate de jam di-*
„ *cta Corte & Capella, ſive rebus omni-*
„ *bus ad parte ſupraſcripti Monaſterii*
„ *ad proprietatem pertinet. Et ſive*
„ *medietate de Corte una, que nuncu-*
„ *patur* (9) *Columnata, cum Eccleſiis,*
„ *caſis, territoriis, & omnibus rebus,*
„ *que ad ipſam medietatem de predi-*
„ *cta Corte & Eccleſiis pertinent. Re-*
D „ *liqua namque medietas ipſius Cortis*
„ *ad proprietatem ipſius Monaſterii de-*
„ *tinent. Et ſive medietatem de Cor-*
„ *te, que nuncupatur* (10) *Valle cum*
„ *Turre & Caſtello & Eccleſia ibi con-*
„ *ſiſtente,*

(8) *Monaſterii* di San Bartolomeo, Abbadia oggi de i Frati Aguſtiniani nel Territorio Groſſetano: dal che ſi vede, che anco fuora del Territorio andavano a farſi fare ragione. Queſto Giudicato ſi ritrova anco nell' Archivio de i Frati di Santo Auguſtino, al num. 1684. ma è molto differente da queſto medeſimo ch' io quì ho traſcritto, perchè non vi ſono nominati Colonnara, Valli, Caſalappi &c. come nel preſente. Noi crediamo, che i Monaci riconoſcendo, che non vi potevano avere più azzione, però le laſciarono nella loro copia.

(9) *Columnata:* queſto Luogo oggi ſi chiama *Colonna*. Nel tempo antico chiamavaſi Colonia. Eſſo è nel territorio di Groſſeto, e non nello Stato Romano, come ha penſato l'erudito Padre Berretta. Colonata dovette eſſere conceſſa una volta a i Monaci di Santo Anaſtaſio: perciò in una loro Bolla ſi riſervano le ragioni che hanno nel luogo, che ſi chiama *Civitas Colorum*, errore del Copiſta, che doveva leggere *Colonorum*. In queſto Luogo patirono diverſi Martiri, come ſi può oſſervare nel Martirologio ſtampato a Lucca con le note del dotto Fiorentini. Ivi ſi ritirò molta Nobiltà, e ſi chiamavano i Lambardi, o Nobili di Colonna, uno de' quali mi giova credere che fuſſe Ranieri figliuolo di Villa, contro del quale fu intentato e promulgato queſto Giudicato.

(10) *Valli* oggi è dello Stato di Piombino. Prima l'avevano i Todini, Famiglia Magnatizia, che una volta era in Maſſa. Il Veſcovo di Maſſa vi pretende avere ragioni. Al preſente non è altro che una bandita.

„ *ſiſtente, & cum caſis, territoriis, &*
„ *omnibus rebus, que ad ipſam medie-*
„ *tatem de jam dicto Caſtello & Tur-*
„ *re & Curte pertinent: aliam nam-*
„ *que medietatem ad ſuis Cortis ad*
„ *proprietatem ipſe Monaſterium deti*
„ *net. Et ſive medietatem de Corte,*
„ *que nominatur* (11) *Portilione, cum*
„ *caſis, Cappellis, ſeu territoriis, &*
„ *Lacu a Piſcaria & Portu, omnibu-*
„ *ſque ad ipſam medietatem de predi-*
„ *cta Corte tam in terris, quam in*
„ *aquis pertinere videntur. Reliqua*
„ *vero pars media ipſius Cortis ad*
„ *proprietatem ipſum Monaſterium de-*
„ *tinet. Sed & de Caſtello* (12) *Caſa-*
„ *lappi ſeptem Merlo de predicto Ca-*
„ *ſtello, cum ſuis pertinentiis, que de-*
„ *tinet* (13) *Tedici. Et Pojo, qui vo-*
„ *catur* (14) *Capana murata: totum*
„ *in integrum cum ſuis pertinentiis.*
„ *Et alia Corte Aslaito cum medietate*
„ *de Eccleſia Sancti Michaëlis, que vo-*
„ *catur in Nottula cum ſeptem Maſe.*
„ *Sed & alia Corte, que nominatur*
„ *Serimano, cum ſua pertinentia, &*

A „ *Eccleſia Sancti Andree cum ſua per-*
„ *tinentia. Unde quero ad vos Domnus*
„ *Cancellarius & Miſſus, ut vos pro-*
„ *pter Deum, & remedium anime Dom-*
„ *ni Imperatoris, ac veſtre mercedis,*
„ *ut inveſtiatis me ad pars predicti*
„ *Monaſterii de his omnibus rebus ad*
„ *ſalva querela, quouſque ipſe Bonifa-*
„ *cius & Raginerius, & Eppo ad ve-*
B „ *ſtrum Placitum veniant, & ad pre-*
„ *dictum Monaſterium juſtitiam faciant.*
„ Cum ipſe Lanfrancus taliter retu-
„ liſſet, tunc Domnus Gunterius Can-
„ cellarius & Miſſus, per fuſtem,
„ quem ſua tenebat manu, inveſti-
„ vit Lanfrancum Avocatum ad pars
„ predicti Monaſterii de ſupraſcri-
„ ptis Curtibus, & rebus omnibus,
C „ ſicut ſupra denominavimus, ad ſal-
„ va querela, quoaduſque predicti
„ Bonifatius & Eppo & Rainerius
„ ad Placitum veniant, & ad pre-
„ dictum Monaſterium juſtitiam fa-
„ ciant. Et inſuper miſit bannum
„ ex parte Domni Imperatoris, ut
„ nullus quilibet eundem Lanfran-

„ cum

(11) *Portilione:* errore a mio credere de' Copiſti. Deveſi leggere *Caſtilione, Caſtiglione*, quale altro non credo che ſia, che Caſtiglione della Peſcaia. Queſto Luogo è paſſato in diverſe mani. Prima doveva eſſere di queſti Monaci, concedoli forſe dalla pietà de' Conti Aldobrandeſchi, Famiglia molto potente e ricchiſſima, ſecondochè racconta San Pier Damiano. Da queſti Monaci dovette paſſare ne i Frati Guglielmiti, e con tratto di tempo venne in potere d'un noſtro Piccolomini, al quale e dal Papa, e da Caſa Medici fu confiſcato tutto il ſuo; e fecero accordo, come appariſce al Libro de' Morti d'una Chieſa Fiorentina, che quello che coſtui aveva nello Stato Papalino, fuſſe del Papa; e quello ch'era nel Dominio Fiorentino o Seneſe, s'apparteneſſe alla Caſa Medici: e però queſta al preſente è padrona di queſto Luogo.

(12) *Caſalappi* è nel Contado di Volterra, che mi penſo che dir voglia *Caſa di Lapo:* e anco al preſente è poſſeduto dalla Famiglia Gherardeſchi, capo della quale doveva eſſere Gherardo.

(13) Il Capitano della Rena a fol. 171. della Serie de i Marcheſi di Toſcana, dice, che in uno Strumento del 998. tra gli altri v' intervenne *Tedice Conte di Volterra, figliuolo della buona memoria di Gherardo*, che io credo di quelli della Gherardeſca. *Tedice* in Lingua vulgare credo, che ſia corrotto da Teodorico. Ma a dire lo vero, il *Tedice* nominato in queſto Giudicato, non credo che ſia il Conte, ma bensì uno dell' iſteſſa Famiglia; perchè evvi troppa diſtanza di tempo trà queſti a quegli. E ſe fuſſe Tedice il Conte o Governatore di Volterra, ſi doveva dire: *Qui fuit Comes*.

(14) In queſto Strumento ſi leggono alcune voci prette Italiane, entrate nella baſſa Lingua Latina, come fra l'altre ſono *Pojo*, che viene da *Podium*, e poi *Poggio:* come anco *Capanna murata:* così pure *ſeptem Merlo de predicto Caſtello:* e in oltre la voce *Corte*, ed altre.

„ cum Avocatum predicti Monaſte- A
„ rii de iis omnibus rebus diſveſti-
„ re, moleſtare, vel inquietare au-
„ deat ſine legali judicio. Qui vero
„ preſumpſerit, centum Libras auri
„ ſe compoſiturum ſciat, medieta-
„ tem Camere Regis, & medieta-
„ tem parti pred cti Monaſterii.
„ Et (15) hac Notitia, qualiter a-
„ cta eſt Cauſa, fieri amonuerunt. B
„ Quidem & ego Aldo Notarius
„ Sacri Palatii ex juſſione ſupraſcri-
„ pti Cancellarii, & Miſſi, ſeu Ju-
„ dicum ammonitione ſcripſi, Anno
„ ab Incarnatione Domini noſtri Je-
„ ſu Chriſti Milleſimo Quinquageſi-
„ mo Quinto, Imperii verò Domni
„ Secundi Heinrigi, Deo propitio,
„ Nono, XIV. die Menſis Junii, C
„ Indictione Octava.
„ Ego Gunterius Cancellarius con-
„ firmavi.
„ Bonusfilius, Judex ſacri Palatii
„ interfuit.
„ Atto Judex & Miſſus Domni
„ Imperatoris interfuit.
„ Ego Atto Judex ſacri Palatii
„ interfui. D
„ Ego Wibertus Judex ſacri Pala-
„ tii interfui.
„ Ego Burgundius (16) Judex ſa-
„ cri Palatii interfui.

„ Walcauſus Judex ſacri Palatii
„ interfui.

NUM. IV.

Dall' Archivio de' Signori Bichi, ſegnato B. Anno 1163.

„ IN nomine Sanctae & individuae
„ Trinitatis. Ego *Rainaldus*, Dei
„ gratiâ, ſanctae *Colonienſis Eccleſiae*
„ *Electus*, *Italiae Archicancellarius*, &
„ *Imperatoriae Majeſtatis Legatus*. Om-
„ nibus vobis tam legentibus, quàm
„ audientibus notum fieri volumus,
„ quod cum eſſemus * aqud Mona-
„ ſterium Sancti Antimi pro juſtitia
„ facienda, ipſum Monaſterium infe-
„ ſtatione pravorum hominum dila-
„ pidatum, & fere ad nihilum reda-
„ ctum invenimus. Praeſentibus au-
„ tem nobiſcum apud Montem Lu-
„ cinum (17) *Aicardo Parmenſi Epi-*
„ *ſcopo*, & *Galgano Vulterrenſi Epiſco-*
„ *po*, ac *Henrigo Marchione* filio *U-*
„ *guccionis Marchionis*, atque Guido-
„ ne filio *Guidonis Marchionis*, necnon
„ *Ildibrandino Comite Palatino*, Ildi-
„ brandino Cacciaguerre de Sciano,
„ *Opizino Comite de Orgia*, Sinibaldo
„ de

(15) Deve anco oſſervarſi, che la congiunzione *Et* non è mai ſcritta con la mezza zeta, come s' incominciò a praticare in circa al 1200. Dal che ſi può inferire, che queſte copie non ſono aſſai antiche.

(16) *Burgundius*. Di queſto Avvocato ne ſcriſſi al Letteratiſſimo Padre Abbate Grandi, che ſtimava, che dal Saneſe veniſſe ad abitare in Piſa queſta Famiglia, com' egli dice a fol. 101. della ſua Lettera intorno alle Pandette. Ma conſiderata meglio la faccenda, ſtimo, che ciò non ſia vero. L' uno ſi chiama *Burgundius*, e l' altro *Burgundione*; ſicchè non ſono gli ſteſſi nomi. L' altra ragione ſi è che Burgundione Padre di Giovanni non poteva eſſere l' Avvocato noſtro, eſſendovi da Giovanni al noſtro Burgundo Avvocato una diſtanza di più di cento Anni: ſicchè queſto Burgundo, che dovevaſi eſſere fermato nel Contado Seneſe, mi vado immaginando, che ſia differente dal Burgundione Piſano. Di Giovanni di Burgundione ne fa ricordanza l' Oudin nella Storia delli Scrittori Eccleſiaſtici.

(17) *Monte Lucino* era luogo vicino a Montalcino. In uno ſpoglio di contratti evvene uno fatto fra i Saneſi & i Montalcineſi, in cui ſi legge ✠ *Inſtrumentum Donationis factae de quarta parte Montis Lucino, & apenditiarum, Anno* 212. Vi ſi deve intendere il *Milleſimo*, cioè 1212.

„ de Canpilli, Uguicione Lonbardo, A
„ Ugone Panzonis, Bonoadcorſo de
„ Piſa, Tancredo Advocato Lucen-
„ ſium, Mainetto Giolle de Piſtoja,
„ Ildibrandino Guidonis de Piſtoja
„ de Portapittida, Baldovino Ugo-
„ nis Judex de Florentia, Malavol-
„ ta Philippi de Sena, Pipino de
„ Prata, Ruſtichello Gerardi Vice-
„ comitis de Alliano, Aſtancollo de B
„ Piſtoja, Giſello de Montemurli,
„ praeſentibus: *Guido Abbas* praedi-
„ cti Monaſterii cum ſuis Monacis
„ nobis conqueſtus eſt, quod medie-
„ tas medietatis ſuae Curtis de (18)
„ Caſtellione de Piſcaria, quae a
„ Lambardis de Buriano ſibi fuerat
„ ablata, & per temporum curricu-
„ la a ſupradictis Lambardis injuſte C
„ detenta. Habito igitur noſtrae Cu-
„ riae Sapientum Conſilio, auctori-
„ tate *Domini noſtri* glorioſiſſimi *Im-*
„ *peratoris Frederici* & noſtra, talem
„ promulgavimus ſententiam: ut om-
„ ni praeſcriptione temporum reje-
„ ctà, medietas, unde querimoniam
„ accepimus, ſicut *Imperator Carolus*
„ antefato Monaſterio dedit, & *Lo-* D
„ *dovicus* per fines & terminos aſſi-
„ gnavit, in integrum jam dicto Mo-
„ naſterio per *Guilielmum Comitem Se-*
„ *nenſium*, & Agenſem Advocatum
„ reſtitueretur, firmiter ſub obtentu
„ gratiae Domni noſtri Imperatoris,
„ & ſub ſacramento fidelitatis jam
„ dictis ſubreptoribus praecipientes,
„ ut nullam in praedictam medieta- E
„ tem offenſionem de cetero ingere
„ re praeſumant, nec amodo praedi-
„ ctam Eccleſiam inquietent. Simi-
„ liter & de Turri ſtatuimus, adji-
„ cientes etiam *Comiti Ildibrandino*
„ per ſacramentum, quo Domno Im-
„ peratori, & nobis tenetur, quod
„ ſi quis hoc tranſgredi voluerit,
„ praenominatum Monaſterium pro
„ poſſe defendat. Si quis autem haec
„ violare praeſumpſerit, merito Im-
„ perialem gratiam & noſtram amit-
„ tens, centum Librarum auri poe-
„ nà mulctetur, quarum medietas
„ Imperiali Camerae, & medietas
„ ſupraſcriptae Eccleſiae deveniat.
„ Ut igitur hoc Imperialis Coronae,
„ ac noſtrae auctoritatis Praeceptum
„ omnibus Seculis inconvulſum & in-
„ violatum permaneat, primi noſtri
„ Sigilli impreſſione praeſentem pagi-
„ nam roborari juſſimus & inſigniri.
„ Data Senis in Kalendis Auguſti,
„ Anno Dominicae Incarnationis Do-
„ mini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo
„ Centeſimo Sexageſimo Tertio, In-
„ dictione XI. Imperante Domino
„ Frederigo Romanorum Imperatore
„ invictiſſimo. Anno Regni ejus XI.
„ Imperii VIIII. In Dei nomine fe-
„ liciter. Amen.

NUM. V.

Al Caleſſo vecchio, fol. 25 Anno 1180.

„ ANno Dominicae Incarnationis
„ Milleſimo Centeſimo Octua-
„ geſimo, Indictione XII. Ego (19)

(18) Da queſto Contratto ſi riconoſce, che *Caſtiglione della Peſcaia* era de i Monaci, che di poi con l'Abbadia di Santo Antimo divenne in potere de' Guglielmiti.

(19) Queſto Legato dell'Imperadore cede ai Saneſi ogni ragione dell'Imperadore, *quam Imperator habet in Caſtro Sancti Quirici, vel ſuburbio ejuſdem.* E nel contratto fatto tra i Saneſi e l'Imperadore Arrigo nel 1186. che ſi ritrova nel Duomo alla fine del Libro ſegnato 101. leggeſi: *Reſignabunt & reſtituent omnia Caſtra & Poſſeſſiones omnes, & ſpecialiter Caſtrum Sancti Quirici.* Da queſto paſſo ſi riconoſce, che il più potente ſin pre

,, *Chriſtianus Magontinus Archiepiſco-*
,, *pus*, *Germaniae Archicancellarius*, *&c.*
,, *Imperialis Aulae per Italiam Lega-*
,, *tus*, dono & concedo vobis Senen-
,, ſibus Conſulibus, & totius Civi-
,, tatis Populo, omnes conſuetudines
,, & beneficia, quae quondam habere
,, conſueviſtis in Comitatu veſtro an-
,, te mei in Italiam ingreſſum, vel
,, poſtea: & eam rationem ſimiliter,
,, quam Imperator habet in Caſtro
,, Sancti Quirici, vel ſuburbio eju-
,, ſdem: atque rationem, quam Im-
,, perator habet in medietate Caſtri
,, Montieli: & totam rationem Im-
,, peratoris Portae Civitatis veſtrae,
,, ſalvo jure pignoris eorum, qui
,, Portam in praeſenti retinent. Nec-
,, non tactis ſacroſanctis Euangeliis
,, juramento aſſero, quod citius quàm
,, potero, Sereniſſimo *Imperatori no-*
,, *ſtro Frederigo* Privilegium confir-
,, mationis veſtrae Monetae, ad lau-
,, dem & totius Civitatis honorem
,, faciam ſine fraude componere, ut
,, ex Imperiali auctoritate, atque
,, pleniſſima conceſſione mea ab hac
,, die in antea libere habeatis omnia
,, ſuperius praetextata, & poſſideatis
,, ſine omni mea, vel cujuslibet Im-
,, perii Legati lite vel contradictio-
,, ne. Pro qua donatione & conceſ-
,, ſione a vobis recipio CCCC. Li-
,, bras Denariorum; quarum C. in
,, praeſenti dabitis Nuntio *Curra-*
,, *di* (20) *Marchionis*, reliquas CCC.
,, per meam liberationem dabitis cui-
,, cunque praefato Marchioni pla-
,, cuerit.

,, Acta ſunt haec in Caſtro Mon-
,, tis Fiaſconi coram Ugone de Va-
,, lentia, Valentiniano, & Tranſmun-
,, do ejuſdem Caſtri, Benedicto Se-
,, nenſi, & Boſo, & Petro Lombar-
,, dis, teſtibus ductis.

,, Ego Scopulus Notarius omnia ſu-
,, perius praefata redegi atque com-
,, plevi.

NUM. VI.

Dallo Spedale di Santa Maria della Scala, nella Sacca ſegnata num. 727.
Anno 1205.

,, IN nomine Domini. Amen. Cum
,, occaſione Comitatus controver-
,, ſiam de Caſtello Montiſpulciani
,, pateretur Senenſis Civitatis, dicen-
,, tibus quibuſdam, dictum Caſtel-
,, lum non eſſe de Comitatu Senenſi:
,, ſicque lis inde ſperaretur moveri;
,, deliberato conſilio Dominus Bar-
,, tàlomeus (21) Senenſis Poteſtas
,, cum aliis Nobilibus Senenſibus a-
,, divit locum Sancti Quirici de No-
,, ſenna, in quo Dominus Epiſcopus
,, Vulterranus Prior Societatis de
,, Thuſcia, & Dominus Ugo Ven-
,, ceguerre pro Civitate Florentiae,
,, & Do-

ſa le Leggi ſopra l'inferiore. In ſecondo luogo ſi deve riflettere, che obbligandoſi i Saneſi a patti aſſai ſvantaggioſi, fu ſegno ch' eglino non diedero quella ſconfitta così grande alle genti Imperiali, come vantano gli Storici Saneſi; e che tale non fuſſe, baſta vedere il Libretto, che è nell'Archivio del noſtro Duomo. In queſto leggeſi: *Anno Domini* 1186. *Obſedit Rex Henricus*, *qui poſtea fuit Imperator*, *Civitatem Senenſem*.

(20) Il *Marcheſe Corrado* ſtimo, che fuſſe Marcheſe di Toſcana, trattandoſi d'una Città, che era nel Marcheſato di Toſcana. La qual coſa eſſendo vera, manca nel ruolo de i Marcheſi di Toſcana del Capitano della Rena.

(21) Miſſere *Bartolommeo Podeſtà di Siena* era de i Machoni, e ſi doveva dire Bartolomeo di Renaldino de' Machoni. Queſti è quello che fece quella bella Prefazione in Lingua Latina al Caleffo Vecchio, che ſi può chiamare un Cartulario appartenente alla Città di Siena.

A „ & Dominus Ruſtichellus pro Civi-
„ tate Lucenſi, & Dominus Maizus
„ pro Civitate Senenſi, & Dominus
„ Gluttus pro Civitate Peruſii, &
„ Dominus Aſſaltus pro Civitate A-
„ retina, Rectores ejuſdem Societa-
„ tis convenerant. Cumque ibi co-
„ ram eis Teſtes inducere vellet,
„ & per eos oſtenderet, quod dictum
B „ Caſtellum eſt & fuit de Comitatu
„ Senenſi, praedicto Domino Ugoni
„ Rectori pro Civitate Florentiae,
„ & Jannibello, qui aderat cum eo,
„ & dicto Domino Aſſalto Rectori
„ pro Civitate Aretina, & Domino
„ Stephano, qui aderat cum eo: per
„ Rinaldum Ranerii Ruggerottum Ju-
„ dicem, Rinaldinum tunc Conſu-
C „ lem Mercatorum Senenſium, atque
„ Thomaſium (22) Nobiles Viros
„ Senenſes, dictus Bartalomeus nun-
„ tiari fecit, ut ad dictos teſtes au-
„ diendos intereſſent cum praefato
„ Epiſcopo, & aliis Rectoribus So-
„ cietatis Thuſciae. Quibus ſe hoc
„ facturos non recuſantibus, memo-
„ rata Senenſis Poteſtas intus Ple-
D „ bem Sancti Quirici per dictos te-
„ ſtes convenire fecit; ibique in prae-
„ ſentia Domini Epiſcopi, & prae-
„ dictorum Domini Ruſtichelli, &
„ Domini Glutti, & Domini Mai-
„ zi, ut eos una cum dicto Rugge-
„ rotto Judice examinarem, & eo-
„ rum dicta in publicam ſcripturam
„ reducerem, mihi Chriſtophano Ju-
„ dice commiſit atque mandavit.

„ In Anno Domini Milleſimo Du-
„ centeſimo Quinto, die Nonas A-
„ prilis, Indictione Octava, coram
„ Rinaldo Ildibrandini Cacciaguer-
„ re (23), Guido Cacciacomitis, Ra-
„ nerio Cacciaguerre, & Ugone Cac-
„ ciacomitis, & Tancredo Comitis
„ Manentis, Piero de Cupa Peru-
„ ſiae Civitatis, & Tenacciolo ne-
„ pote Tenaccii Octolini de Luca,
„ & Magiſtro Forti, Filippo (24) Ma-
„ lavolte, Uberto Gilii, Rinaldo
„ Ranerii, & Tomaſio praedictis,
„ Falcone Ruſtichini, Johanne Pa-
„ pe, & Orlando Rogerii, & Gra-
„ tiano de Sancto Quirico, & aliis
„ pluribus teſtibus ad haec rogatis.
„ Sic igitur teſtes, quos praedicta
„ Senenſis Poteſtas introduxit tunc
„ in praeſentia dicti Domini Epi-
„ ſcopi Vulterrani, & Domini Ru-
„ ſtichelli, & Domini Glutti, &
„ Domini Maizi, & coram ſupradi-
„ ctis teſtibus una cum dicto Rug-
„ gerotto Judice, de praedictae rei
„ veritate dicenda, ſicut moris eſt,
„ jurare feci. Quorum dicta talia
„ fuerunt.

„ Ubertus Gualandelli de Burgo
„ Sancti Quirici, juratus dicit, quod
„ vidit, jam ſunt quinquaginta An-
„ ni, *Comitem Paltonerium*, (25) qui
„ erat *Comes Comitatus Senenſis*, ha-
„ bere

(22) In queſto tempo apertamente ſi vede, che la Città di Siena era governata da' Nobili: e tanto importano quelle parole: *Nobiles Viros Senarum*. E in queſto è più giuſto Orlando Malevolti, che Giugurta Tommaſi. In queſto Strumento non v'è alcuno della Plebe Saneſe, perchè non gli ſarebbe dato il titolo di Nobile: Segno aſſai manifeſto, che la Plebe in quel tempo non dominava.

(23) Fra i teſtimonj vi ſono molti de i Cacciaguerri, come Rinaldo d'Ildobrandino di Cacciaguerra, Guido di Cacciaconte, Ranieri di Cacciaguerra, Ugone di Cacciaconte Signore d'Aſciano, e Tancredi del Conte Manente, Signore di Sarteano dell'iſteſſa Conſorteria de i Cacciaguerri. E tutti queſti ſtimo che ſieno de i Conti Berardeſchi, oggi Ugurgieri.

(24) Della medeſima Conſorteria ſtimo, che ſia *Filippo di Malavolta*, oggi Malavolti, ſtati Protettori di Colti buoni Monaſterio dei Vallombroſani.

(25) Il *Conte Paltonieri:* figliuolo di queſto era Filippo, che Celſo Cittadini con ragione crede, che fuſſe della Famiglia Ugurgeri. E Filippo ſi trova nominato in uno Stru-

A ,, bere & tenere Montepulcianum pro
,, ſuo Caſtello, & pro ſuo proprio
,, allodio. Et vidit, quod domina-
,, batur, & ſicut ſibi placebat, &
,, ſicut boni homines faciunt de ſua
,, Terra. Item dicit, quod vidit *Co-*
,, *mitem Gulielmum*, (26) qui erat
,, *Comes Comitatus Senenſis pro Impe-*
,, *ratore Frederigo*, habere & tenere
B ,, Montepulcianum pro Comitatu Se-
,, nenſi, & dominabatur ei, ſicut in
,, alio Comitatu Senenſi. Item di-
,, cit, quod vidit *Comitem Golſolinum*,
,, qui erat Nuntius Imperatoris Fre
,, derigi, & *Comes Comitatus Senenſis*,
,, habere & tenere Montepulcianum
,, pro Comitatu Senenſi, & domina-
,, batur ei, ſicut alii Comitatui Se-
C ,, nenſi. Item dicit, quod vidit *Co-*
,, *mitem Macharium* (27), qui erat
,, Nuntius Imperatoris Frederigi, &
,, *Comes Comitatus Senenſis*, habere
,, & tenere Montepulcianum pro Co-
,, mitatu Senenſi: & dominabatur
,, ei, ſicut alii Comitatui Senenſi.
,, Et vidit, quod dictus Comes Ma-
,, charius fecit venire homines de
D ,, Montepulciano apud Sanctum Qui-
,, ricum, & conſtrinxit eos in tan-
,, tum, quod ipſi ſe recomperaverunt
,, ab eo. Item dicit, quod vidit *Ar-*
,, *rigum Cappellanum*, qui erat Nun-
,, tius Imperatoris Frederigi, & erat
,, *Comes Comitatus Senarum*, habere
,, & tenere Montepulcianum pro Co-
,, mitatu Senenſi; & dominabatur
E ,, ei, ſicut alii Comitatui Senenſi.
,, Item dicit, quod vidit *Everardum*
,, *de Lutri*, qui erat Nuntius *Impe-*
,, *ratoris Henrigi*, & erat *Comes Co-*
,, *mitatus Senarum*, habere & tenere
,, Montepulcianum pro Comitatu Se-
,, narum, & dominabatur ei, ſicut
,, alii Comitatui Senenſi. Item vidit
,, *Gualterium de Ranesbac*, qui erat
,, Nuntius Imperatoris Henrigi, &
,, erat *Comes Comitatus Senenſis*, ha-
,, bere & tenere Montepulcianum pro
,, Comitatu Senenſi, & ei dominari,
,, ſicut alii Comitatui Senenſi. Item
,, dicit, quod vidit *Lambecchinum*,
,, qui erat Nuntius Imperatoris Hen-
,, rigi, & erat *Comes Comitatus Se-*
,, *nenſis*, habere & tenere Monte-
,, pulcianum pro Comitatu Senenſi;
,, & dominabatur ei ſicut alii Comi-
,, tatui Senenſi. Item dicit, quod vi-
,, dit *Oldum de Barchiſtena*, qui erat
,, Nuntius Imperatoris Henrigi, & e-
,, rat *Comes Comitatus Senenſis*, habere
,, & tenere Montepulcianum pro Co-
,, mitatu Senenſi: & dominabatur ei,
,, ſicut alii Comitatui Senenſi. Item
,, dicit, quod vidit *Ugonem de Guar-*
,, *maſia*, qui erat *Mariſcalcus Domini*
,, *Philippi Ducis Thuſciae*, habere &
,, tenere Montepulcianum pro Co-
,, mitatu Senenſi; & dominabatur
,, illi, ſicut alii Comitatui Senenſi.
,, Bernardinus Nettacaſa de San-
,, cto Quirico juramento dicit idem
,, per omnia, quae Ubertus: & plus,
,, quod bladam & vinum, quod erat
,, receptum. & quae recepta erat
,, pro Camparia & affictо de Curte
,, & Caſtello Montepulciani, fecit
,, deferri & reduci apud Sanctum
,, Quiricum in Caſſaro pro *Lambec-*
,, *chino*, & ejus mandato, qui erat
,, *Comes Comitatus Senenſis*; & quod
,, Mon-

Strumento del 1213. come ſi vede al foglio 13. del Primo Tomo de i Memoriali Piccolominei.

(26) Il *Conte Guglielmo* è nominato *Conte Saneſe* in un Giudicato fatto nell' Anno 1163. come ſi vede nell' Archivio de i Signori Conti Bichi.

(27) Al tempo del *Conte Macario*, che fu intorno al 1167. i Saneſi facevano guerra da loro ſteſſi. Ivi ſi legge, *quod vidit Montepulcianenſes facere hoſtem ad Agellum, quod eſt inter Montepreſin & Radicoſanum, pro Senenſibus*.

,, Montepulcianenſes faciebant & fe-
,, cerunt hoſtem ad Montalcinum
,, pro Senenſibus, & pro Comitatu
,, Senarum, ſicut alii Contadini.

,, Cacciutus de Sancto Quirico ju-
,, ramento dicit idem per omnia,
,, quae Ubertus Gualandelli: & tan-
,, to plus, quod hoſtem & cavalca-
,, tam faciebant pro dictis Comiti-
,, bus illi de Montepulciano, ſicut
,, illi de Sancto Quirico: & firmat
,, de tempore quadraginta annorum.

,, Orlandinus Clerici de Sancto
,, Quirico juramento dicit idem quod
,, Ubertus praedictus: & tanto plus
,, dicit, quod ſaepe vidit deferri de
,, blada Campariae Montiſpulciani
,, ad Teutonicos ſtantes apud San-
,, ctum Quiricum, ſicut Nuntii de-
,, ferentes dicebant.

,, Gherius de Sancto Quirico ju-
,, ramento dicit idem quod Ubertus
,, Gualandelli, excepto quod de Co-
,, mite Paltonerio, de quo dicit ſe-
,, cundùm ſuam conſcientiam.

,, Albertus Baccalerii juramento
,, dicit, quod vidit Bertoldum cum
,, uxore ſua ſtare apud Montepulcia-
,, num pro Balitore pro illis Comi-
,, tibus, qui erant Comites Comi-
,, tatus Senenſis.

,, Maffeus Litii de Sancto Quiri-
,, co juramento dicit, quod vidit
,, *Comitem Guilielmum*, qui erat *Co-*
,, *mes Comitatus Senenſis*, habere &
,, tenere Montepulcianum pro Co-
,, mitatu Senenſi; & vidit eum ibi
,, ſtare, & Montepulciano dominari,
,, ſicut ei placebat, & ſicut in alio
,, Comitatu Senenſi. Et vidit Gua-
,, ſcum de Montepulciano, qui erat
,, Balitor ipſius Comitis, venire a-
,, pud Sanctum Quiricum, & defer-
,, re ei Bladam, & alia neceſſaria
,, apud Sanctum Quiricum; & idem
,, dicit de *Comite Golfolino*. Item di-
,, cit, quod vidit Arrigum, qui erat
,, *Comes de Chiuſo*, & nullo modo
,, ſe intromittebat de Montepulcia-
,, no, & nullam juriſdictionem ibi
,, habebat. Item dicit, quod vidit
,, *Arrigum Faſſum* (28), & *Orman-*
,, *num de Catena*, qui erant *Comites*
,, *Aritii*, & nullam juriſdictionem
,, habebant in Montepulciano. Sed
,, illi Comites, qui erant Comita-
,, tus Senenſis, tenebant Montepul-
,, cianum pro Comitatu Senenſi, &
,, dominabantur Montepulciano, ſi-
,, cut in alio Comitatu Senenſi. Et
,, hoc vidit pro Comitibus Comita-
,, tus Senenſis, ſcilicet *Arrigum Cap-*
,, *pellanum*, *Comitem Macarium*, *Co-*
,, *mitem Everardum*, *Comitem Gualte-*
,, *rium de Raneſbac*, *Comitem Lam-*
,, *becchinum*, *Comitem Oddum de Bar-*
,, *cheſtena*, & *Ugonem de Guarmaſia*.
,, Et dicit, quod vidit omnes iſtos
,, tenere Montepulcianum pro Co-
,, mitatu Senenſi; & quod haec vi-
,, dere coepit, ſunt triginta & ſex
,, Anni elapſi.

,, Teſtes de Monte Follonico. Pe-
,, rettus juratus dicit, quod vidit
,, *Comitem Paltonerium*, qui erat (29)
,, *Contadinus*, & *Comes Comitatus Se-*
,, *nenſis*,

(28) *Arrigo Faſſo* ſi dice Cittadino Saneſe. In uno ſpoglio di Strumenti, che è nello Spedale, leggeſi: *Inſtrumentum juramenti praeſtiti ab Henrigo Faſſo de ſalvando & cuſtodiendo Senenſes, & de habitando in Civitate Senarum, & tenere factum Pacis & Societatis Thuſciae ſub Anno Domini MCLXXXVII. Menſe Junii Indictione XV. Publicatum manu Guidonis Notarii Domini Imperatoris.* In queſt'Anno il Capitano della Rena lo fa Vicario Imperiale.

(29) Del Conte Paltonieri ſi dice, che era *Contadinus*, & *Comes Comitatus Senenſis*. *Contadinus* vuol dire Signore di qualche Luogo del Contado Saneſe, altrimenti queſta Nobiltà era diviſa in Urbani, e Salvatici. Salvatico era lo ſteſſo, che Contadino.

In

„ *nenſis*, habere & tenere Montepul-
„ cianum pro ſuo Caſtello & ſuo
„ proprio allodio, & facere inde,
„ ſicut Dominus facit de ſuo Caſtel-
„ lo. Et vidit ipſum ibi habitare
„ & ſtare, ſicut Dominus habitat &
„ ſtat in ſuo Caſtro. Et recordatur
„ de ſexaginta Annis, quod hoc vi-
„ dit. Et vidit Centium, & Gerar-
„ dum Pieri pro ſuis Campariis ſta-
„ re ibi & Caſtaldis. Item vidit om
„ nes Comites, qui tenuerunt Co-
„ mitatum Senenſem, tenere Mon-
„ tepulcianum pro Comitatu Senenſi
„ uſque ad tempora, quibus receſſe-
„ runt. Et nominatim *Comitem Gui-*
„ *lielmum*, & *Comitem Golſolinum*,
„ & *Macharium*, & *Overardum*, &
„ *Lambecchinum*, & *Gualterium de Ra-*
„ *nesbac*, qui judicabant illos de
„ Montepulciano, ſicut volebant. Et
„ vidit, quod Montepulcianenſes fe-
„ cerunt hoſtem pro Senenſibus ad
„ Montalcinum, ſicut alii de Co-
„ mitatu Senenſi.

„ Ildibrandinus Guardati juramen-
„ to dicit, quod vidit *Comitem Pal-*
„ *tonerium*, qui erat *Comes Comita-*
„ *tus Senenſis*, & vidit ipſum habe-
„ re & tenere Montepulcianum pro
„ ſuo proprio Caſtello & ſuo pro-
„ prio allodio, & facere inde, ſicut
„ Dominus facit de ſuo Caſtello: &
„ habere inde Bandum & Datium,
„ ſicut Dominus habet de ſuo Ca-
„ ſtello: & ibi habitare & ſtare. Et
„ Marcheſellus Petri & Mazzolus fi-
„ lius ejus erant ibi pro ſuis Caſtal-

A „ dis. Item dicit, quod vidit omnes
„ Comites Teutonicos, qui tenue-
„ runt Comitatum Senenſem, tenere
„ Montepulcianum pro Comitatu Se-
„ nenſi, uſquequo in Comitatu fue-
„ runt. Et recordatur de tempore
„ quadraginta Annorum, quod haec
„ vidit a principio: & vidit Gua-
„ ſchum de Montepulciano ſtare ibi
B „ pro Teutonicis, & colligere Da-
„ tium & Prendimentum & Campa-
„ rias, & fructus de Donicariis pro
„ Comitibus Comitatus Senenſis, ſci-
„ licet pro *Comite Gulielmo*, & *Ma-*
„ *chario*. Et de hoſte facta ad Mon-
„ talcinum dicit idem quod Perret-
„ tus.

„ Garzone Aldobrandinelli jura-
C „ mento dicit idem, quod dictus Il-
„ dibrandinus.

„ Ildibrandinus Puccii Tecii jura-
„ mento dicit de auditu idem, quod
„ Garzone.

„ Stivallinus juramento dicit, quod
„ vidit *Comitem Paltonerium* domina-
„ ri Montepulciano, ſicut in ſuo Ca-
„ ſtello, & Comes erat *Comitatus Se-*
D „ *nenſis*. Et dicit, quod *Comes Gui-*
„ *lielmus*, & omnes alii *Comites Teu-*
„ *tonici* ſupradicti, fuerunt *Comites*
„ *Comitatus Senenſis*, & tenuerunt Se-
„ nenſem Comitatum, & habuerunt
„ & tenuerunt Montepulcianum pro
„ Comitatu Senenſi uſque ad tem-
„ pus, quo receſſerunt. Et vidit,
„ quod Montepulcianenſes bis fece-
E „ runt hoſtem ad Montalcinum, ſi-
„ cut alii de Comitatu Senenſi.

„ Si-

In queſto ſignificato la Cruſca non ne fa ricordanza. Queſti Accademici citano un paſſo di Giovanni Villani non molto giuſtamente: meglio nella Stampa di Milano Lib. VIII. Cap. XII. *I Grandi per ſe a cavalli coverti, con lor ſeguito di Contadini, e con altri Maſnadieri a piè in grande quantitade.* In queſto paſſo a mio credere ſono diſtinti i Contadini da i Grandi della Città, che tutti militavano a cavallo, e i Maſnadieri erano gente ordinaria, che militavano a piedi. Queſta parola Contadino dalla Lingua Volgare è paſſata nella baſſa Latinità d'Italia, però non conoſciuta dal celebre Du-Cange nel ſuo Gloſſario. Di queſto paſſo di Giovanni Villano il dotto Anonimo ſi è ſcordato di farne oſſervazione.

„ Simeon Montis Follonicae juratus dicit quod vidit *Comitem Paltonerium* habere & tenere Montepulcianum: & omnes Comites Teutonicos, qui tenuerunt Comitatum Senenſem, vidit tenere Montepulcianum pro Comitatu Senenſi, ſicut alios de Comitatu Senenſi.

„ Gezzus juratus dicit, quod vidit *Arrigum Cappellanum*, & omnes alios Teutonicos, quod tenuerunt Comitatum Senenſem, & *Macharium*, & *Lambecchinum*, & *Everardum*, & *Renardum*, & *Gualterium*, tenere Montepulcianum pro Comitatu Senenſi, ſicut tenebant Monticchiellum, & Montem de Follonica, & Sanctum Quiricum. Et vidit, quod Montepulcianenſes bis fecerunt hoſtem ad Montemalcinum, ſicut alii de Comitatu Senarum.

„ Guido Guittanelle juratus dicit, quod vidit *Comitem Paltonerium*, & dicit, quod, ut vidit, *erat Comes & Contadinus Comitatus Senenſis*, quia faciebat hoſtem & cavalcatam pro Comitatu Senenſi, & pro Civitate Senenſi, ſicut tunc communiter & publice audiebat dici, priuſquam Cacciacomes, & alii Comites de Scianenga. Et vidit ipſum Comitem habere & tenere Montepulcianum pro ſuo, & eum ibi ſtare & habitare & facere, ſicut faciebat in Torraneri. Et habebat de Montepulciano Datium & Bandum & Prendimentum & Camparia, ſicut volebat. Item dicit, quod poſtquam Comes Paltonerius amiſit Montepulcianum, *Comes Gulielmus*, & *Overardus*, & *Gualterius de Ranesbac*, qui fuerunt *Comites Comitatus Senenſis*, ut vidit, tenebant Caſtellum de Montepulciano, tenendo ibi Caſtaldos per ſe, & nominatim Guaſchum de Montepulciano; & colligendo inde Datium, Prendimentum, & Campariam; & ducendo eos ad hoſtem, & nominatim ad Montem Sanctae Mariae. Et dominabatur ei pro Comitatu Senenſi, ſicut aliis Caſtellis de eodem Comitatu. Et haec ſe vidiſſe dicit, & jam ſunt quadraginta Anni, quod coepit de his videre. Et ſcit, & vidit, Montepulcianenſes feciſſe hoſtem pro Senenſibus, & pro Comitatu Senarum apud Montalcinum, ſicut alios de Comitatu Senenſi.

„ Ranerius de Malacarta juratus dicit, quod vidit *Golſolinum*, & alios dictos, qui fuerunt Comites Comitatus Senenſis, & tenuerunt Montepulcianum pro Comitatu Senenſi.

„ Teſtes de Corſignano. Johannes Sollus juratus dicit, quod vidit, *Comitem Paltonerium*, qui erat *Comes*, & *Contadinus Comitatus Senenſis*, habere & tenere Montepulcianum pro ſuo proprio Caſtello. Et ducebat homines de Montepulciano, ubi volebat, & ad hoſtem ſuper Corſignanum, & ad Tintinnanum duxit. Et dicit, quod ſunt quadraginta Anni, quod ita tenuit Paltonerius Montepulcianum pro ſuo proprio Caſtello. Item dicit, quod vidit diſcordiam de Montepulciano inter *Gulielmum Comitem*, qui erat *Comes Comitatus Senenſis*, & Teutonicum, qui erat *Comes de Chiuſo*. Et ſic fuit finita illa diſcordia, quod Montepulcianum remanſit Comiti Gulielmo pro Comitatu Senenſi. Et poſtea ſemper vidit omnes Teutonicos ſupradictos, qui tenuerunt Comitatum, tenere Montepulcianum pro Co-

„ mitatu Senenſi: & quod Montepulcianenſes fecerunt hoſtem ad Montalcinum, & ad Sarteanum, ſicut alii de Comitatu Senenſi.

„ Petrus Sollus juratus dicit idem per omnia, quae Johannes Sollus.

„ Marcus Ranuccii juratus dicit idem per omnia, quod Johannes Sollus, praeterquamquod non recordatur de diſcordia, quae fuit inter Comitem Gulielmum & Comitem de Kiuſo.

„ Albertinus Bonizi juratus dicit, quod vidit *Comitem Macharium*, qui erat *Comes Comitatus Senenſis*, habere & tenere Montepulcianum. Et faciebat inde colligi de pane & vino: & dominabatur ibi. Et vidit omnes Teutonicos tenere Montepulcianum, & facere Montepulcianenſes Hoſtem & Cavalcatam Senenſibus, & ſicut alios de Comitatu Senenſi ad Montalcinum, & ad Sarteanum.

„ Ranuccius Romanelli juratus dicit, quod *Comes Paltonerius* erat Dominus de Montepulciano, & dominabatur ibi. Et Teutonicos ſupradictos vidit tenere Montepulcianum, ſicut alia Caſtella de Comitatu Senenſi.

„ Nerus Titus juratus dicit idem per omnia, quae Johannes Sollus. Et ipſe attulit ſalmam vini de curatura Montis Pulciani ad Macharium ſtantem tunc ad Sanctum Quiricum; & excepto quod dicit de triginta octo Annis. Et hoc plus dicit, quod vidit Montepulcianenſes facere Hoſtem ad Agellum, qui eſt inter Monteprefim & Radicofanum, pro Senenſibus, & ſicut alios de Comitatu Senenſi.

„ Donus Fortini juratus dicit, quod *Macharius* erat *Comes pro Comitatu Senenſi*; & tenebat Montem Politianum pro Comitatu Senenſi; ſicut fidem habet.

„ Johannes Berizzi juratus dicit, quod vidit omnes ſupradictos Teutonicos, de quibus dixit Perettus, habere & tenere Montepulcianum, & bannire & diſbannire ipſum pro Comitatu Senenſi. Et vidit eos dominari Montepulciano, ſicut aliis de Comitatu Senenſi. Et Hoſtem vidit eos facere ad Montalcinum pro Comitatu Senenſi, & ſicut alios de Comitatu.

„ Johannes Bajardus juratus dicit idem per omnia, quod Johannes Sollus, excepto quod de diſcordia, de qua non recordatur.

„ Teſtes de Montecchiello. Vaccarius juratus dicit, quod vidit *Comitem Paltonerium*, qui erat *Comes & Contadinus Comitatus Senenſis*, habere & tenere Montepulcianum, & ſtare ibi, ſicut in ſuo proprio Caſtello: & cum eo ibi ſtetit. Et dominabatur ibi, ſicut in ſuo proprio Caſtello, & habitabat ibi, ſicut Dominus ſui Caſtri. Item dicit, quod vidit *Comitem Gulielmum*, qui erat *Comes Comitatus Senenſis*, & *Arrigum*, qui erat *Comes de Chiuſo*: & Comes Gulielmus dicebat, quod Montepulcianum erat de Comitatu Senenſi. & Comes Arrigus de Chiuſo dicebat quod Montepulcianum erat de Chiuſo. Et ſic fuit finita diſcordia, quod Montepulcianum remanſit pro Comitatu Senenſi Comiti Gulielmo, & propterea dominabatur illi, ſicut alii Comitatui Senenſi, & pro Comitatu Senenſi. Et ita dicit de omnibus Teutonicis, qui habuerunt Comitatum Senenſem: ſcilicet quod tenuerunt Montepulcianum pro Comitatu Senenſi, & illi dominabantur.

„ bantur. Et jam ſunt triginta ſex
„ Anni & plus, quod haec vidit fie-
„ ri, & de his; & quod Montepul-
„ cianenſes fecerunt Hoſtem ad Mon-
„ talcinum, ſicut alii de Comitatu
„ Senenſi dicunt.

„ Magio Vergarius juratus dicit i-
„ dem per omnia, quod Vacharius,
„ excepto quod neſcit, qualiter illa
„ diſcordia fuit ſopita. Sed dicit,
„ quod omnes alios poſt *Comitem Gu-*
„ *lielmum*, qui fuerunt Comites pro
„ Comitatu Senenſi, ſcilicet *Golſoli-*
„ *num*, *Macarium*, *Renaldum*, *Ove-*
„ *rardum*, & *Lambecchinum*, & *Od-*
„ *dum de Barcheſtena*, vidit habere
„ & tenere Montepulcianum, & do-
„ minari ei, ſicut dicit Vacharius.
„ Et plus dixit de tempore, ſcilicet
„ de quadraginta Annis. Et idem
„ dicit de Hoſte facta ad Montalci-
„ num.

„ Maggiolus juratus dicit idem,
„ quod Vacharius, & tanto plus,
„ quod fuit Balitor pro *Gualterio de*
„ *Ranesbac*, *Lambecchino*, & *Oddo de*
„ *Barcheſtena*, & pro Mareſcalco. Et
„ de tempore quinquaginta Annorum
„ dicit, ſe coepiſſe haec videre.

„ Jacopus Ranuccini juratus di-
„ cit, quod vidit *Macharium*, *Renar-*
„ *dum*, *Overardum*, *Gualterium*, *Lam-*
„ *becchinum*, & *Oddonem*, qui fuerunt
„ *Comites Comitatus Senenſis*, habere
„ & tenere Montepulcianum per Co-
„ mitatum Senenſem; & pro eis Ba-
„ litores ibi ſtare. Et cum Overar-
„ do ibi fuit. Et iſti fuerunt Bali-
„ tores, ſcilicet Overardus de Ra-
„ dicofani, & filius Guaſchi, & ma-
„ ritus Ghebolae in Montepulciano,
„ ut vidit, & de ricompramento,
„ quod Montepulcianenſes fecerunt a
„ Machario dicit idem, quod Uber-
„ tus Gualandelli.

A „ Nero juratus dicit idem, quod
„ Jacopus, excepto quod non dicit
„ de ricompramento, & excepto,
„ quod non dicit de filio Guaſchi.
„ Et vidit facere Montepulcianenſes
„ Hoſtem pro Overardo ad Chiuſum
„ & ad Torritam, & pro Senenſi-
„ bus ad Montalcinum. Et conſtrin-
„ gebantur a Teutonicis, ſicut alii
B „ de Comitatu Senenſi.

„ Tribaldus juratus dicit idem,
„ quod Magio Vergarius, & tanto
„ plus, quod vidit Montepulcianen-
„ ſes facere Hoſtem ad Torritam pro
„ Teutonicis.

„ Supradictos Teſtes, quos una
„ cum praedicto Ruggerotto Judice,
„ de mandato dictae Poteſtatis Se-
C „ nenſis ego Chriſtophanus Judex
„ examinavi; ſequenti die poſt ſu-
„ pradicta publicavi, ſcilicet publice
„ legi in praeſentia praefati Domini
„ Vulterrani Epiſcopi, & Domini
„ Glutti, & Domini Maizzi prae-
„ dictorum, & coram Ranaldo Il-
„ dibrandini, Guido Cacciacontis,
„ Ranerio Cacciaguerrae, Ugo Cac-
D „ ciacontis, & Tancredo, & Ber-
„ nardino Comitis Manentis, Jaco-
„ po Ildebrandini, Joſeph Grughe-
„ rio Milite Guidi Cacciacontis,
„ Ranerio Peri de Chiuſure, Terra-
„ ciolo ſupradicto. Uberto Gilii,
„ Renaldino Rectore tunc Mercato-
„ rum Senenſium, Rainaldo Rane-
„ rii, Tomaſcio Brunecti, Falcho-
E „ ne Ruſtichini, & Tancredo Septa-
„ lio, & coram pluribus teſtibus ad
„ haec rogatis, in quadam domo
„ Orlandini Clerici poſt dictam Ple-
„ bem Sancti Quirici.

„ Ego Dietas uti Notarius, om-
„ nia quae ſuperius continentur, vi-
„ di & legi in Chartulario Commu-
„ nis Senenſis, publicato manu Chri-
„ ſtophani Judicis & Notarii, &

,, ſecundùm quod ibi continetur, di-
,, ligenter auſcultavi cum Viviano
,, Notario coram infraſcriptis teſti-
,, bus, & hìc nihil addito, vel di-
,, minuto, praeter ſignum & ſubſcri-
,, ptionem meam fideliter ſcripſi, &
,, manu propria ſignavi, in Anno
,, Domini MCCXXIX. Indictione II.
,, die IV. Kalendas Junii. Teſtes
,, ſunt iſti. Tomaſius Ajuti, Lutte-
,, ringus Johannis, & Buonſignore
,, Bianchi.

NUM. VII.

Al Caleſſo dell' Aſſunta, fol. 102.
Anno 1197.

,, IN nomine Domini. Amen. Nos
,, Cacciacomes (30), Cacciaguer-
,, ra, Guido Cacciacomitis, & Rai-
,, naldus Ildobrandini juramus ad
,, ſancta Dei Euangelia, quod dein-
,, ceps in perpetuum erimus Cives
,, Senenſes, & ſalvabimus & custo-
,, diemus omnes perſonas Civitatis
,, Senarum & Burgorum & Subur-
,, biorum ejus, & eorum (31.) ave-
,, re, & qui cum ipſis erunt in per-
,, petuum, ubicumque poterimus.
,, Et nos Cacciacomes, Cacciaguer-
,, ra, & Rainaldus habitabimus ſin-
,, gulis annis intra muros Civitatis
,, Senarum per tres menſes continuos
,, in pace & tres in guerra. Et ego
,, Guido Cacciacomitis habitabo ſin-

A ,, gulis annis intra muros Civitatis
,, Senarum per duos continuos men-
,, ſes in pace, & duos in guerra.
,, Et juramus comandamentum &
,, comandamenta, quod & quae &
,, quanta Senenſes Conſules, vel Re-
,, ctor (32) eorum, qui pro tempo-
,, re fuerint, pro honore & facto
,, Communis Senenſis, vel Conſules
B ,, Placiti pro juſtitia facienda nomi-
,, ne ſacramenti per ſe, vel ſuum
,, Nuntium, vel Litteris fecerint,
,, audiemus & obſervabimus, & au-
,, dire & obſervare non ceſſabimus
,, ſtudioſe. Et conſilium & conſilia,
,, quod & quae & quanta a nobis
,, nomine ſacramenti pro honore &
,, facto Senarum petierint, ſecundùm
C ,, quod nobis melius viſum fuerit
,, pro Communi Senarum, eis dabi-
,, mus, & data non ſubtrahemus.
,, Et credentiam & credentias, quam
,, vel quas nobis impoſuerint, vel
,, quae cum eis nobis impoſitae fue-
,, rint, ſicut impoſitae fuerunt, te-
,, nebimus: nec ad damnitatem Com-
,, munis Senarum, vel illius, qui
D ,, credentiam dixerit, pandemus. Et
,, bonum item, & non malum fa-
,, ciemus toti Communi Senarum.
,, Et franchitiam tenebimus, ſicut
,, in Brevi Conſulum per ſingula
,, Capitula. Et legationem, quae
,, nobis impoſita fuerit, portabimus
,, & tractabimus, ſicut per omnia
,, in Brevi Conſulum continetur.
E ,, Et uſque ad proximas Kalendas
,, Julias habebimus datas quingentas
,, Libras

(30) Queſto è uno Strumento de i Cacciaconti, Signori di molte Terre, e fra l'altre d' Aſciano, e di Sarteano. Queſti Signori ſtimo che ſieno un ramo dei i Signori Conti Berardeſchi, e ſtimo che portaſſero tal nome, per eſſere ſtati d' aiuto a cacciare i Conti di qualche Città Toſcana.

(31) *Avere:* parola Toſcana, derivata dal Latino *habere*, e introſa nella baſſa Latinità.

(32) *Rector:* ſignifica in queſto luogo il Capo de' Conſoli, e perciò ne' Contratti è nominato ſpeſſe fiate ſolo un Conſole, che doveva eſſere il Capo e il Rettore de' medeſimi. Veggaſi Giovanni Villani Lib. V. Cap. 32. il quale parlando de' Conſoli dice: *Ma gli Antichi noſtri non facevano menzione di tutti i nomi, ma dell' uno di loro di maggiore ſtato e fama, dicendo: al tempo di cotale Conſolo, e de' ſuoi Compagni.*

„ Libras Senenſes, & in vineis, & terris. Et faciemus dari ſingulis annis Eccleſiae Majori de Sena (33), in Feſto Sanctae Mariae de Auguſto, unum Cereum ſex librarum pro Monte Sanctae Mariae, & unum octo librarum pro Chuſure, & unum ſex librarum pro Rapo lano, & unum medium Cereum pro Petrono, & unum ſex librarum pro Aſinalonga, & unum ſex librarum pro Montegiſi, & unum quatuor librarum pro Turre ad Caſtellum, & unum quatuor librarum pro Podio Sanctae Ceciliae. (34)

„ Actum eſt Senis in Curia Conſulum ante Eccleſiam Sancti Peregrini, coram Guiniſio Donoſdei, Renaldo Rainerii, Tommaſio Brunepti, Guelfo Cauli, Uberto Gilii, Cancellario Guerruzzii, & Fratellano, & Storaldanno, & coram Conſulibus Altoito, Stradigotto, Jacob Ildibrandi, Aringario, & Maconcino, & magno Populo Senarum, Anno Domini Milleſimo Centeſimo Nonageſimo ſeptimo, die XII. Kalendas Martii, Indictione Prima.

„ Ego Bandinus Judex & Notarius totum, quod ſuperius legitur, mandato praedictorum Comitum ſcripſi, & in publicam formam redegi.

„ Ego Jacobus Notarius totum, quod ſupra legitur in autentico Inſtrumento a Bandino Judice & Notario compoſito ſcriptum inveni, & vidi, & legi, & ſcripſi, & ipſius Judicis & Notarii ſigno obmiſſo, fideliter exemplavi, nihil addens vel diminuens ſeu praetermittens fraudolenter, ſecundùm conſcientiam meam.

NUM. VIII.

Anno 1193.

„ CEleſtinus Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Incontrato, & Fratribus Hoſpitalis ante Majorem Senarum Eccleſiam poſiti, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. In eo ſumus loco, licèt immeriti conſtituti, ut devotionem fidelium de bono debeamus in melius monitis & hortationibus in Domino roborare, & eorum juſtis deſideriis & petitionibus noſtri Apoſtolatus favorem benignius impertiri. Sane quia Senenſes Canonici poſſeſſiones ipſius Hoſpitalis ex majori parte pro ſue voluntatis arbitrio, ſicut dicitur, inutiliter alienarunt, & ad hoc zelo cupiditatis inducti ipſum opus pietatis a vobis & aliis in Domino laudabiliter & moderate confectum in elemoſinis & aliis beneficiis, quae illic largiente Domino conferuntur, moleſtare, & Inſtrumentum compoſitionis de utriuſque partis conſenſu editum & approbatum infringere, & vos nituntur eorum obedientiae ſubjugare: veſtri, & ipſius Hoſpitalis indemnitati volentes nunc & in poſterum providere, praeſenti vobis paginâ duximus indulgendum, quatenus Canonicis ipſis vel

„ eorum

(33) *Eccleſiae Majori de Sena;* e non dice *de Senis*, come in tal tempo ſi ſcriveva. La ragione ſi è, che la noſtra Chieſa Maggiore è poſta nel Terzo di Città, il qual Terzo ſi diceva nel numero del meno *Sena*.

(34) In queſto Strumento vi mancano Aſciano e Sarteano, perchè in tal torno Aſciano e Sarteano non erano più di queſti Signori Cacciaconti.

A „ eorum ſucceſſoribus, vos vel ſuc-
„ ceſſores veſtri, ſalvo tenore Inſtru-
„ menti per manus Raymundi Judi-
„ cis, & Notarii Senenſis confecti,
„ & ab utraque parte recepti & ap
„ probati, in nullo teneamini quo-
„ modolibet reſpondere. Quod uti-
„ que, ſicut rationabiliter factum eſt,
„ & ab utraque parte approbatum,
B „ atque receptum, ratum & firmum
„ habentes, vobis & ſucceſſoribus
„ veſtris, decedente ipſius Hoſpitalis
„ Rectore, idoneam ibi perſonam e-
„ ligendi & inſtituendi, ſublato ap-
„ pellationis & contradictionis ob-
„ ſtaculo, plenam concedimus pote-
„ ſtatem, qui ſecundùm Deum fra-
„ tribus praeeſſe debeat, & receptio-
C „ ni & ſubſtentationi Peregrinorum
„ & Pauperum, & commiſſae ſibi
„ domus meliorationi intendere no-
„ verit, & ipſam piis ſtudiis & bo
„ nis actibus ampliare. Nulli ergo
„ omnino hominum liceat hanc pa-
„ ginam indulgentiae noſtrae infrin-
„ gere, vel ei auſu temerario con-
„ traire. Si quis autem hoc attem-
„ ptare praeſumpſerit, indignationem
„ omnipotentis Dei, & Beatorum Pe-
„ tri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe
„ noverit incurſurum.
„ Datum Laterani XV. Kalendas
„ Julii, Pontificatus noſtri Anno
„ Tertio.

NUM. IX.

Anno 1194.

„ IN nomine Domini. Amen. Cum
„ cauſa verteret inter Archipre-
„ sbyterum Ruſticum, nomine Ca-
„ nonicae Sanctae Mariae agentem,
„ & Incontratum, nomine Hoſpita-
„ lis (35) ſiti ante (36) gradus eju-
„ ſdem Eccleſie, agentem & contra-
„ dicentem ſuper facto Hoſpitalis,
„ nobis Ugoni de Inſula (37), &
„ Bernardo Sancti Eugenii Abbati-
„ bus a Summo Pontifice Caeleſtino
„ prae-

(35) La fondazione di queſto Spedale è antica. Comunemente ſi dice, che fuſſe eretto dal Beato Sorore intorno al 900. Moſtrano un ſanto Corpo, che dicono eſſere del medeſimo. Altri poi per le ſeguenti ragioni non ammettono queſt'antichità, e dicono, che fra gli Strumenti de' noſtri Veſcovi non appariſce queſt' antichità. Bonfiglio Veſcovo di Siena in uno Strumento fatto a' Canonaci, poſto al num. 984. dice, che concede loro: *Hoſpitale, quod habetis ante gradus Majoris Eccleſiae, a vobis conſtructum*: le quali parole non denotano lungo tempo. Nello Spedale, ove ſi ſono conſervate con diligenza le antiche Scritture sì del luogo, com' anco del Comune di Siena, non evvi mai nominato queſto Spedale, ſe non dopo il 1100. In oltre, come ho detto nel Diario del Gigli, la noſtra Chieſa Maggiore in quel luogo, dov' è al preſente, non è fondata ſe non dopo queſto tempo. In quanto al Corpo Santo, che moſtrano, dubitano, che ſia d' un altro Corpo Santo. Comunque ciò ſia, certo ſi è, che queſto Spedale è aſſai ricco, mercè la bontà de' noſtri Maggiori: ed è arricchito di molti Privilegi, conceſſi da i Papi, e da i Principi. Ed è coſa ſingolare, che una volta la maggior parte delle Maeſtranze da queſto ſanto Luogo uſcivano; ed il preſente Signor Rettore, ſecondo la condizione de i tempi, tenta con molta lode di rimettere in ſu queſti Lavori.

(36) Queſto Spedale ſi chiamava *Hoſpitale ante gradus Majoris Eccleſiae*. Ma intorno a i tempi di Papa Bonifazio VIII. fu incominciato a chiamarſi *lo Spedale della Scala*. E di quì ſi vede, quanto ſognaſſe il Padre Gregorio Lombardelli intorno all' origine di queſta Scala nella Vita del Beato Sorore.

(37) *Ugone dell' Iſola* noi crediamo, che ſia Abbate dell' Iſola, che è nello Stato Saneſe verſo Poggibonzi. Queſta Chieſa fu fondata dalla Conteſſa Ava, volgarmente chiamata Matilda. La genealogia di ſuo Marito ſi truova nel Monaſtero di Santo Eugenio, fatta intorno al 1200.

„ praefata cauſa eſt delegata, concordiâ aut judicio terminanda. Quae „ talis erat. Dicebat enim Archipresbyter, praedictum Hoſpitale „ eſſe Canonicae, & Incontratum „ poſſeſſionem Hoſpitalis........ & „ eſſe ſuam voluntatem tenere. Ideoque poſſeſſionem praedicti Hoſpitalis ſibi reſtitui petebat. Et „ dicebat, inſtitutionem & deſtitutionem dicti Hoſpitalis ad ſe pertinere. Incontratus verò in contrarium renitens dicebat, ſe eſſe „ Hoſpitalarium legitime inſtitutum, „ & plenam adminiſtrationem habere. Inſuper & reſtitutionem poſſeſſionum a Canonicis alienatarum, „ aut tantumdem de propriis Canonicae petebat, ſicut in Praecepto „ Domini Papae continebatur, eis „ diſtricte facto, ad uſum & ſubſtentationem Pauperum. Nos verò „ praefati Abbates praeceptum ſummi Pontificis ſequentes, ad noſtram praeſentiam partibus ſaepe „ ſaepius vocatis, quae hinc inde „ tam de facto, quàm de jure pertendebantur, cum Domino Bonone Judice, de conſenſu partium „ noſtro Aſſeſſore inſtituto, diligenter audivimus. Sed cum praefata „ cauſa in longum protraheretur, „ & partes ſumptibus & expenſis nimis gravarentur, & quid eſſet eventus litis dubitaretur: quorumdam exhortatione, & rogatu proborum Virorum, ſub poena centum Librarum, praedictam cauſam „ noſtro pleno arbitrio terminandam „ commiſerunt. Nos itaque diutius „ deliberantes, & indagare inſpicientes, habito conſilio * praediſti noſtri Aſſeſſoris & aliorum prudentium: viſis etiam utriuſque partis „ Inſtrumentis, & inſpecto Privilegii, & Literarum Domini Papae „ tenore, & auditis confeſſionibus „ & allegationibus utriuſque partis, „ ex auctoritate Domini Papae, & „ ex commiſſione nobis facta, arbitramur, laudamus, definimus, & „ pronuntiamus, proprietatem praedicti Hoſpitalis eſſe Canonicae „ Sanctae Mariae. Item arbitramur, „ laudamus, definimus, & pronuntiamus, ut Incontratus ſit Hoſpitalarius, & Rector Hoſpitalis, & „ plenam habeat adminiſtrationem, „ & libere adminiſtret, & obedientiam Archipresbytero promittat, „ & Archipresbyter eum de Hoſpitali & adminiſtratione ejuſdem inveſtiat. Item arbitramur, laudamus, definimus, & pronuntiamus, „ quod Incontratus Oblatos & Oblatas, quos voluerit, & utilitati „ Hoſpitalis expedire viderit, ad „ converſionem venire volentes recipiat. Item arbitramur, laudamus, „ definimus, & pronuntiamus, quod „ decedente Rectore Hoſpitalis, familia ejuſdem Hoſpitalis idoneam „ perſonam, quae ſecundùm Deum „ Fratribus (38) praeeſſe debeat, in „ Rectorem eligat. Qua electione „ facta, eam Archipresbytero, vel „ Rectori Canonicae, qui ibi pro „ tempore fuerit, repraeſentabitur, „ quam Archipresbyter, vel Rector „ Canonicae ſine dilatione confirment. Quo facto ipſe, qui electus „ fuerit Rector Hoſpitalis ejuſdem, „ Archipresbytero & Rectori Canonicae obedientiam promittat. Et „ Archi-

(38) *Fratribus:* Frati dell' Oſpedale: queſti erano Oblati, come erano anco coſtoro in tutte le Chieſe, e non erano Religioſi, come ſi può vedere negli antichiſſimi Statuti dell' Oſpedale, ſcritti tra il 1266. e 1282. in Lingua Vulgare, e parimenti in quelli rinovellati dal Beato Agoſtino Novello.

,, Archipresbyter, vel Rector Cano-
,, nicae eum de Hoſpitali & admi-
,, niſtratione ejuſdem inveſtiant. Et
,, ſi Archipresbyter, vel Rector no-
,, luerint obedientiam recipere, &
,, inveſtituram ſibi dare, nihilominus
,, ſit Rector, & adminiſtret. Item
,, arbitramur, laudamus, definimus,
,, & pronuntiamus, quod Archipre-
,, sbyter, vel Rector Cononicae, ni-
,, hil obtentu obedientiae Rectori
,, Hoſpitalis praecipiat, quod ſit con-
,, tra honorem & utilitatem Hoſpi-
,, talis emolumento Canonicae. Et
,, ſi praeceperint, non teneatur obe-
,, dire in hoc. Item arbitramur,
,, laudamus, definimus, & pronun-
,, tiamus, quod nec Incontratus, nec
,, ſui ſucceſſores de cetero aliquo
,, tempore poſſeſſiones terrarum &
,, vinearum a Canonicis alienatas,
,, quae dicebantur quondam fuiſſe
,, Hoſpitalis, quoquo modo repe-
,, tant, vel aliquid nomine earum
,, poſſeſſionum. Inſuper quoque ar-
,, bitramur, laudamus, definimus,
,, & pronuntiamus, quod non liceat
,, Archipresbytero, vel Rectori Ca-
,, nonicae, vel Canonicis, aliquid
,, de bonis praedicti Xenodochii ven-
,, dere, obligare, tollere, moleſta-
,, re, vel auferre, ſeu quoquo mo-
,, do alienare, niſi cauſa melioratio-
,, nis, ſicut continetur in Inſtrumen-
,, to per manum Ranerii Judicis fa-
,, cto. Praeterea quoque arbitramur,
,, laudamus, definimus, & pronun-
,, tiamus, quod Rector Hoſpitalis,
,, & tota familia ejuſdem Hoſpita-
,, lis, ſani, & infirmi, & omnes
,, Peregrini, vel Pauperes, accipiant
,, Poenitentiam a Rectore Canoni-
,, cae, vel ab alio Sacerdote, qui
,, ad hoc conſtitutus fuerit a Recto-
,, re Canonicae. Item laudamus, &
,, arbitramur, & definimus, & pro-

A ,, nuntiamus, Sepulturas Rectoris
,, Hoſpitalis, & totius Familiae,
,, & Hoſpitum, eſſe Canonicae. In-
,, ſuper arbitramur, laudamus, &
,, pronuntiamus, quod ſi quae deli-
,, cta, vel exceſſus manifeſti fuerint,
,, quos Rector Hoſpitalis per ſe e-
,, mendare & corrigere non poſſit,
,, ipſe Rector Hoſpitalis adeat Re-
B ,, ctorem Canonicae, & ſimul ex-
,, ceſſus corrigant. Item arbitramur,
,, & pronuntiamus, quod praedictae
,, partes dicta omnia & ſingula Ca-
,, pitula ſicut ſuperius ſcripta ſunt,
,, ſub poena centum Librarum ob-
,, ſervent. Et ſi aliqua partium con-
,, tra aliquod praedictorum Capitu-
,, lorum aliquo tempore venire tem-
C ,, ptaverit, praedictam poenam cen-
,, tum Librarum alteri parti hoc ob-
,, ſervanti perſolvat: & poenâ datâ
,, arbitrium in ſuo robore perma-
,, neat.

,, Datum Senis in Eccleſia Sancti
,, Deſiderii in praeſentia Stradigotti
,, Ugolini, Magiſtri Rolandi, Ildo-
,, brandini Flore, Chriſtophori Ra-
D ,, nerii, Daineſis Judicum, & Ra-
,, nucci, & Forenſis, Martini, &
,, Frederigi Pericciolí, & Oliverii
,, Nobilis, & aliorum quamplurium,
,, Anno Domini Milleſimo Centeſi-
,, mo Nonageſimo Quarto, die V.
,, Nonas Martii, Indictione XIII.

,, Ego Stradigottus Judex, totum,
,, ut ſupra legitur, mandato praedi-
E ,, ctorum Abbatum, & praedicti Ju-
,, dicis & Aſſeſſoris, & mandato
,, ambarum partium ſcripſi, & in
,, publicam formam redegi.

NUM-

NUM. X.

Da gli Strumenti del Signor Principe Chigi. Anno 1071.

„ IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Manifeſti ſumus nos Berardus filius quondam Winiſi (39), qui fuit Salico, & Supha (40) Jugalibus, filia quondam Rapiti, qui profeſſa ſum Lege vivere Romanâ, ſed nunc pro ipſo viro meo Lege vivere videor Saliga. Ipſo namque Jugale meo mihi conſentiente & ſubter * cofirmante praediximus, propterea per hunc ſcriptum promiſſionis & ſtipulationis atque tranſactionis promittimus, atque obligamus nos ſupraſcriptorum Jugalibus contra te Arnulfum quondam Fantini, qui fuit Judex, pro Miſſo tuo Ruſtichello, filius quondam Roizo: quod neque ego Bernardus neque Supha uxor mea, aut noſtri heredes, nec noſtri (41) homines, quos poteſtare poſſumus, nec alios per noſtrum conſilium, debeamus contradicere ad faciendum Caſtrum in Pojo illo, qui vocatur Monſclarus, neque opera, quae tibi facta fuerunt, per ullum ingenium, nec bona Canonicae Sanctae Eccleſiae, quae eſt aedificata Senà (42) in honorem Sanctae Mariae, dimi-

(39) *Berardo*, o *Bernardo di Winigi* vivea nel 1070. Era figliuolo di Winigi, e queſti figliuolo di Ranieri d'altro Ranieri di Berardo di Winigi, che nel 881. era Conte o Governatore di Siena, figliuolo di Reghinari. Queſto Albero è approvato da Beliſario Bulgarini in una Lettera ſcritta al Padre Iſidoro Ugurgieri e regiſtrata al Tomo III. delle Pompe inedite del detto Ugurgieri. Ma quello, che più importa, il tutto ſi può giuſtificare dal Cartulario di queſt' Abbadia della Berardenga. Ne i Contratti del Duomo ſi legge, che Berardo, che viveva nel 1070. diſcenda da Bernardino, e da queſto Rafannello e Ugo, come ſi può vedere al Contratto del Duomo, num. 561. dell'Anno 1126. *Ugo* mi giova credere, che ſia Ugo di Valcorteſe, dal quale vengono i Signori Ricaſoli di Firenze. Al foglio 95. ſi legge: *Carta quam fecit Ugo de Valcorteſe de Terra de Arbia*. Da Berardo ſono venuti li Conti Berardeſchi, e da Ugo, o Ugolino di Ruggieri, che vivea nel 1170. ne viene la preſente Famiglia degli Ugurgieri.

(40) *Supha* viveva *Lege Romanâ*. L' uſo di vivere con queſta Legge, era particolare degli Eccleſiaſtici, li quali, tuttochè fuſſero figliuoli di Padre, che vivea *Lege Salicâ*, o *Longobardâ*, nulladimeno eſſendo Eccleſiaſtici, prendevano Legge Romana. Dubito anco, che come fuſſero ſudditi di qualche Chieſa, viveſſero *Lege Romanâ*. I Conti di Tintinnano profeſſavano queſta Legge, ed erano a mio avviſo de i Nobili di Radicofani, perchè in gran parte Radicofani era ſottopoſto agli Eccleſiaſtici. Segno di ciò baſta vedere le ſottoſcrizioni, che ſono nell' Iſtrumento fra Papa Eugenio III. e Ranieri Abbate di San Salvadore del Monte Amiata, nel quale l' Abbate concede in Feudo al Papa la parte di Radicofani, che godevano i Monaci, e fra quelli per la parte de i Monaci, che danno il conſenſo, evvi *Obicio Tinioſi Comes de Tintinnano*, che preſero il cognome de i Caſaconti, e ſi fecero Cittadini Saneſi. Devo anco oſſervare, che non erano molti, che viveſſero *Lege Longobardâ:* ma la maggior parte vivevano *Lege Salicâ*, vivere con queſte Leggi credo, che non ne fuſſe l' uſo più là, che intorno al 1200. nel qual tempo le Città d' Italia ſi poſero in piena Libertà, e ciaſcheduna delle medeſime formò Statuti, i quali ogni Suddito fu obbligato ſeguire.

(41) *Noſtri homines*. Vuol dire i Servi, qual' uſo ne i noſtri Paeſi qualche poco durò infino al 1400. Veggaſi ſopra di ciò il dottiſſimo Lorenzo Pignorio nel ſuo Trattato de i Servi. Come anco ſi può vedere il ragionamento ſopra le Maſnade, che erano Servi nati nella Maſſa, o nel Manſo, come va eſaminando il dotto Monſignor Fontanini.

(42) *Sena* in queſto tempo, cheche ſi dica in contrario il Letteratiſſimo Padre Beretta, ſi diceva nel numero del meno. In un' altro Strumento del Signor Principe Chigi

„ nuere nec rapere, nec tollere, nec „ contradicere, nec ullo modo inquietare ultra quinque Soldos (43) „ in Anno rugi de Lucenſ........ „ fuerimus, vel aliquis ex noſtris hominibus, quos poteſtare poſſumus, „ ſi nobis requiſitum fuerit...... „ niſi infra quindecim dies, quo nobis requiſitum fuerit, emendabimus, vel emendare faciemus. Et „ ſi ſic obſervabo ego Bernardus & „ Supha uxor mea & noſtri heredes, „ ſit poſtea Cartula ipſa, quam nos „ fecimus de Curte & Caſtello de „ Pancule pro hac cauſa inanis & „ vacua, & in ſe nullum obtineat „ robur. Et ſi haec non obſervabimus, ego Bernardus & uxor mea „ Supha, noſtrique heredes, ſit ipſa „ Cartula firma & bona. Et faciat „ ipſe Arnulfus, in quem ipſam Cartulam fecimus, & ſuis heredibus „ de jam dicta Curte & Caſtello & „ Pancole a parti de ſupraſcripta Canonica Sanctae Mariae juris proprietario nomine quidquid voluerit, ita ut firmam jam dictam Canonicam de jam dicta Curte & „ Caſtello ſine omni calumpnia. Et „ per haec omnia confirmandum accepimus nos, qui ſupra Jugalibus, „ Launichilt burſam cum denariis da „ Ruſtichello (44) Clericus filio Roizi, Miſſus eidem Arnulfi ad vice „ ſua, ut hoc noſtrum factum firmum permaneat atque perſiſtat. Et „ pergamena cum atramentario de „ terra levavimus, & tibi Rolando „ Notarius ad ſcribendum tradidimus, & ſcribere rogavimus, in „ quo ſubter confirmatis a teſtibus „ optulimus roborandum.

„ Actum Sene (45) intus Caſtello „ de Collelungo, intus caſa noſtra „ Dominicata & factum eſt hoc in „ Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo Septuageſimo Primo, Menſe Martio, Indictione Nona.

„ Signum manuum ſupraſcriptorum Jugalibus, qui hoc ſcriptum „ promiſſionis, ſicut ſupra legitur, „ ſcribere rogaverunt.

„ Signum manuum ſupraſcripti Bernardi, qui ad ſupraſcripta uxore „ ſua haec omnia conſenſit.

„ Signum manuum Raynerii filius „ Widonis Vicecomes, & Saligo & „ Wido-

gi dell' Anno 1072. ſi legge: *Actum Senâ*. In altro del 1012. che è nel mentovato Cartulario dell' Abbadia, ſtà ſcritto: *Actum Senâ, locus infra Caſa noſtra Dominicata, quae eſt intus Caſtello noſtro de Monte Aperto.* Nel Privilegio di Winigi fatto nell' Anno 881. abbiamo chiaramente: *Actum Senâ*. In altro dell' Anno 1121. leggeſi: *Actum Senâ:* e infiniti altri ſi potrebbono raccogliere, ſe faceſſe di biſogno. E queſto Winigi nel 1071. dona anco Monte Chiaro, del quale ſi fà preciſa menzione nel preſente Documento, a i Canonici; nel qual luogo i medeſimi Canonici vi godono, come ſi può vedere nell' Archivio del Duomo in un Contratto dell' Anno ſuddetto 1071.

(43) *Ultra quinque Soldos*. La parola *Soldo* è entrata dalla Lingua Vulgare nella baſſa Lingua Latina. De i Soldi e Denari ne parlano eccellentemente il Padre Abbate Don Guido Grandi nella Lettera intorno alle Pandette, e il gentiliſſimo Padre Don Virginio Valſecchi in altra Lettera intitolata *de veteribus Piſanae Civitatis Conſtitutis*.

(44) *Da Ruſtichello:* parola pretta volgare. E' da notarſi, che queſte parole volgari ſono entrate nella Lingua Latina aſſai più ne i Contratti Toſcani, che d' altre parti d' Italia. Dal che a baſtanza ſi riconoſce, che i primi fra gl' Italiani a ripulire la noſtra Lingua, ſono ſtati li Toſcani.

(45) *Actum Sene intus Caſtello de Collelungo*. Collelungo era un Caſtello vicino a Pancole. *Actum Sene*, vuol dire nel territorio di Siena. Simili modi di dire ſi truovano nel Martirologio Romano: dal che ſi vede, che l' ultima compilazione fatta ne i tempi antichi non ſia antichiſſima; e a noi giova credere, che ſia fra i tempi di Carlo Magno e il Mille. Avanti ne i Libri Latini non ſi trova queſto modo di dire.

„ Widonis filio ſuo, & Nicholae filius Domingi, & Bonſignore filii „ Adami, & Gerardo filio Gulferanii, & Romanelli filio Duranti, „ & Ingi filio Petroni Clericus, & „ Rainerio filio Maizi Medici, rogati teſtes.

„ Rolandus Notarius poſt tradita „ complevi & dedi.

NUM. XI.

Anno 1072.

„ IN nomine Sanctae & individuae „ Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini Jeſu Chriſti Milleſimo Septuageſimo Secundo, Sexto „ decimo Kalendas Martii, Indictione XI...... Bernardinus, & Ardingo (46) germanis filiis Rahinerii (47) Comes: ipſo namque „ Genitore noſtro nobis, quorum ſupra, germanis conſentiente, & ſupter confirmante, praeſentes praeſentibus diximus. Propterea per „ hunc ſcriptum promiſſionis & convenientiae noſtrae, & per noſtram „ bonam, exſpontaneaque voluntas, „ promittimus, ſpondimus, adque obligamus in Contratu Lambertus „ Archipresbiter de Ordine & Canonica Sanctae Mariae Senenſis Eccleſiae, & cunctis tuis, poſteriſque „ ſucceſſoribus, ut dummodo in antea unquam modo tempore non „ habeamus licentiam nec poteſtatem, neque nobis germanis, neque noſtris heredibus, contra te „ jam dicto Archipresbitero, neque „ contra tuis, poſteriſque ſucceſſoribus agere aut cauſare, tollere, aut „ contendere, ſeu ſupra agere vel „ minuere, aut in qualibet litis cauſationis indicere per nos, vel per „ noſtram ſummittentem perſonam, „ aut per qualibet noſtro ingenio, „ nominative de omnibus illis caſis, „ hortis, terrineis, & donnicatis, „ & vineis, ſeu & ſylvis, ſeu & „ medietatem de Curtem de Oprena, „ & de Sanctari (48) de Acta, adque ad Lacu de Verranu de...... „ omnibus illis rebus, ſicut hodie „ jam dicto Genitor noſter una cum „ Genitrice noſtra per Cartula offerſionis emiſit in jam dictam Canonicam Sanctae Mariae, omnia in-

(46) *Ardingo*. Mi penſo, che queſto Ardingo abbia dato il nome a gli Ardengheſchi, che di molte Terre ſono ſtati padroni, come fra l' altre ſono Civitella, Torri, Gello, Montorſaio, Pari, ed altri luoghi, come ſi vede allo Spedale in uno ſpoglio di Contratti del Comune di Siena.

(47) *Rahinerii*. Ranieri Conte: quì è in dubbio, ſe Ranieri fuſſe Conte di dignità, o veramente Conte, cioè Governatore. Il non eſſere i ſuoi figliuoli nominati Conti, mi fa dubitare, che Ranieri fuſſe Governatore; ed eſſendo queſto Strumento fatto nel Saneſe, è da dubitare, che Ranieri fuſſe Governatore di Siena. I Conti di dignità ſono di due ſorti: gli uni ſono di Luoghi conceſſi per beneficenza de' Principi, e queſti ſi ritrovano aſſai in antico. Altri ſono nati dalla temenza, che i Signori di Contado avevano della potenza delle Città, che s' erano poſte in Libertà: perciò introduſſero di mettere ſotto la protezione dell' Imperadore tutti i loro Beni, come fecero i Conti Alberti, Famiglia molto potente in Toſcana, che ſi fecero dichiarare dall' Imperadore Federigo I. Conti, cioè perpetui Governatori di tutti i loro Beni; nel qual Privilegio, che è nell' Archivio di Maſſa, ſono queſti Luoghi nominati. Queſta ſorte di Conti ſono in gran numero, particolarmente nello Stato Saneſe, che è aſſai grande. Ma queſti vennero aſſai tardi, e di queſti avanti l' Imperio di Federigo Primo credo che ſe ne trovino pochi, o neſſuno.

(48) *De Sanctari de Acta*. Credo che vi ſia qualche errore del Copiſta. Io non intendo quel, che vogliono dire.

„ integrum, ſicuti in praefata Cartula ſcriptum eſt, & in ea relegitur, nullam nos ſupraſcriptorum germanis, neque noſtris heredibus contra jam dictum Archipresbiterum, neque contra ſuis, poſteriſque ſuis ſucceſſoribus, neque con tra pars de praefata Canonica, ne que de praefatis omnibus rebus aliquam intentione aut cauſatione vel donnicatas ſtudialiter vobis exinde faciamus, ſet adjutores vobis ſimus aut erimus ad retinendum & defenſandum contra omnes homines, qui vobis tolluerint, aut contempſerint, unde non potuerimus per rectam fidem. Et ſi aliquando tempore in aliquo vobis exinde intentionaverimus, aut tolli vel contendi, aut ſuptragi queſierimus, nos, vel ille, qui cum quolibet contra factum veniad, eumdem datam aut traditam abeamus, aut in antea faciamus, & omni tempore vobis & pars de praedicta Canonicam quaerere, habere, & tenere non permiſerimus, & in omnia, qualiter ſuper legitur, non ſteterimus, & non opſervaverimus, tunc ſpondimus adque promittimus ſupraſcriptorum germanis una cum noſtris heredibus tibi Lamberti Archipresbitero, & ad tuis, poſteriſque ſucceſſoribus, & contra pars de prefata Canonicam, componere penam numerum de bono argentum Libras centum, quia inter nobis taliter convenit. Et pro eo omnia, ut ſupra legitur, confirmandum, Launichild integrum accepimus nos ſupraſcripti germanis da te jam dicto Lambertum Archipresbitero, burſciam cum denario pro Solidos duocentum, ut haec noſtra promiſſio, qualiter ſupra legitur, omnia firma & ſtabilem permaneat adque perſiſtat. Haec enim promiſſio, qualiter ſupra legitur, Wido Notarius tradidimus, & ſcribere rogavimus.

„ Actum Sena, locus intus Caſtello de Sancto Quirico.

„ Signum manuum ſupraſcriptorum germanis, qui hunc ſcriptum, qualiter ſupra legitur, & ſignum manibus eorum ſcribere rogaverunt.

„ Signum manus jam dicti Raynerii Comitis, qui ad praedictis filiis ſuis conſenſi & licentiam dedi.

„ Signum manuum Rabbi filii quondam Rollandi, & Raynerii filii Lulli, & Teunti, & Ruſalecli, rogati teſtes.

„ Ego qui ſupra Wido Notarius poſt tradita complevi & dedi.

NUM. XII.

Dall' Archivio dell' Opera del Duomo, num. 572. Anno 1074.

„ IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Anni ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo Septuageſimo Quarto, Menſe Aprilis, Indictione XII. Manifeſtus ſum ego Lamberto Archipresbitero & Cuſtos de Canonica Sanctae Mariae Senenſi Epiſcopio, qualiter abeo ad regendum & cuſtodiendum Caſis, Curtis, ſeu ſortis, terris, & rebus ibidem pertinentibus. Modò verò per conſenſu Fratrum Canonicorum noſtrae ejuſdem Canonicae per unc ſcriptum, & noſtra convenientia, apenſionis nomine dare „ & con-

" & confirmare previdi vobis Bernardi filii quondam Winiſi, & Bertae matri tuae, (49) ideſt integra Curte, & Eccleſias.... quae dicitur in Cancio, quae eſt medietatem de ſuprascripta Canonica, cum omnibus pertinentiis & adjacentiis earum ſuarum, quantum ad ſuprascripta medietate de predicta Curte & Eccleſiis, & rebus ſuis pertinentes, & res cum Curtis, ortis, caſis, vineis, ſilvis, ripis, pratis, & paſcuis, cultis rebus, vel incultis, per ſingulis locis & vocabulis, movilias & immovilibus, omnia & in omnibus, quantum ad ſuprascripta medietate de praedicta Curte & Eccleſia, rebus ſuprascriptis, & ubicumque de ejus pertinentia, & cum omnia ſupra ſe & ſuper ſe abentis, ſeu dare & confirmare providi vobis Bernardi, & ſupradictae Bertae, ſunt integris caſis, & vineis, ſortis & rebus maſſariciis, cum Eccleſias Sancti Petri, quae ſunt poſito in loco & vocabulo Barqua, ſicuti vos ſuprascripti Bernardo & Berta per cartula venditionis....... in ſuprascripta Canonica Sanctae Mariae, ut faciat exinde tu, qui ſupra Berta, & jam dicto Bernardo, & filiis maſculinis........ de ſuprascripto Bernardo ſecundùm Lege quicquid voluerit, libellario nomine de ſuprascripto. Antepono uno modiorum de terra cum ſilvas ſuper ſe abentes in loco & vocabulo Cuniolo ℞. decem & nove ſiſtara de terra arabilis, que pertinere de ſorte, que jam detinuit Carboncello....... que poſita in loco & vocabulo Vico. Nam aliis omnibus ſuprascriptis caſis tuis & vineis, & jam dictis Eccleſiis; ſicut ſuperius legitur, excepto quo ſuperius anteposui, omnia in integrum, ſicut ſuper legitur, tibi qui ſupra Bernardi & Berta...... & ad filiis tuis maſculis, qui ſupra Bernardi, qui de uxore abuerit, damus & confirmamus ad abendum, tenendum, laborandum, laborare faciendum, & uſufruendum, ut melioretur & non pejoretur. Et pro omnia, qui ſupra legitur, detis & perſolvatis per te, qui ſupra Bernardi & Berta, aut per unum qui ſupra de vos, & pro tuis filiis maſculinis, qui ſupra Bernardi, aut per veſtros Miſſos mihi, qui ſupra, Lamberti Archipresbitero, & ad meis poſteris ſucceſſoribus, aut a Miniſteriale noſtro a prefata Canonica per ſingulos annos infra Menſe December de denariis de Luca Solidos ſex boni expendibilis, & non amplius pro nulla alia conditione, vel per qualibet ſuperfruam vobis nulla ſuperimponatur, movilias & fruges & laboratione, que infraſcriptis vineis, ſortis, & rebus maſſariſis, & Eccleſiis rebus ſun pertinentes....... aut abueritis in ...... Berte & Bernardi & ad tuis filiis maſculinis ſit proteſtatione faciendu quod volueritis. Et ſic promitto ego qui ſupra Lamberto Archipresbitero una cum meis ſucceſſoribus ipſius de Canonica amplius violenter ſuperimpoſuerimus, aut ſi nos vobis tollere vel ſutrai queſierimus pro quovis ingenio, tunc componamus vobis pena numeru de bono arientum Libras quinquainta. Et per ideo promittimus

(49) Da queſto Stramento ſi riconoſce, che la noſtra Chieſa era ſotto la protezione di queſti Signori Franceſi.

„ timus nos ſupraſcripta Berta & A
„ Bernardo una cum meis filii maſculini, qui de leitimo coicio (50) nati ſunt, tibi, qui ſupra, Lamberti Archipresbitero, & ad tuis ſuceſori quoſviam, qualiter vos, ſicut ſuperius decreviſti, facere & adimplere neglexerimus per quovis ingenio, tunc componemus nos ſimili pena de bono arientu Libras B quinquainta, quia inter nos taliter convenit. Quam verò duobus libelli uno tenore factos, qualiter ſupra legitur, Ildibrandi Notarius ſcrivere rogavi.

Acta in Loco a Monte Aperto territorio Seneſe.

„ ✠ Ego Lambertus Archiſpresbiter a me facto ſubſcripſi. C

„ Ego Letus Presbiter ſubſcripſi.

„ Ego Johannes Presbiter ſubſcripſi.

„ Signum manibus Ildibrandi filii quondam Ruſtighi, & Berti...... filii Ardimanni & .... filii, rogati teſtes.

„ Ego Ildibrando Notarius poſt tradita complevi & dedi.

NUM. XIII.

Dal detto Archivio dell' Opera, al num. 751. Anno 1079.

„ IN nomine Sanctae & individuae Trinitatis. Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo Septuageſimo Nono Kalendis Martii, Indictione XI. feliciter. Ideo ego in Dei nomine Rainerio (51) Comitem filio quondam Ardingi, qui fuit Comitem, & Bertam Jugalibus filia quondam Raineri, qui fui de Sciſcano, qualiter profeſſa ſumus ex nationem meam Legem vivere videor (52) Langobarda: ipſo namque Jugalem & Mundualdo meo michi conſentientem, & ſupter confirmantem, & juxta eamdem Legem noſtra ſic interrogatas ſum ego Berta a..... de Nobbiano, ut ſi aliquam violentia paſſa fuiſſe ab ipſo ſupraſcripto Viro meo, vel ad qualibet ...... & ego ejus preſentiam D & teſtium, certam facio profeſſionem

(50) *coicio* viene dal Latino *coitu*.

(51) E' un altro Strumento de' Signori Ardengheſchi. Ranieri vi ſi nomina Conte, figliuolo del già Ardingo, *qui fuit Comes*. Oſſervanſi molte voci con piegatura Italiana, come *Ranerio filio da Guiniſi filio Raineri, & da Berta conjuga ſua*. A mio credere *qui fuit Comes* voleva dire, che fu Governatore; e di queſti ſe ne trovano molti. Eccovene uno. Fra' Contratti del Duomo, al num. 575. dell' Anno 1087. ſi legge: *Vinea Ugolini & Raineri Comitibus, filiis bone memorie Raineri, qui fuit Comes*. Al num. 581. dell' Anno 1073. abbiamo: *Giſla Comitiſſa, que fuit uxor bone memorie Ranerii, qui fuit Comes*. Al foglio 127. del Libro delle Coppe, che ſi ritrova nell' Archivio di Montepulciano, dell' Anno 1055. ſtà ſcritto: *Manifeſti ſumus nos Ranerius & Petrus, qui Pepo eſt clamatus, & Farolfus germani Comites filii bone memorie Winigildi, qui fuit Comes*. In queſto luogo *qui fuit Comes*, non credo veramente, che dir voglia, che fu Governatore; ma ſolo, che era Conte, come i figliuoli.

(52) Queſti Signori vivevano *Lege Langobardâ*: dal che ſi riconoſce, che coſtoro non erano di ſangue Franceſe. E' anco da notare, che i noſtri Antichi ſcrivevano *vivere Lege Langobardâ*, e non *Longobardâ*. La regola ſi è, che ne i Contratti antichi ſempre ſi legge *Langobardâ* per *A*, e non per *O Longobardâ*. E ſe ſi legge *Longobardâ*, è ſegno che ſono copie fatte in tempi più baſſi. E ciò facevano, perchè in quei tempi amavano una pronunzia più gutturale, come è l' *A*, e non già l' *O*. E non è già la ragione, che apporta il detto Marcheſe Maffei nella ſua ſcienza Cavallereſca.

„ nem & manifeſtationem, quod nullam paſſa violentia ad quempiam „ hominem, nec ab ipſo Jugalem „ & Mundualdo meo, niſi tantum „ meam bonam & noſtra voluntatem. Comuniter noſtrique Jugalibus offeitor & offertores ac donatores in Canonicam...... Senenſis „ Eccleſie & Epiſcopio, ubi modò „ Donnus Lambertus Archipresbiter „ preeſſe videtur: Quiſquis in ſanctis ac venerabilibus locis de ſuis „ aliquid contulerit rebus, juxta Actori ſuo........ cendoplum accipiens; inſuper & quod melius, „ vitam poſſidebit eterna. Ideoque „ nos, qui ſupra, Jugalibus, & amore Raineri dilecto filio noſtro „ donamus & offerimus in prefata „ Canonicam, & ad Lambertum Archipresbiterum, qui modo preeſt, „ & ad illos Cleros, qui modo intus prefata Canonica ſunt, & in „ antea erunt eo ordine, qualiter ic „ ſuptus legitur, ideſt integram medietatem de oc, quod nos abemus „ & poſſidemus per noſtram proprietatem de Curtem illa noſtra, que „ dicitur Oprena, & Sancta Reſtituta....... medietatem de Eccleſiis „ infra ipſam Curtem poſitis, cum „ medietatem de caſis, ſortis, & „ donnicatis...... vineis, adque ſilvis, & olivetis, quercetis, pertinentibus ad prefata noſtra medietatem de ſupraſcriptis rebus...... „ ſeu donamus, adque adjudicavimus, & offerimus in prefata Canonica Sancte Marie integram noſtram medietatem de Curtem de „ Sancto Quirico, que eſt in loco, „ qui dicitur al Cagio, & de Eccleſia...... poſitam, cum omni ejus pertinentia, & appiacientia „ ſua, ſicut ad ſupraſcriptam medietate...... & Eccleſia, & res illa „ juris noſtra ſunt pertinentibus, cum „ caſis & donnicatis & rebus maſſariciis, ortis, terris, & vineis, „ ſilvis rivis, pratis & paſcuis cultis vel incultis...... & in omnibus quantum ad integram ſupraſcriptam de ſupraſcripta Curte & „ de predicta Eccleſia....... pertinentibus vel aſpicientibus per ſingula loca & vocabula, ubi ubi invenitur eſſe, ſicut......... Rainerio Comite per Cartula venditionis advenit da Rainerio filio Gualfredi, qui ſuis...... ſicut mihi ſimiliter per Cartula venditionis „ adquiſivit da Guiniſi filio Raineri, „ & da Berta conjuge ſua, omnia „ in integrum, ſicut in ipſa Cartula „ legitur...... & complere in integrum. Similiter donamus in prefata Canonica integro Servo uno...., „ famulo noſtro, nomen Vetulo, „ cum omnes rationem, que de ejus „ perſona........ in antea, & cum „ omni peculiare ſuo. Que autem „ ſupraſcripta medietatem de ſupraſcriptis Curtis & rebus cum caſis, „ terris, & vineis, & rebus maſſaricies, que ad predicta Curte de „ Uprena, & de Sancta Reſtituta, „ & de Sancto Quirico ſunt pertinentibus, cum Curtis, ortis, terris, & vineis, ſilvis, rivis, pratis, & paſcuis, cultis vel incultis, movilibus, & cum omni acceſſiones & ingreſſorias earum, ſeu „ cum interioribus & inferioribus earum, omnia in integrum, ſicut „ ſuperius legitur, ab anc die in prefata Canonica pro remedium anime noſtre, quorum ſupra Jugalibus, & pro amore jam dicto Raneri, filio noſtro, quomodo in „ prefata Canonica damus & tradimus ad ſtandum & ibi manendum „ una cum aliis Confratribus, qui „ modo

A ,, modo intra predicta Canonica ſunt,
,, & in antea fuerint, jam dictis
,, omnibus rebus, ut ſupra legitur,
,, donamus, cedimus, confirmamus,
,, & per preſentem Cartula offerſio-
,, nis ibidem ad abendum, confir-
,, mandum. Facientes exinde ipſe
,, Archipresbiter una cum Fratribus
,, ſuis Sacerdotes & Cleros, qui mo-
B ,, do intus prefata Canonica ſunt or-
,, dinati, & regulariter vivunt, vel
,, qui pro tempore ordinati fuerint,
,, & Deum ſervierint, ad preſenti
,, die jure proprietario nomine quic-
,, quid voluerint ſine omni noſtra
,, Jugalibus, & de noſtris heredibus
,, contradictione, nomine predicto-
,, rum, aut ullus de eredibus no-
C ,, ſtris, qui contra anc Cartula of-
,, ferſionis noſtre ire quandoque ten-
,, taverimus, aut eam infrangere,
,, vel jam dictis rebus, qualiter ſu-
,, pra legitur, de ſupraſcripta Cano-
,, nica tollere aut ſuptragere queſie-
,, rimus, & ab omni ominem ad
,, partem de ſupraſcripta Canonicam,
,, vel cui pars jam dicta Canonica
D ,, dederint, aliquit de ſupraſcriptis
,, rebus non defenſaverimus; quod ſi
,, defendere non potuerimus, & omni
,, tempore jam dicti Presbiteri &
,, Clerici prefatis rebus quiete abere
,, & tenere non permiſerimus, tunc
,, in duplum omnibus ſupraſcriptis
,, rebus, qualiter ſuperius legitur,
,, vobis reſtituamus, ſicuti pro tem-
E ,, pore fuerint meliorate, aut pro
,, exſtimatione valuerit in conſimilis
,, locis, & inſuper de bono argen-
,, tum Libras ſexſaginta; & poſt
,, penam ſolutam anc Cartula offer-
,, ſionis in ſua permaneat firmitatem
,, & roborem cum ſupraſcripta pena,
,, & obbligo....... inter nobis tali-
,, ter convenit, & vobis neceſſe fue-
,, rit, liceat vobis anc Cartula po-
,, ſtea oſtendere........ cauſa agere,
,, quomodo inter vobis juxta Legem
,, melius potueritis facere. Quam ve-
,, rò Cartulam offerſionis noſtre, qua-
,, liter ſupra legitur, Wido Notario
,, ad ſcribendum......

,, Actum Sena.

,, Facta eſt iſta Cartula intus Ca-
,, ſtro de Sancto Quirico.

,, Signum manuum de ſupraſcri-
,, ptis Jugalibus, qui anc Cartula
,, offerſionis, ut ſupra legitur ſcribe-
,, re rogaverunt; & de ſupraſcripto
,, Rainerio Comitem, qui a ſupra-
,, ſcripta Conjuge ſua conſenſum de-
,, di, & manu ſua ſcrivere roga-
,, vit........

,, ... & Corbititio filio quon-
,, dam........ Rainerio filio quon-
,, dam Lulli de Bibbiano.

,, Wido Notarius poſtradita com-
,, plevi, & dedi.

NUM. XIV.

Dal detto Archivio dell' Opera, al numero 1319. Circiter Annum 1105.

,, IN nomine Patris & Filii & Spi-
,, ritus Sancti. Incipit Breve re-
,, cordationis pro futura memoria de
,, Teſtamento, quod fecit Bernardi-
,, nus (53) Comes Canonice Sancte
,, Marie, in manu Domini Grego-
,, rii (54) venerabilis Prepoſiti, eo
,, tenore, ut nulli venturo Praelato
,, vel Canonico liceat vendere vel
,, donare, aut in Feudo alicui tri-
buere.

(53) *Bernardino Conte* ſtimo, che ſia figliuolo di Berardo, *qui fuit Saligo ex gente Francorum*, come ſi legge nel Capitolare della mentovata Abbadia.

(54) *Gregorio* Propoſto viveva nel 1100. e 1108.

„ buere. Sed (55) ſemper ad Canonicorum communiter viventium in Canonicà utilitate maneat. Locorum verò nomina infra leguntur. Maſia (56) videlicet de filiis Serici de Riſtano. Terra de Kargiolo, quam tenet Ubertellus & Bonattinus germani, & filii Azzonis Clerici, & filii Petri Clerici. Maſia de Bracalania. Terra, quam tenent filii Ferruccii de Riſtano, & filii Jovanitti. Maſia de Piſcina Caſa, quam tenet Gualpuccius cum conſortibus ſuis. Maſia de Tigiari de Canucii, que fuit retenta per Albericulum, & Pantum. Terra, quam tenet Zaicus Cunnetta. Quicquid filii Stephani retinent in Domnicato. Maſia, quam retinet Jovanniculus filius Johannis filii Stephani. Quod retinuit Johannes pro Caſa Bernardini de Orgia. Terra de Valceraſiu. Terra, quam retinent filii Beriuguli de Cinnano. Maſia de Kavina. Terra de Scazucavato. Maſia Giki de Arnano. Maſia Johannis de Pino. Partem filii Bernardini, quam tenuit Pinciulus de Campora. Quod tenuit Alligrittus cum ſuis conſortibus a Perſenate. Maſia, quam tenuit Presbiter Albertus de Perſenate cum conſortibus ſuis. Terra, quam tenet Stephanus filius Johannis de Ilci. Maſia de Nottuli in Sancto Juſto in Valle. Maſia Paganelli de Fultignano. Maſia de Talfi de Miſtriano. Maſia de Aquatiku, quam tenet filius Guidonis Columbe, cum aliis (57) Lambardis. Terra, quam retinet Presbiter Johannes de Sancta Columba. Maſia, quam retinent filii Petri Clerici de Magiano. Maſia, quam retinet Donatus de Fultiniano. Maſia de Vulpello. Terra & vinea prope Plebem Sancti Juſti, quam retinent filii Presbiteri Petri, & Mannarino. Maſia de Termine, quam retinent Ubertus & Bonattinus partem Bernardi. Maſia Galignaniſe, quam retinet Albericus & Pantus. Maſia de Momiule, quam retinet Ubertus & Bonattus. Terra, quam tenet Ubertus & Bonattus de (58) Malipaſſi. Maſia de Sancto Quirico, & Vaccarizza, quam retinet Ubertellus, que fuit Fuſcolini filii Brocculi. Terra de Maginardi a Monte Sindari, quam retinet ille Ubertus. Terra de Mitilliano, quam retinet Ubertus & Bonattus. Maſia de Romanci. Terra de Terzole, quam retinet Presbiter Petrus de Sancta Chriſtina. Terra, quam retinet Martinus de Carpinita. Terra, quam retinet Senucius filius Corbuli de ſubtus Sancto Quirico. Maſia de Medani, quam retinet Ildibrandus filius Ciguli. Maſia, quam retinet Pantus all' Iſula de Petrafiċta uſque a Petraminucula. In his terminis Terra modiorum quinque. Terra de Caſalini, quam retinent filii Muſcule de Magnattule. Maſia de Cudelonguli, quam retinent Alberi- „ cus

(55) *Sed ſemper ad Canonicorum communiter viventium in Canonicâ utilitate permaneant:* parole del Teſtamento del Conte Bernardino, dalle quali oſſerviſi quanto s'inganni il Du-Pin, quale ragionando di San Brunone Veſcovo di Segni, va penſando, ch'ei non fuſſe Canonico Saneſe, perchè non credeva, che i noſtri Canonici viveſſero in tal torno in comune.

(56) *Maſia.* Noi crediamo, che ſignifichi *Caſa;* e venga dalla parola Franceſe *Maiſon.*

(57) *Cum aliis Lambardis.* Lambardi, cioè Nobili. Sicchè queſte Caſe erano conceſſe dal Conte Bernardo e Bernardino a diverſi Nobili.

(58) *Da Mali paſſi*, voce pretta Italiana.

A ,, cus & Pantus. Terra, quam reti-
,, net Albertus filius Amaranduli a
,, le Palagie. Tertia pars de teni-
,, mento Sanſte Marie de Treſſa,
,, cum Eccleſia, quam retinent filii
,, Benzi Clerici. Terra, quam reti-
,, nent filii Erizi de Meltu. Caſa,
,, quam retinent filii Commi.......
,, ullia. Maſia da Rupeſodo in Mon-
B ,, te Luco, quam retinent filii Ge-
,, rardi de Camullia (59). Terra &
,, vinea, quam retinent filii Boſo-
,, muli a Sanſto Dalmatio. Bernar-
,, dus filius Beringeri Denarios VI.
,, De Vinea & Terra Piſcarie, quam
,, retinent filii Martini Biccanii De-
,, narii II. De Terra de Campo Ri-
,, gi filii Rolandi, & Macarelli,
C ,, Denarios VI. Filii Charliti De-
,, narios XII. De Hoſpitio Sanſti
,, Donati, Denarii II. Tenimento
,, Fuſculi filii Brocculi, quam reti-
,, nent filii Creſcentii filii Meli a-
,, pud Sanſtum Abundium. Maſia
,, de Sartiano, quam retinet Bernar-
,, dus da filiis Petri Clerici. Maſia
,, de Partina, quam retinet Guiduc-
D ,, cius filius Tresfule. Maſia de Tra-
,, cano, quam retinent filii Paga-
,, nelli Baſiabutte. Terra Bernardini
,, de Anchajano, quam retinet Be-
,, rarduccius filius Barittuli. Terra
,, de Laſciano, quam tenet Balduc-
,, cius cum conſortibus ſuis. Maſia
,, Johannis de Pino. Terra, quam
,, tenet Berarduccius filius Ildizzelli
E ,, dal Colle. Terra de Fungaja, que
,, tenetur per filios Petri Clerici.
,, Pars Bernardini de Feſtule. Pars
,, Bernardini Comitis de Prato Az-
,, zonis Mariſcalki de Fonte Roccu-
,, li. Maſia, quam detinet filius
,, Pinci de Cerrito. Filii Ruſtici Ju-
,, dicis Denarios VI. Uxor Fidelis
,, Denarios VI. Scavizza & Staſicca
,, Denarios VI. Filius Algiſi Dena-
,, rios IV. Filius Baruncini de San-
,, ſto Vigilio Denarios IV. Ugolinus
,, Faber Denarios III. Filius Petri
,, Gocii III. Denarios. Albertinus
,, (60) Mignanelli III. Denarios.
,, Rolandus de Sciſcano Denarios III.
,, Guillelmus Prudens........ Dena-
,, rios VI. Filius Petri Faſtelli VI.
,, Denarios. Filius Mingulli Dena-
,, rios XII. Silvani Guiduccius De-
,, narios III. Presbiter Sanſti Chri-
,, ſtophori Denarios VI. Albiſinda
,, filius Petri Malagota........ Mar-
,, tinus Lari Denarios XII. Domini-
,, cus Barbottus Denarios VI. Filii
,, Rolandi filii Gerardi Denarios XII.
,, Filius Mokarelli Denarios III. Fi-
,, lii Aquiligii Denarios VI. Gaipi
,, Denarios III. Presbiter de Sanſto
,, Petro in Camullia Denarios II.
,, Brancittus Denarios VI. Majulus
,, Denarios VI. Ciote Denarios VI.
,, Pedrinus Denarios VI. Filius Mo-
,, rellini Denarios IV. Petrus Sartor
,, Denarios III. De Terra de Scalire,
,, quam tenet filius Lamberti Judicis,
,, Denarium unum. Nepos Azonis
,, filii Faide Denarios XII. De Cam-
,, po Sanſti Mauricii Denarios II.

NUM. XV.

Dal detto Archivio dell' Opera, al num. 1409. Anno 1108.

,, TIbi Domino Gregorio Praepo-
,, ſito, Reſtori, & Cuſtodi Ca-
,, nonicae Sanſtae Mariae Senenſis
Eccle-

(59) *Camullia* oggi un Terzo della Città. Il noſtro Teofilo Gallacini in un ſuo MSto ſpiega ragionevolmente *Caſa Mulierum.*

(60 *Albertinus Mignanelli* crediamo, che dia origine alla Famiglia Mignanelli, Famiglia Magnatizia: e forſi è un ramo di queſti Conti Berardeſchi.

,, Eccleſiae. Ego Opizellus (61) filius quondam Alberici, qui proſeſſu ſum ex naticne mea Lege (62) vivere Saliga, praeſens praeſentibus dixi: quapropter a praeſenti die dono & trado, atque offero tibi Deo & Canonicae Sanctae Mariae, omnes res in integrum, mobiles & immobiles, ſe ſeque moventes tam de Servis, quàm de Ancillis, Allodum, & Libellarias, ſicuti eas abeo, & teneo per me, & per alios, & mihi quolibet titulo vel jure pertinere videtur in

A

,, integrum tam per ſucceſſionem, quàm per conquiſitum, tam in Comitatu Senenſe, quàmque in Aretino, & in Florentino. Videlicet in ea pars de Caſtello & Curte de Valle de Platta, & Caſtello & Curte de Doſano, atque de Caſtello & Curte de Orgiale, & de Caſtello & Curte de Campi,

B

,, & de Caſtello & Curte de Monteluco, & de Caſtello & Curte de Monte, & de Caſtello & Curte de Moncilliano, & de Caſtello & Curte de Rapratuſa: vel pro ,, aliis

(61) *Opizzellus filius quondam Alberici.* Coſtui fu ſenza dubbio uno di queſti Conti Berardeſchi. Nel gran laſcito, che fece alla noſtra Canonica, ne rende il motivo: *ut faciat exinde pars ſupraſcriptae Canonicae ſecundùm Legem quicquid ſibi placuerit pro animae meae mercede, & parentum meorum.* Dal che ſi vede, che in queſto tempo per anco non erano introdotte le Limoſine taſſative delle Meſſe. Io non credo però, che queſti Signori, o altri, nello ſpogliarſi di tanti Beni e Signorie, intendeſſero di ſpogliarſi di ogni coſa; ma mi giova credere, che più toſto intendeſſero di porre ſotto la protezione della Chieſa i loro Beni, e per tale protezione riconoſceſſero d'un tanto le Chieſe ſotto la protezione delle quali iſtavano. E ciò dovevano far volontieri, riconoſcendo, che ſtante i Privilegi, che Carlo Magno diede alle Chieſe, i Beni loro ſtavano preſſo che ſicuri. Di ciò me ne dà indizio la Legge degli Alemanni fatta al fogl. V. del Primo Tomo de i Capitulari de i Re di Francia, ove ſi legge: *Si quis Liber res ſuas ad Eccleſiam dederit, & per Chartam firmitatem fecerit, ſicut ſuperius dictum eſt: & poſt haec a Paſtore Eccleſiae per Beneficium ſuſceperit, ad victualem neceſſitatem conquirendam diebus vitae ſuae, & quod ſpondit, perſolvat ad Eccleſiam cenſum de illa Terra, & hoc per epiſtolam firmitatis fiat, ut poſt ejus diſceſſum ullus de heredibus non contradicat. Et ſi contigerit, ut poſt mortem ejus, qui dedit illas res, filium relinquat, & forſitan ipſe filius vult dicere, quod hereditas paterna ſibi ſit legitima ad poſſidendum, & pater ejus non dediſſet, nec firmitatem feciſſet, non liceat ei jurare: ſed ipſa Charta, quam pater ejus fecit, praeſens veniat, & illi teſtes, qui manus ſuas in Charta miſerunt, una cum Presbytero Eccleſiae, & ſicut Lex habet, ita teſtificentur, quod ipſi ad praeſens fuiſſent, & oculis ſuis vidiſſent, & auribus audiſſent, quod Pater ejus illas res ad Eccleſiam dediſſet, & Chartam feciſſet, & illos advocaſſet. Hoc per ſacramentum dicant:* quod nos veri teſte ſumus. *Poſt haec Paſtor Eccleſiae res ſuas poſſideat, & ille praeſumptor, qui contradixerit, illam multam, quam Charta continet, ad Eccleſiam perſolvat.*

(62) *Lege vivere Saligâ.* I noſtri Maggiori ſi trova, che vivevano ſolo con tre Leggi, Salica, Longobarda, e Romana. Con queſta ultima fuora de Cherici, pochi ſtimo che viveſſero intorno al Mille. Ma era aſſai grande il numero di coloro, che vivevano colla Legge Salica. Colla Legge Longobarda ſtimo, che vi fuſſero tre ſingolari Famiglie, e ſono i Conti Ardenghi, i Conti Aldobrandeſchi, e i Signori di Staggia. Di queſti Signori di Staggia, come fondatori dell'Abadia dell'Iſola, che è venuta in potere de' Monaci di Santa Eugenia, il loro Albero è fatto intorno al Mille dugento dopo Criſto. Il quale Albero eſſendo aſſai curioſo, ne noterò il principio, ed è il ſeguente: *Reinfrido. Gilolprando. Adelberto. Alfredo. Ildebrando. D' Ildebrando ne viene Berizzo, e Teuzo.* E ſi legge: *Qui Tegrimus fuit vocatus.* Ava fu moglie d'Ildobrando o Ildibrando, della quale ſi legge: *Ava uxor Ildibrandi cum Berizo & Teuzo filiis ſuis conſtituit hanc Abbatiam de Inſula, & ditavit eam de ſuis Bonis.* Berizzo ebbe per moglie Adalberta, e da amenduni ne nacque Bonifazio. Teuzo o Teuſſo ebbe per figliuoli Ranieri, di cui ſi legge: *Qui dictus fuit Folco filius Teuzi.* E di Tegrimo ivi ſi legge: *Tegrimus filius Teuzi, qui fuit Epiſcopus de Maſſa.* Genealogia, che a mio credere paſſa il 900.

„ aliis locis, & vocabulis, ubicunque invenitur eſſe de rebus meis propriis, & de Libellariis in integrum, excepto antepono mea pars de Caſtello & Curte de Montalto. Nam de aliis iſtis rebus meis propriis, mobilibus & immobilibus, & de Libellariis, cum caſis, ortis, terris, & vineis, & ſilvis, una cum acceſſionibus & ingreſſionibus & inferioribus ſuis, cum omni jure & adjacentiis ac pertinentiis earum rerum, ſicut ſupra legitur, in integrum, ab ac die tibi Deo & Canonicae Sanctae Mariae do & trado atque offero, ut faciat exinde pars ſupraſcriptae Canonicae, ſecundùm legem quicquid ſibi placuerit, pro animae meae mercede, & parentum meorum ſine mea, qui ſupra Opizzello, & eredum meorum contradictione. Sic tantum, ut de ſupraſcriptis Libellariis dent tantam penſionem, quantam & ego exinde dare debeo per ſingulos annos intra ſtatutum inter ſe, ad illam ſcilicet partem, cui ego eam dare debeo. Equidem ſpondeo, atque promitto me ego, qui ſupra Opizzello, una cum meos eredes tibi prefato Gregorio Prepoſito, tuiſque ſucceſſoribus predictae Canonicae, aut cui vos dederitis ſupraſcripta mea oblata, ſicut ſupra legitur, in integrum, ab omni omine defendere. Quod ſi defendere non potuerimus, aut ſi vobis exinde aliquit quovis ingenio per me, vel per ſummiſſa perſona ſubtraëre queſierimus, tunc in duplum ſupraſcripta mea oblata reſtituamus, ſicut pro tempore fuerit meliorata, aut valuerit in conſimilibus locis. Et inſuper me foras expuli, & apſens me feci, & corporalem inveſtituram tibi ſupraſcripto Prepoſito feci per manum Uberti venerabili Vicedomino.

„ Actum Senae in ſupraſcripta Canonica, Anno ab Incarnatione Domini noſtri Jeſu Chriſti Milleſimo Centeſimo Octavo, menſe Junii, Indictione Prima.

„ Signo manuum ſupraſcripto Opizzello, qui ſupraſcripta oblata ſcribere rogavit.

„ Signa manuum Uberto & Antolini (63) germani filii Johannis Vicedomino, & Petri Bonfilli. & Pagani dicto Bonſellaio, & Panti filio Rolandini, & Guidonis filio Gualkieri, & Leucio filio Rodolfi teſtium.

„ Ego Jeronymus Judex Imperatoris interfui & ſubſcripſi.

„ Ego Rolandus Judex ſacri Palatii interfui & ſubſcripſi.

„ Ego Tebaldus Notarius poſtradita complevi & dedi.

FINIS TOMI DECIMI,

(63) In queſto torno i Viſdomini, cioè i Protettori delle Chieſe erano Laici, come s'oſſerva in queſto luogo. *Signa manuum Uberto & Antolini germani filii Johannis Vicedomino.* Gli Antolini, e i Forteguerri, Famiglie de i Grandi, erano del medeſimo ceppo nella cacciata de' Grandi, fatta nel 1276. e 1277. deſcritta a fol. 91. del Libro de i Conſigli della Campana, dove ſi legge, che nel Terzo di Città fra gli altri furono cacciati *Caſamentum de Forteguerris, & Antolinis:* Famiglia oggi eſtinta. La facoltà di mettere in poſſeſſo il Veſcovo dagli Antolini fu laſciata allo Spedale, e da i Fortiguerri a Caſa Malavolti: E queſt' uſo anco è rimaſto in piedi: E in altro ruolo, che dalla forma del dire doverebbe eſſere più antico, ſi legge: *de Domo filiorum Forteguerrae Antolini.* E da queſto modo di dire ne ſono venuti i Caſati, e s'è incominciato a dire *de i Forteguerri, e degli Antolini.* Ma i Caſati ſono incominciati un poco più tardi da noi, che altrove.

83-B1417

SPECIAL [illegible]
GETTY CENTER LIBRARY